

MUODOLLISESTI PÄTEVÄ?

Poliisikoulutus itsenäisessä Suomessa

Muodollisesti pätevä? Poliisikoulutus itsenäisessä Suomessa on historiatutkimus poliisikoulutuksesta lähes nollapisteestä nykypäivään. Tänäpäni Poliisiammattikorkeakoulu tarjoaa monipuolista, kotimaiseen ja kansainväliseen asiantuntemukseen ja tutkimukseen perustuvaa turvallisuusalan korkeakoulutusta poliisivirkoihin suuntaaville ja niissä jo toimiville.

Teos tarkastelee poliisikoulutusta osana laajempaa suomalaista ja kansainvälistä kehitystä ja antaa yleiskuvan koulutuksen vaiheista jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Artikkelit valottavat tarvetta kansallistaa ja keskittää poliisikoulutusta, toisen maailmansodan jälkeistä yhteiskunnallista murrosta, poliisikoulutuksen suhdetta yleiseen koulutuspolitiikkaan ja naispoliisien koulutusta.

Suomen poliisikoulutus on reagoinut yhteiskunnan odotusten, ammatillisten vaatimusten ja yleisen koulutustason nousuun. Tuloksena on yhä osaavampi ja omaa asiantuntemustaan jatkuvasti kehittävä poliisi.

Kirjan artikkelit ovat laatineet OTL, VTM Julia Jansson, OTT, KTM Markus Kari, OTM, FM Ilja Kokkonen ja VTM Aura Kostiainen. Julia Janssonilla on ollut toimituksellinen vastuu teoksesta. Kirjoittajat ovat oikeushistorian tutkijoita Helsingin yliopistossa. Esipuheen teokseen on laatinut Helsingin yliopiston oikeushistorian professori, OTT Jukka Kekkonen.

POLIISI
POLISIAMMATTIKORKEAKOULU

100

VUOTTA
POLIISIN
KOULUTUSTA

JULKAISIJA	Poliisiammattikorkeakoulu
KIRJOITTAJAT	Julia Jansson, Markus Kari, Ilja Kokkonen & Aura Kostainen
KUVATOIMITUS JA KUVAT (ellei toisin mainita)	Poliisimuseo
GRAAFINEN SUUNNITTELU JA TAITTO	Reetta Tervakangas
INFOGRAFIKKA	Petri Huhtinen
KANNEN KUVA	Poliisipiskelijoita Runeberginkadun poliisimaneesin voimistelusalissa 1930-luvun alkupuolella. <i>Poliisimuseo</i>
JULKAISUVUOSI	2018
ISBN	978-951-815-348-4

1918–2018 LAHJOMATTOMAN VAKAA, KYKENEVÄ JA VALISTUNUT

1918–1969 ISÄNMAAMME ETUVARTIOKSI

KOHTI INHIMILLISTÄ VÄKIVALLAN MONOPOLIA? 1944–1990/2005

KIRJOITUSAIDOTTOMUDESTA KORKEAKOULUTUKSEEN 1918–2014

1918

1944

1969

2005

2014 2018

SISÄLLYS

SAATTEEKSI	6
KIMMO HIMBERG	
INTOHIMOISTA TUTKIMUSTA!	8
JUKKA KEKKONEN	
JOHDANTO	12
JULIA JANSSON, MARKUS KARI, ILJA KOKKONEN & AURA KOSTIAINEN	
LAHJOMATTOMAN VAKAA, KYKENEVÄ JA VALISTUNUT	20
Poliisikoulutuksen vaiheet pystymetsästä korkeakouluun JULIA JANSSON	
ISÄNMAAMME ETUVARTIOKSI	292
Poliisikoulutuksen valtiollistuminen 1918–1969 MARKUS KARI	
KOHTI INHIMILLISTÄ VÄKIVALLAN MONOPOLIA?	334
Poliisikoulutus ja yhteiskunnallinen murros sodanjälkeisessä Suomessa AURA KOSTIAINEN	
KIRJOITUSTAI DOTTOMUUDESTA KORKEAKOULUTUKSEEN	408
Poliisikoulutuksen suhde yleisiin koulutuspoliittisiin tavoitteisiin itsenäisyyden alusta 2000-luvulle ILJA KOKKONEN	
HOITAJATTAREKSI? DEKKARIKSI?	454
Naisten poliisikoulutuksen ja naispoliisien 1900-luku JULIA JANSSON & MARKUS KARI	

SAATTEEKSI

Poliisitoimen alkupistettä on liki mahdoton määritellä sen paremmin maailmanlaajuisesti kuin Suomessakaan. Lain valvontaan ja järjestyksen ylläpitoon liittyviä tehtäviä on hoidettu erilaisin organisoiduin toimin vähintään satojen vuosien ajan. Suomessa varsinaisten poliisilaitosten syntyajankohtana pidetään Turun poliisikamarin perustamista vuonna 1816.

Kysymys poliisiammatin, erityistä osaamista vaativan profession, ja siten myös poliisikoulutuksen syntyajankohdasta on yhtä vaikea. Itsenäisen Suomen historiassa ajankohta sen sijaan voidaan paikallistaa tarkoin. Nuori kansakunta toteutti itsenäisyytensä alkuvaiheissa lukuisia uudistuksia, ja valtion perusrakenteita ja infrastruktuuria muotoiltiin nopeaan tahtiin. Niin tapahtui poliisikoulutuksessaakin: Valtion Poliisikoulu aloitti toimintansa Helsingissä 9. syyskuuta 1918. Mitenkään kattavaa ei järjestelmällinen poliisikoulutus ollut vielä vuosikymmeniin, vaan lainvalvontatehtäviin tultiin pitkään useita eri reittejä, myös niin sanotusti pystymetsästä.

Tämä kirja on itsenäisen Suomen poliisikoulutuksen ensimmäisen vuosisadan historia. Sadassa vuodessa on sisällissodasta nousseesta nuoresta valtiosta rakennettu – melko tuoreen kansainvälisen vertailututkimuksen mukaan – maailman vakain yhteiskunta. Hyvin toimiva poliisi on varmaankin myötävaikuttanut tähän positiiviseen kehitykseen. Toisen tutkimuksen mukaan kansalaiset luottavat poliisiin Suomessa enemmän kuin missään muussa maassa. Se ainakin on selvästi poliisin onnistumisen tulosta. Hyvä suoriutuminen perustuu keskeisesti osaamiseen, jota tuotetaan hyvällä koulutuksella.

Meillä on usein taipumus ajatella, että nimenomaan oma aikamme tuottaa poikkeuksellisen nopeaa kehitystä ja uudenaikaisia tuloksia. On terveellistä pysähtyä katsomaan myös taaksepäin. Sadan vuoden ajan itsenäisen Suomen poliisin koulutus on jatkuvasti kehittynyt reagoimalla yhteiskunnan odotusten, ammatillisten vaatimusten ja yleisen koulutustason nousuun. Siksi tämä kirja omistetaan poliisioppilaitosten menneille opettajapolville.

Tämän päivän Poliisiammattikorkeakoulu on sata vuotta sitten perustetun Valtion Poliisikoulun suora jälkeläinen, maamme ainoa poliiseja kouluttava oppilaitos. Suomen toiseksi pienin ammattikorkeakoulu on nykyisin vuosisataiselle perustalle rakentava, kansainvälisesti tunnettu moderni poliisikorkeakoulu, ja suomalaisen nuorten keskuudessa yksi tunnetuimmista ja arvostetuimmista ammat-

tikorkeakouluista. Historiateos on siksi kunnianosoitus myös tämän päivän Poliisiammattikorkeakoulun henkilökunnalle.

Tämän oppilaitoksen tunnuslause on *Tulevaisuuden turvallisuutta*. Samalla kun arvostamme historiaamme, katseemme on suunnattu tulevaisuuteen. Siksi on mielestäni erityisen sopivaa, että poliisikoulutuksen historian kirjoittaminen annettiin nuorten tutkijoiden tehtäväksi. Kiitän Helsingin yliopiston oikeushistorian professori Jukka Kekkosta, jonka suosituksesta löysimme poliisikoulutuksen historiaa eri näkökulmista tarkastelleet tutkijat. Suurin kiitos työstä kuuluu luonnollisesti kirjoittajille, OTL, VTM Julia Janssonille, OTT, KTM Markus Karille, OTM, FM Ilja Kokkoselle ja VTM Aura Kostiaiselle. On ollut suuri ilo saada seurata sitä tutkimuksen paloa, jolla tämä teos on syntynyt.

Kiitos kuuluu myös kirjan taittajalle Reetta Tervakankaalle, jonka luovuus ja ammattitaito antoivat teokselle muodon ja persoonallisen asun. Oman talon toimituskunta, Petri Alkiora, Vesa Muttilainen, Tuire Salmi-Hiltunen, Tiina Tuulasvaara-Kaleva, Juha Vitikainen, Matti Vuorensyrjä ja Janne Ylijärvi puheenjohtajanaan erikoistutkija Vesa Huotari ovat antaneet kirjan tekijöille runsaasti toimintavapautta, mutta tarvittaessa myös harjoittaneet rakentavaa kritiikkiä, mistä esitän heille parhaat kiitokset.

Toivon kirjan tuottavan lukijoilleen monia kiinnostavia hetkiä. Samalla toivon sen auttavan meitä tämän päivän poliisikoulutuksen ammattilaisia ymmärtämään, että teemme työtä, jonka tulokset vaikuttavat paitsi poliisiin myös koko yhteiskunnan tulevaan kehitykseen. Tulevaisuuden kollegat rakentavat tänään tekemillemme perustuksille.

Kimmo Himberg

REHTORI

INTOHIMOISTA TUTKIMUSTA!

Tutkijan työ on parhaimmillaan kiehtova elämäntapa, kuten Sari Kivistö ja Sami Pihlström ovat erinomaisessa vasta ilmestyneessä kirjassaan *Sivistyksen puolustus* (Gaudeamus, 2018) osoittaneet. Tutkijalle työn ja vapaa-ajan rajalinja on aina suhteellinen, eikä se ole koskaan jyrkkä ja toista kokonaan poissulkeva.

Tutkijaksi ei ryhdytä noin vain, vaan tutkijaksi kasvetaan, jos ympäristö on kasvulle otollinen. Aito valinnan mahdollisuus edellyttää riittävää turvallisuutta ja vapautta ja sellaista intellektuaalista ympäristöä, joka kannustaa uteliaisuuteen ja jatkuvaan kysymiseen ja kyseenalaistamiseen. Myös esikuvat ja mallit ovat tärkeitä – itselleni ennen muita Inkeri Anttila, Aulis Aarnio ja hiukan myöhemmin erityisesti Heikki Ylikangas.

Haluan nostaa yliopistollisen koulutuksen merkityksen tässä esille, koska käsillä oleva historiateos ei ole perinteinen historiikki, vaan se on tehty tutkimuksellisesti kunnianhimoisella otteella.

Yliopistot ja korkeakoulut ovat paikkoja, jossa tutkijaksi kasvamisen perusedellytykset ovat olemassa. Yliopistojen perustehtävä on opettaa kriittistä tutkimuksellista ajattelua ja ennen kaikkea ongelmien ratkaisua. Olipa tieteen ala mikä tahansa, ongelmien ratkaiseminen on ydintehtävä. Siksi älyllinen uteliaisuus on tutkijoita yhdistävä tekijä.

Voidaan sanoa, että yliopistot ovat onnistuneet tehtävässään, jos ne ovat sytyttäneet mahdollisimman monissa opiskelijoissa intohimoisen asenteen ihmisten, yhteiskuntamme ja ympäristömme ongelmien ratkaisemiseen. Tämä tutkijan perusasenteen syntymisen merkitys koskee yhtä lailla opiskelijoiden enemmistöä, joka siirtyy käytännön työelämään.

Käytännössä yliopistot ja korkeakoulut ovat olleet pitkään suurissa talousvaikeuksissa. Talouden suhdanteille emme voi mitään, mutta se, kuinka paljon opetukseen ja koulutukseen panostetaan, on poliittisen valinnan kysymys, joka liittyy myös suomalaiseen tasa-arvoisia mahdollisuuksia alleviivanneeseen koulutuspolitiikkaan. Tässä törmäämme demokraattisen oikeus- ja hyvinvointivaltion perimmäisiin kysymyksiin. Ne tulevat suoraan ja välillisesti esille myös tässä historiateoksessa.

Politiikka liittyy koulutuksessa muihinkin kuin talouden kysymyksiin. Se liittyy myös vaatimuksiin, joita korkeimman asteen koulutuksen tavoitteille, sisällöille ja oppilaitosten organisatorisille rakenteille asetetaan.

Tutkimuksen tekeminen on aina osaksi kiehtova matka tuntemattomaan. Näin on, vaikka valittu aihe on useimmiten ainakin jossain määrin tuttu entuudestaan ja valitut tutkimuskysymykset rajaavat tutkimuksen kohdetta.

Tutkimuksen tekeminen on luovaa työtä, joka on paljolti samanlaista kuin taiteellisten teosten luominen. Ehkä juuri siksi usein tutkijan työstä on niin paljon vääriä käsityksiä. Tutkimusprosessi on suurelta osin raakaa työtä: erilaisten aineistojen läpikäyntiä, tutkimuskirjallisuuden lukemista ja sieltä löytyvän aineiston kirjaamista. Useimmat tutkijat tekevät vuodesta toiseen säännöllisen rytmin mukaisia työpäiviä kuten muutkin kansalaiset.

Uutta tietoa tai uusia ideoita ja oivalluksia ei synny automaattisesti, vaan kovan työn kautta. Usein vasta työn viime metreillä voi kokea aitoa ja todellista onnistumisen riemua.

Hienoimpiin tutkijan kokemuksiin kuuluu aina se, kun löytää ja pystyy tuottamaan uutta tietoa tai aineiston läpikäymisen perusteella aikaisemmasta poikkeavia näkökulmia. Joskus tulokset vahvistavat aikaisempia näkemyksiä. Toisinaan ne taas ovat ennakkollisten hypoteesin vastaisia.

Nyt valmistunut kirja poliisikoulutuksen historiasta Suomessa, niin uskallan sanoa, on merkittävä tutkimus – ei perinteinen historiikki, ei sinne päinkään. Teos avaa ja niin sanotusti monivalottaa eri näkökulmista poliisikoulutuksen historiaa ennennäkemättömällä tavalla.

Kirjasta voi lukea samalla itsenäisen Suomen satavuotisen kehityskaaren, joka on ollut monessa mielessä ainutlaatuinen, vertaansa vailla oleva menestystarina. Suomesta tuli vuoden 1918 traagisen sisällissodan jälkeen ajan mittapuun mukainen demokraattinen oikeusvaltio – seikka, joka ei lakkaa herättämästä ihmetystä ulkomaalaisten asiantuntijoiden keskuudessa.

Eduskuntavaalit maaliskuussa 1919, kunnallisen demokratian käynnistyminen jo vuoden 1918 lopulla, tasavaltalaisen hallitusmuodon säätäminen heinäkuussa 1919 ja jo niitä ennen riippumattoman tuomioistuinlaitoksen luominen (Korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden perustaminen) ja niiden toiminnan käynnistäminen vuoden 1918 syksyllä. Lisäksi maanjako koskevat lait ja punavankien armahdukset loivat edellytyksiä kansalliselle eheytymiselle.

Muutoksen taustalla oli ennen kaikkea poliittisen arkkitehtuurin muutos. Saksan häviö ensimmäisessä maailmasodassa sinetöityi marraskuussa 1918. Suomen valtion oli haettava tukea läntisiltä demokratioilta. Seurauksena oli stählbergilaisen laillisuus- ja eheytyspolitiikan voittokulku. Tie eteenpäin ei kuitenkaan ollut helppo.

Vaikka vuoden 1918 synkkä varjo oli pitkä, se alkoi väistyä 1930-luvulla. Lapuan liikkeen kukistaminen esti Suomessa demokratian romuttamisen. Suomen tiestä ei tullut monien muiden Euroopan maiden tie. Vuosikymmenen puolivälin jälkeen käynnistynyt sosialidemokraattien ja maalaisliiton punamultayhteistyö enteili jo hyvinvointivaltiollista politiikkaa.

Kuitenkin vasta toisen maailmansodan lopputulos sinetöi demokratian täydet toimintaedellytykset. Jälleenrakennuksen kauden jälkeen Suomesta tuli vahva oikeus- ja hyvinvointivaltio 1960- ja 1970-luvulla. Maata rakennettiin lailla ja silmäteränä oli oikeusvaltion peruseriaatteiden (kansalaisten oikeudet, yhdenvertaisuus) vahvistaminen.

Vaikka yhteiskunta- ja oikeuspolitiikan linja muuttui 1980-luvulla taloudellisia arvoja ja tehokkuutta korostavaksi, ja vaikka globalisaatio seurannaisvaikutuksineen on heijastunut kaikkien valtioiden politiikkaan hyvässä ja pahassa, on Suomi säilyttänyt asemansa maailman kärkimaiden joukossa, kun arvioidaan oikeusvaltion toimivuutta ja kansalaisten kokemuksia yhteiskunnallisista instituutioista.

Suureen kertomukseen demokraattisen oikeus- ja hyvinvointivaltion rakentamisesta kytkeytyy myös poliisikoulutuksen historia. Olenaisena osa prosessia on ollut luottamuksen rakentuminen monin säikein suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämä koskee sekä eri väestöryhmien välisiä suhteita että kansalaisten luottamusta yhteiskunnallisiin instituutioihin.

Demokratian vahvistuminen toisen maailmansodan jälkeen johti siihen, että poliisin, armeijan ja oikeuslaitoksen nauttima luottamus nousivat Suomessa kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen korkealle tasolle.

Luottamus perustuu käytännössä erityisesti toiminnan tasapuolisuuteen. Oikeusvaltiossa kansalaiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Jos viranomaiset ja yhteiskunnalliset instituutiot toimivat tasapuolisesti lakeja kunnioittaen, nousee arvostus niitä kohtaan korkealle. Luottamus ei synny hetkessä. Se pitää ansaita.

Juuri sen vuoksi yksittäiset, jopa suuretkin, epäkohdat yhteiskunnallisten instituutioiden toiminnassa eivät romuta luottamusta, joka on syntynyt pidemmän ajan kokemusten ja havaintojen tuloksena. Itse asiassa tapaukset, joissa yhteiskunnan

kontrolli- ja muiden instituutioiden johtajat ovat joutuneet oikeuden eteen kertovat myös siitä, että oikeusvaltiossa kaikki ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Tutkimukset ja kokemukset viittaavat siihen, että mikään ei romuta kansalaisten luottamusta oikeuslaitoksen ja poliisiin kaltaisiin instituutioihin enemmän kuin epäily siitä, että laki ei ole kaikille sama. Juuri tästä syystä oikeudellisen yhdenvertaisuuden toteuttaminen on oikeusvaltion ydintehtävä.

Olen ylpeä tutkimuksen kirjoittaneista oppilaistani ja kiitän kaikkia muitakin tutkimuksen valmistumiseen osallistuneita.

Tutkimus on luonteeltaan kollektiivista toimintaa. Yhdessä saamme aina enemmän aikaan kuin yksin.

Jukka Kekkonen

OIKEUSHISTORIAN JA ROOMALAISEN OIKEUDEN PROFESSORI
HELSINGIN YLIOPISTO

JOHDANTO

Poliisikoulutuksen historia -projekti käynnistyi rehtori Kimmo Himbergin aloitteesta hyvissä ajoin ennen Valtion poliisikoulun perustamisen satavuotispäivää 9.9.2018. Projektin tarkoituksena on ollut tuottaa akateemisesti orientoitunutta, kattavaa ja sujuvasti luettavaa kuvausta poliisikoulutuksen historiasta sadan vuoden ajalta (1918–2018). Olemme poimineet kirjaan erilaisia näkökulmia tähän satavuotiskauteen. Kirja on jaettu kahteen osaan, joista ensimmäinen tarjoaa kattavan yleiskuvan poliisikoulutuksen kehityksestä. Toinen osa ottaa fokuksen tiettyt rajatunmat teemat, jotka ovat erityisen merkityksellisiä poliisikoulutuksen historian kannalta ja jotka sitovat koulutuksen laajempaan yhteiskunnalliseen kehitykseen. Näin on luotu kattava kokonaisuus aiheeseen, jota on tutkittu varsin vähän.

Poliisikoulutuksen kehitys voidaan liittää lukuisiin suomalaisessa yhteiskunnassa ja kansainvälisesti tapahtuneisiin käännekohtiin. Eri ammattialojen kehittämistarpeet voivat olla seurausta yhdestä tai useammasta muutoksesta ammatin itsensä puitteissa tai ympäröivässä yhteiskunnassa. Kehittämistarpeita voivat synnyttää esimerkiksi muutokset tehtävänkuvassa, elinkeino- ja ammattirakenteen uudelleen jäsentyminen, laajempi koulutusjärjestelmän kehitys, yhteiskunnan arvojen ja tehtävien painotusten ja prioriteettien muuttuminen (tärkeimpinä muutokset tiedon-, ihmis- ja yhteiskuntakäsityksissä) tai lisääntyvä tieto liittyen oppimis- ja opettamisprosesseihin.¹ Kirjan ensimmäinen osa avaa näkökulmia näihin kaikkiin teemoihin, ja toisen osan syventävissä katsauksissa pureudutaan osaan aihealueista tarkemmin.

Kirjan ensimmäisessä osassa Julia Jansson käsittelee koko poliisikoulutuksen historiaa tarjoten yleiskuvan sen kehitykseen ja tärkeimpiin virstanpylväisiin. Toisen osan avaa Markus Karin teksti paikallisuuden ja valtiollisuuden suhteesta poliisikoulutuksessa sen alkutaipaleelta aina 1960-luvun lopulle, jolloin koulutus muuttui keskitetyksi. Artikkelin vastaa kysymykseen, joka voi tämän päivän näkökulmasta tuntua yllättävältä: miksi poliisikoulutus on kansallista? Toisena artikkelina on Aura Kostiaisen teksti, joka käsittelee toisen maailmansodan jälkeen tapahtunutta yhteiskunnallista murrosta suhteessa poliisiin kohdistuneisiin vaatimuksiin sekä sitä, kuinka nämä vaatimukset heijastuivat poliisikoulutukseen. Artikkelin keskiössä on muuttunut kuva poliisin roolista yhteiskunnassa ja siihen sopivasta ”ihannepoliisista”. Kolmannessa artikkelissa

Ilja Kokkonen käsittelee poliisikoulutusta osana laajempaa koulutuspoliittista muutosta satavuotiskaudella 1918–2018. Artikkelista selviää muun muassa, että poliisikoulutuksen on ollut pakko reagoida muualla yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin ja erityisesti väestön koulutustason ripeään nousuun Suomessa. Viimeinen artikkeli, jonka kirjoittajat ovat Julia Jansson ja Markus Kari, käsittelee naispoliisien kouluttamista ja laajemmin naisten tuloa täysivaltaiseksi osaksi poliisikuntaa.

Käsittelimämme erilliset teemat menevät väistämättä osittain päällekkäin. Tämä on myös tarkoitus – tutkimusta palvelee se, että voimme valottaa samaa ilmiötä eri näkökulmista ja eri aineistojen avulla. Kirjan luvut ovat luettavissa myös itsenäisinä teksteinä, mutta teemme kirjan sisäisiä viittauksia tavoitteenamme rakentaa ehjä kokonaisuus.

Olemme käyttäneet monilta osin samoja lähdeaineistoja. Tähän on useampia syitä. Ensinnäkin, monilta osin käyttämämme lähteet ovat tähän saakka jääneet erittäin vähälle huomiolle historian tutkimuksessa, ja ne tarjoavat mahdollisuuksia kysymyksiin monista eri näkökulmista. Toiseksi, poliisikoulutukseen liittyvää alkuperäisaineistoa on jäljellä valitettavan vähän. Esimerkiksi kurssimateriaaleja emme ole voineet juurikaan käyttää, koska hyvin pitkään ne olivat opettajien itse keräämiä aineistoja, joita ei ole arkistoitu minnekään. Aineistojen vähydestä johtuen poliisilehtien merkitys tutkimusaineistona on ollut huomattava. Poliisilehdet raportoivat varsin tarkasti poliisikoulutuksen muutoksista ja tarjosivat alustan myös aiheeseen liittyneelle debatille.

Kirjaa kirjoittaessa elämme keskellä poliisitoiminnan uusinta murroskautta. Poliisin perustutkinto on nostettu ammattikorkeakoulutasolle vain neljä vuotta sitten, ja tämän muutoksen seuraukset ovat vielä monelta osin näkemättä. Ensimmäisiä viitteitä on kuitenkin ollut jo ilmassa. Aivan viimeaikaisen lehtikeskustelun pohjalta voidaan sanoa, että uudet koulutusvaatimukset ovat aiheuttaneet jonkinlaisen kriisin poliisikoulutuksen kannalta. Halukkaiden hakijoiden määrä on pudonnut, eikä ammattiin sopivia henkilöitä löydy tarpeeksi. Nähtäväksi jää, herättääkö tilanne jälleen uuden keskustelun poliisin palkkatason nostamisesta vai kenties tarpeen tinkiä pääsyvaatimuksista. Menneen perusteella ensimmäinen vaihtoehto lienee todennäköisempi. Historiasta löydämme kyllä esimerkkejä vaatimustason nostamisesta, mutta emme sen laskemisesta. Keskustelua aiheesta on toki käyty aiemminkin. Esimerkiksi 1950-luvulla ehdotettiin, että osa opinnoista olisi voitu hoitaa kirjekursseina tai jopa koko poliisikoulu tenttimällä, mutta lopulta vaatimustasoa ei ole koskaan päädytty pudottamaan.

Kirjan ensimmäisen osan tavoitteena on rakentaa kattava yleiskuva poliisikoulutuksen satavuotisesta historiasta ja avata tilaa tarkemmalle tutkimukselle ja syventäville tutkimuskysymyksille. Se palvelee omalta osaltaan traditionaalista ”historiikki”-perinnettä, jossa tietyn instituution kehitys on kuvattu sen sisäisestä näkökulmasta. Ensimmäinen osa on kuitenkin samalla akateemisesti ja tutkimuksellisesti orientoitunut työ, jossa poliisikoulutuksen sisäinen kehitys ankkuroidaan yhteiskunnallisiin muutos- ja murrosvaiheisiin. Koska poliisin historiaa on kansainvälisesti verraten tutkittu Suomessa erittäin vähän, työn tavoite on pieneltä osin myös valottaa laajempaa historiallista kehitystä poliisitoiminnassa.

Teksti kuvaa sitä valtavaa muutosta, joka järjestäytyneessä poliisikoulutuksessa on tapahtunut sen satavuotisen historian aikana. Muutos linkittyy vahvasti väestön koulutustason nousuun, mutta myös siitä irralliseen poliisin työn vaativuustason nousuun. Ammatista, johon aiemmin saattoi hakeutua täysin kouluttamaton henkilö ja johon päätyneet olivat tyypillisesti työläistäustaisia, on tullut professio, jonka jäseniltä edellytetään korkeakoulutusta. Yhä useammin poliisiksi hakeutuvat ovat alanvaihtajia, joilla saattaa olla pohjalla jopa toinen korkeakoulututkinto. Työnkuva on samalla laajentunut merkittävästi, ja uusia teknologisia apuvälineitä sekä uudenlaisia toimintamalleja ja -menetelmiä on tullut kasvavassa määrin poliisiin käyttöön.

Yksi kiinnostava kehityskulku on satavuotiskaudella tapahtunut muutos sotilas- ja poliisitoiminnan välissä suhteissa. Kun itsenäisyyden alkutaipaleella ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden takaajien roolit olivat vahvasti kietoutuneet toisiinsa, nyt poliisiksi pääsyyn ei enää vaadita edes asepalveluksen suorittamista.

Tutkimuksesta käy selvästi ilmi, kuinka poliisikoulutus ei missään vaiheessa ole saanut kehittyä ”kuplassa”, suojassa yhteiskunnan melskeiltä ja poliittisilta toiveilta. Alkuvaiheen poliittiset jännitteet näkyivät hyvin selvästi siinä, että poliisiin rekrytoitumiseen vaadittiin lausuntoja suojeluskunnilta. Talvi- ja jatkosota pakottivat poliisikunnan avautumaan ja uudistumaan. Sotien jälkeinen ilmapiiri synnytti tilanteen, jossa haluttiin rakentaa poliittisilta intohimoilta edes hiukan suojassa toimivaa poliisivoimaa. 1960–1970-lukujen yhteiskunnallinen murros ja kasvavat kansainväliset yhteydet loivat uudenlaisia paineita kehittää poliisitoimintaa avoimempaan ja kansainvälisempään suuntaan. 1980-luvulta eteenpäin ovat korostuneet erityisesti ihmisoikeusajattelun vaikutus poliisitoiminnan luonteeseen sekä kansainvälisen rikollisuuden ja poliisiyhteistyön räjähdysmäinen kasvu. Kaikkiin näihin kehityskulkuihin on pyritty vastaamaan poliisikoulutuksen sisältä, välillä enemmän ja välillä vähemmän onnistuneesti ja ajanmukaisesti.

Kirjan toisen osan avaavassa Markus Karin artikkelissa poliisikoulutusta tarkastellaan hallitusvallan strategisen intressin kautta. Vasta itsenäistynyt Suomi ei ollut organisoinut poliisilaitostaan keskitetysti. Poliisikoulutuksen tulo valtion järjestämäksi toiminnaksi nähdäänkin artikkelissa kehitykseksi, joka tukee valtion pyrkimyksiä ylläpitää väkivaltamonopolia alueellaan. Ensimmäisen tasavallan epästaabiilien vuosien ja toisen maailmansodan koettelemusten jälkeen huomio kääntyi poliisikoulutuksen keskittämiseen yhteen sijaintiin. Tässä keskeisenä syynä oli pyrkimys parantaa poliisitoiminnan laatua.

Artikkeli tuo esiin niitä vaikeuksia, joita valtiolla oli poliisikoulutuksen järjestämisessä itsenäisyyden ensimmäisen puolen vuosisadan aikana. Tyypillisesti uudistuspyrkimykset kilpistyivät resurssipulaan. Lopulta vasta vaurastusosaan parantanut hyvinvointiyhteiskunta kykeni järjestämään valtiollisen poliisikoulutuksen saman katon alla Otaniemen poliisiopistossa. Koulutusjärjestelmän ja rekrytoitumiskäytäntöjen muutos paitsi varmisti valtion kontrollia poliisivoimista, myös tarjosi mahdollisuuden sen tason nostoon.

Aura Kostiaisen artikkelin keskiössä on poliisin yhteiskunnallisen roolin ja siihen liittyvän ihanteellisen poliisin muutos. Uusi poliisi on ruotsalaisten tutkijoiden sanoin sosiaalinen ja älykäs ja edustaa kansan eri osia sukupuolesta tai taustasta riippumatta. Hän toimii eettisesti ja ottaa vastuuta omasta toiminnastaan. Muutos kohti tällaista uutta poliisia ei ole kuitenkaan ollut kitkaton.

Artikkelin keskeinen tarkastelukulma on poliisin kaksijakoinen rooli toisaalta vallan käyttäjänä ja toisaalta sen välineenä. Tämä poliisin ytimessä oleva ”diabolinen” paradoksi on jättänyt jälkensä niin poliisin yhteiskunnalliseen rooliin, poliisilta vaadittaviin kelpoisuusvaatimuksiin, poliisikoulutuksen oppisisältöihin kuin poliisikoulutuksen sisäisiin kurinpidollisiin käytäntöihin ja opettajien ja oppilaiden välisiin suhteisiin. Poliisiorganisaation rooli sekä käskijänä että käskettävänä on edellyttänyt sen jäseniltä tietynlaista ihanteellista normaaliutta, itsenäisyyttä ja kurinalaisuutta samalla kun heidän on täytynyt sopeutua demokratisoituvasta ja kansainvälistyvistä yhteiskunnasta tuleviin vaatimuksiin.

Jännitteet poliisin roolissa ovat näkyneet poliisikoulutuksessa siten, että poliiseihin on kohdistettu opetuksessa hyvin ristiriitaisia vaatimuksia. Opetussisällöissä on saatettu korostaa eettistä ja itsenäistä toimintaa sekä sisäisen motivaation tärkeyttä samalla, kun järjestyssäännöissä on painotettu kurinalaisuutta ja totteleamista. Aikana, jolloin oppilaille on opetettu ihmisoikeuksien merkityksistä poliisityössä, he ovat itse asuneet oppilasasuntoloissa, joiden ovia ei ole saanut lukita ja joihin on saatettu tehdä tarkastuksia.

Kehitys kohti uudenlaista poliisia on myös ollut myöhäisempää kuin esimerkiksi Ruotsissa. Poliisikoulutuksen sisältöjä alettiin kehittää erityisesti 1970-luvulla, poliisilain ja poliisiasetuksen säätämisen jälkeen. Muutokset käynnistyivät kuitenkin hitaasti, ja ne tapahtuivat eri koulutuksen tasoilla eri aikaan. Yksi viimeisimmistä muutoksista on ollut pituusvaatimuksen ja asevelvollisuuden poistuminen kelpoisuusvaatimuksista.

Toisen osan kolmannesta, Ilja Kokkosen poliisikoulutuksen ja koulutuspolitiikan välistä suhdetta käsittelevästä artikkelista selviää muun muassa, että poliisikoulutuksen on ollut pakko reagoida muualla yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin ja erityisesti väestön koulutustason ripeään nousuun Suomessa viimeisen sadan vuoden aikana. Artikkelissa pohditaan yleisen koulutustason ja koulutuspoliittisten linjausten vaikutusta poliisikoulutukseen. Poliisikoulutuksen erityinen asema sisäministeriön alaisena koulutuksena on luonut poliisikoulutukselle erityisluonteen, vaikka samalla sen on ollut löydettävä suhteensa muuhun koulutuskenttään. Suomen väestön yleinen koulutustaso ja poliisilta vaadittava pohjakoulutus ovat teemoja, jotka toistuvat tarkastelussa. Toisaalta hyvää koulutustasoa on toivottu, mutta toisaalta liiallisten vaatimusten on pelätty sulkevan pois osan opiskelija-aineksesta. Erityisesti tässä keskustelussa on kiinnitetty huomiota ylioppilaiden asemaan. Koska ylioppilastutkinto on suomalaisessa yhteiskunnassa perinteisesti ollut ”sivistyksen portti”, joka on johtanut akateemiselle uralle ja työhön perinteisissä professionissa, liittyy tämä teema myös poliisin professionaalistumisesta käytyyn keskusteluun. Pelot siitä, että ylioppilaspohjaiset poliisit eivät sopeutuisi työskentelemään matalamman pohjakoulutuksen omaavien esimiesten alaisuudessa, ovat eläneet sangen pitkään. Samanlaisia pelkoja ei ole liittynyt poliisimiesten korkeaan sotilaskoulutukseen, joka liittyyne ajatukseen puolustusvoimista linjaorganisaationa. Myös siirtyminen rinnakkaiskoulumallista peruskouluun on ollut suuri muutos suomalaisessa koulutuskentässä, ja poliisikoulutuksen oli löydettävä tapansa suhtautua siihen. Viimeisimpänä suurena uudistuksen on ollut ammattikorkeakoulusektorin synty ja poliisikoulutuksen asteittainen siirtyminen sen pariin. Poliisien ”oman” korkeakoulutuksen synty Suomessa ei ole aina ollut täysin ongelmatonta vakiintuneempien professionien näkökulmasta.

Viimeisenä artikkelina on Julia Janssonin ja Markus Karin yhteisartikkeli, joka käsittelee naisten poliisikoulutusta. Siinä naisille järjestettyä poliisikoulutusta peilataan eri aikakausien yhteiskunnallisiin ideaaleihin sekä naispoliisitoiminnan funktioihin. Artikkelissa eritellään kolme eri vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa naispoliisit olivat oma eriytynyt poliisin henkilöstöryhmä. Heidän koulutuksensa oli hyvin erilaista verrattuna mieskonstaapelien koulutukseen. Toisessa vaiheessa toisen maailmansodan vuosina ja niiden jälkeen naisten tehtävät lähenivät miesten tehtävänkuvaa samalla kun naisten määrä poliisin palveluksessa kasvoi.

Naispoliisien koulutus otettiin valtion tehtäväksi. Kolmannessa vaiheessa naiset ovat päässeet toimimaan samoissa tehtävissä miesten kanssa ja heillä on mahdollisuus osallistua samaan koulutukseen.

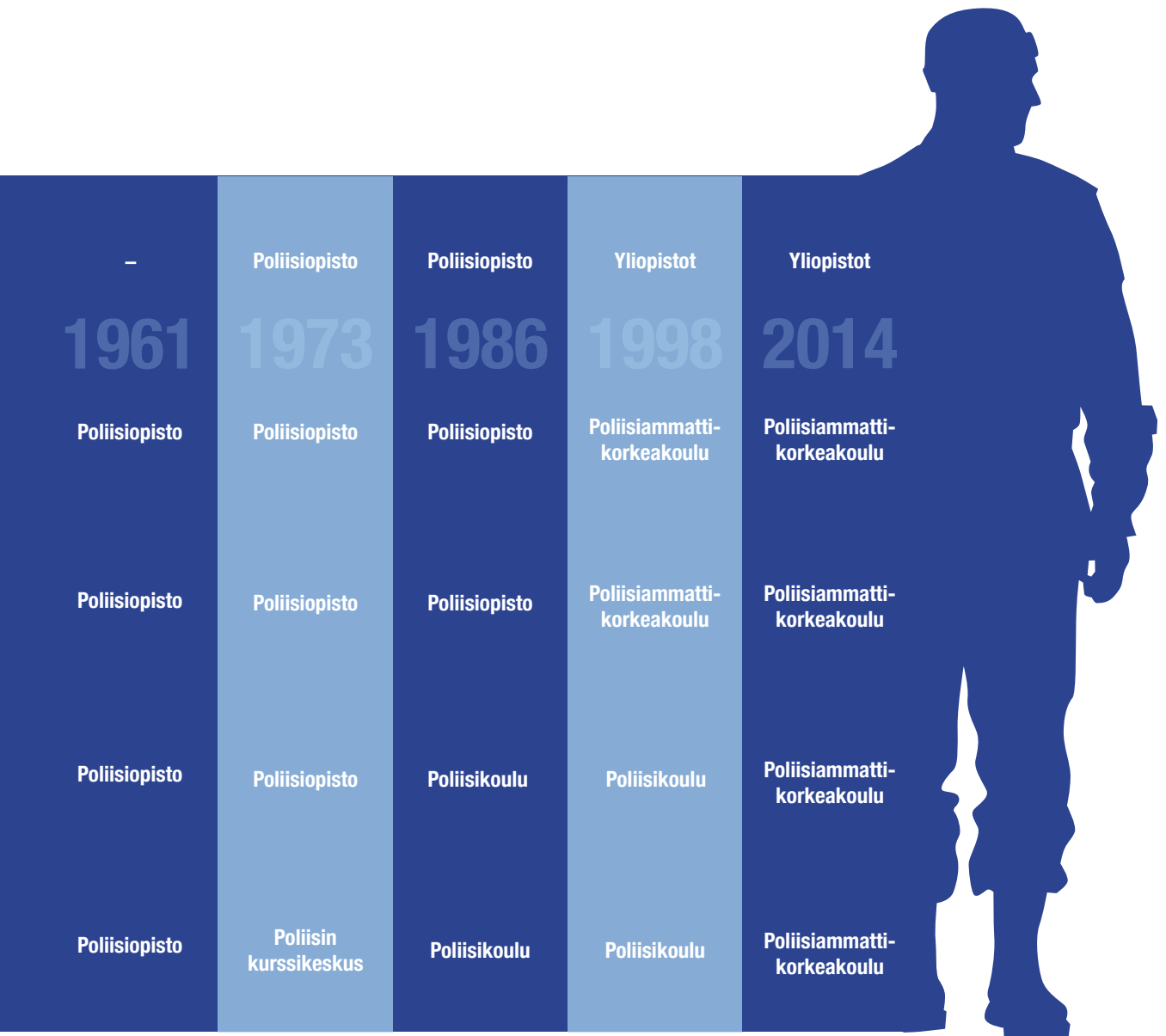
Artikkeli tuo esiin sen, kuinka poliisikoulutuksen tulee vastata paitsi poliisitehtävien, myös yhteiskunnan tarpeisiin. Erillisen ja erilaisiin tehtäviin johtavan koulutuksen järjestäminen naisille ei nykyisin olisi mahdollista. Naisten rajaaminen tiettyjen poliisityön osa-alueiden ulkopuolelle olisi omiaan murentamaan poliisin legitimitettä.

Kirjan tavoite on avata tietä jatkokeskustelulle ja -tutkimukselle poliisikoulutuksen historiasta, sisällöstä ja päämääristä. Toivommekin, että työmme synnyttäisi muillekin innostuksen tarttua tähän erittäin kiinnostavaan aiheeseen!

HELSINGISSÄ 9. 5. 2018

Julia Jansson, Markus Kari, Ilja Kokkonen & Aura Kostainen

 Päällikkökoulutus	-	-	-	-
	1918	1927	1930	1945
 Päällystökoulutus	Valtion poliisikoulu	Valtion poliisikoulu	Valtion poliisikoulu	Valtion poliisikoulu
 Alipäällystökoulutus	Valtion poliisikoulu	Valtion poliisikoulu	Valtion poliisikoulu	Valtion poliisikoulu
 Miehistökoulutus	Valtion poliisikoulu	Läänit	Läänit	Valtion poliisikoulu / LP
 Alokas-/kokelaskoulutus	(Poliisilaitokset)	(Poliisilaitokset)	LPK	LP

Lisäksi Helsingin poliisilaitos koulutti omia alokaitaan ja miehistöään.

Poliisikoulutus oli
pitkään luonteeltaan
hyvin sotilaallista.
Poliisimuseo

LAHJOMATTOMAN VAKAA, KYKENEVÄ JA VALISTUNUT

Poliisikoulutuksen vaiheet pystymetsästä korkeakouluun

Julia Jansson

SISÄLLYS

JOHDANTO	25
<i>Poliisiopetuksesta poliisikoulutukseen</i>	25
<i>Aikaisempi tutkimus ja lähteet</i>	27
OSA I	
POLIISIOPETUS KÄYNNISTYY JA POLIISIN AMMATTIKUNTA MUODOSTUU	30
ITSENÄISEN SUOMEN UUDET POLIITTISET TUULET	31
<i>Levottomat ajat luovat pohjan poliisikoulutukselle</i>	31
<i>Poliisikoulutuksen käynnistyminen 1918</i>	32
<i>Sääntöjä ja sotilaallisuutta 1920-luvulla</i>	36
<i>Ammattiaineiden merkitys kasvaa 1920-luvulla</i>	38
POLIISITOIMINNAN VÄHITTÄINEN AMMATTIMAISTUMINEN 1920-LUVULLA	47
<i>Poliisikoulutukselta puuttuu houkuttelevuus</i>	47
<i>Rikostutkinnan osaamista kehitetään</i>	50
<i>Koulutuksen pääsykriteerit ja tavoitteet tarkentuvat</i>	55
<i>Lääninkurssit laajentavat poliisikoulutusta</i>	56
<i>Valtion poliisikoulun vakinaistaminen vuonna 1929</i>	58
<i>Lakipykäliä ja luentoja ammattiaineista</i>	62
”LENTÄVÄT” MUOKKAAVAT POLIISIA 1930-LUVULTA LÄHTIEN	67
<i>Liikkuvan poliisikomennuskunnan perustaminen 1930</i>	67
<i>LPK:n alokaskoulutustehtävä</i>	69
<i>Pätevyyskriteerien täsmennystä ja erivapauksia</i>	77
POLIISI RAKENTAMASSA SODANJÄLKEISTÄ YHTENÄISYYTTÄ	80
<i>Sota-ajan poikkeusjärjestelyt ja varapoliisit</i>	80
<i>Karsitut kurssit käynnistyvät sodan loppupuolella</i>	82
<i>Poliisitoiminnan uudelleenjärjestely käynnistyy pikaisesti</i>	84
<i>Liikkuvan poliisin miesvahvuus levottomuuden indikaattorina</i>	86
<i>Valtion poliisikoulun hallintoa uudistetaan</i>	89
<i>Alokaskoulutuksen merkitys huomataan</i>	92
<i>Miehistökoulutuksen riittämättömyys</i>	96
<i>Liikkuvan poliisin tärkeä rooli alokaskoulutuksessa ja rekrytoinnissa</i>	98

OPETUKSEN KÄYTÄNNÖNLÄHEISYYS KOROSTUU SODAN JÄLKEEN	103
<i>Kehno pohjakoulutustaso vaikeuttaa opetusta</i>	103
<i>Alipäällystön ja päällystön oppisisältöjä laajennetaan</i>	110
<i>Rikostutkimuksen merkitys opetuksessa korostuu</i>	112
<i>Alokaskoulutuksen sisältö liikkuvassa poliisissa</i>	116
KUKA PÄÄSEE POLIISIURALLE?	
REKRYTOITAVIA KOSKEVIEN TAUSTAVAATIMUSTEN KEHITYS	123
<i>Raittius ja nuhteettomuus eivät enää riitä</i>	123
<i>Soveltuvuuskokeet ja psykologiset testit poliisien rekrytoinnissa</i>	130
<i>Liikkuva poliisi kehittää rekrytointimenetelmiään 1950-luvulla</i>	137
<i>Lääninkomisarioiden pikaiset arviot hakijoista: "Toiset pitävät tummista, toiset vaaleista."</i>	140
<i>Koulutus korvaa ajatuksen: "Jolle Jumala antaa viran, sille Hän antaa myös järjenkin"</i>	143
<i>"Kelpaako poliisiksi mies, joka ei osaa jakolaskua?"</i>	144
<i>Ikäkriteerit sahaavat ja pituus-kriteereitä pohditaan</i>	149
<i>Koulutukseen hakeutuminen rekrytoinnin perustana vuodesta 1969 lähtien</i>	152
<i>"Valintakoe seuloa pätevät ja sopivat"</i>	154
SUOMENLINNASTA OTANIEMEEN 1961	
– OPETUKSEN PUITTEET JA SISÄLLÖT KEHITTYVÄT	158
<i>Suomenlinnan ahtaus opetuksen sisällön modernisoinnin esteenä</i>	158
<i>Käytännöllisiä harjoituksia lisätään 1950-luvulla</i>	169
<i>Otaniemen uusi Poliisiopisto ja koulutuksen luonteen muutos 1961</i>	172
<i>Oppisisällöt laajenevat</i>	180
JOHTOPÄÄTÖKSET I OSA: POLIISIOPETUS SYNTYY JA KEHITTYY	189
OSA II	
POLIISIKOULUTUS DEMOKRATISOITUVASSA JA KANSAINVÄLISTYVÄSSÄ YMPÄRISTÖSSÄ	191
POLIISITOIMINNAN UUDET VAATIMUKSET: POLIISIN JULKISUUSKUVA JA ENNALTAEHKÄISEVÄN TOIMINNAN AJATUS POLIISITOIMINNASSA	191
<i>Yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat poliisitoimintaan</i>	191
<i>Poliisitoimen ja -koulutuksen sääntely ja suunnittelu ammattimaistuu 1970-luvulla</i>	194
<i>Poliisin kurssikeskus vastauksena koulutuskapasiteetin puutteeseen vuonna 1973</i>	197
<i>Yleissivistys ja teoria-aineet painottuvat 1980-luvulta lähtien</i>	201
<i>Korttelipoliisitoiminnan synty 1970-luvun lopulla</i>	204
<i>Poliisin tehtävät monipuolistuvat</i>	211

PARLAMENTAARINEN POLIISIKOMITEA 1986	
JA POLIISIKOULUTUKSEN LAAJAT TAVOITTEET	212
<i>Poliisiin kohdistuvat vaatimukset kasvavat 1980-luvulla</i>	212
<i>Oppilaitosten asemaa ja hallintoa uudistetaan 1980-luvun puolivälissä</i>	214
<i>Pohjakoulutustason nousu mahdollistaa koulutuksen sisällön kehittämisen</i>	217
<i>Valintajärjestelmiä muokataan</i>	218
<i>Koulutuksen tavoitteet määritellään</i>	222
<i>Poliisikoulutus rinnastetaan muuhun ammatilliseen koulutukseen 1988</i>	224
<i>Harjoittelu tulee osaksi tutkintoa vuonna 1993</i>	233
KORKEAKOULUTUS TAVOITTEEKSI	234
<i>Opetuksen tieteellistä pohjaa vahvistetaan</i>	234
<i>Korkeakouluhanke käynnistyy 1990-luvun alkupuolella</i>	237
<i>Poliisiammattikorkeakoulun synty vuonna 1998</i>	243
<i>Peruskoulutusta kehitetään edelleen</i>	246
<i>Rekrytoinnin laajentaminen</i>	250
<i>Poliisioppilaitosten yhdistäminen ja perustutkinnon tason nosto 2000-luvulla</i>	252
<i>Kansainvälisyyden vaatimus muokkaamassa poliisikoulutusta</i>	257
<i>Korkeakouluopintojen merkitys poliisitoiminnalle</i>	258
JOHTOPÄÄTÖKSET:	
OSA II YLEISÖN PALVELUA JA RIKOSTEN ENNALTAEHKÄISYÄ	262
LOPUKSI: PROFESSIONALISOITUVA POLIISI	263
<i>Opettamisesta kouluttamiseen</i>	263
<i>Community policing -ideologia luomassa itsenäisempää roolia</i>	264
<i>Onko poliisi professio?</i>	268
JOHTOPÄÄTÖKSET: PYSTYMETSÄSTÄ KORKEAKOULUUN	274
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	282

JOHDANTO

Poliisiopetuksesta poliisikoulutukseen

Teoksen ensimmäinen osa kattaa koko järjestäytyneen poliisikoulutuksen sata-vuotisen historian. Se tarjoaa yleiskuvan siitä, kuinka poliisikoulutus on syntynyt ja kehittynyt, mitkä olivat koulutuksen tavoitteet ja sen tarkoitus sekä keitä poliiseiksi haluttiin ja kuinka heitä koulutettiin. Tarkoitus on asettaa raamit poliisikoulutuksen kehitykselle ja kuvata sen tärkeimmät käännekohdat.

Järjestäytynyt poliisikoulutus Suomessa käynnistyi itsenäistymisen jälkimainin-geissa vuonna 1918. Tällöin perustettiin Valtion poliisikoulu, joka oli suora edeltäjä nykyiselle Poliisiammattikorkeakoululle. Valtion poliisikoulun opetus oli aluksi ”teoriaa käytännöstä”, eli luokahuoneopetusta, jossa käsiteltiin poliisin perustaitoja, kuten aseiden käyttöä ja raporttien kirjoittamista. Vähitellen ammatti-aineiden osuus opetuksesta kasvoi ja opetukseen tuli mukaan käytännöllisiä harjoitteita kuten sormenjälkien ottamista. Myöhemmin erityisesti päällystön koulutukseen lisättiin akateemisiä aineita kuten yhteiskuntatieteitä ja psykologiaa.

Poliisiopetuskurssit olivat useiden vuosikymmenten ajan erittäin lyhyitä ja keskittyivät vain aivan välttämättömiin taitoihin. Poliisikoulutus ei ollut myöskään pitkään aikaan pakollista poliisitehtäviin pääsemiseksi.

1960–1970-luvuilta lähtien koulutusta alettiin suunnitella ja hallinnoida tarkemmin ja sitä alettiin vähitellen sovittaa yhteen muun koulutusjärjestelmän kanssa. Koulutusajat pitenevät merkittävästi ja sisällöistä tuli koko ajan akateemisiä. Tämän lisäksi käytännön harjoittelua lisättiin. Tätä nykyä poliisikoulutus on asiantuntija-ammattiin kouluttamista. Vaikka samoja elementtejä, kuten aseiden käytön opetusta, löytyy sekä varhaisesta poliisiopetuksesta että nykyisestä koulutuksesta, käytännössä koulutuksen sisältö on muuttunut täysin sadan vuoden aikana.

Käsittelen tutkimuksessani poliisikoulutusta professionalisaationäkökulmasta. Mielestäni tämä poliisitutkimuksessa laajasti käytetty näkökulma on erittäin hedelmällinen koulutuksen muutosta tarkasteltaessa. Siirtyminen professiosta-tukseen tarkoittaa monopoliasemaa tiettyjen tehtävien suhteen, ammattikunnan sisäistä yhtenäisyyttä, edunvalvontaa ja tieteelliseen tietoon perustuvaa (korkea)koulutusta. Mielestäni kaikki nämä kriteerit ovat täyttyneet poliisien kohdalla vuodesta 2014 lähtien, jolloin poliisien perustutkintokoulutus nostettiin ammattikorkeakoulutasolle.

Samalla kun poliisin ammatti on muuttunut professioksi, poliisikoulutus on muuttunut aiemmasta *trainingista*, jota kutsun tässä tutkimuksessa opetuksesi, *educationiin*, koulutukseen. Käytän alkuperäisiä englanninkielisiä käsitteitä kohdissa, joissa se on selvyuden vuoksi tarpeen.

Perinteisesti poliisin työhön valmentamista on ajateltu *trainingina*, opettamisena, jossa ylhäältä alaspäin siirretään tiettyjä tietoja ja taitoja. Konkreettisesti tämä tarkoitti poliisiopetuksen alkuaikoina sitä, että opettaja luennoi ja oppilaat istuivat luokassa ja kuuntelivat. 1970-luvulta lähtien vahvistuneen *community policing* -ajattelun myötä poliisin työ on kuitenkin muuttunut. *Community policing* -ideologiassa haluttiin lähentää poliisia yleisöön ja painottaa poliisitoiminnassa ennaltaehkäisyä reaktiivisuuden lisäksi.

Community policing -ajatteluun liittyvissä uudentyyppisissä tehtävissä tarvitaan enemmän ja enemmän sellaista osaamista, jota voidaan välittää syvällisemmän *educationin*, koulutuksen, kautta. Tällaisia ovat esimerkiksi analyttisen päättelyn ja ongelmanratkaisun taidot. Uuden osaamisen kehittämiseksi on tarvittu uudenlaisia opetusmenetelmiä. Ajatusmallin muutokseen on liittynyt myös tutkimuksen merkityksen tunnustaminen. Poliisitoimintaa haluttiin alkaa kehittää tieteellisen tutkimuksen avulla ja tätä varten tarvittiin tutkimus- ja suunnitteluorganisaatio.

Nykyään poliisien kouluttaminen on *educationia*, koulutusta, joka pyrkii välittämään tietyn tietopohjan ja ajattelutavan. Koulutettavalle henkilölle tarjotaan työkalut, joita hän voi soveltaa eri tilanteissa ja joiden avulla hän voi kehittää itseään ja toimintaansa.

Tutkimukseni lähtee ajatuksesta, että poliisi on saavuttanut professiostatuksen viimeisen vuosikymmenen aikana. Esitän, että status on saavutettu nimenomaan koulutuksessa tapahtuneen muutoksen kautta ja käsittelen syitä, jotka ovat johdaneet tähän. Olen erityisen kiinnostunut poliisityön sisäisestä ristiriidasta, jossa vaatimus ja oletus käytännön taidoista ja toisaalta akateemisesta ongelmanratkaisukyvyistä ja kyvystä kriittiseen ajatteluun törmäävät.

Tutkimukseni näkökulma on poliisikoulutuksen sisäinen näkökulma. Päälähdaineistoni käsittää poliisikoulu(je)n itse tuottamat materiaalit, kuten vanhat opinto-oppaat, pöytäkirjat ja kannanotot sekä erilaiset komiteamietinnöt ja erityisesti poliisilehdissä käydyt keskustelut. Myös sisäasiainministeriön tuottamat koulutukseen liittyvät materiaalit ovat tutkimukseni kannalta relevantteja. Erilaiset kokouspöytäkirjat ja kirjeet tuovat tarkentavia näkemyksiä siihen, miksi koulutus on muuttunut ja mihin muutoksella on pyritty. Erityistä huomiota olen kiinnittänyt poliisikorkeakouluhankkeisiin sekä keskusteluun korkeakoulutuksen tarpeellisuudesta, sillä mielestäni nämä valottavat kiinnostavalla tavalla ajatusta

poliisista professiona. Olen myös haastatellut sisäasiainministeriön entistä koulutusjohtaja Valtter Petterssonia, Poliisiammattikorkeakoulun koulutusjohtaja Petri Alkioraa sekä poliisitutkija Tuija Hietaniemeä ymmärtääkseni paremmin koulutuksen suunnittelua ennen ja nyt.

Olen jakanut tutkimani sadan vuoden jakson kahtia tutkimustulosten perusteella siten, että ensimmäinen osa käsittelee poliisiopetuksen (*training*) aikaa vuodesta 1918 aina 1970-luvulle saakka ja jälkimmäinen osa poliisikoulutuksen (*education*) aikaa 1970-luvulta tähän päivään.

Aikaisempi tutkimus ja lähteet

Suomessa poliisiin kohdistuvaa tutkimusta on melko vähän ja tutkimusperinne on nuori.¹ Rakennan tutkimukseni muutaman suomalaisen tutkijan sekä eräiden nimekkäiden kansainvälisten tutkijoiden tulosten pohjalle. Kansainvälisesti poliisin historiaa on tutkittu melko paljon, mutta poliisikoulutus ja poliisien rekrytointi ovat jääneet verraten vähälle huomiolle.²

Kysymystä poliisin professionalisoitumisesta on tutkittu paljon. Olen tutkimuksesani pyrkinyt vastaamaan kysymykseen siitä, voidaanko perustellusti väittää, että poliisista on tullut professio ja jos näin on, mitä se tarkoittaa erityisesti koulutuksen kannalta. Professionalisaatiokysymystä ovat pohtineet mm. Cain jo 1970-luvulla³ sekä useat muut tutkijat.⁴ Suomalaisessa kontekstissa asiaa ovat käsitelleet erityisesti Juha Oksanen väitöskirjassaan “Poliisistako professio koulutusjärjestelmää muuttamalla? Poliisiammattikorkeakoulun tulo Suomeen osana päällystökoulutuksen uudistamista.” (1999) sekä Henrik Lampikoski pro gradussaan “Kedjan som inte fick brista – den finska poliskårens utbildning och professionalisering 1944–1977.” Myös Lasse Laaksosen teos ”Ristiriidoista yhteistoimintaan – Suomen poliisijärjestöjen integroitumiseen johtanut historia.” (1998) tarjoaa näkökulmaa professionalisoitumiseen ammatillisen järjestäytymisen kannalta. Omassa työssäni linkitän professionalisaatiokeskustelun tutkimukseeni koulutuksen sisällön muutoksesta sadan vuoden ajalla ja näin täydennän aiempaa tutkimusta.

Poliisin historiaa Suomessa on tutkinut laajimmin Tuija Hietaniemi. Hän on käsitellyt poliisin roolia Suomen politiikassa ja myös poliisikoulutuksen varhaisvaihei-

1 Käsitellen poliisitutkimuksen traditioita hieman myös poliisikorkeakouluhankkeen käsittelyyn yhteydessä.

2 Furuahagen, 2015, 10. Norja on ainoa Pohjoismaa, jonka poliisikoulutusta on tutkittu koko 1900-luvun ajalta. Ks. Hove, 2012.

3 Cain, 1972

4 Ks. Oksanen, 1999, 40

ta. Hietaniemen tutkimukset ovat toimineet tämän työn tärkeinä lähtökohtina.⁵ Hietaniemen konteksti on laajemmin poliittis-historiallinen, kun taas oman tutkimukseni sijoitan oikeus- ja koulutuksen historian risteyskohtaan, vaikka pidänkin yhteiskunnallisen kontekstin taustalla.

Koulutusnäkökulmaan liittyen Honkosen ja Raivolan tutkimukset poliisikoulutuksesta ja sen tavoitteista viime vuosikymmeninä ovat olleen erityisen tärkeitä. Ne ovat auttaneet ymmärtämään koulutukseen liittyvää tieteellistä keskustelua laajemmin.

Näiden tiiveimmin omaan aiheeseeni liittyvien teosten lisäksi olen käyttänyt hyödykseni myös muuta kirjallisuutta, joka tavalla tai toisella sivuaa joko poliisitoimintaa tai -koulutusta. Ilkka Levä on tutkinut poliisikulttuurin muutosta psykohistoriallisesta näkökulmasta. Levän teos tarjoaa ajatuksen aihetta ja taustaymmärrystä myös koulutuksen muutokselle, vaikka ei käytännön tasolla käsittelekään koulutusta.⁶ Timo Korander on tutkinut poliisin toimintaorientaatioita ja eri poliisimiestyyppejä ja olen hyödyntänyt hänen ajatuksiaan pohtiessani erityisesti sitä, minkälaista poliisimiestä kunakin aikakautena on tavoiteltu.⁷

Helsingin poliisilaitoksen historia on tarkka tutkimus poliisitoiminnan kehittymisestä Helsingissä 1826–2001.⁸ Teos helpottaa poliisikoulutuksen asettamista kontekstiinsa ja tarjoaa mallin tutkimuksesta, joka on paitsi tieteellisesti ansiokas, myös laajemmalle yleisölle mielekäs luettava.

Olen hyödyntänyt omassa työssäni myös jonkin verran ulkomaista tutkimuskirjallisuutta, erityisesti teoreettisen kontekstin rakentamiseen ja poliisin korkeakoulutuksen merkityksen ja tavoitteiden ymmärtämiseen. Monissa maissa poliisitutkimuksen kenttä on vireä ja tutkimusperinne on vuosikymmenten mittaista.

Hyödynnettävissä olevan (kotimaisen) kirjallisuuden määrän ollessa suhteellisen pieni, alkuperäisaineistojen merkitys on ollut tutkimuksen kannalta varsin suuri. Erityisen merkittävänä lähdeaineistona ovat toimineet *Poliisimies*-, *Poliisi*- ja *Suomen Poliisilehti* -julkaisut. Lehdissä käytiin vuosikymmenten varrella jatkuvaa keskustelua koulutuksen tavoitteista ja siihen liittyvistä ongelmista. Joissakin yhteyksissä olen käyttänyt lehtikirjoituksia myös toisen käden lähteinä täydentämään kuvaa koulutuksen historiasta siltä osin kun muussa lähdeaineistossa on tältä osin esiintynyt aukkoja.

5 Ks. Hietaniemi 1992, 1993, 1995, 2002.

6 Levä, 2002.

7 Korander, 2004.

8 Keskinen ja Silvennoinen, 2004.

Lehtiaineistojen lisäksi olen tehnyt laajaa arkistotutkimusta. Käytössä ovat olleet erityisesti sisäasiainministeriön ja Valtion poliisikoulun arkistot Kansallisarkistossa. Myös Poliisiammattikorkeakoulun omasta arkistosta on löytynyt jonkin verran hyödynnettäviä dokumentteja. Kiitän myös Tuija Hietaniemeä omien arkistojensa avaamisesta käyttöni.

OSA I

POLIISIOPETUS KÄYNNISTYY JA POLIISIN AMMATTIKUNTA MUODOSTUU

Työni ensimmäinen osa kattaa ajanjakson Valtion poliisikoulun perustamisesta vuodesta 1918 1960-luvulle, jolloin poliisiopetus siirrettiin uuteen Poliisiopistoon ja poliisin toimintaa ja koulutusta alettiin ensi kerran säännellä laki- ja asetustasolla.

Tutkitun jakson alussa poliisikoulutus oli pienimuotoista ja vähin resurssein järjestettyä, mutta se laajeni huomattavasti erityisesti toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina. Poliisitoiminta ammattimaistui ja poliisien rekrytointi kehittyi merkittäväällä tavalla.

Viereinen sivu:
Poliisikoulutusta järjestettiin Suomenlinnassa vuodesta 1918 lähtien aina vuoteen 1961 saakka.
Poliisimuseo

ITSENÄISEN SUOMEN UUDET POLIITTISET TUULET

Levottomat ajat luovat pohjan poliisikoulutukselle

Poliisin ammatillistumiskehityksen alku on ajoitettu 1800-luvun lopulle. Tuolloin alkoivat poliisiorganisaatioiden keskittäminen ja niiden hallinnon tehostaminen. Poliisin toiminnan poliittinen ohjaus ja valvonta vähenivät. Samaan aikaan tieteellisiä menetelmiä ja kehittyvää teknologiaa ryhdyttiin hyödyntämään rikostutkinnassa. Tällainen kehitys on nähtävissä sekä Euroopassa että esimerkiksi Yhdysvalloissa. Britanniassa poliisi omaksui palveluideologian ja ammatillisen identiteetin 1870-luvulla. Samalla kun erikoistaitojen välttämättömyys poliisitoiminnassa alkoi käydä selväksi ja poliisityö muuttui kokoaikatyöksi, poliisikuntaan alkoi syntyä hierarkkisia rakenteita ja tarkat suoritusperusteiset pääsy- ja etenemisvaatimukset alkoivat muotoutua. Huolimatta vähittäisestä ammattimaistumisesta, poliisikoulutus oli lapsenkengissään 1900-luvun ensi vuosikymmeniin saakka.

1800-luvun loppupuoli oli myös Suomessa lähtölaukaus poliisitoiminnan ammatillistumiselle. Lievissä rikoksissa tuomioistuimina suurimmissa kaupungeissa toimineet poliisikamarit lakkautettiin vuonna 1897. Tämän seurauksena poliisien, syyttäjien ja tuomareiden ammatit alkoivat aiempaa selvemmin eriytyä toisistaan. Samoihin aikoihin Helsingin ja Turun poliisilaitoksilla aloitettiin poliisimiesten kouluttaminen.⁹

Poliisitoiminta rakentuu suhteessa yhteiskunnallisiin tarpeisiin ja toimintaympäristöön. 1900-luvun ensi vuosikymmenet olivat Venäjällä ja Suomen suuriruh-

9 Hietaniemi, 1993, 6–8; Hietaniemi, 1992, 23.

tinaskunnassa poliittisesti levottomia. Erityisesti vuosien 1905–06 vallankumouksellinen liikehdintä loi puitteet, joissa poliiseja tarvittiin aiempaa enemmän. Poliisimiehistön määrää ja organisaation rahoitusta kasvatettiin.¹⁰ Samassa yhteydessä, vuonna 1906, Helsingin poliisilaitoksen yhteyteen perustettiin ensimmäinen paikallinen poliisikoulu. Koulutusta annettiin sekä uusille tulokkaille että jo palveluksessa olleille konstaapeleille. Poliisikunnan laajentaminen ja organisointi herätti poliittista vastustusta venäläisten taholta. Poliisikouluun kohdistettiin jopa pommiattentaatti.¹¹

Paikallisesti järjestetty poliisikoulutus ei alun perin valmistanut muuhun kuin sotilaalliseen käytökseen ja kurinalaisuuteen. Koulutuksen tärkein tavoite oli valmentaa miehistö toimimaan mellakkatilanteissa ja muissa levottomuuksissa.¹² Vaikka koulutuksen tavoitteet olivat rajatut ja kaukana poliisin nykytehtävistä, olennaista oli se, että ajatus poliisin kouluttamisen tarpeesta oli syntynyt ja koulutus käynnistynyt. Suomen itsenäistyttyä se pääsi täyteen vauhtiin.

Poliisikoulutuksen käynnistyminen 1918

Valtiollinen poliisikoulutus käynnistyi Suomessa kansalaissodan jälkimainingeissa. Valtion poliisikoulun perustaminen vuonna 1918 ajoittui vastaisenäistyneen Suomen hallinnon järjestämisen kiivaimpaan aikaan. Sisällissodan repimä kansa piti saada kunnioittamaan yhtä valtiollista auktoriteettia ja radikaalit ainekset tuli pitää kurissa. Tavoitteena oli luoda maahan luja järjestysvalta. Koska ajat olivat levottomat, vakituisten poliisivoimien luominen edellytti tarkkaa luotettavuuden varmistamista, koulutusta, ammatillisen yhteisön tukea sekä toimivaltuuksien säätelyä.

Kahtiajakautunut kansa suhtautui poliisikuntaan varauksella ja kesti vuosikymmeniä ennen kuin se saavutti kansan luottamuksen. Osin epäluulo johtui työläisten vastenmielisyydestä poliisi-nimitystä ja järjestyksenpitoinstituutioita kohtaan.¹³ Niin kutsuttu santarmiaika oli vasta päättynyt, ja monet muutkin kuin vasemmistolaisesti ajattelevat tahot suhtautuivat kriittisesti poliisiin ja sen kouluttamiseen.¹⁴ Myöhemmin kieltolaki toi oman lisänsä poliisia ja sen toimintaa kohtaan tunnettuun ennakkoluuloon. Epäluulon jatkuminen johtui osittain myös siitä, että poliittinen luotettavuus, joka oli pitkään keskeinen rekrytoin-

¹⁰ Hietaniemi, 1992, 32.

¹¹ Hietaniemi, 1993, 12–13.

¹² Hietaniemi, 1992, 32.

¹³ "Vuodesta 1968 poliisikoulutuksen merkkipäivä." *Poliisimies*, 1, 1968, 10.

¹⁴ Hainari, Tiina: "Naiset järjestysvallan palveluksessa." *Suomen poliisilehti*, 1923, 9, 127; Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." *Poliisimies*, 1968, 8, 488; Hietaniemi, 1992, 60–61.

tikriteeri, tarkoitti lähtökohtaisesti samaa asiaa kuin valkoisen, eli voittajaosa-puolen puolella olemista.¹⁵ Taistelukokemus valkoisen armeijan riveistä olikin tyyppillisesti ainoa (sotilas)koulutustausta, mitä miehillä oli. Poliisin ja suojeluskuntien toimivaltarajoissa oli epäselvyyksiä ja esimerkiksi Helsingissä suojeluskuntaa käytettiin edelleen poliisireservinä.¹⁶

Suojeluskunnat olivat tärkeimmät lausunnonantajat poliisimiehistön valinnassa ja vuosikymmenten ajan miehistövalinnoissa suosittiin upseeri- tai ainakin suojeluskuntataustaisia henkilöitä. Poliittisen luotettavuuden arviointiin käytettiin lausuntoja myös esimerkiksi hakijan kotipiirin nimismiehiltä, opettajilta, kunnallislautakuntien esimiehiltä ja luotettaviksi tunnetuilta yksityisiltä kansalaisilta. Muista kriteereistä saatettiin tarvittaessa tinkiä kun yritettiin haalia tarvittava määrä poliisimiehistöä kasaan. Erityisesti päällystön rekrytointi tapahtui pääasias-sa upseeriston keskuudesta. Itsenäisen Suomen ensimmäisinä vuosina poliisi olikin vahvasti oikeistolaisen hallituksen takana.¹⁷

Sisällisodan päätyttyä suuret kaupungit jatkoivat jo vakiintunutta koulutustoimintaansa omissa poliisilaitoksissaan. Koska poliittinen tilanne oli edelleen katkerasti jakautunut ja poliisimiehistö kokematonta, paikallisen poliisikoulutuksen lisäksi katsottiin tarvittavan myös valtiollista koulutusta.¹⁸

Huhtikuusta 1918 lähtien valtakunnallisen poliisikoulutuksen puuhamiehenä oli Helsingin poliisimestari, ratsumestari Ilmari Helenius, joka oli aiemmin toiminut valkoisten joukkojen esikuntapäällikkönä ja vastannut Helsingin poliisilaitoksen koulutustoiminnasta.¹⁹ Heleniuksen aloitteesta ja senaatin päätöksellä perustettiin Helsinkiin väliaikainen Valtion poliisikoulu 12.8.1918. Koulun toiminta alkoi 9.9.1918²⁰ ja ensimmäinen kurssi 19.10.1918.²¹ Valtiollisen koulutuksen ohella Helsinki ja Turku jatkoivat edelleen omien poliisiopetuskurssiensa järjestämistä ja Tampere aloitti omansa.²²

15 Hietaniemi, 1992, 86.

16 Hietaniemi, 1992, 66–75.

17 ”Vuodesta 1968 poliisikoulutuksen merkivuosi.” Poliisimies, 1, 1968, 10; Hietaniemi, 1992, 65, 75–76, 143.

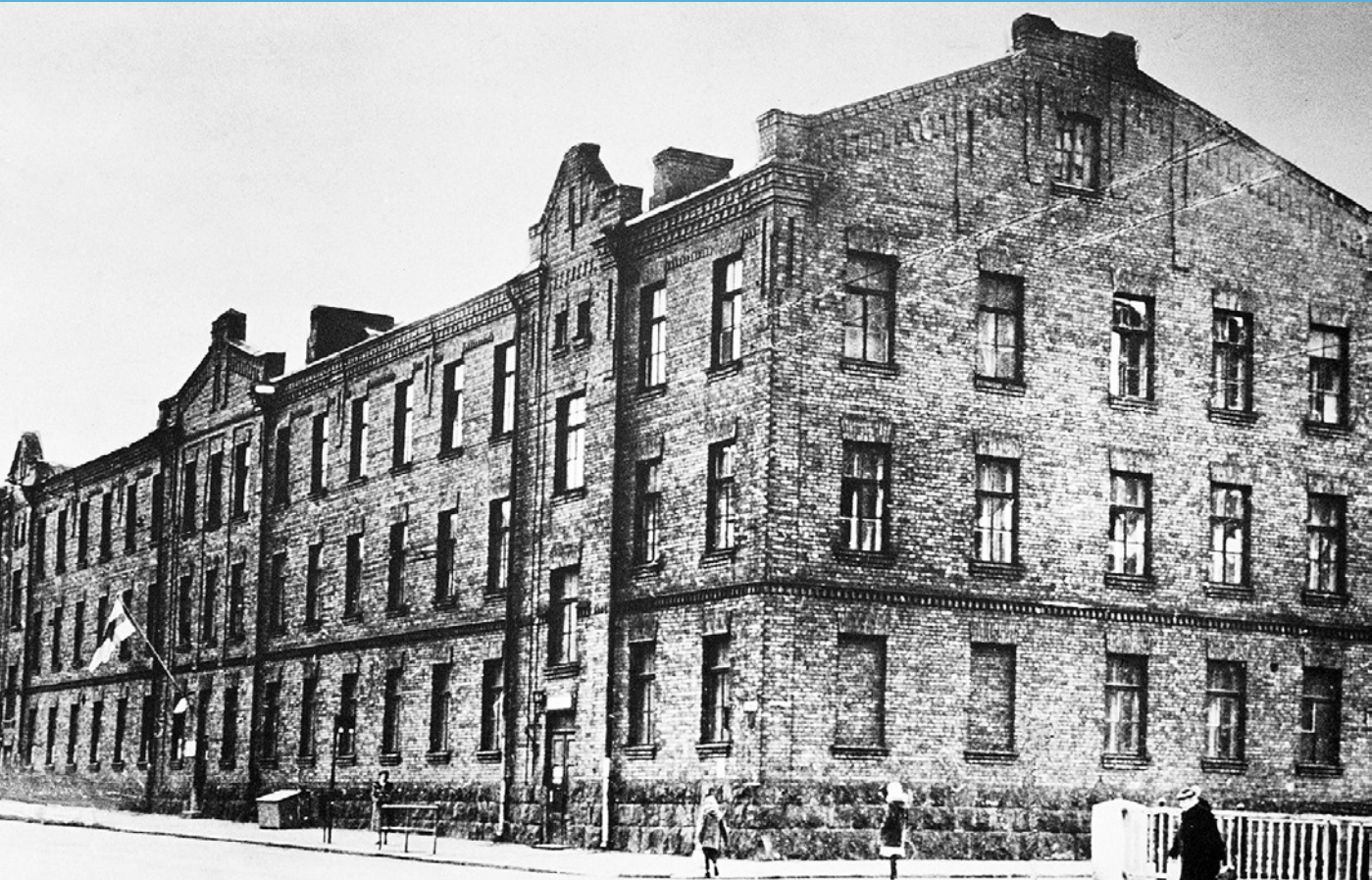
18 Hietaniemi, 1992, 66.

19 Hietaniemi, 1993, 16; Hietaniemi, 1992, 63.

20 Poliisin järjestelykomitean osamietintö, 8/1964, 7.

21 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 4.

22 Hietaniemi, 1993, 17. Vertailun vuoksi Ruotsissa ensimmäinen yksityinen ja maksullinen poliisikoulu oli perustettu 1910 Uppsalassa. Poliisikurssit olivat yhdeksän viikon mittaisia. Vuonna 1917 Tukholmaan perustettiin varsinainen poliisikoulu; kaupungin poliisilaitos oli jo tätä ennen 1870-luvulta lähtien tosin tarjonnut poliisiopetusta omille konstaapeilleen. Furuheggen, 2015, 17.

Valtion poliisikoulu aloitti toimintansa 9.9.1918 osoitteessa Fredrikinkatu 54. *Poliisimuseo*

Valtion poliisikoulu järjestettiin armeijan mallin mukaisesti: kurssilaisista muodostettiin joukkueita, joilla kullakin oli oma joukkuepäällikkö.²³ Koulunjohtajana toimi kapteeni Toivo A. Hämäläinen.²⁴ Yksi oppilas nimettiin palvelemaan koulun väepelinä, jonka tehtävä oli valvoa järjestystä koululla. Koulun johtajalla oli päävastuu koulun käytännön toiminnan organisoinnista ja johtamisesta. Joukkuepäälliköt auttoivat häntä siinä.²⁵

Koulu opetti jo poliisin palveluksessa olleita miehiä kaikkialta Suomesta. Ensimmäisille kuuden viikon kursseille voitiin senaatin päätöksen mukaan ottaa vähintään 60 ja enintään sata oppilasta.²⁶ Näin pystyttiin kouluttamaan kerrallaan vain pieni määrä maassa jo poliisivirassa toimineista henkilöistä. Ensimmäisellä kurssilla oli yhteensä 93 oppilasta. Koulussa oli eri linjat kaupunkilais- ja maalaiskonstaapeleita varten.²⁷

SYYSLUKUKAUDEN 1918 OPPIAINEET

Voimistelu ja rintamapalvelus²⁸
Yleinen maantieto
Suomen historia
Havainto-oppi
Yhteiskuntaoppi
Ainekirjoitus
Laskento
Yleiset taksat
Aseiden käyttö ja hoito
Tarkastus- ja päivystyspalvelus
Hevoshoito
Ensiapu ja hengenpelastus
Haavain ja luunkatkeamain hoito
Koiraooppi
Lakipykälä poliisikäsikirjan mukaan²⁹

23 Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 489.

24 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 4.

25 Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 489.

26 Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 488; Poliisin järjestelykomitean osamietintö, 8/1964, 6.

27 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 4.

28 Rintamatarjoitusten sisältöä kuvaattiin seuraavasti: "(Rintamatarjoituksilla) tarkoitetaan ryhmäkaartoja, jonoon menoa, kiväärin olalle ja alasviemistä." KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 4.

29 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 2, 12 Ruotsin opetussuunnitelma oli hyvin samankaltainen kuin Suomessa 1920-luvun alkupuolella. Kunila, Johannes (valtion poliisikoulun varajohtaja) "Matkahavaintoja Skandinavian maiden poliisikouluista." Suomen poliisilehti, 1921, 3 ja 4, 39. Tukholmassa opetusta oli samaan aikaan 20 viikkoa ja oppiaineisiin kuuluivat poliisityö, poliisilainsäädäntö, julkishallinto, oikeustiede, ensiapu, anatomia ja hygienia, konekirjoitus, kaunokirjoitus, pikakirjoitus, ampumakoulutus, hengenpelastus, voimistelu ja paini. Furuhaagen, 2015,

Suurin osa opetusaineista oli muuta kuin varsinaiseen poliisitoimintaan valmistavaa. Yleissivistäviä aineita tarvittiin, sillä koulutuksen alkuvuosina oppilaiden lähtötaso oli matala. Vain puolet oppilaista oli 1919 mennessä käynyt kansakoulun. Tästä syystä opetus jouduttiin aloittamaan perusasioista, luku-, lasku- ja kirjoitustaitoa myöten.³⁰

Oppilaiden sotilaskoulutusta pidettiin myös puutteellisena. Tätä yritettiin paikata poliisikoulussa. Olennainen osa koulutusta oli koulutettavien totuttaminen tiukkaan kuriin ja järjestykseen,³¹ sillä koulutuksen pääasiallinen tarkoitus oli poliisitehtäviin sopivien, kurinalaiseen toimintaan mukautuvien miesten seulominen ennen vakinaisiin tehtäviin nimittämistä, ei niinkään poliisitoimintaa koskevien sisällöllisten tietojen antaminen.³²

Sääntöjä ja sotilaallisuutta 1920-luvulla

Poliisikoulun alkuaikojen opetuksen sisällöstä varsinaisia ammattiopintoja olivat vain lakipykälät poliisikäsi­kirjan mukaan sekä tarkastus- ja päivystyspalvelus. Oppikirjoina käytettiin kahta poliiseille varta vasten laadittua kirjaa, A. Lindqvistin laatimaa *Suomen kaupunkien poliisien käsi- ja oppikirjaa* joka perustui B. ja V. Anthonin *Käsi­kirjaan poliisikonstaapeleille maalla* (1902), jota myös käytettiin opetuksessa. Näiden lisäksi opetuksen tukena olivat Helsingin kaupungin järjestyssäännöt. Anthonien teos sisälsi yhteiskuntaoppia, poliisin yleisiä velvollisuuksia ja oikeuksia sekä erilaisia poliisin valvontaan liittyviä asioita. Sen muoto oli kertova, ja kukin lainkohta selostettu kansantajuisesti. Kirjaa on myöhemmissä arvioissa pidetty varsin onnistuneena ja kattavana.³³

Ainekirjoituksessa käytettiin kansakoulukäyttöön laadittua E.N. Setälän *Äidinkielen oppikirjaa*.³⁴

Kirjallisissa harjoituksissa harjoiteltiin poliisiraporttien ja -pöytäkirjojen sekä muiden tärkeiden asiakirjojen laatimista.³⁵ Kokelaita opetettiin myös kirjoittamaan yksikertaisia selostuksia, joiden aiheet olivat esimerkiksi *poliisikoulu*, *kotiseutuni* ja *matka Helsinkiin*. Näitä tehtiin sekä kirjeen että kertomuksen muotoon.³⁶

Suomen historiaa luennoitiin Gunnar Suolahden *Suomen Historia Aikakausittain* -teoksen perusteella. Erityistä huomiota kiinnitettiin ”...heimohistoriaamme sekä

30 Hietaniemi, 1993, 17; Hietaniemi, 1992, 67.

31 Poliisin järjestelykomitean osamietintö, 8/1964, 7; Katila, Kauko (opettaja): ”Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta.” Poliisimies, 1968, 8, 488.

32 Hietaniemi, 1992, 67–68; Keskinen ja Silvennoinen, 2004, 108.

33 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 11; Katila, Kauko (opettaja): ”Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta.” Poliisimies, 1968, 8, 488.

34 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 6.

35 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 7; KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1922, 4.

36 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1922, 4–5.

ihailua ansaitseviin kansallisiin ja isänmaallisiin virtauksiimme.”³⁷ Myöhemmin historianopetuksessa opetettiin myös ihmiskunnan yleistä historiaa sekä Englannin ja Ranskan ja niiden siirtomaiden historiaa.³⁸ Laskennossa keskityttiin yhteen-, vähennys-, kerto- ja jakolaskuihin. Maantiedossa kiinnitettiin erityistä huomiota Suomen maantietoon: maakuntiin, lääneihin, kaupunkeihin ja liikepaikkoihin, rautateihin ja kotiseututuntemukseen.³⁹

Havainto-oppi oli käytännönläheistä opetusta, jossa pyrittiin parantamaan oppilaiden havainnointikykyä sekä kykyä kuvailla näkemänsä asiat ja tilanteet. Kuten muissakin aineissa, myös havainto-opissa ongelmana oli poliisitehtäviin sopivan opetusaineiston puute. Tästä syystä kukin opettaja suunnitteli oman opetusohjelmansa, jossa painotettiin henkilöiden tunnistamista. ”On vertailtu ja määritelty eri kasvon ja ruumiin muotoja, normaali ja epänormaali jäseniä, harjoitettu ikäarviointia, mittasuhteita ym.” Oppilaat myös laativat omia havaintoesityksiään esimerkiksi aiheista *Poliisikoulu, Senaatintori ympäristöineen, Raitiotievaunumatka, Helsingin työväentalo, Elias Lönnrothin kuvapatsas ja Nikolain kirkko*.⁴⁰

1920-luvun alkupuolella havainto-opin opetus yhdistettiin ainekirjoitukseen.⁴¹ Opetus sisälsi esimerkiksi psykologian teorioita inhimillisestä havaintokyvystä sekä luennointia Bertillon’in järjestelmästä, jossa ihmisiä luokiteltiin ulkoisten tunnusmerkkien

37 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 7.

38 Komiteamietintö koskien ehdotusta poliisiopetuksen järjestämiseksi 7/1926, 9.

39 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 7.

40 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 8.

41 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1923, 7.

Oppitunti Turun poliisilaitoksen poliisikoulussa vuonna 1924. Poliisimuseo

perusteella. Oppilaat harjoittelivat rikospaikkojen dokumentointia laatimalla mitausten perusteella pohjapiirustuksia erilaisista tiloista sekä yksinkertaisia kartoja.⁴²

Voimisteluharjoitukset jouduttiin aloittamaan aivan alusta, sillä harva kokelaista oli koskaan aiemmin voimistellut.⁴³ Voimisteluharjoituksissa käytiin läpi paljon erilaisia sotilaallisia harjoituksia, erilaisia joukkomuodostelmia ja käännöksiä. Poliisikoulun vuosikertomuksen mukaan: ”Erikoista huomiota on kiinnitetty ryhtiä parantavaan ja reippautta kysyviin liikkeisiin.” Näiden lisäksi harjoiteltiin erilaisia hyppyjä ja telinevoimisteluliikkeitä.⁴⁴ Rintamapalveluksen harjoitukset olivat samoja kuin sotilaskäsikirjassa määritellyt harjoitukset.⁴⁵ Näiden lisäksi pidettiin kaksi kertaa ampu-maharjoituksia kiväärillä ja revolverilla.⁴⁶ Eräs poliisikoulun oppilas arvosteli voimistelun ja rintamapalveluksen opetusta kirjoittaessaan kurssinsa annista vuonna 1921: ”Mitä järkeä on siinä, että maalaiskonstaapeleille opetetaan ryhmäkaartoja ja muita sotatemppuja?”⁴⁷ Järki oli ilmeisesti kurin ja järjestyksen ajatuksen juurruttaminen oppilaisiin, vaikka muutaman konstaapelin nimismiespiiristä tulleelle ryhmämuodostelmat ymmärrettävästi näyttivätkin vierailta.

Alkuvuosina opetusohjelmien suunnittelu ei ollut yksinkertaista. Toisessa vaa-kakupissa painoi tarve opettaa oppilaille poliisityössä tarvittavaa osaamista ja toisessa tarve antaa heille valmiuksia tämäntyyppisen opetuksen omaksumiseen. Kompromissiratkaisuna pyrittiin tuomaan esimerkiksi ainekirjoitukseen edes jollakin tavalla poliisiin työhön liittyviä teemoja. Opinto-ohjelman perusteella voidaan todeta, että poliiseille tärkeimpiä avuja olivat kyky toimia ryhmässä sotilaalliseen tapaan, taito osata tehdä havaintoja eri tilanteissa ja ympäristöissä ja kuvailla näitä, kirjoitustaito sekä jonkinlainen ymmärrys yhteiskunnan toiminnasta ja historiasta.

Ammattiaineiden merkitys kasvaa 1920-luvulla

Valtion poliisikoulu oli asettunut Fredrikinkatu 54:een, josta se jo keväällä 1919 joutui muuttamaan, sillä Uudenmaan rakuunarykmentti otti ns. sapöörikasarmien rakennukset käyttöönsä. Koululle harkittiin useita eri sijoituspaikkoja, mutta lopulta Suomenlinnan Susisaaresta, Palmstjernan linnakkeesta löytyi sopivat tilat.

42 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1923, 7; KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1924, 4; KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1925, 8; KM 7/1926, 8.

43 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 9; KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1923, 7.

44 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 10–11.

45 Vuonna 1924 rintamaharjoitukset pitivät sisällään esimerkiksi ”kunnianteko- ja raportteeraamis-” harjoituksia. Tupajärjestys ja sotilaskuri koululla ylläpidetty.” KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1924, 8.

46 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1918, 11.

47 Honkavaara, Yrjö: ”Valtion poliisikoulun XII kurssin päättäjäiset Suomenlinnassa.” Suomen poliisilehti, 1921, 13, 203.

Toiminta uusissa tiloissa päästiin aloittamaan tasan vuosi koulun perustamisen jälkeen, 9.9.1919.⁴⁸

Nyt kurssien pituudeksi määrättiin kahdeksan viikkoa ja oppilasmääriä pienennettiin 70–80 oppilaaseen kurssia kohden. Kurseja pidettiin yleensä neljä kunakin vuonna.⁴⁹ Vuoteen 1923 mennessä alkeiskoulutusta Valtion poliisikoulussa oli annettu jo yli tuhannelle poliisimiehelle. Kaksi kurssia oli pidetty ruotsin kielellä, ensimmäinen vuonna 1921.⁵⁰

Samalla kun koulu siirtyi Suomenlinnaan, siellä aloitettiin kolmen uuden aineen, laintuntemuksen, asetusten ja järjestyssääntöjen opetus. Opetukseen sisällytettiin myös kaunokirjoitustaito.⁵¹ Samalla valtioneuvoston päätöksellä, jolla koulun siirrosta päätettiin, veloitettiin kaikki koulutukseen otettavat poliisikonstaapelit sitoutumaan valtion palvelukseen vähintään kahdeksi vuodeksi.⁵² Koulun opettajat toimivat vapaina hetkinään myös Helsingin kaupungin poliisilaitoksen omina opettajina ja ministeriön määräyksestä myös muissa suuremmissa poliisilaitoksissa, Turussa ja Tampereella.⁵³

Vuonna 1922 koulutuksen painopiste siirtyi enemmän ns. ammattiaineisiin, eli lainopillisiin ja poliisiaineisiin ja muu opetus, mukaan lukien rintamaharjoitukset saivat aiempaa vähemmän huomiota.⁵⁴ Samalla kurseja pidennettiin edelleen, nyt 2,5 kuukauden mittaisiksi.⁵⁵ Oppilaiden määrää voitiin myös edelleen vähentää, koska poliisin rekrytointitarve alkoi vähitellen pienetä olojen tasaantuessa ja poliisimiehistön vakiintuessa. Vuonna 1925 kursseille otettiin enintään 40 oppilasta.⁵⁶

Poliisikoulun opettajakuntaan tuli lisää lakimiehiä. Laintuntemusta, asetuksia ja järjestyssääntöjä kaupunkilaiskonstaapeleille opetti hovioikeuden auskultantti W.W. Wirtanen, joka toimi Helsingin poliisilaitoksen etsivän osaston päällikkönä vuosina 1922–1927. Lakia ja asetuksia maalaiskonstaapeleille opetti hovioikeuden auskultantti L.A. Castrén.⁵⁷

48 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta. 32/ 1919, 36; KM 7/1926, 5; Poliisin järjestelykomitean osamietintö 8/1964, 7; Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 488–9.

49 KM 7/1926, 5; Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 7; Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 489.

50 KM 7/1926, 6; Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 489.

51 Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 489.

52 Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 488; KM 7/1926, 5.

53 Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 489.

54 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1922, 1–2; Eloranta, Viljo: "Poliisikoulutuksen vaiheista ja saavutuksista 1960-luvulla." Poliisimies, 1968, 8, 482; Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 490; Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 1.

55 Hietaniemi, 1993, 17.

56 KM 7/1926, 6.

57 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1922, 1–2.

Wirtasen opettamaan laintuntemukseen kuului tutustuminen rikosoikeuden tärkeimpiin periaatteisiin. Siinä käsiteltiin muun muassa tavallisimpia rikoksia, niiden luonnetta ja tuntomerkkejä sekä rikostutinnan ja kuulusteluiden perusteita. Luennoilla käsiteltiin myös tärkeimpiä rikosprosessuaalisia pakko- ja varokeinoja. Lisäksi ajan salliessa opiskelijat harjoittelivat käytännöllisten rikostutkimusten tekemistä ja laativat tutkintapöytäkirjoja.⁵⁸ Opetuskirjallisuutena käytettiin *Suomen poliisilehden* poliisikäsikirjasarjassa suomeksi julkaistuja Upsalan poliisimestari Rudolf von Schulzin tekstejä ja itävaltalaisen Wilhelm Polzerin käytännön kriminalistiikan oppikirjaa, joka sekin oli suomennettu ja osin sovellettu Suomen oloihin. Vuonna 1924 käyttöön otettiin myös Hans Grossin käsikirja, joka oli jo tuossa vaiheessa saavuttanut klassikon aseman.⁵⁹ Rikosoikeudessa alkoi olla saatavilla suomalaisia oppikirjoja. Opetuksen pohjana käytettiin professori A. Serlachiuksen Rikosoikeuden oppikirjaa ja lisäksi rikosprosessuaalisista keinoista luennoitiin Yrjö Ropposen Poliisin käsikirjan versioiden pohjalta.⁶⁰

Laki- ja asetukset maalaiskonstaapeleille -koostejulkaisu sisälsi tärkeimmät konstaapelin työhön liittyvät lait ja asetukset. Opetuksessa korostettiin erityisesti maalaispoliisille tärkeitä säännöksiä syyttäjän-toimesta, haasteiden tiedoksiannosta ja ulosotosta ja näihin liittyvien asiakirjojen laatimista.⁶¹

Järjestyssääntöjen ja asetusten osalta pääpaino oli erityisesti liikennettä, kieltolakia ja valvonnanalaisia henkilöitä⁶² koskevien säädösten opettelussa. Opetukseen kuului myös poliisilaitoksen toimintaan tutustuminen, ohjeistusta arvokkaaseen esiintymiseen poliisin puvussa sekä perehdytystä eri tilanteissa vastaan tuleviin tehtäviin.⁶³ Kursseihin kuului myös vierailut esimerkiksi teatteriin, museoihin, kirjapainoihin, eduskuntaan, Helsingin eri poliisipiireihin sekä koiratarhalle.⁶⁴ Poliisikoulun johtajan ehdottama tutustuminen Tallinnan poliisikouluun jäi lisäämättä kurssiohjelmaan.⁶⁵

Kaupunkilaispoliisien kurseilla opetettiin käytännöllistä vartio- ja päivystyspalvelussa toimimista. Opetukseen kuului esimerkiksi loukkaantuneiden henkilöiden auttaminen, rikkomusten ja rikosten selvittely, todistusten hankkiminen, irtolaisten valvonta, toimenpiteet tulipalon sattuessa, väenkokouksien hajottaminen, pidäte-

58 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1922, 6; KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1923, 4.

59 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1923, 8; Hietaniemi, 1993, 22.

60 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1925, 3.

61 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1923, 7.

62 Näitä olivat suomalaiset ja ulkomaalaiset matkailijat, irtolaiset, kerjäläiset sekä ehdonalaiseen vapauteen päässeet vangit. KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1922, 6.

63 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1922, 6.

64 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1922, 7.

65 SM KD, Valtion poliisikoulun johtaja: kirje sisäasiainministeriölle 206/587 5.10.1926, 6.

tyn henkilön kuljettaminen, kieltolakirikosten selvittely ja valvonta sekä lyömä- ja ampuma-aseen käyttö virantoimituksessa. Oppilaat ohjattiin myös esiintymään arvokkaasti.⁶⁶ Vaikka opetus käsitti käytännönläheisiä asioita, ne käytiin läpi poliisikoulun tiloissa, sillä mitään käytännön harjoittelua ei vielä opetukseen kuulunut.

Yleisen poliisitoiminnan opetuksessa perehdyttiin asetukseen poliisitoimesta Suomessa ja käytiin läpi asetus virkapuvuista. Opetuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota poliisimiehen käyttäytymiseen virkatehtävissä ja niiden ulkopuolella sekä suhtautumiseen esimiehiin ja yleisöön. Opetusaineistona käytettiin Ropposen Poliisin käsikirjan uutta luonnosta. Kirjallisissa harjoituksissa laadittiin keskeisiä poliisityöhön kuuluvia asiakirjoja. Opetuksen tehostamiseksi oppilaat saivat itse selostaa toisille mitä virheitä olivat tehneet tekstissään. Oppiaineeseen kuuluivat myös liikennemääräykset sekä Helsingin poliisilaitoksen toimintaan tutustuminen eri osastoilla. Erikoislainsäädännössä käsiteltiin moottoriajoneuvolainsäädäntöä.⁶⁷

Oppikirjojen puute oli iso ongelma.⁶⁸ Yrjö Ropposen *Poliisin käsikirjaa* pidettiin vanhentuneena ja sekavana. Muuta alan kirjallisuutta oli niukasti.⁶⁹ Kriittikistä huolimatta Ropposen kirja oli käytössä edelleen viisi vuotta myöhemmin.⁷⁰ Oman teoksensa päivittämisen lisäksi Ropponen käänsi vieraskielistä alan kirjallisuutta.⁷¹ Lakeja käsiteltyä kirjallisuus oli erityisen ongelmallista, koska se vanheni nopeasti, mutta uusia painoksia kirjoista ei otettu.⁷² Opetuksen ajankohtaisuutta pidettiin tärkeänä ja esimerkiksi yhteiskuntaopin opetus sidottiin päivänpolttaviin teemoihin. Tunneilla käsiteltiin esimerkiksi Virossa tapahtuneita kommunistisia vallankaappausyrityksiä.⁷³

Voimistelua pidettiin tärkeänä poliisin päivittäisten työtehtävien kannalta:

“Maamme poliisilaitoksissakin on jo moniaat vuodet tunnettu ja tunnustettu voimailun sekä voimistelun suuri merkitys miehistö miehistön kuntoisuuden

66 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1924, 6.

67 SM KD, Valtion poliisikoulun johtaja: kirje sisäasiainministeriölle 206/587 5.10.1926, 3–4.

68 KM 7/1926, 21–22.

69 Poliisikoulun johtaja vaati kirjeessään sisäasiainministeriölle, että välttämättömien oppikirjojen laatimista varten nimettäisiin tietyt henkilöt. Oppikirjoja tarvittiin aiheista 1. Yleinen poliisitoiminta, 2. Maaseudun järjestys- ja liikennepoliisin tehtävät, 3. Kaupunkien järjestys- ja liikennepoliisin tehtävät, 4. Kokoelma liikennekuvia poliisille, liikennöitsijöille ja muulle yleisölle, ”...jossa olisi valokuva- ja piirustusjäljennöksiä liikennemerkeistä, liikennepoliisin ym käsimerkeistä, varoitustauluista ja merkeistä...” 5. Poliisin kirjalliset tehtävät (harjoitukset) 6. Rikospoliisin käytännölliset tehtävät, 7. Tuntomerkkioppi, 8. Havainto-oppi poliisia varten, 9. Moottorioppi, 10. Ensiapu 11. Poliisin erikoislainsäädäntö. Lisäksi lait ja asetukset selityksin varustettuina. SM KD, Valtion poliisikoulun johtaja: kirje sisäasiainministeriölle 206/587 5.10.1926, 2.

70 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 9.9.1931, 3§.

71 Katila, Kauko: ”Neljäkymmentä ajast’aikaa poliisikoulutusta.” Poliisimies 1960, 1–2, 14.

72 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 11.11.1931, 2§.

73 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1925, 8–9.

hyväksi, sillä poliisimieshän joutuu koettelemaan voimiaan ja kestävyyttään kaikenkaltaisten räyhääjien ja tappelupukarien kanssa. Hevillä siinä hiki virtaa ja käsi herpaantuu, jos ei vähääkään ole harjaantunut kestävämpään otteluun.”⁷⁴

Tehtävissä katsottiin tarvittavan sekä kestävyyttä että voimaa. Poliisikoulun ohjelman lisäksi hyvää kuntoa ylläpitävää liikuntakasvatusta toivottiin myös poliisilaitosten ohjelmaan, sillä poliisin työssä vastaan tulevat tilanteet:

”... kysyy monasti voimia ja kestävyyttä enemmän kuin asianomaisella on ja sentähden tulee näitä molempia jokaisen kasvattaa ja lisätä, sillä luontainen avu ei aina riitä. Joskin se olisi joskus ennen nuorempana riittänytkin, ovat vuosien vieressä yksipuolisen toimen varjopuolet, liiallinen seisominen ja velto kävely, kangistaneet miehen ja vieneet voimat, minkä katkeraksi pettymyksekseen vasta silloin huomaa, kun sitä tarvitsisi.”⁷⁵

Voimistelun opetukseen yhdistettiin sotilaallisia harjoituksia, *raportteerausta* ja kunniantekoa sekä aseoppia.⁷⁶ Vuonna 1925 alettiin antaa myös nyrkkeilyn ja itsepuolustuksen opetusta.⁷⁷ Lisäksi alettiin järjestää urheilukilpailuita poliiseille sekä erilaisia liikunnallisia leikkejä.⁷⁸ Poliisiurheilusta tulikin myöhemmin erittäin tärkeä osa poliisikoulutusta ja -kulttuuria laajemmin. Sen yksi tärkeimmistä funktioista oli kurin ja järjestyksen luominen poliisikuntaan.⁷⁹

Vuonna 1924 alettiin kaupunkilaispoliiseille antaa opetusta poliisitoimen historiassa. Tuija Hietaniemen mukaan tämä kertoo siitä, että mielikuvat poliisista sortopolitiikkaa harjoittavan tsaarinvallan työkaluna alkoivat väistyä. Lisäksi poliisitoimen ammatillistuminen nosti alan arvostusta.⁸⁰ Poliisin tehtävät alkoivat vaatia aiempaa enemmän osaamista ja työ menetti asemansa tilapäistyönä, joka se oli ollut erityisesti poliittisina kriisiaikoina.⁸¹ Suhteet kansalaisten ja poliisikunnan välillä olivat kuitenkin edelleen heikot.⁸²

74 Tuomisto: ”Liikuntakasvatus.” Suomen poliisilehti, 1922, 4, 56 Erityisesti paini oli tärkeää: ”Paini lisää kestävyyttä ja voimaa enemmän kuin mikään muu urheilunala, se kasvattaa ja kehittää miehen henkistä ja fyysillistä minää arvaamattomat määrät. Siinä iskee mies miestä vastaan ja sentähden painija osaa arvostella tilanteen edeltäpäin, johon hänen mahdollisesti on pakko heittäytyä. Hän tuntee itsensä, tietää millainen vastus on ja millä tavalla siitä parhaiten suoriudutaan. Räyhääjien ei ole hyvä yrittää vastarintaa, sillä kestävä painiin tottunut konstaapeli hänet nujertaa ja kulettaa minne haluaa.” Tuomisto: ”Liikuntakasvatus.” Suomen poliisilehti, 1922, 4, 59.

75 Tuomisto: ”Liikuntakasvatus.” Suomen poliisilehti, 1922, 4, 58.

76 SM KD, Valtion poliisikoulun johtaja: kirje sisäasiainministeriölle 206/587 5.10.1926, 4.

77 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1925, 2; KM 7/1926, 13.

78 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1925, 9–10.

79 Hietaniemi, 1992, 192.

80 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1924, 5; Hietaniemi, 1993, 21.

81 Hietaniemi, 1993, 21.

82 Laaksonen, 1998, 29.

Poliisiopetus oli vahvasti sidottu luokkahuoneeseen ja teoreettiseen opetukseen siitä, mitä poliisin työ oli. Tämän takia sitä arvosteltiin ammattikunnan piirissä eikä sen nähty valmentavan käytännön poliisityöhön.⁸³ Yhtenä vastauksena kritiikkiin suunniteltiin viikon poliisilaitosharjoittelua sisällytettäväksi viiden viikon kurssiin, mutta tällaista ei saatu toteutettua.⁸⁴ Toinen ratkaisu käytännönläheisyyden vahvistamiseen oli opettajakunnan muuttaminen siten, että heidän joukkoonsa olisi valittu kokeneita poliiseja⁸⁵ kun tähän asti heidän joukossaan oli esimerkiksi pastori, kaksi kapteenia, lääkäri ja luutnantti.⁸⁶ Toisaalta toivottiin myös ulkopuolisia luennoitsijoita, esimerkiksi toimittajia, opettajia tai kaupungin virkamiehiä.⁸⁷

Vuonna 1921 vakituisista opettajista yksikään ei vielä ollut poliisitaustainen.⁸⁸ 1920-luvun kuluessa tuntiopettajiksi saatiin Helsingin poliisilaitoksen toimenhaltijoita opettamaan ammattiaineita, kuten järjestyspoliisin käytännöllisiä tehtäviä, sormenjälkitutkimusten tekemistä ja poliisikoiran käyttöä.⁸⁹ Koulutuksen painopisteet näkyivät opettajien asemassa: rintamaharjoitusten opettajana toimi vakituinen opettaja kun taas lakia ja asetuksia sekä varsinaisia poliisitehtäviä opetti tuntiopettaja.⁹⁰

Koulutuksen sisältö ei ollut vielä vakiintunut, eikä koulussa ollut vuosikymmeeniin käytössä varsinaista opetussuunnitelmaa. Jäi tehtäviinsä kouluttamattomien opettajien asiaksi päättää opetuksen sisällöstä.⁹¹ Koska opetussuunnitelmia ei ollut ja opetus oli pääasiassa opettajien itse laatimien monistenippujen varassa, tietoa opetuksen sisällöistä ei ole valitettavasti saatavissa.

Kaupunkipoliiseille ja maalaispoliiseille tarkoitettulla koulutuksella oli eri tavoitteet. Kaupunkipoliisilta vaadittiin vähemmän lain tuntemusta kuin maalaispoliisin tehtävissä, koska he eivät yleensä joutuneet toimimaan yksin,

83 Lindqvist, (Launos) A.: "Poliisin kasvatuksesta ja opetus-ohjelmasta." Suomen poliisilehti, 1921, 5, 74; KM 7/1926, 21–22.

84 KM 7/1926, 32.

85 Lindqvist, (Launos) A.: "Poliisin kasvatuksesta ja opetus-ohjelmasta." Suomen poliisilehti, 1921, 5, 74, KM 7/1926, 33.

86 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1921, 1.

87 A.O.J.: "Hieman luennoista poliisimiehille." Suomen poliisilehti, 1922, 60.

88 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1921, 1

89 Opettajien saaminen kouluun oli vaikeaa, koska Suomenlinnaan pääsy oli vaivalloista ja lisäksi Helsingin poliisilaitoksen palveluksessa olevien opettajien täytyi suunnitella siten, etteivät he joutuneet lainkaan olemaan pois laitoksesta virka-ajalla. Helsingin poliisimestari ei joutanut lainkaan koulun suuntaan, mitä johtaja kovasti arvostelikin. SM KD, Valtion poliisikoulun johtaja: kirje sisäasiainministeriölle 206/587 5.10.1926, 5; Poliisin järjestelykomitean osamietintö 8/1964, 8.

90 Honkavaara, Yrjö: "Valtion poliisikoulun XII kurssin päättäjät Suomenlinnassa." Suomen poliisilehti, 1921, 13, 203.

91 Lindqvist, (Launos) A.: "Poliisin kasvatuksesta ja opetus-ohjelmasta." Suomen poliisilehti, 1921, 5, 74.

vaan osana laajempaa poliisilaitosta. Tästä syystä heidän työtehtävänsä vaativat vähemmän itsenäisyyttä. Toisaalta kaupungeissa oli paljon sellaisia tehtäviä, joita maalla ei juurikaan ollut, esimerkiksi kauppa koskevaa valvontaa. Lisäksi kaupunkilaispoliisilta vaadittiin hyvää paikallistuntemusta. Konstaapelin tuli myös osata ”käyttäytyä aivan erikoisen moitteettomasti, reippaasti, ryhdikkäästi ja arvonantoa herättävästi ja kohdeltava hänen puoleensa kääntyvää yleisöä kohteliaasti ja auliisti.”⁹² Erot johtuivat kaupunkien muusta maasta poikenneesta lainsäädännöstä, maalaispoliisilaitosten pienestä koosta sekä kaupungeissa asioivien henkilöiden suurista määristä verrattuna maaseudun pieniin kyläyhteisöihin.

Vaikka poliisikoulutus oli monilta osin mekaanista lakipykälien ja muiden säännösten opettelua sekä kurinalaisuuteen ja käytännön tilanteisiin valmentavaa harjoittelua, koulutuksen taustalla oli laajempi näkemys poliisin yhteiskunnallisesta roolista:

“Näiden kurssien tarkoituksena on ollut ja tulee vastedeskin olemaan poliisikonstaapeliin opastaminen heidän tärkeään ja vaivalloiseen yhteiskunnalliseen toimeensa lain ja järjestyksen etuvartioiksi ja valvojiksi. Moni tähän toimeen antautunut ei varmaankaan ole voinut aavistaa kaikkia niitä tehtäviä ja toimia, joita etevän poliisimiehen tulee tietää ja tuntea. Yhteiskunta vaatii poliisimieheltä paljon. Hänen tulee antaa ensiapua jokaiselle hädässä, olla sovittajana riidassa ja nevojana niille jotka hänen puoleensa kääntyvät. Häneltä vaaditaan tarkkaa huomaavaisuutta, nopeaa päättäväisyyttä ja lujaa tahtoa ja rohkeutta ja ennen kaikkea tietysti poliisimiehen velvollisuuksien tuntemista. Tämä tehtävä on kyllä vasta-alkavalle hyvinkin vaikeaa ja raskasta, mutta toimiessaan tunnontarkasti ja kaikella innolla, käy tehtävä paljon helpommin jopa kevyeksikin. Ennen kuin poliisimies tulee täysin perehtyneeksi alallaan, tarvitaan siihen monivuotinen kokemus. Tässä erikoisesti tahtoisin huomauttaa esiintymisen ja käyttäytymisen tärkeyttä. Käyttäytyminen yleensä ja etenkin virkatoimi... on poliisitoimen tärkeimpiä puolia. Arvokkaalla ja samalla kohteliaalla esiintymisellä voittaa oikein ajattelevan yleisön puoleensa.”⁹³

Jo tästä voidaan tunnistaa poliisin rooli paitsi lain ja järjestyksen valvojana, myös maalaispoliisille tyypillinen rooli yleisön nevojana, sovittelijana ja asiamiehenä virkatoimen tuntemusta edellyttävissä asioissa. Näin poliisikoulutuksessa on alkuajoista lähtien kiinnitetty huomiota sekä kontrollin että jossain määrin

92 Suhonen, 1932, 146.

93 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1921.

myös kansalaisille suunnatun palvelun näkökulmaan. Helsingin poliisilaitoksen antropometrisen toimiston päällikkö Allan Lindqvist (Launos), joka toimi myös valtion poliisikoulun tuntiopettajana vuosina 1926–1929⁹⁴ kirjoitti *Suomen Poliisilehdessä* vuonna 1921:

“Jos poliisimies esiintyy yleisön ohjaajana ja monastikin pakottavana käskijänä ollen ammatissaan taitamaton ja kömpelö herättää se yleisössä paheksumista ja epäkunnioitusta. Se on sama, kuin laivaa myrskyssä ohjaisi likinäköinen ja ammattinsa heikontama räätäli, matkustajat eivät olisi tyytyväisiä. Ammattiinsa on kunkin perehdyttävä ja ammatissaan pysyttävä. Vielä suuremmalla syyllä niiden, joiden ammatti on kansalaisten elämän ja menestyksen turvana. Kaikki huono ja vajaakuntoinen seos, jota mahdollisesti vielä Suomen poliisikunnassa löytyy, on ikiajoiksi puhdistettava siitä pois. Suomen tasavallan poliisi on kasvatettava niin lahjomattoman vakaaksi, toimeensa täysin kykeneväksi ja valistuneeksi virkailijaksi, että koko kansamme, ei ainoastaan sen valistuneempi puoli, mutta myöskin poliisin holhokit, tunnustaa sen kyvyn ja kunnan ja silloinkin vasta on poliisimme tehtäviensä tasolla.”⁹⁵

Tällaisiin tavoitteisiin koulutus ei kuitenkaan vielä kyennyt vastaamaan. Tuija Hietaniemi on kuvannut poliisiopetuksen tavoitteita seuraavasti: ”Suurimmissa kaupungeissa, joissa uudet tulokkaat joutuivat aluksi kouluun, poliisiopetus toimi mitä suurimmassa määrin valintaprosessina, jossa sopimattomat, juopotteluun taipuvaiset, kuriin alistumattomat ja poliittisesti epäluotettaviksi havaitut ainekset karsittiin joukosta. Valtion väliaikaisessa poliisikoulussa, jonka oppilaat olivat pääsääntöisesti olleet jo jonkin aikaa poliisipalveluksessa, keskityttiin kurinalaisuuden ja isänmaallisen ajattelutavan juurruttamiseen koululaisiin.”⁹⁶ Poliisin tasoa kritisoitiinkin ankarasti.⁹⁷

Toisaalta valtiovallan määritelmässä poliisin rooli olikin huomattavasti kapeampi kuin idealistisimmissä visioissa. Asetuksessa poliisitoimesta vuodelta 1925 poliisin tehtävä oli rajattu tehtävään pitää yllä yleistä järjestystä ja turvallisuutta, ”vastustaa rikollisuutta ja saattaa rikoksiin syyvät lailliseen edesvastuuseen” sekä täyttää poliisille muutoin annetut tehtävät.⁹⁸ Vaikka poliisikoulussa palvelunäkökulmaa korostettiin, valtiovallan silmissä poliisin rooli ensisijaisesti toimia sisäisen järjestyksen ylläpitäjänä.

94 Suomen Poliisipäällystö, 1938, 212.

95 Lindqvist, (Launos) A.: ”Poliisin kasvatuksesta ja opetus-ohjelmasta.” Suomen poliisilehti, 1921, 5, 75–76.

96 Hietaniemi, 1993, 18.

97 Suhonen, Väinö: ”Valtion väliaikaiseen poliisikouluun komentamisesta.” Suomen poliisilehti, 1921, 6, 87–8.

98 Asetus poliisitoimesta Suomessa, 57/14.2.1925, §1.

Poliisikoulun oppilaita oppitunnilla 1920-luvun lopulla. *Poliisimuseo*

POLIISITOIMINNAN VÄHITTÄINEN AMMATTIMAISTUMINEN 1920-LUVULLA

Poliisikoulutuksesta puuttuu houkuttelevuus

1900-luvun ensi vuosikymmeninä poliisikoulutus oli vakiintumassa, mutta sitä oli edelleen tarjolla rajatusti. Koulutuksen laajentaminen sai kannatusta, ja 1920-luvun alussa pohdittiin, että ”koulutus voisi muuttua jokaiselle poliisille itsestään kuuluvaksi velvollisuudeksi, ja yleinen suhtautuminen siihen positiivisemmaksi.” Jotta näin olisi voinut tapahtua, tuli poliisitoimen arvostusta kohottaa ja poliisien taloudellista asemaa parantaa. Vetovoimaa koulutuksella ei nähty olevan.⁹⁹

Kuopion läänin maaherra Gustaf Ignatius, joka oli yksi vaikutusvaltaisimmista hahmoista poliisin ja erityisesti rikospoliisin toiminnan uudelleenjärjestämisestä koskeneissa suunnitelmissa peräsi koulutuksen parempaa organisointia. Ignatius totesi, että kurssien anti oli osoittautunut oppilaille varsin mitättömäksi.¹⁰⁰ Väite on varsin uskottava, koska kurssiaika oli lyhyt ja opetus liikkui yleisellä tasolla. Opetusohjelmia ei ollut eivätkä opettajat olleet ammattilaisia. Koulutus ei siis houkuttellut, koska siitä ei ollut sanottavaa hyötyä sisällöllisesti eikä taloudellisesti.

Kurssien sisältöön liittyvien ongelmien lisäksi koulutusta oli tarjolla liian vähän eikä edes näille vähille kursseille löytynyt osallistujia, vaikka sisäasiainministeriö oli määrännyt tietyn osallistujakiintiön kullekin läänille.¹⁰¹ Miesten houkuttelevuus kursseille oli vaikeaa monesta syystä. Koska opiskelu tapahtui Helsingissä, osallistuminen vaati parin kuukauden poissaoloa kotoa. Tämä oli perhe-elämän kannalta hankalaa.¹⁰² Kahden vuoden sitoutuminen valtion palvelukseen, joka kursseille komennettavilta vaadittiin, ei auttanut asiaa. Monet keplottelivat itsensä toimestaan pois tekemällä jonkin vähäpätöisen rikoksen, esimerkiksi kieltolakirikkomuksen, mikä johti heidän erottamiseensa toimestaan.¹⁰³

Myös taloudelliset syyt rajoittivat osallistujien intoa osallistua kursseille. Vaikka ehtoihin kuuluivat täyden palkan ja komennusrahojen lisäksi vapaat matkat ja majoitus Helsingissä sekä edullinen valtion tukema ruokailu, kursseille oli vaikea saada lähtijöitä erityisesti maaseutukunnista. Poliisin palkat olivat niin matalat,

99 Suhonen, Väinö: ”Valtion väliaikaiseen poliisikouluun komentamisesta.” Suomen poliisilehti, 1921, 6, 87–8.

100 Pöytäkirja 312/621, 4.–5.10.1920, SM arkisto, Hb1, Maaherrain kokousten pöytäkirjat 1919–1921 ja 1924–1932.

101 Suhonen, Väinö: ”Valtion väliaikaiseen poliisikouluun komentamisesta.” Suomen poliisilehti, 1921, 6, 87–8.

102 Suhonen, Väinö: ”Valtion väliaikaiseen poliisikouluun komentamisesta.” Suomen poliisilehti, 1921, 6, 87–8; (Ylietsivä): ”Poliisikouluista ja poliisien palkkauksesta.” Suomen poliisilehti, 1922, 17, 230.

103 Suhonen, Väinö: ”Valtion väliaikaiseen poliisikouluun komentamisesta.” Suomen poliisilehti, 1921, 6, 87–8; (Ylietsivä): ”Poliisikouluista ja poliisien palkkauksesta.” Suomen poliisilehti, 1922, 17, 230; KM 7/1926, 29.

että suurimmalla osalla maalaiskonstaapeleista oli sivutoimia ja näin muutaman kuukauden komennus oli jo merkittävä taloudellinen uhraus.¹⁰⁴

Erityisesti keväisin oli vaikea saada miehiä poliisikouluun, sillä maaseudulla oli runsaasti viljelystöitä, joita pienipalkkaisten poliisien oli mahdoton jättää tekemättä.¹⁰⁵ Lisäksi monien nimismiespiirien kannalta omien konstaapeleiden kursittaminen oli erittäin hankalaa tai jopa mahdotonta. Pienissä piireissä kurssille saatettiin lähettää se konstaapeli, jonka poissaolosta oli piirille vähiten haittaa, koska varoja sijaisten palkkaamiseen ei ollut. Tämä ei tietenkään ollut alkuperäinen ajatus, vaan tarkoitus oli tarjota koulutusta niille, joihin sitä kannatti investoida. Poliisikoulutusta vuonna 1926 suunnitellut komitea ehdottikin pikaisesti järjestettäväksi määrärahoja sijaisten palkkaamiseen.¹⁰⁶

Palkkakysymys vaikutti sekä siihen kuinka päteviä hakijoita toimiin saatiin että siihen kuinka pitkään henkilöt tehtävissään pysyivät. Eräs aiheeseen liittyneeseen vilkkaaseen keskusteluun osallistunut ylietsivä kirjoitti *Suomen poliisilehdessä*, että ”Sillä totta on että hyväkään mestari ei huonosta aineesta saa hyvää kalua, samoin poliisin palkkain ollessa riittämättömän pienet, ei poliisilaitoksiin saada kun harvoin sellaisia miehiä, että niistä kouluuttamallaan saataisiin toimeensa täysin kykeneviä.” Koska poliisien palkat olivat pienemmät kuin monilla muilla valtion palveluksessa työskennelleillä, esimerkiksi vanginvartijoilla ja tullimiehillä,¹⁰⁷ monet poliisitoimeen sopivat henkilöt pitivät poliisin toimea vain väliaikaisena portaana pyrkiessään näihin paremmin palkattuihin tehtäviin. Poliisikunnan osaamistaso ei päässyt nousemaan toivotulla tavalla, sillä juuri kun miehet pääsivät tehtäviinsä sisälle, he vaihtoivat työpaikkaa. Tällaisen suuren vaihtuvuuden takia kouluttaminen oli monelta osin turhaa.¹⁰⁸ Koulutusta suunnitellut komitea piti tästä syystä palkkojen nostamista tärkeimpänä lääkkeenä jatkuvan vaihtuvuuden ongelman paikkaamiseen.¹⁰⁹

Ongelman ratkaisuksi harkittiin koulutuksen tarjoamista ympäri Suomen. Ignatius suositteli läänien pääkaupunkien poliisilaitosten yhteyteen järjestettäviä harjoituskursseja. Kurssien vetäjäksi olisi nimitetty erikseen poliisi-instruktööri.¹¹⁰ Myöhemmin osa koulutuksesta siirrettiinkin läänien vastuulle.

104 SM arkisto, Hb1, Maaherrain kokousten pöytäkirjat 1919–1921 ja 1924–1932, Pöytäkirja 312/621, 4.–5.10.1920; Hietaniemi, 1992, 65.

105 Suhonen, Väinö: ”Valtion väliaikaiseen poliisikouluun komentamisesta.” *Suomen poliisilehti*, 1921, 6, 87–8; (Ylietsivä): ”Poliisikouluista ja poliisien palkkauksesta.” *Suomen poliisilehti*, 1922, 17, 230.

106 KM 7/1926, 25.

107 (Ylietsivä): ”Poliisikouluista ja poliisien palkkauksesta.” *Suomen poliisilehti*, 1922, 17, 230.

108 KM 7/1926, 29.

109 Hietaniemi, 1992, 64; KM 7/1926, 29.

110 SM arkisto, Hb1, Maaherrain kokousten pöytäkirjat 1919–1921 ja 1924–1932, Pöytäkirja 312/621, 4.–5.10.1920,

Huonon palkkatason ja yleisen matalan koulutustason takia poliisimiehille ei alunperin voitu asettaa pohjasivistysvaatimuksia, vaikka toiveena oli, että kaikilla olisi ollut vähintään kansakoulukurssi läpikäytyinä. Peruskoulutuksen lisäksi Helsingin poliisilaitoksen antropometrisen toimiston päällikkö Allan Lindqvist (Launos) katsoi, että poliisimiehille tarpeellisia olivat: “hyvä käsityskyky, terve ja roteva ruumiinrakenne sekä moitteeton entisyys.” ”Eikä liene liikaa, jos mahdollisuuden mukaan, ryhdyttäisiin vaatimaan todistettavasti tarmokasta ja rohkeaa luonnetta, jolta voi odottaa tahdon lujuttua ja päättäväisyyttä, tarpeen niin vaatiessa.” hän jatkoi.¹¹¹

Koska pohjakoulutusvaatimusta ei vielä voitu nostaa, poliisikoulutuksessa jouduttiin pitkään keskittymään yleissivistäviin aineisiin. 1920-luvun puolivälin jälkeen pohjakoulutusvaatimusta alettiin pitää yhä olennaisempana ja konstaapelien rekrytoinnissa pyrittiin välttämään kouluttamattomien miesten palkkaamista.¹¹² Oppivelvollisuuden voimaantulo mahdollisti, että poliisiksi hakeutuvilta voitiin vähitellen alkaa edellyttää kansakoulun oppimäärän suorittamista. Näin yleissivistävän opetuksen antamisesta voitiin luopua.¹¹³

Vaikka pohjakoulutusvaatimus periaatteessa nousikin, sen merkitys jäi vielä käytännössä vähäiseksi, sillä piirit hoitivat itse omat rekrytointinsa, eikä sitovia pätevyysvaatimuksia vielä ollut käytössä. Piirien rekrytoimat kouluja käymättömät konstaapelit olivat hankalia poliisikoulun kurssien opetuksen kannalta. Kurseilla oli hyvin eritasoisia oppilaita ja osalle jouduttiin edelleen tarjoamaan perusopetusta, kuten luku- ja laskutaitoa. Huolimatta suunnitelluista muutoksista, iso osa opetusajasta kului näin edelleen muuhun kuin varsinaiseen ammattiopetukseen.¹¹⁴ Esimerkiksi laskennossa oppilaiden tasoissa oli niin huomattavia eroja, että heille jouduttiin antamaan eri tehtäviä.¹¹⁵

Opetusta vaikeutti myös suuri kurssikoko. Vaikka oppilasmääriä oli vähennetty, oppilaita oli yhdellä kurssilla edelleen kerrallaan 50.¹¹⁶ Lisäksi kurssiajan lyhyttä pidettiin esteenä poliisikoulutuksen kehittämiseksi, kuten vielä vuosikymmenten päästäkin. Vuonna 1926 asetettu komitea, joka teki ehdotuksen poliisiopetuksen uudelleenjärjestämiseksi katsoi, että poliisikoulussa annetut 6–12 viikon kurs-

111 Lindqvist, (Launos) A.: ”Poliisin kasvatuksesta ja opetus-ohjelmasta.” Suomen poliisilehti, 1921, 5, 75.

112 KM 7/1926, 31.

113 Hietaniemi, 1993, 23. Vuonna 1921 noin 40% oppilaista ei ollut käynyt kansakoulua. Kunila, Johannes (valtion poliisikoulun varajohtaja) ”Matkahavaintoja Skandinavian maiden poliisikouluista.” Suomen poliisilehti, 1921, 3 ja 4, 57. Katso tarkemmin Kokkosen osuus liittyen poliisiin ja muun kansan koulutustasoon.

114 Lindqvist, (Launos) A.: ”Poliisin kasvatuksesta ja opetus-ohjelmasta.” Suomen poliisilehti, 1921, 5, 74; KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1922, s4; KM 7/1926, 21–22.

115 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1922, 5.

116 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1923, 1 Seuraavana vuonna määrää alennettiin 40een. KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1924, 1.

sit olivat liian lyhyet oppiaineiden määrään nähden. Sopivampana kurssiaikana komitea piti kuutta kuukautta.¹¹⁷

Rikostutkinnan osaamista kehitetään

1920-luvulla miehistö- ja alipäällystöopetus oli keskitetty Valtion poliisikouluun. Varsinaista jatko- tai erikoiskoulutusta ei ollut, lukuun ottamatta erillisiä etsiväkursseja. Poliisin ammattitaidon kohottaminen nähtiin tärkeäksi. Erityisesti Kuopion maaherra Gustaf Ignatius korosti asian tärkeyttä ja ajoi tarmokkaasti uudistuksia.¹¹⁸

Ignatius laati ehdotuksen asetukseksi poliisitoimesta valtakunnassa vuonna 1924. Ignatius korosti ehdotuksessaan poliisikoulutuksen merkitystä: ”Mutta jotta poliisi pystyisi toimeensa nykyisissä kehittyneissä yhteiskuntaoloissa vaaditaan ehdottomasti koulutusta.” Ignatius oli sitä mieltä, että poliiseja olisi voinut kouluttaa Valtion poliisikoulun lisäksi myös suurempien poliisilaitosten yhteyteen perustettavissa poliisikouluissa. Koulun johtajana olisi tällöin toiminut läänin poliisiohjaaja, jonka virkaa Ignatius ehdotti perustettavaksi. Näin Valtion poliisikouluun olisi valikoitu erikseen vain ylempään poliisikoulutukseen sekä rikospoliisikoulutukseen parhaiten sopivat miehet.¹¹⁹

Vuonna 1926 asetettiin komitea, jonka tehtäväksi tuli laatia mietintö poliisiopeutuksen järjestämisestä. Komitean puheenjohtajaksi tuli Gustaf Ignatius. Muut jäsenet olivat Suomenlinnan poliisikoulun johtaja kapteeni Toivo Hämäläinen sekä Vilppulan, Mäntän ja Kuoreveden piirin nimismies Yrjö Ilmari Wirtanen. Kun Ignatius valittiin sisäministeriksi, puheenjohtajaksi hänen paikalleen tuli Mikkelin läänin maaherra Ernst Edvard Rosenqvist.¹²⁰

Komitea mukaili Ignatiuksen ajatuksia koulutuksen kehittämissuunnasta. Komitea ehdotti poliisiopiston luomista ylemmän päällystön koulutusta varten. Tämän ei nähty kuitenkaan olevan rahallisista syistä ja pätevien opettajien puutteessa mahdollista. Miesten ammattitaitoa päätettiin kehittää sen sijaan järjestämällä päällystölle poliisipäiviä, tarjoamalla pienempien kaupunkien poliisivirkamiehille mahdollisuus harjoitella suuremmissa kaupungeissa sekä myöntämällä etevimmille poliisivirkamiehille matkarahoja ulkomaiseen poliisitoimintaan tutustumista varten.¹²¹

117 KM 7/1926, 21.

118 Hietaniemi, 1995, 112–121.

119 287/624 KDSM 1924, Ehdotus asetukseksi poliisitoimesta valtakunnassa, 1924, 17.

120 KM 7/1926, 1–2.

121 KM 7/1926, 50.

1920-luvulla rikollisuuden määrä alkoi kasvaa eikä poliisi pystynyt vastaamaan kehitykseen toivotulla tavalla.¹²² Väkivaltarikollisuus oli jäänyt poikkeuksellisen korkealle tasolle¹²³ ja rikollisuus alkoi ammattimaistua ja erikoistua.¹²⁴ Poliisia arvosteltiin laajalti osaamattomuudestaan rikostentorjunnassa.¹²⁵ Yksi käännekohta oli Tampereen Messukylässä tapahtunut kaksoismurha, jonka tutkinnassa poliisi epäonnistui täysin, tuhoten merkittävän osan todistusaineistoa, herätti laajaa julkista keskustelua. Messukylän jutun tutkinnassa tapahtuneet valtavat virheet kirvoittivat poliisiin kohdistunutta arvostelua lehdistössä ja avasivat laajemman keskustelun koskien poliisin osaamattomuutta rikostutkinnassa.¹²⁶

Vuoden 1926 komitea oli erityisen huolestunut nimismiesten ammattitaidosta rikostutkimuksien suorittamisessa. Se ehdotti ratkaisuksi poliisiteknikan ja rikostutkimusmenetelmien lehtoraattia perustettavaksi Helsingin yliopistoon.¹²⁷ Seitsemän vuotta myöhemmin samasta syystä nimimerkki A.L., oletettavasti Helsingin poliisilaitoksen antropometrisen toimiston päällikkö Allan Lindqvist (Launos), ehdotti *Suomen Poliisilehden* artikkelissa kriminalistiikan dosentuurin perustamista lainopilliseen tiedekuntaan. Suomen Nimismiesyhdistyksen Valtioneuvostolle jättämä anomus pakollisen käytännöllisen harjoittelun liittämisestä osaksi nimismiesten pätevyysvaatimuksia tähtäsi myös rikostutkimuksen laadun parantamiseen.¹²⁸

Etsiväkonstaapelien ammattitaidon kehittämiseksi alun perin erikoiskursseina vuosina 1923–25 järjestetyt etsiväkurssit haluttiin vakiinnuttaa. Vuoden 1926 komitea suunnitteli opetusaineiksi rikoslainsäädäntöä, käytännöllisiä harjoituksia, poliisiteknillisiä apuneuvoja, tuntomerkkioppia ja oikeuslääketiedettä.¹²⁹ Kurseille osallistuneilta vaadittiin kirjallinen sitoutuminen poliisipalvelukseen vähintään kolmeksi vuodeksi kurssin jälkeen.¹³⁰

122 PPKM, 1986, 219; I MS: koko Euroopassa rikollisuuden kasvu. Rikospoliisitoiminnan kehittäminen. Hietaniemi, 1995, 131.

123 Hietaniemi, 1992, 111.

124 Hietaniemi, 1992, 113.

125 Hietaniemi, 1995, 99; Rikosten selvittämisprosentit tosin olivat huomattavasti paremmat kuin lehdistössä annettiin ymmärtää. Keskinen ja Silvennoinen, 2004, 117.

126 Ks. Ehdotuksen asetukseksi poliisitoimesta valtakunnassa, 1924. 18; Hietaniemi, 1995, 98–99 ja Rimpiläinen, 2015.

127 KM 7/1926, 50.

128 A.L.: "Alokaskouluutus." Suomen poliisilehti, 1933, 8, 176.

129 KM 7/1926, 43.

130 KM 7/1926, 6; Hietaniemi, 1993, 17.

Etsiväopetuksen painottumisen voi huomata siitä, että vuonna 1924 daktyloskopia eli sormenjälkioppi oli saanut oman opettajansa.¹³¹ Etsiväkurssit sisälsivät enemmän ammattiopetusta kuin I-luokan kurssit ja yleissivistävien aineiden osalta korostuivat kirjoittaminen ja havainto-oppi. Ammattiopissa opiskeltiin lainsäädäntöä, rikosprosessin vaiheita, käytännöllisiä etsivän tehtäviä ja tehtiin kuulustelu- ja pöytäkirjanlaadintaharjoituksia. Etsiväkurssilla opeteltiin myös aseiden käyttöä ja hoitoa, ensiapua ja hengenpelastusta sekä koiraoppia. Valtaosa 3,5 kuukauden mittaisten kurssien ajasta käytettiin käytännön harjoituksiin, kuten kuulustelun toimittamiseen ja erilaisten raporttien kirjoittamiseen. Lisäksi etsiväkurssilaiset viettivät kuukauden Helsingin poliisilaitoksen etsivässä osastossa, osallistuen käytännön tutkintatyöhön.¹³²

Rikosetsivien määrän kasvattaminen oli ajankohtaista, koska vuoden 1925 poliisiasetus määräsi, että jokaisessa kaupungissa tuli olla mahdollisuuksien mukaan yksi tai useampi ammattikoulutuksen saanut rikosetsivä ja suuremmissa kaupungeissa erillinen rikososasto. Läänitasolla tuli olla tarpeellinen määrä etsiviä, joiden sijoittamisesta ja toiminnasta päätti maaherra.¹³³

Poliisiin kohdistuneen kielteisen julkisuuden yksi seuraus oli rikostutkimuskeskuksen, eli nykyisen Keskusrikospoliisin edeltäjän, perustaminen Helsinkiin vuonna 1926. Rikostutkimuskeskus vei poliisin rikostutkimusosaamista aimo harppauksen eteenpäin. Keskus perustettiin, koska katsottiin tarpeelliseksi modernisoida poliisin rikostutkimusmenetelmiä ja kouluttaa osajia näihin tehtäviin. Keskukseen tehtävä oli auttaa maan poliiseja rikosten selvittämisessä suorittamalla tarpeellisia teknisiä tutkimuksia ja opastamalla uusien rikostutkimusvälineiden käyttöön. Keskukseen tuli sormenjälkiosasto, yksinkertainen kriminaalilaboratorio sekä varasto, josta voitiin tilata tarvikkeita rikostutkimuksia varten. Rikospoliisitoiminnan uudistaminen jatkui seuraavalla vuosikymmenellä.¹³⁴

Maaliskuussa 1926 sisäasiainministeriö järjesti poliisipäällystölle ensimmäisen kurssin, joka perehdytti osallistujat uusimman kriminaalitekniikan ja uuden rikostutkimuskeskuksen käyttämiseen.¹³⁵ Myöhemmin rikostutkimuskeskuksessa järjestettiin kursseja myös muille poliisimiehille.¹³⁶

131 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1924, 2; KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1925, 10. Sormenjälkitutkimus kehittyi kun 1926 perustettiin rikostutkimuskeskus kehittämään rikostutkintaa. Vähitellen kaikki poliisipäälliköt koulutettiin käyttämään näitä menetelmiä. Keskinen ja Silvennoinen, 2004, 121–123; Heikinheimo, 2006, 10.

132 KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1923, 8; KA, Ha:1, VPK vuosikertomus, 1924, 1; KM 7/1926, 10–11; Hietaniemi, 1993, 22.

133 Asetus poliisitoimesta Suomessa, 57/14.2.1925, § 23.

134 Keskinen ja Silvennoinen, 2004, 119–121; Katso tarkemmin Rikostutkimuskeskuksen, eli myöhemmän Keskusrikospoliisin historiasta Hietaniemi, 1996.

135 Hietaniemi, 1992, 98.

136 Vähälä, Voitto: "Poliisialokaskoulutuksesta." Suomen poliisilehti, 1935, 3, 33.

Kaiken kaikkiaan 1920-lukua leimasi poliisitoiminnan ja erityisesti rikostutkinnan ammattimaistuminen. Teknisen kehityksen myötä poliisi oli hyvää vauhtia eriyty-
mässä omaksi erityistaitoja vaativaksi ammatikseen. Toimintaa pystyttiin kehit-
tämään erityisesti uusien teknisten apuvälineiden avulla. Poliisiammatin harjoit-
tajilta alettiin vaatia tiettyjen toimintatapojen ja menetelmien hallitsemista, mikä
korosti koulutuksen merkitystä poliisitoiminnalle. Viikottainen *Poliisisanomata-*
julkaisu perustettiin kokoamaan etsintäkuulutukset ja muu poliisin sisäinen
viestintä.¹³⁷ Toimintaa kehitettiin myös laajentamalla kansainvälistä yhteistyötä.
Suomi otti osaa Pohjoismaisen ja kansainvälisen poliisiyhteistön kehittämiseen jo
1920- ja 1930-luvuilla.¹³⁸

137 Hietaniemi, 1992, 87.

138 Hietaniemi, 1995, 179–180.

1920-luvulla poliisitoiminnan ammattimaistuessa poliisitoiminnassa alettiin hyödyntää esimerkiksi autoja, moot-
toripyöriä ja poliisikoiria. Kuvassa Hämeenlinnassa järjestetyn kurssin poliisikoiranohjaajakurssilaisia ja kouluttajia
1920-luvun puolivälissä. Ensimmäisenä vasemmalta kouluttaja Otto Hänninen ja edessä oikealla laitoksen johtaja
Johan Brüning. Varsinainen poliisikoiralaitos perustettiin Hämeenlinnan Rinkelinmäelle 1928. Koiranopettajat olivat
kouluttaneet koirat valmiiksi kurssilaisille. Kurssilla keskityttiin erikoistehtäviin: etsivän työhön, viestinvientiin ja
aluehakuun. *Poliisimuseo*

Samaan aikaan kun poliisin toimintaa alettiin määrätietoisemmin kehittää, alettiin myös uudistaa poliisin organisaatiota. Poliisitoimi oli aiemmin ollut järjestetty hallinnollisin säädöksin. Vuonna 1925 annettiin poliisiasetus, joka oli ensimmäinen asetustasoinen säädös poliisitoimintaan liittyen. Asetus yhdisti ensimmäistä kertaa maaseutua ja kaupunkia koskevat säännökset ja aiempi ero maaseutu- ja kaupunkipoliisin väliltä poistettiin. Samalla poliisista tuli kokonaan valtiollinen ja näin kaikki poliisit muuttuivat tuli valtion virkamiehiksi.¹³⁹ Seuraavana vuonna poliisiasiat ja poliisin koulutukseen liittyvät asiat siirrettiin uudelle sisäasiainministeriön poliisiosastolle.¹⁴⁰ Tätä ennen sisäasiainministeriössä oli ollut kolme poliisiasioille omistautunutta virkamiestä, joista yksi oli vastuussa kaupunkipoliisista, yksi maalaispoliisista ja yksi etsivästä keskuspoliisista. Lääneissä poliisiasiat olivat maaherrojen vastuulla.¹⁴¹

139 PPKM, 1986, 217.

140 Asetus sisäasiainministeriöstä, 58/ 26.2.1926, 3§.

141 PPKM, 1986, 216 .

Sisäasiainministeriön tarkastus Valtion poliisikoulussa vuonna 1927, jolloin poliisiin liittyvät asiat siirrettiin sisäasiainministeriön uudelle poliisiosastolle. Kuvassa Toivo Hämäläinen, Yrjö Virtanen, herrat Castren ja Heilimo sekä Allan Launos. *Poliisimuseo*

Koulutuksen pääsykriteerit ja tavoitteet tarkentuvat

1920-luvulla tehtiin lukuisia uudistuksia poliisitoimeen ja -koulutukseen. Valtaosa uudistuksista syntyi maaherra Gustaf Ignatiuksen aloitteesta. Ignatius toimi vuoden 1926 komitean puheenjohtajana ja valittiin sisäministerin tehtävään nimenomaan kehittämään poliisitoimintaa maassa. Uudistuksiin kuuluivat lääninkurssien luominen, koulutuksen vakinaistaminen ja poliisiohjaajien eli poliisitarkastajien virkojen luominen. Uudistusten taustalla oli poliisiopetuksen järjestämistä suunnitellut komitea.

Komitea teki tutkimusta poliisikoulutuksen puutteista kyselemällä asiasta maaherroilta ja muilta poliisipäälliköiltä. Valtion poliisikoulun opetuksen hyödyt näyttivät kyselyiden ja komitean omien johtopäätösten valossa pieniltä. Koulutuksen suurimpana etuna näytti olleen ryhdikkyuden ja varmuuden tuominen poliisien olemukseen. Varsinaista hyötyä siitä oli lähinnä uusille tulokkaille, ja joidenkin mielestä vanhempien poliisimiesten komentamisesta Suomenlinnaan tulikin luopua. Etsivien kurseista nähtiin olleen enemmän hyötyä, rikostutkimus ja siitä tehdyt pöytäkirjat olivat näillä kurseilla olleilla parantuneet. Viime kädessä kuitenkin ero koulua käyneiden ja käymättömien välillä arvioitiin pieneksi.¹⁴²

Komitea piti poliisimiesten sivistystasoa puuttellisena.¹⁴³ Komitea halusi nostaa vaatimustasoa ja luonnosteli tätä tarkoitusta varten poliisikonstaapelien pätevyysvaatimukset uudelleen. Hahmoteltiin, että asevelvollisuuden suorittamista tai ”ainakin perusteellista suojeluskuntakasvatusta” olisi tullut pitää perusedellytyksenä poliisitehtäviin. Alipäällystökoulutus oli ehdoton lisäetu hakijoille. Yläikärajana konstaapelin tehtävissä aloittavalle pidettiin 35 vuotta. Poliisilta vaadittiin myös hyvää näköä ja kuuloa ja lisäksi ”Poliisimiehen kuntoisuuteen kuuluu myös, että hän ulkonaiselta olemukseltaan on reippaan näköinen ja arvonantoa herättävä.” Tästä syystä alettiin vaatia myös vähimmäispituutta. Pituusvaatimus määräytyi miesten keskipituuden mukaiseksi. Kun keskipituus oli 171 cm, pidettiin 170 cm alarajana. Tärkeä kriteeri oli todistus luotettavuudesta, raittiudesta ja poliisimiehelle sopivien elämäntapojen noudattamisesta.¹⁴⁴

Komitea myös kannatti sisäasiainministeriön ajatusta, että kouluttautuminen olisi edellytys uralla etenemiselle. Vanhemman konstaapelin virkaan kelpoisuusehdoksi haluttiin lääninharjoituskurssi, ylikonstaapelin ja tarkastuskonstaapelin tehtäviin Valtion poliisikoulun I luokka. Etsiväkurssia olisi vaadittu etsivän toimiin hakeutuvilta ja poliisikoulun toisen luokan käymistä alemman poliisipäällystön toimiin pyrkijöiltä. Koulutuksen haluttiin myös vaikuttavan palkkatasoon siten,

142 KM 7/1926, 21.

143 KM 7/1926, 30–31.

144 KM 7/1926, 31.

että nuoremmalle, vanhemmalle ja ylikonstaapelille olisi muodostettu kullekin oma palkkaluokkansa.¹⁴⁵

Vuoden 1926 komitean ehdotukset toteutuivat lähes kokonaan.¹⁴⁶ Komiteamietinnön pohjalta muokattiin sekä poliisikoulun opetusohjelmaa että sen rakenteita. Komitean ehdotukset loivat pohjan koulutukselle usean vuoden ajaksi.¹⁴⁷

Lääninkurssit laajentavat poliisikoulutusta

Vuonna 1927 poliisikoulutuksesta tehtiin vakinaisen poliisitoimeen nimittämisen edellytys.¹⁴⁸ Kurssiainekaa pidennettiin jälleen ja kurssille otettujen opiskelijoiden määrää vähennettiin jälleen. Miehistökoulutus siirtyi lääninkurssille maaherra Ignatiuksen ehdotuksessa mainitulla tavalla vuonna 1927.¹⁴⁹ Lääninkurssien etuna pidettiin sitä, että niiden avulla kyettiin paremmin huomioimaan paikalliset koulutustarpeet.¹⁵⁰ Lisäksi miehistökoulutuksen siirtäminen läänitasolle mahdollisti huomattavasti isompien oppilasmäärien kouluttamisen.¹⁵¹ Vastaavaa opetusta oli lääneissä järjestetty hajanaisesti jo tätä ennenkin, mutta nyt paikallisemman tason koulutus vakiintui.¹⁵² Lääninkurssien kestoksi tuli seitsemän viikkoa.¹⁵³

Lääninkursseja järjestettiin jatkossa säännöllisesti kerran tai kaksi kertaa vuodessa tarpeista riippuen.¹⁵⁴ Kurssille komennettiin nuorempia konstaapeleita, jotka olivat jo jonkin aikaa toimineet poliisimiehen ammatissa. Kuten vuoden 1926 komitea oli kaavaillut, vasta kurssin suorittaminen pätevoitti vanhemman konstaapelin toimeen.¹⁵⁵ Uudellamaalla järjestettiin myös ruotsinkielinen kurssi.¹⁵⁶ Vuonna 1944 poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämistä käsitelleessä mietinnössä lääninkursseja pidettiin tärkeimpänä poliisikoulutuksen muotona.¹⁵⁷

145 KM 7/1926, 50.

146 Hietaniemi, 1993, 23.

147 Alanko, Sakari: "Poliisikoulutuksemme keskittäminen ja kehittäminen." Suomen poliisilehti, 1932, 23, 583–585., 583.

148 PPKM, 1986, 219–220.

149 Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 10; Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 490.

150 KM 7/1926, 32.

151 E.I.W.: "Poliisikouluutuksesta taas kerran." Suomen poliisilehti, 1924, 12, 174.

152 PPKM, 1986, 219; E.I.W.: "Poliisikouluutuksesta taas kerran." Suomen poliisilehti, 1924, 12, 173.

153 Poliisin järjestelykomitean osamietintö 8/1964, 10.

154 KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, liite II, 3.

155 KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, liite II, 3.

156 SM KD, Kertomus Uudenmaan läänin poliisitarkastajan virkatoiminnasta vuonna 1935 96/87 28.2.1936: Yhdet ruotsinkieliset lääniharjoituskurssit, johon osallistui myös Turun ja Porin läänistä konstaapeleita. SM KD, 96/87 28.2.1936.

157 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 2.

Suomenlinnaan jäivät I luokka ja etsiväluokka.¹⁵⁸ Lääninkurssi toimi Valtion poliisikoulun rekrytointiseulana siten, että I luokalle pyrkijöistä valittiin ne, jotka olivat suorittaneet lääninkurssit parhain arvosanoin.¹⁵⁹

Sisäministeri Ignatiuksen laatiman ehdotuksen mukaisesti lääninkurssien johtoon nimettiin läänien poliisiohjaajat,¹⁶⁰ joista tuli 1931 poliisitarkastajia. He työskentelivät lääninhallitusten yhteydessä maaherran alaisina ja heidän tehtävänkuvansa kuului poliisitoiminnan tarkastaminen, poliisihoidon kehittäminen sekä koulutukseen liittyvät asiat, mukaan lukien opetustehtävät. He myös valvoivat poliisitoimen yhdenmukaisuutta.¹⁶¹ Poliisitarkastajien rooliksi muodostui toimia eräänlaisena esikuntana poliisitoimelle yhdessä sisäasiainministeriön virkamiesten kanssa.¹⁶² Poliisitarkastajien pätevyysvaatimuksena oli ylempi oikeustutkinto tai aikaisempi oikeus- tai ylempi hallintotutkinto, jonka lisäksi heiltä vaadittiin käytännöllistä perehtyneisyyttä poliisitoimintaan ja hallintotehtäviin.¹⁶³

Poliisitarkastajat toimivat myös lääninkurssien vakituisina opettajina. Muut opettajat olivat kurssipaikkakunnan poliisimiehiä ja muita sopiviksi katsottuja henkilöitä. Lääninkurssien oltua toiminnassa viisi vuotta, Sakari Alanko esitti kritiikkiä siellä annettua opetusta kohtaan. Alanko, joka oli entinen nimismies, Tampereen poliisilaitoksen etsivän osaston johtaja ja nuorempi oikeusneuvosmies Tampereen raastuvanoikeudessa, ja toimi Valtion poliisikoulun vanhempana opettajana ja myöhemmin varajohtajana, oli itsekin ollut johtamassa lääninkursseja ennen Suomenlinnaan siirtymistään.¹⁶⁴ Alangon mukaan opettajien ammattitaidossa oli puutetta, eikä opetus ollut aina tarpeeksi laadukasta eikä tuottanut toivottuja tuloksia. Läänien välillä oli eroja opetuksen laadussa, mikä johti tasoeroihin oppilaiden välillä ja vaikeutti jatko-opetuksen antamista. Alanko ehdotti miehistökoulutuksen siirtoa takaisin Suomenlinnaan. Hän piti poliisikoulun koulutettuja opettajia laadun takaajina ja oli sitä mieltä, että koulutuksen rooli seulana olisi ollut tehokkaampi, jos opettajat itse olisivat voineet seurata oppilaiden työskentelyä

158 KM 7/1926, 32; Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." *Poliisimies*, 1968, 8, 490.

159 KM 7/1926, 38.

160 Ignatius tosin ehdotti näiden virkojen lisäksi perustettavaksi poliisitarkastajan virkaa sisäministeriöön valvomaan poliisihoidon yhdenmukaisuutta ja seuraamaan poliisihoidon ja -olojen kehitystä kotimaassa ja ulkomailla. Ehdotus asetukseksi poliisitoimesta valtakunnassa, KDSM 287/624, 1924, 26.

161 Laki poliisitarkastajan toimien perustamisesta, 43/30.1.1931, 1§; Asetus sisältävä poliisitarkastajien ohjesäännön, 44/30.1.1931, 2§, 7§; PPKM, 1986, 219–220; Poliisitarkastajien tehtäviä laajennettiin myöhemmin kattamaan myös suurempien tai muuten vaikeasti selvitettävien rikosten syyttämisen alioikeuksissa. Asetus poliisitarkastajista, 1068/30.12.1943, 2§. Helsingin osalta kiinnostava erikoisuus oli se, että kun muualla maassa poliisitarkastaja toimi läänin poliisiviranomaisten esimiehenä, Helsingissä poliisimestarin esimies oli vailla välikäsiä itse maaherra. Asetus poliisitarkastajista, 1068/30.12.1943, 3§.

162 Hietaniemi, 1992, 156.

163 Asetus sisältävä poliisitarkastajien ohjesäännön, 44/30.1.1931, 3§.

164 Lakimiesmatrikkeli, 1939, 15–16.

alemman tason kursseilla ja sitten valita heidät jatko-opintoihin. Ajatusta puolsi myös se, että lääniharjoituskursseille ei riittänyt tarpeellista määrää sopivia oppilaita.¹⁶⁵

Ajatus miehistökoulutuksen palauttamisesta poliisikouluun ei ottanut tulta, mutta huoli opetuksen laadusta otettiin todesta ja tarkastajien roolia vahvistettiin. Sisäasiainministeriö suositteli, että poliisitarkastajat seuraisivat jonkin aikaa opetusta esimerkiksi Valtion poliisikoulussa ja toisten läänien poliisiopetuskursseilla, mutta myöskin kadettikoulussa, reserviupseerikoulussa ja eri joukko-osastojen kursseilla. Lisäksi ministeriö korosti läänien poliisipäällystöpäivien merkitystä menettelytapojen yhtenäistämiseksi ja piti tärkeänä, että poliisitarkastajat seuraisivat näitä sekä poliisien urheilukilpailuja.¹⁶⁶

Valtion poliisikoulun vakinaistaminen vuonna 1929

Poliisin vähittäinen ammattimaistuminen saavutti erään virstanpylvään vuonna 1929, kun Valtion poliisikoulu vakinaistettiin kymmenen toimintavuoden jälkeen vuoden 1926 komiteamietinnön ehdottamalla tavalla.¹⁶⁷ Koko 1920-luvun ajan poliisikoulu oli jatkanut toimintaansa väliaikaisella pohjalla, eli toiminnan jatkosta tehtiin vuosittainen päätös. Samassa yhteydessä oli tarkistettu opetusohjelmaa.¹⁶⁸

Suomenlinnassa toimineesta Valtion poliisikoulusta tehtiin vakinainen valtion laitos 15.2.1929. Nyt sen toiminnasta määrättiin ensi kertaa lailla, asetuksella ja ohjesäännöllä.¹⁶⁹ Koulun tavoitteeksi määriteltiin ”Maan poliisikunnan ammattitaidon kehittäminen.”¹⁷⁰ Sen tehtäväksi määriteltiin tietopuolisen ja käytännöllisen opetuksen antamisen lisäksi myös ”vakavan ja arvokkaan käyttäytymisen sekä ryhdikkään esiintymisen juurruttaminen oppilaisiin” sekä ”poliisimiehille välttämättömien luonteenominaisuuksien kehittäminen oppilaisissa.”¹⁷¹

Koulun vakinaistamisen yhteydessä aloitettiin myös päällystökoulutus, eli II luokka, jolle hyväksyttiin myös poliisin ulkopuolelta tulleita poliisialasta kiinnostuneita.¹⁷² Samalla annettiin asetus kelpoisuusvaatimuksista apulaisnimismiehen,

165 Alanko, Sakari: ”Poliisikoulutuksemme keskittäminen ja kehittäminen.” Suomen poliisilehti, 1932, 23, 583–585., 583.

166 SM kiertokirje kaikille maaherroille, 14.2.1935, Dd:4, SM kiertokirjeet 1935.

167 KM 7/1926, 38.

168 Katila, Kauko (opettaja): ”Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta.” Poliisimies, 1968, 8, 489; KM 7/1926, 6.

169 Laki valtion poliisikoulusta, 80/ 15.2.1929; Asetus valtion poliisikoulun järjestysmuodosta, 81/15.2.1929; Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929.

170 Laki valtion poliisikoulusta, 80/ 15.2.1929, 1§.

171 Asetus valtion poliisikoulun järjestysmuodosta, 81/15.2.1929, 2§.

172 KM 7/1926, 38; Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 12§.

poliisikomisarion ja poliisikonstaapelin toimiin. Poliisikonstaapelien osalta näissä vaadittiin päästötodistusta yläkansakoulusta ja vähintään 22 vuoden ikää yllämainittujen kriteerien lisäksi.¹⁷³

Koulun oppilaita voitiin sisäasiainministeriön suostumuksella käyttää poliisireservinä Helsingin poliisilaitokselle.¹⁷⁴ Tätä ennen poliisireservinä olivat toimineet suojeluskunnat. Vuodesta 1930 lähtien poliisireservinä toimimisesta tuli yksi vastaperustetun liikkuvan poliisikomennuskunnan tehtävistä. Poliisikoulun järjestysmuodon mukaan oppilaita voitiin myös samoin ministeriön luvalla käyttää poliisipalvelukseen Suomenlinnassa, ellei tästä ”aihe[tunut] haittaa varsinaiselle koulutyölle.”¹⁷⁵

Tietyistä uudistuksista huolimatta koulutus oli kokonaisuudessaan edelleen epäyhtenäistä. Alokaskoulutusta ei ollut järjestetty millään tavalla.¹⁷⁶ Poliisimiehet valittiin suoraan tehtäviinsä ja myöhemmin heidät komennettiin miehistöluokalle läänisiin. Tärkeimpänä osana poliisiksi oppimista oli toimia kokeneemman poliisimiehen mukana kentällä. Komennus miehistöluokalle saattoi tulla muutaman vuoden sisään, mutta joskus siihen meni kymmenenkin vuotta. Kaikki poliisit eivät koskaan saaneet mitään koulutusta. Toisaalta se, että koulutusta ei suunniteltu kunnolla, johti myös toisinaan ylitarjontaan. Kaikille kurseilta valmistuneille ei ollut tarjolla koulutusta vastaavaa tehtävää.¹⁷⁷ Kaikkien läänien maaseutu-poliisipiireissä kouluttamattomien poliisien osuus vaihteli neljänneksen ja kolmen neljäsosan välillä kaikista piirin poliiseista.¹⁷⁸

Vakinaistamisen yhteydessä tehtiin muutoksia myös poliisikoulun hallintoon. Koulun opettajakuntaan kuuluivat nyt koulun johtaja, vakinaiset opettajat sekä lääkäri.¹⁷⁹ Johtaja hoiti käytännön opetustehtäviä vähintään kahdessa pääaineessa. Lisäksi hänen rooliinsa kuului seurata poliisialan ja koulutuksen kehitystä kotimaassa ja ulkomailla sekä kehittää koulutusta.¹⁸⁰ Koulun lääkäri oli samalla myös ensiavun ja oikeuslääkeopin opettaja.¹⁸¹ Koulutuskonstaapelin tehtäviin kuului esimerkiksi avustaa johtajaa ja varajohtajaa sekä opettajia urheilu- ja ampumaharjoituksissa.¹⁸²

173 Asetus kelpoisuusvaatimuksista apulaisnimismiehen, poliisikomisarion ja poliisikonstaapelin toimiin, 83/ 15.2.1929, §3. Pituusvaatimuksesta saatettiin joustaa paitsi ratsu- myös etsivien konstaapelien kohdalla.

174 KM 7/1926, 48; Asetus valtion poliisikoulun järjestysmuodosta, 81/15.2.1929, 25§

175 Asetus valtion poliisikoulun järjestysmuodosta, 81/15.2.1929, 25§.

176 Hietaniemi, 1993, 23; Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 2.

177 Esimerkiksi vuonna 1938 haluttiin rajoittaa II-luokan kurssien järjestämistä. KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 11.

178 Rikostutkimuskeskuksen kirje sisäasiainministeriölle, SM KD 36/524, 5.3.1929, 1.

179 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 4§.

180 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 6§.

181 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 9§.

182 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 10§.

Opettajakunta antoi johtokunnalle ehdotuksensa kouluun valittavista oppilaista, suunnitteli opetusohjelman, ratkaisi kurinpitoasiat, ehdotti kuntoisuusmerkkejä, päätti oppilaiden arvosanoista ja tarpeen vaatiessa neuvotteli ja päätti muistakin kouluun liittyvistä asioista.¹⁸³

Sisäasiainministeriön kolmeksi vuodeksi kerrallaan asettama johtokunta tuli valvomaan koulun toimintaa ja opetusta.¹⁸⁴ Johtokunnan puheenjohtajana toimi ministeriön poliisiosaston päällikkö, jota tarvittaessa sijaisti poliisitarkastaja. Muut johtokunnan jäsenet olivat Valtion poliisikoulun johtaja ja varajohtaja sekä sisäasiainministeriön määrääminä myös muita.¹⁸⁵

Johtokunnan tehtäviin kuului oppilaiden hyväksyminen, opetusohjelman vahvistaminen, oppikirjojen hyväksyminen, kuntoisuusmerkeistä päättäminen sekä laajemmin koulun kehittämiseen liittyvät asiat.¹⁸⁶

Valtion poliisikoulun ruotsinkielinen kurssi alkusyksyllä 1931 Ehrensvärdin haudalla. Edessä keskellä Yrjö Ropponen. Sakari Alanko toisena vasemmalta edessä. Ropponen oli ennen johtajaksi nimitystään työskennellyt lääninhallituksissa erilaisissa virkamiestehtävissä sekä nimismiehen tehtävissä. *Poliisimuseo*

183 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 5§.

184 Asetus valtion poliisikoulun järjestysmuodosta, 81/15.2.1929, 6§.

185 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 1§.

186 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 3§.

Uusi laki määritteli, että koulun johtajan tuli olla koulutukseltaan lakimies. Seuraavat 20 vuotta koulua johti kuitenkin ylemmän hallintotutkinnon suorittanut Yrjö Ropponen. Myös vanhemmalta opettajalta vaadittiin ylempää oikeustutkintoa tai aikaisempaa oikeus- tai ylempää hallintotutkintoa. Vanhemmalta ja nuoremmalta opettajalta vaadittiin aiempaa perehtymistä poliisitoimintaan ja hallinto- tehtäviin sekä mikäli mahdollista, myös poliisiopetukseen. Koulutuskonstaapeliksi riitti tyydyttävän arvosanoin suoritetun poliisikoulun I luokan oppijakson lisäksi järjestelykyky ja ohjaajaominaisuudet.¹⁸⁷

Vakinaisen poliisikoulun alipäällystötason opetus jaettiin kahteen luokkaan, joista Ia luokalla opetettiin alun perin kaupunkien järjestyspoliisikonstaapeleita ja Ib luokalla kaupunkien rikoskonstaapeleita.¹⁸⁸ Ib luokka voitiin tarvittaessa koota kokonaan myös maaseutupoliisimiehistä, jolloin opetusta sovellettiin tarpeen mukaan.¹⁸⁹

Suomenlinnan poliisikoulun Ia-luokka, eli järjestyspoliisille suunnattu alipäällystöluokka syyslukukaudella 1933. *Museovirasto*

187 Asetus valtion poliisikoulun järjestysmuodosta, 81/15.2.1929, 7§.

188 Asetus valtion poliisikoulun järjestysmuodosta, 81/15.2.1929, 3§.

189 Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." *Poliisimies*, 1968, 8, 491; Vuonna 1933 annetussa sisäasiainministeriön kiertokirjeessä ohjeistettiin Ia-luokan olevan järjestys- ja liikennekonstaapelien kouluttamista varten ja sille otettiin "tällä kertaa vain kaupunkilais- ja kauppalaiskonstaapeleita". Etsiväluokalle puolestaan valittiin sillä kerralla vain maalaiskonstaapeleita. Dd1, SM kiertokirjeet, 1933, 6793–6800, 19.10.1933,

Lakipykälä ja luentoja ammattiaineista

Poliisikoulun vakinaistamisen yhteydessä vahvistettiin myös uusi opetusohjelma, jonka perusteella kunkin luokan opetukseen sisällytettiin muutaman viikon käytännöllinen harjoittelu Helsingin kaupungin poliisilaitoksessa ja rikostutkimuskeskuksessa.¹⁹⁰

I luokan opetusaika oli neljästä viiteen kuukautta vuoden 1933 alusta lähtien. II luokan opetusaika oli viidestä kuuteen kuukautta.¹⁹¹ Koulusta ei saanut päästötodistusta jos keskiarvo oli alle 6,5 tai jossakin pääaineissa oli ala-arvoinen arvosana. Päästötodistuksen antaminen oli harkinnanvaraista, jos käytösnumero ei ollut 10 tai jos tietyissä ammattiaineissa ei ollut vähintään tyydyttävää arvosanaa.¹⁹²

OPETUSAINEITA KAUPUNKIEN JÄRJESTYSPOLIISEILLE SUUNNATULLA ALIPÄÄLLYSTÖ-, ELI IA-LUOKALLA

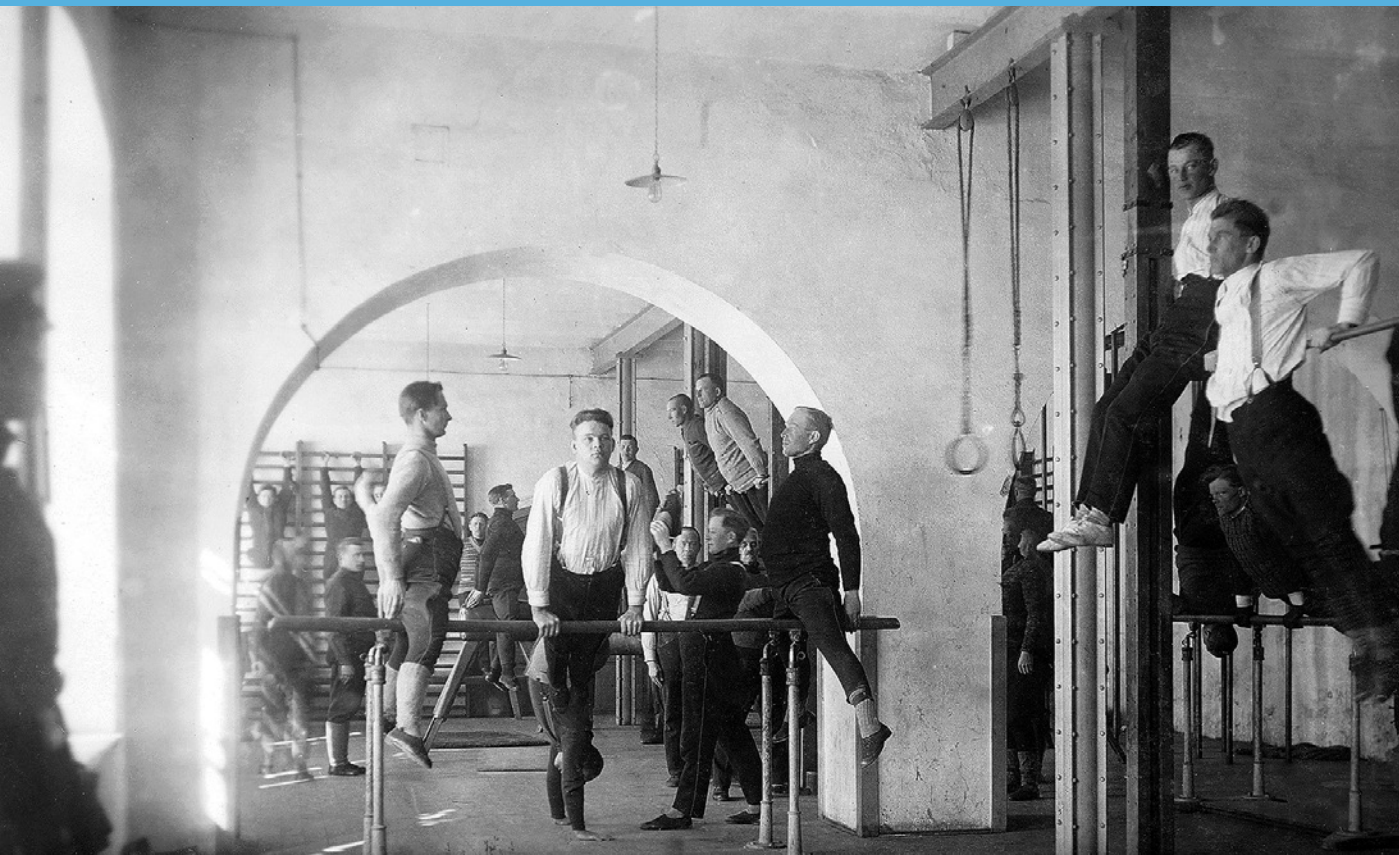
Yleinen poliisitoiminta
Järjestys- ja liikennepoliisin tehtävät
Rikosoikeus
Rikospoliisin käytännölliset tehtävät
Erikoislainsäädäntö
Kirjalliset harjoitukset
Ulosottoimi
Valtio- ja kunnallisoppi
Havainto-oppi
Ensiapu
Aseoppi ja ampumaharjoitukset
Moottoriajoneuvojen käyttö ja hoito
Voimistelu ja urheilu sekä itsepuolustusotteet¹⁹³

190 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 16§; Harjoittelu tosin nähtiin epäonnistuneena kokeiluna. Alanko, Sakari: "Poliisikoulutuksemme keskittäminen ja kehittäminen." Suomen poliisilehti, 1932, 23, 583–585, 584.

191 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 21.4.1932, 4§.

192 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 15§ Säännöstä muutettiin hieman vuonna 1938 siten, että päästötodistusta ei saanut, jos jossain aineessa oli ala-arvoinen arvosana tai edistymisen keskiarvo I luokalla alle 6,5 ja II luokalla alle 7. KA, Ca:1, VPK, luonnos Valtion poliisikoulun ohjesäännöksi, 28.4.1938, 14§ Opiskelu voitiin keskeyttää myös liikojen poissaolojen tai opetuksen seuraamiseen kykenemättömyyden takia. Säännöstä tarvittiin sillä kouluun tuli aika ajoin oppilaita, jotka eivät pärjänneet koulussa. KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 27.

193 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 14§; KA, Ca:1, VPK, pöytäkirja, 16.12.1929.

Poliisikoulun oppilaita voimistelemassa Suomenlinnassa maaliskuussa 1928. *Poliisimuseo*

Ib luokan eli rikoskonstaapeleille suunnatun luokan ohjelmaan sisältyi edellisten lisäksi myös tuntomerkkioppia ja jälkien ottoa sekä oikeuslääkeoppia. II luokan ohjelma poikkesi alemmista luokista siten, että opetusohjelmaan kuului myös poliisilainsäädäntöä, rikosprosessioikeutta, komento- ja luentoharjoituksia ja poliisi- miesten ohjaamista ja opetusta sekä pika- tai konekirjoitusta.¹⁹⁴ Opetusohjelmaa täydennettiin seuraavina vuosina vielä rikosprosessioikeudella joka saikin paljon sijaa tuntomerkkiopilla ja jälkien otolla sekä oikeuslääkeopilla.¹⁹⁵

Koska I luokkien opetussisällöt oli lähestulkoon samat, vanhemman opettajan Sakari Alangon mielestä mielestä jako a- ja b-luokkiin oli turha. Alanko piti yleis- pätevää koulutusta kannatettavana myös siksi, että se mahdollisti joustavammin hakeutumisen eri tehtäviin. Myöhemmin erottelu poistettiin.¹⁹⁶

On mielenkiintoista, että Valtion poliisikoulun opetuksen sisältö ja pituus muis- tutti tässä vaiheessa huomattavan paljon Tukholman poliisikoulun opetusohjel- maan vuodelta 1917.¹⁹⁷

Kaikkien luokkien oppitunnit painoutuivat käytännöllisiin poliisin tehtäviin ja erikoislainsäädäntöön.¹⁹⁸ Yleinen poliisitoiminta käsitti poliisiorganisaatiota ja poliisitoimintaa koskevia säännöksiä ja poliisitoimihaltijan yleisiä oikeuksia. II luokalla annettiin tältä osin täydentävää opetusta. Erikoislainsäädäntö käsitti poliisiin liittyvää lainsäädäntöä. Rikosoikeuden tunneilla käsiteltiin itse rikoslakia ja voimaan- ja täytäntöönpanoon liittyviä asioita.¹⁹⁹

II luokalla täydennettiin tietoja ja harjoiteltiin rikostapausten ratkaisemista. Rikosprosessioikeuden osalta opetuksessa keskityttiin poliisille ja yleiselle syyttä- jälle keskeisiin asioihin. Rikospoliisin käytännölliset tehtävät-oppiaine käsitti puolestaan laajan kirjon erilaisia rikoksiin ja niiden selvittämiseen liittyviä asioita: “rikoksentehtävien elintavat, tiedonantotavat, tricksit, työvälineet, menettelytavat jne.; rikostutkijan tricksit, työvälineet; rikosselvittelyn eri osat; jäljet ja niiden tut- kiminen; henkilöiden kuulustelu; teknilliset menettelytavat jne.” Aineen opetuksen yhteydessä pidettiin myös käytännöllisiä harjoituksia. Opetus oli tältä osin sup- peampaa Ia kuin Ib luokalla. Ia luokalla opetuksen pääpaino oli järjestyspoliisien tehtäviin kuuluneessa rikosselvittelyssä. Järjestyspoliisin käytännölliset tehtävät

194 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 14§; Komentoharjoitukset siirrettiin myöhemmin johtokunnan päätöksellä osaksi voimistelua ja urheilua. KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 11.11.1931, 3§.

195 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 21.1.1931.

196 Alanko, Sakari: “Poliisikoulutuksemme keskittäminen ja kehittäminen.” Suomen poliisilehti, 1932, 23, 583–585., 584.

197 Furuheimo, 2015, 17.

198 KA, Ca:1, VPK, pöytäkirja, 16.12.1929.

199 Ropponen, Yrjö: “Katsaus valtion poliisikoulun vaiheisiin ja toimintaan v.1918–1932”. Poliisimies, 1933, 2, 35.

puolestaan sisälsi rintamaharjoituksia, poliisiotteita, kaasusuojelua²⁰⁰ ja sisä- ja ulkopalvelusta. Opetus käsitteli myös suhtautumista yleisöön, minkä lisäksi aiheena oli myös “rauhallisen tai metelöivän yleisön poistaminen kaduilta, toreilta tahi kokoushuoneistosta, razzioiden toimeenpano, järjestyksenpito huveissa ja huviveron valvonta, tulipalot ja paniikki, heikkoon jähän vajonneen pelastaminen.” II luokalla järjestyspoliisipalvelus piti sisällään myös poliisitaktiikkaa.²⁰¹

1930-luvulla opetusohjelmaan tuli uusia aineita: kaasusuojelu vuonna 1931 ja vuonna 1933 Ia ja Ib luokille äidinkieli omana aineenaan ja II-luokalle vapaaehtoisena ruotsin kieli. Myös rikosvalokuvaus tuli uutena oppiaineena osaksi ohjelmaa.²⁰² Saksan kielen ottamista opetusohjelmaan harkittiin myös, mutta asia raukesi.²⁰³ Lisäksi sisäasiainministeriö teki päätöksen, että kaikille poliisimiehille tuli antaa opetusta moottoriajoneuvon ohjaamisessa. Tämä sisällytettiin läänien poliisiopetuskurssien ohjelmaan.²⁰⁴

Vaikka opetusohjelmaa täydennettiin, opetuksen sisältö ei vastannut käytännön tarpeita ja opetustapa sai rankkaa kritiikkiä. Väinö Suhonen kirjoitti *Suomen Poliisilehden* artikkelissa, että ”...kaiken opetuksen tulee olla mahdollisimman havainnollista ja elävää sekä ennen muuta käytännöllistä siinä määrin, että se täydellisesti poikkeaa meillä vallitsevasta kouluopetuksesta, jolla kyllä ehkä hankitaan kuolleita tietoja liikaakin, mutta joka samalla tappaa kaiken halun opiskeluun ja oppimiseenkin yleensä.” Suhonen korosti poliisin ammatin käytännön luonnetta ja piti tästä syystä käytännönläheisen opetuksen merkitystä erityisen tärkeänä. Hän piti myös kirjatietoutta kuten lakeja helpommin omaksuttavina käytännön esimerkkien kautta.²⁰⁵

Vuonna 1938 suunniteltu opetuksen sisältö keskittyi jo lähes täysin ammattiai-neisiin.²⁰⁶ II luokan opetuksesta poistettiin moottoriajoneuvojen käyttö ja hoito,

200 Kaasusuojelu tuli osaksi opetusohjelmaa vuonna 1931. Ropponen, 1933, 2, 35.

201 Ropponen, Yrjö: “Katsaus valtion poliisikoulun vaiheisiin ja toimintaan v.1918–1932”. Poliisimies, 1933, 2, 36.

202 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 11.11.1931, 5§; Ropponen, Yrjö: “Katsaus valtion poliisikoulun vaiheisiin ja toimintaan v.1918–1932”. Poliisimies, 1933, 2, 35.

203 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 9.9.1931, 6§.

204 KA, Dd:6, SM kiertokirjeet, Kiertokirje 11512–11599 kaikille maaherroille, 10.12.1937,

205 Suhonen, 1932, 148.

206 Ilmeisesti vanhalla ohjelmalla jatkettiin kuitenkin aina 1930-luvun loppuun. Katila, Kauko: ”Neljäkymmentä ajast’aikaa poliisikoulutusta.” Poliisimies 1960, 1–2, 25. Oppiaineet olivat: Poliisihallinnollinen lainsäädäntö; järjestyspoliisipalvelus (ei II); järjestyspoliisitaktiikka (vain II); rikospoliisipalvelus (vain Ia); rikostutkimusoppi (Ib ja II); rikoskuulusteluoppi; rikosoikeus; rikosprosessioikeus (II); ulosottolainsäädäntö (Ib ja II); valtiosääntöoikeus ja kunnallislainsäädäntö (Ia ja Ib); rikospsykologia; ensiapuoppi (Ia ja b); oikeuslääkeoppi (Ib ja II); aseoppi ja ampumakoulutus; liikuntakasvatus; konekirjoitus (Ib ja II); suomen kieli (Ia ja b); moottoriajoneuvo-oppi (Ib ja II); erikoisluentoja (II); opetusharjoitukset (II). KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 4; KA, Ca:1, VPK, luonnos Valtion poliisikoulun ohjesäännöksi, 28.4.1938, 12§.

pikakirjoitus, ensiapu sekä valtio- ja kunnallisoppi. Joitakin aineita myös yhdisteltiin ja toisia nimettiin uudelleen.²⁰⁷ II luokan oppilailla oli lähes kaikilla ajokortti ja tästä syystä ajokortin hankintaan tähtäävää moottoriajoneuvo-oppia ei tarvinnut heille enää opettaa. Muutkin II luokalta poistetut aineet olivat sellaisia, joihin oppilailla katsottiin jo olevan tarpeeksi osaamista.²⁰⁸

Poliisihallinnollinen lainsäädäntö yhdisti aiemmat yleisen poliisitoiminnan, poliisilainsäädännön sekä erikoislainsäädännön oppiaineet. Näiden sisältö käsitti pääasiassa poliisitoiminnalle tarpeelliset tiedot hallinto- ja talousoikeudesta ja siksi uutta nimitystä pidettiin sopivampana. Taito- ja tietoaiteita voitiin yhdistellä, esimerkiksi kirjallisista tehtävistä tuli nyt rikoskuulusteluoppi, sillä "...kirjallisten harjoitusten ohella on keskeisenä opetuksen antaminen rikosprosessuaalisen valmistavan tutkinnan vaikeimman osan kuulustelun suorittamisessa."²⁰⁹ Muidenkin oppiaineiden nimiä muutettiin paremmin opetuksen sisältöä vastaaviksi, esimerkiksi havainto-oppi oppiaineena muutettiin sekä nimeltään että sisällöltään rikospsykologiaksi.²¹⁰ Järjestyspoliisiosaamisessa oli puutteita ja järjestyspoliisipalveluksen ja -taktiikan opetus vakiinnutettiin.²¹¹

Suomen kielestä tehtiin varsinainen oppiaine kun se aiemmin oli ollut ylimääräinen. Katsottiin, että oppilaiden äidinkielen käyttö kirjallisissa tehtävissä oli puutteellista. Koulun johtokunnan mukaan kirjallisen ilmaisun merkitys oli kasvanut ja esimerkiksi tuomioistuimet kiinnittivät huomiota myös pöytäkirjojen kielelliseen asuun eivätkä ainoastaan niiden asiasisältöön.²¹²

Opettajat keskittyivät luennoimaan omat oppiaineensa, eivätkä he juuri järjestäneet käytännön harjoituksia eikä kertaamiselle jäänyt aikaa.²¹³ Koulutus keskittyi sellaisiin asioihin kuin lakipykäliden omaksumiseen ja toisaalta käytännön taitojen kuten ajo-, itsepuolustus- ja ammuttataitojen hankkimiseen. Kommunikointi- ja ongelmanratkaisutaitoihin ei vielä kiinnitetty erikseen huomiota. Ajan koulutuksellisia lähestymistapoja kuvaa kertomus poliisimestarin opetusohjeista alaisilleen 1930-luvun alussa: "Poliisi ei saa neuvotella, hänen on lujin, tarpeen vaatiessa kovinkin ottein johdettava yleisöä ja häikäilemättä murrettava kaikki vastarinta heti alkuunsa."²¹⁴

207 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 23.

208 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 25 Lukuunottamatta pikakirjoitusta, jota pidettiin kyllä tarpeellisenä taitona, mutta katsottiin että lyhyessä opetusajassa tarpeellisen taidon saavuttaminen oli mahdotonta. KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 26.

209 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 24.

210 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 25.

211 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 26; KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 20 ja 22.5.1943, liite 1, 3.

212 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 26.

213 Katila, Kauko: "Neljäkymmentä ajast'aikaa poliisikoulutusta." Poliisimies 1960, 1–2, 14.

214 Laaksonen, 1998, 29.

Pienet resurssit vaikeuttivat edelleen opetusta. Oppimateriaaleista oli pulaa ja opetus oli pääasiassa oppilaiden omien muistiinpanojen varassa. Vuonna 1931 sisäasiainministeriön poliisiasiainosaston päällikkö E.M. Koskimies laati *Poliisimiehen lakikirjan*, johon hän kokosi poliisia koskevat lait, asetukset, valtioneuvoston päätökset ja erilaiset johtosäännöt. Kirja oli aikansa ainoa varsinainen oppikirja ja sitä käytettiin uusina painoksina vielä 30 vuotta myöhemmin.²¹⁵

Alaan liittyvän kirjallisuuden lisäksi myös muista opetusvälineistä oli pulaa. Konekirjoitusopetusta järjestettiin siihen saakka kunnes kirjoituskoneet menivät rikki eikä uusia voitu hankkia. Autoihin perehtymisessä käytössä oli tietyn Fordin runko yli 30 vuoden ajan.²¹⁶ Harjoitusautona toimi vuonna 1928 salakuljettajilta takavarikoitu Chevrolet, joka oli niin huonokuntoinen että sitä ilmeisesti käytettiin vain vähän. Tarina kertoo, että poliisi myi kyseisen auton sadalla tuhannella markalla huutokaupalla vuonna 1948. Hinta oli varsin korkea, mutta ostaja olikin samainen henkilö, jolta auto oli vuosikymmeniä aiemmin takavarikoitu.²¹⁷

Vuonna 1931 aloitettiin poliisiurheilukurssit, joiden tarkoituksena oli kouluttaa poliisimiehiä, joita voitiin käyttää poliisilaitoksissa annettavan liikuntakoulutuksen opettajina.²¹⁸ Kurseilla opetettiin muun muassa valmennusvoimistelua, itsepuolustusta (jiu-jitsua ja nyrkkeilyä), uintia ja hengenpelastusta, pesä- ja käsipalloa, yleisurheilua, ”maastoilua”, rintamaharjoituksia ja urheiluhierontaa sekä käytännöllisin menetelmin että luennoiden.²¹⁹

”LENTÄVÄT” MUOKKAAVAT POLIISIA 1930-LUVULTA LÄHTIEN

Liikkuvan poliisikomennuskunnan perustaminen 1930

Poliittinen levottomuus 1920-luvun loppu- ja 1930-luvun alkupuolella heijastui poliisin rekrytointiin. Kun vielä 1920-luvun alussa vasemmistoa oli pidetty uhkana vakiintuneelle poliittiselle järjestykselle, nyt poliittisen kentän oikean laidan radikalisoituminen herätti levottomuutta. Kuten Juha Siltala on osoittanut, äärioikeiston radikalisoitumisvaiheessa vasemmisto oli jo käytännössä sitoutunut vallitsevaan porvarilliseen järjestelmään.²²⁰

215 Katila, Kauko: ”Neljäkymmentä ajast’aikaa poliisikoulutusta.” *Poliisimies* 1960, 1–2, 23.

216 Katila, Kauko (opettaja): ”Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta.” *Poliisimies*, 1968, 8, 493.

217 Katila, Kauko: ”Neljäkymmentä ajast’aikaa poliisikoulutusta.” *Poliisimies* 1960, 1–2, 24.

218 ”Poliisiurheilukurssi I Vierumäellä 18/7–13/8 1932.” *Suomen Poliisilehti*, 1932, 18, 405.

219 ”Poliisiurheilukurssi I Vierumäellä 18/7–13/8 1932.” *Suomen Poliisilehti*, 1932, 18, 407.

220 Ks. tarkemmin Lapuan liikkeestä Siltala, 1985.

Äärioikeiston toimet kohdistuivat paitsi kommunisteja, myös valtiovaltaa vastaan, kuten presidentti Ståhlbergin kyydittäminen viimeistään osoitti. Liikehdintä oli laajaa, mikä näkyi esimerkiksi vuoden 1930 talonpoikaismarssin ja vuoden 1932 Mäntsälän kapinan osallistujamäärissä. Tästä suojeluskuntien joukossa oli myös äärioikeistolaisia aineksia, minkä takia niiden roolia poliisitoiminnassa haluttiin kaventaa. Valtiovaltaa huolestutti erityisesti äärioikeiston liikehdintä vasemmistoa vastaan. Tästä syystä suojeluskuntiin ei voitu luottaa äärioikeiston aiheuttamien levottomuuksien tukahduttamisessa. Pelättiin myös mahdollisuutta, että suojeluskunnat tai muu oikeisto voisivat mahdollisesti kääntyä valtiovaltaa vastaan.²²¹ Pelko oli perusteltu. Siltalan mukaan: ”[Lapuan liikkeen] ’Valkoisessa’ ihanneisänmaassa ei ollut oleellisia luokka- ja ryhmävastakohtia, koska perusarvojen kiistäjät vastustivat ’isänmaata’ ja asettuivat siten heimoyhteisön ulkopuolelle. Moraalisesta yhteydestä eronneet edustivat ulkopuolista kaaosta ja heitä oli kohdeltava kaiken järjestyksen vihollisina.”²²²

Muutos valtiovallan suhtautumisessa suojeluskuntiin tuli ilmeiseksi vappuna 1930, jolloin sisäasiainministeriö ilmoitti, ettei suojeluskuntia tullut käyttää poliisivoimien täydentäjinä, vaikka miehistä olikin pulaa.²²³ Jo vuotta aiemmin annetun määräyksen perusteella hakijoita koskevien lausuntojen antaminen oli uskottu Etsivälle keskuspoliisille (EK) suojeluskuntien sijaan. Tämä vahvisti huomattavasti EK:n roolia poliisin rekrytoinnissa.²²⁴

Levottoman tilanteen tasapainottamiseksi perustettiin vuonna 1930 Helsingin poliisilaitoksen yhteyteen Liikkuva poliisikomennuskunta (LPK), vuodesta 1944 lähtien liikkuva poliisi (LP).²²⁵ LPK:n pääasiallinen tarkoitus oli toimia puolueettomana poliisinyrkkinä levottomuustilanteissa. Liikkuva poliisi syntyi vastauksena väkivallaksikin kärjistyneelle poliittiselle liikehdinnälle.²²⁶

LPK:n rooli oli olla tarpeen mukaan siirreltävä poliisivoima, joka voitiin komentaa paikallispoliisin apuun paikallisia levottomuuksia tukahduttamaan.²²⁷ Muita tehtäviä LPK:lla oli suurten huvitilaisuuksien ja laajojen työmaiden valvonta sekä alkoholin salakuljetuksen ehkäiseminen.²²⁸

221 Ks. tarkemmin Hietaniemi, 1992, 134–151.

222 Siltala, 1985, 499.

223 Hietaniemi, 1992, 147.

224 Maaseudulla erillisiä lausuntoja ei tosin tarvittu, sillä tarjokkaiden taustat olivat muutenkin hyvin tiedossa. Hietaniemi, 1992, 143.

225 Lääninpoliisitarkastajien neuvottelupäivät 1945, 18.

226 Hietaniemi, 1992, 129–130; 152–156.

227 Keskinen ja Silvennoinen, 2004, 133–135.

228 PPKM, 1986, 220.

LPK toimi vakinaisen poliisin täydennyselimenä ja sen sisäänottoa säätelemällä pystyttiin tasapainottamaan poliisin sisäisiä poliittisia valtasuhteita. Kun vakinaisen poliisin miehistöstä valtaosa kuului suojeluskuntaan 1920-luvulla, LPK:ssa tilanne oli toinen.²²⁹ LPK:aa vahvistettiin erityisesti vuoden 1932 Mäntsälän kapinan jälkeen.²³⁰

Alun perin Liikkuva poliisikomennuskunta organisoitiin sotilaalliseksi systeemiksi.²³¹ Komennuskunnan henkilöstö asetettiin kasarmiolosuhteisiin, jotta he eivät olisi olleet alttiina poliittisille vaikutuksille. Vähitellen sotilaallisuutta karsittiin. Tähän vaikutti erityisesti sisäpolitiikan rauhallisuus 1930-luvun loppupuolella ja vuosikymmenen loppuun ajoittunut taloudellinen nousukausi. Jopa LPK:n lakkauttamista harkittiin.²³²

LPK:n alokaskoulutustehtävä

LPK:lla oli heti perustamisestaan lähtien koulutustehtävä. Aluksi koulutus oli pienimuotoista, koska itse komennuskunnan vahvuus oli pieni.²³³ Konstaapelit saivat toimensa ohella opetusta muutaman tunnin päivässä. Varsinainen oppiminen tapahtui kentällä kokoneempien miesten mukana toimiessa. Vuonna 1933 komennuskunnan vahvuutta lisättiin ja samalla alkoi laajamittaisempi alokaskoulutus.²³⁴ Koulutus aloitettiin poliisimaneesissa, samassa rakennuksessa, jossa Helsingin poliisilaitos koulutti omia alokkaitaan. Rakennus sijaitsi nykyisen Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun kohdalla Runeberginkadulla.²³⁵

1930-luvulla suurin osa konstaapelin toimista vakinaisessa poliisikunnassa täytettiin LPK:n kouluttamilla alokkailla.²³⁶

229 Hietaniemi, 1992, 129–130, 157, 184, 202–203.

230 Keskinen ja Silvennoinen, 2004, 135–138; Hietaniemi, 1992, 167.

231 Hietaniemi, 1992, 168.

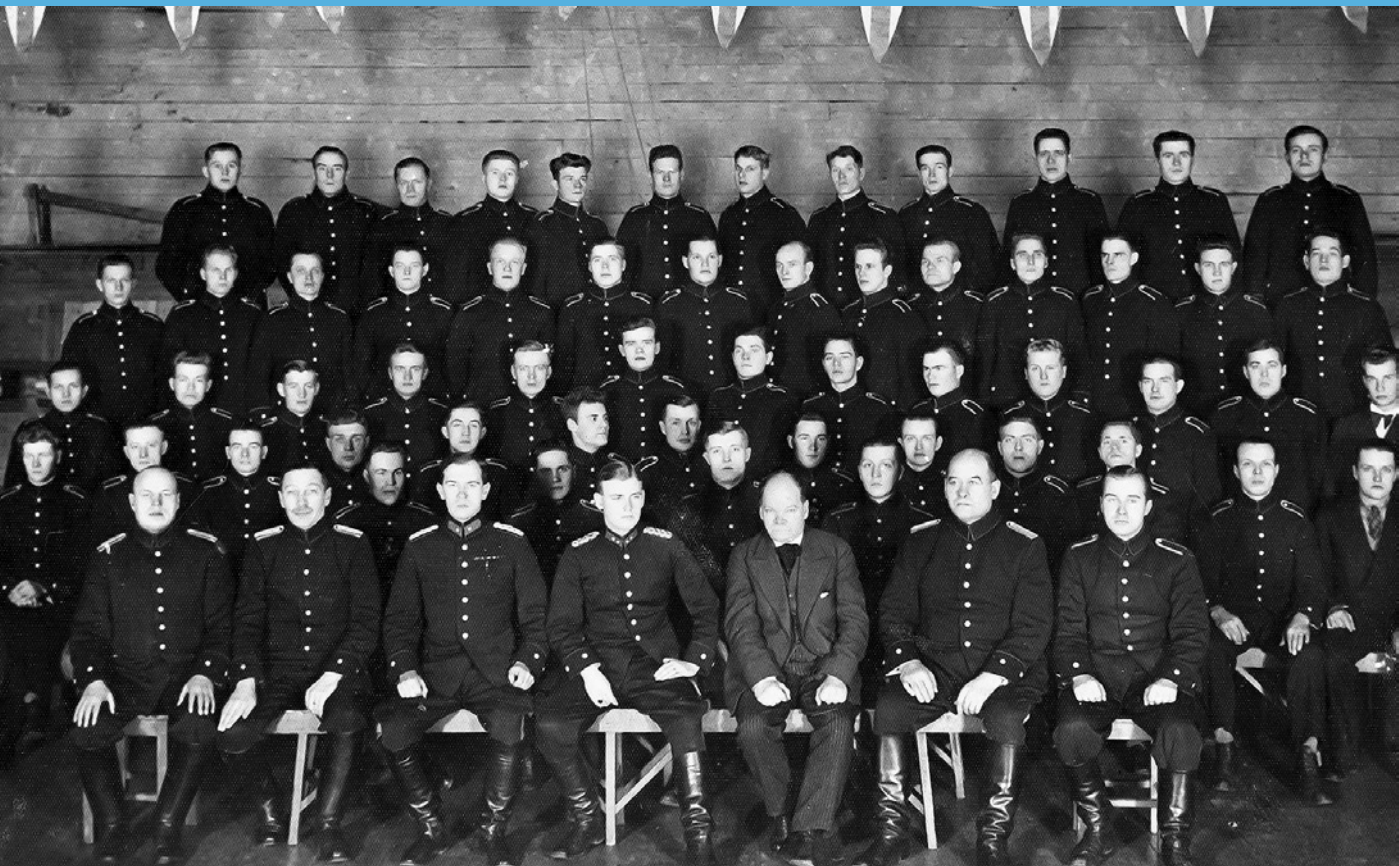
232 Hietaniemi, 1992, 196.

233 Kallio, Pentti: "Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta." Suomen poliisilehti, 1955, 8, 279.

234 Kallio, Pentti (tarkastaja): "Liikkuvan poliisin alokaskoulutus." 15.3.1958, 2; Poliisin järjestelykomitean osamietintö 8/1964, 16; Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 8.

235 Kallio, Pentti: "Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta." Suomen poliisilehti, 1960, 5, 136.

236 Vähälä, Voitto: "Poliisialokaskouluksesta." Suomen poliisilehti, 1935, 3, 35; Kivivuori, Jorma: "Liikkuva poliisi 15.9.1930–15.9.1945." Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 789, 793; Kallio, 1958, 3; Vähälä, Voitto: "Muutamia muistoja Liikkuvasta Poliisikomennuskunnasta." Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 812. Päälliköillä oli mahdollisuus jopa testata mahdollisia rekryttejä pyytämällä heitä oman piirinsä liikkuvan poliisin osaston palvelukseen ennen valintaa. Kivivuori, Jorma: "Liikkuva poliisi 15.9.1930–15.9.1945." Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 799.

Liikkuvan poliisikomennuskunnan ensimmäinen alokaskurssi 1.10.1930 Runeberginkadun poliisimaneesissa. *Poliisimuseo*

Liikkuvan poliisin alokaskursseja järjestettiin Valkoisessa salissa Aleksanterinkatu 16:ssa, joka on kuvassa vasemmalla. Nämä tilat tulivat Liikkuvan poliisin käyttöön 1940-luvun lopulla. *Poliisimuseo*

Alokaskoulutustehtävä vahvistettiin LPK:n ohjesäännössä, joka annettiin vuonna 1936.²³⁷ Koulutus muodostui yhdeksi komennuskunnan päätehtävästä,²³⁸ mutta sitovaa määräystä siitä, että LPK olisi vastuussa kaikesta alokaskoulutuksesta, ei koskaan annettu.²³⁹ Koulutustehtävä oli merkittävä, koska LPK:ssa koulutetut siirtyivät suurin joukoin vakinaisen poliisin palvelukseen. LPK:lla oli siis suuri rooli koko suomalaisen poliisikunnan muokkaajana, vaikka ensisijaisesti sen tarkoitus oli kouluttaa omia konstaapeleitaan ja osin Helsingin poliisilaitoksen miehiä.

Hakijamäärät alokaskoulutukseen olivat suuria. Jo 1930-luvun alkupuolella suurin osa hakijoista oli tehtäviin sopivina pidettyjä reservin upseereita tai aliupseereita.²⁴⁰ Hakijoiden joukossa oli ylioppilas- ja yliopistotutkinnonkin suorittaneita,²⁴¹ osittain siksi, että yleinen taloustilanne oli huono ja työttömyysluvat verraten korkeita.²⁴² ”Lentävät” saivat hyvän maineen.²⁴³ Esimerkiksi Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan yhteinen poliisitarkastaja piti Liikkuvassa poliisissa alokaskoulutuksen saaneita konstaapeleita toimiinsa erittäin sopivina.²⁴⁴

Aluksi LPK:n järjestämät alokurssit olivat kahden kuukauden mittaisia.²⁴⁵ Myöhemmin niitä pidennettiin kolmeen kuukauteen.²⁴⁶ Koulutus painottui järjestyspoliisin tehtäviin perehdyttämiseen sekä erilaisten poliisia ja poliisitoimintaa koskevien säädösten tuntemiseen. Kurseilla opetettiin myös rikosoikeutta, yhteiskuntaoppia ja yleissivistyksellisiä aineita. Opetukseen kuului myös mm. kyynelkaasujen käyttö vuodesta 1931 lähtien, poliisitaktiikka ja jalkaväen suljetun järjestyksen harjoittelu.²⁴⁷ Tarkoituksena oli synnyttää toimintavalmius yhteiskunnallisten levottomuuksien varalta.²⁴⁸

237 Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 2; Vuoden 1945 vahvistettiin, että LP toimi poliisialokkaiden koulutuselimenä, samoin 1949 annettu asetus Liikkuvasta poliisista. Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 3.

238 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 286.

239 Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 3.

240 Vähälä, Voitto: ”Poliisialokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1935, 3, 34.

241 Vähälä, Voitto: ”Muutamia muistoja Liikkuvasta Poliisikomennuskunnasta.” Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 811.

242 Vähälä, Voitto: ”Muutamia muistoja Liikkuvasta Poliisikomennuskunnasta.” Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 812.

243 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 279.

244 KA, SM, SM kirjediaarit, KD 122/90 1936, 4.

245 Vuosien 1933–44 aikana kurssien kesto yleensä kaksi kuukautta. Vuoden 1944 lopulla ja 1945 aikana kurssit oli tällöin pakko aluksi lyhentää 2–6 viikkoisiksi. Näin lyhyttä alkeisopetusta pyrittiin paikkaamaan vuoden sisällä ns ’jatkokursseilla’. Lokakuussa 1945 kurssit pystyttiin palauttamaan kahden kuukauden mittaisiksi. Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 5.

246 Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 16; Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 8.

247 Urpola, Edvin: ”Liikkuvan poliisikomennuskunnan perustaminen.” Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 805.

248 Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 7.

Alokaskoulutus liikkuvassa poliisissa lopetettiin vuonna 1961, jolloin sillä oli päävastuu koko kokelaskoulutuksen nimen saaneesta alkukoulutuksesta. Tähän mennessä kursseja oli järjestetty 300 ja kaikkiaan noin 8000 alokasta oli saanut koulutusta.²⁴⁹

1930-luvun alkuun tultaessa Valtion poliisikoulun vakinaistaminen ja liikkuvan poliisin perustaminen olivat vähitellen vakiinnuttaneet poliisikoulutuksen asemaa ja mahdollistaneet ääriainesten varsin tehokkaan rajaamisen poliisiammatin ulkopuolelle. Seuraava askel oli opetuksen kehittäminen, sillä se oli monelta osin vielä riittämätöntä eikä opetussuunnitelmia ollut.²⁵⁰

Varsinaista päällystökoulutusta ei ollut lainkaan järjestetty. Alokaskoulutus LPK:ssa oli lapsenkengissä ja muilta osin sitäkin puutteellisempaa. Alokaskoulutusta saivat suurimmissa kaupungeissa tehtävissään aloittaneet poliisimiehet poliisilaitosten omilla kursseilla. *Suomen Poliisilehdessä* kirjoittaneen nimimerkin A.L. mukaan pienemmissä piireissä poliiseista oli niin suurta pulaa, ettei niissä juuri ollut mahdollisuuksia käyttää aikaa miesten kouluttamiseen.²⁵¹

Poliisilehdissä esitettyjen kommenttien mukaan maaseudun poliisipiireissä nimismiehet hoitivat alokaskoulutusta omien virkatehtäviensä ohella. Rajallisten resurssien ja osin myös kiinnostuksen vuoksi koulutus tarkoitti monen kohdalla vanhemman poliisimiehen kanssa palvelemista uran alussa. Näin opiskelu rajoittui tekemällä oppimisen lisäksi omaan aktiivisuuteen ja lääninkurssiin, jonne ei välttämättä päässyt koskaan tai vasta vuosien päästä poliisitoimessa aloittamisesta.²⁵²

Koulutusta ei voitu vielä pitkään aikaan edellyttää palvelukseen astuvilta miehiltä. Alokaskoulutusta alettiin tarjota vuonna 1930 LPK:ssa ja vasta kolme vuotta myöhemmin tällä koulutuksella alkoi olla valtakunnallista merkitystä.²⁵³ Nimestään huolimatta alokaskoulutus ei tarkoittanut poliisitoimessa vasta aloittaneiden kouluttamista: suurin osa aloitti edelleen työnsä saamatta lainkaan koulutusta ja pääsi vasta myöhemmin opetuksen piiriin.

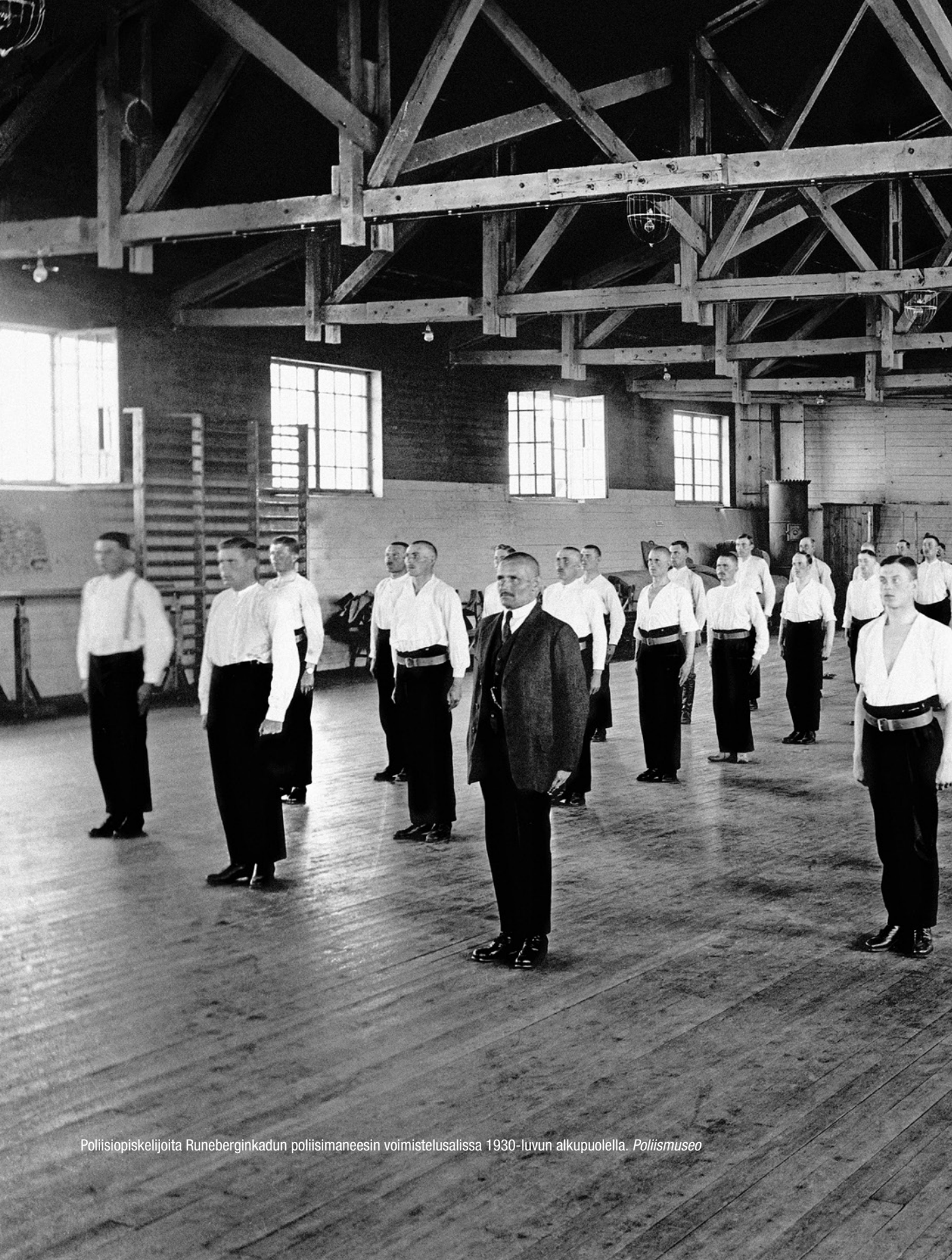
249 Poliisin järjestelykomitean osamietintö 8/1964, 16; Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 8.

250 Suhonen, V.: "Poliisikoulutuksen järjestäminen kaupunkien poliisilaitoksissa." *Suomen poliisilehti*, 1932, 7, 143–148

251 A.L.: "Alokaskoulutus." *Suomen poliisilehti*, 1933, 8, 176. On mahdollista tai jopa todennäköistä, että kyseessä olisi jälleen ollut Allan Launos (Lindqvist).

252 A.L.: "Alokaskoulutus." *Suomen poliisilehti*, 1933, 8, 176; Vähälä, Voitto: "Poliisialokaskoulutuksesta." *Suomen poliisilehti*, 1935, 3, 34.

253 Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 2.

Poliisiopiskelijoita Runeberginkadun poliisimaneesin voimistelusalissa 1930-luvun alkupuolella. *Poliisimuseo*

Poliisikoulun opettajakunta oli 1930-luvulle tultaessa huolissaan jatkuvasta epäpätevien miesten rekrytoinnista erivapauksin. Opettajat pitivät erivapauksia riskinä sille että poliisikunnan taso alenee. Valtion poliisikoulu korosti tietopuolisen osaamisen merkitystä: ”Varsinkin nykyaikana, jolloin rikollisuus ja huliganismi maassa rehoittaa, tarvitaan poliisialalla ei ainoastaan tarpeellisen käytännöllisen kokemuksen omaava vaan myöskin opillisilla tiedoilla ja taidoilla varustettu virkamieskunta.” Korostettiin, että pätevyysvaatimukset olivat sellaisenaan jo varsin matalat ja jos niistä vielä poikettiin, tultiin tilanteeseen, jossa ”jokaista poliisitointa hoitaa ’ukko kuin ukko’.” Tätä pidettiin vaarallisena poliisikunnan kannalta ja lisäksi epämotivoivana niiden poliisien kannalta, jotka uhrasivat aikaa ja vaivaa tutkintojen suorittamiseen. Erioikeuksista ei voitu kuitenkaan kokonaan luopua, mutta niille tuli olla erittäin pätevä syy tai pakottava tarve.²⁵⁴

Tästä syystä esimerkiksi *Suomen Poliisilehdessä* kirjoittanut V. Suhonen piti tärkeänä, että myös laitokset itse saattoivat kouluttaa konstaapeleitaan. Kaupunkien poliisilaitosten omassa koulutuksessa nähtiin tiettyjä etuja suhteessa poliisikoulussa järjestettyyn koulutukseen. Laitoksissa pystyttiin ottamaan huomioon sekä oppilaiden osaamis- ja tietotaso että paikalliset olosuhteet. Tästä oli Suhosen mukaan hyötyä sekä niille, jotka eivät poliisikoulun järjestäjille kurseille päässeet, että niille, jotka saattoivat niille myöhemmin osallistua. Laitoksella koulutettu henkilö pystyi paremmin seuraamaan opetusta kuin sellainen, joka ei koskaan ollut saanut poliisiopetusta.²⁵⁵

Laitosten itse järjestämän alokaskoulutuksen ongelma oli kuitenkin se, että päällystön oletettiin huolehtivan siitä muiden tehtäviensä ohella. Näin koulutus jäi helposti muiden tehtävien varjoon, kuten nimismiespiireissäkin oli *Suomen Poliisilehdessä* kirjoittaneen Voitto Vähälän mukaan käynyt.²⁵⁶ Laki, jossa määriteltiin opetusvelvollisuuden kuuluvan kaupungin poliisipäällikölle, oli edelleen voimassa 1930-luvulla. V. Suhosen mukaan opetustehtävistä päätyivät usein vastaamaan komisario, ylikonstaapeli tai jopa konstaapeli, jos sopivat henkilöt tehtävään löytyivät. Harvassa laitoksessa oli osaavaa henkilöstöä, joka oli itse saanut poliisiopetusta. Käytännössä ammattinsa oppineiden ei nähty välttämättä kykenevän antamaan ”tietopuolista ohjausta”, ”puhumattakaan että moni itse hyvä poliisimies kykenisi muita opettamaan ja kasvattamaan.” Tähän ratkaisuna

254 KA, Ca:1, VPK, pöytäkirja, 18.11.1929, 3; Sama huoli oli relevantti vielä kolmekymmentä vuotta myöhemmin. Edelleen vuonna 1960 sai käytännössä nimittävä viranomainen itse tehdä päätöksen rekrytoinnista ja palkata kenet tahansa poliisitehtävään. Usein näissä rekrytoinneissa suosittiin urheilijoita, muiden tärkeämpien pätevyyskriteerien kustannuksella. Katila, Kauko: ”Neljäkymmentä ajast’ aikaa poliisikoulutusta.” *Poliisimies* 1960, 1–2, 139.

255 Suhonen, V.: ”Poliisikouluutuksen järjestäminen kaupunkien poliisilaitoksissa.” *Suomen poliisilehti*, 1932, 6, 122–124.

256 Vähälä, Voitto: ”Poliisialokaskoulutuksesta.” *Suomen poliisilehti*, 1935, 3, 34.

Suhonen ehdotti laitoksen ulkopuolisten opettajien tuomisen koulutukseen.²⁵⁷

Osin puutteellisten koulutusmahdollisuuksien takia poliisimiehen tehtäviin ja poliisikoulun kursseille vaaditut pätevyysvaatimukset olivat varsin väljät 1930-luvulla. Nuoremmen konstaapelin toimeen ei vaadittu lainkaan poliisikoulutusta, vaan ainoastaan päästötodistus yläkansakoulusta.²⁵⁸ Vanhemman konstaapelin tehtäviin pätevyysvaatimukseksi määriteltiin lääninpoliisiopetuskurssin suorittaminen tyydyttävien arvosanoin tai Helsingin poliisilaitoksen konstaapelien tapauksessa siellä järjestettyjen opetuskurssien suorittaminen.²⁵⁹

Pätevyyskriteerien täsmennystä ja erivapauksia

Suomenlinnan poliisikoulun Ia eli alipäällystöluokalle pääsivät vanhemman konstaapelin virka-asemassa olevat, 40 vuotta nuoremmat poliisikonstaapelit. Maaherrat valitsivat oppilaat aina vuoteen 1938 saakka, jonka jälkeen oppilailta oli mahdollisuus itse hakeutua koulutukseen.²⁶⁰ Oppilailta tuli olla suoritettuna läänin poliisiopetuskurssi hyvin arvosanoin ja sen lisäksi heillä tuli olla ”havaittu olevan taipumuksia poliisitoimeen.”²⁶¹ Harkinnan mukaan saatettiin kurssille ottaa muitakin poliisikonstaapeleita. Etsiväluokalle, eli Ib luokalle näiden vaatimusten lisäksi edellytyksenä oli etsiväkonstaapelin toimessa toimiminen, mikä ei edellyttänyt poliisikoulutusta, sekä esimiehen lausunto siitä, että henkilöllä oli taipumuksia tällaisiin tehtäviin.²⁶²

Vain harva, joka komennettiin alipäällystöluokalle, oli vanhemman konstaapelin virka-asemassa, sillä tässä asemassa olleet oli tyypillisesti jo koulutettu. Siksi vaatimus vanhemman konstaapelin virka-asemasta poistettiin vuoden 1938 ohjesäännöstä. Valtion poliisikoulun johtokunta piti lääninkurssin merkitystä tärkeänä, sillä sen suorittaneet pystyivät huomattavasti paremmin seuraamaan opetusta kuin kouluttamattomat. Toisaalta myös käytännön kokemusta arvostettiin ja siksi vaadittua palvelusaikaa lääninkurssin ja Valtion poliisikoulun I luokan välillä pidennettiin kahteen vuoteen.²⁶³

257 Suhonen, V.: ”Poliisikoulutuksen järjestäminen kaupunkien poliisilaitoksissa.” Suomen poliisilehti, 1932, 6, 125.

258 Asetus kelpoisuusvaatimuksista apulaisnimismiehen, poliisikomisarion ja poliisikonstaapelin toimiin, 83/ 15.2.1929, §3.

259 Asetus kelpoisuusvaatimuksista apulaisnimismiehen, poliisikomisarion ja poliisikonstaapelin toimiin, 83/ 15.2.1929, §2.

260 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 13§; KA, Ca:1, VPK, luonnos Valtion poliisikoulun ohjesäännöksi, 28.4.1938, 11§.

261 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 12§; KA, Ca:1, VPK, luonnos Valtion poliisikoulun ohjesäännöksi, 28.4.1938, 11§.

262 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 12§; Valtiollisen poliisin etsiville pyrittiin järjestämään ns etsiväpäiviä, ja muita lyhyitä koulutustilaisuuksia. KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 3.

263 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 20.

Alipäällystöluokka (I luokka) antoi pätevyiden tarkastus- ja ylikonstaapelin tehtäviin sekä valtiollisen poliisin ylietsivän tehtäviin. II luokka antoi alemman oikeustutkinnon tapaan pätevyiden alemman päällystön tehtäviin: apulaisnimismiehen ja komisarion tehtäviin. Kuvassa on alipäällystökurssin oppilaita Suomenlinnassa keväällä 1938. *Poliisimuseo*

Muuta päällystökoulutusta ei ollut erikseen järjestetty. Tilannetta paikkaamaan sisäasiainministeriö valtuutti maaherrat komentamaan läänin poliisipäällystöön kuuluvia henkilöitä muutamiksi päiviksi opiskelemaan toisiin poliisipiireihin.²⁶⁴

II luokalle pääsyn edellytyksenä oli I luokan päättäminen hyvin arvosanoin ja sen jälkeen vähintään vuoden, ja myöhemmin kahden, menestyksellä poliisi-palvelus.²⁶⁵ Arviointiin liittyi myös subjektiivinen elementti: oppilaalla tuli olla ”sivistystasonsa ja muun kehityksensä puolesta on edellytyksiä kohota alemman päällystön toimiin poliisialalle.” II luokalle saatettiin edelleen ottaa erillistä luku-kausimaksua vastaan henkilöitä myös poliisialan ulkopuolelta. Kuunteluoppilaisiksi saatettiin ottaa lisäksi vielä jo aiemmin toimeensa nimitettyjä poliisikomisarioita, apulaisnimismiehiä tai muita vastaan tason poliisivirkailijoita.²⁶⁶

Vuonna 1938 II luokan pääsyvaatimuksia muutettiin siten, että pyrkijöiltä alettiin vaatia vähintään keskikoulusivistystä aiempien vaatimusten lisäksi.²⁶⁷ Keskikoulusivistystä pidettiin tarpeellisena, koska päällystöasemassa olevan henkilön auktoriteetin katsottiin kärsivän ilman tietyntäsoista opillista sivistystä. Erikoistapauksessa sisäasiainministeriö saattoi myöntää erityisen lahjakkaalle I luokan oppilaalle vapautuksen tästä vaatimuksesta, mikäli hänellä katsottiin olevan II luokan tasolle riittävä yleissivistys.²⁶⁸

Opettajakunta oli ollut sitä mieltä, että monilla II-luokan hakijoilla oli liian vähän kokemusta käytännöllisestä poliisityöstä, eivätkä he siksi olleet tarpeeksi kypsiä pyrkimään luokalle. Sisäänpääsyn rajaamisella vain ensimmäisen luokan suorittaneille haluttiin estää oppilaiden ottaminen päällystökoulutukseen poliisikoulua käyneen joukon ulkopuolelta. Opettajakunnan mielestä päällystötoimiin saatiin sopivimmat henkilöt vaatimalla koulutettavilta poliisitaustaa. Näin heillä oli tarpeellinen käytännön kokemus ja parhaat ominaisuudet tehtävään.²⁶⁹

Tietyt poliisitoimet vaativat pitkään ylempää oikeustutkintoa. Poliisin omaa koulutuspolkua pitkin ei näin ollut mahdollista kohota ylimpiin asemiin. Tällaisia

264 KA, Dd:4, SM kiertokirjeet 1935, Kiertokirje kaikille maaherroille, 14.2.1935.

265 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 12§. 1933 vaatimus pidennettiin kahteen vuoteen. KA, Dd1, SM kiertokirjeet, 1933, 6793–6800, Kaikille maaherroille 19.10.1933, 2.

266 Valtioneuvoston päätös, joka sisältää valtion poliisikoulun ohjesäännön, 82/21.2.1929, 12§.

267 KA, Ca:1, VPK, luonnos Valtion poliisikoulun ohjesäännöksi, 28.4.1938, 11§; KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 21.

268 Kriteeristä voitiin poiketa myös sellaisten poliisitoimenhaltijoiden kohdalla, jotka olivat jo nousseet sellaiseen vakinaiseen päällystötehtävään, johon II-luokan kurssin suorittaminen oli pätevyyssehtona. KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 21; KA, Ca:1, VPK, luonnos Valtion poliisikoulun ohjesäännöksi, 28.4.1938, 11§.

269 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 21. Vastaava näkemys nousi esiin myöhemminkin, ks esim ”Poliisikoulutuksen aloittamisesta on toiveita.” Poliisimies, 1943, 8, 293 ja Ropponen, Yrjö: ”Poliisialokaskoulutuksen ja läänin poliisiovetuskurssien uudelleen järjestäminen.” Suomen poliisilehti, 1944, 822.

olivat esimerkiksi nimismiehen tehtävät ja lisäksi valtiollisen poliisin ylimmät toimet. Valtiollisen poliisin esittelijän tai kuulustelijan toimiin vaadittiin joko alempi oikeustutkinto tai päästötodistus Valtion poliisikoulun II-luokalta.²⁷⁰

POLIISI RAKENTAMASSA SODANJÄLKEISTÄ YHTENÄISYYTTÄ

Sota-ajan poikkeusjärjestelyt ja varapoliisit

1930-luvun lopulla poliisikouluun kohdistui jälleen uudistamispainetta. Koulutusta pidettiin vanhanaikaisena erityisesti opetuksen sisällön osalta.²⁷¹ Talvisota kuitenkin keskeytti uudistussuunnitelmat ja itse poliisikoulutuksen miltei kokonaan. Viimeinen Valtion poliisikoulun II luokan täysimittainen kuuden kuukauden kurssi oli pidetty jo vuonna 1937.²⁷²

Sodan päätyttyä ja olojen rauhoituttua vuoden 1940 syksyllä koulutus päästiin aloittamaan uudelleen. Opetusohjelmaksi käytettiin edellisyyksyn ohjelmaa,²⁷³ jonka lisäksi annettiin kaksi tuntia väestönsuojelun opetusta kaikille luokille. Etsiväluokille opetettiin rikosvalokuvausta ja erikoiskouluttaja perehdytti kaikkia luokkia sotapoliisitoimintaan.²⁷⁴ Syksyn 1940 kurssi oli tavanomaista lyhyempi, ja käytännöllisten harjoitteiden määrää jouduttiin entisestään lyhentämään.²⁷⁵

Koulutus keskeytyi jälleen jatkosodan alettua,²⁷⁶ eikä alipäälystökursseja ehditty tässä välissä järjestää. Jatkosodassa noin kolmannes poliisimiehistä päätyi joko rintamalle tai muihin sotilastehtäviin. Suuri osa Valtion poliisikoulun opettajista oli asepalveluksessa ja poliisikoulun tilat osittain sotilaskäytössä.²⁷⁷

Lääninkurssien osalta tilanne näytti paremmalta kuin poliisikoulun. Poliisitarkastajista vain yksi oli asepalveluksessa ja yksi toimi oli avoinna. Molemmissa tehtävissä oli kuitenkin pätevät sijaiset. Opetuksen jatkaminen läänitasolla ei siis ollut kiinni opettajista. Oppilaita ei kuitenkaan ollut tarpeeksi. Normaalisti lääninkurssilla oli ollut noin 20–25 oppilasta, mutta tällaisen määrän irrottaminen tehtävistään oli sotaoloissa mahdotonta. Useimmista lääneistä oli

270 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 3.

271 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 1§.

272 "Poliisikoulutuksen aloittamisesta on toiveita." Poliisimies, 1943, 8, 293; Y.S.V.: "Nykyisestä poliisiopetustoiminnasta Valtion poliisikoulussa." Suomen poliisilehti, 1943, 17, 509.

273 KA, Ca:1, VPK, opettajankokous, pöytäkirja, 29.7.1940, 1§.

274 KA, Ca:1, VPK, opettajankokous, pöytäkirja, 29.7.1940, 2§.

275 KA, Ca:1, VPK, opettajankokous, pöytäkirja, 29.7.1940, 4§.

276 KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, liite II, 1.

277 KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, liite II, 2.

mahdollista antaa koulutettavaksi vain muutama henkilö. Maaherrat ideoivat, että eri läänit voisivat järjestää yhteisiä kurseja tai tämän tason opetusta voisi antaa myös valtakunnallisesti. Kurssit haluttiin järjestettäväksi pääkaupunkiseudulla, koska sinne oli helpoin saada opettajia.²⁷⁸ Maaherrat toivoivat valintojen keskittyvän sellaisiin henkilöihin, joilla oli edellytyksiä paitsi oppia tarvittavat asiat, myös jäädä pysyvästi poliisitoimeen.²⁷⁹

Koulutuksen keskeytyminen ei heti aiheuttanut vaikeuksia, mutta vuoden 1943 *Poliisimies*-lehden artikkelin mukaan poliisimiesreservin puute alkoi vähitellen olla todellinen ongelma.²⁸⁰ Miehiä oli rintamalla ja muuten sotilasuralla sekä muihin tehtäviin nimitettyinä ja hakeutuneina.²⁸¹ Miehistöä jouduttiin vahvistamaan tehtäviinsä perehtymättömillä varapoliiseilla.²⁸² Kauko Katila kuvasi tilannetta vuonna 1960: ”Useissa poliisipiireissä oli poliisipalvelukseen otettava invalideja, yli-ikäisiä, alaikäisiä ja naisiakin.”²⁸³ Osa poliiseista menetti henkensä sodan seurauksena. Pitkittyessään sota lisäsi myös poliisiin työtaakkaa merkittävästi.²⁸⁴ Lisäksi Valtion poliisikoulun kurssien keskeytyminen tarkoitti, että uralla eteneminen vaikeutui, koska kelpoisuusvaatimukset olivat entisellään.²⁸⁵

Sisäasiainministeriö kehotti tehostamaan koulutusta poliisilaitoksilla ja nimismiespiireissä ja jatkamaan lääninkurseja niiltä osin kun se oli mahdollista. Ministeriö suositteli iltakurssien järjestämistä kaupungeissa ja kauppaloissa ja miehistön kannustamista itseopiskeluun maaseudulla.²⁸⁶ Myös maaherrat pitivät tärkeänä, että poliisikoulun järjestämisen opetuksen lisäksi piireissä ja lääneissä järjestettiin lisää opetusta. Erilaista korvaavaa poliisikoulutusta haluttiin harkita sodan jatkuessa.²⁸⁷ Opetus piireissä oli hankala järjestää. Tämä johtui muun muassa siitä, että monessa piirissä päällikkö oli viransijainen, joka ei välttämät-

278 KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, 22–23; KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, 23; KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, liite II, 1, 3; KA, Ha:1 Salainen arkisto, poliisiasiat, 1939–40, 1943–44: Helsingin poliisilaitos: ”Kokemukset ja havainnot poliisin toiminnasta sodanuhka ja sota-aikana.”, 20.5.1940.

279 KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, liite II, 4.

280 ”Poliisikoulutuksen aloittamisesta on toiveita.” *Poliisimies*, 1943, 8, 293.

281 Katila, Kauko: ”Neljäkymmentä ajast’aikaa poliisikoulutusta.” *Poliisimies* 1960, 1–2, 89.

282 KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, 22–23; KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, 23; KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, liite II, 1; Helsingin poliisilaitos: ”Kokemukset ja havainnot poliisin toiminnasta sodanuhka- ja sota-aikana.”, 20.5.1940 Ha:1 Salainen arkisto, poliisiasiat, 1939–40, 1943–44.

283 Katila, Kauko: ”Neljäkymmentä ajast’aikaa poliisikoulutusta.” *Poliisimies* 1960, 1–2, 89.

284 SM yleiskirje 4571/P, poliisikoulutuksen väliaikainen järjestäminen, 30.4.1943, Dd:10, SM yleiskirjeet 1943.

285 SM yleiskirje 4571/P, poliisikoulutuksen väliaikainen järjestäminen, 30.4.1943, Dd:10, SM yleiskirjeet 1943; *Poliisimies*, 1943, 293.

286 SM yleiskirje 4571/P, poliisikoulutuksen väliaikainen järjestäminen, 30.4.1943, Dd:10, SM yleiskirjeet 1943.

287 KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, 24.

tä pystynyt itse huolehtimaan koulutustehtävästä. Lisäksi poliisimiehet olivat suuresta tehtävämäärästään rasittuneita, eikä koulutusta siksikään ollut helppo organisoida.²⁸⁸

Niinpä vuonna 1943 Valtion poliisikoulussa järjestettiin oma lääninkurssin vastine, jota varten sisäasiainministeriö hyväksyi erillisen väliaikaisen opetusohjelman, joka sisälsi myös kotiopiskelua. Kurssiaika lyhennettiin puoleen aiemmasta ja opetusohjelma sovitettiin sen mukaiseksi. Ohjelma sisälsi vain tärkeimmät lait ja asetukset, mutta tuotti saman kelpoisuuden poliisitoimiin kuin lääninkurssit yleensä.²⁸⁹ Kurseille pääsyn ehtoja ei kuitenkaan muutettu. Oppilaisiksi otettiin lääninkurssin käymättömiä poliisimiehiä eri puolilta maata sekä ylimääräisiä poliisimiehiä, jotka täyttivät kelpoisuusvaatimukset nuoremman konstaapelin toimeen ja jotka aikoivat antautua poliisialalle. Sotapalveluksessa olevat poliisimiehet saattoivat osallistua kurseille, jos saivat anottua tätä varten lomaa.²⁹⁰ Kurssit antoivat saman pätevyuden poliisitoimiin kuin rauhanajan vastineensa.

Koska normaalisti seitsemän viikon pituinen opetusjakso tiivistettiin puoleen, jouduttiin opetuksesta jättämään joitakin aineita pois sekä tinkimään käytännön harjoittelusta. Tällainen opiskelu vaati oppilailta paljon ennakkotyöskentelyä ja sitkeyttä.²⁹¹

Karsitut kurssit käynnistyvät sodan loppupuolella

Poliisikoulu sai toimintansa uudelleen käyntiin keväällä 1943. Ensimmäinen päällystökurssi viiden vuoden tauon jälkeen alkoi 15.6.1943. Hakijoita tähän koulutukseen oli niin paljon, että kesäkuun kurssin perään oli järjestettävä heti toinen.²⁹² Liikkui huhua, että kurssien pitäminen lopetettaisiin näiden kahden jälkeen ja seuraava mahdollisuus tulisi kenties vasta viiden, ehkä kuuden vuoden päästä. Nimimerkki Upseeripoliisi kritisoi kurseihin liittyvää viestintää *Suomen*

288 KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, liite II, 6.

289 KA, SM, M2C, Kiertokirjeet, 1943, 5727/p, SM yleiskirje, 5.6.1943,1.

290 KA, SM, M2C, Kiertokirjeet, 1943, 11043/p, SM yleiskirje koskien valtion poliisikoulun I luokan ja lääninpoliisiopetuskurssin väliaikaista järjestämistä, 27.11.1943, 1–2; KA, SM, Dd:10, Yleiskirjeet 1943. Yleiskirje 4571/P, poliisikoulutuksen väliaikainen järjestäminen, 30.4.1943.

291 KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, liite II, 4–5 Opetusohjelmaan kuului Yleinen poliisitoiminta (12t), rikosoikeus (15t), rikospoliisin käytännölliset tehtävät (15t), järjestyspoliisin käytännölliset tehtävät (15t), erikoislainsäädäntö (30t), kirjalliset harjoitukset (9t), ensiapu, ampuma-aseiden käyttö ja hoito sekä itsepuolustusotteet, valtio- ja kunnallisoppi, kansanhuoltoon liittyvä poliisitoiminta, työvelvollisuuteen liittyvä poliisitoiminta, väestönsuojeluun liittyvä poliisitoiminta, sotatilalaki ja siihen liittyvät säännökset, sotatilan poliisitoiminnalle aiheuttamat erinäiset tehtävät. KA, SM, Dd:10, yleiskirjeet 1943. Yleiskirje 5727/P, läänin poliisiopetuskurssin väliaikainen opetusohjelma, 5.6.1943,

292 Y.S.V.: ”Nykyisestä poliisiopestoiminnasta Valtion poliisikoulussa.” Suomen poliisilehti, 1943, 17, 509.

Poliisilehdessä. Upseeripoliisin mukaan tieto kurssien järjestämisestä ei saavuttanut kaikkia kiinnostuneita, hakuaika oli lyhyt ja siksi teki vaikeaksi irrottautua palveluspaikasta.²⁹³

Vuoden 1943 päällystöluokan kurssi oli työstetty versio rauhanajan kursseista. Opetusohjelmasta jätettiin pois useita aineita.²⁹⁴ Katsottiin, että tästä ei ollut suurta haittaa, koska oppilaat olivat suorittaneet sekä lääninpoliisiopetuskurssin että Valtion poliisikoulun I luokan kurssin ja joutuneet jo työssään käyttämään osaamistaan laajasti. Aseiden käyttöön liittyvää koulutusta ei tarvittu, koska sen oppilaat olivat saaneet sotapalveluksessa.²⁹⁵ Poisjätettyjä aineita korvattiin osin erikoisaineilla, joita olivat esimerkiksi väestönsuojeluun liittyvä poliisitoiminta, desanttitorjunta, sotapoliisitoiminta, sotatilalaki ja siihen liittyviä säännökset ja kansanhuoltoon ja työvelvollisuuteen liittyvää poliisitoimintaa.²⁹⁶

Myös alipäällystöluokan kursseja karsittiin. Opetus rajoittui varsinaisina ammattina pidettyihin aineisiin, joihin kuuluivat poliisihallinnollinen lainsäädäntö, rikosoikeus ja rikosprosessioikeus, järjestyspoliisipalvelus, rikospoliisipalvelus ja rikostutkimusoppi sekä ulosottotoimet ja kirjalliset tehtävät. Ero etsivän ja järjestyspoliisiluokan oppisisällöissä poistettiin.²⁹⁷ Myös alipäällystökurssilla erikoisaineet saivat paljon opetusaikaa. Näihin lukeutuivat kansanhuoltoon, työvelvollisuuteen ja väestönsuojeluun liittyvä poliisitoiminta, sotatilalaki ja sotatilaan liittyvät erikoistehtävät, evakuointi, vakoilu, ilmapäihinlasku- ja tuhotoiminnan vastustaminen.²⁹⁸

Joiltakin osin sodan poikkeusjärjestelyistä oli hyötyä poliisikoulutukselle. Kauko Katilan mukaan esimerkiksi Valtion poliisikoulun opettaja Silander sai määräyksen rikostutkimuskeskukseen, jossa hän tutustui ja osallistui laitoksen toimintaan. Jakso päivitti hänen tietojaan käytännöllisestä toiminnasta, sillä hän oli ollut opetustehtävissä jo pitkään. Tällaisia komennuksia tapahtui erittäin harvoin, vaikka niistä oli Katilan mukaan opetukselle merkittävää hyötyä.²⁹⁹ Sodan aiheuttama aivan uusi ja poikkeuksellinen tilanne pakotti myös koulutustoimintaa hyödyntämään uudenlaisia keinoja ja etsimään uusia ratkaisuja.

293 "Upseeripoliisi": "Asemiehen mietteitä poliisikoulun sodanaikaisesta toiminnasta." Suomen poliisilehti, 1943, 21, 633.

294 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 20 ja 22.5.1943, liite 1, 2.

295 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 20 ja 22.5.1943, liite 1,3.

296 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 20 ja 22.5.1943, liite 1, 1.

297 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 21.12.1943, liite: opetusohjelma, 1; M2C, SM kiertokirjeet, 1943, 11043/p, SM yleiskirje koskien valtion poliisikoulun I luokan ja lääninpoliisiopetuskurssin väliaikaista järjestämistä, 27.11.1943, 1; SM yleiskirje 4571/P, poliisikoulutuksen väliaikainen järjestäminen, 30.4.1943, Dd:10, SM yleiskirjeet 1943.

298 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 21.12.1943, liite: opetusohjelma, 1–2.

299 Katila, Kauko: "Neljäkymmentä ajast'aikaa poliisikoulutusta." Poliisimies 1960, 1–2, 88.

Sodan aikana järjestettiin koulutusta myös muualla kuin poliisikoulussa. Esimerkiksi Itä-Karjalan sotilashallinto järjesti koulutusta, joka tuotti kelpoisuuden vanhemman poliisikonstaapelin toimeen.³⁰⁰ Saman kelpoisuuden antoi myös puolustusvoimien järjestämä kuusiviikkoinen sotapoliisikurssi.³⁰¹

Poliisitoiminnan uudelleenjärjestely käynnistyy pikaisesti

Poliisitoiminnan ja -koulutuksen uudelleenjärjestelysuunnitelmat käynnistettiin heti sodan päätyttyä. Sota-ajan usein mutkikkaat valuutta- ja muut säännötelyrikokset sekä rikollisuuden ammattimaistuminen olivat tuoneet uusia vaatimuksia poliisille ja etenkin rikostutkinnalle.³⁰² Tällaisesta uudentyyppisestä rikollisuudesta ei enää tullut poliisille ilmoituksia, vaan poliisin täytyi itse etsiä tutkittavia rikoksia. Tähän tarkoitukseen tarvittiin entistä tehokkaampaa rikostiedustelua.³⁰³

Sota oli myös rajoittanut poliisin resursseja siten, että poliisin oli ollut pakko siirtää toiminnan painopistettä rikosten ennaltaehkäisyyn. Poliisi alkoi esimerkiksi tarjota yleisölle neuvontaa omaisuuden suojaamisessa. Myös irtolaisrekisterin luominen voidaan katsoa ennaltaehkäiseväksi toimenpiteeksi, sillä se tarjosi mahdollisuuden seurata tiettyjen ihmisten liikkeitä.³⁰⁴ Rikollisuus jatkoi kasvuaan sodan jälkeen, mutta viimein rikollisuuspiikki alkoi tasaantua vuosikymmenen loppua kohden. Säännötelyn purku myös vähensi rikollisuutta.³⁰⁵ Ammattimainen omaisuusrikollisuus kuitenkin vakiinnutti jalansijaansa ja kehittyi aiempaa liikkuvammaksi.³⁰⁶

Sota oli muuttanut asenteita poliisikuntaa kohtaan; poliisin toiminta alkoi saada tukea aiempaa laajemmilta kansalaispiireiltä, tärkeimpänä eri työväenjärjestöiltä, jotka korostivat poliisitoiminnan tärkeyttä ja poliisikunnan aseman parantamisen merkitystä. Työväenjärjestöt ryhtyivät tukemaan rikollisuuden vastustamistyötä ja antamaan tilapäistä apua poliisille (apupoliisi). Lisäksi ne vetosivat lehdistöön ja yleisöön, jotta nämä antaisivat tukensa poliisille taistelussa järjestyksen palauttamiseksi maahan.³⁰⁷ Liikkuvaan poliisiin hakeutui huomattavasti aiempaa enemmän vasemmistolaishenkisiä työläistaustan omaavia miehiä kuin poliisitehtäviin

300 SM yleiskirje 2131/P; Kelpoisuus vanhemman konstaapelin toimeen, 26.2.1944, Dc:11, SM arkisto, yleiskirjeet, 1944.

301 SM yleiskirje 3711/P; Kelpoisuus vanhemman konstaapelin toimeen, 17.4.1944, Dc:11, SM arkisto, yleiskirjeet, 1944.

302 Keskinen ja Silvennoinen, 2004, 169–171; Hietaniemi, 1995, 246.

303 Hietaniemi, 1995, 246.

304 Hietaniemi, 1995, 248–249.

305 Keskinen ja Silvennoinen, 2004, 174; Hietaniemi, 1995, 246.

306 Hietaniemi, 1995, 265.

307 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1945 joulukuun, n:o 903/V/3.

tyypillisesti aiemmin. Vastaavasti myös poliisi alkoi suhtautua myönteisemmin työväestöön.³⁰⁸

Poliisimies-lehden artikkelissa vuodelta 1943 pidettiin selvänä, että kouluttamattomilla poliiseilla ei tullut enää olla sijaa poliisiorganisaatiossa sodan jälkeen. Artikkelin mukaan poliisikoulutuksen aloittamisella oli kiire, koska oletus oli, että sodan jälkeen poliisimiehistä moni päätyi porvarillisen taustansa takia eri tehtäviin kuin ennen, erityisesti sotilasuralle.³⁰⁹ Samalla haluttiin muuttaa koulutuksen painopistettä. Tavoitteena ei enää ollut vain tarjota käytännön taitoja esimerkiksi rikoksentekeijöiden pidättämiseen ja yleisön kysymyksiin vastaamiseen, vaan työnkuva alettiin nähdä laajempänä. Käsitys poliiseista ja heille tarpeellisesta koulutuksesta muuttui johdossa kertarysäyksellä ja alemmilla tasoilla vähitellen.

Sodan loppua kohden poliisivoimien kasvattaminen tuli ajankohtaiseksi. Esiintyi sotilaskarkuruutta, erilaisia järjestyshäiriöitä ja pelättiin jopa, että upseereita siirtäisi Saksan puolelle aselevon tullessa.³¹⁰

Sodan päätyttyä alkoi yhteiskunnassa jälleenrakennuksen aika. Yhteiskunnalliset instituutiot alkoivat vakiinnuttaa toimintaansa ja mittava asutustoiminta käynnistyi kun luovutettujen alueiden väestö tuli saada juurrutettua uusille kotiseuduilleen. Maaseudulle syntyi valtava määrä uusia pientiloja, joista myöhemmin tuli ongelma, kun yhä harvempi sai elantonsa maataloudesta ja väestö siirtyi kaupunkeihin.

Uhkakuvia olivat työttömyys ja sen mahdollisena seurauksena työväestön radikalisoituminen, kommunismi, siirtoväen asuttamiseen liittyvät seikat sekä elintarvikepulan paheneminen. Sisäpoliittisesti Suomen tilanne muuttui merkittävästi. Aiemmin päätösvallasta syrjässä olleet kommunistit pääsivät merkittäviin yhteiskunnallisiin rooleihin, esimerkiksi Valtiolliseen poliisiin. Pelättiin kommunistista vallankaappausta ja miehitystä, minkä uhkaa pyrittiin torjumaan sisäisen järjestyksen turvaamisella. Lisäksi katsottiin, että mahdollisen neuvostoliittolaismiehityksen aikana olisi tärkeää, että poliisivoimat olisivat hallituksen kannalta käytökelpoiset.³¹¹ Näin poliisitoiminnan kehittäminen keskittyi pitkälti poliittisten uhkien ja levottomuuksien ennaltaehkäisyn ympärille.³¹²

Neuvostoliiton käytännössä ylläpitämälle liittoutuneitten valvontakomissiolle poliisin vahvuuden lisäämisen perusteluksi esitettiin lisääntyntä rikollisuutta,

308 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1945 elokuu, n:o 10781; KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1945 joulukuu, n:o 903/V/3.

309 "Poliisikoulutuksen aloittamisesta on toiveita." *Poliisimies*, 1943, 8, 294.

310 Hietaniemi, 1992, 236.

311 Hietaniemi, 1992, 237. Katso yleisesti poliittisesta tilanteesta sodan jälkeen esimerkiksi Nevakivi, 2009.

312 Hietaniemi, 1995, 187.

välirauhansopimuksesta johtunutta poliisitehtävien lisääntymistä ja erityisesti rautatie- ja maantiepoliisitehtävien siirtymistä sotapoliisilta varsinaiselle poliisille. Poliisin määrävahvuus pyrittiin pitämään sodan ajan tasolla. Rikollisuuskin kasvoi, mutta poliisivoiman lisäämisen taustalla oli kuitenkin osin sama ajatus kuin asekatkennässäkin: turvata hallituksen vetäytyminen mahdollisessa miehitystilanteessa.³¹³

Äärivasemmiston muutos salonkikelpoiseksi ja äärioikeiston marginalisoituminen oli keikauttanut aiemmat voimasuhteet päälaelleen. Kun ennen sotaa oikeistolaisyhteyksistä oli monessa tilanteessa etua poliisivoimiin pyrkiessä, nyt oli tavoitteena saada koko poliittinen kirjo paremmin edustettuna poliisivoimiin yhteiskuntarauhan takaamiseksi. Poliisiin ei rekrytoitu vain vasemmistolaistaustaisia henkilöitä, vaan poliisijohto teki töitä sen eteen, että joukoissa säilyi myös aiemmin palvelukseen otettuja oikeistolaisesti ajattelevia henkilöitä ja myös uusia rekrytoitiin, jopa entisiä SS-miehiä. Tavoitteena oli luoda puolueeton joukko ammattilaisia pitämään yllä yhteiskuntarauhaa.³¹⁴

Liikkuvan poliisin miesvahvuus levottomuuden indikaattorina

Heti sodan jälkeen valtiovalta käytti hyväksi Liikkuvan poliisikomennuskunnan joustavuutta. Se irrotettiin Helsingin poliisilaitoksen komennosta.³¹⁵ Siitä tuli nimeltään liikkuva poliisi (LP) ja se sai sekä uudet toimintaohjeet että suuren määrän miehistöä.³¹⁶ Sen miesvahvuus nostettiin väliaikaisesti 600:sta jopa 3000 mieheen, mikä kasvatti poliisien määrää ennätyslukemiin suhteessa väkilukuun.³¹⁷ Huippuvuonna 1945 LP järjesti 91 alokaskurssia, joilta valmistui yhteensä lähes 2 700 poliisimiestä. Tämän jälkeen koulutusmääriä vähennettiin hieman, mutta ne pysyivät ennätyskorkeina myös kahtena seuraavana vuonna. Vuonna 1946 koulutettuja oli hieman alle tuhat. Liikkuva poliisi järjesti myös omia miehistö- ja alipäällystökursseja sekä kurseja tiepartioissa toimivia varten sekä kouluttajatehtäviä varten.³¹⁸

313 Hietaniemi, 1992, 239–240.

314 Tuija Hietaniemen haastattelu, 9.3.2017.

315 Kivivuori, Jorma: ”Liikkuva poliisi 15.9.1930–15.9.1945.” Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 797; Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 279.

316 Kivivuori, Jorma: ”Liikkuva poliisi 15.9.1930–15.9.1945.” Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 796.

317 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 286; Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 136; Hietaniemi, 1992, 239.

318 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1945 joulukuun, n:o 903/V/3. KA, Hia:2–3, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Liikkuvan poliisin toiminta joulukuussa 1945, 903/V/3, 16.1.1946, 1; KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1946 marras–joulukuun, n:o 300/V/3; KA Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1947, tammi–maaliskuu, n:o 1658/V/3.

Koska LP:sta tuli käytännössä vakinaisen poliisin täydennysorganisaatio, josta siirryttiin melko nopeasti paikallispoliisin tehtäviin, vaihtuvuus ”lentävien” joukossa oli varsin suurta. Käymistila jatkui aina vuoteen 1948 saakka. Sekä eroavia että erotettuja oli satoja.³¹⁹ Kurseja järjestettiin suuria määriä, esimerkiksi alkusyksystä 1945 alokasopetusta järjestettiin neljästätoista rinnakkaisluokassa. Näin saatiin vahvuutta nostettua nopeasti, huolimatta eroamisten määrästä.³²⁰

Sota-aikaan miehistön täydentäminen oli ollut lähes mahdotonta, koska miesten parhaimmisto oli joko asepalveluksessa tai sotateollisuuden palveluksessa. Sodan jälkeisessä kasvuvaiheessaan LP:llä oli vaikeuksia saada pystyvää alokasainesta, joka olisi jäänyt poliisialalle. Ennen sotia siirtymisiä oli pääasiassa poliisitehtävistä toiseen, mutta sotien jälkeen houkuttelivat ennen kaikkea siviilityöt. Siviilitehtäviin siirtyminen johtui ennen kaikkea yksityisalojen palkkojen ripeästä ja merkittävästä noususta verrattuna valtion palkkoihin.³²¹

Liikkuva poliisi itse piti alokasainesta hyvänä ja koska hakijamäärät olivat aluksi suuria, karsintaa voitiin käyttää runsaasti. Alokaskurssit jouduttiin välittömästi sodan jälkeen järjestämään kahden viikon mittaisina,³²² mutta varsin pian lyhyen koulutuksen saaneille pystyttiin antamaan myös täydennyskoulutusta.³²³ Syksyllä 1945 voitiin siirtyä kuusiviikkoihin kursseihin³²⁴ ja seuraavana vuonna kurssien pituus oli kahdeksan viikkoa.³²⁵

Rekrytoinnissa korostettiin sotilaallisia ansioita. Kaikilta pyrkijöiltä edellytettiin moitteetonta rintamapalvelusta. Tämän lisäksi valtaosa miehistöstä oli saanut vähintään aliupseerikoulutuksen.³²⁶ Alipäällystöpulan vuoksi poliisin alipäällystätehtäviin valittiin armeijassa ansioituneita upseereita kokeneiden poliisimiesten ohi. Tällä tavalla rekrytoinneissa tehtiin myös huteja, mikä herätti katkeruutta miehistössä.³²⁷

319 Kivivuori, Jorma: ”Liikkuva poliisi 15.9.1930–15.9.1945.” Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 793; Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 286.

320 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1945 elokuu, n:o 10781.

321 Kivivuori, Jorma: ”Liikkuva poliisi 15.9.1930–15.9.1945.” Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 793.

322 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1945 tammikuu, n:o 2552/V/7; KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1945 helmikuu, n:o 3477/V/7.

323 KA, Hib: 1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1945 maaliskuu.

324 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1945 elokuu, n:o 10781.

325 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1946 syys–lokakuu, n:o 10023/V/3.

326 Hietaniemi, 1992, 242. Myös esimerkiksi Helsingin poliisilaitoksessa sotilastaustan merkitys rekrytoinnissa oli korostunut. Hietaniemi, 1992, 252. Ruotsissa samaan aikaan noin puolet poliisikoulutettavista oli vähintään aliupseeritaustaisia. Furuhaagen, 2015, 20.

327 Hietaniemi, 1992, 252.

Jo vuonna 1946 ongelmaksi muodostui liian vähäinen pyrkijöiden määrä. Rekrytoijat joutuivat palaamaan aiemmissa hauissa hylättyjen hakijoiden pape-reihin.³²⁸ Valinnanvaran vähäisyys lisäsi työläistaustaisten osuutta poliisista, eri-tyisesti kun samalla työväenjärjestöt kannustivat jäseniään hakeutumaan poliisi-tehtäviin.³²⁹ Toisaalta virkamiesten palkkojen korottaminen sai aiemmin liikkuvan poliisin palveluksesta eronneita hakeutumaan takaisin poliisitehtäviin vuoden 1947 alkupuolella.³³⁰ Saman vuoden syksyllä liikkuvan poliisin vahvuutta alettiin merkittävästi pienentää. Konstaapeleita jouduttiin siirtelemään eri paikkakunnille, mikä puolestaan aiheutti eroamisia.³³¹

Supistaminen johti myös alokaskurssien keskeyttämiseen. Niitä jatkettiin vasta vuonna 1948.³³² Hakijamäärät hieman nousivat jälleen vuonna 1949, yleisen työl-lisyystilanteen huonontuessa, mutta pysyivät, rekrytointimäärien tapaan, malttilisina aivan sodan jälkeiseen massahakuun verrattuna.³³³ Hakijamäärien kasvun ansiosta karsintaa voitiin taas jonkin verran kiristää. Kiinnostusta poliisialaa kohtaan pidettiin silti riittämättömänä. Syitä matalaan kiinnostukseen etsittiin heikosta palkkauksesta ja poliisiammatin aliarvostamisesta.³³⁴

Sodan päättymisen jälkeen kului useampi vuosi ennen kuin liikkuvan poliisin toiminta vakiintui ja poliittiset olot tasaantuivat. Valvontakomission poistut-tua Suomesta vuoteen 1949 mennessä, LP:n vahvuutta voitiin alkaa supistaa. Supistaminen oli merkittävää: vuodesta 1946 vuoteen 1949 kokonaisvah-vuus laski 3000 miehestä 800:aan ja siitä edelleen alle 700:ään vuoteen 1960 tultaessa.³³⁵

Sodan jälkeinen massarekrytointi oli johtanut siihen, että suurin osa miehistöstä oli ollut poliisitehtävissä vain lyhyen aikaa, eikä tukea kokeneemilta konstaa-peleilta ollut saatavissa. Tässä vaiheessa liikkuvan poliisin toimintaan ja esiinty-

328 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1946 syys–lokakuu, n:o 10023/V/3. Vuonna 1947 pyrkijöitä jouduttiin ottamaan yli puolet hakijoiden määrästä (hakijoita 1613, joista valittiin 823. Seuraavana vuonna hakijoista valittiin noin kolmannes (76/213). Vuonna 1951 hakijoita oli niin paljon, ja vapaita paikkoja niin vähän että voitiin ottaa vain pieni osuus, 50 valittua 1252:sta. Myös seuraavina vuosina suhteet säilyivät sellaisina, että valinnanvaraa riitti ja valintaprosentti oli alle 10. Kallio, Pentti (tarkastaja): "Liikkuvan poliisin alokaskoulutus." 15.3.1958, 13.

329 Hietaniemi, 1992, 252.

330 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1947, tammi–maaliskuu, n:o 1658/V/3.

331 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1947, heinä–syyskuu, n:o 4044/V/3.

332 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1948, huhti–kesäkuu, n:o 2225/IV/3.

333 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1949, 1.7.–31.12.1949, n:o 487/IV/3.

334 Kallio, Pentti (tarkastaja): "Liikkuvan poliisin alokaskoulutus." 15.3.1958, 10.

335 KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61. Toimintakertomus 1958,; Kallio, Pentti: "Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta." Suomen poliisilehti, 1960, 5, 136.

miseen kohdistui arvostelua.³³⁶ Lyhyillä alokaskursseilla ei ehditty käydä kaikkia toimeen liittyviä asioita läpi ja erityisesti paikallistuntemuksen opettaminen oli käytännössä mahdotonta, koska kurssin aikana tulevia sijoituspaikkoja ei voitu etukäteen tietää. Iso osa koulutusvastuusta jäi vielä ensimmäisen sijoituspaikan poliisipäällikölle. Harkittiin alokkaiden erottamista muusta poliisikunnasta siten, että heillä ei olisi oikeutta käyttää kurssiaikana kauluslaattoja. Tämän ajateltiin vähentävän väärinkäsityksiä esimerkiksi tilanteissa, joissa alokkaat eivät osanneet antaa neuvoja yhtä hyvin kuin poliisilta olisi odotettu.³³⁷

Liikkuvan poliisin miehistöön kohdistunut arvostelu jatkui vielä 1950-luvun puolivälissä. Se johtui päällikkö Pentti Kallion (1949–1969) mukaan suuresta henkilöstön vaihtuvuudesta, jonka takia miehistö oli pääosin kokeilunaloista. Kokemattomuus johti taitamattomuuteen ja joustamattomuuden toiminnassa. Lisäksi tällaisten miesten osalta oli toisinaan huomautettavaa myös yksityiselämän osalta. Kokeilunaloja käytettiin erityisesti liikennevalvontatehtävissä, mitkä olivat myös sellaisia, joissa yleisö oli tiiviissä kosketuksessa poliisin kanssa, mikä lisäsi virheiden näkyvyyttä niiden sattuessa. Kokeilukoulutuksen riittämättömyys korosti liikkuvan poliisin lääninkomisarioiden ja alipäällystön roolia kouluttajina kenttätöiden johtajina.³³⁸

Vaikka kokeilukoulutus oli lyhyt, pyrittiin uudet tulokkaat sijoittamaan vasta asteittain vaikeampiin tehtäviin ja vähemmän kokeneet miehet kokeneempien seuraan. Valtion poliisikoulun johtajan Eino Nikupaavolan (1948–1955) mukaan poliisikouluun tultaessa alokaskurssin käyneiden ja käymättömien välillä eroa ei käytännössä huomannut, sillä käytännön kokemusta miehillä oli tässä vaiheessa jo monta vuotta.³³⁹ Hän kuitenkin piti ”lievemmin sanottuna uskallettuna” luottaa pelkästään ammattitaidon kokemusperäiseen hankkimiseen poliisien tapauksessa, olihan ”..kysymys kansalaisten keskinäisen yhteiselämän menestymisestä ja yhteiskuntarauhan säilymisestä..” ”...sekä monasti välittömästä puuttumisesta kansalaisten perustuslaissa turvattuihin oikeuksiin..”³⁴⁰

Valtion poliisikoulun hallintoa uudistetaan

Uudistuksia poliisikoulun hallintoon oli suunniteltu jo vuonna 1938. Suunnitelmien toteuttaminen keskeytyi sotien takia ja asiaan palattiin vasta vuoden 1945 uudessa

336 Kivivuori, Jorma: ”Liikkuva poliisi 15.9.1930–15.9.1945.” Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 800.

337 KA, HPL, 382/KD II 1946, Poliisitarkastajien neuvottelukokouksen ptk 18.–19.10.1945, 17–18.

338 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 280.

339 Nikupaavola, Eino: ”Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus.” Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 12.

340 Nikupaavola, Eino: ”Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus.” Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 10.

ohjesäännössä. Vuosina 1929–1944 koulutus oli toiminut pääpiirteittäin samoilla suuntaviivoilla, mutta nyt siihen tehtiin merkittäviä reformeja.³⁴¹

Poliisitoiminnan kehittämistä pidettiin sodan jälkeen erittäin tärkeänä ja se aloitettiin mahdollisimman aikaisin. Syyskuussa 1944 annetulla asetuksella sisäasiainministeriön poliisiasiainosasto jaettiin hallinnolliseen, järjestyspoliisi-, rikospoliisi-, valtiollisen poliisin, merivartiosto-, sekä koulutus- ja huoltojaostoon.³⁴²

Sisäasiainministeriö asetti vuonna 1944 toimikunnan, jonka puheenjohtajaksi ministeriö kutsui ministeriön jaostopäällikön, hallitussihteeri Jussi Saarisen ja jäseniksi Uudenmaan läänin poliisitarkastajan Eino Helasen, valtiollisen poliisin vt. apulaispäällikön Eero Johannes Mannerin, liikkuvan poliisikomennuskunnan toimiupseerin Otto Kososen ja Riihimäen piirin nimismiehen Niilo Eerolan. Sihteerinä toimi valtion poliisikoulun vanhempi opettaja Olavi Jotuni. Jotuni toimi myöhemmin (1956–1962) poliisikoulun johtajana. Toimikunnan tehtävänä oli suunnitella poliisikoulutuksen uudelleenjärjestely sodan jälkeen.

Moni sodan jälkeinen uudistus oli esiintynyt jo vuoden 1938 suunnitelmissa. Uusi asetus Valtion poliisikoulusta annettiin 20.12.1945 ja uuden vuoden 1946 aattona sisäasiainministeriö antoi poliisikoulun uuden ohjesäännön. Molemmat perustuvat suurelta osin komiteanmietintöön, jossa puolestaan toistuivat vuoden 1938 ajatukset. Sodan jälkeen poliisikoulun johtaja vaihtui. Ehdolla oli Armas Alhava, joka tässä tarkoituksessa kävi tutustumassa Ruotsin poliisikoulutukseen. Lopulta vuonna 1948 koulun johtoon määrättiin kuitenkin Eino Nikupaavola, joka toimi virassa aina vuoteen 1955 saakka.³⁴³

Valtion poliisikoulun johtajan rooli säilyi entisenlaisena. Johtaja sekä hoiti koulun hallinnon että opetti edelleen.³⁴⁴ Tärkeä tehtävä oli seurata poliisialan kehitystä ja esittää kehittämisehdotuksia koululle.³⁴⁵ Johtaja päätettiin nimittää aina kolmen vuoden määräajaksi.³⁴⁶ Varajohtajan eli apulaisjohtajan tehtävä puolestaan vakinaistettiin. Katsottiin, että vakinaistaminen palveli koulun etua, sillä kokemuksesta oli tehtävässä hyötyä.³⁴⁷

341 Katila, Kauko: "Neljäkymmentä ajast'aikaa poliisikoulutusta." Poliisimies 1960, 1–2, 139.

342 Asetus sisäasiainministeriön poliisiasiainosastosta 598/ 55 6.9.1944, 2§.

343 Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 496.

344 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 5§.

345 SM päätös 1342, 1945, 5§.

346 Syrjälä, T., A. Paatero ja T. Helin. 1956. Poliisikoulutuksesta. Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Suomen Poliisilehti, 11–12, 563.

347 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 5.

Poliisikoulun johtokunnan tehtäväksi jäi hyväksyä opettajakunnan ehdotuksesta oppilaat poliisikouluun. Sen lisäksi uutena tehtävänä se antoi lausuntonsa koulun opettajan virkaan hakijoista.³⁴⁸ Katsottiin, että johtokunnan jäsenillä oli paras asiantuntemus sen suhteen, mitä opettajilta vaadittiin tehtävässään.³⁴⁹

Johtokunnan tehtäviin kuului myös koulussa käytettävien oppikirjojen esittäminen sisäasiainministeriön hyväksyttäväksi. Tämän tehtävän takia heidän tuli tuntee poliisialaa ja siihen liittyvää kirjallisuutta laajasti.³⁵⁰ Sisäasiainministeriön roolina oli vahvistaa oppikirjat ja tehdä aloitteita opetusta ja toiminnan kehittämistä koskevista kysymyksistä.³⁵¹

Poliisikoulun opetusohjelman vahvistaminen kuului myös johtokunnan tehtäviin. Johtokunta oli kuitenkin kaavailut tehtävän siirtämistä sisäasiainministeriölle. Johtokunta katsoi, että sisäasiainministeriö olisi näin pystynyt paremmin valvomaan poliisikunnan koulutuksen yhtenäisyyttä. Muissa oppi- ja ammattikouluissa opetussuunnitelmista vastasivat kouluhallitus tai muu vastaava tai ministeriö, jonka alaisuuteen nämä oppilaitokset kuuluivat.³⁵² Poliisikoulun osalta muutosta ei kuitenkaan toteutettu, vaan opetussuunnitelman vahvistaminen jäi edelleen johtokunnan tehtäväksi.³⁵³

Opettajakunnan ja sen tehtävien suhteen muutoksia ei tullut.³⁵⁴ Vuoden 1944 toimikunta painotti, että opettajilla tuli olla käytännön kokemusta poliisialasta, minkä lisäksi heiltä tuli edellyttää pedagogista osaamista. Tasapainon saavuttamiseksi teorian ja käytännön välillä toimikunta ideoi, että tärkeimpien oppiaineiden opettajat olisivat olleet vakinaisia ”tiedemiesopettajia”, ja muu opettajakunta olisi komennettu omista poliisitehtävistään opettajan rooliin muutaman vuoden määräajaksi.³⁵⁵

Poliisikoulutuksen suhdetta puolustusvoimiin haluttiin vahvistaa ottamalla opettajakuntaan koulutusväepelin tehtävään määräajaksi maasotakoulun käynyt

348 KA, Ca:1, VPK, luonnos Valtion poliisikoulun ohjesäännöksi, 28.4.1938, 3§, KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 11.

349 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 16.

350 Syrjälä, T., A. Paatero ja T. Helin. 1956. Poliisikoulutuksesta. Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 563.

351 SM päätös 1342, 1945, 1§.

352 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 11, 16; KA, Ca:1, VPK, luonnos Valtion poliisikoulun ohjesäännöksi, 28.4.1938, 3§.

353 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 1§.

354 KA, Ca:1, VPK, luonnos Valtion poliisikoulun ohjesäännöksi, 28.4.1938, 4§, 5§; VPK ohjesääntö 31.12.1945, 2§; SM päätös 1342, 1945, 3§.

355 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 39.

upseeri ja aliupseeri. Opettajien ammattitaidon kannalta keskeiseksi nähtiin opintomatkat ulkomaille, jotta opettajat pääsisivät perehtymään eri maiden poliisiopetukseen.³⁵⁶ Suomen poliisikoulutukseen oli aiemminkin otettu mallia ulkomailta, erityisesti Ruotsista.

Käytännössä toimikunnan ehdotukset olisivat kasvattaneet poliisikoulun opettajien ja hallintohenkilökunnan määrää. Suomenlinnan tilat olivat kuitenkin jo ennen uudistuksia riittämättömät. Siksi toimikunta oli sitä mieltä, uudistuksien toteuttamista varten uudet tilat asuntoineen, urheilutiloineen, saunoineen ja suihkuineen olivat koulun toiminnalle välttämättömät. Uusiksi tiloiksi harkittiin esimerkiksi Munkkiniemen kadettikoulun tiloja.³⁵⁷

Opettajakunta oli ajanut luokkakokojen pienentämistä. I luokilla opettajakunta ehdotti 25 oppilaan maksimia ja II luokalle 20 oppilaan enimmäismäärää.³⁵⁸ Perusteluna oli tilanahtauden lisäksi myös opetuksen laadun kohentaminen parantamalla henkilökohtaisen keskustelun mahdollisuuksia.³⁵⁹

Alokaskoulutuksen merkitys huomataan

Sodan jälkeen poliisien alokaskoulutukseen alettiin kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Vuoden 1944 toimikunta piti tärkeänä, että poliisimiehille tuli antaa alokaskoulutusta jo ennen palvelukseen ottamista. Joissakin suurimmissa kaupungeissa oli jo erillisiä muutaman viikon alkeisopetusjaksoja poliisimiehiksi otetuille, mutta pääasiassa peruspoliisityö opittiin edelleen käytännössä ja kurssille mentiin vasta myöhemmässä vaiheessa.³⁶⁰ Koulutusvaatimuksen avulla poliisiksi sopimattomat henkilöt olisi voitu karsia jo ennen kuin heitä päästettiin poliisitehtäviin.³⁶¹ Koulutus olisi näin ollen edelleen toiminut siivilänä, jossa jyvät valikoituvat akanoista, koska varsinaista keskitetysti suunniteltua valintaprosessia ei vielä ollut.

Siivilöinnin lisäksi alokaskurssin tarkoituksena oli antaa alkeistiedot, joiden avulla käytännön antamia oppeja olisi helpompi omaksua. Alokaskoulutuksen suorittaminen mahdollisti itsenäisen työskentelyn heti palvelukseen astuttaessa, kun kouluttamattomat alokkaat oli aina jouduttu sijoittamaan toisen konstaapelin

356 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 39.

357 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 40.

358 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 11.

359 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 12.

360 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 2.

361 Ks. Lisää rekrytoinnista alempana sekä Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944.

apumieheksi. Komitea piti käytännöllisen toiminnan merkitystä poliisimieheksi kasvamisessa kuitenkin edelleen keskeisenä poliisimiesten kouluttamisessa.³⁶²

Poliisikoulun johtaja Yrjö Ropponen (1929–1948) kannatti sekä miehistö- että alokaskoulutuksen siirtämistä poliisikoulun yhteyteen ja liikkuvan poliisin omien kurssien lakkauttamista. Hän ideoi kahden kuukauden kursseja, joiden painotus olisi ollut käytännöllisissä poliisitehtävissä. Koulutukseen olisi kuulunut myös osallistumista vartiopalvelukseen Helsingin poliisilaitoksen konstaapelien mukana. Alokaskurssi olisi Ropposen mukaan voinut samalla toimia Helsingin poliisilaitoksen reservinä.³⁶³ Riski oli, että koulutetuille miehille ei välttämättä olisi heti löytynyt töitä. Ratkaisuna Ropponen piti heidän sijoittamistaan väliaikaisesti liikkuvaan poliisiin.³⁶⁴ Myös jaostopäällikkö Mauno Nummi piti vuonna 1951 ”norjalaista järjestelmää”, jossa koulutus annettiin ennen poliisipalvelukseen astumista mahdollisena toteuttaa Suomen oloissa. Nummi piti Ropposen tavoin tällaisen järjestelmän ongelmana sitä, ettei kaikille koulutetuille olisi voinut luvata työpaikkaa poliisissa.³⁶⁵

Toisin kuin Ropponen, vuoden 1944 toimikunta piti liikkuvaa poliisia sopivimpana paikkana alokaskoulutuksen antamiselle. Toimikunnan mukaan liikkuvan poliisin koulutuksessa käytäntö ja teoria yhdistyivät luontevammin kuin Valtion poliisikoulun opetuksessa. Toimikunta olisi siirtänyt vastuun alokkaiden rekrytoinnista liikkuvan poliisin henkilöstöstä valittavalle toimikunnalle.³⁶⁶ Alokaskurssin jälkeen konstaapeli olisi jäänyt liikkuvan poliisin palvelukseen, kunnes hän olisi hakeutunut tai tullut komennetuksi toisaalle.³⁶⁷

Toimikunnan alokaskoulutusta koskeneet ajatukset toteutuivat suurimmalta osin. Liikkuvan poliisin alokaskursseja jatkettiin, ja niitä pidennettiin vuoden

362 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 9; vastaavia näkemyksiä esitti myös lakitieteen tohtori Tauno Ellilä, Tauno: ”Poliisimiesten korkeakouluopinnoista”, Suomen poliisilehti, 1948, 6, 173.

363 Ajatuksesta koulutuksessa olevista miehistä poliisireservinä luovuttiin myöhemmin. 1964 poliisilaissa määriteltiin, että poliisiopiston oppilaita voitiin käyttää poliisitehtäviin ”koulutustarkoituksessa.” Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 58§ Samoin vuonna 1980 korostettiin ennen kaikkea koulutuksellisia näkökohtia poliisireservin käytössä ja kokelaita tuli käyttää reservinä vain ääritilanteissa. ”Poliisin kokeilukoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö.” Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja 1–4 I, 25, 28.

364 Ropponen, Yrjö: ”Poliisialokaskoulutuksen ja läänin poliisiopetuskurssien uudelleen järjestäminen.” Suomen poliisilehti, 1944., 820; Sama ajatus nostettiin esiin yli kymmenen vuotta myöhemmin. Apulaispoliisitarkastaja Aarne Paatero argumentoi, että Valtion poliisikoulun koulutus oli sisällöltään erilaista kuin liikkuvan poliisin tai kaupunkien poliisilaitoksien. Tästä syystä Paatero oli sitä mieltä, että alokaskoulutuksen saaminen poliisikoulun yhteyteen olisi ollut hyödyllistä. Paatero, Aarne: ”Poliisikoulutuksesta.” Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 589.

365 Nummi, Mauno: ”Poliisikoulutuksesta”, Suomen poliisilehti, 1951, 20, 529.

366 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 8.

367 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 10

1951 alusta kahdesta kuukaudesta kolmeen.³⁶⁸ Sisäasiainministeriö vahvisti päätöksillään liikkuvan poliisin asemaa vakinaisen poliisin täydennyselimenä. Ministeriö määräsi vuonna 1945, että avoimista nuoremman konstaapelin tehtävistä tuli ilmoittaa liikkuvalla poliisille, jotta saatiin sopivia koulutettuja hakijoita toimiin.³⁶⁹ Samoin vuonna 1945 sisäasiainministeriö antoi liikkuvalla poliisille oikeuden järjestää omia lääninpoliisiopetuskurssejaan omille toimenhaltijoilleen.³⁷⁰ Alokaskoulutuksen asemasta ei kuitenkaan vielä säädetty lailla ja suuri osa poliiseista toimi edelleen ensin poliisitehtävissä vailla koulutusta ja vasta sen jälkeen saivat poliisiopetusta.³⁷¹

Koska poliisilaitoksiin oli vaikea saada koulutettua henkilökuntaa, liikkuvan poliisin kurssin käyneet olivat haluttuja avoimiin tehtäviin.³⁷² Poliisikoulun johtaja Eino Nikupaavola totesi 1950-luvun puolivälissä, että liikkuvassa poliisissa koulutuksensa saaneita konstaapeleita arvostettiin; he olivat toimineet käytännöllisissä poliisitehtävissä ja osasivat toimia poliisille sopivalla tavalla.³⁷³ Liikkuva poliisi ei kysynnästä huolimatta kyennyt järjestämään tarvittavaa määrää kursseja, koska sen miesvahvuutta vähennettiin tuntuvasti sodan jälkeen. Näin ollen poliisitoimiin rekrytointi ei rajoittunut liikkuvasta poliisista tullessiin miehiin, vaan sitä jatkettiin edelleen myös muualta.³⁷⁴

Kouluttamattomia miehiä pidettiin kuitenkin kasvavassa määrin ongelmallisina. 1950-luvun puolivälissä nimismies, entinen LPK:n apulaispoliisitarkastaja Aarne Paatero piti heitä suorastaan haitallisina ja oli sitä mieltä, että kouluttaminen kentällä oli resurssien tuhlausta, sillä se vei moninkertaisesti koulun vaatiman ajan.³⁷⁵

368 Nummi, Mauno: "Poliisikoulutuksesta", Suomen poliisilehti, 1951, 20, 529

369 SM:n yleiskirje no 5589/P 3.4.1945.

370 Ensimmäinen tällainen kurssi järjestettiin marrakuussa 1945. Hia 2–3, liikkuvan poliisin toiminta marrakuussa 1945, 15289/VI/7, 15.12.1945, 2.

371 Syrjälä, T., A. Paatero ja T. Helin. 1956. Poliisikoulutuksesta. Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Suomen Poliisilehti, 11–12, , 564.

372 Nummi, Mauno: "Poliisikoulutuksesta", Suomen poliisilehti, 1951, 20, 529; Syrjälä, T., A. Paatero, and T. Helin. 1956. Poliisikoulutuksesta. Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Suomen Poliisilehti, 11–12, , 561.

373 Nikupaavola, Eino: "Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus." Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 11.

374 Nummi, Mauno: "Poliisikoulutuksesta", Suomen poliisilehti, 1951, 20, 529; Syrjälä, T., A. Paatero, and T. Helin. 1956. Poliisikoulutuksesta. Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Suomen Poliisilehti, 11–12, , 561.

375 Paatero, Aarne: "Poliisikoulutuksesta." Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 589; Toisaalta on arguutoitu, että lyhyt alokaskoulutus ei juuri vaikuta suhteessa siihen, mitä työssä opitaan todellisissa tilanteissa. Alokaskursseilla saadat hyvät periaatteelliset opit voivat helposti myös unohtua. Cain, 1972, 223.

Itsepuolustuskoulutusta Liikkuvan poliisikomennuskunnan alokaskurssilla. Poliisimuseo

Yli puolet LP:ssa koulutuksensa saaneista konstaapeleista oli vuoteen 1960 mennessä siirtynyt toiselle alalle.³⁷⁶ Liikkuvassa poliisissa vaihtuvuus nähtiin osin positiivisessa valossa: toisaalta kiinnostus poliisitehtäviä kohtaan oli suurta, ja toisaalta ne, jotka alalle eivät sopineet, karsiutuivat pois tehtävistä.³⁷⁷ Eräänä syyinä eroamisiin pidettiin myös poliisin huonoja palkkoja, jotka johtivat siihen, että poliisit ottivat erilaisia sivutoita, joita ei aina pidetty poliisin arvolle sopivana. Liikkuvan poliisin koulutuskapasiteetti ei riittänyt siihen, että eroamiset olisi saatu paikattua.³⁷⁸

Miehistökoulutuksen riittämättömyys

Yksi keskeinen ongelma poliisikoulutuksessa sodan jälkeen oli koulutuksen hajanaisuus liikkuvan liikkuvan poliisin, lääninhallitusten ja Valtion poliisikoulun välillä.³⁷⁹ Koulutusta ei myöskään oltu koordinoitu lainvalvonnan eri alojen eli varsinaisen poliisin, Valtiollisen poliisin, merivartiolaitoksen ja rajavartiolaitoksen kesken.³⁸⁰

Vuoden 1944 toimikunta suositteli poliisin ammattikoulutuksen keskittämistä Valtion poliisikouluun, eli lääninkursseista luopumista. Samaa mieltä oli poliisikoulun johtaja Yrjö Ropponen.³⁸¹ Poliisikoulun haluttiin tarjoavan koulutusta kaikille konstaapeleille miehistötasolta päällystötasolle. Toimikunta halusi myös, että koulutus olisi laajennettu kattamaan naispoliisien ja ylemmän päällystön koulutus vakinaisesti. Tärkeää oli myös täydentävän koulutuksen antaminen poliisialalle aikoville ylemmän oikeustutkinnon tai maasotakoulun kurssin suorittaneille.³⁸² Koulutusta nimismiespiireissä ja poliisilaitoksilla ei pidetty tehokkaana. Lisäksi kurssien järjestelyt ja opetusmenetelmät olivat puutteellisia ja oppikirjojen puute esti itseopiskelun.³⁸³

Toimikunta halusi yhdenmukaistaa poliisin peruskoulutuksen poliisitoiminnan eri aloilla ja järjestää erillisiä täydennyskursseja, joissa olisi annettu tarpeelliset erikoistiedot.³⁸⁴ Vaihtoehtona olisi ollut lääninkurssien merkittävä pidentäminen.

376 Kallio, Pentti: "Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta." Suomen poliisilehti, 1960, 5, 136.

377 Toimintakertomus 1946 huhtikuu, n:o 6310/V/3, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958.

378 Toimintakertomus 1946 heinä–elokuu, n:o 9201/V/3, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958.

379 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 3.

380 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 4.

381 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 20 ja 22.5.1943, liite 1, 1.

382 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 4.

383 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 4, 35 Vuonna 1943 oli käytössä jo 10 suomalaista oppikirjaa. KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 20 ja 22.5.1943, liite 1, 1.

384 Eri alat olivat "varsinainen poliisi", valtiollinen poliisi, merivartiolaitos ja rajavartiolaitos. KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 4.

Perusteluna oli erityisesti opetuksen laadun ja yhtenäisyyden varmistaminen.³⁸⁵ Toimikunta piti miehistötason koulutusta koko poliisialan heikoimpana, mutta samalla tärkeimpänä lenkkinä.³⁸⁶ Ongelmat miehistökoulutuksessa kärjistyivät erityisesti sen jälkeen kun poliisitarkastajille oli annettu lääninsyyttäjätehtävä. Uusilta toimiltaan poliisitarkastajat eivät enää ehtineet entiseen tapaan keskittyä koulutuksen järjestämiseen ja johtamiseen lääneissään.³⁸⁷ Tämä johti siihen, että jouduttiin käyttämään tilapäisiä opettajia ja opetus jäi pintapuoliseksi.³⁸⁸

Poliisikoulun johtaja Yrjö Ropponen mukaan miehistökoulutuksen siirto poliisikouluun olisi keskittänyt kaiken teoreettisemman poliisiopetuksen yhteen paikkaan ja tehostanut opetusta. Samalla opettajat olisivat voineet jo varhaisessa vaiheessa tutustua mahdollisiin tuleviin alipäällystö- ja päällystökurssien oppilaisiinsa.³⁸⁹ Lopulta miehistökoulutus siirrettiinkin Valtion poliisikouluun ja uuden miehistöluokan pituudeksi määrättiin vähintään kolme kuukautta toimikunnan ehdotuksen mukaisesti.³⁹⁰

Miehistöluokalle saattoi hakeutua vasta käytännöllisessä poliisityössä jonkin aikaa toimittuaan. Poliisikoulutustyöryhmä korosti aikaisen kouluttamisen merkitystä, mutta piti tärkeänä, että alokaskurssin jälkeen konstaapelin tuli palvella vähintään kaksi vuotta poliisitehtävissä, ennen kuin hän oli kypsä ottamaan vastaan opetusta ja miehistökurssilla annettavia tietoja. Tavallista lahjakkaampien konstaapelien kohdalla poikkeukset tästä säännöstä sallittiin.³⁹¹ Vaatimukseksi tuli lopulta vuosi palvelusta, ellei sisäasiainministeriö toisin määrännyt.³⁹² Käytännössä aika oli yleensä huomattavasti pidempi.³⁹³

Miehistöluokalle komentamista varten ministeriö määräsi eri lääneistä, liikkuvasta poliisista, Valtiollisesta poliisista, rajavartiolaitoksesta ja poliisialan muista elimistä ja laitoksista komennettavien oppilaiden lukumäärän. Laitokset saivat itse valita komennettavat poliisimiehet kurssille.³⁹⁴

385 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 12; Ropponen, Yrjö: "Poliisialokaskoulutuksen ja läänin poliisiopetuskurssien uudelleen järjestäminen." Suomen poliisilehti, 1944, 820.

386 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 11–12.

387 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 11; Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 13.

388 Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 13.

389 Ropponen, Yrjö: "Poliisialokaskoulutuksen ja läänin poliisiopetuskurssien uudelleen järjestäminen." Suomen poliisilehti, 1944., 820–821.

390 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 12§; Asetus valtion poliisikoulusta 1273/1945.

391 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 12.

392 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 13§; SM:n päätös 761, 1946, 13§.

393 KA, HPL, 14.12.1953, 1.

394 SM:n päätös 761, 1946, 13§.

1950-luvulla alettiin harkita miehistökoulutuksen ottamista vakituisen viran saanin edellytykseksi, kuten se oli Ruotsissa. Alokas- ja miehistökurssin välisen ajan miehet olisivat voineet toimia virkaatekevän konstaapelin roolissa, ja heitä olisi voinut käyttää harjoittelutehtävissä eri piireissä tarpeen mukaan.³⁹⁵

Huolimatta uudistuksista, miehistökoulutusta pidettiin vielä 1950-luvulla riittämättömänä.³⁹⁶ Suurimmalle osalle miehistökoulutus jäi ainoaksi poliisikoulutukseksi, eli valtaosa kenttätehtävistä hoidettiin miehistökurssilla annetuilla tiedoilla.³⁹⁷ *Suomen Poliisilehdessä* kirjoittaneen Lauri Mäkelän mukaan miehistön koulutusta oli laiminlyöty, vaikka juuri he toimivat eniten suuren yleisön silmien alla ja heidän mukaansa yleisö myös arvioi poliisin tason.³⁹⁸

Vaikka kehittämissuunnitelmia tehtiin, valtaosa poliisimiehistä oli vielä pitkään kouluttamattomia. *Poliisimies*-lehdessä esitettiin niinkin kärjistetty arvio kuin että vuonna 1949 poliisikunnasta vain 5 % olisi saanut tehtäviinsä koulutuksen.³⁹⁹ Todellisuus lienee kuitenkin ollut tätä arviota parempi.

Liikkuvan poliisin tärkeä rooli alokaskoulutuksessa ja rekrytinnissa

Liikkuvalla poliisilla oli koko olemassaolonsa ajan merkittävä rooli poliisien valinnassa ja rekrytinnissa. Vuoden 1949 asetuksella liikkuvasta poliisista vahvistettiin sen asema poliisialokkaiden koulutuselimenä.⁴⁰⁰ Samana vuonna liikkuva poliisi vastasi jo kaikesta alokaskoulutuksesta maassa. Sen osuus alokaskoulutusvastuusta oli yli 40 prosenttia koko sen ajan, kun sillä oli rooli alokkaiden kouluttamisessa. Suurimmillaan osuus oli 1940–1950-lukujen taitteessa. Välillä osuus laski, mutta vielä 1961 kun alokaskoulutus siirrettiin Poliisiopistoon, LP:n osuus alokaskoulutuksesta oli lähes 80 prosenttia.⁴⁰¹

Liikkuva poliisi koulutti kaikki alokkaat omiin tarpeisiinsa. Helsingin poliisilaitos veti myös alokkaita: ajoittain sinne siirtyi yli puolet kurssin kokonaisvahvuudes-

395 Hc:1, Olavi Jotuni, Mietteitä alokas- ja miehistökoulutuksesta, 1959?, 2; KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 5.

396 Nikupaavola, Eino: "Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäälystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus." Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 13; Nummi, Mauno: "Poliisikoulutuksesta", Suomen poliisilehti, 1951, 20, 529.

397 Syrjälä, T., A. Paatero, and T. Helin. 1956. Poliisikoulutuksesta. Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäälystöpäivillä 19.10.1956. Suomen Poliisilehti, 11–12, 564.

398 Mäkelä, Lauri: "Mietteitä poliisikoulutuksesta", Suomen Poliisilehti, 1951, 8, 225.

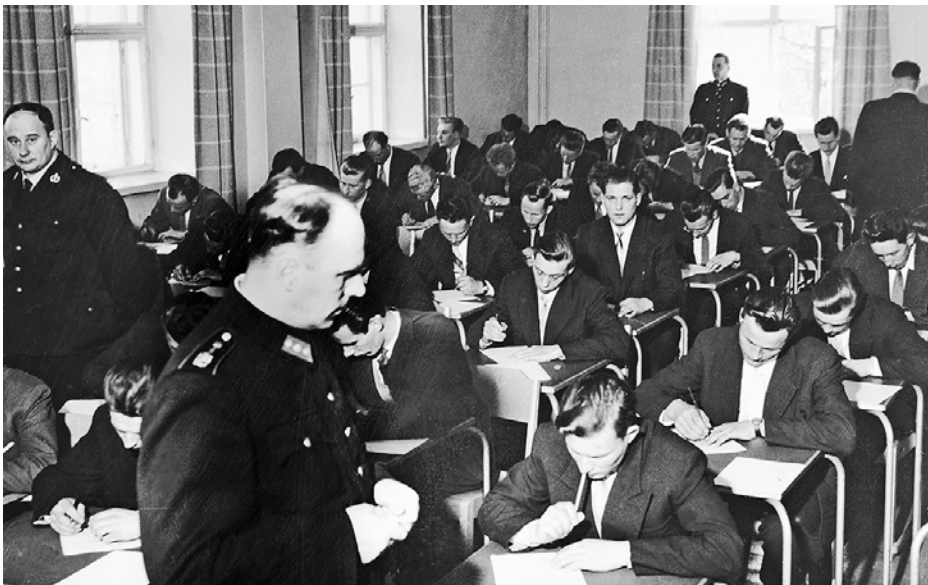
399 "Valtion poliisikoulu – poliisien 'yliopisto'." *Poliisimies*, 1950, 19, 430.

400 Asetus Liikkuvasta poliisista 172/4.3.1949 1§. Muita tehtäviä oli toimia muun poliisin apuna ja ohella yleisen järjestyksen ja turvallisuuden tehostamiseksi, sekä olla valtakunnan poliisireservinä ja tarvittaessa muutkin sisäasiainministeriön määräämät muutkin poliisitehtävät. PPKM, 1986, 224

401 Tilastotietoa liikkuvan poliisin alokaskursseista 1949–1961, PolAmk arkisto.

ta.⁴⁰² Vuodesta 1950 lähtien liikkuvan poliisin kursseilla koulutettiin myös suoraan Helsingin poliisilaitoksen vakansseille otettuja uusia poliisimiehiä.⁴⁰³ Vuodesta 1959 alkaen koulutettiin lisäksi myös Turun poliisilaitokseen otettuja poliiseja.⁴⁰⁴

Kun 1950-luvun alkuun tultaessa poliisin rekrytointimäärät ja samalla alokaskoulutuksen tarve alkoivat pienentyä, oli liikkuvan poliisin mahdollista alkaa kiinnittää tarkempaa huomiota kokelaiden valintaan. Ennen sota-aikaa liikkuvan poliisin alokaskurssien valinnat tehtiin hakemuspapereiden ja poliisipäällikön lausunnon perusteella. Kun vuosina 1944–47 ”lentävien” vahvuutta kasvatettiin moninkertaiseksi, valinnat suoritettiin vähemmän tarkasti ”massavalintana”. Liikkuvan poliisin päällikkö Kallio muisteli alkuvaiheiden valintaa siten, että ”Helsinkiin kutsuttiin hakijoita n. 50 % yli täydennystarpeen ja näistä yritettiin silmämääräisesti lyhyen haastattelun ja ’katsauksen’ perusteella valita parhaimmat.” Vuodesta 1949 lähtien olojen vakiintumisen jälkeen valintoihin voitiin jälleen kiinnittää tarkempaa huomiota.⁴⁰⁵ Rekrytointia laajennettiin siten, että kurseja mainostettiin sanomalehti-ilmoituksin ja varuskunnista kotiutuville jaettavin monistein. Alokaskoulutuksesta julkaistiin myös aikakauslehtireportaaseja.⁴⁰⁶

Soveltuvuuskoee
1950-luvulla
Liikkuvan poliisin
alokaskurssille.
1950-luvun
alkuvuosina
alokkaiksi
hakeutuneista
koulutukseen
hyväksyttiin noin
10–20 prosenttia.
Poliisimuseo

402 Toimintakertomus 1957, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958; Toimintakertomus 1958, KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61.

403 Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 5.

404 Toimintakertomus 1961, KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61.

405 Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 8.

406 Toimintakertomus 1956, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958.

Koska liikkuvan poliisi hoiti valtaosan poliisin ensirekrytoinneista ja kehitti systemaattisesti rekrytointi- ja valintamenettelyitään, sen roolia alokkaiden karsinnassa haluttiin kasvattaa.⁴⁰⁷ Esimerkiksi Valtion poliisikoulun johtaja Olavi Jotuni piti liikkuvan poliisin roolia valintaelimenä hyödyllisenä erityisesti siksi, että se oli tähän tehtävään harjaantunut. Lisäksi Jotuni piti tärkeänä, että alkukoulutus ja rekrytointi olivat yhden ja saman tahon hoidettavana. Tällaisella elimellä oli taito erottaa, ketkä alkukoulutuksessa pärjäävät. Tästä syystä Valtion poliisikoulu ei Jotunin mielestä tähän tehtävään sopinut.⁴⁰⁸ Vaikka liikkuvan poliisin roolista rekrytoinnissa tuli merkittävä, on muistettava, että vakinaiseen poliisiin rekrytoitiin myös suoraan ja näin osa liikkuvan poliisin hylkäämistä hakijoista valittiin kaikesta huolimatta suoraan piireihin.⁴⁰⁹

Liikkuvan poliisin määrävahvuuksien jatkuva vaihtelu esti säännöllisen rekrytoinnin.⁴¹⁰ Erillistä alokaskurssikiintiötä organisaatiolla ei ollut, eikä sen koulutuskapasiteetti ei ollut riittävä.⁴¹¹ Liikkuva poliisista tuli vähitellen vähemmän liikkuva, kun puolet kokonaisvahvuudesta oli sidottu paikalliseen poliisiin tai erikoistehtäviin. Muutos ei vastannut kasvavaan tarpeeseen liikennevalvontatehtävissä.⁴¹²

407 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 5.

408 Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistöle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 5.

409 Katila, Kauko: "Neljäkymmentä ajast'aikaa poliisikoulutusta." Poliisimies 1960, 1–2, 139.

410 Toimintakertomus 1953, n:o 519/IV/3, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958.

411 Toimintakertomus 1952, n:o 507/IV/3, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958; Toimintakertomus 1953, n:o 519/IV/3, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 36/ II/2, 18.1.1957, 4; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 5.

412 Kallio, Pentti: "Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta." Suomen poliisilehti, 1955, 8, 279.

Liikkuvan poliisin koulutuskapasiteetin tilannetta helpotti hieman sen kanslian ja alokaskoulun muutto entiseen ruotsalaisen kauppakorkeakoulun rakennukseen Merimiehenkatu 11:een vuonna 1954. *Poliisimuseo*

Liikkuvan poliisin alakurssin toimintaa. *Poliisimuseo*

Alokaskoulutuksen tarpeeseen vaikutti merkittävästi eroamisten määrä joka vaihteli vuosittain muun muassa taloudellisten ja asumisolosuhteiden vaihteluiden mukaan.⁴¹³ Vaihtelun estämiseksi harkittiin palvelusitoumusten käytäntöön ottoa. Sitoumuksia kannatettiin, koska ”sillä tällä tavoin seikkailuhaluiset ja muuten ilmaista sekä palkallista koulutusta haluavat karsiintuisivat paremmin pois.”⁴¹⁴ Toisaalta 1950-luvun lopulla LP:n johdossa nähtiin, että palvelusitoumus olisi saattanut vähentää pyrkimistä poliisitoimeen alokastasolla, ja miehistöasolla puolestaan voitiin jo katsoa poliisimiehen sitoutuneen tehtäviinsä.⁴¹⁵

Joinakin vuosina vaihtuvuutta oli liian vähän: jos liikkuvan poliisin toimenhaltijat eivät hakeutuneet vakinaisen poliisin virkoihin, jouduttiin koulutus keskeyttämään. Osin toimet liikkuvassa poliisissa nähtiin mielenkiintoisempina kuin tehtävät vakinaisessa poliisissa ja siksi tällaistakin ilmiötä esiintyi.⁴¹⁶ Suhdanteiden vaikutus poliisikoulutukseen oli varsin suuri; esimerkiksi vuoden 1958 ankara työttömyyskausi johti siihen, että liikkuvan poliisin palveluksesta erosi ennätysellisen vähän henkilöitä, joten koulutustarvekin oli sitä kautta pienempi.⁴¹⁷

Liikkuvan poliisin miesten osuus Valtion poliisikoulun miehistökurseilla oli tarpeeseen nähden liian pieni. LP:n omat miehistökurssit keskeytettiin välillä ja anottiin uudelleen aloitettaviksi vuonna 1948, kun liikkuvassa poliisissa oli jo 700 miehistökoulutukseen sopivaa miestä.⁴¹⁸ Vuonna 1957 liikkuvan poliisin palveluksessa oli joitakin yli kymmenen vuotta palvelleita poliisitoimenhaltijoita, jotka eivät olleet päässeet miehistöluokalle. Tämä johti siihen, ettei näillä miehillä ollut mahdollisuutta hakeutua vakinaiseen toimeen.⁴¹⁹ Kouluttamattomien määrät pysyivät suurina suhteessa LP:n miesvahvuuteen.⁴²⁰ Tilanne parani vasta vuoteen 1959 tultaessa, kun Valtion poliisikoulun koulutuskiintiöitä kasvatettiin huomattavasti.⁴²¹ Liikkuva poliisi oli sitoutunut kehittämään alokaskoulutusta, ja lainsäädäntöä ilmeisesti suunniteltiin ajatuksella, että LP hoitaisi koko alokaskoulutuksen.⁴²²

413 Toimintakertomus 1952, n:o 507/IV/3, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958.

414 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 5.

415 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 21.1.1957.

416 Hia 2–3, Liikkuvan poliisin toiminta marraskuussa 1945, 15289/VI/7, 15.12.1945, 7; Syrjälä, T., A. Paatero, and T. Helin. 1956. Poliisikoulutuksesta. Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Suomen Poliisilehti, 11–12, 562.

417 Toimintakertomus 1958, KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61.

418 SM KD 27/252, 4.3.1948, 1.

419 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 36/II/2, 18.1.1957, 4; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 5.

420 Toimintakertomus 1957, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958.

421 Toimintakertomus 1959, KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61.

422 Toimintakertomus 1958, KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61.

Näyttäisi siltä, että kaiken koulutuksen siirtäminen Otaniemeen 1960-luvun alussa tuli ennakoimatta, sillä vielä vuonna 1957 suunniteltiin koulutusohjelmaan kehittämistä. Haluttiin muuttaa alokaskurssi kokelaskurssiksi, pidentää sen kestoja ja organisoida systemaattinen harjoittelu kurssin jälkeen, jossa kokelas pääsisi toimimaan mahdollisimman erilaisissa tehtävissä, järjestys-, rikos- ja liikennepoliisitehtävissä sekä maalaispoliisin mukana.⁴²³ Ajatus oli, että kokelaita voitaisiin tarkkailla ja heistä annettaisiin lausunnot, joilla pyritäisiin miehistökurssille. Näin erillistä pääsykoetta ei olisi tarvittu.⁴²⁴ Miehistöluokan kurssin jälkeen harjittiin otettavaksi käyttöön kahden vuoden palvelussitoumus.⁴²⁵

OPETUKSEN KÄYTÄNNÖNLÄHEISYYS KOROSTUU SODAN JÄLKEEN

Kehno pohjakoulutustaso vaikeuttaa opetusta

Rauhan palattua Valtion poliisikoulun kurssit jatkuivat yhteisenä opetuksena sekä järjestys- että rikospoliisitehtäviin suuntautuville. Tuntuvasti vahvistettu liikkuvan poliisin systemaattinen alokaskoulutus käynnistyi myös uudelleen. Osa kahden viikon mittaisista alokaskursseista pidettiin Suomenlinnassa. Karsittu ohjelma keskittyi liikkuvan poliisin erikoistehtäviin, kuten ratsia- ja junapartiotoimintaan.⁴²⁶

Väliaikaisten kurssien järjestämistä jatkettiin sotavuosina kertyneen koulutustarpeen täyttämiseksi. Sisäasiainministeriö ilmoitti maaliskuussa 1945, että läänin- kurssien järjestämistä saatiin jatkaa niissä lääneissä, joissa niitä tarvittiin ja voitiin toimeenpanna. Valtion poliisikoulussa järjestettiin oma läänin- kurssin vastine, jonka pituudeksi määrättiin väliaikaisesti neljä viikkoa. Sekä I että II luokkien mitaksi tuli kolme kuukautta.⁴²⁷ Syksyllä I luokkaa oli pidennetty 3,5 kuukautta kestäväksi.⁴²⁸

Sodan jälkeen poliisiopetuksen sisältöä alettiin pohtia uudelleen. Oppisisältöä alettiin laajentaa. Opetuksesta haluttiin aiempaa käytännönläheisempää, mutta samalla esimerkiksi äidinkielen opetusta pidettiin niin tärkeänä, että sille tarvittiin lisää aikaa. Sodan takia vuoden 1944 jälkeen kursseilla aloittaneiden poliisien koulutustaso oli merkittävästi heikompi kuin ennen vuotta 1941 aloittaneiden. Erityisesti tämä näkyi äidinkielen taidoissa. Samaan aikaan poliisien tehtävät

423 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 4; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 4.

424 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 4.

425 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 5.

426 Katila, Kauko: "Neljäkymmentä ajast'aikaa poliisikoulutusta." Poliisimies 1960, 1–2, 90.

427 SM kirje Valtiolliselle poliisille koskien väliaikaisen poliisikoulutuksen jatkamista, 5535/P, 23.3.1945.

428 Poliisikoulun kurssien alkamista koskeva kirje n:o 3600 Valtiollisen poliisin osastoille, 27.7.1945, EK-VALPO I 88, 1945, Kuopio.

olivat monipuolistuneet ja äidinkielen käyttöä koskevat vaatimukset kasvaneet. Tästä syystä haluttiin antaa äidinkielen opetusta myös päällystötasolla.⁴²⁹

Oppikirjoista oli edelleen puutetta. Ongelmaa paikkaamaan ideoitiin poliisin asetuskokoelman luomista siten, että poliisia koskevat lait olisi julkaistu edelleen ammattilehdissä, *Suomen poliisilehdessä* ja *Poliisimieheissä*, niin, että ne olisivat sieltä helposti irrotettavissa.⁴³⁰

Lähes koko olemassaolonsa ajan Valtion poliisikoulun opetusta arvosteltiin käytännönläheisyyden puutteesta. Vuoden 1944 toimikunta korosti käytännöllisyyden merkitystä poliisiopetuksessa ja halusi tehostaa myös koulutukseen kuuluvaa käytännön harjoittelua ohjauksella ja sisällyttämällä siihen harjoitustehtäviä. Lääninkursseihin oli aiemmin kuulunut viikon käytännöllinen harjoittelu jossakin poliisilaitoksessa. Harjoittelua ei kuitenkaan ohjattu, vaan opiskelijat vaan olivat omin päin seuranneet työskentelyä laitoksessa.⁴³¹ Toimikunta toteasi: ”Poliisikoulutuksen tarkoituksena ei ole kasvattaa poliisimiehistä tiedemiehiä, vaan opettaa heitä hyvin suorittamaan toimeensa kuuluvat käytännölliset tehtävät. Sen vuoksi on opetuksesta jätettävä pois kaikki sellaiset asiat, joilla on joko puhdas teoreettinen tai enemmänkin teoreettinen kuin käytännöllinen merkitys.”⁴³²

Toimikunta korosti opetusmetodien merkitystä: havainnollisuus ja eläväksi tekeminen oli keskeistä erityisesti vaikeiden lainopillisten aineiden kohdalla.⁴³³ Luennointia tuli välttää. Sen sijaan oppilaita tuli osallistaa kyselemällä heiltä runsaasti kysymyksiä ja auttaa heitä itse ymmärtämään uudet opittavat asiat, jotta ne jäisivät mieleen.⁴³⁴ Oppilaiden omaa ammattitaitoa olisi voinut erään ammattilehdissä käytyyn näkemystenvaihtoon osallistuneen mielestä hyödyntää enemmänkin siten, että tunneilla keskusteltaisiin. Keskustelun avulla asiat olisivat hänen mukaansa myös jääneet paremmin mieleen.⁴³⁵

Käytännöllisiä harjoituksia toivottiin mahdollisimman monen oppiaineen yhteyteen. Toimikunta piti tärkeänä esimerkiksi sitä, että kokelaat olisivat harjoitelleet sormen- tai jalanjalkien ottamista myös käytännössä ja näin oppineet tekemistään virheistä.⁴³⁶

429 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 23.1.1946, opetusohjelman luonnos.

430 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 30.

431 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 35.

432 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 33; Koulun johtokunta oli samaa mieltä käytännöllisyyden merkityksestä opetuksessa. KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 23.1.1946, 42.

433 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 33.

434 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 35.

435 ”Sepo”: Lukijain mielipiteitä: ”Järjestyspoliisista ja sen kouluutuksesta.” Suomen Poliisilehti, 1949, 22, 600.

436 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 35.

Samoin toimikunnan mukaan ampuma-aseisiin ja moottoriajoneuvoihin liittyvää opetusta tuli muokata siten, että se olisi keskittynyt välineiden toiminnan ymmärtämiseen eikä enää osien nimien opetteluun.⁴³⁷ Asiaan puututtiin pian siten, että aseopin yhteydessä alettiin opettaa ampumista ja moottoriajoneuvo-opetuksen yhteydessä antaa ajo-opetusta.⁴³⁸

Opetettavien tietojen osalta toimikunta korosti, että opetuksessa tuli painottaa sellaisia asioita, joita poliisi tarvitsi säännöllisesti käytännön työssä. Esimerkkinä ”turhasta” tiedosta pidettiin rangaistusten yhdistämistä, josta tuomioistuin päättää. Huvitilaisuuksiin liittyvien säännöksiä tunteminen oli tärkeämpää kuin tielainsäädäntö ja omaisuusrikoksiin liittyvä lainsäädäntö oli tärkeämpää kuin vapautteen kohdistuvat rikokset. Asioiden tärkeysjärjestyksen arviointi vaati myös käytännön poliisityön tuntemusta. Käytännön tarpeita vastaavan opetussuunnitelma laatimiseksi olisi poliisikoulutuskomitean mielestä tarvittu opettajan yläpuolelle elin, jolla olisi kokemusta käytännön poliisityöstä. Komitea oli sitä mieltä, että tällaisen tehtävän tuli jatkossakin kuulua poliisikoulun johtokunnalle.⁴³⁹

Erityisen tärkeää oli opettaa miehille ilmoitusten laatimista ja yleisön käsittelyä.⁴⁴⁰ Toimikunta ehdotti myös erillisen oppiaineen ”esiintyminen ja käyttäytyminen” luomista miehistöluokalle,⁴⁴¹ sillä ”Poliisitoiminnan menestymisen yhtenä ehtona on, että poliisi nauttii arvonantoa yleisön silmissä. Meilläkin on pyrittävä luomaan sellainen esikuvaksi kelpaava ja kansanomaista suosiota nauttiva poliisimiestyyppejä kuin eräissä maissa tiedämme olevan. On päästävä siihen, että poliisimiesten ulkoinen esiintyminen sekä käyttäytyminen niin virassa kuin yksityiselämässä on moitteetonta.”⁴⁴² Uutta oppiainetta ei kuitenkaan otettu opetusohjelmaan. Vastaavia oppisisältöjä pidettiin tärkeänä myös alokaskurssien osalta. Liikkuvan poliisin läänin komisario Väinö Lehtinen toivoi, että alokaskurssi keskittyisi ennen kaikkea ”...käytännöllisten tehtävien suorittamisen opettamiseen, sulavan ja kohdellian käytöstavan juurruttamiseen, yleisiin asioihin perehtymiseen ohjaamiseen” ja että se tarjoaisi ”tietopuolisina aineina sopivasti annosteltuna poliisihallinnollista lainsäädäntöä ja äidinkieltä sekä kirjallisia harjoituksia. Sotilaallisuutta ei myöskään pidä unohtaa. Liiallinen sotilaallisuus ehkä jäykistää, mutta sotilaallisuutta siinä määrin kun hyvä käytös jo muutenkin edellyttäisi, pitäisi kurssiaikana oppilaisiin juurruttaa.”⁴⁴³

437 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 34.

438 ”Valtion poliisikoulu – poliisien ’yliopisto’.” Poliisimies, 1950, 19, 430.

439 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 33.

440 KA, HPL, 14.12.1953, 5; Hc:1, LP, Ehdotus LP:n alokaskoulun uudeksi koulutusohjelmaksi, 1950-luku?, 2.

441 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 13–14.

442 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 13.

443 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 6.

Opetustilanteessa harjoitellaan tietojen kirjaamista tai kuulustelua Liikkuvan poliisin alokaskurssilla 1950-luvulla.

Oppitunti Liikkuvan poliisin alokaskurssilla 1950-luvulla, opettajana komisario Matti Ajaste.

Moottorijoneuvo-opetusta Liikkuvan poliisin alokaskurssilla, opettajana komisario Matti Ajaste.

Liikkuvan poliisin alokaskurssilla tehtiin käytännöllisiä harjoituksia 1950-luvulla. Kuvassa tutkitaan lasikaapin oveen jääneitä jälkiä. Kuvat: Poliisimuseo

Käyttätymisopetuksen puute poliisikoulussa herätti arvostelua: ”Ennen kaikkea täytyisi poliisikoulussa opettaa käyttäytymistä. Me useimmat olemme maalaispoikia, jotka emme ole saaneet opillista sivistystä kuin yhteiskunnan lailla joka kansalaiselle määräämän annoksen kansakoulussa. Kotimmeakaan ei useassa tapauksessa ole pystynyt antamaan meille sitä varmuutta ja sellaista joustavuutta käytökseemme, mitä yleisön palveluksessa oleva poliisimies tarvitsisi.” kirjoitti liikkuvan poliisin ylikonstaapeli Lauri Mäkelä *Suomen Poliisilehdessä* vuonna 1951.⁴⁴⁴

Eräs poliisilehdissä käytyyn keskusteluun osallistunut kirjoittaja argumentoi, että poliisin työssä tärkeintä oli kansalaiskunto. ”Siispä ei olisi tuijotettava liian yksipuolisesti teorian numeroihin, jota vastoin tulisi kohdistaa suurempaa huomiota ammattikoulutukseen. Poliisimiehen ammattikoulutukseen kuuluu ehdottomasti fyysiset harjoitukset, joitten avulla voidaan luoda kestävä kehys kaikelle toiminnalle, käyttäytyminen, kundien käsittely, suullinen ja kirjallinen esitystaito, kielten opetus, psykologia ynnä monet muut, jotka edistävät ammatin kehitystä ja joita todella tarvitaan jokapäiväisessä kenttätyössä. Älköön kuitenkaan syrjäytettäkö sellaisia, jotka haluavat ja joilla on edellytyksiä opin tielle.”⁴⁴⁵

Käytännönläheisyyteen liittyvät vaatimukset alkoivat hitaasti näkyä Valtion poliisikoulun opetusohjelmassa. Vuoden 1945 uuteen Valtion poliisikoulun ohjesääntöön ne eivät vielä ehtineet vaan siinä toteutettiin lähinnä vuoden 1938 suunnitelmat. Toisaalta poliisikoulu ei antanut perusopetusta, eikä arvostelu ollut kohdistunut sen opetukseen samassa mitassa kuin alokaskursseihin.

Toimikunnan ehdotukset eivät onnistuneet ratkaisemaan liialliseen paperitietoon liittynyttä pulmaa, vaan edelleen 1950-luvulla moni piti poliisiopetusta käytännölliselle elämälle vieraana.⁴⁴⁶ Erityisesti alokaskoulutukselta toivottiin lisää käytännönläheisyyttä, miehistökoulutuksessa nähtiin olevan enemmän sijaa teorialle.⁴⁴⁷

444 Mäkelä, Lauri: ”Mietteitä poliisikoulutuksesta”, Suomen Poliisilehti, 1951, 8, 224. Suomen Poliisipäällystö, 1966, 95.

445 ”Poliisimiehen ammattikoulutus.” 1951.

446 Ks. esim Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 4§; KA, HPL, 14.12.1953, 5; Hc:1, LP, Ehdotus LP:n alokaskoulun uudeksi koulutusohjelmaksi, 1950-luku?, 2; KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 6.

447 KA, HPL, 14.12.1953, 5; Hc:1, LP, Ehdotus LP:n alokaskoulun uudeksi koulutusohjelmaksi, 1950-luku?, 2.

MIEHISTÖLUOKAN OPPIAINEET VUONNA 1945

Järjestyspoliisipalvelus
Rikospoliisipalvelus
Poliisihallinnollinen lainsäädäntö
Rikosoikeus ja rikosprosessioikeus
Ulosottoimi
Äidinkieli
Yhteiskuntaoppi
Liikuntakasvatus ja itsepuolustus
Aseoppi
Ensiapuoppi
Moottorijoneuvo-oppi
Konekirjoitus⁴⁴⁸

Konekirjoitusopetus liitettiin osaksi miehistökurssia kirjallisten töiden paljouden takia ja äidinkieli nousi omaksi oppiaineekseen. Vuoden 1944 komitea olisi halunnut opetukseen mukaan myös palontorjunnan ja väestönsuojelun opetusta, mutta näitä ei liitetty opetussuunnitelmaan. Osa aineista sai uusia nimiä ja oppiaineita yhdisteltiin, mutta uudistukset olivat maltillisia.⁴⁴⁹

Urheiluharjoitukset monipuolistuivat: niihin kuului juoksuharjoituksia, erilaisia kenttäurheiluharjoituksia kuten korkeushyppyä, pituushyppyä, kuulantyöntöä ja käsikranaatin pituus- ja tarkkuusheittoa, uinti- ja sukellusharjoituksia, suunnistamista yhdistettynä ampumisharjoituksiin sekä pallopelejä. Itsepuolustukseen kuului erilaisia itsepuolustus- ja kuljetusotteita sekä nyrkkeilyä tai painia.⁴⁵⁰

Miehistöluokan kursseja pidettiin läänien ja Valtion poliisikoulun lisäksi Helsingin poliisilaitoksessa ja paikallisen poliisitarkastajan johtamassa poliisikoulun Turun alaosastossa,⁴⁵¹ mikä teki Valtion poliisikoulun alipäällystöluokan oppilasaineksesta epätasaista. Opetus jouduttiin sovittamaan heikoimman tasoisen oppilaan mukaan.⁴⁵² *Suomen Poliisilehteen* asiasta kirjoittaneen Mauno

448 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 20§ Konekirjoitusopetusta ei kuitenkaan voitu toteuttaa huonetilojen ja kaluston puutteen vuoksi. Nikupaavola, Eino: "Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus." Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 13.

449 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 13.

450 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 23.1.1946, 39.

451 Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 1.

452 Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 4§.

Nummen mukaan kurssin opetusajasta iso osa kului tästä syystä edellisten kurs-
sien kertaamiseen.⁴⁵³

Vuoden 1944 toimikunta piti miehistökurssin sopivana pituutena kahta kuukaut-
ta. Kurssietuihin tuli kuulua konstaapelin palkka, ilmainen opetus, vapaa majoitus
ja muonitus. Edut olisivat toimikunnan mukaan mahdollistaneet kaikkien alalle
sopivien pääsyn poliisialalle, varallisuudesta riippumatta. Yhteisen majoituksen ja
muonituksen katsottiin myös tukevan kurssin kurin- ja järjestyksenpitoa.⁴⁵⁴

Alipäällystön ja päällystön oppisisältöjä laajennetaan

Alipäällystöluokalle pääsyyn vaadittiin sodan jälkeen vähintään vuosi käytän-
nöllistä poliisipalvelusta miehistöluokan tai aikaisemman lääninpoliisiopetus-
kurssin jälkeen paitsi poikkeustapauksissa. Lisäksi luokalle pyrkijöillä tuli olla
edellytyksiä kohota yli- tai tarkastuskonstaapelin tai niitä vastaaviin toimiin.⁴⁵⁵
Miehistöluokan välttävin arvosanoin suorittaneita ei enää 1950-luvulla otettu
alipäällystöluokalle ilman täydentäviä opintoja.⁴⁵⁶ Komentamisesta luovuttiin,
kurseille alettiin valita oppilaat hakemuksesta.⁴⁵⁷ Poliisikoulun johtajan Eino
Nikupaavolan (1948–1955) mukaan tämä nosti kurssilaisten motivaatiota.⁴⁵⁸

Alipäällystöluokalle, eli entiselle I luokalle, opetettiin samoja aineita kuin
miehistöluokalle, ja näiden lisäksi oikeuslääkeoppia ja oikeuspsykiatria.⁴⁵⁹
Linjakajaisuutta ei pidetty tarpeellisena, sillä sen katsottiin hankaloitta-
neen järjestyspoliisien ymmärrystä rikospoliisin toiminnasta ja päinvastoin.
Linjakajaisuudesta luopumisen nähtiin helpottavan yhteistyötä sekä siirtymistä
palveluksesta toiseen.⁴⁶⁰

453 Nummi, Mauno: "Poliisikoulutuksesta", Suomen poliisilehti, 1951, 20, 259.

454 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 10.

455 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 15§; SM:n päätös 761, 1946, 14§.

456 Nikupaavola, Eino: "Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus." Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 14.

457 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 14§.

458 Nikupaavola, Eino: "Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus." Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 32.

459 Luokalle saatettiin kuitenkin järjestää erilaisia lisätunteja, esitelmiä ja luentoja, varsinaisen opetusohjelman ohella. Opetusaineina oli tällöin esimerkiksi psykologiaa, oikeuslääkeoppia, väkijoumalainsäädäntöä, rikostekniikkaa, ja metsästyksenvalvontaa. Luennoitsijoiksi kutsuttiin myös ulkopuolisia asiantuntijoita. Nikupaavola, Eino: "Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus." Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 14 Oikeuslääkeopin opetus rikospoliisikursseilla, jouduttiin lopettamaan vuonna 1957, koska ei voinut myöntyä luennoitsijoiden tuntipalkkiovaatimuksiin. KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1957, 3.

460 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 15. Samaa mieltä oli myös koulun johtaja Ropponen. Ropponen, Yrjö: "Poliisialokaskoulutuksen ja läänin poliisiopetuskurssien uudelleen järjestäminen." Suomen poliisilehti, 1944, 821.

Vanhan kuusiviikkoisen lääninkurssin käyneiden alipäällystöluokan opetusohjelmaa jouduttiin laajentamaan, koska uusi alipäällystöluokka perustui sille, että sitä oli edeltänyt kolmen kuukauden miehistökurssi.⁴⁶¹

Päällystökoulutukseen haluavien oli läpäistävä pääsykoe.⁴⁶² Vuoden 1944 toimikunta halusi rajata päällystötehtäviin pyrkimisen tarkemmin vain alemman oikeustutkinnon tai maa- tai merisotakoulun suorittaneille ja merivartiolaitoksen toimenhaltijoille.⁴⁶³ Aiemmin kriteerinä oli ollut halu toimia poliisialalla ja riittävät edellytykset opetuksen seuraamiseen. Poliisin ulkopuolelta tulleilta hakijoilta alettiin vaatia päällystötutkinnon suorittamista ja lisäksi sisäasiainministeriön määräämää harjoittelua käytännöllisissä poliisitehtävissä, kun aiemmin nämä tutkinnot itsessään pätevöittivät poliisipäällystötehtäviin.⁴⁶⁴ Sisäasiainministeriön päätöksellä vuonna 1945 annettiin mahdollisuus myös erityisestä syystä ottaa kurssille ylioppilas, joka oli suorittanut lainopin opintoja alempaa oikeustutkintoa vastaavan määrän.⁴⁶⁵

Päällystöluokalle, eli entiselle II-luokalle kuuluivat samat oppiaineet kuin alipäällystöluokalle, lukuun ottamatta äidinkielen opetusta. Lisäksi päällystöluokalla teetettiin käskynanto-, komento-, ja koulutusharjoituksia,⁴⁶⁶ jotka vuosikymmen myöhemmin poistettiin ohjelmasta. Tällöin tilalle tuli yksityisoikeuden opetusta.⁴⁶⁷

Poliisihallinnollisen lainsäädännön opetuksen osuutta korostettiin erityisesti päällystötasolla. Tärkeä osa poliisihallintoa oli käsitellä erilaisia poliisilupaa vaativia hakemuksia kuten esimerkiksi ase- ja huvilupia. Ulosottoitoimen osalta jouduttiin aloittamaan opetus aivan alusta, sillä suurin osa päällystöluokan oppilaista ei ollut koskaan saanut mitään opetusta aiheesta.⁴⁶⁸

Järjestyspoliisipalveluksen yhteydessä opetettiin päällystöasemassa olevalta vaadittavia ominaisuuksia ja suhtautumista yleisöön, esimiehiin, alaisiin sekä työtovereihin sekä omakohtaista tiedon ja taidon kartuttamista. Opetukseen kuului myös yleisiä johtamistaitoja; alaisten ohjaamista ja kouluttamista sekä heidän

461 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 23.1.1946, 2§.

462 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 15§.

463 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 19.

464 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 15§; SM:n päätös 761, 1946, 15§.

465 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 15§.

466 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 20§ Poliisikoulun johtaja Nikupaavola (1948–1955) piti päällystön opettamista paitsi hauskana, myös vaativana. Opiskelijoilla oli takanaan pitkä poliisipalvelus. Kurssilla pyrittiin välttämään alipäällystöluokan asioiden kertaamista, sillä kertaamista tapahtui jo kurssille valmistautumisessa ja pääsykokeessa. Päällystöluokalle järjestettiin myös huomattavan paljon erikoisluentoja. Luentoja tuli pitämään esimerkiksi yliopiston patologian laitos. Nikupaavola, Eino: "Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus." Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 32; KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1953, 3.

467 Hc:1, päällystöluokan opetusohjelma, 1955/56?, 1.

468 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 23.1.1946, opetusohjelman luonnos.

etujensa valvomista sekä palkitsemista ja rankaisemista. Lisäksi perehdyttiin työn organisointiin ja toimivaltuuksiin.⁴⁶⁹

Sodan jälkeen päällystökoulutuksessa perehdyttiin ensimmäistä kertaa toimimiseen muiden ihmisten kanssa ja yleiseen työn järjestelyyn. Koulutuksessa alettiin korostaa päällystöltä vaadittavaa kykyä tehdä itsenäisiä ratkaisuja ja soveltaa tietoa. Tätä opetettiin esimerkiksi rikosoikeuden kurssilla antamalla oppilaille mietittäväksi ja käymällä heidän kanssaan läpi käytännöllisiä oikeustapauksia.⁴⁷⁰

Ylimmälle poliisipäällystölle ei ollut säännöllistä koulutusta, mutta sille järjestettiin kasvavassa määrin erilaisia erikoiskursseja, kuten rikostutkimuskursseja ja sodan aikaan opetusta poliisin sodanaikaisten tehtävien hoitamisessa.⁴⁷¹ Erillisiä kursseja järjestettiin ilmeisesti myös Vierumäen urheiluopistossa,⁴⁷² poliisikoiralaitoksella ja väestönsuojelukoulussa. Näiden lisäksi lääneissä järjestettiin vuosittain poliisipäällystöpäivät.⁴⁷³ Kuukauden mittainen päällikkökurssi kirjattiin 1945 Valtion poliisikoulun ohjesääntöön,⁴⁷⁴ mutta se jäi tuolloin vielä kuolleeksi kirjaimeksi.⁴⁷⁵

Rikostutkimuksen merkitys opetuksessa korostuu

Rikospoliisitoiminnan merkitys korostui sodan jälkeen ja rikostutkimusosaamisen puutteet herättivät laajaa keskustelua. Vuoden 1944 toimikunta toivoi yhteistyötä sisäasiainministeriön ja Helsingin yliopiston välille siten, että yliopisto tarjoaisi ylemmän oikeustutkimuksen suorittaneille käytännöllistä opetusta, joka palvelisi nimismiehen työtä. Tällaista olisi ollut esimerkiksi kriminalistiikan eli rikostutkimusopin opetus. Toimikunta korosti tällaisen opetuksen hyötyä myös muihin kuin poliisipäällikön tehtäviin suuntautuville henkilöille, esimerkiksi tuleville syyttäjille, asianajajille ja tuomareille.⁴⁷⁶

Toiveet kriminalistiikan opettamisesta päällystölle liittyivät jatkuvaan huoleen rikospoliisitoiminnan kehittymättömyydestä. Rikospoliisin nähtiin olevan ammattitaidossaan jäljessä rikoksenteekijöiden työtavoista. Erityisesti sodan jälkeen rikoksen-

469 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 23.1.1946, opetusohjelman luonnos.

470 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 23.1.1946, opetusohjelman luonnos (rikosoikeus), 1.

471 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 3Kurssit pitivät sisällään esimerkiksi tietoa desanttijoukoista ja niiden torjunnasta, sotatilalaista ja siihen liittyvistä määräyksistä, väestönsuojelulainsäädännöstä, propagandasta ja evakuoinnista. Katila, Kauko: "Neljäkymmentä ajast'aikaa poliisikoulutusta." Poliisimies 1960, 1–2, 88.

472 Vähälä, Voitto: "Poliisialokaskoulutuksesta." Suomen poliisilehti, 1935, 3, 33.

473 KA, SM, Hb:3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939–1962, 8.–9.4.1943, liite II, 1.

474 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 12§, 16§.

475 Ikkäheimonen, 1957, 852–853.

476 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 20.

tekijöiden joukkoon oli tullut ”uusia kasvoja”, jotka olivat kehittyneitä ja taitavia toimissaan. Ratkaisuksi ehdotettiin rikostutkijoiden erikoistumista jo keskisuurissa poliisilaitoksissa ja lisää omaehtoista opiskelua virallisen poliisikoulutuksen lisäksi.⁴⁷⁷

Myös Valtion poliisikoulun oppilaat olivat pitäneet koulun oppeja vanhentuneina ja käytännön työssä hyödyttöminä. Opettajat opettivat edelleen vuosikymmenten takaisia toimintamalleja, vaikka rikospoliisityön sisältö oli tämän jälkeen merkittävästi muuttunut. Teoreettisessa opetuksessa saatettiin painottaa käytännön kannalta epäolennaisia asioita. Esimerkiksi ”sielullisesti sairaitten rikoksentehtäjäin” käsittelyyn kiinnitettiin erityistä huomiota opetuksessa, vaikka sitä käytännössä tarvittiin vain harvoin. Väärät painotukset opetuksessa johtivat siihen, että opit hankittiin vasta käytännön työssä ja vanhemmilta kollegoilta kyselemällä. Nimimerkki K.V. eli ilmeisesti Rikostutkimuskeskuksen ja sittemmin Keskusrikospoliisin⁴⁷⁸ päällikkö Kosti Vasa⁴⁷⁹ totesi, että ”Asian näinollen ei pitäisi olla mitään ihmettelemistä siinä, että meillä vallitseekin erikoisen huomattava kirjavuus poliisitutkintapöytäkirjojen muodollisessa laadussa.” Tilanteen korjaamiseksi katsottiin tarvittavan käytännöllisessä rikospoliisityössä toimineita opettajia kertomaan omista erikoisaloistaan.⁴⁸⁰

Tilanne ei korjaantunut toivotulla tavalla. Kymmenen vuotta Vasan kirjoituksen jälkeen Helsingin yliopiston prosessioikeuden professori Tauno Ellilä arvosteli *Lakimies*-lehdessä nimismiesten ja muidenkin poliisimiesten taitoja rikostutkinnassa. Yliopistolla oli aloitettu kriminalistiikan perusopetus.⁴⁸¹

Poliisikoulussa heti sodan jälkeen opetettu rikospoliisipalvelus jakaantui kahteen osaan. Ensimmäinen käsitteli rikollisia ja toinen rikosten tutkijoita. Rikollisia käsittelevässä osassa tutustuttiin rikollisten maailmaan ”rikollisten elämäneloihin ja tottumuksiin ja omituisuuksiin.” ja heidän työvälineisiinsä. Siinä opittiin rikosten motiiveista ja eri rikostyypeistä ja ”erinäisistä sielullisista epänormaalisuuksista ja sukupuolisista luonnottomuuksista.” Opetukseen kuuluivat myös ”Suggestio, hypnoosi, uni ja unennäöt, sikäli kuin rikolliset voivat niitä käyttää hyväkseen.” Rikostutkintaan liittyen perehdyttiin yleisesti poliisitoimintaan ja rikostutkijoiden ominaisuuksiin ja työhön sekä tutkinnan eri vaiheisiin esimerkiksi rikosilmoituksen vastaanottoon, rikospaikkatutkimukseen ja kotietsintään.⁴⁸²

477 K.V.: ”Rikospoliisikoulutuksen tehostamisesta.” *Poliisimies*, 1947, 11, 294–295.

478 Keskusrikospoliisi perustettiin vuonna 1955 yhdistämällä Rikostutkimuskeskus ja Uudenmaan läänin rikospoliisikeskus. Ks. esim Heikinheimo, 2006, 10.

479 Tuija Hietaniemen haastattelu 9.3.2017.

480 K.V.: ”Rikospoliisikoulutuksen tehostamisesta.” *Poliisimies*, 1947, 11, 294–295.

481 Ellilä, Tauno: Havaintoja nykyhetken rikostutkinnan tehokkuudesta. *Lakimies*, 1957, 6, 800.

482 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 23.1.1946, opetusohjelman luonnos.

Rikospoliisipalveluksen opetuksen ei katsottu riittävän, vaan vuoden 1944 poliisikoulustustoimikunta esitti erillistä rikospoliisikurssia pakolliseksi kaikille alipäällystömiehille, kaupunkien poliisilaitosten rikospoliisiosastoilla työskenteleville ja muille, jotka olivat vastuussa rikosasioista omilla laitoksillaan.⁴⁸³ Kurssille olisivat voineet osallistua myös sellaiset rikospoliisin palveluksessa työskennelleet, joilla oli vanhentuneiden tietojen takia tarvetta jatkokoulutukselle.⁴⁸⁴

Lopulta päätettiin järjestää varsinaisen poliisikoulutuksen lisäksi kuukauden mittaisia rikospoliisikursseja, valtiollisen poliisin (Valpo) toimenhaltijoille tarkoitettuja kursseja sekä kanslistikursseja.⁴⁸⁵ Kaikilla kursseilla osa ajasta oli tarkoitus käyttää käytännölliseen harjoitteluun.⁴⁸⁶ Vuonna 1948 Valtion poliisikoulu järjesti ensimmäisen naispoliisikurssin.⁴⁸⁷ Rikospoliisikurssi oli uusista kursseista tärkein ja se pidettiin vuodesta 1949 lähtien kerran vuodessa.⁴⁸⁸

Rikospoliisikurssin opetusohjelmaan kuului rikossosiologiaa, rikospsykologiaa, rikoskemiaa, ase-, kirjoitus-, tulipalo- ja veritutkimuksia, rikosvalokuvausta, tuntomerkki- ja havainto-oppia.⁴⁸⁹ Valpon toimenhaltijoille järjestetyillä kursseilla käsiteltiin valvonta- ja tiedustelutyötä sekä rikostutkimustekniikkaa ja -taktiikkaa.⁴⁹⁰ Kaikilla kursseilla voitiin antaa opetusta myös muissa aineissa sisäasiainministeriön määräyksen mukaan.⁴⁹¹

Poliisien jatkokoulutuksesta ei tullut pitkään aikaan vielä systemaattista. *Poliisimies*-lehden artikkelin mukaan konstaapeli saattoi palvella koko uransa käymättä mui-

483 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 16.

484 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 17.

485 Etenkin rikostutkinnassa ja tiedustelussa toimistossa suoritettavien, esimerkiksi rekistereiden ylläpitoon ja asiakirjojen laatimiseen liittyvien tehtävien osuus kasvoi kaiken aikaa. Tuija Hietaniemen haastattelu 9.3.2017.

486 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 12§, 17§; SM päätös 1342, 1945, 12§; KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 23.1.1946, 2.

487 Ks. Janssonin ja Karin artikkeli tässä teoksessa.

488 Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 15.

489 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 23§. Vuonna 1951 rikospoliisikurssin ohjelma piti sisällään seuraavaa: Kriminaalitaktiikka, esim rikosilmoituksen vastaanotto, rikospaikkatutkimus, tiedotus, etsintä, asiantuntijoiden kuuleminen, kiinniotto, kuulustelu, henkilökohtaiset ominaisuudet. Kriminaalitekniikka: rikostutkimuskeskus, rikoskemia, veritutkimukset, numeroväärennökset, ultraviolettilo, tavaraväärennökset, kirjoitustutkimukset, asiakirjaväärennökset, valokuvaus, erilaiset jäljet: hampaat, murto, jalkineet. Myrkyt, karvat ja kuidut, musteet. Palonsyyt, henkilötuntomerkit yms yms. Muuta: oikeuslääkeoppi, kriminaalipsykologia, suojelupoliisi, "rikostutkimukset ja julkisuus", "rikostutkimuksessa huomioon otettavia seikkoja syyttäjän ja tuomioistuimen näkökannalta". Käynnit rikostutkimuskeskuksessa, käynti poliisilaitoksella, käynti vankilassa. Yhteensä 162 t: taktiikka 62, tekniikka 38, muut 46, tutustumiset 16. Hc:1, rikospoliisimieskurssin ohjelma, 1951 Vuosina 1951–1957 ohjelma oli hyvin samankaltainen. Hc:1, rikospoliisimieskurssin ohjelmat, 1953–1957 .

490 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 24§.

491 VPK ohjesääntö 31.12.1945, 21–24§.

ta koulutuksia kuin miehistökurssin jossakin vaiheessa nimittämisensä jälkeen.⁴⁹² Vuoden 1944 toimikunnan mukaan suuremmissa kaupungeissa oli saatettu järjestää jatko-opetuskursseja, mutta varsin vähän. Pääasiassa koulutuksessa oli keskitytty lakeihin ja ministeriöiden ohjeisiin, vaikka poliisin työskentelytavoissa ja apuvälineissä tapahtui myös koko ajan nopeaa kehitystä.⁴⁹³ Jatkokoulutus oli järjestetty siten, että miesten tuli osallistua koulutukseen vapaa-ajallaan, mikä teki heistä siihen vastahakoisia. Opetusryhmät olivat myös toimikunnan mukaan olleet liian suuria.⁴⁹⁴

Alokaskoulutuksen sisältö liikkuvassa poliisissa

Liikkuvan poliisin opetusohjelmaa tarkistettiin jatkuvasti sodan jälkeen. Tavoitteena oli löytää mahdollisimman oikea suhde eri aineiden tuntimäärien ja käytännön ja tietopuolisen opetuksen välille. Pidettiin myös selvänä, että ohjelmaa tuli päivittää, jotta voitiin pysyä kehityksen tasolla. Tästä syystä vaikka vuonna 1945 annetussa liikkuvan poliisin ohjesäännössä⁴⁹⁵ oli määritelty, että sisäasiainministeriön tuli vahvistaa LP:n alokaskurssien opetusohjelma, ministeriö ei näin tehnyt, vaan opetusohjelma ainoastaan esiteltiin ministeriölle. Sitovaa vahvistamista ei pidetty tarkoituksenmukaisena, koska alokaskoulutuksessa oli vuosien 1944 ja 1949 välillä vaihtelua poikkeuksellisten olojen takia.⁴⁹⁶

Koulutuksen merkitystä painotettiin. Jaostopäällikkö Mauno Nummi pohti lääninpoliisitarkastajien neuvottelupäivillä vuonna 1945, että mustanpörssin kaupan torjumiseksi ja liikennekurin kohentamiseksi tuolloin paljon järjestettyjä ratsioita ”ei saa toimittaa aivan tottumattomilla poliisimiehillä”, sillä ”nämä voivat helposti loukata kansalaisten yleisiä oikeushyvin enemmän kuin mitä tarkastuksen toimittaminen edellyttää”. Nummi tähdensi, että kokemattomat poliisimiehet voivat, ”jos tökerösti käyttäytyvät, saattaa koko ratsian ja samalla poliisikunnan naurunalaiseksi”.⁴⁹⁷

Toisaalta liikkuvan poliisin päällikkö Valentin Soine suhtautui hieman skeptisesti opettamisen mahdollisuuksiin. Liikkuvan poliisin miehiä oli moitittu paikallispoliisissa liian innokkaiksi, johon Soine totesi: ”Aika valaa kyllä aikanaan jäätä jokaisen toimintaan ja nuorille annetut toiminnan rajoituskehoitukset, joita ei voida laillisesti perustella, ovat vain haitaksi. Syntymälaiskasta ei taasen saa toimenmiehiä opettamallakaan.”⁴⁹⁸

492 ”Vuodesta 1968 poliisikoulutuksen merkivuosi.” Poliisimies, 1, 1968, 10.

493 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 28.

494 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 29.

495 Asetus sisältävä liikkuvan poliisin ohjesäännön, 865/1945.

496 Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 6.

497 Lääninpoliisitarkastajien neuvottelupäivät 1945, 5–6

498 Lääninpoliisitarkastajien neuvottelupäivät 1945, 18.

Soine piti tärkeänä, että poliisitoimea pyrittiin jatkuvasti uudistamaan: ”Yksi poliisitoimen suurimpia vaaroja on toiminnan kaavoittuminen määrättyihin muotoihin.” Soine tiedosti, että poliisiin oli jatkuvasti omaksuttava uutta ja kehitettävä toimintaansa sen mukaisesti: hän arvosteli voimakkaasti sitä, että poliisitoiminnassa juututtiin helposti toteuttaviin mutta tehottomiin toimintamalleihin, kuten puomivartioiden ylläpitämiseen. Soine tähdensi kaavoihin kangistumisen vaarallisuutta ja valppauden, liikkuvuuden ja toiminnan valvonnan tärkeyttä. Toisena suurena vaarana poliisitoimessa Soine piti ammatissa taantumista. Hän tähdensi, että poliisiyksiköissä esimiehiltä edellytettiin erityisen suurta valppautta, jotta esimerkiksi uusi lainsäädäntö tuli omaksutuksi poliisikunnan keskuudessa. Soine ymmärsi, että ylimääräisten oppituntien pitäminen poliisiyksiköissä saattoi olla hankalaa, mutta asian olisi voinut hoitaa myös esimerkiksi jakamalla aineistot miehistölle perehdyttäväksi ja pitämällä huolta, että sisältö oli omaksuttu.⁴⁹⁹

Kun liikkuvan poliisin toiminta alkoi viimein vakiintua 1940-luvun lopulla, tuli jälleen mahdolliseksi kehittää koulutusta ja pidentää alokaskursseja. Käytännöllisen opetuksen määrää lisättiin, ja opetusmenetelmiä uudistettiin esimerkiksi käyttämällä hyväksi liikkuvaa kuvaa ja ottamalla käyttöön erillinen havainto-opetusluokka.⁵⁰⁰ Toiminnan vakiintumisen taustalla oli erityisesti alipäälystökunnan vakiintuminen ja alokkaiden valinnan ja koulutuksen teho tehostuminen.⁵⁰¹

Vuodesta 1951 lähtien LP:n alokaskurssien kurssien pituus oli kaksitoista viikkoa, joista peruskoulutuksen osuus oli 10 ja harjoittelun kaksi. Harjoittelussa tutustuttiin Helsingin poliisilaitoksen eri osastoihin ja vartiopiireihin. Ensimmäisen harjoitteluviikon aikana kurssin puolivälissä koulutuksen painopiste oli käyttäytymisen ja yleisön käsittelyn harjoittelussa. Toinen harjoitteluviikko pidettiin kurssin lopussa, jolloin päähuomio oli käytännöllisessä liikennevalvontatyössä.⁵⁰²

Liikkuvan poliisin tarkastaja Pentti Kallio piti kolmea kuukautta pidettiin liian lyhyenä aikana kun tavoite oli kasvattaa miehiä ”olemaan poliisina” ja juurruttaa heihin tarpeellisia luonteenominaisuuksia. Kursseja ei voitu kuitenkaan pidentää, koska miehistöstä oli pulaa ja täydennystä kentälle tarvittiin mahdollisimman nopeasti.⁵⁰³

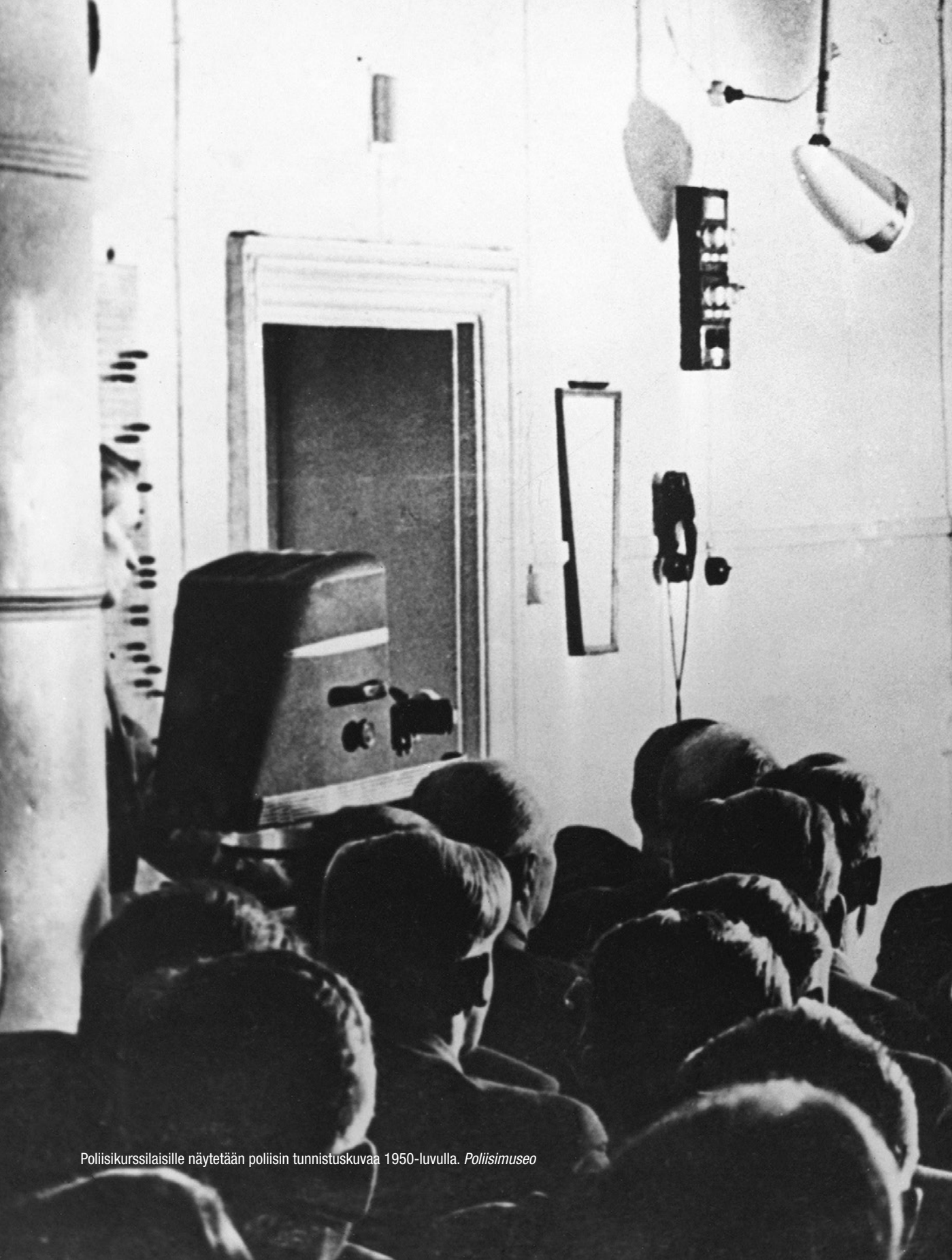
499 Lääninpoliisitarkastajien neuvottelupäivät 1945, 19.

500 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 286; Helin, Toivo (poliisilaitoksen sihteeri): ”Poliisikouluksesta.” Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäälystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 592.

501 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 280.

502 Toimintakertomus 1958, KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61; Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 5.

503 Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 6–7.

Poliisikurssilaisille näytetään poliisin tunnistuskuvaa 1950-luvulla. *Poliisimuseo*

180

160

140

120

HGIN RIKOSPOLIISI /rss
23947 /-53

Vaikka kurseja ei voitu pidentää tarpeelliseen mittaan, koulutusta parannettiin esimerkiksi modernisoimalla opetusmenetelmiä. 1950-luvun lopulla käyttöön tulivat audiovisuaaliset opetusvälineet, joita käytettiin erityisesti liikenteeseen liittyvässä opetuksessa. Kuten Valtion poliisikoulussa, myös Liikkuvassa poliisissa oppikirjatilanne oli heikko. Kallion mukaan opettajat olivat itse laatineet monisteoppikirjoja kirjojen puuttuessa.⁵⁰⁴

Kallion mukaan pitkälle 1950-luvulle saakka ongelmana oli LP:n alokaskurssien ja Valtion poliisikoulun miehistökurssien yhteensopimattomuus. Ohjelmia ei ollut ajateltu kokonaisuutena.⁵⁰⁵ Liikkuvan poliisin alokaskoulutus oli suunniteltu erityisesti ”lentävien” omia tarpeita varten, vaikka organisaatio toimikin koko maan alokaskoulutuselimenä. Monia yhtäläisyyksiä kuitenkin löytyi molemmista koulutusorganisaatioista. Molempien opetuksessa korostettiin yleistietoja, kirjallista ja suullista esitystaitoa ja teknistä osaamista. Liikkuvassa poliisissa kovin suurta ”pykälätietoutta” pidettiin tarpeettomana ja kuormittavana ennen käytännön harjoittelua, lukuun ottamatta liikennelainsäädäntöä.⁵⁰⁶ Liikenneopetuksen merkitys oli suuri liikkuvassa poliisissa, sillä LP:n yhdeksi päätehtäväksi muodostui vähitellen liikenteen valvominen.

Vuodesta 1954 lähtien LP:n alokaskurssien ohjelmaan kuului moottoriajoneuvo-opetus, joka tähtäsi yksityisajokortin suorittamiseen.⁵⁰⁷ Autokoulun tarkoituksena oli opettaa perustiedot auton rakenteesta, huoltamisesta ja kuljettamisesta. Tavoite oli että jokainen poliisimies ”pystyy ainakin tilapäisesti myös poliisiauton kuljettajaksi.” Kuljettajista kun oli pulaa 1950-luvulla.⁵⁰⁸

1960-luvulla LP:n poliisiautoihin asennettiin Traffipax-kameralaitteistoja. Laitteilla voitiin kuvata ja tallentaa edellä ajavien autojen nopeuksia ja muuta liikennekäyttäytymistä. Poliisimuseo

504 Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 14–15; Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 136.

505 Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 7.

506 Hc:1, LP, Ehdotus LP:n alokaskoulun uudeksi koulutusohjelmaksi, 1950-luku?, 2

507 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 287.

508 Hc:1, LP, Ehdotus LP:n alokaskoulun uudeksi koulutusohjelmaksi, 1950-luku?, 4.

VUODEN 1958 OPETUSAINEET

Järjestyspoliisipalvelus ja yleinen poliisitoiminta
Yleinen liikenne
Käytännölliset viikko- ja erikoisharjoitukset
Poliisihallinnollinen lainsäädäntö
Liikuntakasvatus (sisälsi opetusta judossa)
Suomen kieli ja kirjalliset harjoitukset
Rikospoliisipalvelus
Rikosoikeus
Yhteiskuntaoppi
Moottoriajoneuvo-opetus
Paikallistuntemus
Käyttäytyminen ja yleisön käsittely (teoreettinen puoli)
Ulosotto (maalaiskonstaapelin perintätehtävät)
Aseoppi ja ensiapu⁵⁰⁹

Opetusohjelma poikkesi yhteensopimattomuus-arvioista huolimatta varsin vähän VPK:n miehistökurssin ohjelmasta. Pääpaino opetuksessa oli käytännöllisissä aineissa, yleissivistävä opetus oli vähäistä suhteessa kokonaistuntimääriin.⁵¹⁰ Tarkastaja Kallion mukaan erityisesti järjestyspoliisiaineita painotettiin 1950-luvun loppupuolella.⁵¹¹ Myös suomen kielen taidon merkitystä korostettiin. Koska uusista alokaskurssilaisista lähes puolet oli ainoastaan kansakoulun käyneitä, tarvittiin äidinkielen opetusta paljon.⁵¹² Varsinaisen alokaskoulutuksen ohella liikkuvassa poliisissa järjestettiin myös etenkin teknisten apuvälineiden käyttöön kouluttavia täydennyskursseja, joihin kuuluivat muiden muassa 'tutkakurssi', kamerakurssi "poliisimiesten perehdyttämiseksi uusien liikennevalvontakameroiden käyttöön" sekä valmennuskursseja moottoripyörien ja -veneiden kuljettajille. Päälystölle järjestettiin neuvottelupäivät.⁵¹³ Varsinaisten opetusaineiden ohella opiskelijoiden haluttiin myös oppivan valokuvaus- ja konekirjoitustaidot.⁵¹⁴

509 Toimintakertomus 1958, KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61.

510 Kallio, Pentti (tarkastaja): "Liikkuvan poliisin alokaskoulutus." 15.3.1958, 7.

511 Kallio, Pentti: "Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta." Suomen poliisilehti, 1960, 5, 136.

512 Hc:1, LP, Ehdotus LP:n alokaskoulun uudeksi koulutusohjelmaksi, 1950-luku?, 2–3; Kesikoulun suorittaneiden määrä nousi nopeasti oppilaiden joukossa. Vuonna 1957 heitä oli 48 eli 31,5%. Edellisenä vuotena vastaava määrä oli ollut 23,9%. Toimintakertomus 1957, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958.

513 Toimintakertomus 1960, KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61; Toimintakertomus 1961, KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61.

514 Hc:1, LP, Ehdotus LP:n alokaskoulun uudeksi koulutusohjelmaksi, 1950-luku?, 4.

Käytännöllisyyden painottuminen opetuksessa näkyi opettajien taustan takia. Toisin kuin Valtion poliisikoulussa, kaikki LP:n pysyvät opettajat olivat taustaltaan poliiseja.⁵¹⁵ Alokaskoulun kiinteään opettajakuntaan kuuluivat yksi toimiupseeri, kaksi komisariota sekä ’vääpelin’ roolissa toiminut ylikonstaapeli. Osa opetuksesta, kuten suomen kieli, moottoriajoneuvo-oppi, ensiapu sekä judo-opetus, joka tuli osaksi liikuntakasvatusta vuonna 1958, hoidettiin tuntiopettajien avulla.⁵¹⁶

Käytännön harjoittelun osuutta suunniteltiin kasvatettavaksi LP:n koulutusohjelmassa 1950-luvulla. Tarkoituksena oli, että kouluopetuksen lisäksi opiskelijat olisivat osallistuneet kuukauden mittaiseen käytännölliseen jaksoon, johon olisi liitetty liikennevalvontaharjoittelua Uudenmaan tiepartioiden mukana, viikon mittaiset poliisitaktilliset maastoharjoitukset ja tutustuminen johonkin maaseudun poliisipiiriin toimintaan muutaman päivän ajan. Lisäksi haluttiin alokaskurssilaisien avustavan Helsingin poliisilaitosta useiden päivien ajan erityisesti kevät- ja kesäkaudella.⁵¹⁷ Käytännön harjoittelu jäi kuitenkin vain kahden viikon mittaiseksi, ja siinä tutustuttiin Helsingin poliisilaitoksen eri osastoihin ja vartiopiireihin.⁵¹⁸

515 Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 17–18.

516 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 136–137.

517 Hc:1, LP, Ehdotus LP:n alokaskoulun uudeksi koulutusohjelmaksi, 1950-luku, 2–3.

518 Toimintakertomus 1957, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958.

Liikkuvan poliisin alokaskurssin käyneet vanhoivat virkavalan raastuvanoikeudessa. Kuva 1950-luvun loppupuolelta. *Poliisimuseo*

KUKA PÄÄSEE POLIISIURALLE? REKRYTOITAVIA KOSKEVIEN TAUSTAVAATIMUSTEN KEHITYS

Raittius ja nuhteettomuus eivät enää riitä

Sotien jälkeen poliisiin kelpoisuusvaatimuksia alettiin pitää riittämättöminä ja epäyh-tenäisinä.⁵¹⁹ Esimerkiksi Valtiollisen poliisin etsivän toimiin oli matalampi vaatimus-taso kuin muihin konstaapelin tehtäviin poliisihallinnossa. Valtiollisen poliisin etsiviltä vaadittiin vain 21 vuoden ikää, päästötodistusta yläkansakoulusta tai vastaavaa tie-tomäärää ja lääkärintodistusta terveydestä, näöstä ja kuulosta.⁵²⁰ Kouluttamattomia miehiä määrättiin suoraan kiireellisiin ja vastuunalaisiin tehtäviin.⁵²¹ Tämä liittyi osin Valtiollisen poliisin uudistukseen vuonna 1945, jossa lähes koko henkilökunta vaih-dettiin muutaman kuukauden sisällä kommunistisen puolueen tukijoihin sen jälkeen kun sisäministeriksi oli nimitetty kommunistien Yrjö Leino.⁵²²

Lista liikkuvan poliisin alokaskursseilaisista vuodelta 1945. Kuten listalta näkee, valtaosa alokaista tuli poliisipintoihin kansakoulupohjalta. Kansallisarkisto, Liikkuva poliisi, Bb8-10.

Poliisialokakurssi nro 125 Valkoisen Sali 12.6. - 25.7.45.						Rinnakkaisluokka E.			
Nimi	Synt.aika	Koulunkäynti	Ent.ammatti	Sotil.arvo	Tullut LP:iin	Pol.arvo	K.arvo	Järj.oija	Huomautuksia
Martti Armas	2. 3.20	kansakoulu	työmies	korpr.	11.6.45	n.konst.	7,00	19	Hels. os.
Reino Johannes	7. 6.23	"	"	stm.	"	"	7,00	20	"
Jari Erik	13.10.22	4/5 oppik.	kauppa-apul.	"	"	"	6,20	30	"
Erik Johannes	6.10.20	kansakoulu	maurari	alikers.	"	"	8,80	3	"
Matti Antero	23.11.19	"	mylläri	kors.	"	"	7,40	16	"
Jukka Armas	4. 5.21	4/8 oppik.	upseeri	kapt.	"	"	9,00	1	"
Olavi Jaakko	2.10.21	kansakoulu	konesorvari	stm.	"	"	7,00	21	"
Eino Olavi	22. 2.20	"	sähkötyömies	"	"	"	7,00	22	"
Per Erik	7. 2.21	"	konttoriisti	"	"	"	8,40	7	"
Reino Nikolai	16. 7.09	"	kanta-au.	luutn.	1. 6.45	v.konst.	8,80	4	Hels. os.
Civa Kaarlo Akse- li	22. 3.12	"	työnjohtaja	alikers.	11. 6.45	n.konst.	7,00	23	"
Eero Reino Juh- ni	13.12.20	ylioppilas	lakit.yliopp.	vänrikki	"	"	9,00	2	"
Paavo Johannes	19. 3.24	kansakoulu	taloll.poika	alikers.	"	"	8,20	8	Hels. os.
Osmo Verner	11. 8.16	"	vahtimestari	pioneeri	"	"	6,60	29	Helsingin läänin
Arvo Herman	3. 7.22	"	tilall.poika	stm.	12. 6.45	"	7,80	13	Hels. os.
Onni Topias	1.11.19	"	maanvilj.poika	kors.	11. 6.45	"	7,60	14	"
Kyösti Johannes	26. 5.20	"	maanvilj.	alikers.	"	"	8,80	5	"
Armas	3.11.19	"	taloll.poika	stm.	"	"	7,60	15	"
Uho Henriikki	27. 6.22	"	taloll.poika	kors.	"	"	8,60	6	"
Reino Johannes	10. 6.12	"	maanvilj.	korpr.	24. 5.45	"	6,60	28	Vaahtolan läänin
Antti Alarik	7. 1.20	"	työmies	alikers.	11. 6.45	"	7,20	17	Hels. os.
Viljo Antero	20. 7.24	"	taloll.poika	korpr.	"	"	7,20	18	"
Kaino Valfrid	9.10.19	"	traktorinkulj.	alikers.	"	"	6,80	27	"
Arvi	5. 8.23	"kansanop.	taloll.poika	stm.	"	"	7,00	24	Kemin al. koul. le
Eino Viljami	24. 9.20	"	taloll.poika	kors.	"	"	7,80	12	Hels. os.
Aulis Olavi	1. 1.22	"	taloll.poika	alikers.	"	"	7,80	11	"
Arvo	11. 8.21	"	taloll.poika	korpr.	"	"	7,00	25	"
Civa Valdemar	18. 4.17	"	teht.työmies	stm.	"	"	6,80	26	"
Reino Antero	2. 1.23	"	taloll.poika	korpr.	"	"	7,80	10	"
Arvo Antero	17. 4.20	"	taloll.poika	ylikers.	"	"	8,00	9	"

78
✓ Vanh. Komit. 21.

Helsingissä, heinäkuun 26 päivänä 1945.

Toimintupseeri K. K. K.
Eero Karaste.

519 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 3-4.

520 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 22.

521 Yleiskirje n:o 26 valtiollisen poliisin osastopäälliköille, 22.6.1945. EK-VALPO, VP II, 1945-46.

522 Katso tarkemmin ns. Punaisesta Valposta esimerkiksi Rentola, 2009.

Muodollisten kriteereiden lisäksi sodan jälkeisissä kriisitunnelmissä korostuivat erityisesti hakijan luotettavuus, nuhteettomuus ja sopivuus poliisitoimeen. Vuoden 1944 poliisikoulutusta pohtinut toimikunta korosti, että “Ei riitä, että poliisialokkaaksi pyrkivä täyttää ruumiilliseen kuntoon ja pohjakoulutukseen nähden yleiset kelpoisuusehdot ja on tunnettu elämäntavoiltaan raittiiksi ja nuhteettomaksi, vaan tulee hänellä sitäpaitsi olla sellaisia henkisiä kykyjä ja luonteenomaisuuksia, joita poliisitoimi välttämättä edellyttää. Niinpä poliisimiehellä tulee esimerkiksi olla huomio- ja aloitekykyä, kekseliäisyyttä, rohkeutta, kykyä itsehillintään, mutta kuitenkin sellaista päättäväisyyttä ja käskijäluonnetta, jota muut ihmiset kunnioittavat yms ominaisuuksia. Näihin poliisille välttämättömiin henkisiin ominaisuuksiin on toistaiseksi kiinnitetty liian vähän huomiota.”⁵²³ Samaa alleviivattiin myös sisäasiainministeriön yleiskirjeessä seuraavana vuonna. Kirjeessä sanottiin, että hakijoiden taustoista ei ollut otettu tarpeeksi hyvin selvää ja varoitettiin ottamasta hakijoita, jotka voisivat vahingoittaa poliisikunnan mainetta.⁵²⁴ Poliisialalle suunniteltiin kortistoa, johon kirjattaisiin poliisikoulussa annettu arvostelu jokaisen miehen osaamisesta sekä esimiesten arvio. Tällainen kortisto oli käytössä Helsingin poliisilaitoksella ja sellainen oli tehty myös puolustusvoimissa palvelevista upseereista.⁵²⁵

Poliisikoulutuksen järjestämistä suunnitellut toimikunta otti tavoitteeksi vaatimustason nostaminen samalle tasolle kaikille alokkaille.⁵²⁶ Koska liikkuva poliisi vastasi alokaskoulutuksesta, pääyhteisyyttä muutettaessa sieltä tulleita näkemyksiä kuunneltiin tarkasti. Yleistä alokkaaksi pyrkimisen ikärajaa oltiin valmiit laskemaan vuodelle 21 vuoteen. Täysi-ikäisyyden juuri saavuttanutta 21-vuotiaasta pidettiin tarpeeksi kypsänä poliisikoulutukseen ja katsottiin, että “Mitä nuorempa mies antautuu poliisiuralle, sitä helpommin hänestä voidaan kehittää kunnollinen poliisimies.”⁵²⁷ Yhtenä ongelmana nähtiin pitkä aika koulusta pääsyn ja poliisialokkaaksi pyrkimisen välissä. Jos koulun lopetti 15-vuotiaana, joutui odottamaan seitsemän vuotta ennen kuin saattoi hakeutua poliisikoulutukseen.⁵²⁸

Toimikunta piti tärkeänä, että alalle pyrkivien valintajärjestelmää kehitettäisiin ja valinnat suoritettaisiin keskitetysti.⁵²⁹ Keskitetty valinta oli tärkeä, sillä joillakin

523 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 7; lähes identtinen kriteerilista oli sisäasiainministeriön yleiskirjeessä 1945 SM yleiskirje 5589/P, 3.4.1945, EK-VALPO I 88, 1945, Kuopio.

524 SM yleiskirje 6717/P 25.4.1945, EK-VALPO, VP II, 1945–46.

525 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 38.

526 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 22.

527 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 6.

528 Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 4§.

529 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 4.

paikkakunnilla saattoi olla ylitarjontaa hyvistä nuoremmista konstaapeleista kun taas toisella saatettiin joutua ottamaan vähien hakijoiden joukosta joku vähemmän tehtävään sopiva. Saattoi myös käydä niin, että toinen poliisilaitos rekrytoi toisen jo aiemmin hylkäämän hakijan. Ongelman ratkaisuna pidettiin sekä keskitettyä valintaa että sitä, että hakijat pyrkisivät yleisesti poliisitoimeen, eivätkä heti tiettyyn tehtävään.⁵³⁰ Keskitetty järjestelmä ei kuitenkaan vielä toteutunut 1940–1950-lukujen kuluessa.

Koulutuksen tarkoituksena pidettiin edelleen paitsi perustietojen antamista poliisitehtävistä, myös alokkaiden sopivuuden testaamista.⁵³¹ Kokelaskoulutuksen tarkoituksena oli edelleen ”siivilöidä” sopivimmat poliisimiehet ja totuttaa heidät samalla oikeanlaiseen käyttäytymiseen, elämäntapaan, kuriin ja järjestykseen.⁵³² Kokelasaikana oli helppo suorittaa karsintaa, jos mies ei soveltunutkaan poliisitehtäviin.⁵³³ Erään kommentin mukaan: ”Nykyisinkin tuntuu siltä, että enempi miehiä pitäisi kurssiaikana palauttaa entisille olotiloilleen.”⁵³⁴ Irtisanomisuhkaa voitiin käyttää myös kurin ylläpitoon.⁵³⁵ Pakolliseksi alkukoulutus ei kuitenkaan vielä 1940–50-luvuilla muuttunut.

Sodan jälkeen poliisin pääasiallinen tehtävä oli yhteiskuntarauhan turvaaminen. Maan sisäpolitiikassa syntyneet paineet ja pelot vaikuttivat poliisin rooliin ja poliisiin kohdistuneisiin vaatimuksiin. Liian pitkälle menevät muutokset haluttiin torjua ja poliisin työ nähtiin pitkään käytännöllisenä tehtävänä, jossa tärkeää oli lakien tuntemus, tekninen osaaminen ja urheilullisuus. Tätä kuvasti erään poliisipäällikön liikkuvan poliisin komentaja Valentin Soineelle esittämä toive ”jämeräotteisesta miehestä, joka väentää niskat nurin lurjuksilta.”⁵³⁶

Poliisikoulutuksen alkuajoista lähtien oli sotilaskoulutuksella nähty olevan etuja poliisin tehtävissä toimimiselle. Aliupseerikoulutusta alettiin harkita poliisitehtäviin pääsykriteeriksi sodan jälkeen.⁵³⁷ Aliupseerikoulun käymistä pidettiin osoituksena ”keskinkertaista paremmasta kansalaiskunnosta, jota poliisitoimen haltijalta välttämättömästi vaaditaan.” Sen katsottiin kehittävän oppilaisa ”johtajakykyä,

530 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 5.

531 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 5, 9. Toisaalta ehdotettiin myös erillistä koeaikaa ennen alokaskurssin suorittamista. 'Sixten': "Mietelmiä poliisikoulutuksesta, pätevyysvaatimuksista, palkkauksesta ynnä muista ajankohtaisista asioista." Suomen Poliisilehti, 1955, 6–7, 234.

532 Kiukas, U.: "Poliisikoulutuksen suuntaviivoja.", Suomen Poliisilehti, 1955, 10, 398.

533 KA, HPL, 14.12.1953, 5; KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 5.

534 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 6.

535 KA, HPL, 14.12.1953, 5.

536 Soine, Valentin (LP:n komentaja): "Liikkuvasta poliisista ja sen tehtävistä." Suomen Poliisilehti, 19, 1945, , 388.

537 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 6; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 21.1.1957; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 65/II/1, 1957, 1.

hyvää kuria ja järjestystä, moitteetonta esiintymistä yms ominaisuuksia, joita juuri poliisilta vaaditaan.” Lisäksi tämä vaatimus olisi tarjonnut mahdollisuuden poistaa alokaskoulutuksen opetusohjelmasta sellaisia asioita, joita oppilaat olivat jo aliupseerikoulussa omaksuneet.⁵³⁸ Päälystötehtäviin hakeutuvilta harkittiin vaadittavaksi reserviupseerin arvoa, koska sota-aikaan oli huomattu sotilaallisen koulutuksen puuttavan tuottavan ongelmia erityisesti päälystötasolla.⁵³⁹ Vaatimus ei lopulta toteutunut, mutta rekrytoinnissa suositettiin upseeri- tai aliupseerikoulutuksen saaneita.⁵⁴⁰

Liikkuvassa poliisissa sisäänotossa sotilastaustan suosiminen näkyi selvästi. Miehistön osuus hakijoista oli 50 prosenttia, mutta sisään päässeistä vuonna 1959 ennätysmatalat noin seitsemän prosenttia⁵⁴¹ kun vuonna 1949 heitä oli ollut lähes 70 prosenttia.⁵⁴² Upseereita oli hakijoiden joukossa noin 5 prosenttia, mutta heidän osuutensa kurssille otetuista oli noin kolmannes.⁵⁴³ Upseereiden osuus koulutettavaksi otettujen joukosta oli myös noussut merkittävästi kymmenen vuoden takaisesta neljästä prosentista. Aliupseereita oli valituista jo yli kaksi kolmannesta vuonna 1961.⁵⁴⁴

Aliupseerien ja upseerien lisäksi tarpeellisina rekrytoitavina pidettiin myös jonkin erikoiskoulutuksen saaneita henkilöitä esimerkiksi autonkuljettajia tai radiosähköttäjiä.⁵⁴⁵ Erikoiskoulutettujen henkilöiden osalta voitiin sekä aliupseerikoulutukseen että pituuteen ja ikään liittyvistä vaatimuksista tilanteen vaatiessa joustaa.⁵⁴⁶

Kuva hyvän poliisin ominaisuuksista alkoi kuitenkin muuttua. Vuonna 1945 Liikkuvan poliisin komentaja Valentin Soine kirjoitti, että ”...poliisimiehen tehtävänä nykyoloissa ei ole vain etsiä ja saada selville rikolliset ja rauhanhäiritsijät ja korjata heidät talteen, vaan että tässä työssä on mentävä vielä askel pitemmällekin. Poliisimiehen velvollisuuksiin on aina ennenkin kuulunut, mutta nyt etenkin, uusien ja valoisampien aikojen koittaessa hänen on pyrittävä edistämään

538 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 6.

539 Yhdistelmä sota-ajan hallinnossa sekä sotapoliisin järjestelyssä ja toiminnassa saaduista kokemuksista annetuista lausunnoista, Ha:1 Salainen arkisto, poliisiasiat, 1939–40, 1943–44 (ei päivätty).

540 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 36/II/2, 18.1.1957, 1; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 5; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 2; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 1; Hc:1, Ehdotus poliisitoimii ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 1. Ks. myös tilastot liitteessä.

541 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 138.

542 Tilastotietoa liikkuvan poliisin alokaskursseista vv 1949–1961, PoAmk arkisto.

543 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 138; Toimintakertomus 1958, KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61.

544 Tilastotietoa liikkuvan poliisin alokaskursseista vv 1949–1961, PoAmk arkisto.

545 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 1.

546 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 8.

yleistä hyvää muissakin suhteissa siinä määrin, että tämän maan kaikki kansalaiset oppivat näkemään hänessä valppaan auttajansa ja hyväntekijänsä, jonka puoleen kunnan kansalainen voi aina luottamuksella kääntyä. Erikoisesti hänen tulee valvoa sitä, että yhteiskunnan vähäosaiset kuten invaliidit ja köyhät sekä ne heikot yhteiskunnan jäsenet, jotka eivät pysty pitämään puoliaan nykyisen kiihkeän elämäntempon vallitessa kuten vanhukset, sairaat, äideiksi tulevat ja lapset, saavat parempiosaisten taholta heille oikeuden ja hyvän tavan mukaisesti kuuluvan kohtelun, arvon ja avun.”⁵⁴⁷

1950-luvulta lähtien poliisien toiminta alkoi kasvavassa määrin kiinnostaa yleisöä ja yleisö alkoi myös asettaa poliisin työlle laatuvaatimuksia.⁵⁴⁸ Lainvalvoja siirtyi entistä keskustelempaan ja avoimempaan rooliin. Vuonna 1953 *Suomen Poliisilehdessä* julkaistussa kirjoituksessa alkaa olla nähtävissä aiempaa ”pehmeämpi” lähestymistapa poliisityöhön. ”Poliisitoimi ei ole vain pykälien noudattamisen valvontaa. Se ei ole yksinomaan syyttävää, vaan sen ohessa sen pitää olla myöskin rakentavaa ja kasvattavaa.” Kirjoituksessa myös korostettiin tarvetta ymmärtää rikollisia.⁵⁴⁹ ”Jos me vain matemaattisen kylmästi toteamme hänen rikoksensa määrätyn lain kohdan mukaan rangaistavaksi teoksi ja osoitamme hänet vastenmielisten vankiloiden kautta syyttäväviranomaisille, emme me ole tehneet mitään ensikertaisen tekijän palauttamiseksi järjestykseen. Ensikertalainen tuntee kohtaansa jäätävää kylmyyttä, jota hän ei ymmärrä, ymmärtämättä myöskään sitä ihmistä, joka häntä oli tutkinut. Kirjoittaja jatkoi: ”Meitä vastaan voitane väittää, että poliisi ollakseen poliisi ei saa olla ihminen. Poliisi ei saa tuntea mitään sääliä. Mutta onkohan säälin osoitusta rikkoneen ihmisen ymmärtäminen, kun mitään kuitenkaan ei laiminlyödä asianomaisen saattamisessa vastuuseen teostaan.”⁵⁵⁰

Ihmisten oikeanlaisen kohtaamisen merkityksen kasvaessa poliisiopetukselta alettiin vaatia aiempaa enemmän. Pian sodan jälkeen nousi ensi kertaa keskusteluun ajatus psykologian opettamisesta poliisimiehille. *Suomen Poliisilehti* uudelleenjulkaisi Ruotsin poliisikoulun rehtori Erik Bjelfverstamin *Polistidningen* -lehdessä alun perin julkaistun artikkelin, joka käsitteli psykologian merkitystä poliisiopetuksessa. ”Joka on ohimenevästi tutustunut johonkin koulujemme käyttöön tarkoitettuun sielutieteen oppikirjaan, suhtautuu luultavasti epäillen tähän kysymykseen [tulisiko sielutiedettä opettaa poliisimiehille]. Kuitenkin on varmaa, että tämän aineen perusteellinen ja oikein suoritettu opiskelu voi olla suureksi hyö-

547 Soine, Valentin (LP:n komentaja): ”Liikkuvasta poliisista ja sen tehtävistä.” *Suomen Poliisilehti*, 19, 1945, , 388.

548 Syrjälä, T., A. Paatero, and T. Helin. 1956. Poliisikoulutuksesta. Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. *Suomen Poliisilehti*, 11–12, 560.

549 T.T.: ”Poliisikoulutuksesta.” *Suomen Poliisilehti*, 1953, 13–14, 380.

550 T.T.: ”Poliisikoulutuksesta.” *Suomen Poliisilehti*, 1953, 13–14, 381.

dyksi poliisimiehellekin.” Rehtori Bjelfverstam kannatti aineen ottamista Ruotsin poliisikoulun opetusohjelmaan. Hän perusteli näkemystään opetuksen tarpeellisuudesta sillä, että poliisi joutuu tekemisiin kaikenlaisten ihmisten kanssa, myös “enemmän tai vähemmän abnormien yksilöiden kanssa.”⁵⁵¹ Ne joita on pidettävä normaaleina, “tuottavat järjestysvallan edustajille verrattain vähän vaivaa. Sen sijaan sopeutumattomat ovat yhteiskunnan surunlapsia ja sen vuoksi yhtenä joutuvat ristiriitaan lain ja järjestyksen kanssa.” Tämän takia sairaalloisten ilmiöiden tunteminen auttaa näiden ihmisten ymmärtämisessä.⁵⁵²

Hän jatkoi: “Mutta ei siinä kyllin, että poliisimies joutuu kosketuksiin monien erilaisten ihmisten kanssa. Useimmiten hän kohtaa nämä mitä arkaluontoisimissa tilanteissa.” Kohtaamisessa poliisin kanssa otetaan erilainen asenne, tullaan epäluuloisiksi ja asetutaan puolustuskannalle. Tietyissä määrin taito tulla toimeen toisten kanssa perustuu ihmistuntemukseen, joka voi toisilla olla luonnon lahja, “synnynnäinen psykologinen silmä”. Useimmilla näin ei kuitenkaan ole, vaan sitä täytyy opetella. Ihmistuntemusta oli mahdollista hankkia sielutieteen opinnoilla ja siksi psykologialla oli annettavaa esimerkiksi ihmisten käytöksen ennakointiin. Mikäli osaa tunnistaa tietyn ihmisen luonnon, voi ”sangen suurin todennäköisyyksin laskea, miten k.o. henkilö tulee käyttäytymään tietyissä tilanteissa.” Näin poliisimies pystyy itse muokkaamaan käyttäytymistään sen mukaan kenen kanssa oli tekemisissä. Vaikka ennustaminen ei aina ollut mahdollista, oli se kuitenkin helpompaa opintojen avulla. Kuulusteluihin ei kirjoittajan näkemyksen mukaan sielutieteen opinnoista ei juurikaan ollut hyötyä.⁵⁵³

Psykologian eri alueista kirjoittaja arvioi olevan hyötyä eri tilanteissa. Ihmisjoukkojen ohjaamisessa ja käsittelyssä tarvittiin sosiaalipsykologian oppeja. Lasten huostaanottopäätökset ja kuulustelut vaativat lapsipsykologian tuntemista ja nuorisorikollisten käsittelyssä oli hyötyä nuorisopsykologiasta. Kirjoittaja nosti esille myös johtamisen psykologian hyödyn päällystösasemassa toimiville.⁵⁵⁴

Ruotsissa psykologian opetus tulikin osaksi poliisikoulutusta vuonna 1949.⁵⁵⁵ Suomalaisessa keskustelussa toistettiin samoja äänenpainoja hieman myöhemmin 1950-luvun alkupuolella. Eräässä *Poliisimies*-lehdessä vuonna 1953 julkaistussa artikkelissa nimimerkki T.T. totesi: “Olisiko liikaa toivottu, että meille poliisikoulussa opetettaisiin psykologiaa, että poliisimiehemme oppisivat näkemään ihmisluonteen kehitysasteet.” Esimerkiksi nuoren henkilön rikollista tekoa tutkittaessa

551 Bjelfverstam, Erik (polistidningen): “Sielutiede poliisikoulutuksessa,” Suomen poliisilehti, 1948, 19, 520.

552 Bjelfverstam, Erik (polistidningen): “Sielutiede poliisikoulutuksessa,” Suomen poliisilehti, 1948, 19, 521.

553 Bjelfverstam, Erik (polistidningen): “Sielutiede poliisikoulutuksessa,” Suomen poliisilehti, 1948, 19, 520.

554 Bjelfverstam, Erik (polistidningen): “Sielutiede poliisikoulutuksessa,” Suomen poliisilehti, 1948, 19, 521.

555 Furuhausen, 2015, 20.

pitäisi pystyä ottamaan huomioon lasten kehitys ja ”kompleksien muodostuminen vääristä minäkäsityksistä.”⁵⁵⁶

Psykologian oppeja pidettiin tarpeellisina myös johtamisen kannalta. Nyt johtamiskoulutus puuttui poliiseilta kokonaan. *Poliisimies*-lehden artikkeli argumentoi edelleen, että esimiesasemassa toimivan poliisin pitää pystyä luomaan keskinäisen luottamuksen ilmapiiri⁵⁵⁷ ja toimia esimerkkinä. Tällä tavalla alaisetkin saadaan noudattamaan kuria vapaaehtoisesti. Kirjoittaja piti tärkeänä, että esimiesasemaan pyrkivältä tutkittaisiin johtajaominaisuudet. Artikkelissa ehdotettiin poliisipsykologian oppiaineen luomista. Sen oli tarkoitus pitää sisällään luonneoppia, työn psykologiaa sekä johtajalle tarpeellisia ominaisuuksia.⁵⁵⁸

Psykologiaa toivoi opetusohjelmaan myös nimismies Aarne Paatero Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä pitämässä alustuksessaan vuonna 1956. Hän esitti, että: ”Kun hän [poliisimies] ei myöskään mitään tiedä ihmisen luonteesta ja ihmisen toimintamuodoista luonteena sekä sen peruslakeja, ampuu hän helposti yli maalin joko hyvänahkaisuudellaan, jolloin hänestä tulee sellainen, joka ei kykene tekemään mitään työtä kunnolla, tai sitten hänestä tulee jääräpää, joka ei tule toimeen kenenkään kanssa. Tämä, ehkä tässä liiankin syvälle mentynä, panee ajattelemaan, olisiko aihetta antaa hänelle opetusta ihmisen käsittelystä luonteena, puhumattakaan siitä, voitaisiinko alipäällistölle ja päällistölle antaa opetusta massojen käsittelyperiaatteesta.”⁵⁵⁹

Psykologian opetus tulikin kokeilumielessä poliisikoulun opetusohjelmaan, mutta pätevien opettajien puutteessa sitä ei aina pystytty järjestämään.⁵⁶⁰ Lopulta se päätettiin poistaa, sillä kirjallisten taitojen parantamisen nähtiin olevan tärkeämpää kuin psykologian opettaminen eikä molemmille ollut aikaa. Nimismies Niilo Eerola piti psykologian opettamista puhtaana ”hölynpölynä.”⁵⁶¹ Psykologian opettamista ja siitä käytyä keskustelua voidaan pitää lähipoliisikauden ”pehmeämpien” asenteiden alkunäytöksenä ja ensimmäisinä askeleina kohti poliisien kouluttamista pelkän opettamisen sijaan.

556 T.T.: ”Poliisikoulutuksesta.” Suomen Poliisilehti, 1953, 13–14, 381.

557 T.T.: ”Poliisikoulutuksesta.” Suomen Poliisilehti, 1953, 13–14, 381.

558 T.T.: ”Poliisikoulutuksesta.” Suomen Poliisilehti, 1953, 13–14, 382.

559 Paatero, Aarne: ”Poliisikoulutuksesta.” Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 590.

560 Katila, Kauko: ”Neljäkymmentä ajast'aikaa poliisikoulutusta.” *Poliisimies* 1960, 1–2, 140.

561 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 20.12.1956, 2§ ; Poliisikoulun toimintakertomus tosin toteaa, että psykologian opetus lopetettiin, koska ”.. tutkimussihteeri Touko A. Markkanen ei enää suostunut jatkamaan tämän aineen opettamista muiden tehtäviensä vuoksi. Psykologian sijaan otettiin opetusohjelmaan kirjalliset harjoitukset. Näillä tunneilla on annettu opetusta poliisimiehille kenttätyössä esiintyvien kirjallisten tehtävien suorittamisessa.” KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1957, 3.

Soveltuvuuskokeet ja psykologiset testit poliisien rekrytoinnissa

Jo 1930-luvulla oli alettu punnita tieteellisten rekrytointimallien tarpeellisuutta poliiseille ja siitä lähtien testaamisen mahdollisuus on kiinnostanut poliisien rekrytoinnissa. Eri aikoina kokeiltiin erilaisia psykologisia ja älykkyystestejä.⁵⁶² Yhtenä testaamiseen liittyvänä ongelmana oli se, että poliisin tehtävään rekrytoitaessa ei rekrytoida vain yhdenlaiseen toimenkuvaan. Poliisimieheltä vaaditaan lukuisia eri ominaisuuksia eri tilanteissa ja tehtävissä.⁵⁶³

Valtion poliisikoulun johtaja (1928–1948) Yrjö Ropponen kirjoitti *Poliisimies*-lehdessä 1933 “sielutieteellisistä” (psykologisista) tutkimuksista, joissa oli pyritty eri ammattien osalta selvittämään niitä ominaisuuksia, joita kyseisessä tehtävässä toimimiselta vaadittaisiin. Näiden tutkimuksien perusteella kyettiin laatimaan jonkinlaisia kriteeristöjä sellaisista ominaisuuksista, joita tiettyyn ammattiin voitaisiin vaatia. Kyseisiä ominaisuuksia voitiin sitten testata erityisillä koesarjoilla ja näin tutkia ammattiin pyrkijöitä. Paitsi muita henkilökohtaisia ominaisuuksia, näissä tutkittiin tyypillisesti myös pyrkijöiden älykkyyttä.⁵⁶⁴

Ropponen kannatti kaaviomaisen yleiskatsauksen luomista poliisimiehiltä vaadittavista ominaisuuksista ja psykologisten koesarjojen luomista rekrytointia varten. Hän ehdotti koko maata varten perustettavaa psykoteknillistä lautakuntaa, jonka tehtävänä olisi tutkia poliisialalle hakeutuvat ja antaa heille erityiset

562 Poliisialalle pyrkivien älykkyuden testaamista harkittiin esimerkiksi vuoden 1944 mietinnössä. KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 6,8 Saksassa tällaisia testejä, joilla otettiin selvää oppilaan sopivaisuudesta poliisitoimeen ja havaintokyvystä oli ollut käytössä jo 1920-luvulla. Ignatius kuvaili kokeiden luonnetta *Lakimies*-lehdessä vuonna 1925: ”Niinpä oli esinekokoelma, jota oppilas sai lyhyen ajan silmällä, jonka jälkeen hänen oli muistista lueltava mitä oli nähnyt; oli tekstejä, joista oli jätetty pois sanoja, joita oppilaan oli täytettävä; näytettiin eri värisiä valoja eräästä valonheittäjästä, jolloin kokelaan oli lueltava ne oikeassa järjestyksessä; valokuvakokoelmasta oli löydettävä henkilö, jonka kuva, mutta toisessa puvussa, oli ennen näytetty. Tällaisia kokeita oli useampia, kustakin kokeesta annettiin pistemäärä ja vaaditaan määräluku pisteitä, jotta tulisi hyväksytyksi.” Ignatius, Gustaf: Kansainvälinen poliisiteknillinen näyttely Karlsruhessa kesällä 1925. *Lakimies*, 1925, III, 343.

563 ’Sixten’: ”Mietelmiä poliisikoulutuksesta, pätevyysvaatimuksista, palkkauksesta ynnä muista ajankohtaisista asioista.” Suomen Poliislehti, 1955, 6–7, 234. Poliisitehtävän monipuolisuutta kuvaili esimerkiksi koulutusvalintatyöryhmä vuoden 1978 mietinnössä. ”Sopivuutta harkittaessa on kiinnitettävä huomiota siihen työ- ja tehtäväympäristöön, jossa poliisimies joutuu toimimaan. Tyypillisiä tehtäviä ovat auto- ja jalkapartioinnin suorittaminen eri ajankohtina, juopuneiden ja väkivaltaisten ihmisten käsittelyminen, neuvojen, kehoitusten ja käskyjen antaminen yleisölle, voimakkeiden käyttäminen, liikenteen ohjaaminen, kuulustelujen suorittaminen, väkijoukkojen käsittelyminen, maastoetsintöjen suorittaminen, toimiminen järkyttävissä olosuhteissa, tiedustelut sekä erinäiset ohjaus- ja neuvontatehtävät. Keskeistä näissä tehtävissä on toimiminen ihmisten kanssa virka- ja siviiliasussa, vaikeat työolosuhteet, vaara- ja ristiriitatilanteet, järkyttävät kokemukset ja työn rasittavuus.” Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 37 Edelleen vuonna 1986 pidettiin vaikeana arvioida niitä ominaisuuksia, joita poliisi tarvitsee: “[...] poliisin työtillanteet saattava vaihdella normaalista hallintotoiminnasta nopeita päätöksiä ja toimenpiteitä vaativiin tilanteisiin kuten kaappaus- ja linnoittautumistilanteet. Kunkin tehtävän suorittaminen ei välttämättä vaadi samanlaisia ominaisuuksia työnsuorittajalta.” Pettersson, Valtter: ”Johtamistaidon koulutus.” *Poliisi*, 1986, 1b.

564 Ropponen, Yrjö: (nimimerkki Y.R., VPK:n johtaja): ”Hieman ammattianalyseista.” *Poliisimies*, 9, 1933, 395.

toistukset poliisitoimiin hakua varten.⁵⁶⁵ Vastaavia testejä oli tehty Saksassa, jossa oli testattu teollisuuslaitosten ja rautateiden työntekijöitä ja oli saatu kiistatonta näyttöä, että tutkimuksilla saavutettiin hyötyä. Ropposen ajatukset eivät kuitenkaan saaneet tarpeeksi vastakaikua. Monien mielestä ainoa mielekäs testi poliisiksi soveltumiseen liittyen oli toimiminen käytännön tehtävissä.⁵⁶⁶

Liikkuva poliisi oli alkanut järjestelmällisesti kehittää pääsykriteereitään ja alokaskoulutustaan sen jälkeen kun koulutustehtävä oli annettu sille.⁵⁶⁷ Hakijoita pyrittiin testaamaan objektiivisin kriteerein jo varsin varhaisessa vaiheessa. Vuonna 1949 Liikkuvan poliisiin pyrkijöille järjestettiin älykkyystesti ja vuoden 1950 ainoalle alokaskurssille hakijoille järjestettiin erityinen soveltuvuuskoee, jota nimitettiin myös luonnetutkimuskokeeksi,⁵⁶⁸ ”tällaiseen tehtävään perehtyneiden erikoistutkijain toimesta.” Kokeessa kerättyä aineistoa oli tarkoitus käyttää myöhemminkin poliisipalvelukseen pyrkivien soveltuvuuden testaamisessa.⁵⁶⁹

Kokeen tarkoitus oli selvittää hakijoiden ”älyllinen taso ja yleistietous” ja kiinnittää huomiota äidinkielen taitoon ja käsialaan. Kokeisiin kuului myös muistin ja havaintokyvyn tutkiminen filmin ja magnetofonin avulla.⁵⁷⁰ Tavoite oli selvittää, ketkä hakijoista olisivat kykenemättömiä selviytymään erilaisista poliisitalanteista tai pärjäämään alokaskurssilla. Myöhemmin kokeeseen lisättiin myös kansalaistiedon koe ja ainekirjoitustehtävä.⁵⁷¹ Yleensä parhaiten kokeista selviytyivät keskikoulun käyneet. Heidän osuutensa ei kuitenkaan vielä ollut suuri. Vuosina 1949–1955 noin joka seitsemäs liikkuvan poliisin alokasoppilas oli käynyt keskikoulun.⁵⁷²

565 Ropponen, Yrjö: (nimimerkki Y.R., VPK:n johtaja): ”Hieman ammattianalyseistä.” Poliisimies, 9, 1933, 396; Ropponen, Yrjö: ”Poliisialokaskoulutuksen ja läänin poliisiopetuskurssien uudelleen järjestäminen.” Suomen poliisilehti, 1944, 820.

566 Ropponen, Yrjö: (nimimerkki Y.R., VPK:n johtaja): ”Hieman ammattianalyseistä.” Poliisimies, 9, 1933, 396.

567 Kokeiden järjestäminen oli kuitenkin kallista, joten niistä jouduttiin ilmeisesti luopumaan. Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 4§.

568 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1950, 1.7.–31.12.1950, n:o 5725/IV/3; KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1950, 1.1.–30.6.1950, n:o 2375/IV/3.

569 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1950, 1.1.–30.6.1950, n:o 2375/IV/3.

570 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 287; Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 10. Näkö- ja kuulomuistin merkitystä korosti esimerkiksi Olavi Jotuni. KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistöille annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 5.

571 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139.

572 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskouluksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 287.

Kun testit olivat olleet käytössä vuosikymmenen, näytti selvältä, että ne ennustivat varsin hyvin tulevaa kurssimenestystä.⁵⁷³ Tästä ei kuitenkaan ollut rekrytoinnin kannalta niin suurta hyötyä, koska liikkuvan poliisin mukaan ”[...] myöhempi ammattimenestys, joka rakentuu enemmänkin luonteenpiirteiden varaan – edellytettynä, että älykkyys on vähintään keskitasoa – on huomattavasti vaikeampi ennustaa.”⁵⁷⁴ Käytettyjä älykkyystestejä myös kritisoitiin siitä, että ne kiinnittivät kenties liikaa huomiota älyn nopeuteen eikä älykkyYTEEN laajemmin.⁵⁷⁵ Toisaalta esimerkiksi liikkuvan poliisin päällikkö Kallio halusi 1960-luvun alussa lisätä älykkyystestien painoarvoa ja ottaa ne käyttöön jo rekrytointiprosessin niin varhaisessa vaiheessa kuin mahdollista.⁵⁷⁶

Valtakunnallisen rekrytoinnin tarpeisiin alettiin vuonna 1959 ideoida psykologien suunnittelemaa joukkotestauksia. Näillä olisi voitu suorittaa alkukarsinta, jonka jälkeen loput hakijoista olisi voitu kutsua Helsinkiin ”vaikeampiin psykoteknillisiin kokeisiin, joita erityinen psykologi toimeenpanee.” Fyysisen kunnon mittauksista erillisellä kokeella alettiin myös harkita. Mittausten lisäksi kokeista selvinneille haluttiin tehtäväksi lääkärintarkastus.⁵⁷⁷ Mallia haettiin puolustusvoimista, joissa oli käytössä ns. peruskoe, jonka ”tarkoituksena on selvittää kunkin miehen koulukelpoisuus, erityisesti kyky omaksua tietopuolista koulutusta.”⁵⁷⁸

Erityistä ”luonnetestausta” ei kuitenkaan järjestetty, koska tällaiseen olisi tarvittu ammattimaista psykologia. Liikkuvan poliisin päällikkö Kallio oli sitä mieltä, että tarvittavien luonteenpiirteiden tieteellinen selvittely olisi tarpeen, sillä ”poliisityön ’ammattimenestys’ ilmeisesti perustuu juuri määrättyihin luonneominaisuuksiin.”⁵⁷⁹ Ammattimenestyksen lisäksi katsottiin luonneominaisuuksien määrittävän poliisikokelaan tulevan ammattimenestyksen ”pystyvyytensä kenttätehtävissä samoin kuin [sic] asennoitumisensa uuteen ympäristöön.” Pelkän kurssin ja soveltuvuuskokeiden ei kuitenkaan nähty riittävän sen selvittämiseen, kenet kannattaa rekrytoida, vaan harkittiin näiden lisäksi vielä vuoden koeaika.⁵⁸⁰ Soveltuvuuskokeita pidettiin kuitenkin tarpeellisina.⁵⁸¹

573 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1950, 1.7.–31.12.1950, n:o 5725/IV/3; Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139.

574 KA, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958. Toimintakertomus 1950, 1.7.–31.12.1950, n:o 5725/IV/3.

575 KA, Hc:1, VPK, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 3.

576 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139.

577 KA, Hc:1, VPK, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 8.

578 KA, Hc:1, VPK, Poliisimiesten testauksesta, 1960, 1.

579 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139.

580 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 287.

581 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 4; Niistä sai selvän kuvan ”hakijan yleisestä kansalaistiedosta sekä huomio- ja käsityskyvystä.” KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 4.

Psykologi, maisteri Pentti kuvaili vuonna 1960, että testeillä oli mahdollisuus selvittää kahta luonteenominaisuutta, joista toinen oli neuroottisuus, jonka vastakohta oli tasapainoisuus ja toinen sisäänpäinkääntyneisyyttä, ”jonka vastakohtana on extroversio (avonaisuus positiivisessa mielessä, ei ’hölöys’).”⁵⁸² Pentti suunnitteli liikkuvalla poliisille omia testejä, joilla ensin tutkittaisiin jo virassa olevien poliisimiesten luonteenominaisuuksia ja niiden merkitystä palveluksessa. Näiden tuloksien avulla olisi voitu tarkemmin harkita uusien miehen valintaa. Haluttiin, että testien suorittaminen ja valinnat olisi suorittanut laitoksen oma psykologi, jonka tehtävä olisi näiden lisäksi opettaa suhtautumista yleisöön ja johtamistaitoa.⁵⁸³

1950-luvun lopulla kaikki liikkuvan poliisin alokaskurssille pyrkineet osallistuivat kaksipäiväisiin valintakokeisiin. Koe alkoi kirjallisella osuudella, joka käsitti ainekirjoituksen, yleisen kansalaistiedon kokeen sekä 3–4 älykkyydestä.⁵⁸⁴ Toisena päivänä hakijat haastateltiin. Haastattelussa huomio kiinnitettiin erityisesti ulkonaiseen olemukseen ja esiintymiseen. Tarkoitus oli saada kuva, oliko hakijalla toivottuja luonteenpiirteitä. Tarkoitus oli liikkuvan poliisin päällikkö Pentti Kallion sanoin, myös arvioida ”yleistä fiksutusta”. Haastattelulla saatiin hyvä yleiskuva henkilön sopivuudesta poliisialalle.⁵⁸⁵ Haastattelussa pyrittiin selvittämään, sopiko hakija luonteeltaan poliisitoimeen. Tarpeellisia olivat ”miehekkäät”, aktiiviset ominaisuudet kuin vireys, varmuus ja paljon puhuttu ’kääskijäluonne.’” Samalla pystyttiin tarkkailemaan henkilön yleisolemusta, esimerkiksi sanavalmiutta ja äänenkäyttöä. Haastattelun ei ollut tarkoitus olla tieteellinen testi, vaan siinä havainnoitiin pyrkijöitä laajemmalla seulalla.⁵⁸⁶

Olavi Jotunin mukaan oli tärkeää, että poliisiuralle haluavalla oli rohkeutta ja kykyä esiintymiseen. Liian hiljaista tai arkaa miestä ei voitu poliisiksi ottaa. Hän kirjoitti: ”Ei tarvitse olla liiallista sulavuutta vaan tavallisen miehen esiintymiskyky, jota sitten voidaan sopivasti kehittää.”⁵⁸⁷ Poliisilta ei vaadittu Jotunin mukaan yli-ihmisyttä, mutta tarvittavia ominaisuuksia olivat ”hyvä arvostelukyky, rauhallinen mielenlaatu eli kyky riittävästi hillitä itseään sekä sellainen asenne yhteiskuntaan ja kanssaihmiisiin, että voidaan uskoa hänen kaikissa tilanteissa

582 KA, Hc:1, VPK, poliisimiesten testauksesta, 1960, 2.

583 KA, Hc:1, VPK, poliisimiesten testauksesta, 1960, 3.

584 KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61. Toimintakertomus 1958; Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139; Poliisin järjestelykomitean osamietintö 8/1964, 20.

585 KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61. Toimintakertomus 1958; Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139; Poliisin järjestelykomitean osamietintö 8/1964, 20.

586 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1955, 8, 287.

587 KA Hc:1, VPK, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 4.

tunnollisesti ja puolueettomasti täyttävän virkavelvollisuutensa.”⁵⁸⁸ Poliisiksi otettava ei saanut olla ”tunnettu turhan ’purnaajana’, vaan häneltä olisi vaadittava myötämielistä ja kiihкотonta suhtautumista toisiin ihmisiin. Ylimielisyys, liiallinen omanarvontunto on pahimpia ominaisuuksia, mitä poliisilla voi olla. Olisi myös vaadittava, että pyrkijällä pitää olla töissään ja toimissaan määrätty tunnollisuus ja sitkeys. Kunnolliset elämäntavat ja tunne-elämän tasaisuus ovat myös tärkeitä asioita. Poliisiksi ei pitäisi päästä juoppoja, häikäilemättömiä naissankareita, etevä vipaajia yms.”⁵⁸⁹

Lopullisen valinnan suoritti valitsijatoimikunta, jonka muodostivat LP:n päällikkö ja opettajakunta. Mukana oli myös Helsingin poliisilaitoksen edustajia silloin kun laitokseen valittiin uusia miehiä.⁵⁹⁰ Arviointia voitiin jatkaa vielä alokaskursilla, jossa karsittiin viimeiset sopimattomat alokkaat pois. Karsittavia oli kuitenkin vain vähän.⁵⁹¹ Erottamisen syynä saattoi olla oppilaan liian matala älyllinen taso tai innostuksen puute ja saamattomuus.⁵⁹²

1950-luvun alkupuolella harkittiin vaihtoehtoa, että myös miehistöluokalle olisi pyritty hakemuksien avulla. Lopulta ajatuksesta luovuttiin, koska haluttiin, että kaikki kentällä toimivat poliisimiehet olisivat saaneet miehistötason koulutuksen.⁵⁹³ Lisäksi hakuprosessia pidettiin tarpeettomana, sillä koulutuksessa ollessaan miehet olivat jatkuvan tarkkailun alla. Ennen miehistöluokkaa he eivät voineet hakeutua vakinaisiin virkoihin, vaan he olivat poliisikokelaita.⁵⁹⁴

Eniten kritiikkiä vuosikymmenten aikana herättivät alipäällystökursien valinnat. 1950–1960-luvuilla lääninhallituksella oli tärkeä rooli kurssilaiisten valinnassa. Sen tehtävänä oli asettaa hakijat paremmuusjärjestykseen. Paremmuusjärjestykseen asettamiselle ei ollut olemassa selkeitä kriteereitä. Poliisikoulu valitsi tältä listalta sopivimmat. Lääninhallitus saattoi reagoida, jos poliisikoulu poikkesi suosituksista, mutta poliisikoulun johtaja Jotuni korosti koulun oikeutta tehdä näin; muutenhan lääninhallitus olisi itse voinut tehdä valinnat.⁵⁹⁵

588 Näiden kriteerien osalta Jotuni viittasi Ruotsiin ja käytti myös ruotsinkielisiä termejä. KA, Hc:1, VPK, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 4.

589 KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 4.

590 KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61. Toimintakertomus 1958; Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139; Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 20; Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 9–10.

591 KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61. Toimintakertomus 1958; Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 10; Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139.

592 Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 13.

593 KA, HPL, 14.12.1953, 1.

594 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 65/II/1, 1957, 2.

595 Jotuni, päiväamätön, 1–5.

Jotuni kaipasi sisäasiainministeriöltä ohjeita valintoja varten. Opettajakunnalle tuli vastaan hankalia tilanteita, joissa paperilla toinen ehdokas näytti ylivoimaiselta suhteessa toiseen, mutta silti lääninhallitus suositti jälkimmäistä. Tällaisessa tilanteessa opettajakunnan oli vaikea tietää, tuliko lääninhallituksen lausuntoa noudattaa vai ei ja oliko hakijalla jokin selkeä puute (”luonnevika”), jota pape-
reista ei voinut todeta. Toisinaan lääninhallitus esimerkiksi suosi ylioppilaita suhteessa käytännön poliisikoulutuksen saaneisiin, jopa siinä määrin, että se poik-
kesi pätevyyskriteereistä.⁵⁹⁶

596 Jotuni, päiväämätön, 7–8.

Alipäällystökurssi Suomenlinnassa vuonna 1952.

Opettajana Olavi Jotuni, joka toimi tuolloin Valtion poliisikoulun vanhempana opettajana. *Poliisimuseo*.

Valtion poliisikoulun alipäällystöluokan marssi Suomenlinnassa Susisaaren ja Ison Mustasaaren välisellä sillalla 1950-luvulla. *Poliisimuseo*

Liikkuva poliisi kehittää rekrytointimenetelmiään 1950-luvulla

Liikkuva poliisi kehitti alokkaiden rekrytointia voimakkaasti 1950-luvulla ja vuosikymmenen lopulla hakemusprosessi oli muuttunut monivaiheiseksi. Ensimmäisessä vaiheessa, kun toimia oli tullut avoimeksi tarpeeksi monta, päätettiin toimeenpanna alokaskurssi, josta ilmoitettiin sanomalehdissä.⁵⁹⁷ Lehti-ilmoittelua pidettiin sopivana tapana mainostaa poliisikoulutusta. Kun liikkuvan poliisin lääninkomisarioilta pyydettiin 1950-luvun puolivälissä näkemyksiä parhaista poliisikokelaiden rekrytointitavoista, eräät lääninkomisariot olivat sitä mieltä, että rekrytoinnissa hyödyllisiä olivat poliisia käsitelleet lehti uutiset, etenkin kuvilla varustetut artikkelit.⁵⁹⁸

1950-luvun lopulle tultaessa laajempaa tiedottamista pidettiin monilta osin tarpeettomana, koska hakijamäärät olivat suuria. Valittujen määrä vaihteli noin viiden ja kymmenen prosenttien välillä hakeneista.⁵⁹⁹ Eräät LP:n lääninkomisariot pitivät laajempaa mainostusta myös sopimattomana, ja katsoivat että saattoi jopa vähentää poliisikunnan arvoa.⁶⁰⁰ Katsottiin, että kiinnostus poliisialaa kohtaan syntyi luonnollisesti: "Reipas, kunnan poliisimies hyvissä asusteissa huomataan aina ja myöskin poliisin käytössä oleva, hieman salaperäiseltäkin tuntuva välineistö, jos se on kunnollista, vetää puoleensa."⁶⁰¹ Eräs lääninkomisario piti tärkeänä poliisin toiminnan avaaminen niin työn kuin vapaa-ajankin osalta uusia kandidaatteja houkuteltaessa.⁶⁰²

Vaikka hakijapulaa ei ollut, poliisialaan liittyvää tiedotustoimintaa, kuten aikakauslehtikirjoituksia, joissa käsiteltiin toimintaa sekä monisteita armeijaa varten, tehtiin jonkin verran.⁶⁰³ Liikkuvan poliisin näkökulmasta varusmiehet olivat tärkeä rekrytoinnin kohderyhmä ja se teki ahkerasti tiedotustyötä esimerkiksi kouluissa ja muissa nuorten kokoontumispaikoissa. Vaikka osa lääninkomisarioista pitikin mainostamista tarpeettomana, liikkuva poliisi pyrki pysymään rekrytoinnissaan ajan hermolla. Esimerkiksi 1950-luvulla ideoitiin poliisityön sisällöstä kertovaa kaitafilmiä.⁶⁰⁴

597 Poliisin järjestelykomitean osamietintö 8/1964, 18.

598 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 3; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 65/II/1, 1957, 1

599 Kallio, Pentti: "Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta." Suomen poliisilehti, 1960, 5, 137.

600 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 3; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 65/II/1, 1957, 1

601 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 3.

602 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 21.1.1957, 1

603 Kallio, Pentti: "Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta." Suomen poliisilehti, 1960, 5, 137.

604 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 3; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 36/II/2, 18.1.1957, 2; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 7; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 2-3; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 21.1.1957, 1; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 2.

Hakuprosessin edetessä sanomalehti-ilmoitukseen vastannut pyrkijä toimitti kirjallisen hakemuksen, johon liitettiin esimerkiksi lääkärin- ja koulutodistukset, oman asuinpaikkansa poliisipäällikölle. Päällikkö kirjasi oman lausuntonsa lomakkeelle ja lähetti sen eteenpäin liikkuvan poliisin kanslialle.⁶⁰⁵ Päällikön lausunnolla oli paljon painoarvoa, sillä lääninhallitus, joka nimittämisen suoritti, ei pystynyt erikseen suorittamaan ehdokkaiden vertailua. Lausuntoja pidettiin olenaisina, mutta monissa eri yhteyksissä myös ongelmallisina, koska ne eivät olleet keskenään vertailukelpoisia eikä niistä saanut tarkkaa kuvaa hakijoista.⁶⁰⁶

Päälliköiden lausuntojen merkitys oli tärkeä, koska pelkkä kurseilla menestyminen ei välttämättä varmistanut sitä että henkilö pärjää käytännöllisissä poliisitehtävissä, eikä varsinkaan kertonut sopivuudesta päällystötehtäviin.⁶⁰⁷ Poliisikoulun johtaja Olavi Jotuni kirjoitti 1950-luvun lopussa henkilökohtaisen tapaamisen merkityksestä: “Siinä jo voi tulla esille sellaisia selvästi havaittavia seikkoja, jotka poliisipäällikön vakaumuksen mukaan ovat esteenä hakijan pääsulle poliisialalle (esim hakija on huomattavasti rokonarpinen, erityisen epäsiististi pukeutunut yms). Ei kuitenkaan ole suotavaa, että poliisipäällikkö rupeaa ’psykologiksi’ ja esittää hakijan käytöksestä umpimähkäisiä vaikutelmia.”⁶⁰⁸

Toisaalta esimerkiksi liikkuvan poliisin päällikkö Valentin Soine arvosteli poliisipäälliköitä siitä, että he eivät täysin käsittäneet alokkaaksi pyrkijöistä antamiensa lausuntojen merkitystä: etenkin siirtoväkeen kuuluneet hakijat olivat päälliköille vanhastaan tuntemattomia eivätkä kaikki päälliköt vaivautuneet keskustelemaan hakijoiden kanssa selvittääkseen heidän ominaisuuksiaan ja sopivuuttaan poliisiksi.⁶⁰⁹

Vuoden 1944 toimikunta oli halunnut valtuuttaa poliisipäälliköt tutkimaan tarkemmin hakijoiden taustat. Päälliköt olivat aiemmin tyypillisesti luottaneet hakijoiden itsensä esittämiin todistuksiin. Taustoja saattoi tarkistaa esimerkiksi kyselemällä entisiltä opettajilta ynnä muilta henkilöiltä näkemyksiä. Samaan kiin-

605 KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61. Toimintakertomus 1958.; Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 8; Hakemuksen liitteenä toimitettiin virkatodistus, lääkärintodistus, koulutodistukset, sotilaspassi tai -kantakortti, viimeisestä palveluspaikasta annettu palvelutodistus, valokuva, ilmoitus ajokortista ja sen laadusta jos sellainen oli. Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 18–19.

606 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 4; Soine, Valentin (LP:n kommentaja): ”Liikkuvasta poliisista ja sen tehtävistä.” Suomen Poliisilehti, 19, 1945, , 787KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 9.

607 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 26.4.1938, 22; KA, EK-VALPO, VP II, 1945–46, SM yleiskirje 9881/P, 3.6.1946; KA, EK-VALPO I 88 Kuopio, 1945, SM yleiskirje 5589/P, 3.4.1945. KA, Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 4§. Tosin myöhemässä tutkimuksessa kävi ilmi, että miehistökurssilla menestyneet menestyivät yleensä myös työelämässä. Välitälo, Tarmo: ”Ylikonstaabeleiksi pyrkineet tutkittu: esimiesten tekemät henkilöarviointit selvitetään.” Poliisi, 1988, 5, 8.

608 KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 7.

609 Lääninpoliisitarkastajien neuvottelupäivät 1945, 18.

nittivät huomiota myös poliisikoulun johtaja Yrjö Ropponen heti sodan jälkeen sekä myöhemmin Suomen Poliisien liiton neuvottelutilaisuus vuonna 1951.⁶¹⁰

Kuten LPK:n apulaispoliisitarkastaja Aarne Paatero kirjoitti: ”...meikäläisen on aivan mahdotonta, monta kertaa aivan hakuajan lopussa, etenkin kun hakija tahtoo puhelimesta tapahtuneiden tiedustelujensa jälkeen lähettää paperit postissa, saada hakijasta kunnollisia tietoja. Yritetään soittaa jollekin paikkakuntalaiselle, joka tietysti sanoo, että hyvät mies ja sillä hyvä.”⁶¹¹ Eräät pitivät arviointia kuitenkin varsin yksinkertaisena. Liikkuvan poliisin päällikkö Valentin Soine oli kirjoittanut *Suomen Poliisilehden* artikkelissaan poliisipäälliköille vuonna 1945: “Minun ei tarvitse Teille selostaa tarkemmin minkälaisen hyvän poliisimiehen tulee olla, Te tiedätte sen itsekin, tuollaisen miehen näköisen, kiihkottoman, vakaan ja luotettavan, mutta tarpeen vaatiessa toimeentarttuvan.”⁶¹²

Kriteereitä haluttiin kuitenkin 1950-luvun kuluessa täsmentää, jotta lausunnot olisivat olleet keskenään paremmin vertailukelpoisia. Tätä tarkoitusta varten laadittiin erilliset ohjeet lausuntoja varten. Ongelma ei ratkennut niidenkään avulla kokonaan.⁶¹³ Jotta vertailukelpoisuus olisi entisestään parantunut, luotiin erilliset kaavakepohjat, joiden avulla arvioitsija pystyi tarkemmin erittelemään omat näkemyksensä hakijoista. Ilmeisesti poliisipäälliköt eivät mielellään täyttäneet lomakkeita, joten niiden yksinkertaistamista tai jopa pois jättämistä esitettiin 1950-luvun puolivälissä.⁶¹⁴

Arvioinnin kannalta tärkeintä oli kiinnittää huomio erityisesti hakijan elämäntapoihin ja luotettavuuteen. Ohjeen mukaan päällikön tuli hankkia tietoja “muun muassa hakijan elämäntavoista ja kotioloista, harrastuksista, luotettavuudesta, ulkonäöstä, esiintymisestä, suullisesta esitystaidosta, älykkyydestä, kehityskyvystä ja luonteenominaisuuksista.”⁶¹⁵ Monet tärkeistä vaatimuksista, kuten luotettavuus, elämäntapojen nuhteettomuus ja muu sopivuus, yleissivistys, älykkyys ja tietyt luonteenominaisuudet olivat erittäin vaikeasti mitattavissa, saati lueteltavis-

610 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 8; Ropponen, Yrjö: ”Poliisialokaskoulutuksen ja läänin poliisiopetuskurssien uudelleen järjestäminen.” Suomen poliisilehti, 1944,, 820; Soine, Valentin (LP:n kommentaja): ”Liikkuvasta poliisista ja sen tehtävistä.” Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 787; KA, EK-VALPO I 88, 1945, Kuopio, SM yleiskirje 5589/P, 3.4.1945; KA, Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 4§. Eräässä ehdotuksessa sanottiin, että olisi hyödyllistä antaa päälliköiden seurata alokasvalintoja, jotta kriteerit yhtenäistyisivät. KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 36/II/2, 18.1.1957, 2.

611 Paatero, Aarne: ”Poliisikoulutuksesta.” Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 589.

612 Soine, Valentin (LP:n kommentaja): ”Liikkuvasta poliisista ja sen tehtävistä.” Suomen Poliisilehti, 19, 1945, 787.

613 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139.

614 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 3–4; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 3.

615 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139.

sa lakitekstitasolla.⁶¹⁶ Liikkuvan poliisin päällikkö Kallio halusi erikseen korostaa, ettei näihin asioihin kannattanut ottaa kantaa kuin ainoastaan selvimmissä tapauksissa.⁶¹⁷

Kaavakepohjia kritisoitiin samasta syystä: ”On mm. aivan mahdotonta yhtenäisesti sanoa, mikä on miehen ’älykkyys’ ja ’luotettavuus’, kun ei ole määrätty tai selostettu normeja, joiden mukaan ne määritellään.” kirjoitti apulaispoliisitar-kastaja Aarne Paatero.⁶¹⁸

Täytettyään lausuntolomakkeen päällikkö toimitti sen liikkuvan poliisin kansliaan, joka suoritti alkukarsinnan. Karsinnassa rajattiin ulos ne, jotka eivät täytäneet vähimmäisvaatimuksia esimerkiksi iän tai koulutustaustan suhteen. Hakijat luokiteltiin kolmeen kelpoisuusluokkaan, jatkoon päässeet, varalle otetut ja ne, joiden hakemukset palautettiin hakijoille.⁶¹⁹

Lääninkomisarioiden pikaiset arviot hakijoista: ”Toiset pitävät tummista, toiset vaaleista.”

Parhaan luokan hakijoista lähetettiin tiedot kotipaikkaläänin lääninkomisariolle, joka kutsui hakijat arvioitavaksi. Arvioinnissa keskityttiin ulkonaiseen olemukseen, esiintymiseen ja älyyn. Lisäksi hakija suoritti paikan päällä lyhyen äidinkielen kirjallisen kokeen.⁶²⁰ Komisario kirjasi tulokset lomakkeelle, joka toimitettiin takaisin liikkuvan poliisin kansliaan. Suojelupoliisilta pyydettiin erillinen lausunto hakijoiden soveltumisesta poliisivirkaan, minkä jälkeen kanslia karsi osan hakijoista valintakokeeseen.⁶²¹

Lääninkomisarion puhuttelua pidettiin pikaisena ja umpimähkäisenä. ”Eri lääninkomisarioilla on erilaisia näkemyksiä, toiset pitävät tummista, toiset vaaleista.” Se haluttiin mieluummin korvata valinta-elimien arvioinnilla ja pääsyttökinnolla.⁶²² Poliisikoulun johtaja Olavi Jotuni oli esimerkiksi sitä mieltä, että rekrytoinnissa tuli keskittyä paikallisten tarpeiden sijaan valitsemaan miehet koko maan poliisikuntaa varten. Jotunin mukaan psykologinen koe ja käynti poliisipäällikköiden

616 KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 2.

617 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139.

618 Paatero, Aarne: ”Poliisikoulutuksesta.” Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 589.

619 KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61, Toimintakertomus 1958; Poliisin järjestelykomitean osamietintö 8/1964, 19; Kelpoisuusluokista toiseen pudotti jo pelkkä papereiden keskinkertaisuus. Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139.

620 KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61, Toimintakertomus 1958; Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 138; Poliisin järjestelykomitean osamietintö 8/1964, 19.

621 Kallio, Pentti (tarkastaja): ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutus.” 15.3.1958, 9.

622 KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 7.

luona olisi riittänyt korvaamaan liikkuvan poliisin lääninkomisarioiden puhutellun.⁶²³ Jotuni myös toivoi erityisen valintaelimen muodostamista, jossa olisi ollut mukana liikkuvan poliisin edustajien lisäksi myös Valtion poliisikoulun, järjestyspoliisin, rikospoliisin ja maalaispoliisin edustajat sekä psykologi.⁶²⁴

Lääninkomisarioiden rooliin kohdistuneesta kritiikistä huolimatta he osallistuivat hakijoiden rekrytointiin aina vuoteen 1973 saakka. Tämän jälkeen kokelaskurssille pyrkijät toimittivat hakemuksensa oman asuinpaikkakuntansa poliisipäällikölle kuten ennenkin, mutta sitä ei enää välitetty lääninhallitukselle vaan lausuntojen kera suoraan poliisiopiston johtajalle.⁶²⁵ Tätäkin menettelyä alettiin arvostella epäoikeudenmukaisuudesta 1970-luvun puolivälissä. Poliisiasian neuvottelukunta piti kohtuuttomana, että lausunto hakijasta saattoi perustua lyhyeen keskusteluun.⁶²⁶

Lääninkomisarioiden osallistuminen rekrytointiin oli vakiintunut, koska hakijat rekrytoitiin aluksi liikkuvan poliisin palvelukseen ja he usein jäivätkin sinne pidemmäksi aikaa.⁶²⁷ Lääninkomisarioiden ymmärrystä koko prosessista pyrittiin parantamaan siten, että he saivat osallistua valitsijatoimikuntaan. Valtakunnalliseen valintaan osallistumisen katsottiin tarjoavan realistisen kuvan poliisikokelastasosta ja auttavan komisarioita paremmin valikoimaan yleiseen tasoon sopivia kokelaita omissa lääneissään.⁶²⁸

Vuonna 1960 kokeiltiin lääninkomisarioille jaettavia lomakkeita alokaskouluun pyrkijöistä täytettäväksi. Tarkoituksesi ilmoitettiin lääninkomisarioiden työn säästäminen,⁶²⁹ mutta tavoite on luultavasti ollut myös prosessin yhdenmukaisaminen ja mielivaltaisten valintojen vähentäminen. Lomakkeet olivat hyvin kattavia: niissä arvioitiin esimerkiksi hakijan vartalo, kasvot, ryhti, esiintyminen ja käytös. Lääninkomisarion piti ottaa kantaa sellaisiin asioihin kuin hakijan pukeutumiseen, henkiseen kehittyneisyyteen yleensä, ajatuskykyyn, ilmaiskykyyn, vastaamiseen, puhetapaan, ja lisäksi hänen tuli arvioida tämän luonteen ja temperamentin piirteitä.⁶³⁰

623 KA, Hc:1, Olavi Jotuni: Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 7–8.

624 KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 6.

625 Poliisiopiston ohjesääntö, 1975??, 25§.

626 Poliisiasian neuvottelukunnan yleisjaoston kokous tiistaina 25.5.1976. Hf:8 Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1974–77; Poliisiasian neuvottelukunta: Lausunto ehdotuksesta poliisiasetuksen muuttamiseksi. 3.6.1976, KA, SM, Hf:8 Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1974–77.

627 KA, Hc:1, Olavi Jotuni: Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 7–8.

628 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 65/II/1, 1957,1; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 3; Kallio, Pentti (tarkastaja): "Liikkuvan poliisin alokaskoulutus." 15.3.1958, 9.

629 Mutta kuten lomakkeiden yhteydessä sanottiin, niistä ei ollut suurempaa hyötyä, jos niitä lukemaan ei palkattu ketään. KA, Hc:1, alokaskouluun pyrkiviä koskevat lomakkeet, 21.5.1960.

630 KA, Hc:1, alokaskouluun pyrkiviä koskevat lomakkeet, 21.5.1960.

Avuksi oli annettu erilaisia tukisanoja. Esimerkiksi vartaloa saattoi arvioida sanoilla: atleettinen, roteva, tanakka, jäntevä, voimakas, sopusuhtainen, solakka, laiha, heikonlainen, kehittymätön, lihavuuteen taipuva. Kasvoja luokiteltiin esimerkiksi sen perusteella olivatko ne sopivat virkapukuun, ja ohjeen mukaan oli huomioitava erityisesti negatiiviset piirteet. Ryhti saattoi olla esimerkiksi pysty, suora, luonnollinen, pakotettu, huolimaton, veltto tai kumara. Esiintymiseen liittyi kriteereitä kuten terveesti tehostettu, varma, energinen, avoin, laimea, välinpitämätön, kömpelö, avuton, veltto, omahyväinen, epäsiisti. Käytös puolestaan saattoi olla hioutunut, kohtelias, luonteva, vapaa, vaatimaton, nöyrä, ujo, epävarma, estynyt, epäluonteva, teennäinen, hiomaton, ”rento”, hermostunut. Pukeutumista saattoi luonnehtia muodikkaaksi, huolitelluksi, siistiksi, ”tavalliseksi”, ”maalaiseksi”, erikoiseksi tai hoitamattomaksi. Henkisiä ominaisuuksia saattoi arvioida kahdessa kategoriassa: henkinen kehittyneisyys yleensä oli esimerkiksi monipuolinen, ”fiksu”, yksipuolinen, raskastyylinen, rajoittunut, kehittymätön. Ajatuskyky puolestaan johdonmukainen, perusteellinen, arvostelukykyinen, itsenäinen, nopea, selkeän asiallinen, hidas, kaavamainen, epäjohdonmukainen, epäitsenäinen, arvostelukyvytön, pinnallinen tai sekava.

Lomakkeen täyttöä koskevat ohjeet olivat varsin pikkutarkat. Korostettiin sitä, että tulee kiinnittää erityistä huomiota vartalon ja kasvojen kielteisiin piirteisiin. Myös muut luonnehdinnat kuin mainitussa listassa olleet olivat sallittuja ja erilaiset porrastukset kuten ”hiukan kumara”, ”huomattavan kumara”, ”ilmeisesti liian alistuva” olivat myös sallittuja. Henkisiä ominaisuuksia arvioitaessa hakijoille oli tarkoitus asettaa periaatteellisia kysymyksiä, esimerkiksi kysyä mitä mieltä tämä oli maaltapaosta tai väkijuomien haittavaikutuksista. Samalla arvioitiin tietomäärää.

Liikkuvan poliisin kanslia oli antanut vielä lisäohjeita hakijoiden arviointia varten. Tärkeää oli kiinnittää huomiota siihen, näkyikö hakijan ”Ulkonaisessa olemuksessa näkyviä rakennevikoja ja ’kauneusvirheitä’ sekä esiintymisessä ilmenevää velttoutta, epävarmuutta, liiallista jännittyneisyyttä, ylimielisyyttä, ’hiomatomuutta’ ym.” Suullisen esityksen osalta negatiivisia asioita olivat ”...selvästi todettava keskitason alapuolella oleva älykkyys, ilmeinen arkuus ja epävarmuus tai ’käskijäluonteen’ puute, epäaitous ja teennäisyys, liian laimea ja flegmaattinen temperamentti, suullisen esityksen kehittymättömyys yms.” Positiivisia ominaisuuksia olivat mm. ”Olemuksen luottamusta herättävä yleisvaikutelma, yleinen miehekkyyys ja jämyys, tunne-elämän tasapainoisuus ja levollisuus, esiintymisen vireyys ja aktiivisuus, sanallinen kyvykkyys jne.”⁶³¹

Lomakkeisiin tuli myös erillinen kohta, johon hakija kirjasi ”elämänhistoriasta” tärkeimmät vaiheet. Hakijaa pyydettiin kuvailemaan lapsuus- ja nuoruusvuosiaan ja perhetaustaansa kertovaan tyyliin. Hänen tuli myös kertoa tämänhetkisestä perhe- ja työtilanteestaan, kuvailla aiempia työtehtäviään, koulutaustaansa ja asevelvollisuusajakaansa. Ajokortista tuli olla erikseen maininta, samoin vieraiden kielten osaamisesta, konekirjoitus-, tekstaamis- ja piirustustaidosta. Erikseen tuli mainita muut taidot, joista saattoi olla hyötyä poliisialalla, sekä vapaa-ajan harrastukset. Hakijan tuli myös kertoa minkälaisiin poliisitehtäviin hän toivoi pääsevänsä ja minne. Lisäksi kaavakkeissa kysyttiin kiinnostuksesta poliisitointa kohtaan, siitä oliko hakijalla kenties sukulaisia poliisissa.⁶³² Elämänhistoriaa pidettiin hyödyllisenä, sillä se antoi hyvän kuvan hakijasta ja hänen kirjallisesta tasostaan ja tarjosi tälle mahdollisuuden omin sanoin selvittää miksi pyrkii poliisialalle.⁶³³

Koulutus korvaa ajatuksen:

”Jolle Jumala antaa viran, sille Hän antaa myös järjenkin”

Päällystöluokan pääsyttökinto otettiin käyttöön ohjesäännössä 1945 ja sisäasiainministeriö päätöksellään vahvisti alipäällystöluokalle pyrkimisen erillisen hakeuksen perusteella vuonna 1946.⁶³⁴ Vuoteen 1954 mennessä noin joka kymmenes hakija oli hyväksytty päällystöluokalle.⁶³⁵ Toisinaan kävi niin, ettei suuresta läänistä yksikään hakija päässyt päällystöluokan oppilaaksi. Syynä ei suinkaan ollut se, että ”tällaiseen läänin olisivat hakeutuneet kaikki puupäät, jolloin keltasta jääminen saisi kyllä luonnollisen selityksen.” Syynä pidettiin ennemminkin pääsykokeen luonnetta, jossa tentattiin yksityiskohtaisia tietoja. Lisäksi järjestelmää rakennettaessa oli ajateltu, että koulutetut hakeutuisivat avoimien päällystötöhtävien perässä eri puolille maata, mikä ei kuitenkaan 1950-luvulla osoittautunut mahdolliseksi erityisesti kaupunkien huonon asuntotilanteen ja matalien palkkojen takia.⁶³⁶

Päällystötöhtäviä koskevista rekrytointikriteereistä oltiin erimielisiä. Jotkut poliisimiehet olivat 1950-luvulla sitä mieltä, ettei pätevyysvaatimuksia saanut nostaa, koska se esti joidenkin mahdollisuuksia päästä ylenemään virkaurallaan. Tällaiset kommentit saivat aikaan vastalauseita, joissa todettiin, ettei muillakaan aloilla tyy-

632 KA, Hc:1, alokaskouluun pyrkiviä koskevat lomakkeet, 21.5.1960.

633 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 36/II/2, 18.1.1957, 2; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 9; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 3; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 3.

634 SM:n päätös 761, 1946, 14§; VPK ohjesääntö 31.12.1945, 15§.

635 Nikupaavola, Eino: ”Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus.” Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 32.

636 Syrjälä, T., A. Paatero ja T. Helin. 1956. Poliisikoulutuksesta. Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Suomen Poliisilehti, 11–12, 565.

pillisesti pystynyt etenemään ilman määrättyjen tietojen ja taitojen hallitsemista. Esimerkiksi nimimerkki Sixten kirjoitti *Suomen Poliisilehdessä* vuonna 1955, että ”...nurinkurista on, ainakin allekirjoittaneen mielestä se, että suurenkin kaupungin ylimmäksi poliisimieheksi voi päästä osaamalla puhua ja kirjoittaa äidinkieltään sekä omaamalla riittävän määrä nuhteettomia virkavuosia sekä jättämällä muun Jumalan huostaan. Vanha sanonta ’Jolle Jumala antaa viran, sille Hän antaa myös järjenkin’ ei pidä enää paikkaansa, vaan ensin on nykyään saatava järki ja sitten vasta virka. Pelkkä järkikään ei enää riitä, vaan sitä on myös osattava käyttää ja kehittää.” Koska osa poliisimiehistä oli työn ohella opiskellut jopa ylempään oikeustutkintoon saakka, oli mahdollista palkata muodollisesti päteviä miehiä poliiseiksi.⁶³⁷ Hän piti kohtuullisena vaatimusta, että mies, jolla oli halua pyrkiä komisarioksi, olisi hakeutunut päällystöluokalle vasta suoritettuaan tärkeimmät keskikoulututkintoon kuuluvat aineet yksityisesti. Tämän katsottiin osoittavan päällystötehtäviin pyrkijältä tarvittavia ominaisuuksia, sisukkuutta ja älykkyyttä.⁶³⁸

“Kelpaako poliisiksi mies, joka ei osaa jakolaskua?”⁶³⁹

Alokkailta ja miehistöltä vaadittu pohjakoulutustaso oli pitkään yläkansakoulun suorittaminen. Vaatimustason kohottamista harkittiin useampaan kertaan 1950-luvun kuluessa, mutta katsottiin, ettei tämän korkeampaa koulutustasoa voitu pyrkijöiltä vaatia.⁶⁴⁰ Poliiseiksi tarvittiin sujuvia kirjoittajia, mutta ”...ne joilla olisi kiinnostusta kynäkäyttöön, menevät herkästi muille aloille, näille usein pääsee nuorempana kuin poliisialalle, ja ovat jo ammattilaisia 21-vuotiaana. Eivät sitten halua siirtyä poliisialalle, varsinkin kun palkkaus on huono.”⁶⁴¹ Huolena oli, että keskikoulusivistyksen vaatiminen saattaisi tarkoittaa, että poliisiin pyrkisi sellaisia hakijoita, jotka eivät olisi menestyneet muualla.⁶⁴² Eräs kommentoi: “Huonosti suoritettu keskikoulu ei ole mikään vankka pohja poliisialalle, sillä tuohan voi johtua vain kahdesta syystä, nimittäin joko laiskuudesta tai

637 'Sixten': "Mietelmiä poliisikoulutuksesta, pätevyysvaatimuksista, palkkauksesta ynnä muista ajankohtaisista asioista." Suomen Poliisilehti, 1955, 6–7.

638 'Sixten': "Mietelmiä poliisikoulutuksesta, pätevyysvaatimuksista, palkkauksesta ynnä muista ajankohtaisista asioista." Suomen Poliisilehti, 1955, 6–7, 234.

639 KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 3.

640 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 6; KA, Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 4§; Helin, Toivo (poliisilaitoksen sihteeri): "Poliisikoulutuksesta." Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 593; KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 1.

641 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 2. Vastaava huoli esitettiin myös esimerkiksi kirjeessä KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 4.

642 KA, Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 4§; KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 1.

sitten tyhmyydestä. Nämä ovat molemmat sellaisia ominaisuuksia, joita ei käyne puolusteleminen.”⁶⁴³

Koulutustasovaatimuksen noston katsottiin vaativan enemmän poliisialasta kiinnostuneita hakijoita ja toisaalta parempaa palkkausta.⁶⁴⁴ Toisaalta pohjakoulutusvaatimuksen nostaminen olisi voinut itsessään lisätä mielenkiintoa poliisialaa kohtaa ja samalla nostaa poliisin tasoa työn arvostuksen kasvaessa.⁶⁴⁵ Huolena oli, että keskikoulun vaatiminen olisi voinut rajata rekrytoinnista ulos sellaisia maaseudun nuoria, joilla ei ollut välttämättä mahdollisuuksia oppikoulun käymiseen. Tällaisia henkilöitä oli tyypillisesti mahtunut parhaiden pyrkijöiden joukkoon.⁶⁴⁶ “Tosiasiahan on, että mies, jolla on hyvät paperit, saattaa kentällä olla täysi nolla ja mies, joka on papereiltaan keskinkertainen, saattaa olla mitä parhain poliisimies.”⁶⁴⁷ totesi liikkuvan poliisin apulaispoliisitarkastaja Aarne Paatero.

Ajatus keskikoulun tarpeellisuudesta johtui erityisesti poliisin kirjallisten töiden lisääntymisestä: ”Toisaalta kynä on poliisin ’kirves’ ja yleisesti ottaen kansakoulupohjaisen kynäkäyttö on sillä tasolla, ettei sitä voida katsoa tämän päivän poliisille riittäväksi” otti lääninkomisario Esko Suominen kantaa poliisin koulutustasoon liittyvässä kirjelmässään.⁶⁴⁸ Keskikoulun käymistä ei voitu silti edes pitää takeena hyvästä kirjallisesta osaamisesta.⁶⁴⁹

643 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 3; Vastaavan mielipiteen esitti myös koulun johtaja Olavi Jotuni. Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 1.

644 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 1.

645 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 1; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 4. Vaihtoehtoisesti voitiin ottaa huomioon myös vastaavat opinnot, esimerkiksi kauppakoulu, teollisuuskoulu, kansankorkeakoulu ja kaksivuotinen maamies- ja maanviljelyskoulu. KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 1.

646 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 1. Oppikoulut alkoivat tosin vähitellen lisääntyä maaseudulla. KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 4. Maaseudulta tulleita pidettiin yleensä parempina poliisimiehinä kuin kaupunkilaisia, mutta tästä vallitsi myös poikkeavia näkemyksiä: ”Yleinen käsitys ammattikuntamme keskuudessa on, että em ilmiö johtuu siitä, että kaupunkilaisnuoret ovat huonompaa ainesta ja halveksivat poliisiammattia. En käsitä tätä kysymystä näin, vaan olen sitä mieltä, että kaupunkilaisnuorison se osa, joka on moraaliltaan hyvää ja eteenpäinpyrkivää, siirtyy jo nuorella ikäkaudella eri ammattialoille, joille kaupungissa on suunnattomasti paremmat mahdollisuudet kuin maaseudulla on koskaan ollut. Tästä johtuen se vähäinen määrä, mitä kaupunkilaiskasvatteja on hakeutunut poliisialalle, on antanut huonon kuvan, koska siltä jo alkuaan on puuttunut se tarmo, mikä nykyisessä elämäntaistelussa tarvitaan.” Kirjoitti lääninkomisario Esko Suominen. KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 2. Liikkuvan poliisin hakijoista suurin osa olikin maaseudulta kotoisin. Hc:1, LP oppilastilasto, 1960; Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alakoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 137.

647 Paatero, Aarne: ”Poliisikoulutuksesta.” Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan * poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 591.

648 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 1; Myös Rovaniemen lääninkomisario oli sitä mieltä, että keskikoulusivistystä tarvittiin juuri poliisilta vaadittavien kirjallisten taitojen nousun takia. KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 1.

649 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 3; Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 3.

Kirjallisen osaamisen lisäksi poliiseilta toivottiin parempaa yleissivistystä. Poliisialalle pyrkijän tuli kyetä omaksuma laajoja tietomääriä. Hyvä pohjakoulutus ei välttämättä taannut kumpaakaan. Tästä syystä täytyi erikseen selvittää, oliko poliisiuralle pyrkijä myös omaksunut opetetut tiedot. Pidettiin tärkeänä, että poliisimies osasi laskea ja tunsi Suomen historiaa, yhteiskuntaoppia ja maantietoa. Poliisikoulun johtaja Olavi Jotuni kysyi poliisin rekrytointia ja koulutusta käsitelleessä kirjoituksessaan: “Kelpaako poliisiksi mies, joka ei osaa jakolaskua. Sellainen on löytynyt käynnissä olevalta rikospoliisikurssilta.”⁶⁵⁰

Jotuni oli sitä mieltä, että pyrkijöille järjestetyssä yleistiedon kokeessa ei pitänyt kysellä ”knoppimaisia tietokilpailukysymyksiä” vaan vaatia laajempia vastauksia, joista selvisi, oliko pyrkijällä hyvä yleissivistys. Työterveyslaitoksen asiantuntijat olivat pitäneet liikkuvan poliisin ”tietotestejä” liian vaikeina.⁶⁵¹

Vuoden 1964 poliisiasetuksessa kokelaskurssin pääsykriteereitä muutettiin.⁶⁵² Vaatimus nuhteettomuudesta ja poliisitoimeen sopivuudesta säilyi.⁶⁵³ Tämän lisäksi lakiin kirjattiin, että hakijan tuli selviytyä Poliisiopiston järjestämästä pääsykokeesta hyväksytysti.⁶⁵⁴

Pyrkijöiltä alettiin vaatia keskikoulun oppimäärän suorittamista, joskin vaatimuksesta oli mahdollista joustaa.⁶⁵⁵ Katsottiin, että poliisitehtävissä vaadittiin kansakoulun oppimäärää laajempia tietoja.⁶⁵⁶ Vaatimus oli verraten korkea; vuonna

650 KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 3.

651 KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 3.

652 Uudet vaatimukset vahvistettiin poliisiasetuksessa 119/69, 60§.

653 Nuhteettomuuden vaatimukseen liittyen 1978 koulutusvalintatyöryhmä piti myös tärkeänä, että hakija oli hoitanut taloudelliset asiat tunnollisesti ja huolellisesti. Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 35. Nuhteettomuus tarkoitti käytännössä sitä, että hakija ei ollut syyllistynyt väkivaltarikokseen tai epärehellisyttä osoittavaan tekoon, joihin luettiin myös rattijuopumus, huumausainerikos tai vakavanluonteinen alkoholilainsäädännön rikkomiseen. Useat tai tuoreet päihtymyspätykset samoin kuin runsas alkoholin käyttö yleisesti oli osoitus sopimattomuudesta poliisin ammattiin. Myös varusmiespalvelun aikana saadut rangaistukset ja muut vastaavat, jotka osoittivat sopeutumattomuutta kuriin estivät pääsyn koulutukseen. Liikenne rikkomukset vaikuttivat vasta jos niitä oli useampi. PPKM, 1986, 693; Valintaperusteet ja hakumenettely poliisin peruskoulutukseen. Poliisikoulu, 1992, 6. Myöhemmin rajattiin, että myös avoin rasismi heikensi sopivuutta poliisin ammattiin. Lopullinen arvio henkilön sopivuudesta jäi Poliisikoulun johtajan käsiin. HE 168/2003, 6§. Myös pyrkimisen yhteydessä tehdyssä huumetestissä osoitettu huumausainekäyttö oli asia, joka esti pääsyn koulutukseen. HE 168/2003, 7§; Päihdetestaamisesta on säädetty 103/2007 7§:ssä ja 1164/2013, 26§:ssa. Myös turvallisuus selvitys on nykyään edellytyksenä valituksi tulemiselle. 1164/2013, 25§. Vastaavasti opiskeluoikeuden voi menettää, jos opiskelija menettää Suomen kansalaisuuden, ei ole enää terveydentilaltaan sopiva tai kieltäytyy osallistumasta määrättyyn terveystarkastukseen tai ”tuomitaan rangaistukseen tahalliseksi rikokseksi, jonka laatu ja vakavuus osoittavat opiskelijan olevan sopimaton poliisin virkaan tai sisäisen turvallisuuden tehtävään taikka osallistumaan Poliisiammattikorkeakoulun opetukseen tai koulutukseen ja tuomio on lainvoimainen.” Tietyin ehdoin. 1164/2013, 37§.

654 Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 60§.

655 Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 60§.

656 Poliisiasetustoimikunnan mietintö. KA, SMII, Uca:6 Komiteamietinnöt 1966–67, Komiteamietintö 1967: B 9, 63§.

1970 keskiasteen tutkinnon oli suorittanut vain 15 prosenttia työikäisestä väestöstä.⁶⁵⁷ Vaatimus oli korkea myös suhteessa senhetkiseen miehistötilanteeseen. Liikkuvan poliisin kursseille hakijoiden joukosta vuonna 1959 valtaosa oli ollut kansakoulun käyneitä, ja vain noin joka kymmenennellä oli takanaan vähintään viisi luokkaa oppikoulua. Valituista kuitenkin tämä vähemmistö edusti enemmistöä, sillä heistä ylioppilaita ja keskikoulun käyneitä oli yli puolet,⁶⁵⁸ kun vastaava osuus oli kymmenen vuotta aiemmin ollut vasta viiden prosentin tuntumassa.⁶⁵⁹ Poliisiopiston miehistökurssilla vuonna 1966 pelkän kansakoulun käyneitä oli myös edelleen valtaosa, lähes kolme neljänestä. Vähintään viisi luokkaa oppikoulua käyneitä oli noin neljännes ja ylioppilaita muutama prosenti.⁶⁶⁰

Yleinen ja sitä kautta myös poliisin koulutustaso nousi kuitenkin nopeasti ja korkeammin koulutettuja suosittiin hakuprosessissa. Esimerkiksi vuoden 1968 helmikuussa järjestetyille kokelaskurssille hakeneista ylioppilaista valittiin yli puolet ja keskikoulun käyneistä kolmannes. Kansa- ja ammattikoulun käyneistä valituksi tuli vain kuutisen prosenttia.⁶⁶¹

Vuonna 1978 koulutusvaatimus oli edelleen joko keskikoulun tai vastaavan peruskoulun oppimäärän suorittaminen.⁶⁶² Katsottiin, että koulutusvaatimusta ei voitu nostaa tältä tasolta, jotta hakijoita riittäisi. Poikkeuksia vaaditusta koulutustasosta ei nähty enää kuitenkaan tarvittavan.⁶⁶³

Oppilasvalintoja ei haluttu tehdä pelkän koulutustaustan perusteella. 1970-luvun loppuun tultaessa ylioppilaita oli hakijoiden joukossa jo niin paljon, että kouluun olisi voitu ottaa pelkästään heitä. Tätä ei pidetty tarkoituksenmukaisena. Aiemmin ylioppilaat olivat hakeutuneet poliisin palvelukseen lähinnä siksi, että he jatkoivat opintojaan toimen ohella. He myös helposti arvioivat mahdollisuutensa edetä urallaan nopeasti liian hyväksi taustansa takia, mikä turhautti heitä. Ylioppilastutkinnon yleistyminen teki kuitenkin vähitellen jatko-opintoihin pääsystä aiempaa vaikeampaa, samoin työllistymisestä. Näin poliisitutkinnosta tuli ylioppilastaustaisille realistinen uravaihtoehto.⁶⁶⁴

Ylioppilastutkinnosta nähtiin olevan eräitä etuja sekä poliisitehtävistä että poliisialan jatko-opinnoista selviytymiselle. Toisaalta sama vaikutus oli myös muulla

657 Kalenius, 2014, 8; ks. myös Ilja Kokkosen artikkeli tässä teoksessa.

658 Kallio, Pentti: "Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta." Suomen poliisi-lehti, 1960, 5, 138.

659 Tilastotietoa liikkuvan poliisin alokaskursseista 1949–1961, PolAmk arkisto.

660 Miehistökurssit vuonna 1965. Poliisiopisto 10.3.1966

661 Eloranta, Viljo: "Poliisikoulutuksen vaiheista ja saavutuksista 1960-luvulla." Poliisimies, 1968, 8, 487

662 Vaatimus kirjattiin poliisiasetukseen 737/23.8.1985, 33§

663 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 33.

664 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 42.

ammattillisella koulutuksella ja työkokemuksella. Tästä syystä valintakokeissa tasavahvojen ehdokkaiden suhteen suositeltiin eron tekemistä tutkimalla heidän aikaisempia tutkintojaan ja opintojaan sekä ammattikoulutustaan erityisesti puolustusvoimissa, tulli- ja rajavartio- ja vankeinhoitolaitoksessa, palotoimissa sekä liikenneopetuksessa. Muita suosittavia taitoja olivat työryhmän mukaan myös muut tiedot ja taidot kuten kieli-, ensiapu-, suunnistus-, ampuma-, valokuvaus- ja konekirjoitustaito. Näiden nähtiin sekä olevan hyödyllisiä poliisitehtävien suorittamiselle että osoittavan hakijan aktiivisuutta laajemmin.⁶⁶⁵

Sotilaskoulutusta saaneita myös suosittiin edelleen. Vuoden 1964 poliisiasetuksessa aliupseerikoulutus tuli pakolliseksi.⁶⁶⁶ Aliupseerikoulutusta pidettiin useissa 1960-luvun loppupuolen kannanotoissa erityisen tärkeänä, sillä katsottiin että valinta aliupseerikoulutukseen edellytti samanlaisia taipumuksia kuin valinta poliisialalle ja lisäksi aliupseeritehtävissä saatu ”käskemistottumus” oli hyväksi poliisialalla.⁶⁶⁷ Vuonna 1966 miehistökurssilaisista sotilastaustaltaan miehistöä oli kolmannes, aliupseereita hiukan yli puolet ja upseereita alle viidennes.⁶⁶⁸ Vuonna 1968 yli kahdensadan upseeri- tai aliupseerikoulutusta vailla olleen hakijan joukosta tuli valituksi vain yksi nainen. Upseereista valituksi tuli kaksi kolmannelta hakijoista.⁶⁶⁹

Asevelvollisuuden suorittamisesta alettiin 1970-luvulla käydä uutta keskustelua, kun asenteet asian suhteen muuttuivat yhteiskunnassa. Poliisiasian neuvottelukunnan sisällä oli ristiriitaa siinä, voitiinko erivapautta asevelvollisuuden suorittamisesta myöntää. Eräät halusivat luopua erivapauksista.⁶⁷⁰ Neuvottelukunnan yleisjaoston kokouksessa oltiin kuitenkin sitä mieltä, että esimerkiksi eettisistä syistä siviilipalveluksen suorittaneelta ei olisi syytä evätä pääsyä kokelaskurssille.⁶⁷¹

Muuttuneista näkemyksistä huolimatta sotilaskoulutus pysyi pitkään edellytyksenä poliisiuralle hakeutumiseen. Vuoden 1985 poliisiasetuksessa pidettiin kiinni vaatimuksesta asevelvollisuuden suorittamisesta sekä reservin upseeri- tai aliupseerikoulutuksesta, joskin jälkimmäisestä voitiin edelleen myöntää poikkeuksia.

665 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 43.

666 Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 60§.

667 Poliisiasetustoimikunnan mietintö. KA, SMII, Uca:6 Komiteamietinnöt 1966–67, Komiteamietintö 1967: B 9, 63§; Samaa mieltä oltiin 10 vuotta myöhemmin. Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 33.

668 Miehistökurssit vuonna 1965. Poliisiopisto 10.3.1966.

669 Eloranta, Viljo: ”Poliisikoulutuksen vaiheista ja saavutuksista 1960-luvulla.” Poliisimies, 1968, 8, 487.

670 Poliisiasian neuvottelukunta: Lausunto ehdotuksesta poliisiasetuksen muuttamiseksi. 3.6.1976, Hf:8 Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1974–77.

671 Poliisiasian neuvottelukunnan yleisjaoston kokous tiistaina 25.5.1976. Hf:8 Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1974–77.

Kumpikaan vaatimuksista ei koskenut naisia.⁶⁷² Poikkeuksia tehtiin erittäin harvoin. Vuonna 1986 mietintönsä antanut parlamentaarinen poliisikomitea piti varusmiespalvelunsa aseettomina tai siviilipalveluna suorittaneita hakijoita alalle sopimattomina. Perusteluna oli, että poliisimiehen perusvarustukseen kuului virka-ase. Oletettiin, että aseellisesta sotilaspalveluksesta kieltyytyneet henkilöt kieltyyisivät myös kantamasta poliisin virka-asetta.⁶⁷³ Sama peruste nostettiin esiin myös hallituksen esityksessä vuonna 2003.⁶⁷⁴ Perustuslakivaliokunta piti kuitenkin vaatimusta perusoikeuksiin kuuluvan syrjintäkiellon vastaisena ja asevelvollisuuden suorittaminen poistettiin pääsyvaatimuksista vuonna 2005.⁶⁷⁵

Ilkäriteerit sahaavat ja pituusriteereitä pohditaan

Valintakriteereitä pohdittiin myös vuonna 1959 Suomen Poliisien Liiton järjestämässä neuvottelutilaisuudessa, jossa suunniteltiin poliisikoulutuksen uudistamista. Toisaalta pidettiin tärkeänä valintakriteerien kehittämistä, mutta samalla haluttiin välttää liian tiukka karsinta, joka saattaisi johtaa hakijapulaan.⁶⁷⁶ Korostettiin, etteivät fyysiset ominaisuudet saaneet painaa liiaksi valinnassa, vaan hakijoiden ominaisuuksia tuli tarkastella laajemmin.⁶⁷⁷

Poliisiksi sopivan henkilön iän suhteen vallitsi pitkään erimielisyyttä. Toisaalta monet katsoivat, että oli tärkeää saada poliisiksi sopiva henkilö sitoutumaan uralle jo nuorena, mutta toisaalta poliisilta vaadittiin kypsyttä ja auktoriteettia suhteessa yleisöön. Näkemykset yläikärajasta vaihtelivat myös suuresti. 1950-luvulla harkittiin mahdollisuutta ottaa alaikäisiä, eli alle 21-vuotiaita nuoria miehiä harjoitteluun poliisialalle, mutta tähän sopivia tehtäviä oli vaikea osoittaa.⁶⁷⁸

672 Poliisiasetus 737/23.8.1985, 33§

673 Vuosina 1979–1983 upseerikoulutuksen saaneita oli valituista 32% ja aliupseerikoulutuksen 63,5 % eli poikkeuksia oli tehty 4,5 prosentissa tapauksia. Toisaalta esimerkiksi sotilaspoliisi- tai muu erikoiskoulutus saattoi avata ovet poliisikoulutukseen ilman aliupseeri- tai upseerikoulutusta. PPKM, 1986, 692. Poikkeuksia voitiin tehdä, jos hakija oli suorittanut 9 tai 12 kuukauden varusmiespalveluksen ja menestynyt siinä hyvin ja hänellä oli poliisin ammattiin hyödynnettävissä oleva koulutus. Valintaperusteet ja hakumenettely poliisin peruskoulutukseen. Poliisikoulu 1992, 6.

674 Poikkeus asevelvollisuuden suorittamisesta voitiin edelleen myöntää, mutta tämän nähtiin koskevan pääsääntöisesti vain maahanmuuttajia. HE 168/2003, 6§. Naisten kohdalla hallituksen esitys päätyi olemaan vaatimatta vapaaehtoista asepalvelusta, sillä tämä olisi rajoittanut entisestään naishakijoiden määrää poliisin perustutkintokoulutukseen. Tästä syystä nähtiin, että se, että naisilta ei vaadittu varusmiespalveluksen suorittamista, edisti tasa-arvon toteutumista poliisihallinnossa. HE 168/2003, 6§.

675 Laki poliisikoulutuksesta 68/4.2.2005, 6§; PeVL 28/2004 vp - HE 168/2003 vp.

676 Saman huolen esitti myös LP:n lääninkomisario Väinö Leskinen kannanotossaan alokasvalinnan tehostamiseen liittyen. KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 2.

677 Poliisin rekrytoinnissa oli usein suosittu urheilijoita. Vuonna 1959 pohdittiin, tuliko poliisimiehillä olla tavallista parempia urheilutuloksia. Hc:1, Ehdotus poliisitoimien ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 2.

678 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 2; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 5.

Eräs liikkuvan poliisin päällikkö piti rekrytointia sopivana jo 20 vuoden iässä, koska tällöin vapaaehtoisina armeijaan lähteneet pääsivät siviiliin ja heidän olisi siksi tässä vaiheessa helppo hakeutua suoraan poliisikoulutukseen.⁶⁷⁹ Alaikäisten olisi kenties ollut mahdollista toimia vanhemman poliisimiehen kanssa kenttätehtävissä.⁶⁸⁰ Varteenotettavana näkökohtana esitettiin myös, että ”yleisö ei kunnioita lasten antamia ohjeita, vielä vähemmän käskyjä ja määräyksiä.”⁶⁸¹ Ja toisaalta ”...tällaiset ’poikaset’ olisivat vain painolastina ja täyttäsivät miehen vakanssin.”⁶⁸²

Koska yleisesti nähtiin, että poliisitehtävissä oli hyödyllistä aloittaa nuorena, 33 vuoden yläikärajaa pidettiin monissa näkemyksissä liian korkeana, ja jo yli 28-vuotiaita pidettiin nuorempina ottamaan vastaan poliisikoulutusta.⁶⁸³ Toisissa näkemyksissä vasta yli 35-vuotiasta pidettiin liian vanhana aloittelijaksi, mutta korostettiin, että tästäkin saattoi löytyä poikkeuksia.⁶⁸⁴ Lopulta liikkuva poliisi määritteli rajat 21–28 vuoteen.⁶⁸⁵

Vuoden 1964 asetus alensi poliisikokelaaksi pyrkimisen ikärajaan 21 vuodesta 20 vuoteen, koska haluttiin helpottaa vasta asevelvollisuutensa päättäneiden hakeutumista suoraan kokelaskurssille. Yläikärajaksi tuli 30 vuotta.⁶⁸⁶ Harkittiin myös mahdollisuutta rekrytoida nuoria esimerkiksi läheteiksi poliisialalle ennen asevelvollisuuden suorittamista ja samalla antaa heille alkeiskoulutusta poliisitehtäviin. Näin olisi ollut mahdollista pohjustaa näille kiinnostuneille nuorille poliisialaa ja saada heidät hakeutumaan poliisin palvelukseen myöhemmin.⁶⁸⁷

Vuonna 1978 ikäraja haluttiin alentaa 19 vuoteen. Poliisin koulutusvalintatyöryhmä suhtautui ikärajan alentamiseen ristiriitaisesti. Toisaalta se piti tämän ikäisiä liian nuorina ja heidän elämäkokemuksestaan puutteellisena, mutta samalla katsoi korkeamman alaikärajan mahdollisesti vaikeuttavan rekrytointia. Lopulta

679 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 65/II/1, 1957, 1J; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 2; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 2.

680 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 2.

681 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 36/II/2, 18.1.1957, 1.

682 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 65/II/1, 1957, 1.

683 KA, Ha:1, VPK, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 6. Näkemykset yläikärajasta vaihtelivat, joissakin tapauksissa 30 ikävuotta pidettiin sopivana rajana. KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 36/II/2, 18.1.1957, 1; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 2; KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 1Eräässä kannanotossa jo yli 25-vuotiaat nähtiin liian vanhoiksi koulutukseen otettavaksi. KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 21.1.1957.

684 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 2.

685 Kallio, Pentti: ”Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta.” Suomen poliisilehti, 1960, 5, 138.

686 Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 60§ ”Poliisiasetustoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1967: B 9. KA, SMII, Uca:6 Komiteamietinnöt 1966–67, 63§.

687 Poliisiasetustoimikunnan mietintö. KA, SMII, Uca:6 Komiteamietinnöt 1966–67, Komiteamietintö 1967: B 9, 106§.

määriteltiin, että 22–25-vuotiaat hakijat tuli asettaa etusijalle valinnoissa, jos nämä olivat menestyneet testeissä yhtä hyvin kuin muut hakijat.⁶⁸⁸

Ikärajaa alennettiin edelleen vuoden 1985 poliisiasetuksessa 18 vuoteen.⁶⁸⁹ Samalla kun alaikärajaa laskettiin, yläikärajaa alettiin nostaa uudelleen. Vuosina 1992–1993 30-vuotias hakija voitiin ottaa koulutukseen, jos tämän henkilökohdalliset ominaisuudet, koulutus ja työkokemus antoivat tälle perusteen.⁶⁹⁰ Vuonna 1994 yläikärajaa nostettiin vielä viidellä vuodella ja yli 35-vuotiaskin voitiin ottaa koulutukseen erityisperustein. Näin palattiin vuoden 1926 kriteereihin.⁶⁹¹ Vuoden 2005 jälkeen ala- ja yläikärajoja koulutukseen pyrkijöille ei ole enää määritelty.⁶⁹²

Pituuskriteereistä keskusteltiin myös laajalti ja pituudesta on pitkään katsottu olevan etua poliisitehtävissä.⁶⁹³ Kriteereitä punnittiin 1950-luvulla liikkuvassa poliisissa, jossa harkittiin, että kriteerit olisivat voineet olla erilaisia eri maakunnissa. Etelä-Pohjanmaalla kriteerin ajateltiin voivan olla tiukempi ja vastaavasti Lapissa ja Kainuussa sallivampi.⁶⁹⁴ Myös sopusuhtaisuutta korostettiin.⁶⁹⁵ Lopulta liikkuva poliisi nosti pituusrajan 175–176 senttiin ja tällöinkin miehellä tuli olla valittaessa erityisiä lisäpätevoittavia tekijöitä, kuten keskikoulutausta. Ihannepituutena pidettiin yli 178 senttimetriä.⁶⁹⁶

Vuoden 1969 poliisiasetuksessa pituusrajaksi määriteltiin 175 cm.⁶⁹⁷ Pituusrajaa haluttiin edelleen nostaa vuonna 1978, sillä fyysisen suorituskyvyn arvioitiin lisäävän työturvallisuutta ja vähentävän tarvetta käyttää voimakeinoja. Siitä nähtiin myös olevan etua voimankäyttötilanteissa ja väkijoukkojen hallinnassa. Lisäksi pituuden psykologista merkitystä pidettiin olennaisena.⁶⁹⁸

688 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 32

689 Poliisiasetus 737/23.8.1985, 33§ Käytännössä ikärajan alentamisella ei ollut juuri merkitystä, koska miehiltä vaadittiin asepalvelusta. Naisilta puolestaan toivottiin 20 vuoden ikää, jotta heillä voisi olla tarvittavaa ammattikoulutusta tai työkokemusta. PPKM, 1986, 691.

690 Valintaperusteet ja hakumenettely poliisin peruskoulutukseen. Poliisikoulu, 1992–93.

691 Valintaperusteet ja hakumenettely poliisin peruskoulutukseen. Poliisikoulu, 1994.

692 Laki poliisikoulutuksesta 68/4.2.2005.

693 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 2; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 65/II/1, 1957, 1; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 1; Toisaalta pituusvaatimusta haluttiin pitää joustavana, jotta hyviä hakijoita ei sen takia karsiutuisi pois. KA, Hc:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistöille annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959, 2.

694 KA, Hf:2, LP, 3275/II/2, 1956, 2; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 5.

695 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 1.

696 Kallio, Pentti: "Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksesta." Suomen poliisilehti, 1960, 5, 139.

697 Poliisiasetus 119/14.2.1969.

698 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 34.

Koulutusvalintatyöryhmän mietinnössä 1978 viitattiin amerikkalaiseen tutkimukseen, jossa oli osoitettu lukuisia etuja, joita pidempiin poliisimiehiin liitty. Heillä oli pienempi mahdollisuus saada vammoja ja kohdata väkivaltaa. Heistä myös tehtiin vähemmän valituksia ja he käyttivät harvemmin aseita. Rikollisten keskipituus oli myös lähes 178 cm. Näistä syistä työryhmä katsoi, että poliisimiehiltä tuli vaatia vähintään 178 cm pituutta. Naisille vaatimus oli 168 cm. Työryhmä halusi kuitenkin jättää mahdollisuuden poiketa kriteereistä, mikäli kokelas oli muuten toimeen erityisen pätevä.⁶⁹⁹ Pituusraja ei ollut voimassa pitkään. Vuoden 1985 kriteereissä sitä ei enää ollut. Asetuksessa mainittiin vain yleisesti että hakijan tuli olla ”elämäntavoiltaan, terveydentilaltaan ja henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan poliisitoimeen sopiva.”⁷⁰⁰

Koulutukseen hakeutuminen rekrytoinnin perustana vuodesta 1969 lähtien

Koska poliisin peruskoulutuksesta oli tullut edellytys poliisin virkaan nimittämiselle vuonna 1969, koulutuksen hakuprosessista tuli koko poliisikunnan rekrytoinnin perusta. Vuonna 1978 asetettu Poliisin koulutusvalintatyöryhmä korosti hakuprosessin merkitystä. Se totesi mietinnössään, että prosessissa tuli tarkkaan kartoittaa sekä hakijan kyvyt ja taipumukset että hakijan asenne poliisityötä kohtaan. Hakuprosessissa oli tarkoitus korjata myös hakijan mahdollisesti ”virheelliset ja liian myönteiset odotukset poliisialasta.”⁷⁰¹

Työryhmän luettelo poliisilta vaadittavista henkilökohtaisista ominaisuuksista ei merkittävästi poikennut aiempien vuosikymmenten kuvauksista. Työryhmä kuvasi: ”Yleisesti arvioiden poliisimiehen tulisi ensisijaisesti kuulua käytännölliseen ihmistyyppiin, joka on toimiva, voimakas, lujaluonteinen ja sovinnainen.” Sosiaalisuutta ja älykkyyttä korostettiin. Uutena piirteinä toimikunta toi esiin oma-aloitteisuuden ja kriittisyyden. Erityisesti kriittisyyden esiin tuominen oli huomattava ero aikaisempaan tunnollisuutta korostaneeseen näkemykseen. Muutoin esille nousivat kuitenkin hyvin samantyyppiset ominaisuudet kuin aiemminkin. Poliisimiehen tuli olla rauhallinen, tasapainoinen, määrätietoinen, rohkea, asiallinen, ystävällinen ja rehti. Kielteisinä piirteinä pidettiin tärkeilyä, pikkumaisuutta, kieroutta, impulsiivisuutta, alistuneisuutta, sisäänpäinkääntyneisyyttä ja arkuutta, kiihtyneisyyttä sekä boheemiutta. Poliisimiehen tuli olla asenteeltaan ”suvaitsevainen, demokraattinen, lainkuuliainen sekä liikunnallinen.”⁷⁰² Toisaalta työryh-

699 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 35.

700 Erillistä näkö- ja kuulovaatimusta ei siis enää ollut. Poliisiasetus 737/23.8.1985, 33§.

701 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 38. Tässä ei ilmeisesti onnistuttu kovin hyvin, sillä vuonna 1991 tehdystä tutkimuksesta todettiin, että monet pettyivät poliisikoulutukseen. Honkonen ja Raivola, 1991, 125.

702 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 38.

mä korosti tällaisen ihannepoliisin olevan ”lähes täydellinen yksilö”. Tällaisia ominaisuuksia ei siksi voitu täysin edellyttää, vaan oli valittava ne hakijat, jotka täyttivät kohtuulliset vaatimukset ja sen jälkeen valita näistä ne henkilöt, jotka muistuttivat eniten abstraktia ihannepoliisia.⁷⁰³

Tärkeää oli myös selvittää hakijan älykkyys, koska sitä pidettiin tärkeänä koulutuksessa pärjäämisen ja alalla viihtymisen kannalta. Älykkyyden mittaamista pidettiin keskeisenä erityisesti siksi, että poliisimiehen tehtävässä joutuu tekemään itsenäisiä ja nopeita ratkaisuja vaihtuvissa tilanteissa ja erilaisten ihmisten parissa. Koulutusvalintatyöryhmä kirjoitti:

”Älykkyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota muun muassa seuraaviin seikkoihin:

suhteellisuudentajuun eli kykyyn arvioida erilaisten asioiden keskinäistä merkitystä ja vaikuttavuutta;

kykyyn suorittaa nopeasti erilaisia tilanearviointeja

kykyyn habmotella kokonaisuuksia puutteellisten tietojen perusteella sekä tehdä tällöinkin oikeita johtopäätöksiä kykyyn havainnoida ja tulkita suullista ilmaisuja ja elekäyttäytymistä.”⁷⁰⁴

Koulutusvalintatyöryhmä korosti myös muistin merkitystä poliisin tehtävissä, sillä sitä tarvittiin poliisitoimintaa koskevien säännösten ja havaintojen mieleen painamiseen. Koska vaatimukset olivat näin moninaiset, työryhmä katsoi, että hakuprosessi edellytti haastattelujen ja testien lisäksi mahdollisimman todellisia koetilanteita. Erityistä huomiota tuli kiinnittää hakijan harrastuksiin, aikaisempiin työpaikkoihin ja muihin kiinnostuksen kohteisiin, joista voitiin tulkita hänen suuntautumistaan.⁷⁰⁵ Täsmälleen sama lista toistettiin kuusi vuotta myöhemmin Sisäasiainministeriön julkaisussa, joka käsitteli poliisin ammatillisen koulutuksen sopeuttamista keskiasteen tutkinno uudistukseen.⁷⁰⁶

1970-luvun loppupuolella poliisikoulutukseen valittavien oppilaiden esikarsinta tehtiin papereiden perusteella. Karsintakokeissa oli kirjallisen esitystaidon koe, persoonallisuus- ja älykkyystestit, yleistiedon koe ja henkilökohtainen haastattelu.

703 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 31. Mielenkiintoista on, että vuosikymmen myöhemmin kun poliiseilta itseltään kysyttiin siitä, minkälaiseksi poliiseiksi he halusivat tulla, heidän kuvauksessaan korostuivat sosiaaliset piirteet. Yleisimpiä määritelmiä olivat ihmisten kanssa toimeentuleva, joustava, oikeudenmukainen, tasapuolinen, luotettava, rehellinen ja puhumalla työskentelevä. Honkonen ja Raivola, 1991, 114, 144.

704 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 38.

705 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 39.

706 Poliisin ammatillisen koulutuksen sopeuttaminen keskiasteen koulunuudistukseen., 1984, 38.

Kokeisiin oli lisätty myös fyysinen osuus, johon kuului Cooperin testi, leuanveto, vauhditon pituushyppy sekä käsivarsien ojentajalihasten voimaa mitannut koe. Fyysisestä osiosta ei annettu pisteitä, mutta epäonnistuminen saattoi olla hylkäävä peruste. Lopullisen valinnan teki valintalautakunta hakemusasiakirjojen, lausuntojen sekä karsintakokeen perusteella.⁷⁰⁷

”Valintakoe seuloa pätevät ja sopivat”⁷⁰⁸

Vuonna 1986 asetettu Parlamentaarinen poliisikomitea kokosi mietintöönsä tietoa siitä, miten valintakriteerejä oli käytännössä sovellettu. Komitea ei sinänsä esittänyt uusia kriteerejä valinnassa huomioon otettavaksi, mutta sen se korosti voimakkaasti poliisin ja kansalaisten välisen suhteen merkitystä: se näki poliisin ”kansalaisia palvelevana julkisen siviilihallinnon osana” ja piti tärkeänä, että ”poliisia ei koeta sotilaalliseksi organisaatioksi”.⁷⁰⁹ Hakijan sopivuutta poliisitoimeen yleensä arvioitaessa tärkeänä jo pidettiin sellaista asennetta, ”että asianomaisen voidaan olettaa kaikissa olosuhteissa täyttävän hänelle poliisimiehenä kuuluvat virkavelvollisuudet”. Valinnassa painotettiin hakijan aikaisempaa koulutusta ja työkokemusta ja muita erikoistietoja- ja taitoja. Tärkeää oli myös ”..hakijan osoittama kyvykkyys aiemman koulutuksen yhteydessä, hänen hakeutumismotivaationsa järkevyyden, ulospäinsuuntautuneisuutensa, kykynsä suulliseen ja kirjalliseen kommunikointiin sekä toimintakykyisyyden ja vireyden säilyttäminen tilanteista riippumatta...” Maltti, itsehillintä, vastuullisuus, itsenäisyys, rohkeus ja paineensietokyky olivat myös vaadittuja ominaisuuksia; samoin kuin tunne-elämän tasapainoisuus ja rehellisyys. Hakijalla tuli olla hyvät opiskeluvälmiudet sekä ”poliisille sopiva ruumiinrakente ja ulkoinen olemus” sekä hyvä kunto. Hakijan tuli osoittaa yli nuoruusvuosien jatkunutta liikunnallista aktiivisuutta, jotta hakija olisi motivoitunut huolehtimaan kunnostaan poliisinakin.⁷¹⁰

Valintakoe mittasi hakijan kirjallista esitystaitoa, persoonallisuusominaisuuksia ja älykkyyttä (rationaalisen päättelykyvyn ja ajattelunopeuden osalta), fyysistä suorituskykyä ja kuntoa. Kaksipäiväiseen kokeeseen kuului myös hakijoiden haastattelu. Pisteytys suhteutettiin koko hakijajoukkoon. Kunkin koeosion heikoin kymmenys sai osiosta yhden pisteen, seuraavat 20 prosenttia kaksi pistettä, keskitason 40 prosenttia kolme pistettä, seuraavat 20 prosenttia neljä ja paras kymmenys täydet viisi pistettä. Kustakin osiosta annetut pisteet laskettiin yhteen. Valituksi ei voinut tulla, jos oli saanut vain yhden pisteen kirjallisesta esitykses-

707 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 14.

708 Poliisikoulun valintayksikön artikkeli n otsikko Poliisi-lehdessä, 1999, 5, 4–5.

709 PPKM, 1986, 54.

710 PPKM, 1986, 694.

tä, persoonallisuusominaisuuksista, fyysisestä suorituskyvystä tai haastattelusta. Pääkaupunkiseudulta kotoisin olleita ja ruotsinkielisiä pyrittiin suosimaan valinnassa mahdollisuuksien mukaan, koska tällaisia hakijoita oli tarpeisiin nähden liian niukasti. Kurssille hyväksytyltä vaadittiin sitoumusta työskennellä poliisitehtävissä vähintään vuoden ajan välittömästi kurssin jälkeen.⁷¹¹

Parlamentaarinen poliisikomitea korosti valintamenettelyn ja siinä käytettävien menetelmien kuten soveltuvuustestien kehittämisen tarvetta. Haastattelujen ja erilaisten lausuntojen painoarvoa komitea halusi pienentää, koska se piti niiden yhteismitallisuutta ja vertailtavuutta kyseenalaisena. Komitea katsoi, että haastatteluja olisi voitu yhdenmukaistaa siirtämällä ne läänintasolle ja luomalla niiden suorittamiseen yhtenäiset periaatteet. Komitea halusi parantaa hakumenettelyn objektiivisuutta painottamalla psykologisia ja muita testejä ja kokeita ja antamalla myös työkokemukselle enemmän painoarvoa. Komitea halusi myös kehittää seurantaa, jonka avulla voitiin tutkia valinnoissa onnistumista ja ammatissa menestymistä.⁷¹²

Poliisikoulu kannatti laajempia testejä, mutta piti parlamentaarisen poliisikomitean esittämää kritiikkiä ”summaarisesta” tai jopa ”summittaisesta” hakemusasiakirjoihin ja päälliköiden lausuntoihin perustuvasta esikarsinnasta⁷¹³ epätotuudenmukaisena. Valinnat olivat koulun edustajien mukaan pohjautuneet tiettyihin valintaperusteisiin ja ne oli suoritettu huolellisesti ja virkavastuulla. Lisäksi Poliisikoulu huomautti, ettei testeihin pitänyt luottaa sokeasti eikä haastattelujen painoarvoa turhaan vähentää. Parempi oli parantaa haastattelujen yhteismitallisuutta koulutuksella. Edelleen, lähes kaikilla muillakin aloilla henkilöstön valinta perustui haastatteluihin ja haastatteluja pidettiin tärkeänä osana rekrytointia.⁷¹⁴

1990-luvun puolivälissä pääsykoe jakaantui viiteen osa-alueeseen. Koe alkoi fyysisellä osuudella, jossa oli 1500 metrin juoksu, ketteryys-, kimmoisuus-, voima- ja uintitestit.⁷¹⁵ Kuntokokeen tarkoitus oli myös mitata motivaatiota. Poliisin työssä hyvä peruskunto on välttämätön peruskoulutuksesta lähtien ja poliisimiehen on tehtävistään selviytyäkseen pidettävä yllä työkuntoa eläkeikään saakka.⁷¹⁶ Fyysisen osuuden läpäisseet otettiin haastatteluun, jossa selviteltiin hakijan ominaisuuksia ja annettiin hänelle tietoa poliisikoulutuksesta. Tärkeää oli saada sel-

711 PPKM, 1986, 695.

712 PPKM, 1986, 696–697.

713 Ks. PPKM, 1986, 696.

714 Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 233.

715 Pohjoismäki, Jouko: ”Uusitut valintakokeet testattiin.” Poliisi, 1996, 2, 6.

716 (Poliisikoulun valintayksikkö):(Poliisikoulun valintayksikkö): ”Valinta seuloo pätevät ja sopivat.” Poliisi, 1999, 5; Poliisikoulutuksen rekrytointistrategia, 2004, 17.

ville hakijan motivaatio poliisityöhön, hänen ulospäinsuuntautuneisuutensa ja kommunikointikykyänsä. Haastattelun jälkeen vuorossa oli kirjallinen yleistiedon koe, joka perustui erikseen ilmoitettuun pääsykoemateriaaliin.⁷¹⁷ Koe testasi hakijoiden kykyä itseopiskeluun, jota poliisikoulutukseen kuului kasvavassa määrin.⁷¹⁸

Kirjallisen kokeen jälkeen vuorossa oli soveltuvuustesti, joka koostui useammasta osasta. Ensin tutkittiin hakijoiden kirjallinen, numeraalinen ja avaruudellinen päätelykyky, minkä jälkeen testin toisessa osassa kartoitettiin heidän persoonallisuuttaan.⁷¹⁹ Kykytesteissä hakijoilla oli samalla myös aikapaine. Tehtävien tarkoitus oli mitata keskittymiskykyä, työmuistia, hahmotuskykyä ja kykyä ymmärtää ohjeita. Lopullisessa pisteytyksessä näille testeille ei kuitenkaan annettu kovin paljon painoarvoa. Vielä vähemmän painoarvoa oli ajattelutapoja ja -tyylejä kartoittaneilla testeillä. Kihlakuntien antamien lausuntojen perusteella oli 1990-luvun lopulla huomattu, että kriteerit tuli pitää väljinä, sillä tehtävänkuvia oli niin monenlaisia, että valituksi tulevien joukossa myös erilaisuutta tuli korostaa.⁷²⁰ Kuten oli todettu jo vuosikymmeniä sitten, poliisin tehtävien monipuolisuus vaikeutti yhteismitallisten testien kehittämistä.⁷²¹

Tehtävien vaihtelevuuden takia tietynlainen summittaisuus on omalla tavallaan välttämätöntä poliisikokelasvalinnoissa; monet tehtävistä edellyttävät erikoistaitoja, joten kokelaiden joukkoon on syytä valita erilaisia, eri tehtäviin soveltuvia henkilöitä. Peruskoulutus on kaikille sama, mutta vähitellen urapolut eriytyvät kullekin parhaiten sopiviin tehtäviin. Poliisikoulun valintayksikkö painotti vuonna 1999, että oli mahdoton luoda yhtä ainoaa ”poliisiprofilia”, johon hakijoita tuli verrata. Valintakokeessa testattavien vähimmäiskriteerien sisällä pystyttiin tekemään valintoja, joihin mahtui erilaisia kandidaatteja.⁷²²

Valintakokeen viimeisessä osiossa laadittiin aineistopohjainen kirjoitelma. Aineisto oli sama kuin yleistiedon kokeessa, mutta sitä sai nyt pitää mukana. Aineistopohjaisen kokeen tarkoitus oli erityisesti selvittää, kykeneekö hakija erottamaan olennaisen epäolennaisesta. Kunkin vaiheen jälkeen hakijoita pudotettiin pois.⁷²³ Aineistokirjoitus oli tarkoituksella valintakokeen loppupuolella. Se testasi paitsi tärkeää kirjoittamistaitoa, myös keskittymiskykyä. Poliisin pitää kyetä kirjoittamaan myös kiireessä ja väsyneenä työpäivän tai yövuoron loppupuolella.⁷²⁴

717 Pääsykoe vuonna 1996. Euroopan Unionin perusteet- teos, osia poliisibarometrasta, poliisin toimintalinjat sekä yhteenveto hallituksen esityksestä 57/94 poliisilaiksi.

718 Pohjoismäki, Jouko: ”Uusitut valintakokeet testattiin.” Poliisi, 1996, 2, 6.

719 Pohjoismäki, Jouko: ”Uusitut valintakokeet testattiin.” Poliisi, 1996, 2, 6.

720 (Poliisikoulun valintayksikkö): ”Valinta seuloa pätevät ja sopivat.” Poliisi, 1999, 5.

721 ”Poliisikoulutuksen rekrytointistrategia.” Poliisikoulu, 21.12.2004, 17.

722 (Poliisikoulun valintayksikkö): ”Valinta seuloa pätevät ja sopivat.” Poliisi, 1999, 5Valinta seuloa pätevät ja sopivat.”, 1999, 5.

723 Pohjoismäki, Jouko: ”Uusitut valintakokeet testattiin.” Poliisi, 1996, 2, 6.

724 (Poliisikoulun valintayksikkö): ”Valinta seuloa pätevät ja sopivat.”, 1999, 5.

Vuodesta 1988 lähtien valintakokeessa saattoi saada eri osa-alueiden (äidinkielen ja yleistiedon kokeet, psykologiset soveltuvuustestaukset, haastattelut ja fyysinen koe) lisäksi lisäpisteitä mm. työkokemuksesta (riippuen sen määrästä ja laadusta), koulumenestyksestä ja kielitaidosta. Kuva 1980-luvun valintakokeen fyysisestä osuudesta. *Poliisimuseo*

1990-luvun loppua kohden paikallispoliisin lausuntojen painoarvo alkoi uudestaan kasvaa hakijamäärien vähentyessä.⁷²⁵ Valintapäätökset valmisteli ja valintaa ohjasi Poliisikoulun johtajan perustama valintatoimikunta.⁷²⁶

2000-luvulla rekrytointikriteereitä täsmennettiin edelleen. Suomen kansalaisuuden vaatimus haluttiin nostaa lakiin, koska nuoremman konstaapelin virkasuhteeseen nimittäminen edellytti sitä.⁷²⁷ Toisaalta tarve rekrytoida maahanmuuttajataustaisia henkilöitä poliisivirkoihin kasvoi. Tästä syystä valintakokeen psykologisia testejä haluttiin kehittää siihen suuntaan, että niissä pärjääminen ei jäänyt kiinni suomen kielen taidosta. Myös kasvavassa määrin tärkeänä pidetyn kirjallisen osaamisen osalta on haluttu mahdollistaa poikkeukset, jotta maahanmuuttajilla olisi paremmat mahdollisuudet päästä poliisitehtäviin. Maahanmuuttajien ja muiden erityisryhmien rekrytointitarpeiden vuoksi joustot hakukelpoisuusehdoissa ovat olleet 2000-luvun alusta lähtien mahdollisia. Myös valintakokeisiin saatettiin tehdä muutoksia, jotta hakijoiden joukko saataisiin edustavaksi suhteessa koko väestöön.⁷²⁸

SUOMENLINNASTA OTANIEMEEN 1961 – OPETUKSEN PUITTEET JA SISÄLLÖT KEHITTYVÄT

Suomenlinnan ahtaus opetuksen sisällön modernisoinnin esteenä

Helsingin olympialaisten lähestyminen vaikutti 1950-luvun alussa siihen, miten poliisien rooli nähtiin, sillä nyt Suomen poliisin toiminta näkyi koko maailmalle. *Poliisimies*-lehti alleviivasi poliisien hyvän käytöksen merkitystä olympialaisten lähestyessä. “Jokaisen poliisimiehen velvollisuutena on kehittää itseään ammatissaan myöskin itseopiskelun ja -kasvatuksen avulla, sillä eihän ole kysymys ainoastaan joistakin yksilöistä vaan koko Suomen poliisikunnasta, jonka lipun tulee hulmuta korkealla suomalaisen oikeustajun symbolina.”⁷²⁹

Vuoden 1952 olympialaiset vaikuttivat merkittävästi erityisesti liikkuvan poliisin toimintaan. Miehistöä tarvittiin lisää ja rekrytointia jouduttiin jälleen tehostamaan. LP järjesti ylimääräisiä alokaskursseja yhdessä Helsingin poliisilaitoksen kanssa ja kutsui hieman aiemmin eronneita konstaapeleita takaisin palvelukseen.⁷³⁰ Kurssiaikoja jouduttiin jälleen väliaikaisesti lyhentämään.⁷³¹

725 (Poliisikoulun valintayksikkö): “Valinta seuloa pätevät ja sopivat.”, 1999, 4.

726 (Poliisikoulun valintayksikkö): “Valinta seuloa pätevät ja sopivat.”, 1999, 5.

727 HE 168/2003, 6§.

728 Poliisikoulutuksen rekrytointistrategia, 2004, 17–18.

729 “Poliisimiehen ammattikoulutus”, Suomen poliisilehti, 1951, 18, 478.

730 Toimintakertomus 1951, 1.7.–31.12.1951, n:o 477/IV/3, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958.

731 Toimintakertomus 1952, n:o 507/IV/3, Hib:1, LP, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958.

Poliisi sai olympialaisia varten lisämäärärahan, jonka avulla valmennettiin miehistöä ja alipäällystöä eri kursseilla. Muualta Suomesta tuli pääkaupunkiin yhteensä 900 poliisimiestä, jotka koulutettiin erityisesti asiakaspalveluun. Heille annettiin kielten opetusta sekä opetettiin esimerkiksi paikallistuntemusta, esiintymistaitoja ja liikenteen ohjausta. *Poliisimuseo*

Olympialaisia varten järjestetyn täydentävän koulutuksen lisäksi erikoiskurssit alkoivat yleistyä. Turun poliisilaitos järjesti oman alokaskurssinsa, jossa oli mukana myös yksi nainen.⁷³² Poliisipäällystölle järjestettiin rikostutkimuskursseja, ja rikostutkimuskeskus järjesti erillisen kaukoidentifioimiskurssin. Lisäksi pidettiin esimerkiksi poliisimoottoriajoneuvojen kuljettajien sekä autohuoltomiesten valmennuskursseja.⁷³³

Poliisien koulutus oli yhä keskitetympin Valtion poliisikoulun vastuulla. Vuonna 1950 Valtion poliisikoulussa järjestettiin opetusta 352:lle oppilaalle. Vuoden aikana järjestettiin päällystöluokka, seitsemän miehistöluokkaa ja neljä alipäällystökursssia. Kaikilla kursseilla oli noin kolmisenkymmentä oppilasta.⁷³⁴ Kurssi- ja oppilasmäärät säilyivät suunnilleen samoina läpi 1950-luvun.⁷³⁵ Vuonna 1954 pidettiin kaksi kuukauden mittaista rikospoliisikurssia ja 1955 yksi.⁷³⁶ Syksyllä 1955 aloitettiin myös kuuden kuukauden mittainen päällystökurssi.⁷³⁷

Niin koulutuksen askeettiset puitteet Suomenlinnassa kuin kurssien sisältökin saivat osakseen arvostelua. Suomen Poliisien liitto piti koulutusta vanhanaikaisena eikä jatkokoulutus sen mukaan vastannut ajan tarpeita.⁷³⁸ Liitto halusi, että koulutusta olisi pidennetty ja tehostettu.⁷³⁹ Myös esimerkiksi Poliisikoulun johtaja Eino Nikupaavola piti miehistö- ja alipäällystöluokkia liian lyhyinä opittavan aineksen kannalta.⁷⁴⁰ Nopeasti kävi ilmi, etteivät Valtion poliisikoulun resurssit riittäneet korvaamaan lääninkursseja. Se ei pystynyt ottamaan kokonaisvastuuta kouluttamisesta eikä vastaamaan lisävaatimuksiin. Kymmenen vuotta miehistökoulutuksen siirtämisen jälkeen uudistus katsottiin epäonnistuneeksi.⁷⁴¹ Kouluttamattomia poliiseja oli edelleen paljon.

732 Ks. tarkemmin naispoliiseista Karin ja Janssonin artikkeli tässä teoksessa.

733 Kaukoidentifiointi oli tapa luokitella ja tunnistaa henkilöitä etäältä. Poliisitoiminta 1952, SM II arkisto, Ubc:1, poliisiosaston julkaisut, poliisitoiminta, 1951–62.

734 KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1950, 1.

735 KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1951, 2; KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1953, 1; KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1954, 1; KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1957, 1.

736 KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1954, 1; KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1955, 1.

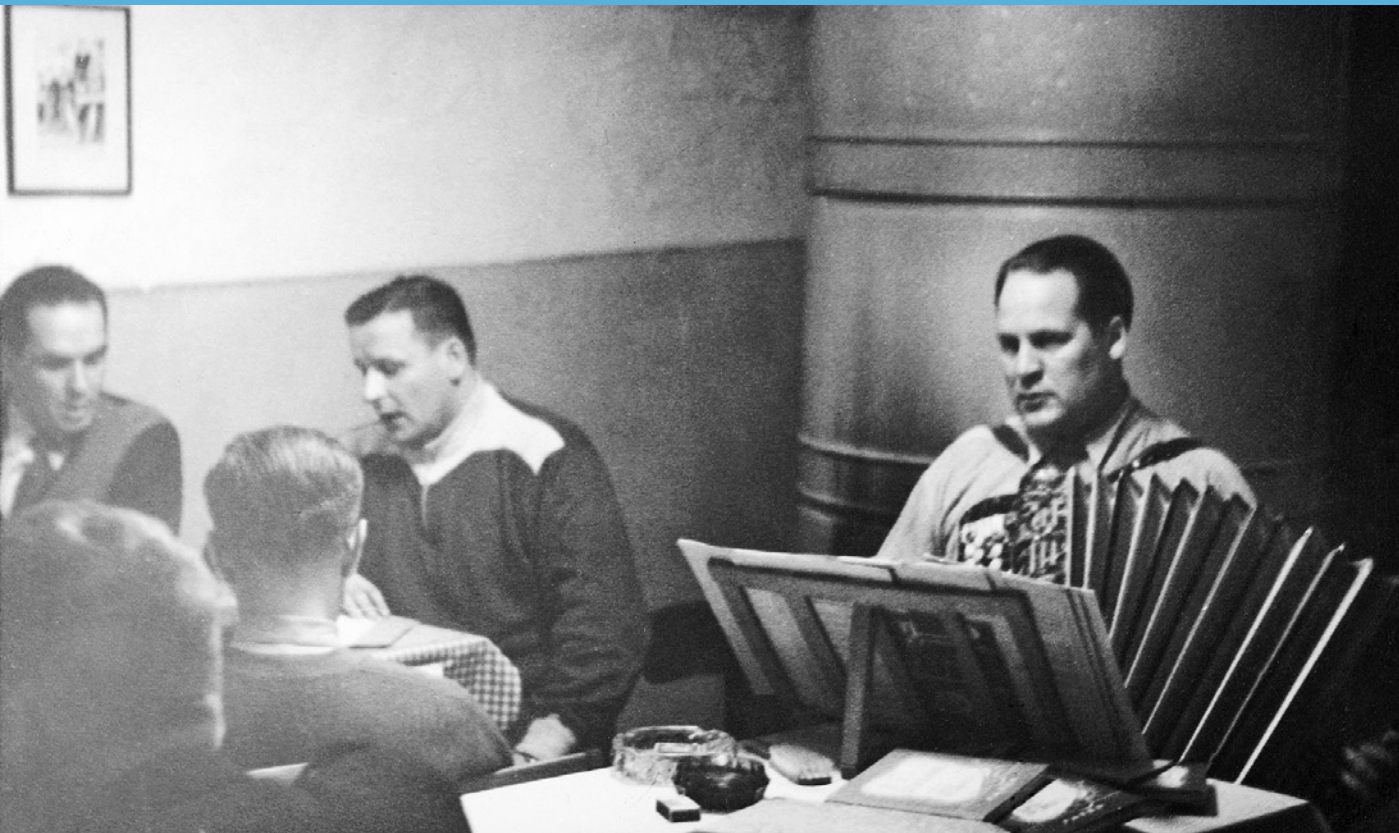
737 KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1955, 1.

738 Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 1§.

739 Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 4§.

740 Ikäheimonen, 1957, 852; Nikupaavola, Eino: "Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus." Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 14.

741 Ikäheimonen, 1957, 852; Syrjälä, T., A. Paatero, and T. Helin. 1956. Poliisikoulutuksesta. Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Suomen Poliisilehti, 11–12, 56.

Rönnkäisy- eli lauluilta Valtion Poliisikoulussa 1950-luvulla. Komisario Erkki Eloranta säestää laulua haitarillaan. *Poliisimuseo*

Aikaisemmassa järjestelmässä peruskoulutus pystyttiin antamaan nopeasti palvelukseen astumisen jälkeen.⁷⁴² Nyt miehistökurssille pääsyä saattoi joutua odottamaan useamman vuoden, minkä seurauksena kentällä toimi paljon kokemattomia ja vain vähäisen koulutuksen saaneita poliiseja.⁷⁴³ Suomenkielisiä konstaapeleita, jotka eivät olleet käyneet miehistöluokkaa, oli vuonna 1951 vakinaisessa poliisissa 1089 ja liikkuvassa poliisissa 563 eli yhteensä 1652 miestä.⁷⁴⁴ Liikkuvassa poliisissa työskenteli 1950-luvun puolivälissä konstaapeleita, jotka olivat astuneet palvelukseen sotien jälkeen, mutta eivät vielä kukaan olleet päässeet kurssille.⁷⁴⁵ Tästä odottamisesta oli haittaa sekä poliisitehtävien hoitamiselle että uralla etenemismahdollisuuksille.⁷⁴⁶ Lähes kaikki uudistamispyrkimykset kaatuivat tilanpuutteeseen. Tilanpuute koski myös ulkotiloja: maastoharjoitusten järjestämisestä täytyi erikseen neuvotella puolustusvoimien kanssa.⁷⁴⁷

Paikallisen koulutuksen merkitys korostui kun resurssit rajoittivat koulutuksen järjestämistä keskitetyksi. Tarkastaja Mauno Nummen mukaan Helsingissä oli järjestetty rikospoliisikursseja ympäri maata tulleille konstaapeleille myös poliisikoulun tilojen ulkopuolella.⁷⁴⁸ Nummen mukaan ongelma oli sekä alokas- ja miehistökoulutuksen että erikoiskoulutuksen riittämättömyys. Ohjesäännön edellyttämiä poliisipäällikkökurseja, kanslistikursseja ja muita erikoiskursseja ei voitu järjestää lainkaan tilojen puutteen takia.⁷⁴⁹

Koulutuksen ylemmällä tasolla puutetta opetuksesta ei ollut. Siellä ongelma oli päinvastainen; päällystössä oli 86 ja alipäällystössä 703 kurssin suorittanutta, jotka eivät olleet päässeet etenemään pätevyytensä mahdollistamalle tasolle.⁷⁵⁰ Päällystö- ja alipäällystömiehistä oli ylitarjontaa, vaikka päällystökursseja oli järjestetty vain joka kolmas vuosi.⁷⁵¹ Sodan jälkeen poliisikoulutusta pohtinut komi-

742 Ikäheimonen, 1957, 852.

743 Nikupaavola, Eino: "Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus." Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 12.

744 Nummi, Mauno: "Poliisikoulutuksesta", Suomen poliisilehti, 1951, 20, 528.

745 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 65/II/1, 1957, 2.

746 Ikäheimonen, 1957, 852.

747 Ks. Nummi, Mauno: "Poliisikoulutuksesta", Suomen poliisilehti, 1951, 20, 260; Poliisimies, 1968, 480; Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 4§; Toisaalta eräät katsoivat, että kurssien välisestä pitkästä palvelusajasta oli myös hyötyä käytännön kokemuksen antajana. Miehistökurssilla oli paljon opittavaa asiaa ja se käytiin läpi nopeassa tahdissa. Opiskelu oli helpompaa kun poliisitehtävät olivat ennestään kunnolla tutut. Nikupaavola, Eino: "Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus." Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 12.

748 Nummi, Mauno: "Poliisikoulutuksesta", Suomen poliisilehti, 1951, 20, 528–529.

749 Nummi, Mauno: "Poliisikoulutuksesta", Suomen poliisilehti, 1951, 20, 528–529.

750 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 28.11.1956.

751 Nikupaavola, Eino: "Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus." Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 32.

tea oli suositellut päällystökoulutuksen järjestämistä vuosittain, koska se katsoi, että ”[...] tulee valtion pyrkiä poliisikoulutuksella mahdollisimman suuressa määrin kohottamaan poliisikunnan ammattitietoa- ja taitoa. Tämän vuoksi on kehityskykyisille poliisimiehille, siitä riippumatta, kuinka paljon päällystötoimia on kulloinkin avoinna, annettava mahdollisimman suuressa määrin heidän kykyjensä ja taipumuksiansa vastaavaa koulutusta.”⁷⁵²

Tärkein syy sille, ettei koulutus toteutunut useammin, oli tilojen puute. Puolen vuoden mittaisen päällystökurssin ollessa käynnissä jouduttiin luopumaan yhden miehistö- ja yhden alipäällystöluokan järjestämisestä. Tästä syystä päällystökurssit jäivät järjestämättä.⁷⁵³ Rikostutkimuskeskus tosin järjesti rikostutkimukseen liittyvien kurssien lisäksi ilmeisesti ainakin yhden poliisipäällystökurssin.⁷⁵⁴

Tila- ja resurssikysymysten takia heräsi ajatus, millä muulla tavalla poliisikoulutusta voisi järjestää. Yhtenä ehdotuksena oli, että oppilaille annettaisiin ennen komennusta luettavaksi materiaaleja etukäteen. Jopa ajatus poliisikoulun tenttimisestä nostettiin esiin.⁷⁵⁵ Myös kirjekurseja ehdotettiin. Koulun johtokunta suhtautui kirjeopetukseen varauksella, mutta katsoi, että jatko-opetuksen puitteisissa sitä olisi voinut osittain hyödyntää. Toisaalta sen järjestämiseen olisi tarvittu enemmän opettajavoimia.⁷⁵⁶ Opettajakunta kannatti kirjeopetuksen kokeilemistä osana poliisikoulutusta. Tarkoitus oli käyttää kirjeopetusta lähinnä itseopiskelun apuna pääasiassa rikosoikeuden, poliisihallinnollisen lainsäädännön ja yksityisoikeuden opiskelussa,⁷⁵⁷ mutta sillä ei opettajien näkemyksen mukaan voinut korvata varsinaista poliisikoulutusta.⁷⁵⁸ Mallia otettiin Ruotsista, jossa eri tason poliisikoulutuksessa oli saatu myönteisiä kokemuksia laajasta kirjeopetuksesta. *Poliisimies*-lehdessä kirjeopiskelua pidettiin tapana paikata ammattikirjallisuuden puutetta ja tarjota itseopiskelua täydentäviä mahdollisuuksia saada palautetta omasta opiskelusta. Kirjeopetusmateriaali olisi ollut helpompi päivittää ja opetustoiminta kaikkiaan olisi tullut suhteellisen halvaksi.⁷⁵⁹

Kirjeopetussuunnitelmat eivät poistaneet varsinaista ongelmaa; oppimateriaalit olivat edelleen opettajien laatimia monistenippuja ja ulkomaisten kirjojen kään-

752 KA, Ha:1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 32.

753 Nikupaavola, Eino: ”Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus.” Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 32.

754 Nummi, Mauno: ”Poliisikoulutuksesta”, Suomen poliisilehti, 1951, 20, 528–529.

755 Mäkelä, Lauri: ”Mietteitä poliisikoulutuksesta”, Suomen Poliisilehti, 1951, 8, 224.

756 Nummi, Mauno: ”Poliisikoulutuksesta”, Suomen poliisilehti, 1951, 20, 259.

757 Yksityisoikeus ei ollut oppiaineena poliisikoulussa, mutta opettajakunta katsoi, että poliisimies tarvitsi sitä jokapäiväisessä työssään. KA, Ca:1, VPK, opettajakunnan pöytäkirja, 9.12.1950, 2 §.

758 KA, Ca:1, VPK, opettajakunnan pöytäkirja, 9.12.1950, 1§, 3§.

759 ”Valtion poliisikoulu – poliisien ’yliopisto’.” Poliisimies, 1950, 19, 167–168.

nöksiä. Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan poliisipäällystöpäivillä poliisilaitoksen sihteerit Toivo Helin ehdotti systemaattisempaa ammattikirjallisuuden kartoittamista. Helin toivoi erillistä toimikuntaa, joka olisi huolehtinut ammattikirjallisuuden kehittamisestä ja hankkimisesta. Hänen mukaansa poliisikoulun opettajat olisivat voineet itse laatia oppikirjoja, mitä varten heille olisi tullut antaa vastuuta koti- ja ulkomaisen poliisitoiminnan kehityksen seuraamisesta. Hän kannatti myös tarkoitukseen sopivan ulkomaisen kirjallisuuden kääntämistä.⁷⁶⁰

Opettajakunta itse piti tärkeimpänä syynä sisällöllisiin ongelmiin kurssiaikojen riittämättömyyttä ja oppikirjojen puutetta. Vuonna 1955 kurssien pituudet olivat edelleen alokaskurssin osalta kolme, alipäällystökurssin neljä ja päällystökurssin kuusi kuukautta eli samat kuin kymmenen vuotta aiemmin. Poliisipäällikkö-, rikospoliisi- ja kanslistikurssit kestivät samoin edelleen vähintään kuukauden kukin.⁷⁶¹ Ilmeisesti lähinnä vain rikospoliisikursseja kyettiin järjestämään.⁷⁶² Kurssiaikojen lyhyden takia havainnollistamiseen ja käytännön harjoitteluun ei jäänyt aikaa ja ”opetus jää pakostakin kuivahkoksi tekstin läpikäymiseksi.” Oppikirjojen puute puolestaan hidasti opetusta.⁷⁶³ Käytännöllisten harjoitteluiden järjestämistä vaikeuttivat myös suuret luokkakoot.⁷⁶⁴

Oppikirjojen puute näyttäytyi keskeisenä ongelmana myös opiskelijoille. *Suomen Poliisilehden* kirjoittaneen Lauri Mäkelän mukaan: ”Me maalaispojat emme pidä tärkeänä uuden poliisikoulun rakentamista. Me jaksamme kärsiä entisen koulun pimeät ja kolkot oppilashuoneet, huonot akustiset ominaisuudet omaavat luokat, jopa sen talon surkean käymälänkin. Tärkeänä me pidämme vain sitä, että opetus siellä saadaan nykyajan vaatimuksia vastaavaksi ja että kunnolliset oppikirjat poliisikoulutusta varten tehdään.”⁷⁶⁵

760 Helin, Toivo (poliisilaitoksen sihteerit): ”Poliisikoulutuksesta.” Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 593.

761 SM päätös 127, 1955, 12§.

762 Syrjälä, T., A. Paatero, and T. Helin. 1956. Poliisikoulutuksesta. Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Suomen Poliisilehti, 11–12, 566.

763 Opettajat olivat vähitellen itse korjanneet oppikirjojen puutetta. Opettaja Erne Karanpää oli laatinut rikospoliisipalveluksesta lähes 300 sivua käsittävät monisteet. Komisarior Kauko Katila oli laatimassa vastaavaa opetusmateriaalipakettia poliisihallinnolliseen lainsäädännön alalla. Rikosoikeuteen liittyvää kirjallisuutta oli jo olemassa, mutta järjestyspoliisipalveluksen opetus perustuu pelkästään luentoihin. Tämä hidasti opetusta ja vaikeutti erityisesti itseopiskelua. ”Valtion poliisikoulu – poliisien ’yliopisto’.” Poliisimies, 1950, 19, 431. Nikupaavola, Eino: ”Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus. Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 33 Samaa tarkoitusta palveli myös poliisin käsky-lehti, jota alettiin julkaista vuodesta 1951 lähtien. Poliisitoiminta 1952, SM II arkisto, Ubc:1, poliisiosaston julkaisut, poliisitoiminta, 1951–62.

764 KA, Ca:1, VPK, opettajakunnan pöytäkirja, 12.4.1950, 1§; Nikupaavola, Eino: ”Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus.” Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 33.

765 Mäkelä, Lauri: ”Mietteitä poliisikoulutuksesta”, Suomen Poliisilehti, 1951, 8, 224.

Opettajakunta kannatti tästä syystä opetusohjelmien supistamista varsinkin miehistöluokalla ja alipäällystöluokalla. Ajatus oli, että osa miehistöluokan oppimäärään kuuluneista asioista olisi voitu siirtää alipäällystöluokan oppimäärään. Tämä olisi poistanut toiston kahdelta luokalta ja tehnyt opetuksen mielenkiintoisemmaksi. Opettajakunta halusi myös miehistöluokkaa pidennettäväksi ja vastaavasti alipäällystöluokkaa lyhennettäväksi kuukaudella. Tämä olisi mahdollistanut perusteellisemman opetuksen miehistöluokalla ja alipäällystöluokalla olisi ollut mahdollista keskittyä uusiin asioihin ja säästyä kertaamiselta. Tilanpuutteen vuoksi miehistökursseja oli kuitenkin mahdoton pidentää.⁷⁶⁶

Oppikirjojen puutetta yritettiin paikata luentosarjojen uudistamisella ja laajentamisella.⁷⁶⁷ Kirjoja ei ollut tarpeeksi, jotta esimerkiksi osa alipäällystöluokan opetuksesta olisi voitu hoitaa kirjoja tenttimällä.⁷⁶⁸ Kirjojen puute vaikeutti myös pääsykokeiden luomista. Esimerkiksi vuonna 1960 päällystöluokan kirjallinen pääsytytkinto sisälsi viisi ainetta: poliisihallinnollisen lainsäädännön, rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden, järjestyspoliisipalveluksen, rikospoliisipalveluksen ja äidinkielen.⁷⁶⁹ Koska oppikirjoja ei ollut, ja opiskelijoilla oli ollut aineissa eri opettajat, oli vaikea laatia pääsykoetta, joka olisi kattanut kaiken alipäällystöluokalla opetetun.⁷⁷⁰ Jotakin kotimaista kirjallisuutta oli kuitenkin olemassa, esimerkiksi Olavi Jotunin *Rikosoikeuden yleiset opit ja tietyt rikokset*⁷⁷¹ sekä Kauko Katilan *Mittaus ja piirrosopas poliisimiehille*. Rikospoliisitoimintaa koskevaa kirjallisuutta oli enemmän.⁷⁷²

Kirjojen puute vaivasi edelleen vielä 1970-luvun lopulla.⁷⁷³ 1980-luvulla tilanne oli jo parempi ja sitä kohennettiin edelleen pohjoismaisten poliisioppilaitosten materiaalivaihdolla.⁷⁷⁴

766 KA, Ca:1, VPK, opettajakunnan pöytäkirja, 13.5.1950, 1§.

767 KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1957, 5.

768 Jotuni, Olavi: "Eräitä ajatuksia, jotka koskevat poliisikoulutuksen uudistamista", Suomen poliisi-lehti, 1959, 1, 4.

769 Hc:1, ohjeet poliisikoulun päällystöluokalle pyrkiville, 1959/1960, 1. Vuonna 1968 pääsykokeessa oli aineina poliisihallinnollinen lainsäädäntö, virkamiesoikeus, rikosoikeus, rikosprosessioikeus, järjestyspoliisipalvelus, liikenne, kriminaalitaktiikka, kriminaalitekniikka ja äidinkieli. Vieläkään kaikista aineista ei ollut saatavilla oppikirjoja joten kokeen laatimiseen liittyvä ongelma oli sama kuin aiemminkin. Ohjeita päällystökurssin hakijoille, 1968, 1.

770 Hc:1, ohjeet poliisikoulun päällystöluokalle pyrkiville, 1959/1960, 1.

771 Hc:1, ohjeet poliisikoulun päällystöluokalle pyrkiville, 1959/1960, 3.

772 Hc:1, ohjeet poliisikoulun päällystöluokalle pyrkiville, 1959/1960, 4.

773 Poliisikoulutushenkilöstöryhmän mietintö, 1978, 53–54.

774 Määttänen, Matti: "Poliisiopisto aloittaa uusituissa tiloissa." Poliisi, 1987, 2.

Rikospaikkatutkinnan opetusta
Otaniemessä 1960-luvulla,
opettajana Kauko Katila.
Poliisimuseo

Oppikirjatilanteen parantamisen lisäksi esimerkiksi Toivo Helin ehdotti poliisipäälystöpäivillä, että uusia havainto-opetusvälineitä, kuten liikkuvaa kuvaa ja erilaisten esineiden käyttöä olisi lisätty opetuksessa. Hän ehdotti myös uusiin poliisikoulun tiloihin, joita alettiin suunnitella 1950-luvun puolivälin jälkeen erikoisluokkia, kuten erillistä havainto-opetusluokkaa ja elokuvasalia. Samoin hän ehdotti poliisikoulun yhdistämistä poliisiaseman kanssa, jolloin poliisiasema olisi voinut toimia eräänlaisena standardimallina muun maan laitoksia varten.⁷⁷⁵

Kurssien riittämättömyyden ja resurssipulan lisäksi opetuksessa oli sisällöllisiä ongelmia. Poliisikoulua ei pidetty ajan tasalla olevana laitoksena. Lauri Mäkelä kirjoitti *Suomen Poliisilehdessä*: ”Alhaalta päin katsoen tuntuu siltä, että korkeat poliisiherrat tuijottava silmänsä sokeiksi siihen valoon, joka loistaa, tai jonka he luulevat loistavan poliisikoulusta. Luullaan, että kun mies vain asuu määrätyn ajan poliisikoulurakennuksessa, niin hänestä tulee pätevä ratkaisemaan nopeasti mitä moninaisimpia poliisille kuuluvia asioita.”⁷⁷⁶

Miehistökursseilta valmistuneiden tasoeroista ei päästy mihinkään, koska miehistöluokkien opetusta jatkettiin päätöksistä huolimatta sekä poliisikoulussa että lääneissä.⁷⁷⁷ Lääneistä oli esimerkiksi lähetetty kurseille miehiä, jotka ovat olleet niin huonossa kunnossa, etteivät kestäneet kurssin rasituksia.⁷⁷⁸ Tasoerot vaikeuttivat opettamista alipäälystöluokalla.⁷⁷⁹

Aikaisemmasta lääninkursseihin kohdistetusta arvostelusta huolimatta Suomenlinnan tilojen ahtauden takia eräät esittivät miehistökoulutuksen palauttamista kokonaan lääneihin. Tätä puolsi myös se, ettei läänien erityistarpeita pystytty ottamaan huomioon Valtion poliisikoulun opetuksen suunnittelussa.⁷⁸⁰ Mäkelä korosti artikkelissaan ”Mietteitä poliisikoulutuksesta” (1951) sitä, että lääneissä kouluttaminen oli halpaa, koska koulutettaville ei olisi tarvittu majoitusta ja opettajat olivat ”ilmaisia”, he kun olivat jo ennestään poliisin palveluksessa ja olisivat näin voineet hoitaa opetustehtäviä omien toimiensa ohella tai niistä irrotettui-
na. Tällä tavalla toteutettu opetus olisi ollut käytännönläheisempää ja soveltunut paremmin paikallisiin oloihin. Lisäksi miehistöopetuksen järjestäminen lääneissä olisi tarjonnut opettajille kokemusta opetus- ja johtamistehtävistä. Harvakseltaan järjestetyt kurssit olisivat myös työmäärän puolesta olleet mahdollisia.⁷⁸¹

775 Helin, Toivo (poliisilaitoksen sihteeri): ”Poliisikoulutuksesta.” Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäälystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 593.

776 Mäkelä, Lauri: ”Mietteitä poliisikoulutuksesta”, Suomen Poliisilehti, 1951, 8, 224.

777 KA, Ca:1, VPK, opettajakunnan pöytäkirja, 12.4.1950, 1§.

778 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 20.12.1956, 4§.

779 KA, Ca:1, VPK, opettajakunnan pöytäkirja, 12.4.1950, 1§.

780 Ikäheimonen, 1957, 852.

781 Mäkelä, Lauri: ”Mietteitä poliisikoulutuksesta”, Suomen Poliisilehti, 1951, 8, 225.

Opettajakunta toivoi linjajakoisuuden palauttamista opetukseen, sillä kaupunkilaispoliisit eivät kiinnostuneet maalaispoliisia koskevasta opetuksesta ja päinvastoin. Oppilaita oli jo ilman linjajakoisuuttakin jaettu eri luokkiin.⁷⁸² Poliisikoulun johtaja Eino Nikupaavola (1948–1955) piti yleiskoulutusta tärkeänä, vaikka eri luokille saatettiin opettaa asioita hieman eri painotuksin. Maaseutu-kaupunkipoliisi -jako olisi estänyt ottamasta huomioon tasoeroja äidinkielen osaamisessa.⁷⁸³ Linjajaon tarpeellisuuden suhteen mielipiteet jakautuivat laajemminkin.⁷⁸⁴ Toisaalta oli hyödyllistä opettaa tarkemmin juuri maalais- ja kaupunkilaispoliisien tarvitsemia tietoja, toisaalta linjajakoisuus sitoi poliisin tiettyihin toimipaikkoihin, vaikka lopullisesta sijoittumisesta ei ollut varmaa tietoa.⁷⁸⁵ Poliisikoulun pitemmät kurssit suoritettiin vain kerran, minkä takia nähtiin helpommaksi järjestää asia niin, että erikoistuminen tapahtui erikoiskurssien avulla. Tämä oli perusteltua myös siksi, että poliisin työvälineet ja -menetelmät kehittyivät koko ajan.⁷⁸⁶

Linjajakoisuudesta luovuttiin lopullisesti kun poliisikoulutus keskitettiin Otaniemen poliisipistoon vuonna 1962.⁷⁸⁷

Vuonna 1950 *Poliisimies*-lehdessä julkaistussa artikkelissa kannatettiin äidinkielen opetuksen lisäämistä, sillä opiskelijoiden kirjalliset taidot olivat verraten heikot. Suurin osa oppilaista oli vain kansakoulun käyneitä, ”eikä suomen kielioppi vapaa-aikojen harrastuksena tunnu erikoisen houkuttelevalta.”⁷⁸⁸ Poliisikoulun johtajan Eino Nikupaavolan mukaan oppilaiden äidinkielen osaamistaso ei vastannut edes kansakoulun käyneen tasoa.⁷⁸⁹ Opettajakunta oli sitä mieltä, että monelta miehistö- ja alipäällystöluokankin käyneeltä poliisimieheltä puuttui sellainen kirjallinen osaaminen, jota virkatehtävien kunnollinen hoitaminen edellytti. Tästä syystä 1940-luvun uudistuksissa opetuksesta poistettu oppiaine palautettiin koulun opinto-ohjelmaan 1958.⁷⁹⁰

782 KA, Ca:1, VPK, opettajakunnan pöytäkirja, 12.4.1950, 1§.

783 Nikupaavola, Eino: ”Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus.” Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 14.

784 Ks esim Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 4§; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 65/II/1, 2; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 16; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 5.

785 Hc:1, pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951, 4§.

786 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 62/II/1, 22.1.1957, 16.

787 PPKM, 1986, 275.

788 ”Valtion poliisikoulu – poliisien 'yliopisto'.” *Poliisimies*, 1950, 19, 430.

789 Nikupaavola, Eino: ”Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus.” Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 12.

790 KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 20.12.1956, 2§.

Opetusmenetelmien monipuolistamista kannatettiin myös. Ehdotettiin esimerkiksi koko rikosprosessin esitutkinnasta muutoksenhakuun saakka kattavaa harjoitusta.⁷⁹¹ Näkemys siitä, että poliisin ei tarvinnut tuntea kuin se osa prosessia, joka koski omaa toimintaa, alkoi näin vähitellen muuttua.⁷⁹²

Käytännöllisiä harjoituksia lisätään 1950-luvulla

The image shows four weekly timetables for police training classes A, B, C, and D in 1952. Each table is a grid with days of the week (Maanantai to Lauanantai) and weeks (8-9 to 16-17). Activities are scheduled in various cells, often with handwritten notes and small colored markers.

Lukujärjestystaulu vuodelta 1952. Taulua käytettiin lukujärjestysten suunnitteluun ja seurantaan Valtion poliisikoulussa. Oppiaineiden nimet riippuivat metallikoukuissa paperilapuilla, joissa oli luokka-kohtainen värikoodi. Opintoja oli kuutena päivänä viikossa. *Poliisimuseo*

Poliisikoulun opetus oli ensimmäisten vuosikymmenten ajan varsin yksipuolista, luokkahuoneisiin sidottua opetusta. Osin tämä johtui yleisesti vallalla olleista käsityksistä siitä, kuinka opetusta on paras tehdä, osin suurista oppilasmääristä ja osin

791 Helin, Toivo (poliisilaitoksen sihteeri): "Poliisikoulutuksesta." Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 593.

792 KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 5; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 65/II/1, 3; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 22/II/2, 14.1.1957, 5; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 21.1.1957; KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 5.

resurssien vähydestä. Käytännöllisyyden osuutta oli kuitenkin resurssien puitteis-
sa pyritty kasvattamaan poliisikoulun opetusohjelmassa. Käytännönläheisyyttä
lisättiin 1950-luvun alussa esimerkiksi siten, että päällystöluokan opintoihin sisäl-
lytettiin esitelmien pitämistä. Miehistöluokalla harjoiteltiin sormenjälkien talteen-
ottoa erilaisilta pinnoilta ja jalanjälkien tai purema- tai muiden jälkien kopiointia
kipsiin. Kaikki oppilaat harjoittelivat myös henkilö- ja sormenjälkituntomerkkien
ottamista ja tekivät itse karttapiirros- ja luonnostehtäviä.⁷⁹³ Päällystöluokan oppi-
laille luotiin myös suoritettavaksi erilaisia lavastettuja käytännöllisiä harjoitusteh-
täviä. Tehtävien aiheina olivat esimerkiksi “Yksinkertaisen tapahtuman arvostelu
sen jättämien jälkien perusteella”, “Ensiapua annettaessa huomioitavat tärkeim-
mät seikat”, “Murtopaikan tutkiminen ja jälkien talteenotto”, “Täydellinen
rikostutkinta tappelupaikalla sisällä: rikospaikkatutkinta, kuulustelu ym toimen-
piteet”.⁷⁹⁴ Suomenlinnan tiloihin oli rakennettu erillinen havainto-opetusluok-
ka, ja saarella tehtiin maastoharjoituksia. Oppilaat pääsivät myös tutustumaan
käytännön poliisityöhön Helsingin poliisilaitoksella. Lisäksi järjestettiin esimer-
kiksi käynnit rikos- ja sosiaalimuseoon.⁷⁹⁵ Opetuksen apuna käytettiin rainaes-
ityksiä, ja huvitilaisuuksien ja leimaverolain valvontaan tutustuttiin käytännössä
Linnanmäen huvipuistossa.⁷⁹⁶

Teknisten apuvälineiden kehitys vaikutti myös opetuksen luonteeseen. Erityisesti
kriminaalitekniikan opetuksessa otettiin käyttöön uusia menetelmiä. Koululle
rakennettiin lämpökaappi, jota tarvitaan sormenjälkien kehittämisessä ninhyd-
riinillä. Lisäksi koululle hankittiin ultraviolettilamppu, jonka käyttö rikostutki-
muksessa oli laajenemassa. Koululle tehtiin myös oma valokuvauslaboratorio
ja käytössä olleita kuvaustarvikkeita uudistettiin. Valokuvaustekniikkaa saattoi
opiskella vapaaehtoisena aineena iltaisin.⁷⁹⁷ Keskusrikospoliisi järjesti erikseen
omia kurssejaan, joissa opeteltiin esimerkiksi rikosvalokuvausta ja palonsyyn
tutkintaa.⁷⁹⁸

793 KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1953, 3; KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1955, 5.

794 Hc:1, päällystöluokan opetusohjelma, 1955/56?; KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1955, 5.

795 Nikupaavola, Eino: “Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus.”
Suomen Poliisilehti, 1954, 1, 33 Sosiaalimuseon tausta oli 1900-luvun alussa perustettu näyttely, jossa esiteltiin
työsuojeluun liittyviä asioita ja pyrittiin opastamaan työnantajia ja työnjohtajia näiden asioiden osalta. Myöhemmin
näyttely laajeni käsittämään laajemmin kansansivistykseen liittyneitä teemoja, kuten yleishygieniaa, terveydenhoitoa,
ravintotietoutta ja äitiusneuvontaa. Näyttelyn nimeksi tuli ”Sosiaalimuseo. Työväensuojelu- ja huolto näyttely”, eli llyhemmin
Sosiaalimuseo. <http://www.tyosuojelu.fi/tietoa-meista/yhteystedot/tyosuojelunayttely/historiaa> 15.3.2017.

796 KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1955, 4.

797 KA, Hc:1, VPK, toimintakertomus, 1957, 4.

798 Poliisitoiminta 1957, SM II arkisto, Ubc:1, poliisiosaston julkaisut, poliisitoiminta, 1951–62.

1950-luvulle tultaessa rikosasiat jatkoivat monimutkaistumistaan. Erityisesti pääkaupunkiseudulla tuli tutkittavaksi kasvava määrä talousrikoksia. Rikollisuuden määrän jatkuva kasvu ja rikollisen toiminnan ammattimaistuminen loivat poliisille paineita kehittää omaa toimintaansa edelleen. Poliisi tarvitsi entistä perehtyneempiä asiantuntijoita etenkin rikostutkintaan. Samaan aikaan Valtion poliisikoulun opetusta rikostutkimuksessa pidettiin riittämättömänä. Erilaisia erikoiskursseja, esimerkiksi liikenneturvallisuus- ja kirjanpitokursseja ja talousrikostutkinnan erikoisopetusta toivottiin lisää.⁷⁹⁹

Ruotsissa järjestettiin jo 1950-luvun puolivälissä useita talousrikoksien ratkominen keskittyneitä kursseja.⁸⁰⁰ Suomessa varsinaiset talousrikostutkintakurssit aloitettiin vasta 1970-luvun puolivälissä, mutta talousrikostutkintaan alettiin jo 1960-luvulle tultaessa palkata rikostarkastajia, joilla oli liiketaloudellinen koulutus.⁸⁰¹ Monimutkainen talousrikollisuus vaikutti myös siten, että Poliisikoulun johtaja Olavi Jotunin mukaan siviilioikeuden opetukselle oli aiempaa enemmän tarvetta. Siviilioikeuden opit olivat hyödyksi ulosottotehtävissä, mutta Jotunin mukaan niitä tarvittiin myös kasvavassa määrin rikosasioiden selvityksessä. Oikeustieteen tuntemuksen tarve kasvoi, erityisesti päällystön osalta.⁸⁰²

Päällystötason kurssien oppisisällöt laajenivat. Rikospoliisipalveluksen opetus käsitti 1950-luvun puolivälissä aineistoa, joka koski rikospoliisin kehitystä ja kansainvälistä toimintaa rikollisuuden vastustamiseksi, rikospoliisin organisaatiota ja rikostutkijan ominaisuuksia ja kontakteja. Lisäksi tutustuttiin eri menettelytapoihin ja toimintaan rikostutkinnassa sekä kaupunkiluokilla rikosilmoitusten laatimiseen.⁸⁰³

Vuonna 1958 järjestyspoliisipäällystön jatkokurssin ohjelma oli laaja. Se käsitti esimerkiksi järjestyspoliisitaktiikkaa, johtamisessa tarvittavia taitoja, suhtautumista yleisöön, rikosprosessimenettelyä ja tieliikennelainsäädäntöä. Käsiteltiin myös liikennevalvontaa, valtion tilinpitoa, leimaverolakia ja erilaisia organisointikysymyksiä. Erityisiä teemoja olivat esimerkiksi nuorisorikollisuus, poikkeava käyttäytyminen, väestönsuojelu ja ulkomaalaisten valvonta.⁸⁰⁴

799 Hietaniemi, 1995, 268–289; KA, Ca:1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 13.1.1960, 2§.

800 Syrjälä, T., A. Paatero, and T. Helin. 1956. Poliisikoulutuksesta. Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Suomen Poliisilehti, 11–12, 566.

801 SM tiedotteet: "Poliisi tehostaa talousrikosten tutkintakoulutusta." 23.11.1979, SM II arkisto, Ubc:40 poliisiosaston julkaisuja, tiedotteet, 1979–80; 1975 KRP:n kartoituksessa todettiin tarve talousrikostutkintakoulutukselle. Koulutus aloitettiin järjestämällä konkurssirikosten tutkintaseminaari vuonna 1976. Talousrikostutkinta kiinteäksi osaksi poliisihallinnon koulutusohjelmaa vuonna 1977. 1980 koulutus vakiintui. Rautava, Hannu (rikostarkastaja KRP): "Talousrikoskoulutus alkoi 20 vuotta sitten." Poliisi, 1996, 5, 5 poliisiin perustettiin vuonna 1983 erillinen talousrikosyksikkö, jonka yhdeksi tehtäväksi tuli talousrikostutkintakoulutuksen kehittäminen. Heikinheimo, 2006, 11.

802 Jotuni, Olavi: "Yhtä ja toista poliisikoulutuksesta Suomessa." Poliisimies, 1962, 9, 316.

803 KA, Hc:1, VPK, päällystöluokan opetusohjelma, 1955/56?, 8.

804 KA, Hc:1, VPK, järjestyspoliisipäällystön jatkokurssin ohjelma, syksy 1958.

Seuraavana vuonna johtamistaitoon liittyviä asioita käsiteltiin opetusohjelmassa entistä yksityiskohtaisemmin. Opinto-ohjelmaan sisällytettiin esimerkiksi alaisten hallintaa työelämässä sekä työnjohdon ja ihmisten käsittelyn muita peruskysymyksiä.⁸⁰⁵

Yhteiskuntaopissa käsiteltiin teemoja kuten oikeuden käsite ja olemus, oikeudenmukaisuus, oikeus ja kohtuus sekä oikeamielisyys.⁸⁰⁶ Tutustuttiin myös erilaisiin oikeuslähteisiin ja oikeusjärjestyksen ideologisesta perustasta sekä erilaisiin valtioteorioihin ja niiden historiaan.⁸⁰⁷

Oppisisällöistä voidaan huomata, että erityisesti päällystön osalta poliisitoiminnassa alettiin pitää tärkeänä muunkinlaista osaamista kuin niin sanotun peruspoliisityön hallintaa. Ideaaliksi oli jo 1950-luvulla tullut, että päällystöllä on laajempi ymmärrys yhteiskunnan rakenteesta ja toiminnasta ja sitä kautta poliisityön aatteellisista kehyksistä.

Otaniemen uusi Poliisiopisto ja koulutuksen luonteen muutos 1961

Vuonna 1961 kaikki poliisikoulutus keskitettiin Otaniemeen perustettuun Poliisiopistoon, jossa ensimmäinen miehistöluokan kurssi aloitettiin 1.9.1961.⁸⁰⁸ Samoin kuin aikaisemmalla poliisikoululla, myös Poliisiopistolla oli johtokunta, joka valvoi ja kehitti toimintaa ja jonka jäsenet nimitettiin kolmevuotiskaudeksi kerrallaan. Muilta osin Poliisiopiston hallintorakennetta uudistettiin aikaisempaan verrattuna.⁸⁰⁹ Opisto toimi välittömästi sisäasiainministeriön alaisuudessa.⁸¹⁰

Poliisikoulun johtajan Olavi Jotunin mukaan opetus haluttiin keskittää Otaniemeen, jotta eriateinen koulutus voitiin sovittaa entistä paremmin yhteen. Tästä oli myös se hyöty, että voitiin käyttää samoja opettajia eri kursseilla.⁸¹¹ Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksen ja Valtion poliisikoulun yhteistyötä oli aiemmin moitittu puutteelliseksi.⁸¹² Alokas- ja miehistöluokkien opetus oli ollut

805 KA, Hc:1, VPK, järjestyspoliisipäällystön jatkokurssin ohjelma, syksy 1959.

806 KA, Hc:1, VPK, päällystöluokan opetusohjelma, 1955/56?, 32.

807 KA, Hc:1, VPK, päällystöluokan opetusohjelma, 1955/56?, 33.

808 Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 15. Teoriassa oli edelleen mahdollista sisäasiainministeriön päätöksellä järjestää koulutusta myös muualla. Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 61§; Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 498.

809 Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 52§.

810 Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 5§; Laki valtion poliisikoulun nimen ja sijoituspaikan muuttamisesta 485/ 14.9.1962.

811 Jotuni, Olavi: "Yhtä ja toista poliisikoulutuksesta Suomessa." Poliisimies, 1962, 9, 315.

812 Helin, Toivo (poliisilaitoksen sihteeri): "Poliisikoulutuksesta." Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 592.

monelta osin päällekkäistä, mikä nähtiin ajan tuhlaamisena.⁸¹³ Alokaskurssien keskittämisellä haluttiin turvata peruskoulutuksen yhdenmukaisuus.⁸¹⁴

Otaniemeen muuton yhteydessä liikkuvan poliisin vastuu alokkaiden rekrytoinnista ja koulutuksesta päättyi.⁸¹⁵ Vuodesta 1930 vuoteen 1961 mennessä liikkuva poliisi ehti valita ja kouluttaa yhteensä 8260 uutta poliisimiestä. Ensimmäisinä vuosina koulutettujen määrät olivat pieniä, noin satakunta vuodessa. Vuosien 1945 ja 1948 välillä koulutettiin valtaosa, yhteensä 5160 poliisimiestä. Vuosien 1949 ja 1961 välillä siirryttiin takaisin noin 100–150 koulutetun poliisialokkaan vuositahtiin.⁸¹⁶

Liikkuvan poliisin tai jonkun suuremman kaupungin alokaskursseille rekrytointi tarkoitti aiemmin suoraan poliisin palvelukseen astumista. Kun alkukoulutus siirtyi Poliisiopistolle, muutettiin järjestelmää siten, että koulutuksessa olevat olivat poliisikokelaita. He pystyivät hakeutumaan nuoremman konstaapelin tehtäviin vasta koulutuksen päätyttyä. Koulutusajalta maksettiin päivärahaa, minkä lisäksi etuihin kuuluivat terveyden- ja sairaanhoito sekä vapaa majoitus ja ruoka.⁸¹⁷

Vaikka alokkaiden rekrytointi ja kouluttaminen ei enää kuulunut liikkuvalla poliisille, säilyi sillä kuitenkin rooli kokelasvalinnoissa. Lääninkomisarioiden tehtäväksi jäi antaa Poliisiopistolle lausunnot kokelaskurssien sellaisista hakijoista, jotka oli otettu Poliisiopistossa suoritettun ensimmäisen paperikarsintavaiheen jälkeen jatkkoon. Käytäntö jatkui aina vuoteen 1973. Lisäksi liikkuva poliisi suoritti oppilasvalinnat ensimmäiselle Poliisiopistossa järjestetyille kokelaskurssille.⁸¹⁸

Alkuvaiheessa Poliisiopisto käytti hyväkseen liikkuvan poliisin rekrytointimenetelmiä, mutta aloitti myös heti omien testausmenetelmien suunnittelun. Poliisiopiston johtaja teki oppilasvalinnat ja hänen avukseen perustettiin eri poliisialojen edustajista koostettu neuvottelukunta. Neuvottelukuntaan tuli mukaan myös uutena työntekijänä kouluun palkattu psykologi, jonka tehtävä oli opettamisen lisäksi myös laatia ja järjestää testit poliisikoulutukseen hakijoille.⁸¹⁹

813 Helin, Toivo (poliisilaitoksen sihteeri): "Poliisikoulutuksesta." Alustus Turun ja Porin läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällystöpäivillä 19.10.1956. Julkaistu Suomen Poliisilehdessä, 1956, 11–12, 593.

814 Liikkuva poliisi olisi itse halunnut ottaa koko alokaskoulutuksen vastuulleen. KA, Hf:2, LPK, LPK:n kirje n:o 78/II/2, 18.1.1957, 5.

815 Jotuni, Olavi: "Yhtä ja toista poliisikoulutuksesta Suomessa." Poliisimies, 1962, 9, 315. Tästä lähtien liikkuvan poliisin henkilökunnasta valtaosa oli ilmeisesti pysyvää. Huhtinen, Antero: "Eräitä näkökohtia poliisitoimien nimitettyjen koulutustasosta." Suomen poliisilehti, 1965, 6–7, 131.

816 Toimintakertomus 1961, KA, Hib:2, LP, Toimintakertomukset 1956–61.

817 Jotuni, Olavi: "Yhtä ja toista poliisikoulutuksesta Suomessa." Poliisimies, 1962, 9, 315.

818 Toimintakertomus 1962, KA, Hib:3, LP, toimintakertomukset 1962–68; Toimintakertomus 1964–67, KA, Hib:3, LP, toimintakertomukset 1962–68.

819 Jotuni, Olavi: "Yhtä ja toista poliisikoulutuksesta Suomessa." Poliisimies, 1962, 9, 315.

Henrik Lampikoski on korostanut Otaniemeen muuton merkitystä poliisikoulutuksen sisällön kannalta, koska se muutti opetuksen siviilimäisemmäksi. Suomenlinnan tilat olivat muistuttaneet armeijan leiriolosuhteita, Otaniemen uusi rakennus muutti ilmapiiriä. Tätä kuvasti myös armeijaan viittaavan alakoulutuksen nimen muuttuminen kokelaskoulutukseksi. *Poliisimuseo*

Samalla kun rekrytointi siirtyi Poliisiopiston vastuulle, nuorempien konstaapelien ottamisen ”pystystä” oli tarkoitus tulla tiensä päähän. Tästä huolimatta edelleen koko 1960-luvun ajan osa konstaapeleista astui tehtäviinsä täysin ilman poliisikoulutusta. Luvut olivat kuitenkin vähäisiä, näin rekrytoituja oli alle 100 vuodessa.⁸²⁰ Syynä tavan jatkumiseen oli se, ettei nuoremman konstaapelin toimiin riittänyt tarpeeksi poliisikoulutusta saaneita hakijoita.⁸²¹ ”Pystystä otettujen” konstaapeleiden koulutustausta oli yleensä heikompi kuin alokaskurssilaisten.⁸²² He pärjäivät opiskelussa heikommin kuin kokelaskurssin käyneet ja näin hidastivat opetuksen kulkua.⁸²³

Vuoden 1969 poliisiasetuksella vahvistettiin Poliisiopistossa suoritettu kokelaskurssi nuoremmaksi konstaapeliksi nimittämisen edellytykseksi. Henkilö, joka ei ollut tätä kurssia suorittanut, voitiin silti edelleen erityisestä syystä nimittää nuoremmaksi konstaapeliksi sisäasiainministeriön suostumuksella. Tällaisia poikkeuksia tehtiin kuitenkin enää harvoin 1970–80-luvuilla.⁸²⁴ Kokelaskurssien pakollisuus muutti poliisikulttuuria, sillä nyt opetus saatiin lähtökohtaisesti keskitetyksi valvotussa ja suunnitellussa koulutuksessa, eikä vasta kentällä.⁸²⁵

Muutto Otaniemeen tapahtui vuosikymmeniä myöhässä, kun otetaan huomioon tilan puute, joka Suomenlinnassa oli vallinnut. Ennen Otaniemeen pääsyä suunnitelmat uusista opetusmenetelmistä ja kurssien pidentämisestä olivat yleensä kaatuneet Suomenlinnan tilojen puutteellisuuteen. Muutto teki mahdolliseksi sellaiset suuremmat muutokset poliisikoulutuksen sisältöön, joita oli suunniteltu heti toisen maailmansodan jälkeen. Lisäksi se tarjosi lisätiloja erilaisille käytännöllisille harjoituksille. Uusi kirjasto ja lukusali mahdollistivat asioiden itsenäisen kertaamisen.⁸²⁶

Poliisin teknisen osaamisen tarve oli jatkuvasti kasvanut. Poliisin täytyi nyt omaksumaan esimerkiksi radion ja muiden viestintävälineiden käyttö. Konekirjoitus otettiin

820 Eloranta, Viljo: ”Poliisikoulutuksen vaiheista ja saavutuksista 1960-luvulla.” Poliisimies, 1968, 8, 483.

821 1962–64 Kymen läänissä nimitetyistä 59:sta nuoremmista konstaapeleista 46% ei ollut saanut lainkaan poliisikoulutusta eivätkä toimineet poliisitehtävissä entuudestaan. 39% siirtyivät tehtäviin muista poliisipiireistä ja 15% liikkuvasta poliisista. Huhtinen, Antero: ”Eräitä näkökohtia poliisitoimiin nimitettyjen koulutustasosta.” Suomen poliisilehti, 1965, 6–7, 131.

822 Esimerkiksi Kouvolassa noin 25% heistä oli käynyt keskikoulun, ja alle 50% oli upseereita tai aliupseereita. Huhtinen, Antero: ”Eräitä näkökohtia poliisitoimiin nimitettyjen koulutustasosta.” Suomen poliisilehti, 1965, 6–7, 132.

823 Eloranta, Viljo: ”Poliisikoulutuksen vaiheista ja saavutuksista 1960-luvulla.” Poliisimies, 1968, 8, 487; Huhtinen, Antero: ”Eräitä näkökohtia poliisitoimiin nimitettyjen koulutustasosta.” Suomen poliisilehti, 1965, 6–7, 131.

824 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 10; PPKM, 1986, 685 Ylimääräiseksi nuoremmaksi konstaapeliksi pääsi kuitenkin edelleen koulutusta. Tällaisia virkoja oli esimerkiksi Helsingin kaupungilla useita ja niihin palkattiin henkilöitä hoitamaan siviilitehtäviä poliisissa. Tuija Hietaniemen haastattelu 9.3.2017.

825 Lampikoski, 2010, 78.

826 Jotuni, Olavi: ”Eräitä ajatuksia, jotka koskevat poliisikoulutuksen uudistamista”, Suomen poliisilehti, 1959, 1, 3.

jälleen ohjelmaan ja moottoriajoneuvo-opetusta laajennettiin. Siihen sisältyi ajokortin hankintaan tähtäävän kurssin lisäksi myös muita liikennekursseja ja erilaisia erikoiskursseja.⁸²⁷ Opettajien rekrytointi helpottui, koska yhteydet Otaniemeen olivat käytännöllisemmät kuin Suomenlinnaan.⁸²⁸

Lisätilat mahdollistivat miehistökurssien pidentämisen kolmesta kuukaudesta viiteen ja puoleen ja alipäällystökurssien kasvattamisen neljästä kuukaudesta samoin viiteen ja puoleen. Opisto pidettiin suljettuna vain yhden kesäkuukauden ajan.⁸²⁹ Kokelaskurssien pituudeksi tuli viisi kuukautta.⁸³⁰

Koulustoitominnan luonne muuttui Otaniemeen siirtymisen myötä. Vaikka kursseja pidennettiin merkittävästi, Otaniemeen voitiin silti ottaa kaksi kertaa enemmän miehistökurssilaisia kuin Suomenlinnaan. Näin voitiin alkaa opettaa uusien opiskelijoiden lisäksi myös kentällä ilman koulutusta toimineita poliiseja. Kouluttamattomien poliisikonstaapeleiden määrä putosikin huomattavasti Otaniemen ensimmäisinä vuosina.⁸³¹

Oppilasmäärien kasvu pakotti sääntelemään opetusta uudella tavalla. Poliisikoulutusta koskeneita säännöksiä alettiin uudistaa.⁸³² Koulutusta koskevia lakeja oli muutettu 1950-luvun puolivälissä ja hieman sen jälkeen, mutta nämä säädökset katsottiin nyt vanhentuneiksi.⁸³³ Muutoksia suunnittelemaan perustettiin uusi Poliisin järjestelykomitea, joka antoi koulutusta koskeneen mietintönsä vuonna 1964. Mietinnössä käsiteltiin laajasti poliisitoimintaa ja -koulutusta koskenutta lainsäädäntöä.⁸³⁴

Vuonna 1966 annetussa poliisilaissa vahvistettiin kelpoisuusvaatimukset eri toimiin. Vanhemman konstaapelin toimeen vaadittiin poliisimiehistön virkatutkinto. Ylikonstaapelin toimeen vaadittiin poliisialipäällystön virkatutkintoa. Naiskonstaapelin toimeen puolestaan tarvittiin päästötodistus keskikoulusta ja perehtyneisyyttä sosiaalihuoltoon.⁸³⁵

827 Jotuni, Olavi: "Yhtä ja toista poliisikoulutuksesta Suomessa." Poliisimies, 1962, 9, 316.

828 Poliisimies, 1968, 480.

829 Eloranta, Viljo: "Poliisiopiston edistämissäätiön perustamisesta ja toiminnasta." Poliisimies 1964, 8, 343.

830 Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 20.

831 Poliisitoiminta 1963, Ubc: 2, poliisiosaston julkaisut, poliisitoiminta, 1963–77; Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 20; Eloranta, Viljo: "Poliisikoulutuksen vaiheista ja saavutuksista 1960-luvulla." Poliisimies, 1968, 8, 484.

832 Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 4.

833 Laki valtion poliisikoulusta, 80/ 15.2.1929; Asetus valtion poliisikoulusta 1273/ 20.12.1945; sisäasiainministeriön päätös n:o 1342, sisältävä valtion poliisikoulun ohjesäännön. 31.12.1945; Asetus liikkuvasta poliisista, 172/4.3.1949; sisäasiainministeriön päätös n:o 127 valtion poliisikoulun ohjesäännön muuttamisesta, 11.3.1955; Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 23.

834 Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 23–24.

835 Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 71§.

Otaniemeen saatiin muun muassa harjoitus- ja opetustiloja, laboratorioita, opetusnäyttely ja ampumarata. Kuvassa opetustilanne Poliisiopiston lavastusluokassa 1960-luvulla. *Poliisimuseo*

Harjoituskaupunki liikenneopetusta varten Otaniemessä 1960-luvulla. Poliisimuseo

Kurssilaisia Poliisiopistossa 1962-luvun alkupuolella. Kuvassa oikealla komisario Erkki Eloranta. *Poliisimuseo*

Laissa vahvistettiin myös kelpoisuusvaatimukset Poliisiopiston toimiin. Johtajan tuli olla koulutukseltaan oikeustieteen kandidaatti ja tämän lisäksi hänen tuli olla perehtynyt poliisitoimeen ja hallintotehtäviin. Vanhemman opettajan tuli samoin olla oikeustieteen kandidaatti. Nuoremmalle opettajalle riitti joko alempi oikeus-tutkinto ja perehtyneisyys poliisitoimeen tai vaihtoehtoisesti poliisipäällystön virkatutkinto. Myös muiden opettajien osalta säädettiin kelpoisuusvaatimukset.⁸³⁶ Pedagogista osaamista heiltä ei vaadittu. Oppilaiden valintaa varten asetettiin valitsemislautakunta. Mikäli lautakuntaa ei valittu, Poliisiopiston opettajakunnan tehtävä oli valita oppilaat.⁸³⁷ Otaniemeen muuton jälkeen myös kirjattiin ensi kertaa ylös niin opettajien kuin oppilaidenkin oikeudet ja velvollisuudet sekä uudet tavat suunnitella opetusta ja sen järjestelyä.⁸³⁸

Oppisisällöt laajenevat

Koulutusohjelmaan ei ollut tehty merkittäviä muutoksia sodan loppumisen ja Otaniemeen muuton välisenä aikana.⁸³⁹ Suomenlinnan kurssit oli ollut pakko pitää tiiviinä, jotta opetusta pystyttiin tarjoamaan tarpeeksi. Kurssien kestoaikojen pidentäminen mahdollisti asioiden perusteellisemmän opetuksen sekä tiettyjen lisäoppiaineiden opettamisen. Poliisiopistolla pystyttiin järjestämään myös erikoiskursseja, kuten poliisiautonkuljettajien valmennuskurssit, sähkölaitteiden säätökurssi, automestareiden luento- ja neuvottelupäivät sekä moottoripyöräkuljettajakurssi.⁸⁴⁰

Opetusohjelmia täydennettiin tärkeinä pidetyillä aineilla, kuten väestönsuojelun opetuksella. Päällekkäisyyksiä eri kurssien väliltä poistettiin myös. Mielenkiintoista on, että kokelaskurssin ohjelmasta poistettiin niin järjestyspoliisi- kuin rikospoliisipalveluskin. Toisaalta vuonna 1969 alettiin myös kokelaskursseilla opettaa rikostutkintaoppia, mutta muuten opinto-ohjelma pysyi jokseenkin ennallaan vuoteen 1973 saakka.⁸⁴¹

Kurssien pidentyessä 1960-luvun alkupuolella haluttiin kiinnittää erityistä huomiota käyttäytymisen opettamiseen ja poliisimiehelle sopivien luonteenpiirteiden kehittämiseen. Tätä tarkoitusta varten Poliisiopiston johtaja Jotuni ehdotti kokelas- ja miehistöluokille oppiainetta nimeltä 'käyttäytyminen'. Tarkoitus oli opettaa kuinka poliisimiehen tuli käyttäytyä ja toimia virkatehtävissä sekä suhteessa

836 Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 75§ Aikaisemmat erivapaudet toimiin jäivät edelleen voimaan. Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 79§.

837 Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 53§.

838 Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 24.

839 Katila, Kauko: "Neljäkymmentä ajast'aikaa poliisikoulutusta." Poliisimies 1960, 1–2, 140.

840 Poliisitoiminta 1964, Ubc: 2, poliisiosaston julkaisut, poliisitoiminta, 1963–77.

841 Opetusohjelmat 1965–1973.

yleisöön. Asian opettaminen ei ollut yksinkertaisimmasta päästä, kuten Jotuni kuvasi: ”Opettaja joutuu, valaistaakseni asiaa esimerkillä, muun muassa selittämään sellaisia vaikeita asioita, missä on raja toiselta puolen virkavelvollisuuden tinkimättömän täyttämisen ja toiselta puolen tarpeettoman virkaintoisuuden ja pikkumaisuuden välillä. Opettajan tulee, vielä esimerkkejä mainitakseni, neuvoa poliisimiehille, että heidän pitää tottua nurkumatta kuulemaan moitteita ja arvostelua, ryhtymättä turhiin riitoihin vastapeluriensa kanssa, että heidän tulee välttää ylimielisyyttä suhtautumisessaan pahimpiinkin rikoksenteekijöihin ja päinvastoin antaa ihmisarvo kaikille kansalaisille, joiden kanssa he joutuvat tekemisiin.”⁸⁴² Käyttäytymistä ei kuitenkaan lisätty opetusohjelmaan, vaikka poliisin suhde yleisöön olikin samaan aikaan alkanut korostua.

SYYSLUKUKAUDEN 1965 KOKELASKURSSIN OPETUSOHJELMA

Hallinto-oikeus
Virkamieslainsäädäntö
Rikosoikeus
Rikosprosessioikeus
Valtio- ja kunnallisoppi
Poliisipalvelus
Liikennelainsäädäntö
Äidinkieli
Psykologia (suhtautuminen yleisöön)
Liikuntakasvatus (paini, judo, voimistelu ja urheilu)
Konekirjoitus
Teknisten laitteiden käyttö
Väestönsuojelu
Ensiapu
Aseoppi ja ammunta
Moottoriajoneuvo-oppi⁸⁴³

842 Jotuni, Olavi: ”Yhtä ja toista poliisikoulutuksesta Suomessa.” Poliisimies, 1962, 9, 316–317.

843 Moottoriajoneuvo-oppi piti sisällään ajokortin hankkimisen sellaisille, joilla sitä ei vielä ollut. Miestökurssilla opetettiin seuraavia aineita: hallinto-oikeus, rikosoikeus, rikosprosessioikeus, siviilioikeus, ulosotto-oikeus, järjestyspoliisipalvelus, kriminaalitaktiikka, kriminaalitekniikka, valokuvaus, liikennelainsäädäntö, äidinkieli, psykologia (suhtautuminen yleisöön), liikuntakasvatus (paini, judo, voimistelu ja urheilu), konekirjoitus, teknisten laitteiden käyttö, väestönsuojelu, aseoppi ja ammunta. Päälystökurssi käsitti seuraavat oppiaineet: hallinto-oikeus, virkamieslainsäädäntö, rikosoikeus, rikosprosessioikeus, siviilioikeus, ulosotto-oikeus, poliisitaktiikka, kriminaalitaktiikka, kriminaalitekniikka, valokuvaus, liikennelainsäädäntö, äidinkieli, oikeuslääkeoppi, oikeuspsykiatria, psykologia (johtamistaito, opetusoppi, suhtautuminen yleisöön), liikuntakasvatus (voimistelu ja urheilu), kirjanpito, poliisialan kansliatehtävät, teknisten laitteiden käyttö, väestönsuojelu sekä aseoppi ja ammunta. Opetusohjelma syyslukukaudelle 1965, 12.4.1965.

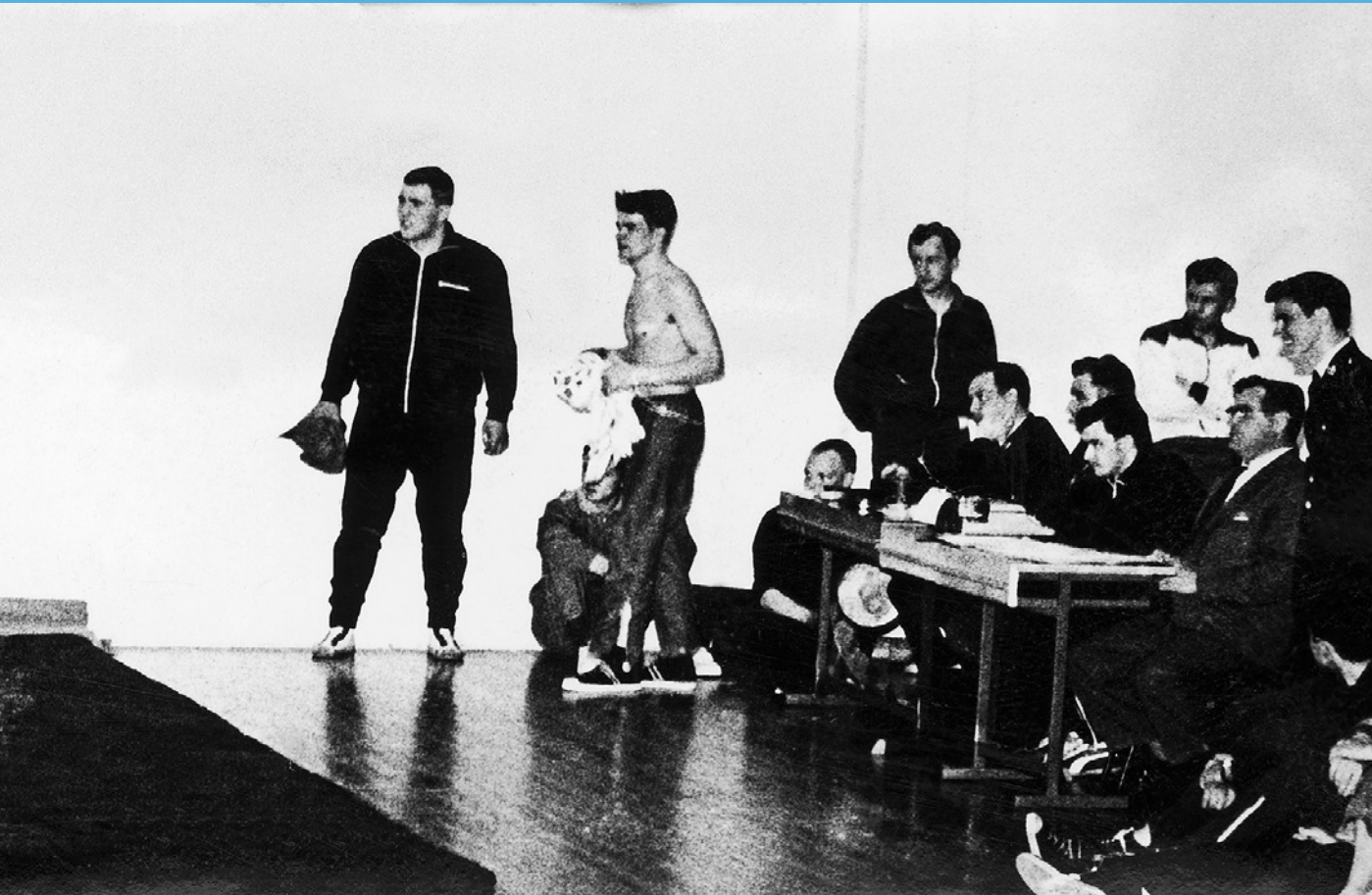

Otaniemen Poliisiopistoon saatiin mm. valokuva laboratorio. Kuva on 1960-luvulta.
Poliisimuseo

Uusina aineina Otaniemen opetusohjelmaan tulivat muun muassa siviilioikeus, valokuvaus ja konekirjoitus. Kuva on otettu Poliisiopiston konekirjoitusluokasta 1960-luvun alkupuolelta. *Poliisimuseo*

Painia Poliisiopiston harjoitussalissa 1960-luvulla. *Poliisimuseo*

Opetuksen sisällön kanssa oli edelleen ongelmia, ja oppikirjojen puute vaivasi. Poliisiopiston uuden johtajan Viljo Elorannan (1962–1973)⁸⁴⁴ mukaan tämä johdettiin poliisin järjestelykomiteassa olleen poliisiin kuulumattoman jäsenen jarrutus-toimenpiteistä, joiden takia koulutusta koskevia säännöksiä ei saatu uudistettua. Tästä syystä myös 1962 alussa Poliisiopistoon perustettuihin opettajantoiimiin, johtajan ja yhden vanhemman opettajan toimia lukuun ottamatta, ei vielä kaksi vuotta myöhemminkään saatu vakinaisia haltijoita.⁸⁴⁵

Vastaperustettuun psykologin tehtävään ei saatu vuosiin palkattua ketään ja äidinkielen opettaja, hänkin väliaikainen, saatiin vasta vuoden 1964 alussa.⁸⁴⁶ Psykologin tehtävänä oli antaa opetusta johtamistaidossa ja opetusopissa päällystölle sekä suhtautumisessa yleisöön kaikille kurseille. Hän myös suunnitteli ja toimeenpani psykologiset soveltuvuuskokeet eri kurssitasoille.⁸⁴⁷ Vuonna 1978 mietintönsä antanut Poliisikoulutustyöryhmä piti psykologin roolia merkittävänä, sillä hän kykeni opetustehtävissä vaikuttamaan poliisien asenteisiin suhteessa työtehtäviinsä, asiakkaisiinsa ja yleisöön. Lisäksi rooli oli tärkeä siksi, että oppilasvalintojen tekemisellä oli suuri merkitys tulevan poliisikunnan muodostumiselle.⁸⁴⁸ Yleisöön suhtautumisen painottaminen liittyy vahvasti samaan aikaan ilmenneeseen yleiseen pyrkimykseen parantaa poliisin ja yleisön välistä suhdetta.⁸⁴⁹

Muutto Otaniemeen ei myöskään paikannut ongelmia poliisien jatkokoulutuksessa. ”Enin osa poliisikunnasta joutuu hankkimaan varsinaisen poliisikoulutuksensa jälkeen kaiken ammatissa tarvittavan lisätiedon omatoimisesti, joka tieto ja sen käytäntöön soveltaminen on varsin monitahoista.”⁸⁵⁰ Omatoiminen jatkokoulutuminen oli varsin suuri vaatimus, sillä osa poliiseista siirtyi pieniin poliisi-piireihin maaseudulle koulutuksen jälkeen ja saattoi työskennellä siellä eläkeikänsä saakka. Tänä aikana sekä poliisiala, että lainsäädäntö muuttuivat vauhdilla, eikä jatkokoulutusmahdollisuuksia ollut.⁸⁵¹

Myös erikoiskoulutus oli puutteellista. Tutkinnanjohtajina toimineiden nimismiesten kurssit rikostutkimuksessa olivat välillä vuosia tauolla. Poliisimiehet

844 Eloranta oli koulutukseltaan lakitieteen lisensiaatti ja varatuomari. Hän oli toiminut muun muassa Korkeimman hallinto-oikeuden esittelijänä ja luennoinut rikosoikeudesta Helsingin ja Tampereen yliopistoissa sekä toiminut Valtion poliisikoulun vanhempana opettajana ja varajohtajana ennen opiston johtoon nousemistaan. Suomen poliisipäällystö, 1966, 17.

845 Eloranta, Viljo: ”Poliisiopiston edistämissäätöön perustamisesta ja toiminnasta.” Poliisimies, 1964, 8, 343.

846 Eloranta, Viljo: ”Poliisiopiston edistämissäätöön perustamisesta ja toiminnasta.” Poliisimies, 1964, 8, 344.

847 Poliisiopiston ohjesääntö, 1975??, 12§; Poliisikoulutushenkilöstötyöryhmän mietintö, 1978, 64.

848 Poliisikoulutushenkilöstötyöryhmän mietintö, 1978, 64.

849 Asiasta tarkemmin korttelipoliisitoimintaa käsittelevässä kappaleessa.

850 Poliisimies, 1968, 10; 480.

851 Poliisimies, 1968, 480.

järjestivät toisinaan omatoimisesti koulutusta, johon Poliisiopisto myönsi tiloja. Tällainen koulutus oli kuitenkin tilapäistä. Peruskoulutus miehistöasteelta päällystöasteelle alkoi olla kunnossa 1960-luvun lopulle tultaessa.⁸⁵²

Ilo Otaniemen uusista tiloista osoittautui lyhytaikaiseksi, sillä kokelaskoulutuksen siirto liikkuvalla poliisilta Poliisiopistoon aiheutti ongelmia ja tilanahtautta. Kurssien kestoaikaa jouduttiin taas lyhentämään ja majoituspaikkoja jakamaan useamman oppilaan kesken.⁸⁵³ Poliisiopiston toimintaa rajoitti esimerkiksi se, että merivartiokoulu, joka toimi samoissa tiloissa opiston kanssa, oli pidentänyt omia kurssejaan. Myös ajo-opetuksen siirtäminen opiston yhteyteen vei paljon tilaa. Tilaongelmien ja miehistötarpeen takia poliisiin jouduttiin edelleen hyväksymään vuosittain 50–100 miestä ilman mitään alkukoulutusta. Näin kouluttamattomien miesten määrä kääntyi jälleen nousuun. Niistä poliisimiehistä, jotka eivät olleet saaneet miehistökoulutusta, suurin osa oli myös vailla minkäänlaista kokelaskoulutusta. 1960-luvun puoliväliin tultaessa poliisiopetuksen olot olivat opettajien mukaan lähes yhtä hankalat kuin Suomenlinnan aikoina, joskaan tilat eivät olleet yhtä vanhanaikaiset. Opistoa ei ollut suunniteltu kokelaskoulutusta silmällä pitäen.⁸⁵⁴

Tilanpuutteen takia erikoiskurssien järjestämisestä jouduttiin luopumaan. Samaan aikaan poliisimiesten rekrytointitarve oli kasvamaan päin. Rikosilmoitusten määrä oli lisääntynyt, mutta poliisin vahvuutta ei kasvatettu läheskään samassa suhteessa. Lisäksi palveluksessa olevien miesten määrä väheni vuosittain eläkkeelle siirtymisten ja kuolemien vuoksi.⁸⁵⁵ Nuorempien konstaapeliin joukosta myös erottiin jonkin verran. Opiston johtaja Viljo Eloranta selitti tätä valituksi tulleiden miesten erinomaisella tasolla, joka johtui siitä, että koulutukseen oli varsin tiukka seula, sillä hakijoita oli paljon. Elorannan mukaan poliisi ei pystynyt tarjoamaan parhaille miehille tarpeeksi houkuttelevia palkkaehtoja ja lisäksi jatkokoulutuksen puutteessa mahdollisuudet edetä uralla olivat vähäiset. Tämä sai lahjakkaita konstaapeleita eroamaan palveluksesta.⁸⁵⁶

852 Poliisimies, 1968, 480–481.

853 Poliisitoiminta 1963, Ubc: 2, poliisiosaston julkaisut, poliisitoiminta, 1963–77; Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 20; Eloranta, Viljo: "Poliisiopiston edistämissäätöön perustamisesta ja toiminnasta." Poliisimies 1964, 8, 345; Eloranta, Viljo: "Poliisikoulutuksen vaiheista ja saavutuksista 1960-luvulla." Poliisimies, 1968, 8, 484; Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 499; Poliisimies, 1968, 480.

854 Eloranta, Viljo: "Poliisiopiston edistämissäätöön perustamisesta ja toiminnasta." Poliisimies 1964, 8, 344–345; Katila, Kauko (opettaja): "Poliisiopetuksen puolivuosisataistaipaleelta." Poliisimies, 1968, 8, 499.

855 Eloranta, Viljo: "Poliisiopiston edistämissäätöön perustamisesta ja toiminnasta." Poliisimies 1964, 8, 345.

856 Eloranta, Viljo: "Poliisiopiston edistämissäätöön perustamisesta ja toiminnasta." Poliisimies 1964, 8, 346. Edut olivat kuitenkin edelleen laajat, ja pysyivät sellaisina varsin pitkään. 1969 määriteltiin, että kokelaalle kuuluivat vapaa asunto, ravinto, terveyden- ja sairaanhoito. Lisäksi kokelaskurssilla oli vahvistettu päiväraha ja poliisiopistossa opiskelijat saivat palkkaa. Poliisiasetus 119/69, 57§.

Antti Mikkosen asunto heti tapahtuman jälkeen

1. Paikka, josta Antti Mikkonen tavattiin verissään
2. Pöytä, jonka laatikko oli auki ja josta tekijä vei Antti Mikkosen rahat
3. Tuoli, jota Antti Mikkonen käytti yöpöytäänä. Pöydällä olleesta tuhkakupista tavattiin Kent-merkkisen savukkeen natsa, jonka tekijä ilmeisesti oli jättänyt
4. Tuolin alla näkyy sanomalehti, josta tavattiin jalan jälki ja joka oli ilmeisesti tekijän kengän jättämä. (Teuvo Hietala poltti kenkensä teon jälkeen, joten vertailua ei voitu suorittaa.)

Selitykset laatinut poliisiopistossa 7.9.1965 oppilas
Pentti Hämäläinen

Valintamenettelyä ei saatu myöskään kehitettyä, vaan valinnassa käytettiin edelleen liikkuvassa poliisissa käytettyä menettelyä.⁸⁵⁷ Koulutuksen vajaakapasiteetin ja tilaongelmien takia vielä vuonna 1965 nostettiin esiin ajatus siitä, että koke-laskoulutus voitaisiin siirtää takaisin liikkuvalle poliisille. Poliisiopiston kokelas-kurssilaisista suurin osa päätyi suoraan Helsingin poliisilaitoksen palvelukseen.⁸⁵⁸

JOHTOPÄÄTÖKSET I OSA: POLIISIOPETUS SYNTYY JA KEHITTYY

Työni ensimmäinen osa on käsittänyt ajanjakson vuoden 1918 organisoidun poliisiopetuksen käynnistämisestä 1960-luvun loppupuolelle saakka. Tuona aikana poliisiopetus muuttui pienelle joukolle annetusta erittäin rajallisesta opista kaikille poliisimiehille pakolliseen ja koko maan kattaneeseen opetukseen. Kehitys huipentui Otaniemen poliisiopiston valmistumiseen vuonna 1961.

Ajanjaksoa leimasivat resurssien pienuus, ammattikirjallisuuden puute, oppilaiden matala koulutustaso sekä käytännöllisten harjoitteiden puute. Toisaalta neljässä-kymmenessä vuodessa poliisiopetus kehittyi vahvasti ammattiopetuksen suuntaan ja siinä alettiin hyödyntää teknisiä apuvälineitä. Myös valtaosa alkuaikojen sotilaallisuudesta karsiutui ajanjakson aikana. Lisäksi rekrytointimenetelmiä kehitettiin huomattavan paljon.

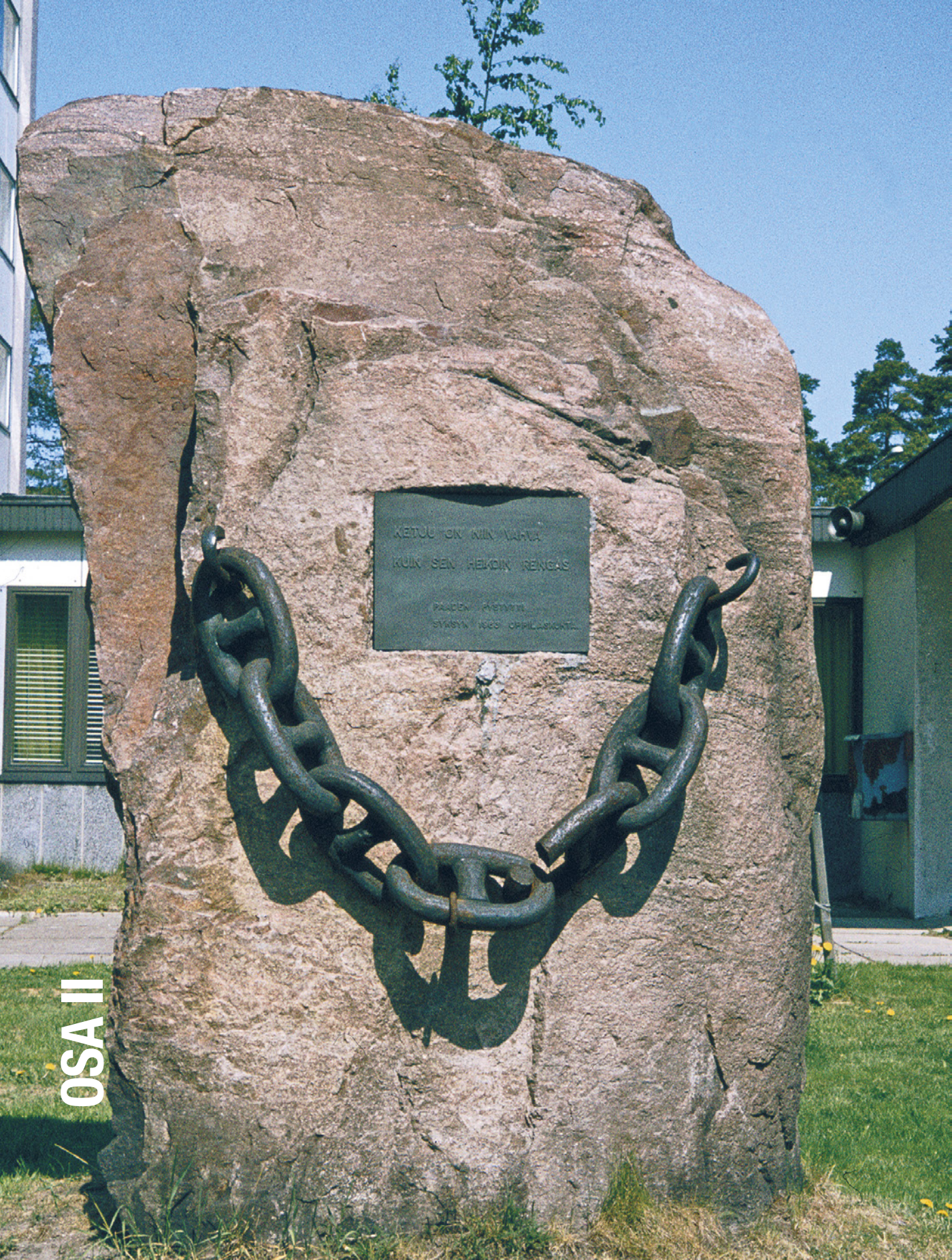
Viereinen sivu:

Poliisiopiston oppilas Pentti Hämäläisen kirjoittama rikospaikkaselostus vuodelta 1965. *Poliisimuseo*

857 Poliisin järjestelykomitean osamietintö n:o 8. Helsinki, 1964, 20.

858 Huhtinen, Antero: "Eräitä näkökohtia poliisitoimiin nimitettyjen koulutustasosta." Suomen poliisilehti, 1965, 6–7, 132.

KETJU ON NIIN VASTA
KUIN SEN HEIKKIN RENGAS
PÄÄSEN KÄYNNIN
SYNÄYÄ NIIN OPIILSINKA.

POLIISIKOULUTUS DEMOKRATISOITUVASSA JA KANSAINVÄLISTYVÄSSÄ YMPÄRISTÖSSÄ

Työn toinen osa käsittää ajanjakson 1970-luvulta vuoteen 2018 saakka. Tänä aikana poliisikoulutus muuttui keskitetysti organisoiduksi ja tarkkaan suunnitelluksi järjestelmäksi. Se sopeutettiin muuhun koulutusjärjestelmään siten, että poliisin tutkinto mahdollistaa myös jatkokouluttautumisen aina tohtoritasolle saakka. Aikakauteen liittyy merkittävä murros poliisin roolissa ja tavassa, jolla poliisityö alettiin ymmärtää. Suomen rajojen avautuminen ja kansainvälistyminen muuttivat poliisin toimintaympäristöä ja -tapoja.

POLIISITOIMINNAN UUDET VAATIMUKSET: POLIISIN JULKISUUSKUVA JA ENNALTAEHKÄISEVÄN TOIMINNAN AJATUS POLIISITOIMINNASSA

Yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat poliisitoimintaan

Poliisitoimea oli vuosikymmenten ajan säädelty asetuksin Keskusrikospoliisia, suojelupoliisia ja liikkuvaa poliisia koskevia säädöksiä lukuun ottamatta. Ensimmäinen poliisia koskeva laki säädettiin vuonna 1966 ja sen pohjalta julkaistiin tarkentava poliiasetus vuonna 1969.⁸⁵⁹ Kumpikaan ei tuonut jyrkkiä muutoksia poliisitoimintaan. Ne lähinnä kokosivat yhteen aiempia säädöksiä ja täsmensivät poliisin vastualueita ja valtuuksia. Säädökset myös hallinnollisesti keskittivät poliisin organisaatorakennetta esimerkiksi muuttamalla läänien rikospoliisikeskukset Keskusrikospoliisin lääninosastoiksi.⁸⁶⁰ Ne kuitenkin toivat mukanaan merkittävän asenteellisen muutoksen, sillä ne säätelivät poliisin toimintaa suhteessa kansalasiin lain tasolla.

1960- ja 1970-luku olivat laajojen yhteiskunnallisten muutosten aikaa. Muuttoliike toi runsaasti väestöä asutuskeskuksiin, ja uudenlaiseen elämäntapaan sopeutuminen oli monelle vaikeaa. Liikkuvuus lisääntyi moottoriajoneuvoliikenteen määrän kasvun ja vapaa-ajan pitenemisen myötä.

Yleinen koulutustaso nousi ja tapahtui laajaa ammatillista erikoistumista, samalla kun yhteiskunnan toiminnot monipuolistuivat ja eriytyivät.⁸⁶¹ Kuten poliisitutkija

859 Poliisilaki 18.2.1966/84; Poliiasetus 14.2.1969/119.

860 Lisää hallinnollisia muutoksia tehtiin 1973 Poliisilain muuttamisesta annetulla asetuksella 25.1.1973 53/73. PPKM, 1986, 283.

861 Poliisikoulutushenkilöstötyöryhmän mietintö, 1978, 45; SM tiedotteet: "Työryhmä sisäasiainministeriölle: On aika kehittää kortteli- ja aluepoliisitoimintaa." 17.12.1979.

Viereinen sivu:
Otaniemen
Poliisiopiston
edustalle pystytettiin
vuonna 1963 muisto-
kivi, jossa lukee:
"Ketju on niin vahva
kuin sen heikoin
rengas." Kivi sym-
boloi luottamuksen
merkitystä poliisin
työssä. Se siirrettiin
muuton yhteydessä
Poliisiammattikorkea-
koululle Tampereelle.
Poliisimuseo

Tuija Hietaniemi on tiivistänyt: ”Päätöksenteon ja hallitusjärjestelmän kansanvaltaistuminen on käynyt yhtä jalkaa ihmisten ja tiedon liikkuvuuden lisääntymisen, suurien väestökeskittymien synnyn ja markkinatalouden vahvistumisen kanssa.”⁸⁶²

Keskioluen myynnin vapauttaminen teki alkoholin käytöstä aiempaa arkipäiväisempää.⁸⁶³ Samalla nuorten ikäluokkien suhteellinen osuus väestöstä kasvoi ja huumausaineet levisivät Suomeen ulkomailta. Poliisin työnkuva ja suhde kansalaisiin muuttuivat. Nuoriin rikoksenteekijöihin alettiin kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Samaan aikaan rikollisuus alkoi ammattimaistua ja kansainvälistyä ja huumausainerikollisuudesta tuli tärkeänä pidetty rikostorjunnan kohde. 1970-luvulla jo joka kolmas rikos voitiin yhdistää huumeisiin. Tekniikan käyttö rikoksien apuvälineenä vaikutti myös poliisin toimintaan.⁸⁶⁴ Poliisin työturvallisuuteen alettiin kiinnittää aiempaa enemmän huomiota erityisesti Pihtiputaan vuoden 1969 poliisiturmien jälkeen.⁸⁶⁵ Poliisin oli vastattava yhteiskunnallisiin muutoksiin ja laajennettava ammattitaitoaan.⁸⁶⁶

Vahva poliisikontrolli oli ollut tarpeen yhteiskunnassa, jossa voimakkaista paikallisyhteisöistä kumpusi poliittisia levottomuuksia. Liikkuvuuden lisääntyminen ja kaupungistuminen muuttivat tätä tarvetta, koska yhteisöllisyys pirstoutui, vaikka ei kokonaan kadonnutkaan. Poliisilta tarvittiin uudenlaista asennoitumista järjestyksenpitoon ja aikaisemmat toimintatavat menettivät legitimititeettiään. Muutoksiin reagoitiin myös poliisia koskettanutta lainsäädäntöä uudistamalla. Vähitellen uudistettiin niin esitutkintalaki, rikoslaki kuin rangaistusten toimeenpanoa koskenut lainsäädäntö. Poliisikunta arvosteli uudistuksia monilta osin.⁸⁶⁷

Rikollisuuden määrä jatkoi kasvuaan ja tekijät toimivat yhä ammattimaisemmin. Tutkittavat tapaukset monimutkaistuivat. Erityisesti huumausaine- ja talousrikollisuus työllistivät poliisia. Samaan aikaan kontrollipoliittinen ilmapiiri muuttui lievempään suuntaan.⁸⁶⁸ Ilmapiirin muutosta ilmensi presidentti Kekkonen syntymäpäivähaastattelu vuodelta 1970, jossa hän arvosteli rikoslakia siitä, että se kohdisti rangaistukset alimpiin sosiaaliryhmiin samalla kun talous- ja ympäris-

862 Hietaniemi, 2002.

863 Keskioluen vapauttaminen kasvatti alkoholin kulutusta 50 prosentilla vuonna 1969. Peltonen, 2006, 441. Ks. aiheesta tarkemmin Peltonen, 2006, 435–467.

864 Poliisikoulutushenkilöstötyöryhmän mietintö, 1978, 45; Heikinheimo, 2006, 11.

865 Ks. esim. Ylen elävä arkisto: Kahdeksan surmanluotia – suomalaisen poliisin turvallisuus. 8.9.2006. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/kahdeksan-surmanluotia-suomalaisen-poliisin-turvallisuus> Haettu 27.2.2018.

866 ”Poliisin kokelaskoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö.” Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja 1–4 I, 9.

867 Ks. Hietaniemi, 2002.

868 Ks. aiheesta lisää esim. Aura Kostiaisen artikkeli tässä teoksessa.

törikköset, jotka vahingoittivat koko yhteiskunnan etuja, jäivät tutkimatta tai niistä annettiin vain lieviä rangaistuksia. Kritiikki kohdistui myös poliisihallintoon ja sen vanhoillisuuteen. Näissä olosuhteissa poliisin voimavaroja ei haluttu lisätä, mikä johti siihen, että poliisin oli keskityttävä rikosten ennaltaehkäisyyn ja tiedustelutoimintaan. Kekkonen lausunnot vaikuttivat osaltaan poliisihallinnossa toteutettuihin uudistuksiin ja lopulta poliisilain muutokseen vuonna 1973. Poliisihallinnosta tehtiin linjaorganisaatio.⁸⁶⁹

869 "Kansanvallasta ja sen toteutumisesta lainkäytössä. 70-vuotiaan Urho Kekkonen ajatuksia ajankohtaisista kysymyksistä." *Lakimies*, 1970, I, 6; Poliisiorganisaatiota uudistettiin keskushallinnon organisaatiotoimikunnan mietinnön 1971: B 50 pohjalta. Poliisilakia uudistettiin eräiltä osin 25.1.1973/ 53 ja annettiin uusi asetus sisäasiainministeriöstä 72/1973; Ks. myös Hietaniemi, 1995, 345–348.

Reijo Laine
ja huumekoira
satamassa
1960–70-lukujen
vaihteessa.
Poliisimuseo

Poliisilaitokset ja nimismiespiirit joutuivat etsimään uusia toimintatapoja paitsi yhteiskunnallisesti ja lainsäädännöllisesti muuttuneen toimintaympäristön, myös käytännön seikkojen takia; työaikalainsäädäntö ulotettiin koskemaan nimismiespiirejä vuonna 1970.⁸⁷⁰ Työaikalaki vähensi poliisiin vahvuutta merkittävästi, mutta Tuija Hietaniemi on arvioinut, että uudistusten taustalla oli tilanteen lisäksi laajempi tarve muokata poliisitoimintaa, voimavarojen niukkuuden ollessa selkeä perustelu muutoksille.⁸⁷¹

Poliisitoimen ja -koulutuksen sääntely ja suunnittelu ammattimaistuu 1970-luvulla

Poliisikoulutuksen suunnittelu ja hallinnointi alkoi organisoitua ja ammattimaistua 1970-luvun kuluessa. Sisäasiainministeriön poliisiosaston poliisitoimisto vastasi koulutuksen laajoista linjoista: koulutuksen tilasta, kehittämisestä ja koulutustoiminnan koordinoinnista. Oppilaitosten vastuulla oli perus-, jatko- ja osittain myös erikoiskoulutus. Läänit ja erillisyksiköt kuten suojelupoliisi ja KRP vastasivat ministeriön ohjeiden mukaan täydennyskoulutuksesta⁸⁷² ja työpaikkakoulutuksesta. Erillisyksiköissä järjestettiin myös erikoiskoulutusta.⁸⁷³

Poliisiosastoon rekrytoitiin henkilöitä, jotka vastasivat koulutusasioista päätoimisesti. Koulutusbudjetti viisinkertaistui, mikä mahdollisti uudet opetussuunnitelmat ja opetuksen ohjausjärjestelmät, entistä laajemman ja kehittyneemmän erikoiskoulutuksen, aiempaa paremmat opetustilat, välineet ja menetelmät sekä uudet oppimateriaalit.⁸⁷⁴

Kuhunkin lääniin, erillisyksikköön ja suureen poliisilaitokseen nimettiin koulutusyhdistymiehet, joiden tehtävänä oli ohjata ja kehittää koulutustoimintaa omilla alueillaan.⁸⁷⁵ Käytännönläheisyys alkoi korostua ja jatkokoulutusta oli tarjolla aiempaa enemmän. Vuodesta 1973 lähtien järjestetyillä poliisipäällikkökurseilla alkoi johtamistaidon koulutus.⁸⁷⁶

870 Ks. PPKM, 1986, 253.

871 Hietaniemi, 2002.

872 Täydennyskoulutusta olivat esimerkiksi johtamistaidon kurssit, rikostutkimus- ja järjestyspoliisikurssit, Erikoiskoulutusta esimerkiksi kouluttajakurssi, passintarkastus, talousrikokset ja vartijavahtimestareiden jatkokurssit. Syyttäjäkurseja järjesti oikeuskanslerinvirasto. Poliisiopiston ja poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus, 1983, 12–14 Erikoiskurseja olivat vielä esimerkiksi nuorisopoliisi-, korttelipoliisi-, tarkkailu- ja tiedustelutoiminnan kurssit. Poliisiopiston ja poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus, 1983, 26.

873 "Poliisin henkilöstökoulutus laajenee." Poliisi, 1975, 1, 1, 13.

874 Pettersson, Valter: "Poliisin ammatillisen koulutuksen kehitysnäkymistä 1980-luvulla." Suomen Poliisilehti, 1, 1980.

875 "Poliisin henkilöstökoulutus laajenee." Poliisi, 1975, 1, 1, 13.

876 Kurseja jatkettiin vuodet 1973–1976. Poliisipäällikkökoulutustyöryhmän mietintö. Helsinki, 1979. Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95, 8; Lausmaa, Lauri: "Koulutus ja kurssit. Toiminta." Poliisi, 1982, 1, 2.; Poliisi, 1986, 1, 4.

Uudistuksista huolimatta poliisikunnan keskustelufoorumeilla päällystön koulutusta pidettiin edelleen riittämättömänä ja jatko- ja täydennyskoulutusmahdollisuuksia heikkoina. Pääällikkökoulutusta haluttiin kehittää edelleen ja vuosina 1979 ja 1984 sisäasiainministeriön työryhmät suunnittelivat poliisipäälliköiden virkatutkintokoulutusta.⁸⁷⁷ Tarkoitus oli edellyttää virkatutkintoa poliisipäällikön tehtäviin vakinaisesti nimitettäviltä henkilöiltä.⁸⁷⁸

Koulutuksen osakseen saamalla huomiolla ja lisäresursseilla oli myös kääntöpuolensa: aiempaa suurempi osa poliisin henkilöstöstä oli koulutettavana yhtä aikaa. Tämä johti poissaoloihin ja puutteeseen päivittäiseen toimintaan käytettävissä olleessa henkilöstössä. Pienistä nimismiespiireistä oli yhä vaikea komentaa useampaa miestä kerrallaan miehistökoulutukseen, mikä johti siihen, että monella poliisimiehellä oli vaikeuksia hankkia kelpoisuutta vanhemman konstaapelin tehtäviin. Ratkaisuna harkittiin miehistökurssin lyhentämistä ja kokelaskurssin pidentämistä tai vaihtoehtoisesti peruskoulutuksen uudistamista siten, että se olisi sisältänyt puoli vuotta kouluopetusta ja vuoden harjoittelun, jonka jälkeen olisi palattu vielä puoleksi vuodeksi luokkaopetukseen. Näin miehistökurseista olisi voitu päästä kokonaan eroon.⁸⁷⁹

Vuonna 1972 poliisihallinnon uudistamisen yhteydessä perustettiin Poliisiasiain neuvottelukunta, asiantuntijaelin, jonka tehtävänä oli antaa sisäasiainministeriölle aloitteita poliisitoiminnan kehittämiseksi.⁸⁸⁰ Sisäasiainministeriön yhteydessä toimineen neuvottelukunnan lisäksi asetettiin vastaavanlaiset neuvottelukunnat lääneihin ja poliisipiireihin. Neuvottelukunnista tuli luonteeltaan neuvoa-antavia eikä niille määritelty muodollista päätösvaltaa. Hallituksen esityksen perusteluisa neuvottelukuntien asettamista perusteltiin etenkin sillä, että poliisin toiminta liittyi läheisesti muihin yhteiskunnallisiin toimintoihin. Hallitus piti myös tärkeänä lisätä eri kansalaispiirien mahdollisuuksia osallistua poliisin toiminnan kehittämiseen. Neuvottelukunnat mahdollistivat sen, että paikallistason viestit kulkivat sujuvasti perille poliisin keskushallintoon saakka.⁸⁸¹

Poliisiasiain neuvottelukunta otti laajasti kantaa poliisikoulutuksen kehittämiseen. Se halusi, että poliisikoulujen johtokunnan jäsenten joukossa olisi muitakin

877 Poliisikunnan keskusliitto ry: Parlamentaaraiselle poliisikomitealle ”Järjestyksen ja turvallisuuden yleisen tason parantaminen.” 16.5.1984, Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95. Keskustelu jatkui edelleen vuonna 1989, ks. Pettersson, Valtter: ”Koulutettuja poliisipäälliköitä piireihin.” Poliisi, 1989, 2, 3.

878 Poliisipäällikkökoulutustyöryhmän mietintö. Helsinki, 1979. Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95, 21.

879 Lausmaa, Lauri: ”Koulutus ja kurssit. Toiminta.” Poliisi, 1982, 1, 2.

880 Asetus poliisihallinnon neuvottelukunnista 16.8.1973/675 6§. Poliisipiireillä oli lisäksi omat neuvottelukuntansa, joiden tehtävä oli seurata tilannetta omissa piireissään, 675/1973 7§.

881 PPKM, 1986, 262–265.

kuin poliisin henkilöstöön kuuluvia henkilöitä. Tärkeintä oli, että kaikki jäsenet olivat perehtyneitä joko poliisialaan tai opetustoimeen. Opetustoimea tuntevan henkilön ei välttämättä tarvinnut tuntea poliisialaa.⁸⁸² Se toivoi myös henkilöstövalintaan perehtyneitä jäseniä johtokuntaan sekä valintalautakuntaan.⁸⁸³ Tämä toteutuikin poliisiasetuksessa 1985.⁸⁸⁴

Johtokunnan rooli oli tuossa vaiheessa edelleen samanlainen kuin millaiseksi se oli muodostunut sotien jälkeen. Tehtävänkuva laajeni hieman vuonna 1975 kattamaan myös talousasioiden ja vuosikertomuksen käsittelyn, opiston ja kenttätoiminnan välisenä yhdyssiteenä toimimisen ja järjestyssääntöjen vahvistamisen.⁸⁸⁵ Samoin opiston johtajan tehtävät olivat säilyneet lähes muuttumattomina kolmen vuosikymmenen ajan. Johtaja toimi edelleen myös opettajan tehtävissä hallinnollisten velvollisuuksiensa ja yleisen poliisialan seuraamisen lisäksi.⁸⁸⁶

882 Poliisiasian neuvottelukunta: Lausunto ehdotuksesta poliisiasetuksen muuttamiseksi. 3.6.1976, Hf:8 Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1974–77; Poliisiasian neuvottelukunnan yleisjaoston kokous tiistaina 25.5.1976. Hf:8 Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1974–77.

883 Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 229.

884 Poliisiasetus 737/23.8.1985, 29§; Pettersson, Valtter: "Valintalautakunnat uudistettiin." Poliisi, 1987, 3.

885 Poliisiopiston ohjesääntö, 1975??, 1§.

886 Poliisiopiston ohjesääntö, 1975??, 5§.

Poliisiopiston johtaja
(1974–1981)
poliisineuvos
Paavo Rautkallio.
Poliisimuseo

1970-luvun lopulla perustettiin työryhmä, jonka tehtäväksi tuli pohtia poliisikouluttajilta vaadittavia ominaisuuksia. Opettajiksi haluttiin poliisialan ja laajemmin sellaisia henkilöitä, joilla oli käytännön kokemusta lainvalvonnasta, kuten nimismiehiä, poliisimestareita, ylikomisarioita, kaupunginviskaaleja ja tuomioistuineläinlaitoksen palveluksessa olleita kokeneita lakimiehiä. Poliisien opettamisen erityispiirteinä työryhmä piti sitä, että opetuksen tuli olla mahdollisimman käytännönläheistä. Erityisen merkityksellistä tämä oli siksi, että poliisialan oppikirjoja ei vielä juuri ollut ja jos olikin, ne vanhentuivat hyvin nopeasti.⁸⁸⁷

Työryhmä piti poliisiopetuksen resursseja niin huonoina, että halutunlaisten henkilöiden rekrytointi oli vaikeaa. Matalan palkkatason lisäksi opettajien houkuttelevuutta vaikeutti opettajan tehtävän matalaksi koettu asema ja arvostus.⁸⁸⁸ Opettajan kannatti siirtyä komisarioksi, mutta komisarion ei kannattanut siirtyä opettajaksi. Näin valtaosa opettajaksi hakeutuneista oli toimeen epäpäteviä.⁸⁸⁹ Tämä ei voinut olla vaikuttamatta koulutuksen laatuun.

Poliisikoulutushenkilöstötyöryhmän mietinnössä pohdittiin mahdollisuutta komentaa miehiä kentältä opettajan määräaikaisiin tehtäviin, kerrallaan kolmesta viiteen vuoteen kestäväksi jaksoksi. Palkkaus olisi sama kuin omassa työtehtävässä ja lisäksi harkittiin erillisen opetuskorvauksen mahdollisuutta. Samalla kuitenkin todettiin, ettei hyvä ammattimies välttämättä ollut hyvä opettaja ja opetustehtäviin kouliintuminen kesti aikansa, jopa vuosia.⁸⁹⁰

Poliisin kurssikeskus vastauksena koulutuskapasiteetin puutteeseen vuonna 1973

Otaniemen tilat kävivät pian käyttöönottonsa jälkeen ahtaiksi ja koulutuskapasiteetti oli muutenkin edelleen riittämätön. Koska Poliisiopisto ei pystynyt kouluttamaan tarpeeksi miehistöä, Helsingin poliisilaitos jatkoi omien konstaapeliensa kouluttamista vuodesta 1971 lähtien. Miehistöpulan takia poliisivakansseja oli jatkuvasti avoimina ja poliisitehtävissä toimi kouluttamattomia poliiseja, erityisen paljon sellaisia, jotka eivät olleet käyneet miehistökurssia.⁸⁹¹

887 Poliisikoulutushenkilöstötyöryhmän mietintö, 1978, 44–45.

888 Poliisikoulutushenkilöstötyöryhmän mietintö, 1978, 45; Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 234.

889 Poliisikoulutushenkilöstötyöryhmän mietintö, 1978, 43.

890 Poliisikoulutushenkilöstötyöryhmän mietintö, 1978, 55–56.

891 Pettersson, Valter: Poliisin henkilöstökoulutus. Poliisimies, 1974, 5.

Ratkaisuna tilaongelmiin ja riittämättömään kapasiteettiin perustettiin vuonna 1973 Poliisin kurssikeskus osaksi Poliisiopistoa. Ensimmäinen kokelaskurssi pidettiin kurssikeskuksessa 1973. Keskukseen siirrettiin kerralla koko valtakunnan kokelaskoulutus.

Vuonna 1974 myös kaikki suomenkieliseen miehistön virkatutkintoon kuuluva koulutus siirrettiin kurssikeskuksen hoidettavaksi, ja viimein kaikki kaikki muikin suomenkielisiin virkatutkintoihin kuuluva koulutus vuodesta 1977 lähtien.⁸⁹² Poliisiopiston vastuulle jäi jatkokoulutuksen ja erikoiskurssien järjestäminen ja ruotsinkielinen koulutus.⁸⁹³

Koulutuskapasiteettia Poliisin kurssikeskuksessa oli 1980-luvulle tultaessa kasvatettu sen perustamisaikaan verrattuna yli kaksinkertaiseksi.⁸⁹⁴ 1980-luvun alkuvuosina opettajien ja opiskelijoiden määrä poliisin kurssikeskuksessa kasvoi ennennäkemättömän suureksi. Kurssikeskuksessa koulutettujen kokonaismäärä vaihteli vuosien 1973–1986 välillä 150:stä yli tuhanteen kokelas- tai miehistökou-

Kurssikeskus
siirrettiin
tilatarpeiden
vuoksi Tampereelle
vuoden 1974
alussa ja
kokelaskoulutus
Otaniemessä
päättyi.
Poliisimuseo

892 Meronen, Esa: "Poliisikoulusta ja sen toiminnasta." Poliisikoulu, Tampere, 1986, 1; Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 3.

893 Poliisiasiaien neuvottelukunta: Lausunto ehdotuksesta poliisiasetuksen muuttamiseksi. 3.6.1976, Hf:8 Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1974–77.

894 Meronen, Esa: "Poliisikoulusta ja sen toiminnasta." Poliisikoulu, Tampere, 1986, 5.

lutusta saaneeseen vuosittain.⁸⁹⁵ Luennoitsijoita ja tuntiopettajia käytettiin runsaasti, sillä vakinaisen pätevän opettajavoiman palkkaamiseen varatut resurssit olivat rajallisia.⁸⁹⁶

Kurssikeskuksen tiloissa kurseja pystyttiin viimein myös pidentämään suunnitelmien mukaisesti. Vuosina 1973–77 miehistökurssien pituus oli viisi kuukautta ja kokelaskurssien 13 viikkoa. Miehistökurssien siirto kurssikeskukseen mahdollisti miehistökurssien pidentämisen ensin puoleen vuoteen ja vuonna 1979 kahdeksan kuukauden mittaiseksi.⁸⁹⁷ Kokelaskurseja pidettiin edelleen liian lyhyinä, vaikka ne saatiinkin pidennettyä ensin neljän⁸⁹⁸ ja vuonna 1980 viiden kuukauden mittaisiksi.⁸⁹⁹

895 Meronen, Esa: "Poliisikoulusta ja sen toiminnasta." Poliisikoulu, Tampere, 1986, 2.

896 Poliisiopiston ja poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus, 1984, 4, 22–24 Samoin poliisiopisto käytti yli 500 erikosluennoitsijaa vuonna 1988. Poliisiopiston toimintakertomus 1988, 5 28 Vakinaisia toimenhaltijoita sillä oli 28. toimenhaltijaa. Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 7 Edelleen vuonna 1989 lukemat olivat suunnilleen samat: henkilökuntaa 29, tuntiopettajia ja erityisluennoitsijoita n. 450 Poliisiopisto toimintakertomus, 1989, 1.

897 Poliisiopiston ohjesääntö, 1975?, 30§; Meronen, Esa: "Poliisikoulusta ja sen toiminnasta." Poliisikoulu, Tampere, 1986, 2.

898 Poliisiasiaien neuvottelukunta: Lausunto ehdotuksesta poliisiasetuksen muuttamiseksi. 3.6.1976, Hf:8 Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1974–77; Poliisiasiaien neuvottelukunnan yleisjaoston kokous tiistaina 25.5.1976. Hf:8 Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1974–77.

899 "Poliisin kokelaskoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö." Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiasaston julkaisuja 1–4 I, 4.

Poliisin kurssikeskuksen asuntola Hervannassa. Samat rakennukset olivat myös myöhemmän Poliisikoulun alueen ensimmäiset rakennukset: A-, B- ja C-talot. *Poliisimuseo*

Kokelaskurssien pidentäminen ei poistanut niihin kohdistunutta kritiikkiä. Merkittävimpana ongelmana kokelaskoulutusta arvioimaan ja suunnittelemaan vuonna 1980 asetettu työryhmä piti sitä, että koulutus oli sisällöltään kauttaaltaan teoreettista ja perustui perinteiseen luokkaopetukseen: juridisten aineiden osuus oli 14 %, ammatillisten aineiden 43 % ja yleisaineiden 43 %. Peruskoulutusta arvioineet poliisiammatillaiset katsoivat, että tällaisenaan kokelaskurssi ei antanut käytännön valmiutta poliisin kenttätehtäviin.⁹⁰⁰ Osittain sisällön puutteellisuus näytti edelleen johtuneen kokelaskurssin lyhydestä; aikaa käytännön harjoitteisiin ei vielä ole ollut.⁹⁰¹

Kokelaskoulutuksen puutteiden takia alettiin suunnitella järjestelmällisempää kenttäkoulutusta, jossa olisi tutustuttu sekä järjestys- että rikospoliisin toimintaan.⁹⁰² Kenttäkoulutuksen puuttumista pidettiin yhtenä pahimmista poliisikoulutukseen liittyvistä ongelmista. Suomi oli viimeinen Pohjoismaa, joka sisällytti kenttäkoulutuksen osaksi poliisin peruskoulutusta.⁹⁰³ Vuoden 1980 työryhmä halusi sisällyttää kenttäkoulutukseen perehdytystä, itsenäisiä ja avustavia poliisitehtäviä, ryhmätyöskentelyä, oppitunteja, itseopiskelua, tutustumiskäyntejä sekä säännöllisiä keskustelutilaisuuksia.⁹⁰⁴

Käytännön harjoittelua oli yritetty tuoda osaksi tutkintoa jo aiemmin. Poliisiopistossa 1960–70-luvuilla annettuun poliisikokelaskoulutukseen kuului osana poliisitoiminnan seuraaminen Helsingin poliisilaitoksessa. Oppilaan tuli laatia raportti seurantajakson sisällöstä opistolle. Myös Poliisin kurssikeskuksen järjestämään kokelaskoulutukseen sisältyi vuosina 1973–80 ohjattua poliisitoiminnan seuraamista ja osallistumista poliisityöhön Tampereen poliisilaitoksella sekä liikkuvan poliisin Tampereen komennuskunnassa. Toiminta lopetettiin, koska oppilaiden palkkiokysymys jäi ratkaisematta.⁹⁰⁵

Koulutuksen oli vaikea pysyä kehityksen perässä, sillä poliisi alkoi kasvavassa määrin tarvita eri erikoisalojen osaamista, etenkin kun tietojenkäsittely- ja viesti-

900 "Poliisin kokelaskoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö." Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja 1–4 I, 4.

901 Poliisiopiston ja poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus, 1981, 30; 1982, 28; 1983, 23.

902 "Poliisin kokelaskoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö." Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja 1–4 I, 25. Harjoittelua pidettiin erittäin tärkeänä. Ks esim Pettersson, Valtter (koulutuspäällikkö): "Poliisikoulutuksen ajankohtaisia kehittämissasioita." Poliisi, 1988, 3, 5, Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 235.

903 Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja, Poliisikokelaiden kenttäharjoittelusuunnitelma, 2B/1987, Helsinki, 1987. SM II arkisto, Ubc:4 Poliisiosaston julkaisuja 1–2 D I.

904 "Poliisin kokelaskoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö." Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja 1–4 I, 27.

905 Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja, Poliisikokelaiden kenttäharjoittelusuunnitelma, 2B/1987, Helsinki, 1987. SM II arkisto, Ubc:4 Poliisiosaston julkaisuja 1–2 D I.

järjestelmät sekä rikostutkinnan vaatimukset ja menetelmät 1980-luvulta lähtien kehittyivät ja moninaistuivat voimakkaasti. Varsinaista rikospoliisikoulutusta ei Poliisiopistossa järjestetty. Myös työnjohdon ja johtamisen koulutus oli puutteellista ja kielikoulutusta katsottiin niin ikään tarvittavan lisää. Täydennys- ja erikoiskoulutusta ryhdyttiinkin järjestämään lääneissä, yhteistoiminta-alueilla ja Poliisiopistossa. Koulutustarve kasvoi myös siksi, että sodan jälkeen rekrytoidut poliisimiehet olivat jäämässä eläkkeelle.⁹⁰⁶

Yleissivistys ja teoria-aineet painottuvat 1980-luvulta lähtien

Uudenlaisia poliisitehtäviä varten tarvittiin koulutustason kohottamista erityisesti ammattiaineiden osalta sekä koulutus pohjan laajentamista. Poliisien jatkokouluttautumismahdollisuuksia haluttiin parantaa opettamalla heille yleissivistäviä yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisiä aineita. Samaan aikaan alettiin kehittää korkeamman asteen poliisikoulutusta sekä tehostaa ja lisätä erikoiskoulutusta. Tavoitteena oli luoda polku peruskoulutasolta korkeamman asteen poliisikoulutukseen ja edelleen poliisipäällystätehtäviin. Vielä vuonna 1980 tämä oli mahdollista resurssien puutteen takia.

Haluttiin myös kehittää oppilasvalintoja, pidentää miehistökoulutusta ja muuttaa harjoittelu ohjatuksi ja aiempaa suunnitelmallisemmaksi. Edelleen haluttiin pidentää päällystökoulutusta puolesta vuodesta vuoteen ja muuttaa päällikkökurssi virkatutkinnoksi.⁹⁰⁷

Yksi 1980-luvun tärkeistä kehitysaskeleista oli, että opetussuunnitelmien kehittämisen myötä kurseille määriteltiin ensimmäistä kertaa selkeät tavoitteet.⁹⁰⁸ Rikosten tutkinta sai poliisikoulutuksessa 1980-luvulla aiempaa enemmän huomiota osakseen. Vuonna 1981 kokeilukurssilla opetettiin erillisinä aineina poliisipalvelua ja rikostutkintaoppia sekä valtio- ja yhteiskuntaoppia. Muita aineita kurssilla olivat rikos- ja rikosprosessioikeus, poliisihallinto, liikenne, itsepuolustus ja liikunta ja äidinkieli. Näiden lisäksi opetettiin konekirjoitusta, ensiapua, aseoppia, väestönsuojelua ja moottoriajoneuvo-oppia.⁹⁰⁹

1980-luvulle tultaessa rikostiedustelutoiminnan ja talousrikostutkinnan osaamisen merkitys kasvoi entisestään; rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus siivitti myös poliisiin ammattimaistumista ja tiivisti virka- ja ammattikuntien rajat ylittävää

906 Pettersson, Valtter: Poliisin henkilöstökoulutus. Poliisimies, 1974, 5.

907 Pettersson, Valtter: "Poliisin ammatillisen koulutuksen kehitysnäkymistä 1980-luvulla." Suomen Poliisilehti, 1, 1980.

908 Määttänen, Matti: "Poliisiopisto aloittaa uusituissa tiloissa." Poliisi, 1987, 2.

909 Poliisiopiston ja poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus, 1981, 32.

yhteistyötä.⁹¹⁰ Talousrikostutkijakoulutus oli aloitettu 1970-luvun loppupuolella.⁹¹¹ 1980-luku toi tullessaan muun muassa ammattimaisen ja kansainvälisen huumausainerikollisuuden, jonka tutkinta vaati uudenlaista rajat ylittävää poliisityötä.⁹¹²

Vuonna 1986 kokelaskurssin opetussisältöä oli merkittävästi laajennettu viiden vuoden takaisesta. Teorian osuus opetuksesta kasvoi. Nyt jo kokelastasolla annettiin psykologian opetusta. Kokelaille opetettiin myös poliisietiikkaa, virkamieslainsäädäntöä, konekirjoitusta, viestiliikennettä, aseoppia ja ampumista, ensiapua sekä toimintaa poikkeusoloissa.⁹¹³ Myös opetusmenetelmiä uudistettiin, opetuksessa alettiin esimerkiksi hyödyntää ns. case-menetelmää, joka perustuu esimerkitapauksiin perehtymiseen.⁹¹⁴

1980-luvulla kokelastason koulutuksen tavoitteena oli antaa valmiudet tarvittaessa itsenäiseen työskentelyyn esimerkiksi liikenneonnettomuuspaikalla. Pääasiassa poliisikokelaita kuitenkin valmistettiin työskentelyyn kokeneemman poliisimiehen parina. Kokelaalta vaadittiin lisäksi kykyä ohjata yleisöä, mutta ”[...] ohjaaminen ja johtaminen on käsitettävä suhteellisen vaatimattomana.” Miehistökurssin tavoite oli antaa valmiudet pidemmälle menevään itsenäiseen toimintaan. Virkatutkinnon suorittaneen tuli pystyä ohjaamaan ja opastamaan kokelaskursseilta tulleita poliisimiehiä. Heiltä vaadittiin myös organisointikykyä ja jonkin verran vastuunottoa kenttätehtävistä.⁹¹⁵

Kurssikeskuksen toiminnan päästyä vauhtiin, tärkein muutos miehistökoulutuksessa oli ennen kaikkea sen pidentyminen. Oppiaineet pysyivät suunnilleen samoina 1960-luvulta ja 1980-luvun alkuun, mutta opetussisältöä viilattiin jonkin verran. Hallinto-oikeuden opetus korvattiin jälleen poliisihallinnollisen lainsäädännön opetuksella, ja järjestyspoliisipalvelus palautettiin oppiaineeksi. Omana uutena oppiaineenaan koulutukseen sisällytettiin liikennettä koskeva opetus, joka oli aiemmin sisällytetty liikkuvan poliisin alokaskoulutukseen.⁹¹⁶

1980-luvun alkuun tultaessa miehistökurssin arvosteltavat aineet olivat pääosin samat kuin kokelaskurssilla, mutta näiden lisäksi opetettiin kriminaalitaktiikkaa ja -tekniikkaa sekä siviilioikeutta ja perehdyttiin virkamieslainsäädäntöön ja viestiliikenteeseen.⁹¹⁷

910 Hietaniemi, 1995, 372.

911 Hietaniemi, 1995, 397.

912 Hietaniemi, 1995, 416.

913 Meronen, Esa: ”Poliisikoulusta ja sen toiminnasta.” Poliisikoulu, Tampere, 1986, 3.

914 Määttänen, Matti: ”Poliisiopisto aloittaa uusituissa tiloissa.” Poliisi, 1987, 2.

915 Poliisipääällikkökoulutustyöryhmän mietintö. Helsinki, 1979. Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95, 18.

916 Poliisiopiston ohjesääntö, 1975??, 30§.

917 Meronen, Esa: ”Poliisikoulusta ja sen toiminnasta.” Poliisikoulu, Tampere, 1986, 3.

Miehistökurssin tavoin myös alipäällystökurssi ja päällystökurssi kestivät puoli vuotta. Oppiaineet alipäällystökurssilla olivat samat kuin miehistökurssilla, ja näiden lisäksi opetettiin oikeuslääketiedettä ja väestönsuojelua.⁹¹⁸ Päällystökurssilla suoritettiin poliisipäällystön virkatutkinto. Kurssin oppiaineet olivat hallinto-oikeus ja virkamieslainsäädäntö, rikosoikeus, rikosprosessioikeus, siviilioikeus, poliisitaktiikka, liikenne, kriminaalitaktiikka, kriminaalitekniikka, äidinkieli ja psykologia. Lisäksi päällystökurssin ohjelmaan sisältyi yliopistollinen oikeuslääketieteen ja oikeuspsykiatrian kurssi, opetusta ensiavussa ja väestönsuojelussa sekä aseopissa ja ammunnessa. Myös liikuntakasvatusta ja moottoriajoneuvojen käsittelyä ja ajoa voitiin opettaa.⁹¹⁹

Alipäällystön virkatutkinnon suorittaneilla tuli olla valmiuksia työnjohdolliseen ja operatiiviseen suunnitteluun sekä taktiseen tilannejohtamiseen. Heidän tuli kyetä toimimaan taktisina tilannejohtajina ja työpaikkakouluttajina omassa piirissään sekä huolehtimaan henkilöstöhallintoon ja johtamiseen liittyvistä tehtävistä. Heiltä odotettiin myös esimerkiksi viestintätaitoja ja kykyä huolehtia työilmapiiristä.⁹²⁰

Päällystön virkatutkinnon tavoitteena oli, että sen suorittaneet kykenivät hallitsemaan itsenäisesti ylemmän kenttäjohdon tehtävät. Päällystön tuli pystyä myös opettamaan ja ohjaamaan henkilöstöä, suunnittelemaan ja valvomaan toimintaa sekä hyödyntämään palautetta poliisitoiminnan kehittämiseksi. Päällystöltä edellytettiin myös oman johtamistyylinsä ja -menetelmiensä reflektointia; heidän tuli pystyä pohtimaan oman johtamistyylinsä ja menetelmiensä vaikutuksia ja kehittämistarpeita. Heillä oli myös vastuu ”työpaikan hengestä ja työmoraalista.”⁹²¹

Poliisipäällikkökurseilla perehdyttiin henkilöstöhallintoon ja -johtamiseen, hallinto- ja poliisitoimintaan sekä syyttäjä- ja ulosottotoimintaan. Erikseen järjestettiin vielä noin kahden viikon mittaiset syyttäjä- ja ulosottokurssit.⁹²² Alipäällystö- ja päällystökurssien sisältöä kehitettiin edelleen ja vuonna 1973 opetusohjelmat uudistettiin.⁹²³ Johtamiskoulutus oli näin saanut jalansijan poliisikoulutuksessa.⁹²⁴

918 Poliisiopiston ohjesääntö, ??, 33§.

919 Poliisiopiston ohjesääntö, 1975??, 36§.

920 Poliisipäällikkökoulutustyöryhmän mietintö. Helsinki, 1979. Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95, 19; ”Alipäällystön virkatutkinnon tutkintovaatimukset”, 1987, 9; Poliisihallinnon koulutusohjelma vuodelle 1989, 1988, 14.

921 Poliisipäällikkökoulutustyöryhmän mietintö. Helsinki, 1979. Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95, 19.

922 Poliisipäällikkökoulutustyöryhmän mietintö. Helsinki, 1979. Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95, 22.

923 Poliisitoiminta 1976, Ubc: 2, poliisiosaston julkaisut, poliisitoiminta, 1963–77.

924 Pettersson, 1986, 4.

Kehittyvän erikoiskoulutuksen myötä myös esimerkiksi naispoliisikurssit tulivat säännölliseksi osaksi opetusohjelmaa.⁹²⁵

Julkilausutut tavoitteet paransivat koulutuksen laatua 1980-luvulta lähtien. 1970-luvulla tarinan mukaan oppilailta saatu palaute yleensä sisälsi ajatuksen, että koulutus oli sisällöltään sama kokelaskurssilta päällystökurssille. Tässä oli ilmeisesti myös perää.⁹²⁶

Korttelipoliisitoiminnan synty 1970-luvun lopulla

1960- ja 1970-luvuilla tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset pohjustivat suuria uudistuksia poliisitoiminnassa ja -koulutuksessa. Poliisin roolia alettiin ajatella uudelleen ja poliisitoimintaa alettiin ajatella aiempaa enemmän ennaltaehkäisevänä toimintana. Ennaltaehkäisevänä toimintana voidaan pitää jo sodan jälkeen aloitettua neuvontatoimistoa, joka perustettiin Helsingin poliisilaitoksen yhteyteen 1943. Toimiston kahden etsivän tehtävät keskittyivät murtosuojauksessa neuvomiseen. Neuvontatoimistoja perustettiin myös toisiin kaupunkikeihin, mutta niiden toiminta jäi lyhytaikaiseksi. Poliisi järjesti myös erilaisia rikostorjuntakampanjoita.⁹²⁷

Muodollisesti ennaltaehkäisevä toiminta aloitettiin poliisissa vuonna 1961, jolloin Suomen rikospoliisien liitto ja Mannerheimin lastensuojeluliitto aloittivat kouluissa yhteisen valistustoiminnan. Vuonna 1964 sisäasiainministeriö hyväksyi valistustoiminnan osaksi virka-ajalla tehtävää poliisityötä. Valistustoiminta oli kuitenkin edelleen vapaaehtoista. Vuonna 1969 nimettiin Keskusrikospoliisiin komisario koordinoimaan nuorisotoimintaa ja seuraavana vuonna sisäasiainministeriö määräsi, että poliisipiirien päälliköt nimeämään toimenhaltijat virkatyönä tehtävään nuorisotyöhön.⁹²⁸

Ennaltaehkäisevän toiminnan korostumiseen vaikutti kuuluisa “rikottujen ikkunoiden teoria”⁹²⁹, jossa nähtiin suhde erilaisten elämänlaatua alentavien tekijöiden, kuten vandalismin ja rikkinäisten ikkunoiden, vaikutus rikollisuuteen ja turvallisuuden tunteeseen.⁹³⁰

925 Poliisiopiston ohjesääntö, 1975, 37§.

926 Määttänen, Matti: “Koulutus poliisitoimessa keskellä muutoksia.” Poliisi, 1986, 5, 2.

927 Rauno Sintonen, vs. tarkastaja, Sisäasiainministeriön poliisiosasto: Poliisin ennaltaehkäisevä toiminta Suomessa. Hf: 208, komiteat, toimikunnat neuvottelukunnat ja työryhmät, 1984–1986.

928 Rauno Sintonen, vs. tarkastaja, Sisäasiainministeriön poliisiosasto: Poliisin ennaltaehkäisevä toiminta Suomessa. Hf: 208, komiteat, toimikunnat neuvottelukunnat ja työryhmät, 1984–1986.

929 Katso tarkemmin teoriasta Kelling ja Coles, 1996.

930 Berlin, 2014, 26.

Ulkomaisessa tutkimuksessa on osoitettu, että rikottujen ikkunoiden teoriaan pohjautuen alettiin kehittää uutta poliisitoiminnan mallia, joka perustui läsnäololle naapurustossa ja rikollisuuden ennalta ehkäisyyn. Kansalaiset ja paikallisyhteisöt haluttiin tuoda mukaan rikollisuutta toistuvasti aiheuttavien ongelmien tunnistamiseen ja ratkaisemiseen. Tarkoituksena oli tarttua rikollisuuden syihin ja lopulta vähentää tarvetta poliisitoiminnalle ylipäänsä.⁹³¹ Myös suomalaisessa keskustelussa rikollisuuden torjunta alettiin käsittää laajemmin yhteiskunnalliseksi asiaksi, ja siinä oli roolinsa myös näillä 'pehmeämmillä' keinoilla. Normien valvominen oli vain yksi keino muiden joukossa ja ennaltaehkäisystä tuli keskeistä.⁹³²

Kehitykseen liittyi myös poliisin aktiivinen toiminta julkisuuskuvansa kohentamiseksi ja viranomaista kohtaan tunnetun luottamuksen lisäämiseksi yleisön keskuudessa. Tämän voidaan katsoa alkaneen jo 1960-luvun alkupuolella.

931 Chappell, 2014, 275.

932 "Lähipoliisitoiminta", päivämätön, 10, 17. Katso tarkemmin community oriented policing (COPS) peruseräaateista esim. Goldstein, 1990; Honkonen, 1999, 20–21; Chappell, 2008; Bradford ja Pynes, 1999, 283–284.

Poliisin päivä 1964. 1960-luvun alkupuolella käynnistettiin poliisin toimintaa yleisölle avaava Poliisin Päivä, jonka tunnukset olivat peräkkäisinä vuosina 1962–65 "Poliisi tahtoo auttaa", "Poliisin työ on yhteistyötä", "Poliisi ja nuoriso – kädenojennus" ja "Poliisi – turvallisuutesi vartija". *Poliisimuseo*

Ennaltaehkäisemiseksi katsottiin poliisin toimista valvonta, tutkinta ja lupahallinto sekä muut osatoiminnot kuten suojausneuvonta, laillisuuskasvatus, nuorisopoliisitoiminta ja tiedotus. Samaan aikaan tapahtunut tutkinta- ja hälytystehtävien lisääntyminen kuitenkin rajoitti mahdollisuuksia panostaa uudenvälisiin toimintamalleihin. Ylikostaapeli Kyllikki Kata puhuu laillisuuskasvatuksesta Kuulovammaisten koululla vuonna 1987. *Poliisimuseo*

Liikenneaiheinen nukketeatteriesitys kansakoulussa 1960-luvulla. Poliisimuseo

Rikottujen ikkunoiden teoriaan pohjautuen alettiin kehittää Suomessa uutta poliisitoiminnan mallia, korttelipoliisia. Poliisin rooli oli rakentaa turvallisuutta monin eri keinoin ja toimia yhteistyössä muiden viranomaisten sekä erilaisten yhteisöjen ja yksittäisten henkilöiden kanssa. Kuvassa vuodelta 1987 Hervannan ensimmäinen korttelipoliisi, ylikonstaapeli Markku Kuoppamäki. *Poliisimuseo*

Vuonna 1966 perustettiin poliisin PR-toimisto. Sen tehtäviin kuului muun muassa yhteydenpito viranomaisiin, aineiston kerääminen lehdistä, Poliisin päivän järjestäminen ja suhdetoiminta, esimerkiksi asiantuntijoiden toimittaminen radio- ja tv-ohjelmiin. Toimisto toteutti myös omia radio- ja tv-ohjelmia ja laati poliisiaiheisen elokuvan *Yksi meistä*.⁹³³ Tällainen poliisin avautuminen yleisöön päin oli uutta. Siinä myös näkyi ajatusmallin muutos, jossa poliisia ei enää nähty vain kontrollipoliittisena toimijana, vaan kasvavassa määrin asiakaspalvelijana.⁹³⁴

1960-luvun puolivälissä poliisilaki ja -asetus määrittivät poliisin tehtävät uudelleen poliisin toiminnan ennaltaehkäisevyyttä korostaen: Poliisin tehtävä oli paitsi laillisen valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen suojaaminen sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden voimassa pitäminen⁹³⁵ myös järjestyshäiriöiden, rikollisuuden, tapaturmien ja onnettomuuksien ennalta ehkäiseminen ja avun antaminen yleisölle.⁹³⁶ Tiedottaminen poliisin tehtäviin kuuluvana toimintana otettiin huomioon myös poliisikoulutuksessa.⁹³⁷ Yllä kuvatut muutokset opetuksen sisällössä ja eri tason koulutukselle asetetuissa tavoitteissa liittyvät suoraan tähän tehtävänkuvassa tapahtuneeseen muutokseen. Esimerkiksi alipäälystöltä vaaditut viestintävalmiudet liittyvät kiinteästi poliisin uuteen tiedottamistehtävään.

Näistä lähtökohdista käynnistettiin kortteli- ja aluepoliisitoiminnan kehittäminen Suomessa 1970-luvun loppupuolella. Vuonna 1979 sisäasiainministeriölle mietintönsä jättänyt korttelipoliisityöryhmä halusi tuoda poliisin lähemmäs kansalaisia, palauttaa jalkapartiointi ja tätä kautta ennaltaehkäistä häiriöitä ja rikoksia.⁹³⁸ Ns. community policing -ajattelussa, johon suomalainen kortteli- ja aluepoliisitoiminta myös kuuluu, korostetaan yhteistyötä ympäröivän yhteiskunnan kanssa ja rikollisuutta synnyttävien ongelmien ratkaisua.⁹³⁹ Samalla poliisin koulutuksessa alettiin vähitellen painottaa ongelmanratkaisukykyä, rikosten ennaltaehkäisyä ja ihmisten välisten suhteiden ymmärrystä.⁹⁴⁰ Korttelipoliisitoiminnan kehittäminen oli osin ristiriidassa hälytyspalveluiden ja rikostutkiminnan keskittämisyörykimysten kanssa.⁹⁴¹ Kostiaisen artikkelissa tässä kirjassa käsitellään tarkemmin community policing -ideologiaa ja sen lähtökohtia.

933 Toimintakertomus 1966, SM II arkisto, Hb:1 Poliisin PR-toimiston päiväkirjat, 1966–68.

934 Katso poliisin roolin muutoksesta tarkemmin Kostiaisen artikkeli tässä teoksessa.

935 Poliisilaki 1964, 1§.

936 Poliisiasetus 119/69, 1§.

937 Poliisiasiaain neuvottelukunnan yleisjaoston kokous torstaina 22.5.1975. Hf:8 Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1974–77.

938 SM tiedotteet: "Työryhmä sisäasiainministeriölle: On aika kehittää kortteli- ja aluepoliisitoimintaa." 17.12.1979.

939 Chappell, 2014, 274–275; Chappell, 2008, 39; Honkonen, 1999, 20; Hämäläinen, 2006, 35.

940 Brizer ja Tannehill, 2001, 237; Chappell, 2014, 278.

941 SM tiedotteet: "Työryhmä sisäasiainministeriölle: On aika kehittää kortteli- ja aluepoliisitoimintaa." 17.12.1979,

Suomessa kokeiltiin viidessä poliisipiirissä Ruotsin mallin mukaisesti korttelipoliisitoimintaa, josta saatiin myönteisiä kokemuksia. Toiminnassa kullekin alueelle oli nimetty oma poliisimies. Korttelipoliisi partioi jalkaisin tai polkupyörällä. Toiminnan tavoitteena oli ennaltaehkäistä rikoksia ja parantaa viranomaisyhteistyötä, parantaa poliisipalveluiden saatavuutta tuomalla poliisia lähemmäksi yleisöä, tehdä valvonnasta näkyvää, palvella yleisöä ja vaikuttaa sen asenteisiin sekä edistää turvallisuuden tunnetta. Erityistä huomiota haluttiin kiinnittää lapsiin ja nuoriin. Korttelipoliisi ei suorittanut rikostutkintaa eikä hälytystehtäviä.⁹⁴² Aluepoliisitoiminnassa kullakin alueella oli oma vastuhenkilö. Tarkoitus oli kiinnittää huomio alueiden erityistarpeisiin, edistää tiedonkulkua, ja lisätä paikallista henkilötuntemusta.⁹⁴³

Vanhempi konstaapeli Viikko kouluvierailulla 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa. Poliisimuseo

Aluepoliisitoiminta ja rikollisuuden ennaltaehkäisemisen päämäärä laajensivat poliisien työnkuvaa sosiaalityön puolelle ja johtivat sidosryhmäyhteistyöhön esimerkiksi sosiaali- ja kouluviranomaisten kanssa. Vuonna 1986 mietintönsä antanut Parlamentaarinen poliisikomitea näki poliisiin yhtenä osana laajempaa toimintaa, jolla pyrittiin ”kansalaisten turvallisuuden ja viihtyvyyden lisäämiseen.”⁹⁴⁴ Komitea halusi, että huomiota olisi kohdistettu etenkin lapsiin ja nuoriin, koska

942 SM tiedotteet: ”Työryhmä sisäasiainministeriölle: On aika kehittää kortteli- ja aluepoliisitoimintaa.” 17.12.1979.

943 SM tiedotteet: ”Työryhmä sisäasiainministeriölle: On aika kehittää kortteli- ja aluepoliisitoimintaa.” 17.12.1979, SM II arkisto, Ubc:40 poliisiosaston julkaisuja, tiedotteet, 1979–80. Ks. Myös Valintaperusteet ja hakumenettely poliisin peruskoulutukseen. Poliisikoulu, 1992, 4. Ks. tarkemmin lähipoliisitoiminnasta myös Mantila, 1987.

944 PPKM, 1986, 296.

yksilön asenteet ja käsitykset muotoutuvat jo ennen aikuistumista.⁹⁴⁵ Komitea halusi siirtää poliisitoiminnan fokusta kontrollin ja pakkotoimien käytöstä kohti ristiriitojen sovittelua.⁹⁴⁶ Näin poliisin tehtävästä tuli osin myös kasvatustehtävä.⁹⁴⁷

Poliisin tehtävät monipuolistuvat

Yhteisökontakteihin keskittyvän poliisitoiminnan korostuminen paikallistasolla tarkoitti käytännössä sitä, että partiopoliisit saivat lisävastuuta tehtävistään ja enemmän valtaa oman ajankäyttönsä ja tehtäviensä suunnitteluun. Tämä kannusti heitä ylläpitämään tiiviitä yhteyksiä lähiyhteisöön.⁹⁴⁸ Näin poliisin työ muuttui vähemmän rutiininomaiseksi ja huomattavasti aiempaa monipuolisemmaksi.⁹⁴⁹ Samaan kehitykseen liittyivät myös vähittäiset muutokset poliisin johtamiskulttuurissa johtamiskoulutuksen alettua 1970-luvulla.⁹⁵⁰

Samalla kun työnkuva laajeni kattamaan alueita, jotka eivät olleet aiemmin kuuluneet poliisitoimintaan, poliisi alkoi pyrkiä eroon rutiiniluonteisista tehtävistä, kuten pidätettyjen ja päihytyneiden sekä vangittujen vartioinnista ja kuljetuksesta, lupa-asioista ja passintarkastuksesta. Poliisitehtävien muokkaaminen mielekkäämpään ja monipuolisempaan suuntaan sai tukea koulutuksen laajentamisesta ja syventämisestä.⁹⁵¹ Ilpo Koskinen ja Juri Mykkänen esittävät teoksessaan *Asiantuntemuksen politiikka – professiot ja julkisvalta Suomessa*, että ammattiryhmillä on ominainen tapa pyrkiä siirtämään epämiellyttäviä tehtäviä muille ammattiryhmille ja korostaa työn puhtaita ja vaikeita puolia.⁹⁵² Poliisitehtävien muokkaamispyrkimykset tukevat tätä teoriaa.

Koska partiopoliisien rooli muuttui aiempaa itsenäisemmäksi, heidän tuli omaksua tietyt arvot, jotka painoutuivat rikollisuuden vähentämisenäkökulmaan. Tällaisessa roolissa toimivilta ammatillisilta odotetaan itseohjautuvuutta.⁹⁵³ Itseohjautuvuus tarkoittaa käytännössä sitä, että ensimmäisenä paikalla olevalla partiomiehellä on paljon valtaa ja hänen tulee kyetä tekemään ratkaisunsa nopeasti ja perustellusti.

945 PPKM, 1986, 173, 337.

946 PPKM, 1986, 337.

947 PPKM, 1986, 179

948 ”Lähipoliisitoiminta”, päiväämätön (noin 1995), 17.

949 Hoover, 1975, 6; Niskanen, Ville: ”Poliisikorkeakoulusta erikoiskorkeakoulu.” Poliisi, 1996, 2.

950 Ks. myös Hoover, 1975, 6.

951 Honkonen ja Raivola, 1991, 12; Esimerkiksi päihytyneiden käsittelyyn poliisi käytti noin 20 prosenttia työajastaan. Poliisiasiaain neuvottelukunta: ”Toimenpide-ehdotukset poliisin toimintaedellytysten turvaamiseksi”, 25.11.1993, Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95.

952 Koskinen ja Mykkänen, 1998, 5–6.

953 Hoover, 1975, 7.

Mitään joka tilanteen manuaalia ei ole mahdollista luoda.⁹⁵⁴ Poliisin tulee kyetä tunnistamaan rikollinen toiminta, sillä kaikkia tilanteita ei voi opiskella etukäteen. Koska olisi taloudellisesti ja inhimillisesti mahdotonta vaatia, että joka tilanteessa lain rikkomisesta seuraisi aina rangaistus, poliisille jää paljon harkintavaltaa.⁹⁵⁵

Suomen kaltaisessa harvaan asutussa maassa itsenäisen toiminnan merkitys korostuu.⁹⁵⁶ Vuonna 2009 Poliisiammattikorkeakoulun rehtori kärjistäen kuvasi poliisin työn laajuutta sanomalla, että haja-asutusalueella toimiessaan partiossa poliisin täytyy olla samalla kemisti, lääkäri, juristi ja pappi.⁹⁵⁷ Poliisin peruskoulutuksen tuli nyt valmentaa tilanteisiin, joissa nuoret poliisimiehet joutuivat tekemään itsenäisiä ratkaisuja vaativissa tilanteissa esimerkiksi henkilöstövajausten takia.⁹⁵⁸ Samaan aikaan poliisin toimintaa säätelevät normit tiukkenivat, kun kansalaisten oikeusturvaan myös poliisitoiminnan kohteena alettiin kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Poliisilta alettiin odottaa myös uudenlaista palvelualttiutta.⁹⁵⁹

PARLAMENTAARINEN POLIISIKOMITEA 1986 JA POLIISIKOULUTUKSEN LAAJAT TAVOITTEET

Poliisiin kohdistuvat vaatimukset kasvavat 1980-luvulla

1980-luvun yhteiskunnalliset ja poliittiset muutokset muuttivat poliisiin kohdistuvia vaatimuksia, ja ennalta ehkäisevän toiminnan merkitys korostui entisestään. Poliisin toiminnan oli määrä perustua yhä suuremmalta osaltaan hyviin suhteisiin kansalaisten kanssa. Poliisin toimintatavat ja asenteet tarvitsivat muuttamista.⁹⁶⁰

Uudistusten toteuttamista varten asetettiin vuonna 1984 Parlamentaarinen poliisikomitea (PPK), joka antoi yli 700-sivuisen mietintönsä vuonna 1986. Yksi komitean monista tehtävistä oli pohtia tavoitteita ja perusteita, joiden pohjalta poliisin koulutusta tuli jatkossa kehittää. Komitean puheenjohtajaksi tuli Uudenmaan läänin maaherra Jacob Söderman ja jäseniksi professori Eero Backman, kansanedustajat Pentti Hietala, J. Juhani Kortessalmi, Lea Kärhä, Matti Louekoski, Olavi Martikainen, Seppo Peltari ja Matti Viljanen sekä varatuomari Päivi Hirsikangas

954 Hoover, 1975, 11; HE 64/2013 vp, 4, 9

955 Hoover, 1975, 11.

956 HE 64/2013 vp, 11.

957 Kostiainen, 2009.

958 "Poliisin kokelaskoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö." Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja 1–4 I, 2; Honkonen, 1999, 21.

959 "Poliisin kokelaskoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö." Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja 1–4 I, 9; Poliisikoulutuksen rekrytointistrategia, 2004, 4.

960 Hietaniemi, 1995, 441.

ja tutkija Juhani Iivari. Komitean pysyvät asiantuntijat olivat lainsäädäntöneuvos Lars Dufholm, nimismies Antero Huhtinen, poliisineuvos Toivo Laento, poliisitar-kastaja Erkki Laino, hallitusneuvos Pekka Kilpi, lainsäädäntöneuvos Kari Lehtola, nuorempi hallitussihteeri Arto Nieminen, poliisiylijohtaja Olli Urponen ja vanhempi hallitussihteeri Raine Vairimaa.⁹⁶¹ Komitean työssä merkittävässä roolissa oli asian-tuntijoiden kuuleminen ja tutustumiskäynnit eri poliisitoiminnan aloille.⁹⁶²

Komitean asettamisen tausta oli 1970-luvulla. Esikuvana oli Ruotsissa toteutettu vastaava selvitys. Katsottiin, että poliisin toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset vaativat poliisin aseman, merkityksen ja organisaation uudelleen pohti-mista.⁹⁶³ Komitea lähti ajatuksesta, että rikollisuuden määrä oli todennäköisesti kasvussa. Yhteiskunnallisen sääntelyn kiristyminen lisäsi sekä normeja että niiden vastaista toimintaa.⁹⁶⁴ Muita poliisin toimintaan vaikuttaneita muutoksia olivat kansainvälistyminen ja ulkomaisten vaikutteiden lisääntyminen, rakennemuutos, kaupungistuminen ja vapaa-ajan lisääntyminen, yleinen tiedon tason kohoaminen ja teknologinen kehitys sekä vaatimusten ja odotusten kasvu hallintoa kohtaan. Komitean asettamisen tavoitteena oli sitoa poliisin toiminta kiinteämmin muuhun yhteiskuntaan, vahvistaa poliisiin kohdistunutta luottamusta, ymmärrystä, arvostusta ja tukea, mahdollistaa poliisin toimintaan liittyvä laajapohjainen valmiste-lu ja avoin keskustelu, kehittää poliisia oikeusvaltion periaatteisiin nojaten sekä vahvistaa poliisin voimavaroja ja määritellä poliisiin kohdistuva tavoitetaso.⁹⁶⁵

Komitea piti erityisen keskeisenä kuvaa, jonka kansalaiset muodostavat poliisis-ta. Sen muistiossa todettiin, että ”Yhteistyötä ja myönteistä suhtautumista edis-tää poliisin asiallinen, avoin ja palveluvalmis esiintyminen ulospäin. Tärkeää on myös, että poliisia ei koeta sotilaalliseksi organisaatioksi, koska sen toiminta koh-distuu ja palvelee omia kansalaisia.”⁹⁶⁶

Komitea korosti myös poliisin ja paikallisyhteisön välisiä suhteita. Kuntien ja poliisihallinnon perusyksiköiden kasvu nähtiin haasteeksi yhteistyölle. Komitea

961 PPKM, 1986, 2.

962 Komitean sihteeri Martti Mannisen muistiinpanot, Parlamentaarinen poliisikomitea, 1984–1986, Tasavallan presidentin kanslian III arkisto. Ks. myös esimerkiksi ”Asiantuntijoiden kuuleminen oikeussosiologisista ja kriminaalipoliittisista näkökohdista.” Muistio, Parlamentaarinen poliisikomitea, 7.2.1985. Hf: 208, komiteat, toimikunnat neuvottelukunnat ja työryhmät, 1984–1986.

963 Komitean sihteeri Martti Mannisen muistiinpanot, Parlamentaarinen poliisikomitea, 1984–1986, Tasavallan presidentin kanslian III arkisto.

964 Parlamentaarinen poliisikomitea, muistio, 30.9.1985, 2. Hf: 208, komiteat, toimikunnat neuvottelukunnat ja työryhmät, 1984–1986.

965 Komitean sihteeri Martti Mannisen muistiinpanot, Parlamentaarinen poliisikomitea, 1984–1986, Tasavallan presidentin kanslian III arkisto.

966 Parlamentaarinen poliisikomitea, muistio, 30.9.1985, 7. Hf: 208, komiteat, toimikunnat neuvottelukunnat ja työryhmät, 1984–1986.

halusi parantaa poliisitoimen ja kuntien yhteistyötä, jotta keskusjohtoisuuden ja eriytymisen haittoja oltaisiin voitu vähentää. Komitea piti poliisin ja paikallisyhteisön keskinäisiä suhteita ja yhteistyötä tärkeinä sosiaalisen kontrollin toimivuuden ja poliisin toiminnan menestymisen kannalta.⁹⁶⁷

Oppilaitosten asemaa ja hallintoa uudistetaan 1980-luvun puolivälissä

Poliisiin kohdistuneiden vaatimusten muutos vauhditti muutoksia koulutuksessa laajentaen ja syventäen sitä huomattavasti. Vuonna 1985 uudistettu poliisiasetus⁹⁶⁸ nimesi poliisin kurssikeskuksen Poliisikouluksi. Poliisiopisto jatkoi toimintaansa entiseen tapaan. Vuonna 1986 Poliisikoulu siirrettiin itsenäiseksi oppilaitokseksi sisäasiainministeriön alaisuuteen. Sisäasiainministeriön valvonnalla pyrittiin lisäämään oppilaitosten toiminnan ohjaus- ja yhteensovittamisedellytyksiä.⁹⁶⁹ Eriyttämisen nähtiin tehostaneen opiston hallintoa ja suunnittelutehtävien hoitamista.⁹⁷⁰

Poliisikoulu Tampereella vastasi suomenkielisen poliisin peruskoulutuksen antamisesta, kun taas Espoossa sijainneen Poliisiopiston vastuulla olivat poliisialipäällystön ja poliisipäällystön virkatutkintokoulutus, erikoiskurssit ammatillista jatkokoulutusta varten ja kaikki ruotsinkielinen koulutus.⁹⁷¹ Poliisikoulu huolehti myös kokelasvalinnoista. Erillisyksiköillä, kuten Keskusrikospoliisilla, liikkuvalla poliisilla ja suojelupoliisilla sekä Helsingin poliisilaitoksella oli omat koulutusyhdyshenkilönsä, jotka osallistuivat myös valtakunnallisen koulutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen.⁹⁷²

Poliisiasetus määritteli poliisioppilaitosten tehtäväksi ”antaa poliisialan ammatillista perus-, jatko-, täydennys- ja erikoiskoulutusta, suorittaa poliisialaan liittyvää tutkimusta sekä järjestää valinnat poliisikoulutukseen.”⁹⁷³ Näin tutkimuksen tekeminen tuli ensi kertaa osaksi poliisioppilaitosten tavoitteita.

967 Parlamentaarin poliisikomitea, muistio, 30.9.1985, 8. Hf: 208, komiteat, toimikunnat neuvottelukunnat ja työryhmät, 1984–1986.

968 23.8.1985/737 Asetuksella määriteltiin aiempaa tarkemmin esimerkiksi päälliköiden tehtävät. Sillä myös kumottiin asetus poliisitarkastajasta lääninssyyttäjänä 736/85 ja asetus poliisitarkastajista 1068/43.

969 HE 1986, 226.

970 Poliisiopiston toimintakertomus 1986.

971 PPKM, 1986, 260; Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 3. 1991 suunnitteilla oli alipäällystökoulutuksen siirtäminen Tampereelle, mutta tämä edellytti uuden toimirakennuksen rakentamista. Honkonen ja Raivola, 1991, 5–6 Tampereella suoritti vuosittain kokelaskurssin noin 250–300 oppilasta ja miehistön virkatutkinnon noin 210–240 oppilasta. PPKM, 1986, 699 Alipäällystön virkatutkinnon Otaniemessä suoritti noin 120–130 oppilasta ja päällystön virkatutkinnon noin 25 oppilasta. Erikois- ja täydennyskoulutus yhteenlaskettuna Otaniemessä opiskeli, noin 1500–1600 oppilasta vuosittain. PPKM, 1986, 700.

972 Valtakunnallinen poliisikoulutus tarkoitti sisäministeriön tai oppilaitosten järjestämää koulutusta. Tämän lisäksi lääninhallitukset järjestivät läänitasolla ja piireissä tai yhteistoiminta-alueilla erikseen työpaikkakoulutusta. PPKM, 1986, 708.

973 Poliisiasetus 737/23.8.1985, 28§.

Ampumarajoituksia Poliisiopistossa 1990-luvun alkupuolella. *Poliisimuseo*

Vuoden 1983 ohjesääntö oli vahvistanut poliisioppilaitosten johtokunnan asemaa, mutta sen jäsenet olivat yhä tyypillisesti poliisimiehiä. Parlamentaarinen poliisikomitea halusi johtokuntaan nimettävän henkilöitä, joilla oli pedagogisia tietoja ja taitoja sekä kokemusta aikuiskasvatuksesta ja ammattikoulutuksesta. Poliisikoulutuksen kehittämistarpeisiin vaikutti olennaisesti toteutumassa ollut keskiasteen koulutuksen uudistus: kun poliisiin tutkinto rinnastettiin ammattikoulutukseen, se myös hyväksiluettiin jatko-opintoihin.⁹⁷⁴

Sisäasiainministeriön poliisiosaston vastuulla oli poliisikoulutuksen johtaminen ja suunnittelu. Ministeriö vahvisti poliisioppilaitosten johtokunnan esityksestä virkatutkintoon tähtäävien kurssien pääsyaatimukset, opetussuunnitelmat ja tutkintovaatimukset.⁹⁷⁵ Se määritteli koulutuksen toimintaperiaatteet ja toimintalinjat sekä suunnitteli opetusohjelmat ja koordinoi, seurasi ja valvoi koulutusta. Parlamentaarinen poliisikomitea katsoi, että poliisiosaston järjestelyt eivät palvelleet koulutuksen suunnittelua ja koordinoimista parhaalla mahdollisella tavalla, vaikka koulutus muodosti merkittävän osan poliisiosaston työstä. Koulutusta koskevia päätöksiä tehtiin osaston eri toimistoissa eikä koulutus kuulunut osaston minkään yksikön tehtäviin sinänsä. Henkilöstöä oli liian vähän suhteessa työmäärään.⁹⁷⁶

Komitea ehdotti erityisen koulutustoimiston perustamista poliisiosastoon. Tässä vaiheessa poliisikoulutus oli jo laajaa: vuonna 1985 poliisihallinnon koulutusta järjestettiin 140 000 oppilaspäivää.⁹⁷⁷ Koulutustoimisto haluttiin vastaamaan kaikista ministeriön poliisikoulutukseen liittyvistä tehtävistä, koulutuksen johtamisesta, suunnittelusta ja organisoinnista. Toimiston muodostamisella komitea halusi selkeyttää koulutusasioiden hoitamista ja siihen liittyviä toimivaltakysymyksiä. Poliisioppilaitosten tehtäväksi jäi järjestää koulutus, kehittää opetusta pedagogisesti ja osallistua poliisialan tutkimustoimintaan. Läänit, erillisyyksiköt ja Helsingin poliisilaitos olisivat vastanneet valtakunnallisten koulutusteemojen toteuttamisesta ja sisäisestä koulutuksesta.⁹⁷⁸

Huolimatta koulutuksen laajenemisesta, vielä 1980-luvulla etenkin moni maa-seudun poliisimies joutui pelkän viisikuuden kokelaskurssin varassa toimimaan jopa vuosia hyvin vaativissa kenttätehtävissä joko yksin tai yhdessä toisen yhtä kokemattoman poliisin kanssa.⁹⁷⁹

974 PPKM, 1986, 711.

975 Poliisiasetus 737/23.8.1985, 32§.

976 PPKM, 1986, 709.

977 Koulutuksen kustannukset vuonna 1986 vastasivat 1,5% poliisin budjetista. PPKM, 1986, 711.

978 PPKM, 1986, 710.

979 Raatikainen, Kaisa: "Koulutus ja naisten asema poliisissa." Puhe poliisin ylimmän johdon neuvottelupäivillä, julkaistu lehdessä Poliisi, 1986, 3, 3.

Pohjakoulutustason nousu mahdollistaa koulutuksen sisällön kehittämisen

Opetuksen sisältöä alettiin vauhdikkaasti kehittää 1980-luvulla. Tämän mahdollisti ennen kaikkea opiskelijoiden pohjakoulutustason merkittävä nousu. Vuosina 1974–1983 poliisikoulutukseen valituista alle kymmenesosalla oli vähemmän pohjakoulutusta kuin keskikoulun oppimäärä. Osuus laski alle kolmeen prosenttiin vuoteen 1985 tultaessa. Ylioppilaiden osuus poliisikokelaista nousi vuoden 1974 15,8 prosentista vuosien 1979–1983 68,6 prosenttiin. Hakijoista noin puolet oli vuonna 1985 ylioppilastaustaisia.⁹⁸⁰ Vuonna 1987 poliisiksi hakijalta alettiin edellyttää vähintään kouluasteen ammatillista tutkintoa, lukion oppimäärää tai ylioppilastutkintoa.⁹⁸¹ 1990-luvun alussa 80 prosenttia poliisikokelaista oli ylioppilaita.⁹⁸²

Oppilaiden pohjakoulutustason nousu vaati myös opettajilta aiempaa enemmän. Opettajien pätevyysvaatimuksia nostettiin vuoden 1985 poliisiasetuksella. Opettajalta, äidinkielen opettajalta, psykologilta, rikoskemistiltä ja paloinsinööriltä edellytettiin ylempää korkeakoulututkintoa. Liikunnanopettajalta vaadittiin korkeakoulututkintoa ja ammattiaineiden opettajalta, nuoremmalta opettajalta ja poliisiohjaajalta poliisipäällystön virkatutkintoa tai varanotaarin tutkintoa ja perehtyneisyyttä toimialaan kuuluviin tehtäviin.⁹⁸³

980 PPKM, 1986, 691.

981 Asetus poliisiasetuksen muuttamisesta 1162/1987 33§.

982 Pettersson, 1993, 4. Ks. yleisen koulutustason noususta lisää Kokkosen artikkeli tässä teoksessa.

983 Poliisiasetus 737/23.8.1985, 51§.

1980-luvulla poliisin tehtäväkenttään tuli koko ajan uutta sisältöä. Esimerkiksi talousrikollisuuden, huumausaineriikollisuuden sekä ympäristörikoksien tutkiminen vaativat taitoja, joita poliisikoulutus ei aiemmin kyennyt tarjoamaan. 1980-luvun loppupuolella aloitettua tietotekniikkaopetusta oli kehitettävä jatkuvasti. *Poliisimuseo*

Poliisin tehtävissä yleistyneet televisio- ja radioesiintymiset ja muu aktivoituvaa sidosryhmäyhteistyö edellyttivät hyviä viestintätaitoja.⁹⁸⁴ Samoin vuoden 1989 esitutkintalakiuudistus vaikutti merkittävästi tarpeeseen antaa poliisille lisäkoulutusta.⁹⁸⁵ Lisäksi keskiasteen koulunuudistus vaati yleissivistävien aineiden osuuden kasvattamista.⁹⁸⁶

Valintajärjestelmiä muokataan

Ennen vuotta 1981 poliisioppilaiden valinta oli opettajakunnan sivutyö, ellei sisäasiainministeriö ollut asettanut erillistä valintalautakuntaa.⁹⁸⁷ Vuonna 1981 rekrytointi siirrettiin pois opettajakunnalta uudelle valintatoimistolle. Kokoaikaiseksi työntekijäksi palkattiin aluksi kurssisihteeri.⁹⁸⁸

Vuoden 1985 poliisiasetus oppilasvalintaa varten asetettavista lautakunnista pakollisia. Asetus määritteli, että osan lautakuntien jäsenistä tuli olla aikuiskoulutukseen ja muiden poliisialaan perehtyneitä.⁹⁸⁹ Aikaisemmin lautakunnissa oli ollut pääasiassa poliiseja. Esimerkiksi vuonna 1981 muodostetussa lautakunnassa ei ollut kasvatusalan ammattilaisia, vaan jäseninä oli eri poliisiorganisaatioiden edustajina kolme ylikomisariota, kaksi komisariota, nimismies ja kaksi ylikonstaapelia. Lisäksi valintalautakunta kuuli päätöksensä yhteydessä äidinkielen ja psykologian opettajia sekä liikunnanohjaajia.⁹⁹⁰ Poliisiopisto kannatti lautakuntien asettamista, ja piti oppilasvalintaan keskittyneen organisaation asettamista tarpeellisenä etenkin rekrytoinnin tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden varmistamiseksi.⁹⁹¹

Parlamentaarinen poliisikomitea halusi kehittää valintatoimintaa siten, että mahdollisimman moni hakija olisi testattu objektiivisin kriteerein. Komitea kannatti valintalautakunnan kokoonpanon monipuolistamista siten, että siinä olisi ollut mukana myös henkilöstövalintoihin, aikuiskoulutukseen ja opetustoimeen pereh-

984 PPKM, 1986, 194.

985 Suomen Poliisien liitto ry: Parlamentaaraisella poliisikomitealle ”Toiminnan painopisteen muuttaminen.” 16.5.1984, Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95; Poliisiopiston toimintakertomus 1988; Pettersson, Valtter (koulutuspäällikkö): ”Poliisikoulutuksen ajankohtaisia kehittämisasioita.” Poliisi, 1988, 3, 5.

986 Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 232.

987 Poliisiasetus 119/69, 53§; Eloranta, Viljo: ”Poliisikoulutuksen vaiheista ja saavutuksista 1960-luvulla.” Poliisimies, 1968, 8, 487 Poliisiopiston ohjesääntö, 1975??, 3§.

988 Poliisiopiston ja poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus, 1981, 28–29.

989 Poliisiasetus 737/23.8.1985, 30§.

990 Poliisiopiston ja poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus, 1981, 29; PPKM, 1986, 690.

991 Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. Sm poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 231.

tyneitä henkilöitä. Lisäksi se halusi, että valintojen onnistuneisuutta olisi seurattu systemaattisesti.⁹⁹² Seuranta pitivät välttämättömänä myös komitean kuulemat asiantuntijat koulutuspäällikkö Valtter Pettersson, poliisineuvos Jorma Ahonen sekä poliisikoulun johtaja Esa Meronen. He pitivät jossain määrin todennäköisenä, että poliisivalintojen tekemisessä epäonnistuttaisiin joltain osin kun uusia menettelyjä otettiin käyttöön. Valintojen seuranta oli heidän mukaansa tärkeä tapa kehittää niitä edelleen.⁹⁹³

Yksi valintatoimiston keskeisistä tehtävistä oli parantaa poliisikoulutuksen veto-voimaa. Erityisesti pääkaupunkiseudulle oli vaikea saada tehtäviinsä sopivaa uutta ja pysyvää poliisivoimaa.⁹⁹⁴ Vaihtuvuus poliisikunnassa oli myös suurempaa kaupungeissa, koska poliisin ammattiin hakeutuminen oli suhteellisesti yleisempää maaseudulta kuin kaupungeista ja suuri osa tehtäviin valituista pyrki takaisin kotiseudulle heti kun se oli mahdollista.⁹⁹⁵

Vuoden 1978 koulutusvalintatyöryhmä oli arvioinut kiinnostuksen puutteen johduneen siitä, että poliisit kokivat työnsä arvostuksen pienemmäksi pääkaupungissa kuin pienissä maaseutupiireissä.⁹⁹⁶ Kaupunkilaispoliisin työtä pidettiin myös monilta osin raskaampana ja vaikeampana verrattuna maalaispoliisin työhön. Se näyttäytyi myös vähemmän mielenkiintoisena, sillä pääkaupunkiseudulla aloittelevat poliisit sijoitettiin yleensä yksipuolisiin tehtäviin.⁹⁹⁷ Myös asunto-olosuhteet vaikuttivat hakumotivaatioon ja tehtävissä pysymiseen. Pitkälle 1980-luvun loppuun saakka pääkaupunkiseudulla oli erittäin huono asuntotilanne ja korkea vuokrataso.⁹⁹⁸

Eri alueiden erilaisten tarpeiden vuoksi vuoden 1985 rekrytointityöryhmä harkitsi alueellisten hakukierrosten käynnistämistä uudelleen.⁹⁹⁹ Mallia haettiin esimerkiksi Helsingin kaupungin palolaitokselta, jossa henkilöstön vaihtuvuus oli

992 PPKM, 1986, 697.

993 Parlamentaarisen poliisikomitean kokouspöytäkirja, 28.8.1985, liite 2: "Poliisikoulutuksen nykytila ja kehittämissuunnitelmat." SM II arkisto, Hf: 208, Komiteat toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1984–1986.

994 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 48–9; Pk-seudun poliisimiesten pysyvyydestä: Rekrytointityöryhmän mietintö, 1985, 9; Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 224; Pettersson, Valtter (koulutuspäällikkö): "Poliisikoulutuksen ajankohtaisia kehittämissasioita." Poliisi, 1988, 3, 5; PPKM, 1986, 659.

995 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 48–9; Pk-seudun poliisimiesten pysyvyydestä: Rekrytointityöryhmän mietintö, 1985, 9; PPKM, 1986, 659.

996 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 49.

997 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 48.

998 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 49; Pettersson, Valtter (koulutuspäällikkö): "Poliisikoulutuksen ajankohtaisia kehittämissasioita." Poliisi, 1988, 3, 5.

999 Rekrytointityöryhmän mietintö, 1985, 9.

erittäin pientä, koska laitos itse rekrytoi ja koulutti tarvitsemansa henkilöstön.¹⁰⁰⁰ Harkittiin myös, että kokelas olisi voinut kokelaskurssin suorittuaan sitoutua palvelemaan hänelle osoitetussa laitoksessa ja olisi vasta miehistökurssin jälkeen hakeutunut haluamalleen paikkakunnalle.¹⁰⁰¹

Aluekohtainen haku olisi kuitenkin asettanut eri alueilta kotoisin olevat hakijat eriarvoiseen asemaan. Kun joillakin alueilla hakijoita oli vähän ja toisilla enemmän, joiltakin alueilta olisi päässyt poliisipalvelukseen helpommin kuin muualta. Rekrytointityöryhmä piti alueellista hakua kuitenkin mahdollisena, sillä koulutuksen aikana olisi vielä voitu korjata virherekrytointien aiheuttamia ongelmia.¹⁰⁰²

Alipäällystökoulutukseen sovellettiin aluekohtaista valintaa vielä 1980-luvun puolivälissä. Järjestely johti juuri niihin ongelmiin, joita kokelasvalinnoissa oli pelätty syntyvän. Aluekohtaiset tarpeet menivät henkilökohtaisen osaamisen edelle rekrytointiprosessissa.¹⁰⁰³ Tämä johti turhautumiseen, kun ansioitunut poliisimies saattoi jäädä ilman koulutusta ja etenemismahdollisuuksia vain piirin koulutustarpeiden takia.¹⁰⁰⁴ Alipäällystökoulutuksen ongelmana oli myös pyrkijöiden liian suuri määrä suhteessa koulutettavien määrään. Tutkinto oli edellytys virassa etenemiselle, joten iso joukko halusi ehdottomasti hakeutua koulutukseen. Alipäällystökoulutuksella oli myös suuri merkitys poliisien jatkokoulutuksen kannalta.¹⁰⁰⁵

Alipäällystökoulutusta varte ryhdyttiin kehittämään uutta kolmiosaista valintajärjestelmää. Ensimmäisen, kirjallisen osion tarkoitus oli mitata yleis- ja ammattitietoja ja -taitoja. Tarkoituksena oli testata erityisesti sitä, miten hyvin hakijat olivat seuranneet poliisialan kehitystä ja sitä olivatko pyrkijät motivoituneet itseopiskeluun. Toisen osan tarkoitus oli arvioida hakijoiden pärjäämistä työtehtävissä. Tätä varten kehitettiin lomake, johon eriteltiin tiedot ja taidot sekä kurssimenestys. Kolmannen osan psykologisen soveltuvuuskokeen oli tarkoitus mitata hakijan esi-

1000 Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 224.

1001 Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 236.

1002 Rekrytointityöryhmän mietintö, 1985, 9.

1003 Pettersson, Valter: ”Johtamistaidon koulutus.” Poliisi, 1986, 1b; Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 234.

1004 Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 227, 236; PPKM, 1986, 705.

1005 Parlamentaarisen poliisikomitean kokouspöytäkirja, 28.8.1985, liite 2: ”Poliisikoulutuksen nykytila ja kehittämissuunnitelmat.” SM II arkisto, Hf: 208, Komiteat toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1984–1986.

miesominaisuuksia.¹⁰⁰⁶ Kokeen tavoite oli punnita hakijan käytännön osaamista, eikä siinä haluttu painottaa kirjatietoutta.¹⁰⁰⁷

Alipäällystökoulutuksen valintamenettely uudistui vuonna 1988. Poliisiopistoissa tehtävää henkilöarviointia varten laadittiin lomake, jossa pisteytettiin etenkin hakijan soveltuvuutta esimiestehtäviin. Valinta toteutettiin aluksi pisteiden ja läänikohtaisten kiintiöiden perusteella.

Kiintiöistä kuitenkin luovuttiin jo saman vuoden syksyllä ja niiden tilalle otettiin Poliisikoulun ja -opiston opettajien laatima valintakoe. Valinta kurssille ratkesi yhteispistemäärän perusteella siten, että opistoissa tapahtuvan arvioinnin merkitys oli 60 prosenttia ja kokeen 40 prosenttia.¹⁰⁰⁸

Päällystökurssin oppilasvalinnoissa huomio siirtyi tiedon ja muistamisen mittaamisen sijaan hakijan esimiestaitoihin. Poliisin tehtävät muuttuivat koko ajan laajempaa ja syvällisempää ymmärrystä vaativiksi ja aiempaa sosiaalisemmaksi toiminnaksi.¹⁰⁰⁹ Päällystötehtäviin oli yhä vähemmän hakijoita, sillä päällystön palkkaus oli vaatimaton ja henkilöstöasioiden hoidossa oli ongelmia.¹⁰¹⁰ Honkosen tutkimuksen mukaan päällystökoulutukseen hakeutuivat pääasiassa miehet, jotka pitivät kilpailua ja uran rakentamista tärkeänä; naisilla ja vähemmän uraorientoituneilla miehillä oli käytännössä vähemmän etenemismahdollisuuksia.¹⁰¹¹

Myös poliisipäälliköiden valintakriteereita haluttiin kehittää, sillä ne olivat 1980-luvulla löyhät. Koulutuspäällikkö Valtter Petterssonin mukaan nimismiespiireissä päällikön virkaan päästiin usein osin sattuman kautta, koska tie kulki nimismiesten sijaisuuksista vakinaisiin toimiin.¹⁰¹² Vaatimuksena päällikön virkaan olivat oikeustieteen kandidaatin tutkinto sekä perehtyneisyys poliisitoimeen ja hallintotehtäviin.¹⁰¹³ Tarkempia ohjeita valintaperusteista tai soveltuvuudesta ei ollut. Poliisiopistojen päälliköt rekrytoitiin usein poliisitoimen ulkopuolel-

1006 Virolainen, 1987; SM:n koulutuspäällikkö Pettersson esitti vastaavia vaiheita, mutta eri järjestyksessä. Pettersson, Valtter (koulutuspäällikkö): "Poliisikoulutuksen ajankohtaisia kehittämisasiota." Poliisi, 1988, 3, 5. Myös parlamentaarisen poliisikomitean mietinnössä vuonna 1986 toivottiin nimenomaan hakijan soveltuvuuden päällystötehtäviin korotuvan valinnoissa. PPKM, 1986, 705.

1007 Pettersson, Valtter (koulutuspäällikkö): "Poliisikoulutuksen ajankohtaisia kehittämisasiota." Poliisi, 1988, 3, 5.

1008 Poliisiopiston toimintakertomus 1988, 10–11; Pettersson, Valtter: "Ylikonstaapeliksi uusin perustein." Poliisi, 1988, 4, 2.

1009 Virolainen, Pertti: "Poliisikoulutuksen uudet tuulet." Poliisi, 1983; Virolainen, 1987.

1010 PPKM, 1986, 706.

1011 Honkonen, 2001, 10.

1012 Pettersson, Valtter: "Johtamistaidon koulutus." Poliisi, 1986, 1b.

1013 Pienemmissä kaupungeissa oli aiemmin vaadittu muissa alemmalla oikeustutkintona ja perehtyneisyyttä poliisitoimeen tai poliisipäällystön virkatutkintona. Poliisipäällikkökoulutustyöryhmän mietintö. Helsinki, 1979. Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95, 8.

ta, eikä heillä ollut poliisiin ammattikoulutusta ja siihen liittyvää osaamista.¹⁰¹⁴ Esimerkiksi Poliisiopisto, Suomen Nimismiesyhdistys ja Mikkelin lääninhallitus toivoivat, että poliisipäälliköiltä olisi vaadittu virkatutkintoa ennen kuin heidät olisi voitu nimittää vakinaiseen virkaan. Samaa mieltä oli myös Parlamentaarinen poliisikomitea.¹⁰¹⁵

Poliisipäälliköille oli järjestetty vuodesta 1973 lähtien kursseja, joilla heitä koulutettiin mm. henkilöstöhallintoon, johtamiseen ja poliisitoimintaan. Koulutus saattoi kuitenkin tapahtua vasta vuosien päästä tehtävään nimittämistä.¹⁰¹⁶ Poliisin ylijohdo suunnitteli päällikkövalintojen kehittämistä niin, että ne olisivat paremmin tunnustaneet esimiesasemaan sopeutuvat henkilöt. Lopullinen valinta haluttiin antaa lääninhallitusten käsiin siten, että siihen olisi vaikuttanut sekä hakemus että läänien valitsemien hakijoiden haastattelu ja soveltuvuustesti.¹⁰¹⁷

Epäilyksiä herätti myös se, kuinka poliisin oma koulutus olisi voinut tuottaa kansalaisten luottamusta herättäviä poliisipäälliköitä, kun monet kokivat juuri juristitutkinnon lisäävän poliisipäällikön arvovaltaa. Toisaalta monet olivat sitä mieltä, että poliisitaustainen päällikkö olisi ollut poliisitoiminnan kannalta parempi ja ammattitaitoisempi ratkaisu, sillä poliisikoulutus oli laajentunut ja tarjosi enemmän eväitä vaativiin tehtäviin kuin ennen. Moni piti tärkeänä, että poliiseilla olisi ollut mahdollisuus oman tutkintorakenteen kautta edetä urallaan niin, ettei heidän olisi tarvinnut suorittaa erillistä korkeakoulututkintoa poliisitutkintojen lisäksi.¹⁰¹⁸

Suunnitelma poliisipäällikkökurssista virkatutkintoon johtavana kurssina kariutui. 1990-luvulla päällikkökurssi-nimityksestä luovuttiin, ja täydennyskoulutusta alettiin räätälöidä henkilökohtaisten kehittymistarpeiden mukaan.¹⁰¹⁹

Koulutuksen tavoitteet määritellään

Poliisikoulutus laajeni huomattavasti 1980-luvun puolivälistä 1990-luvun puoliväliin tultaessa.¹⁰²⁰ Koulutuksen laajeneminen liittyi laajempaan asennemuutokseen: esimerkiksi 1980-luvulle tultaessa kokelaskoulutuksen uudistamista pohtinut työryhmä katsoi, että vähäinen peruskoulutus aiheutti haittaa poliisiin toiminnalle ja lisäksi vaaransi

1014 PPKM, 1986, 706.

1015 Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 224, 227, 231; PPKM, 1986, 707.

1016 Poliisipäällikkökoulutustyöryhmän mietintö. Helsinki, 1979. Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95, 8; PPKM, 1986, 706.

1017 Pettersson, Valtter: "Johtamistaidon koulutus." Poliisi, 1986, 1b.

1018 Pettersson, Valtter: "Koulutettuja poliisipäälliköitä piireihin." Poliisi, 1989, 2, 3.

1019 Oksanen, 1999, 92.

1020 Vrt. Koulutusohjelmat ja opinto-oppaat 1980–1995.

kansalaisten ja poliisimiesten oman oikeusturvan sekä työturvallisuuden.¹⁰²¹

Vuonna 1986 mietintönsä antanut Parlamentaarinen poliisikomitea piti poliisikoulutusta kapea-alaisena ja moitti sitä käytännön harjoittelun puutteesta. Opetus keskittyi komitean mukaan liiaksi oikeustieteellisiin ja taktisiin oppiaineisiin. Lisäksi koulutuksella ei ollut selkeitä kokonaistavoitteita. Komitea piti myös tärkeänä, että poliisitoiminnan kehittämisessä otettaisiin huomioon kansalaisten poliisiin kohdistamat odotukset.¹⁰²²

Tutkintojen ja harjoittelun tavoitteet määriteltiin tarkasti 1980-luvun loppupuolella. Parlamentaarinen poliisikomitea korosti omassa mietinnössään tarvetta kouluttaa uudet poliisihenkilöt paremmin ymmärtämään poliisin yhteiskunnallinen tehtävä ja demokraattinen ajattelumalli sekä kouluttaa heidät toimimaan vastuullisesti, asiallisesti ja puolueettomasti tehtävissään.¹⁰²³ Vuonna 1989 poliisihallinnon koulutusohjelma muotoili poliisin peruskoulutuksen tavoitteeksi

*[...] kehittää opiskelijoissa kykyä ymmärtää yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen sekä valtio- ja yhteiskuntajärjestykseen liittyvien tekijöiden kokonaisuus siten, että he tiedostavat asemansa ja roolinsa ja poliisiorganisaation yhteiskunnallisen merkityksen. Tavoitteena on edelleen, että opiskelijat tuntevat tehtäviinsä liittyvät säädökset, toiminnan yleiset periaatteet, työmenetelmät ja välineet. Lisäksi tavoitteena on lisätä opiskelijoiden fyysistä suorituskykyä ja valmiuksia vastuunalaiseen työskentelyyn ja jatkuvaan itsensä kehittämiseen ja nuorempien työtovereiden ohjaamiseen sekä opettamiseen.*¹⁰²⁴

Kenttäharjoittelujaksojen tavoitteena oli, että kokelas oppi tuntemaan harjoitteluyksikkönsä organisaation tehtävät ja toimintatavat sekä poliisin sidosryhmät. Lisäksi hänellä tuli olla valmiudet suoriutua tavanomaisemmista työtehtävistä, hänen tuli sisäistää poliisieettisesti oikeat toimintatavat sekä omaksua poliisin työn palveluluonne. Harjoittelujakson tavoite oli antaa oikea kuva poliisityöstä ja poliisiin kohdistuvista vaatimuksista.¹⁰²⁵ Osittain harjoittelua pidettiin myös mahdollisuutena testata soveltuvuutta poliisitehtäviin.¹⁰²⁶

1021 Poliisin kokeuskoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö. Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja 1–4 I, 8–9.

1022 PPKM, 1986, 683–684.

1023 PPKM, 1986, 684.

1024 Poliisihallinnon koulutusohjelma vuodelle 1989, 1988, 11; Vuonna 1992 lista oli muilta osin sama, mutta siihen oli lisätty myös psyykkisten valmiuksien parantaminen. Valintaperusteet ja hakumenettely poliisin peruskoulutukseen. Poliisikoulu, 1992, 11.

1025 Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja, Poliisikokelaiden kenttäharjoittelusuunnitelma, 2B/1987, Helsinki, 1987. SM II arkisto, Ubc:4 Poliisiosaston julkaisuja 1–2 D I; PPKM, 1986, 705.

1026 PPKM, 1986, 705.

Poliisikoulutus rinnastetaan muuhun ammatilliseen koulutukseen 1988

1980-luvun loppupuolella Suomessa alettiin katsoa, että poliisin koulutus, joka oli lyhyt ammattikoulutus, oli jäänyt jälkeen työn vaatavuustason noususta.¹⁰²⁷ Poliisiksi hakeutuneista valtaosa oli ylioppilaita tai lukion oppimäärän suorittaneita.¹⁰²⁸ Poliisikokelaiden koulutustason nousu nähtiin periaatteessa myönteisenä, mutta huoli oli sama kuin aikaisemmassa keskustelussa keskikoulun oppimäärän vaatimuksesta: monilla tahoilla pelättiin, että poliisiin hakeutuivat ne ylioppilaat, jotka eivät päässeet muualle jatkokoulutukseen. Vastapainoksi esimerkiksi Kuopion lääninhallitus halusi entistä paremmin arvioida hakijoiden soveltuvuutta alalle soveltuvuuskokein.¹⁰²⁹ Toisaalta korkeampi koulutus tarkoitti, että poliisiksi hakeutuvilla oli vähäisempi työkokemus, mikä nähtiin myös osin epätoivottavana.¹⁰³⁰

Ristiriidassa koulutuksen syventämisen ja pidentämisen kanssa oli se, että harva poliisikoulun opiskelija piti itseään ”lukuihmisenä” ja toisaalta se, että yksi uralle houkuttelevista tekijöistä oli nimenomaan koulutuksen lyhyys.¹⁰³¹ Käytännössä koulutustason nostaminen tarkoitti rekrytointikohderyhmän muuttamista.

Poliisin ammatillinen koulutus siirtyi keskiasteen mukaiseen koulutusjärjestelmään syyskauden alussa 1988. Uudistusta oli valmisteltu vuosikymmenen ajan¹⁰³² ja sen toteuttaminen oli vaatinut järjestelmällistä suunnittelua poliisikoulutuksen sopeuttamiseksi uusiin vaatimuksiin. Poliisikoulutusta täytyi lähentää sisällöllisesti ja tutkintorakenteen osalta muuhun ammatilliseen koulutukseen ja sitä tuli kehittää ammatillisen koulutuksen periaatteiden mukaisesti.¹⁰³³

1027 Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 227.

1028 Honkonen ja Raivola, 1991, 6; Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 228 Poliisin ammatti alkoi näyttäytyä houkuttelevampana 1980-luvulla. Sen etuja olivat työn monipuolisuus ja vaihtelevuus ja koulutuksen lyhyt kesto. Lisäksi koulutus oli maksutonta ja palkkauksen taso oli noussut siten, että se koettiin kohtuullisen hyväksi. Myös kehitetyt uralla etenemismahdollisuudet ja työsaannin varmuus houkuttelivat poliisialalle. Lähde epäselvä, 12 (1980-luku) Vaikutusta oli varmasti myös sillä, että poliisi oli tullut työaikalain piiriin, kokonaistyöaika oli lyhentynyt ja erillaiset lomat ja vapaat lisääntyneet. Suomen Poliisien liitto ry: Parlamentaarilla poliisikomitealle ”Toiminnan painopisteen muuttaminen.” 16.5.1984, Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95 Toisaalta myös nähtiin, että palkkatason nousu uralla etenemisessä ei ollut tarpeeksi hyvä; vaativampiin tehtäviin oli näin vaikea saada rekrytoitua parasta mahdollista ainesta. (Hyvinkään nimismies) Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 234.

1029 Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 228.

1030 Lähde epäselvä, 13.

1031 Honkonen ja Raivola, 1991, 48–49, 70.

1032 Keskiasteen koulutuksen kehittämisestä annettu laki 474/78 9§ mukaan keskiasteen koulutus piti järjestää lain edellyttämällä tavalla kymmenen kalenterivuoden kuluessa lain voimaantuloa seuraavan kalenterivuoden alusta. Laki astui voimaan 1.8.1978 eli toimeenpano piti saada loppuun vuoden 1988 loppuun mennessä.

1033 PPKM, 1986, 710.

Uudistuksen myötä poliisin peruskoulutus rinnastettiin muuhun ammatilliseen koulutukseen. Poliisikoulutus kuitenkin säilyi muusta ammatillisesta koulutuksesta poiketen sisäasiainministeriön alaisuudessa.¹⁰³⁴ Uudistus pidensi koulutusaikoja ja laajensi opintosisältöjä. Merkittävin muutos oli se, että poliisin ammatilliset perustutkinnot rinnastettiin opistoasteen tutkintoihin ja jatkokoulutus ylemmän opintoasteen tutkintoihin. Näin peruskoulupohjalta poliisikouluun tulleille avautui väylä jatko-opintoihin myös korkeakouluissa.¹⁰³⁵ Korkeakoulukelpoisuuden saavuttaminen olikin tärkeä tavoite poliisikoulutuksen niveltämisessä osaksi yleistä koulutusjärjestelmää.¹⁰³⁶

1990-luvun alkupuolella poliisikoulutusta ohjaavassa poliisin ylijohdossa alettiin ajatella, että kaikille pakollinen ja virkatutkintoon tähtäävä poliisikoulutus toimi vain pohjana, jota täydentämään tarvittiin sekä työkokemusta että erikois- ja täydennyskoulutusta. Lääni- ja työpaikkatason koulutuksen merkitys alkoi vähitellen kasvaa.¹⁰³⁷ Koulutuksessa oli nyt lukuisia eri tasoja: valtakunnallinen keskitetty, poliisin ylijohdon tai poliisioppilaitosten järjestämä koulutus, läänin- koulutus ja työpaikkakoulutus.¹⁰³⁸ Alettiin järjestää myös työmarkkinakoulutusta ja tukea omaehtoisia opintoja.¹⁰³⁹ Täydennyskoulutukseksi määriteltiin esimerkiksi poliisipäällikkö-, johtamistaito-, järjestyspoliisi- ja rikostutkimuskurssit. Erikoiskoulutusta puolestaan olivat esimerkiksi talousrikostutkintaan, huumausainerikostutkintaan ja ulkomaalaisasioihin perehdyttäneet kurssit.¹⁰⁴⁰

Tutkintojärjestelmä säilyi kolmiportaisena. Miestökoulutus vastasi opintoasteen tutkintoa ja alipäällystö- ja päällystökoulutus ylemmää opistoastetta.¹⁰⁴¹ Väliaikaisesti porrastuksia oli neljä, kun miehistökoulutusta järjestettiin erillisenä koulutuksena vuoden 1990 loppuun asti. Tämän jälkeen koko poliisin peruskoulutus tapahtui uuden keskiasteen koulutusjärjestelmän mukaisesti.¹⁰⁴² Kaikki tutkinnot yhteensä vastasivat laajuudeltaan korkeakoulututkintoa. Vuonna 1991

1034 Honkonen ja Raivola, 1991, 5.

1035 Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 22; Pettersson, Valtter (koulutuspäällikkö): "Poliisikoulutuksen ajankohtaisia kehittämisasiota." Poliisi, 1988, 3, 5; Ei-ylioppilaille poliisin perustutkinnon suorittaminen antoi aluksi rajoitetun korkeakoulukelpoisuuden. "Valintaperusteet ja hakumenettely poliisin peruskoulutukseen." Poliisikoulu, 1992, 10.

1036 "Poliisin kokelaskoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö." Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja 1–4 I, 6; Poliisipäällikkökoulutustyöryhmän mietintö. Helsinki, 1979. Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95, 21; Honkonen ja Raivola, 1991, 5.

1037 Pettersson, Valtter: "Ajankohtaista koulutuksesta." Poliisi, 1990, 2, 2.

1038 Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1995, 5.

1039 Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1995, 6.

1040 Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 18; Poliisihallinnon koulutusohjelma, 1991, 22–24; "Valintaperusteet ja hakumenettely poliisin peruskoulutukseen." Poliisikoulu, 1992, 13.

1041 PPKM, 1986, 704.

1042 Poliisihallinnon koulutusohjelma vuodelle 1989, 13.

miehistön ja alipäälylystön virkatutkinto katsottiin opistotasoiseksi ja päälylystön virkatutkinto ammatillisen korkea-asteen tutkinnoksi.¹⁰⁴³

Uudessa kolmiportaisessa järjestelmässä poliisin perustutkinto oli kaikille poliisimiehille pakollinen¹⁰⁴⁴ ja se koostui kahdesta osasta, perusjakso 1:sta ja 2:sta. Perusjakso 1:n suoritettuaan poliisimies saattoi toimia nuoremman konstaapelin tehtävissä. Molempien suorittaminen antoi pätevyyden vanhemman konstaapelin virkaan.¹⁰⁴⁵ Jaksojen välissä oltiin vähintään vuosi kenttätehtävissä. Vuonna 1993 kenttätöyjakso korvattiin kuuden kuukauden kenttäharjoittelulla.¹⁰⁴⁶ Koulussa alettiin myös käyttää kentältä tulleita poliiseja opettajina. Opettajien tuoreet tiedot yhdistettynä kenttäharjoitteluun toivat poliisikoulutusta aiempaa paremmin ajan tasalle.¹⁰⁴⁷

Tutkintorakenteen lisäksi myös koulutuksen sisällöt muuttuivat jonkin verran. Tiettyjä aineita alettiin opettaa aikaisemmassa vaiheessa kuin aiemmin ja lisäksi opetuksen rakennetta ja tavoitteita selkiytettiin. Yleissivistävät aineet tekivät paluun.¹⁰⁴⁸ Opetusohjelmaan lisättiin esimerkiksi kielten opetusta, tietoteknisten välineiden käyttökoulutusta ja matematiikkaa.¹⁰⁴⁹ Tavoite oli parantaa oppilaiden valmiuksia ammatillisen opetuksen ja poliisialaa koskevan tutkimuksen tulosten omaksumiseen sekä jatko-opintoihin¹⁰⁵⁰ ja nostaa tutkielmatyöskentelyn tasoa.¹⁰⁵¹ Poliisikoulussa näitä vaatimuksia pidettiin tervetulleina.¹⁰⁵²

Muutokset heijastelivat Parlamentaarisen poliisikomitean mietinnön linjauksia. Komitea oli korostanut ”kasvatuksellisen”, asenteisiin vaikuttavan opetuksen

1043 Honkonen ja Raivola, 1991, 6; Valintaperusteet ja hakumenettely poliisin peruskoulutukseen. Poliisikoulu, 1992, 12; Poliisipäälylystön virkatutkinto, opinto-opas, 1994, 2.

1044 Tosin tästä oli joitakin poikkeuksia edelleen: nimismies ja apulaisnimismies, poliisimestari, läänin poliisitarkastaja sekä sisäministeriössä toimivat ylitarastajat. Honkonen ja Raivola, 1991, 6.

1045 Honkonen ja Raivola, 1991, 6.

1046 Honkonen ja Raivola, 1991, 6; Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas. vuodelle 1993, 6; Pettersson, 1993, 4.

1047 SM Poliisiosasto, 1999, 27.

1048 Pettersson, Valtter: ”Poliisin ammatillisen koulutuksen kehitysnäkymistä 1980-luvulla.” Suomen Poliisilehti, 1, 1980.

1049 Poliisin virkatutkintojen lukusuunnitelmat, 22.4.1988; Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 23; Pettersson, Valtter (koulutuspäälylykkö): ”Poliisikoulutuksen ajankohtaisia kehittämissasioita.” Poliisi, 1988, 3, 5.

1050 Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 23; ”Opetus tulee sisältämään erityisesti päälylystökoulutuksessa tieteellisiin menetelmiin perehdyttäviä opintojaksoja, jotka takaavat sen, että tutkielma- ja seminaarityöskentelyn taso nousee ja lisäksi perehtyminen tieteellisiin menetelmiin luo pohjaa hyödyntää alan tutkimuksia. Muutoinkin tutkimustoiminnan tarve on nousemassa yhä keskeisemmälle sijalle poliisitoiminnan ja poliisin työmenetelmien kehittämisessä. Tästä on jo hyvänän esimerkkinä liikenteen alueella tehdyt selvitys- ja tutkimustyöt, joiden pohjalta on kehitetty uutta taktiikkaa ja tehokkaampia valvontamenetelmiä.” Pettersson, Valtter (koulutuspäälylykkö): ”Poliisikoulutuksen ajankohtaisia kehittämissasioita.” Poliisi, 1988, 3, 5.

1051 Pettersson, Valtter (koulutuspäälylykkö): ”Poliisikoulutuksen ajankohtaisia kehittämissasioita.” Poliisi, 1988, 3, 5.

1052 Honkonen ja Raivola, 1991, 8.

merkitystä ja pitänyt tärkeänä, että yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisten aineiden osuutta opetuksesta lisättäisiin.¹⁰⁵³

Opetusmetodeja monipuolistettiin, esimerkiksi harjoitustehtävien, kenttäharjoitusten, tapausharjoitusten ja itseopiskelun määrää sekä metodiopetusta lisättiin ja tutkielmien teon apuna alettiin hyödyntää tietoteknisiä välineitä. Lisäksi oppilaat pitivät esitelmiä ja tekivät ryhmätöitä. Koulutusohjelmiin koottiin myös usean opetusaineen yhdistäviä opetuspaketteja ja -periodeja.¹⁰⁵⁴

1053 PPKM, 1986, 684.

1054 Poliisiopisto toimintakertomus, 1989, 1–2; 1990, 1,9; Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1993, 1992, 14; Wahlman, Kaj: "Tulosajattelua koulutusrintamalla – uudet tuulet puhaltamaan." Poliisi, 1991, 3–4, 3–4, 14–15.

1990-luvulla opetuksessa oli mukana paljon käytännön harjoitteita. Kuvassa suoritetaan liikennevalvontaa pistoolitutkalla. *Poliisimuseo*

Radiopuhelimien käyttö on ollut osa poliisitoiminnan arkea jo pitkään. Kuvassa Seija Havukainen 1990-luvun alkupuolella.
Poliisimuseo

Uudistuksen myötä poliisin perustutkinnossa opetettiin 1990-luvulle tultaessa oikeustieteellisistä aineista poliisihallintoa, virkamieslainsäädäntöä, rikos- ja prosessioikeutta sekä siviili- ja kauppaoikeutta. Ammattiaineisiin kuuluivat yleinen poliisioppi,¹⁰⁵⁵ liikenne (myös ajo-opetus), rikostutkintaoppi ja rikosprosessioikeus, kriminaalitaktiikka- ja tekniikka, itsepuolustus, liikunta ja ensiapu, tieto- ja viestijärjestelmät sekä ase- ja ampumakoulutus. Käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteellisistä aineista opetettiin psykologiaa ja etiikkaa sekä valtio- ja yhteiskuntaoppia. Näiden lisäksi järjestettiin kuuden kuukauden kenttäharjoittelu.¹⁰⁵⁶

Vuonna 1995 ensimmäisen perusjakson opetusta uudistettiin siten, että koulutus jaettiin seitsemään eri kurssiin. Kurssit keskittyivät poliisin rooliin yhteiskunnassa ja suhteessa kansalaisiin, poliisitoimintaan ja sen tukitoimintoihin perehtymiseen, ennaltaestävään ja valvontatoimintaan, tutkintaan ja hälytystoimintaan; lisäksi koulutukseen kuului ohjattu kenttäharjoittelu ja päättö- ja palautejakso.¹⁰⁵⁷

Vuonna 1997 perusopinnot jaettiin uudelleen erillisiin opintojaksoihin, joissa yhteiskunnan toimintaperiaatteet, poliisitoiminnan perusteet, poliisin asiakaspalvelu ja päivystys, kenttä- ja hälytystoiminta, rikostutkinnan perusteet, esitutkinta, valvonta ja ennaltaestävä toiminta erottuivat omiksi kokonaisuuksikseen.¹⁰⁵⁸ Perusopinnojen toisessa osassa opintojaksot olivat puolestaan nimeltään tiedeperusta ja viestintätaidot, yleinen järjestys ja turvallisuus sekä liikenneturvallisuus ja rikostorjunta. Seuraavana vuonna koulutuksen rakennetta muutettiin jälleen: nyt opetus sijoittui kolmeen opintojaksoon: kenttätoiminta, rikostorjunta ja muu ennalta estävä toiminta sekä rikostutkinta.¹⁰⁵⁹ Poliisin perustutkinnon suorittaminen edellytti molempien perusjaksojen suorittamista.

1055 "Yleisen poliisiopin opetuksen tavoitteena on ollut perusteellisen kokonaiskuvan antaminen poliisiorganisaatiosta, sen toimintaperiaatteista ja toiminnasta sekä poliisipäällystön ja alipäällystön asemasta ja tehtävistä poliisitoiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja johtamisessa. Erityisesti painotettiin poliisipäällystön kohdistuvia vaatimuksia, oikeaa asennoitumista muutosalttiutta, poliisiorganisaation ja sen toiminnan kehittämisessä tämän päivän muuttuvassa yhteiskunnassa." Poliisiopin toimintakertomus, 1990, 8.

1056 Poliisin virkatutkintojen lukusuunnitelmat, 22.4.1988.

1057 Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1996, 23.

1058 Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1998, 28. Ammatinhallinnan aineisiin luettiin poliisihallinto, virkamiesoikeus, rikosoikeus, rikosprosessioikeus, siviilioikeus ja ammattiaineisiin yleinen poliisioppi, rikostutkintaoppi, liikenne, voimankäyttö ja itsepuolustus, tieto- ja viestiliikenne sekä ensiapu. Erikseen opintoihin kuului vielä psykologiaa ja sosiologiaa. Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1997, 26. Ammatinhallintaa tukeva tietoteknisten välineiden käytön, äidinkielen, ruotsin ja englanninkielen sekä valtio- ja yhteiskuntaopin ja liikunnan opetus integroitiin ammatillisten aineiden opetukseen. Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1997, 25.

1059 Perustutkinnon rakenne oli nyt sellainen, että perusopinnot 1 kesti 42 opintoviikkoa, jonka jälkeen oltiin työharjoittelussa 17 opintoviikon edestä. Tämän jälkeen osallistuttiin perusopinnot 2 -jaksolle, ja viimeisenä oli vuorossa viiden opintoviikon päättötyö. Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1998, 28–30.

Alipäällystö- ja päällystökurssien sopeuttaminen uuteen keskiasteen koulutusuu-
distuksen edellyttämään järjestelmään tapahtui vuoden 1993 alussa.¹⁰⁶⁰ Uudistusta
oli ennakoitu: kurseja alettiin pidentää ja oppisisältöjä laajentaa 1980-luvun
puolella. Vuonna 1988 alipäällystökurssi kesti lukukauden. Opetukseen kuului
myös tietotekniikkaa, sosiologiaa sekä henkilöstöhallintoa ja -johtamista.¹⁰⁶¹
Oikeuspsykiatriaa, oikeuslääketiedettä, kirjanpitoa ja tilastotiedettä opetettiin
erillisillä kursseilla. Tässä vaiheessa alipäällystötutkintoon sisällytettiin kenttä- ja
johtamisharjoitusten lisäksi myös seminaarityöskentelyä sekä tutkielma, mikä toi
koulutukseen korkeakoulutuksen piirteitä.

Vuonna 1993 alipäällystökoulutus koostettiin opintokokonaisuuksista, joiden
suorittamisessa voitiin lukea hyväksi muualla suoritettuja opintoja sekä työkoke-
musta ja hyödynnettiin etä- ja itseopiskelun mahdollisuuksia. Koulutus kytkettiin
työyhteisön kehittämiseen.¹⁰⁶²

Alipäällystön oppiaineista lähes puolet oli vapaasti valittavia. Valinnaiset kurs-
sit vahvistettiin kehityskeskustelussa. Valinnaisuuden suuri määrä johti siihen,
että opiskelijat, jotka halusivat suorittaa tutkintonsa nopeasti, keräilivät opin-
toviikkoja eri aloilta ilman suunnitelmallisuutta. Koulutusta ei suunniteltu yksi-
löllisesti eikä opiskelijalle määritelty tarkkoja tavoitteita eikä kehityssuun-
nitelmia. Kurssien päätarkoitus oli monille vain eteneminen uralla, ei niinkään
työhön pätevytyminen tai ammattitaidon ylläpitäminen ja laajentaminen. Tämä
teki kurssien suunnittelusta vaikeaa, sillä kaikille alipäällystötutkintoon sopiville
kurseille oli jatkuvasti paljon tulijoita.¹⁰⁶³ Mahdollisuus koota koulutus erikois-
kurseista saattoi johtaa myös ylikouluttautumiseen. Sen myötä kaikki alipäällyst-
tötutkinnon suorittaneet eivät enää päässeet koulutustaan vastaaviin tehtäviin.¹⁰⁶⁴

1060 Honkonen ja Raivola, 1991, 5.

1061 Erillisiä kurseja järjestettiin myös oikeuspsykiatriassa, oikeuslääketieteessä, kirjanpidossa sekä tilastotieteessä. Alipäällystön virkatutkintoon kuului myös tutkielma sekä seminaarityöskentelyä ja kenttäharjoituksia sekä johtamisharjoituksia. Poliisin virkatutkintojen lukusuunnitelmat, 22.4.1988; Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 16–17; Poliisihallinnon koulutusohjelma vuodelle 1989, 1988, 14; Poliisihallinnon koulutusohjelma, 1991, 14.

1062 Pettersson, 1993, 4 Hyväksiluettavia aineita olivat esimerkiksi OTK-tutkintoa varten suoritettavat aineet joitain osin, samoin psykologian tutkintoon kuuluvat aineet ja tarvittaessa muitakin. Opintoviikkoja saattoi saada myös relevantista työkokemuksesta, kuten YK-tehtävissä palvelemisesta. Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1995, 1994, 13–14; Wahlman, Kaj: "Tulosajattelua koulutusrintamalla – uudet tuulet puhaltamaan." Poliisi, 1991, 3–4, 3–4, 14–15 Myöhemmin hyväksiluettaviksi aineiksi tulivat myös tilastotiede, tietotekniikka, metodologia, sosiologia ja kasvatustiede. Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1996, 11. 20 opintoviikon kokonaisuudesta 10–12 opintoviikkoa koostui pakollisista aineista ja kymmenen opintoviikkoa suoritettiin valinnaisissa aineissa. Pakollisia kokonaisuuksia olivat joko järjestyspoliisikurssi, rikostutkimuskurssi tai tutkinta- ja valvontakurssi. Näiden lisäksi oli suoritettava oikeustieteellisiä opintoja. Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1997, 10.

1063 Honkonen, 1999, 19; SM Poliisiosasto, 1999, 25.

1064 SM Poliisiosasto, 1999, 28.

Alipäällystötutkinnon ja kolmen vuoden alipäällystötehtävissä työskentelyn jälkeen oli mahdollisuus hakeutua suorittamaan päällystön virkatutkintoa.¹⁰⁶⁵

Poliisihallinnon koulutusohjelma määritteli vuonna 1988, että päällystön virkatutkinnon suorittaneella henkilöllä tuli olla valmiudet työyksikkönsä poliisitoiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen sekä kyky johtaa yksikkönsä henkilöstö- ja välineresurssien käyttöä poliisitoimen tavoitteiden mukaisesti. Hänellä tuli olla valmiuksia myös tiedottamiseen ja henkilöstöhallinnon tehtäviin sekä poliisitoiminnallisten erityistilanteiden johtamiseen. Koulutusohjelman mukaan hänen tuli myös ”tiedostaa vallitsevat yhteiskuntapoliittiset lainalaisuudet ja tavoitteet sekä yhteiskunnassa vallitsevat eettiset periaatteet siten, että kykenee ohjaamaan poliisitoimintaa niiden mukaisesti.”¹⁰⁶⁶

Päällystökurssiin kuuluneet tutkielmat olivat aiemmin käsitelleet mitä tahansa aihetta ja tavoite oli vain ollut arvioida äidinkielen osaamista. Vuodesta 1985 lähtien tutkielmat olivat myös poliisiammatillisen tutkimustyön opinnäytteitä, joita voi verrata yliopistollisiin seminaariharjoitustöihin ja laajimmillaan suppeisiin pro gradu -töihin. Tavoitteena oli edelleen parantaa tutkielmien laatua. Tätä varten tarvittiin poliisiopistolle tutkijakoulutuksen saanut henkilö koordinoimaan tutkimustyötä ja tarkoitus oli muodostaa päällystöopiskelijoista tutkimusprojektitiryhmiä, joissa olisi tutkittu tarkemmin yhtä teemaa.¹⁰⁶⁷

Ennen vuoden 1993 uudistusta päällystökoulutus sisälsi alipäällystökurssiinkin kuuluneiden oppiaineiden lisäksi hallinto-oikeutta,¹⁰⁶⁸ metodologian johdantokurssin sekä tilastotieteen johdanto- ja jatkokurssit. Myös tähän tutkintoon kuului kenttäharjoittelua ja sekä tutkielma- että seminaarityöskentelyä.¹⁰⁶⁹ Tieteellisiin menetelmiin perehdyttävien opintojaksojen tavoite oli nostaa tutkielma- ja seminaarityöskentelyn tasoa ja tukea poliisialaa koskevien tutkimusten hyödyntämistä.¹⁰⁷⁰

Päällystötutkintoon johtavaan koulutukseen lisättiin vuonna 1995 muun muassa poliisietiikkaa, kriminaalipolitiikkaa sekä toiminnan ja talouden suunnittelua.¹⁰⁷¹ Pari vuotta myöhemmin ohjelmaa täydennettiin vielä toisen vieraan kielen, vies-

1065 SM Poliisiosasto, 1999, 23, 29.

1066 Poliisihallinnon koulutusohjelma vuodelle 1989, 15.

1067 Kilpeläinen, Jouko: ”Turhan vähän hyödynnetty tietovara. Poliisiopiston kokoelmassa jo 4000 tutkielmaa.” Poliisi, 1991, 2

1068 Esimerkiksi vuonna 1990 hallinto-oikeuden opetuksen keskeisiksi teemoiksi nostettiin poliisin toimivalta- ja voimankäyttönormit sekä Euroopan ihmisoikeuskonventiot. Poliisiopiston toimintakertomus, 1990, 7.

1069 Poliisin virkatutkintojen lukusuunnitelmat, 22.4.1988; Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 17; Poliisihallinnon koulutusohjelma vuodelle 1989, 15, Poliisihallinnon koulutusohjelma, 1991, 16.

1070 Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 24.

1071 Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1995, 1994, 32–33.

tinnän, hallintotieteen ja turvallisuushallinnon, kriminologian ja analyysitoiminnan opinnoilla.¹⁰⁷² Päälystökoulutuksen kesto piteni kaiken aikaa: vuonna 1999 se kesti jo 11 kuukautta. Eteneminen päälystätehtäviin tapahtui yleensä aikaisintaan kymmenen vuoden poliisipalveluksen jälkeen.¹⁰⁷³

Alipäälystön ja päälystön rekrytoinnissa soveltuvuus esimiestehtäviin sai entistä enemmän painoarvoa 1990-luvulle tultaessa. Koulutus sai osakseen arvostelua siitä, että se painottui johtamistehtäviä koskeviin sisältöihin eikä tarjonnut mahdollisuutta syventää omaa poliisialan erikoisosaamista.¹⁰⁷⁴

1980-luvun lopulla koulutus oli virkatutkintojen lisäksi laajentunut kattamaan täydennyskoulutuksen, johon kuuluivat esimerkiksi poliisipäällikkö-,¹⁰⁷⁵ johtamistaito-, järjestyspoliisi- ja rikostutkimuskurssit. Näitä järjestettiin poliisioppilaitosten lisäksi lääneissä ja poliisipiireissä lääninkursseina ja työpaikkakoulutuksena. 1980-luvun lopulla erikoiskoulutukseen kuului esimerkiksi palonsyöttökinta-, moottoriajoneuvo-, huumerikos-, talousrikos-, tieto- ja viestijärjestelmäkoulutusta sekä poliisikoirakoulutusta. Erikoiskoulutus järjestettiin pääosin keskitetysti ja valtakunnallisena, mutta siitäkin toteutettiin osa lääneissä ja piireissä. Erikseen järjestettiin koulutusta toimistohenkilöille, osallistumisjärjestelmäkoulutusta, joka perehdytti esimerkiksi luottamusmiestehtäviin sekä jonkin verran poliisihallinnon ulkopuolista tai muiden tahojen kanssa yhdessä järjestettyä koulutusta, esimerkiksi ulosotto- ja syyttämistehtäviin.¹⁰⁷⁶

Keskiasteen koulutus uudistus asetti uusia vaatimuksia poliisioppilaitosten opettajille. Opettajille luotiin ammatillisten ja opetusvalmiuksien lisäämiseksi koulutusohjelma, jota alettiin toteuttaa 1990-luvun alusta lähtien. Samaan aikaan tulostavuuajattelu levisi myös poliisin piiriin ja pakotti pohtimaan työmenetelmiä ja työn johtamista.¹⁰⁷⁷

1072 Vuonna 1997 lisäksi tuli vielä toinen vieras kieli, viestintä, yleinen oikeustiede, työsuojelu, hallintotiede ja turvallisuushallinto, kriminologia ja oikeussosiologia, poliisioikeus, toiminnan analyysi ja kehittäminen, työyhteisön ja henkilöstön johtaminen, poliisitoiminnan johtaminen. Poliisioikeus piti sisällään kansainvälistä oikeutta, hallinto-oikeuden perusteet, rikosoikeuden perusteet, prosessioikeuden perusteet, siviilioikeuden yleiset opit sekä velvoiteoikeutta. Poliisihallinnon koulutusohjelma ja opinto-opas vuodelle 1997, 1996, 31–32.

1073 Myöhemmin uralla etenemisen sitomista virkaikään alettiin kritisoida. Komisarioiksi haluttiin myös nuorempia poliiseja. Lisäksi haluttiin parantaa mahdollisuuksia edetä uralla myös horisontaalisesti. SM Poliisiasasto, 1999, 23, 29.

1074 Pettersson, Valtter: "Ajankohtaista koulutuksesta." Poliisi, 1990, 2, 2.

1075 Poliisipäällikkökurssin tavoitteena oli "...lisätä ammattivalmiuksia, selvittää poliisiorganisaatio, sen toimintaperiaatteet ja toiminta, korostaa poliisipäällikön asemaa ja tehtäviä poliisitoiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja johtamisessa, selkeyttää poliisihallinnossa noudatettavat johtamisen ja henkilöstöhallinnon yleiset periaatteet, selvittää hallinto-oikeuden keskeisten periaatteiden soveltamista poliisipiiriin päällikön tehtävissä, antaa perustiedot henkilökohtaisesta tietojenkäsittelystä, selkiyttää poliisin roolia suomalaisessa yhteiskunnassa." Opetusaineina olivat: yleinen poliisioppi, rikostutkintaoppi, henkilöstöhallinto ja johtaminen, hallinto-oikeus, rikosoikeus, prosessioikeus, yhteiskunta- ja käyttäytymistieteet, tietotekniikan perusteet. Poliisihallinnon koulutusohjelma vuodelle 1989, 1988, 17.

1076 PPKM, 1986, 699.

1077 Pettersson, Valtter: "Ajankohtaista koulutuksesta." Poliisi, 1990, 2, 2.

Poliisikoulutuksen rakenteet ja sisällöt olivat 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla toinen toistaan seuranneiden muutosten kourissa. Tämä ei voinut olla turhauttamatta opiskelijoita: eräässä sisäasiainministeriön poliisiosaston haastattelukyselyssä vuonna 1999 vastaaja purki tuntemuksensa poliisikoulutuksen ohjauksen tempoilevuudesta: ”Koulutuksen kehitystrendit ovat enemmänkin trendejä Suomen politiikasta – jopa iltapäivälehtien otsikoiden kautta.”¹⁰⁷⁸

Harjoittelu tulee osaksi tutkintoa vuonna 1993

Käytännön harjoittelu haluttiin osaksi poliisin peruskoulutusta jo vuonna 1976. Se kuitenkin toteutui vasta vuonna 1993.¹⁰⁷⁹ Harjoittelun sijaan poliisissa oli pitkä työssä oppimisen perinne, sillä peruskoulutus toimi lähinnä perehdytyskursseina ja varsinainen oppiminen tapahtui vasta työtehtävissä.¹⁰⁸⁰

Risto Honkosen tutkimuksen mukaan harjoittelun tavoite on tutustuttaa opiskelija poliisitoimintaan ja auttaa häntä sisäistämään poliisin arvomaailma ja ymmärtämään työn palveluluonne. Tarkoitus on tarjota realistinen kuva poliisityöstä ja poliisiin kohdistuvista odotuksista. 1990-luvun lopulla harjoittelussa perehdyttiin ainakin kenttävalvonnan ja liikennevalvonnan tehtäviin, päivystystehtäviin, seurattiin poliisin hälytyskeskustoimintaa sekä osallistuttiin rikostutkimukseen ja ennalta ehkäisevään toimintaan.¹⁰⁸¹ Harjoittelu täydensi muuta koulutusta sillä osin kun käytännön taitoja oli mahdotonta tai vaikeaa opettaa ja omaksua koulussa.¹⁰⁸²

Harjoittelusta on muodostunut tärkeä osa poliisiopintoja, sillä se siirtää opetuksessa omaksutut taidot ja tiedot tositoimiin. Harjoittelulla on osoitettu myös olevan suuri merkitys koulutettavan asenteisiin ja toimintatapoihin sekä identiteetin rakentumiseen.¹⁰⁸³ Ulkomaisissa tutkimuksissa on todettu, että muodolliset kenttäharjoitteluohjelmat esimerkiksi vähentävät poliisin toimintaan kohdistuneiden valitusten määrää, vaikuttavat positiivisesti poliisin eettiseen toimintaan, korjaavat mahdollisia virheitä rekrytointiprosessissa, helpottavat uuden poliisin sosiaalisuutta organisaatiokulttuuriin ja perehdyttävät työhön liittyviin arvoihin ja asenteisiin.¹⁰⁸⁴

1078 SM Poliisiosasto, 1999, 11.

1079 ”Poliisin kokeilukoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö.” Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja 1–4 I, 4.

1080 Honkonen, 2000, 5.

1081 Honkonen, 2000, 11, 56.

1082 Honkonen, 2000, 87.

1083 Honkonen, 2000, 23; Novakowski, 2007, 283.

1084 Novakowski, 2007, 284.

Tutkimus on osoittanut, että harjoittelulla on jopa enemmän merkitystä kuin rekrytoitavan asenteilla tai muulla poliisikoulutuksella.¹⁰⁸⁵ Erityisen tärkeä merkitys harjoittelulla on ammattiosaamisen siirtämisen ja ammattikulttuurin omaksumisen kannalta.¹⁰⁸⁶ Keskeinen rooli on harjoittelun ohjaajalla, jonka työparina harjoittelija toimii.¹⁰⁸⁷

Harjoittelu tarjoaa oppia ja kokemusta työympäristön fyysisistä ja sosiaalisista ominaisuuksista kuten asiakkaista ja ammattikulttuurista, työn organisoinnista ja päätöksentekohierarkioista, työssä käytettävistä välineistä ja tekniikoista, työtä ja sen tavoitteita koskevista käsityksistä työyhteisössä, työn kuormittavuudesta ja siinä tarvittavista valmiuksista sekä mahdollisuuksista hyödyntää koulutuksessa saatavaa tietoa. Harjoittelu merkitsee myös työyhteisöön sosiaalistamista ja sen arvomaailmaan jakamista. Sillä on merkitystä myös rekrytoinnissa, sillä harjoittelulla voi olla merkitystä henkilön työllistymiselle.¹⁰⁸⁸ Toisaalta työssäoppiminen kannustaa vähemmän kriittiseen ajatteluun oppilaitoksessa oppimiseen verrattuna. Asiat toteutetaan kentällä helposti kuten ne on aina ennenkin tehty.¹⁰⁸⁹

Poliisikoulun opetukseen kuulunutta harjoittelua pidettiin hyödyllisenä, ja se on opettanut paitsi opiskelijoita myös ohjaajia.¹⁰⁹⁰ Kouluopetus ja harjoittelu täydentävät toisiaan: koulu opettaa esimerkiksi käsitejärjestelmiä, ongelmanratkaisu- ja opiskelutaitoja, kun taas työn parissa on helppoa oppia käytännön taidot ja ihmissuhdeosaaminen.¹⁰⁹¹

KORKEAKOULUTUS TAVOITTEEKSI

Opetuksen tieteellistä pohjaa vahvistetaan

1980-luvun lopulla syntyi ajatus poliisin päällystökoulutuksen nostamisesta korkeakoulutasolle, johon liittyi voimakkaasti pyrkimys luoda pohja suomalaiselle poliisitutkimukselle.¹⁰⁹²

Ajatus tutkimuksen merkityksestä poliisitoiminnalle oli noussut esiin jo Poliisiopiston toiminnan suunnitteluvaiheessa 1950-luvun loppupuolella.

1085 Novakowski, 2007, 283.

1086 Honkonen, 2000, 81.

1087 Novakowski, 2007, 284; Chappell, 2014, 278; Honkonen, 2000, 11.

1088 Honkonen, 2000, 24–25.

1089 Honkonen, 2000, 32.

1090 Honkonen, 2000, 12, 64.

1091 Honkonen, 2000, 33.

1092 Ks. poliisitutkimuksen historiasta ja merkityksestä Gravelle, Thomas, Rogers, 2014.

Tuolloin tutkimuksen tarvetta perusteltiin erityisesti kotimaisen opetuskirjallisuuden puutteella ja toisaalta opettajien jatkokoulutusmahdollisuuksien vähäisyydellä. Poliisikoulun johtaja Olavi Jotuni piti tärkeänä, että suunnitellusta Poliisiopistosta olisi tullut paitsi opetus- myös tutkimuslaitos. Sen opettajien tuli olla tutkijaluonteita, ”...miehiä, joilla riittää intoa ja ututteruutta jatkuvasti kehittää tietojaan ja taitojaan sekä pyrkimystä koko ajan viedä alaansa ja opetusta sillä eteenpäin.” Hän ei pitänyt riittävänä, että opettajat hankkivat opetustyössä jonkinlaisen rutiinin ja toistavat sitten tätä hamaan tulevaisuuteen. Poliisiopetus oli hänen mukaansa jatkuvasti muuttuvan luonteensa takia erilaisista kuin monien muiden aineiden opetus. Jotuni kirjoitti: ”Opettajien opetusvelvollisuuden määrää arvostaeltaessa ei sellaisen ammattioppilaitoksen kuin poliisiopiston opettajien työtä pidä verrata esim kansa- ja oppikoulujen opettajien työhön. On näet otettava huomioon, että esim laskennan, geometrian, historian yms aineiden opetus pysyy vuosikausia samanlaisena, jotavastoin poliisialan aineissa, niin käytännöllisissä kuin lainopillisissa, kehitys kulkee nopein askelin eteenpäin ja opettajan on pysyttävä sen mukana.” Tästä syystä opettajille piti varata tarpeeksi mahdollisuuksia seurata alallaan tapahtuvaa kehitystä, mikä edellytti riittävästi opetuksesta vapaata aikaa ja osallistumista poliisipäällystöpäiville. Tämän lisäksi Jotuni piti tärkeänä, että opettajat saattoivat tehdä omaa poliisialaa koskevaa tutkimustaan esimerkiksi siitä, miten rikosasiat hoidetaan eri puolilla maata. Tutkimustyön pohjalta heiltä olisi sitten voinut vaatia monisteiden tai oppikirjojen laatimista oppitunteja varten.¹⁰⁹³ Tutkimukseen liittyvä keskustelu liittyi tältä osin myös poliisikoulun resurssien puutteeseen. Suomenkieliselle poliisialan kirjallisuudelle olisi ollut huutava tarve.

Vaikka Jotuni ei puhunutkaan akateemisen tutkimuksen tarpeesta, olivat hänen ajatuksensa poliisitutkimuksen kehittämistä edellä aikaansa. Systemaattisemmin poliisialan tutkimusta alettiin harjoittaa Suomessa vasta 1980-luvulla. Kriminologian oppiaineen piirissä tehdyt havainnot poliisin toiminnan merkityksestä rikollisuuden torjunnassa vaikuttivat ratkaisevasti siihen, että tutkimuksen tarve tunnustettiin. Samaan aikaan poliisia oli alettu tutkia myös liiketaloustieteen ja hallintotieteiden näkökulmien kautta.¹⁰⁹⁴

Tutkimustoiminnan vahvistaminen oli yksi osa-alue Poliisiopiston 1980-luvun lopun ja 1990-luvun alkupuolen suunnitelmissa, joissa alettiin valmistella opiston kehittämistä ammattikorkeakoulun suuntaan. 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun

1093 Jotuni, Olavi: ”Eräitä ajatuksia, jotka koskevat poliisikoulutuksen uudistamista”, Suomen poliisilehti, 1959, 1, 4.

1094 PPKM, 1986, 712.

ensi vuosina alettiin keskustella poliisialan tutkimustoiminnan tarpeellisuudesta ja vuonna 1992 koottiin poliisin tutkimuspoliittinen neuvottelukunta.¹⁰⁹⁵

Tutkimuksen kehittämissuunnitelmia tukivat monet näkemykset. Poliisia koskevan päätöksenteon tueksi tarvittiin tietoa, jota voitiin saada vain tieteelliset kriteerit täyttävän tutkimuksen avulla. Tutkimusta tarvittiin sekä käytännön poliisitoiminnan kehittämiseen että luomaan pohjaa poliisin ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi korkeakoulutasoiseksi.¹⁰⁹⁶ Lisäksi yhteistyön yliopistojen kanssa katsottiin vaativan tutkimustoiminnan kehittämistä.¹⁰⁹⁷ Poliisijohto piti tutkimustoimintaa niin tärkeänä, että se haluttiin kirjattavaksi poliisilakiin.¹⁰⁹⁸ Toisaalta, joidenkin mielestä tutkimuksen korostuminen ja liika akateemisuus tuotuna poliisikoulutukseen saattoi etäännyttää koulua käytännön poliisityön todellisuudesta.¹⁰⁹⁹

Poliisin tutkimustoiminnan organisointi käynnistettiin sisäasiainministeriön määräyksestä vuonna 1989.¹¹⁰⁰ Poliisiopistossa tutkimus nähtiin koulutustoimintaa tukevana elementtinä. Tutkimustyön edellytyksenä pidettiin opetushenkilöstön jatkokoulutusta ja toimivaa kirjastoa.¹¹⁰¹ Tutkimuksen merkitystä korostettiin myös organisaatiouudistuksella: opistoon muodostettiin erilliset opetus- ja tutkimusyksiköt sekä taloustoimisto ja kanslia.¹¹⁰²

Poliisiopistossa tehtäviä tutkielmia alettiin hyödyntää levittämällä niitä laajemmin lääninhallitusten ja erillisyyksiköiden kautta sekä käyttämällä niitä opetuksessa. Varsinaisesta tieteellisestä tutkimustyöstä ei vielä ollut kyse; tämän olisi nähty edellyttävän henkilöresurssien lisäämistä ja yhteistyötä yliopistojen tutkimuslaitosten ja muiden vastaavien tahojen kanssa.¹¹⁰³

Vielä 1990-luvun alussa tavoitteet ylemmän poliisikoulutuksen nostaminen korkeakoulutasolle eivät olleet realistisia, vaikka koulutus oli huomattavasti laajentunut ja tieteellisyyttä alettu painottaa. Tutkimustoiminta oli vielä lapsenkengissä.¹¹⁰⁴

1095 Tutkimustoiminnan koordinoitua ja ohjausta varten perustettiin 1992 tutkimuspoliittinen neuvottelukunta. "Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma." 1995, 12.

1096 HE 1986, 226; Pettersson, Valtter: "Ajankohtaista koulutuksesta." Poliisi, 1990, 2, 2; Pettersson, 1993, 5.

1097 Miettinen, Hannu: "Poliisikorkeakoulu demokratian vastainen." Oikeusoppinut syyttää poliisijohtoa vehkeilystä." Turun Sanomat, 6.12.1995., 8; SM Poliisiosasto, 1999, 32.

1098 HE 1986, 226.

1099 Honkonen, 1999, 31.

1100 Poliisiopisto toimintakertomus, 1989, 5.

1101 Poliisiopisto toimintakertomus, 1989, 2. Kirjastonhoitajan virka opistolle perustettiin seuraavana vuonna. Poliisiopiston toimintakertomus, 1990, 2.

1102 Poliisiopisto toimintakertomus, 1989, 3.

1103 Poliisiopisto toimintakertomus, 1989, 5.

1104 Honkonen ja Raivola, 1991, 8.

Korkeakouluhanke käynnistyy 1990-luvun alkupuolella¹¹⁰⁵

Poliisikorkeakouluhankkeeseen liittyvät keskustelut alkoivat 1990-luvun alkupuolella. Hankkeen taustalla oli lukuisia eri päämääriä, kuten poliisin tehtävän statuksen nostaminen, poliisitutkimuksen vahvistaminen sekä yhteiskunnan muutoksiin vastaaminen.

Yksi hankkeen tärkeä tavoite oli avata koulutuspolku poliisin perustutkinnosta aina korkeakoulututkintoon saakka. Poliisialan maisterintutkinnon ja sitä kautta tohtoriopintojen avaamista poliisikoulutuksen kautta edenneille pidettiin hyvänä tapana tehdä poliisin tutkinnosta kilpailukykyinen vaihtoehto erityisesti suhteessa sotilasalan tarjoamaan kouluttautumisputkeen.¹¹⁰⁶

Poliisin korkeakoulutuksesta haluttiin tarpeeksi korkeatasoinen ja yleissivistävä, jotta se ei olisi sulkenut poliiseja yleisen koulutusjärjestelmän ulkopuolelle.¹¹⁰⁷ Uudistuksen yksi tarkoitus oli motivoida poliiseja työhön ja kouluttautumiseen tarjoamalla etenemismahdollisuuksia myös poliisitaustaisille juristien lisäksi.¹¹⁰⁸ Tarkoitus oli myös seurata laajempaa kehitystä, jossa yhä useampi ala tuli korkeakoulujärjestelmän piiriin. Lisäksi haluttiin syventää poliisin ylemmän asteen koulutusta.¹¹⁰⁹

Koulutusjohtaja Valtter Pettersson piti pelkkää juristin tutkintoa hyvänä pohjana ylimmän päällystön tehtäviin, mutta ei sellaisenaan niihin pätevöittävänä.¹¹¹⁰ Poliisin uralla eteneminen oli jo pitkään perustunut kouluttautumiseen ja päällystötehtäviin päätyneet olivatkin tyypillisesti kouluttautuneet jatkuvasti koko työuransa ajan. Lisäksi heillä oli laajasti kokemusta poliisitoiminnan eri aloilta.¹¹¹¹ Poliisipäällikön toimenkuvan muutos vuoden 1996 kihlakuntauudistuksessa vaikutti myös juristien asemaan poliisihallinnossa. Syyttäjän, poliisipäällikön ja ulosottomiehen tehtävien eriyttäminen kihlakunnissa rajasi poliisipäälliköiden tehtäväksi poliisitoimen johtamisen. Juridisen osaaminen merkitys väheni huomattavasti.¹¹¹²

Poliisipäällystön koulutuksen nostamista korkeakoulutasolle pidettiin järkevänä myös kansainvälisen vertailun näkökulmasta. Samansuuntaisia suunnitelmia

1105 Ks. tarkemmin korkeakouluhankkeen eri vaiheista ja siihen liittyneestä debatista esim. Oksanen, 1999, 97–132.

1106 "Poliisikokelaiden rekrytointistrategia." Poliisikoulun valintayksikkö, 14.9.2000, 10; Poliisikoulutuksen rekrytointistrategia, 2004, 5.

1107 Honkonen ja Raivola, 1991, 11.

1108 Niskanen, Ville: "Poliisikorkeakoulu avaa uusia väyliä: Poliisien koulutus verkostoidaan muuhun akateemiseen koulutukseen." Poliisi, 1996, 2.

1109 SM Poliisiosasto, 1999, 4.

1110 Pettersson, 1997.

1111 Honkonen, 2001, 9.

1112 Ahonen, Jorma (Poliisijohtaja): "Poliisikorkeakouluasiassa löytyy yhteinen sävel." Poliisi, 1997, 3, 7.

oli tehty muissa maissa. Tutkimustoiminnan merkitys koulutuksen kehittämislle korostui myös muiden maiden hankkeissa.¹¹¹³ Jotta päällystötasolla voitiin antaa ylemmän tason opetusta ja opettaa opiskelijoille esimerkiksi tutkimusmenetelmien käyttöä, miehistökoulukselta edellytettiin laajan yleissivistävän pohjan tarjoamista.¹¹¹⁴

Koulutuspolun avaamiseksi päällystön virkatutkinnon rakenne ja sisältö täytyi uudistaa alempaa korkeakoulututkintoa vastaavaksi kokonaisuudeksi. Tämä edellytti opetuksen tason nostamista yliopistotasoiseksi kehittämällä turvallisuus-hallinnon ja kriminologian oppiaineita ja opettajien tutkimustoimintaa.¹¹¹⁵

Poliisikorkeakouluhanketta suunniteltaessa korkeakouluun sijoitettavan tutkimuksen haluttiin olevan käytäntöä, erityisesti turvallisuusalaa, palvelevaa ja soveltavaa.¹¹¹⁶ Perustutkimuksen katsottiin kuuluvan yliopistoille, joiden kanssa voitiin tarpeen mukaan tehdä tutkimusyhteistyötä.¹¹¹⁷

Vaikka poliisikunnan piirissä monet suhtautuivat ennakkoluuloisesti ajatukseen poliisin korkeakouluttamisesta, poliisijärjestöt kannattivat laajasti koulutuksen laajentamista. Ylemmän poliisikoulutuksen muuttaminen korkeakoulutasoiseksi oli ajatuksena pääasiassa lähtöisin poliisijärjestöistä.¹¹¹⁸ Poliisiopiston näkemyksen mukaan poliisialan korkeakoulututkintoa tarvittiin tieteellisen tutkimuksen järjestämistä ja kansainvälisiä yhteyksiä varten sekä yleisen koulutustason nousun takia. Nämä kaikki asiat nostivat poliisiin kohdistuvaa vaatimustasoa.¹¹¹⁹

Hankkeen taustalla oli laajaa yhteiskunnallista pohdintaa. Vuonna 1995 laaditussa toteuttamissuunnitelmassa ennustettiin poliisin toimintaympäristön muuttuvan aiempaa vaikeammaksi ja epävakammaksi lähitulevaisuudessa. Muutokseen liittyi ulkomaalaisten määrän sekä köyhien ja rikkaiden välisen elintasokuilun kasvu. Nähtiin, että ”Palkkatyötä ihannoivan yhteiskunnan arvot väistyvät, ja epävakaa toimeentulon kanssa kamppailevien ihmisten kulttuuri astuu sen rinnalle.” Lisäksi ”Työttömyyden jatkuminen suurena saattaa luoda useita erilaisia syrjäytyviä ryhmiä, esimerkiksi köyhän kurjaliston tai turhaan koulutettujen ihmisten kyllästyneen joukon. Kansainväliset ilmiöt luovat sykäyksiä, joiden seu-

1113 ”Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma.”1995, 38.

1114 Honkonen ja Raivola, 1991, 11.

1115 ”Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma.”1995, 5.

1116 Tutkimuksen tärkeimmiksi painopisteiksi määriteltiin: 1. preventiivinen rikostorjuntastrategia ja -taktiikka, 2. rikosanalyysit, 3. rikostorjunnan arviointi ja mittaaminen, 4. poliisi-kansalaissuhteet, 5. poliisihallinto ja -historia, 6. poliisikoulutus, 7. kohtiin 3 ja 4 liittyvät palvelututkimukset. ”Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma.”1995, 5, 11.

1117 ”Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma.”1995, 7, 11.

1118 Honkonen ja Raivola, 1991, 11.

1119 Poliisiopisto toiminnan esittely, 1988, 25.

rauksena näistä ryhmistä voi jopa värväytyä enemmän ammattimaisen rikollisen toiminnanharjoittajia.”¹¹²⁰

Suurimpina uhkakuvina pidettiin talous- ja huumausainerikoksia. Näiden lisäksi myös muun tyyppisen rikollisuuden, kuten väkivaltarikosten, varkauksien, kavalusten ja petosten, verorikosten, järjestyshäiriöiden ja nuorisorikollisuuden nähtiin yleistyvän ja monimutkaistuvan. Toisaalta alkoholin aiheuttaman turvallisuusuhkan arvioitiin pienenevän. Kansainvälisen rikollisuuden ennustettiin laajenevan ja muuttuvan aiempaa organisoidummaksi.¹¹²¹ Poliisin työn vaatimustasoa nosti myös esimerkiksi rahapesun kriminalisointi edellisenä vuonna.¹¹²² Samaan aikaan poliisin resursseihin kohdistuivat suuret leikkaukset.¹¹²³ Myös myönteistä kehitystä oli näköpiirissä, erityisesti kansainvälisen ja sidosryhmäyhteistyön tiivistyessä, teknologian ja ennalta estävän poliisityön kehittyessä ja etnisten vähemmistöjen edustajien määrän lisääntyessä poliisivoimien palveluksessa.¹¹²⁴

Korkeakouluhankkeeseen kohdistui merkittävää vastustusta. Poliisikoulutuksen luonne arvioitiin monesti pikemminkin käytännönläheiseksi ja työharjoittelun kaltaiseksi kuin tieteelliseksi, jollaisena se ”...ei valmenna poliisimiehiä oman toiminnan tieteelliseen arviointiin vaan pikemminkin tietyt turvalliset laatukriteerit täyttävään käytännön toimintaan.”¹¹²⁵

Poliisikoulutuksen nykytilaan ja Poliisiammattikorkeakoulun sijaintipaikkaan liittyvän selvityksen yhteydessä tehdyistä haastatteluista selvisi, etteivät kentällä työskentelevät poliisit välttämättä olisi arvostaneet korkeakoulutettua päällystöä. Tämä ongelma tosin oli liittynyt jo juristikoulutuksen saaneisiin päällystön jäseniin. Pohdittiin myös sitä, kuinka kenttäkelpoisia ammattikorkeakoulusta valmistuneet komisariat tulisivat olemaan. Lopulta, vaikka jo ennen korkeakoulun synnyttämistä päällystöopintoja oli kritisoitu liiasta teoreettisuudesta, selvityksessä tultiin siihen tulokseen, että korkea koulutus oli välttämätöntä päällystölle. Erityisesti hallinnon kehittämisen, suunnittelun ja henkilöstöjohtamisen osalta

1120 Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma, 1995, 1.

1121 Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma, 1995, 2; KA, SMII, Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95, Poliisiasian neuvottelukunta: ”Toimenpide-ehdotukset poliisin toimintaedellytysten turvaamiseksi”, 25.11.1993; ”Poliisikoulutuksen rekrytointistrategia, 2004, 4.

1122 Heikinheimo, 2006, 12.

1123 KA, SMII, Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95, Poliisiasian neuvottelukunta: ”Toimenpide-ehdotukset poliisin toimintaedellytysten turvaamiseksi”, 25.11.1993.

1124 Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma, 1995, 2 Vastaavia näkemyksiä esittivät jo aiemmin Honkonen ja Raivola vuonna 1991, 9–10 ja ne toistuivat esimerkiksi vuonna 2004. ”Poliisikoulutuksen rekrytointistrategia, 2004, 4.

1125 KRP:n lausuntoluonnos liittyen poliisikorkeakouluhankkeeseen (päiväämätön), 1. Sama kysymys poliisikoulutuksen tarkoituksesta on ollut ajankohtainen ympäri maailmaa viime vuosikymmeninä ja vuosina. Stanislas, 2014, 11.

osaamisessa oli puutteita kaikilla päällystöviroissa toimivilla, niin poliisi- kuin juristitaustaisillakin.¹¹²⁶

Korkeakouluhankkeeseen liittyi myös huoli siitä, aiheuttaisiko se päällystön siirtymistä poliisialalta siviilitehtäviin. Tutkinnon vastaavuus sekä päällystö- että perustutkintojen muuttuminen aikaisempaa yleissivistävämmiksi helpotti poliisi-taustaisten henkilöiden hakeutumista muihin tehtäviin. Vuotoa oli erityisesti turvallisuuksiin suuntaan. Osin kehitys oli toivottua, sillä sen katsottiin vahvistavan eri turvallisuusalojen yhteistyömahdollisuuksia ja sitä kautta myös yhteiskunnan etua, mutta osin tämäntyyppinen vuoto nähtiin myös uhkana.¹¹²⁷

Eräs paljon huomiota saanut korkeakouluhankkeen kritiikki oli Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan varadekaanin professori Urpo Kankaan kirjoitus *Yliopisto*-lehdessä. Kangas syytti kirjoituksessaan poliisien korkeakouluopetusta ”demokratian vastaisesta vehkeilystä”. Kangas oli huolissaan poliisin ylimpien virkojen sulkemisesta muiden kuin poliisin oman koulutusputken läpikäyneiltä ja tämän vaikutuksista kriittisesti ajattelevien henkilöiden pääsyyn poliisin johtotehtäviin. Hän näki tässä reitin poliisin militarisointiin ja piti suljettua poliisijärjestelmää demokratian vastaisena.¹¹²⁸

Kankaalle vastasivat useat eri tahot, jotka väittivät päinvastaista. Kun aiemmin oli mahdollista palkata poliisijohtoon vain juristeja, monien kannanottojen mukaan uusi järjestelmä laajensi joukkoa, josta johtajat valittiin.¹¹²⁹ *Poliisi*-lehdessä julkaistussa artikkelissaan Ville Niskanen kirjoitti, että poliisikoulutuksen liittäminen osaksi muuta koulutusjärjestelmää nimenomaan esti suljettua poliisijärjestelmää syntymästä. Lisäksi uudistukset tarjosivat kyvykkäille poliisimiehille mahdollisuuden poliisin omaa koulutusväylää pitkin edetä korkeakoulutasoihin opintoihin ja myös jatko-opintoihin yliopistossa. Tavoite oli saada laaja-alaisesti ajattelevia ja tieteellisen koulutuksen saaneita henkilöitä poliisin johtoon.¹¹³⁰ Mikäli poliisikoulutus olisi jäänyt sivuun muun ammatillisen koulutuksen kehittämisestä, sen taso olisi saattanut heikentyä, mikä olisi puolestaan vaikuttanut negatiivisesti kansalaisten oikeusturvaan.¹¹³¹ Uuden poliisihallinnon koulutusputken nähtiin tarjoavan ylivertaista koulutusta kriminalistiikassa ja johtamisessa.

1126 SM Poliisiosasto, 1999, 24.

1127 SM Poliisiosasto, 1999, 15.

1128 *Yliopisto* 4.12.1995.

1129 Miettunen, Hannu: ”Poliisikorkeakoulu demokratian vastainen.” *Oikeusoppinut* syyttää poliisijohtoa vehkeilystä.” *Turun Sanomat*, 6.12.1995., 8; Niskanen, Ville: ”Poliisikorkeakoulu avaa uusia väyliä: Poliisien koulutus verkostoidaan muuhun akateemiseen koulutukseen.” *Poliisi*, 1996, 2; Pettersson, 1995.

1130 Niskanen, Ville: ”Poliisikorkeakoulu avaa uusia väyliä: Poliisien koulutus verkostoidaan muuhun akateemiseen koulutukseen.” *Poliisi*, 1996, 2.

1131 Pettersson, 1997.

Poliisikorkeakoulun tehtävä oli tarjota päällystölle lisäksi tarvittava kriminologinen, juridinen ja hallintotieteellinen osaaminen.¹¹³²

Yhtenä huolena oli se, että poliisikorkeakoulun myötä alan tutkimus olisi keskittynyt poliisin omiin käsiin. Poliisihallinnon tavoitteiden ja tieteellisen tutkimuksen edellyttämän kriittisyyden välillä oli ristiriitaa. Missä määrin koulutuksessa oli kyse poliisijohdon oman totuuden levittämisestä opiskelijoille ja missä määrin kriittisesti ajattelevien yksiköiden kasvattamisesta? Pohjimmiltaan tässä oli kyse Poliisiammattikorkeakoulun uskottavuudesta suhteessa tiedemaailmaan.¹¹³³

Poliisi-lehden kirjoittanut Ville Niskanen arvioi, että kansainvälisten mallien perusteella tällainen pelko näytti aiheettomalta. Keskeinen tavoite oli tuottaa tietoa poliisiin käyttöön. Poliisialan tutkimuksen keskittäminen poliisikorkeakouluun ei ollut poikkeuksellista, eikä sulkenut pois mahdollisuutta tehdä vastaavaa tutkimusta myös toisissa laitoksissa.¹¹³⁴ Omaa tutkimusta pidettiin myös edellytyksenä koulutuksen ajantasaisuudelle. Tarkoitus oli, että tutkimus palveli koulutusta ja käytännön poliisityön tietotarpeita ja koulutus puolestaan osaltaan tuki tutkimusta.¹¹³⁵

Lopulta yhdeksi poliisikorkeakoulun perustamisen tavoitteista tuli poliisialan tutkimuksen laadun nostaminen. Eri korkeakoulumalleja punnittaessa tätä näkökulmaa pidettiin keskeisenä. Ammattikorkeakoulumalli ei näyttänyt riittävältä tutkimuksen kehittämisen kannalta. Toisaalta puhdas tiedekorkeakoulu näytti mahdottomalta toteuttaa.¹¹³⁶ Erikoiskorkeakoulun olisi tullut kyetä antamaan samassa yksikössä opetusta kaikilla koulutustasoilla alemmasta korkeakoulututkinnosta tohtorin tutkintoon saakka.¹¹³⁷

Harkittiin myös tutkimuksen ulkoistamista. Ulkoistamisen tavoite olisi ollut riippumattomuuden ja ulkopuolisten tutkimukseen kohdistaman luottamuksen parantaminen. Se olisi myös vähentänyt ammattikorkeakoulun tilatarpeita. Harkittiin myös vaihtoehtoa, jossa tutkimusta olisi tehty yhteistyössä maanpuolustuskorkeakoulun kanssa.¹¹³⁸

1132 Niskanen, Ville: "Poliisikorkeakoulu avaa uusia väyliä: Poliisien koulutus verkostoidaan muuhun akateemiseen koulutukseen." *Poliisi*, 1996, 2.

1133 Honkonen, 1999, 34; Honkonen, 2001, 10; Ks myös Korkeakoulujen arviointineuvosto 1998, 9.

1134 Niskanen, Ville: "Poliisikorkeakoulu avaa uusia väyliä: Poliisien koulutus verkostoidaan muuhun akateemiseen koulutukseen." *Poliisi*, 1996, 2.

1135 Poliisiammattikorkeakoulu: Lausunto koskien sisäasiainministeriön hallinnonalan oppilaitosten rakenteellista edelleen kehittämistä. 30.4.2008, 10.

1136 "Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma." 1995, 37.

1137 Pettersson, 1997. Tämä malli on käytössä joissakin maissa. Kratoski, 2007, 15.

1138 SM Poliisiosasto, 1999, 31.

Lausuntojen perusteella punnittiin mallia näiden kahden välimaastosta, siten että opetus ja tutkintovaatimukset olisivat olleet alemman korkeakoulututkimuksen tasoiset ja opintoja olisi voinut jatkaa yhteistyöyliopistoissa. Tämä edellytti poliisialan professuurien perustamista.¹¹³⁹ Vaikka poliisihallinnon oma tutkimus oli jo hyvässä vauhdissa ja sen tuloksia voitiin käyttää hyväksi poliisitoiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä,¹¹⁴⁰ korkeakoulutasoista poliisialan tutkimusta ja opetusta ei juuri ollut ennen poliisikorkeakoulun perustamista. Tästä syystä haluttiin luoda oma ylimpiin virkoihin pätevöittävä koulutus yhteistyössä yliopistojen kanssa.¹¹⁴¹

Poliisialan ylemmän koulutuksen hajauttaminen eri yliopistoihin ei ollut kaikkien mielestä järkiratkaisu. Pohdittiin, kykenisikö voimavarojen hajauttaminen kriminologian ja turvallisuushallinnon tutkimuksen osalta edistämään tieteellistä tutkimusperinnettä tai tieteellisen näkökulman syntyä.¹¹⁴² Pohdittiin myös, riittikö yliopistoissa osaamista tarvittavaan kriminalistiikan alan opetukseen, sillä korkeakoulua luotaessa alan opetusta ei ollut lainkaan tarjolla. Tästä syystä esimerkiksi Keskusrikospoliisi piti parhaana vaihtoehtona poliisialan professuurien sijoittamista suoraan poliisikorkeakouluun, jossa professorit olisivat voineet tarjota ohjausta ja opetusta aina tohtorintutkintoon saakka. Näin poliisikorkeakoulusta olisi itsessään tullut tieteellinen korkeakoulu.¹¹⁴³

Poliisiammattikorkeakoulun synty vuonna 1998

Poliisialan korkeakoulukysymys sai lopulta ratkaisunsa vuonna 1998, jolloin Poliisiopistosta tuli Poliisiammattikorkeakoulu. Oppilaitos toimi suoraan sisäasiainministeriön alaisuudessa toisin kuin muut ammattikorkeakoulut, jotka oli sijoitettu opetusministeriön alaisuuteen. Poliisiammattikorkeakoulu ei myöskään osallistunut yhteishakuun muiden ammattikorkeakoulujen tavoin.¹¹⁴⁴

Poliisiammattikorkeakoulu tarjosi alempaan korkeakoulututkintoon rinnastettavaa vähintään 120 opintoviikon laajuista poliisialan kandidaatin tutkintoa.¹¹⁴⁵ Päällystökoulutukseen pääsyn edellytyksenä oli poliisin perustutkimon tai poliisialipäällystötutkimon suorittaminen sekä toimiminen poliisimiehenä vähintään

1139 "Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma."1995, 37.

1140 Pettersson, 1997.

1141 Pettersson, 1997; "Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma."1995, 4.

1142 KRP:n lausuntoluonnos liittyen poliisikorkeakouluhankkeeseen (päiväämätön), 1.

1143 KRP:n lausuntoluonnos liittyen poliisikorkeakouluhankkeeseen (päiväämätön), 2.

1144 "Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma."1995, 5–6.

1145 "Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma."1995, 5–6.

kolme vuotta. Lisäksi hakijalla tuli olla riittävät tiedot ja taidot ammattikorkeakouluopintoja varten.¹¹⁴⁶ Tutkinto pätevästi rikoskomisarion, komisarion, ylikomisarion ja rikosylikomisarion tehtäviin.¹¹⁴⁷

Uudistuksen myötä muun kuin poliisin oman tutkinnon suorittaneilla säilyi edelleen mahdollisuus pyrkiä poliisin johtotehtäviin, mutta heiltä edellytettiin 95 opintoviikon oppimäärää poliisin ammattiopintoja.¹¹⁴⁸

Poliisiopiston muuttaminen Poliisiammattikorkeakouluksi edellytti opetushenkilöstöltä uudenlaista osaamista. Henkilöstön kehittäminen aloitettiin samalla kun poliisikorkeakouluhanketta ryhdyttiin suunnittelemaan. Jatko-opintoja tuettiin ja opetushenkilöstölle luotiin pedagoginen opintokokonaisuus, jonka tarkoituksena oli pätevöittää heidät korkeakoulutason opetustehtäviin.¹¹⁴⁹

Lopulta tutkimus nousi Poliisiammattikorkeakoulussa tärkeään asemaan. Oppilaitokseen perustettiin oma tutkimusyksikkö, joka muuttui 1.1.2008 tutkimus- ja kehittämisosastoksi. Yksiköllä oli viisi tutkimusalueita: huumausainerikollisuus, talousrikollisuus, kokonaisrikollisuus, poliisitoiminta ja poliisihallinto.¹¹⁵⁰ Vuonna 2009 rehtori katsoi, että mitä enemmän poliisia tutkitaan sekä poliisin sisällä että sen ulkopuolella, sitä parempi se oli poliisihallinnon kannalta. Poliisiammattikorkeakoulun oman tutkimus- ja kehittämisosaston tehtävänä hän piti perustan luomista poliisikoulutukselle, poliisin toiminnan suunnittelulle ja kehittämiselle sekä sisäisen turvallisuuden ylläpitämiselle ja parantamiselle. Hän korosti myös tutkijoiden opetusvelvollisuuden merkitystä.¹¹⁵¹

Poliisiammattikorkeakoulu toteutti ensimmäisenä ammattikorkeakouluna niin sanottua puhdasta binaarimallia, jossa päällystön ammattikorkeakoulututkinto katsottiin sellaisenaan alemmaksi korkeakoulututkinnoksi ja sen suorittamisen jälkeen opintoja saattoi jatkaa joko Tampereen yliopiston taloudellis-hallinnollisessa tiedekunnassa tai Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa, josta kummastakin voi valmistua poliisialan maistereiksi.¹¹⁵² Tärkein yhdistävä

1146 Opiskelijaksi saattoi myös päästä henkilö, joka toimi jo poliisialipäällystö- tai päällystövierassa ja jolla oli jo valmiiksi suoritettu korkeakoulututkinto, mikäli Poliisiammattikorkeakoulu arvioi hänellä olevan riittävät tiedot ja taidot ammattikorkeakouluopintoja varten sekä valmiudet suoriutua poliisin päällystötehtävistä.

1147 HE 168/2003, 8§.

1148 Miettunen, Hannu: ”Poliisikorkeakoulu demokratian vastainen.” Oikeusoppinut syyttää poliisijohtoa vehkeilystä.” Turun Sanomat, 6.12.1995, 8.

1149 Pettersson, 1997.

1150 Poliisiammattikorkeakoulu: Lausunto koskien sisäasiainministeriön hallinnonalan oppilaitosten rakenteellista edelleen kehittämistä. 30.4.2008, 9.

1151 Kostiainen, 2009.

1152 SM Poliisiosasto, 1999, 4; Honkonen, 1999, 32.

tekijä muiden samantasoisten oppilaitosten kanssa oli ennen kaikkea koulun status.¹¹⁵³

Yliopistossa suoritetun niin sanotun poliisimaisterin tutkinnon pääaineena oli joko turvallisuushallinto tai kriminologia. Kun maisterintutkinnolla oli mittaa 160 opintoviikkoa, päällystötutkinnon jälkeen täydennettävää jäi vuoden tai parin verran.¹¹⁵⁴ Maisterintutkinnon suorittanut oli pätevä apulaispoliisipäällikön tai poliisipäällikön tehtäviin.¹¹⁵⁵

Tutkinnon tason nostaminen ja pidentäminen tarkoitti, että oppilaitoksen piti pärjätä kilpailussa parhaista opiskelijavoimista yliopistojen oikeustieteellisille tiedekunnille, sillä mahdollisuus kohota päällystätehtäviin tätä kautta oli edelleen auki. Osa poliiseista hakeutui edelleen päällystätehtäviin oikeustieteellisen tutkinnon kautta ja osa poliisipäälliköistä arvosti yliopistotutkintoa enemmän, osin varmasti koska he olivat itsekin sellaisen suorittaneet.¹¹⁵⁶ Yliopistolinjan valinta oli myös tapa irtautua poliisin sisäiseen koulutukseen liittyvistä rekrytointikuvioista, jotka aiheuttivat jossakin määrin katkeruutta.¹¹⁵⁷

Päällystökoulutus perehdytti opiskelijat tieteelliseen ajatteluun ja tutkimusmenetelmiin. Tutkinnon yhteydessä laaditun tutkielman kirjoittamisen tavoite oli antaa opiskelijalle valmiudet tieteellisen tutkimuksen vaatimukset täyttävään tiedon hankintaan ja analysointiin. Tutkielma itse oli näitä menetelmiä hyödyntävä kirjallinen raportti poliisialaan liittyvästä aiheesta.¹¹⁵⁸ Koska päällystökoulutus muodosti osan yliopistollista ns. poliisimaisterin tutkintoa, siihen oli välttämätöntä lisätä akateemisia elementtejä. Osalle poliiseista tieteellinen lähestymistapa oli vieras, koska he arvostivat erityisesti käytännön osaamista. Toisaalta monille uusi näkökulma oli myös mielekäs ja hedelmällinen.¹¹⁵⁹ Osa odotti päällystööpinoilta erityisesti lainsäädännön ja poliisiaineiden opetusta, mutta lopulta suurin osa piti henkilöstöhallintoa tutkinnon tärkeimpänä antina.¹¹⁶⁰

Risto Honkosen vuonna 2001 valmistuneessa tutkimuksessa kävi ilmi, että Poliisiopistossa opiskelleet kokivat tutkimustoiminnan tuntemuksen parantaneen heidän ammatillista osaamistaan. Poliisitoiminnassa on kasvavassa määrin käytetty hyväksi tutkimustietoa. Tieteellinen opetus opetti myös kriittisemmin

1153 Honkonen, 2001, 10.

1154 Honkonen, 2000, 9.

1155 Honkonen, 2000, 10.

1156 Honkonen, 1999, 34.

1157 Honkonen, 1999, 129.

1158 HE 168/2003, 19§.

1159 Honkonen, 2001, 11.

1160 Honkonen, 2001, 122.

arvioimaan esimerkiksi tilastotietoja, poliisiorganisaatiota sekä omaa toimintaa päällystön edustajana.¹¹⁶¹

Ensimmäisten poliisimaistereiden valmistuttua keskustelu pitkän koulutuksen tarpeellisuudesta poliisille heräsi uudelleen. Henkilö, joka oli suorittanut koko poliisin koulutusputken, oli opiskellut yhteensä 290 opintoviikon verran, eli lähes kahden yliopistollisen maisterintutkinnon verran. Opintojen pituutta kritisoi, sillä se vaati suuria taloudellisia investointeja koulutukseen, jonka tuottoaste alhainen, koska kaikkien opintojen valmistuttua työvuosia oli jäljellä enää vähän. Opintojen pituus vaikeutti myös yksityiselämän ja koulutuksen yhteensovittamista. Intensiivinen kolmen vuoden opiskelu Espoossa saattoi olla mahdoton ajatus esimerkiksi perhesyistä. Erityisesti maan pohjoisosista kotoisin olleiden kiinnostus päällystökoulutukseen heikkeni uudistuksen myötä. Pelko oli, että kiinnostuksen vähetessä pääsy koulutukseen helpottuisi liiaksi ja sitä kautta opiskelijoiden taso laskisi. Lisäksi pitkä koulutus johti kenttäyksiköiden henkilökuntavajeeseen. Tutkintoa pidettiin vääränlaisena oikotienä ylimpiin virkoihin, kun poliiseista toivottiin nimenomaan käytännön tekijöitä, ”lapiolinjalaisia”. Lisäksi selvitystä siitä, oliko monivuotinen päällystökoulutus eduksi tehtävissä pärjäämisessä, ei ollut tehty.¹¹⁶²

Päällystökursin lyhentämistä harkittiin, mutta tämä olisi johtanut suppeampaan osaamiseen ja lisäksi olisi poistanut mahdollisuuden yliopisto-opintoihin ilman täydennyskoulutusta. Harkittiin myös päällystövirkojen avaamista eri alojen akateemisen loppututkinnon suorittaneille, mutta näiden suoriutuminen tehtävistä olisi edellyttänyt työkokemuksen hankkimista sekä täydentäviä opintoja. Oikeustieteellisen tutkinnon suorittaneille tällaista täydennyskoulutusta oli jo tarjolla ja harkittiin, olisiko samaa koulutusta voitu käyttää pohjana myös muilta aloilta tulleiden kouluttamiselle.¹¹⁶³

1161 Tutkimus perustui 1995–1998 Poliisiopiston päällystökursseilta valmistuneille kesällä 1999 lähetettyihin kyselylomakkeisiin. Honkonen, 2001, 123, 141.

1162 Sarala, Urpo (rehtori, Polamk): ”Poliisin johtamiskoulutus. Kallista ja epätarkoituksenmukaista?” Poliisi, 2000, 2, 13; Honkonen, 2000, 10–11. Ks. myös Honkonen 2001, 34, 151. Honkonen kirjoittaa syistä koulutuksen pidentämiseen: ”Kasvatustieteen sävyttämässä retoriikassa koulutuksen pidentämistä perustellaan tavallisesti juuri mainitulla refleksiivisyyden ja kehittävän tai uudistavan otteen tuomisella mukaan ammattikäyttöön. Toisaalta koulutussosiologit toistelevat väitteitä, joiden mukaan koulutuksen pituudessa on kysymys yhteiskunnan kannalta funktionaalista vaikutuksista. Ensinnäkin pitenevän koulutuksen avulla pystytään varastoimaan osa väestöstä ja näin vähentämään työvoiman tarjontaa (= työttömien määrä) työmarkkinoilla (varastointifunktio). Toisekseen pystytään valikoimaan tunnolliset, sinnikkäät ja kuuliaisat henkilöt yhteiskunnan vastuullisiin ja etuoikeutettuihin asemiin (valikointifunktio). Kolmanneksi pitenevä koulutus palvelee kouluttajien intressejä ts. mitä pitempi oppilaitoksen antama koulutus on, sitä varmempi on opetushenkilökunnan työtilanne ja sitä korkeampi oppilaitoksen status (oppilaitosten keskinäinen statuskilpailu). Viidenneksi yksilöillä on taipumus hakeutua aina pitempään ja pitempään koulutukseen parantaakseen työmarkkinoilla asemiaan suhteessa muihin työvoiman tarjoajiin (työmarkkinakilpailu).” Honkonen, 2000, 55.

1163 Sarala, Urpo (rehtori, Polamk): ”Poliisin johtamiskoulutus. Kallista ja epätarkoituksenmukaista?” Poliisi, 2000, 2, 13..

Poliisimaisterintutkinnon suosio vaikutti AMK-taustaisten ja opistotason poliisipäällystön virkatutkinnon suorittaneiden rekrytointiin. 2000-luvun ensi vuosikymmenen lopulla alkoi näyttää siltä, että alemman tason tutkinnon suorittaneita ei enää pitkään rekrytoitaisi korkeampiin päällystötehtäviin.¹¹⁶⁴

Vielä 1990-luvun lopussa Poliisiammattikorkeakoulun luomisen jälkeen harkittiin vaihtoehtoa siirtää poliisialan ylimmän tason koulutus erikoiskorkeakouluun. Sisäasiainministeriö katsoi, että Poliisiammattikorkeakoulu ei ollut profiloitunut selkeästi ammattikorkeakouluksi, mutta ei myöskään tiedekorkeakouluksi. Sisäasiainministeriö kannatti Poliisiammattikorkeakoulun kehittämistä tiedekorkeakoulun suuntaan. Jos Poliisiammattikorkeakoulu olisi voinut tarjota maisterintutkintoja opiskelijoilleen, se olisi voinut toimia aitona vaihtoehtona oikeustieteen opinnoille.¹¹⁶⁵

Lopulta Poliisiammattikorkeakoulun luominen oli poikkeuksellinen saavutus, sillä Poliisiopisto ei olisi tavallista tietä pitkin täyttänyt ammattikorkeakouluille asetettuja kriteereitä. Se ei käynyt läpi kokeiluvaihetta ja sillä oli alle 1000 opiskelijaa.¹¹⁶⁶ Se poikkesi ammattikorkeakouluista monellakin tavalla. Sen synnyttämisen takana ei ollut laajempaa koulutuspoliittista tavoitetta purkaa ns. ylioppilassummaa, jossa valmistuneita ylioppilaita varten tarvittiin yliopistojen lisäksi ammattikorkeakouluja, jotka pystyivät tarjoamaan lisää korkeakouluopintomahdollisuuksia. Se ei myöskään ollut monialainen kuten muut ammattikorkeakoulut. Lisäksi tutkimustoiminnan asema nousi Poliisiammattikorkeakoulussa muihin ammattikorkeakouluihin verrattuna korostettun asemaan.¹¹⁶⁷

Peruskoulutusta kehitetään edelleen

Samaan aikaan kuin päällystökoulutus nostettiin ammattikorkeakoulutasolle, poliisien perustutkintokoulutusta monipuolistettiin ja syvennettiin. Kehityksen päätepisteenä oli perustutkinnon nostaminen ammattikorkeakoulutasoiseksi vuonna 2014. Ajatus oli noussut esiin jo 1990-luvun lopussa ja se heijasteli laajempaa kehitystä toisen asteen koulutuksessa.¹¹⁶⁸ Muutos ei toteutunut äkkinäisesti, vaan peruskoulutustason nosto oli systemaattinen ja pitkä prosessi.

1164 Poliisiammattikorkeakoulu: Lausunto koskien sisäasiainministeriön hallinnonalan oppilaitosten rakenteellista edelleen kehittämistä. 30.4.2008, 6.

1165 SM Poliisiosasto, 1999, 22.

1166 SM Poliisiosasto, 1999, 4.

1167 Honkonen, 2001, 9. Ks. myös Ilja Kokkosen artikkeli tässä teoksessa.

1168 SM Poliisiosasto, 1999, 22.

Jo vuonna 2000, 14 vuotta ennen kuin perustutkinnosta tuli ammattikorkeakoulutasoinen, sillä oli mittaa jo lähes kandidaatintutkinnon verran.¹¹⁶⁹ Perustutkinnon rakenteeseen kuuluivat perusopinnot, ohjattu työharjoittelu, syventävät opinnot, kenttäjakso sekä päättötyö. Perusopinnot kattoivat tutkinnosta hieman yli puolet. Perusopintokokonaisuudet jakautuivat suunnilleen saman kokoisiin osiin: yhteiskunnan toimintaperiaatteet, poliisitoiminnan perusteet, poliisin asiakaspalvelu ja päivystys, kenttä- ja hälytystoiminta, rikostutkinnan perusteet, esitutkinta sekä valvonta ja ennaltaestävä toiminta. Perusopinnot päättyivät työharjoitteluun. Tämän jälkeen vuorossa olivat syventävät opinnot, joihin kuului peruspoliisitoimintaa, kenttäjakso, ennalta estävä toimintaa ja rikostorjuntaa sekä päättötyö.¹¹⁷⁰ Perustutkinnon suorittaneet olivat päteviä vanhemman konstaapelin ja vanhemman rikoskonstaapelin tehtäviin.¹¹⁷¹

Kuuden kuukauden kenttäjakso sisälsi sekä työtä että opiskelua, ja yksi sen tarkoituksista oli kannustaa poliiseja elinikäiseen oppimiseen. Opiskelijat työskentelivät nuorempien konstaapeleiden tehtävissä, ja heidän tuli analysoida ja kirjoittaa raportteja tehtävistään työtehtävien. Lisäksi he samaan aikaan suorittivat etäopintoja ja valmistelivat päättöitään. Kenttäjaksoon kuuluivat normaalit työvuorot viiden kuukauden ajalta sekä kuukauden palkallinen opintovapaa.¹¹⁷²

Ohjatun harjoittelun osuus tutkinnosta oli yhteensä viidennes. Verkko-opetuksen määrä oli myös kasvanut.¹¹⁷³ Samalla pyrittiin lisäämään joustoa opinnoissa sekä mahdollisuuksia yhdistää työ ja opiskelu. Kaiken kaikkiaan lähiopetuksen määrä on 2000-luvulla vähentynyt ja yksilöllisyys korostunut.¹¹⁷⁴ Poliisikoulutuksessa tapahtuneet muutokset heijastelivat laajempia muutoksia aikuiskoulutuksessa. Itseopiskelu ja itse asetetut tavoitteet tulivat keskeisiksi.¹¹⁷⁵

Poliiseilta alettiin vaatia yhä monipuolisempia taitoja, kuten esiintymistaitoja, joiden merkitystä on korostettu koulutuksessa 1990-luvun lopulta lähtien. Esiintymistä tarvitaan paitsi sähköisiä tiedotusvälineitä varten, myös poliisin sisäisissä tilaisuuksissa, kuten käskynjaoissa sekä yleisölle esiintymisessä.¹¹⁷⁶

1169 108 opintoviikkoa/ kandidaatintutkinto 120 opintoviikkoa.

1170 Honkonen, 2000, 8.

1171 Honkonen, 2000, 9.

1172 Salmi-Hiltunen, Tuire: "Poliisikoulutus uudistui vuoden alusta. Käytäntö ja koulutus kohtaavat kenttäjaksolla." Poliisi, 2000, 2,1.

1173 SM Poliisiosasto, 1999, 18.

1174 SM Poliisiosasto, 1999, 19; Sarala, Urpo (rehtori, Polamk): "Poliisin johtamiskoulutus. Kallista ja epätarkoituksenmukaista?" Poliisi, 2000, 2, 13..

1175 Brizer ja Tannehill, 2001, 239.

1176 Honkonen, 2001, 123; HE 64/2013 vp, 9.

Myös vaatimukset kielitaidolle ovat kasvaneet. Toisen kotimaisen kielen lisäksi on tavoitteena on englannin hallinta.¹¹⁷⁷

Sisäasiainministeriön poliisiosasto korosti kansainvälisen yhteistyön voimakkaasti laajentuessa 1990-luvulla kansainvälistymisen merkitystä. Lisäksi kielitaitoa, mukaan lukien venäjän ja muiden lähialueiden kielten osaamista, alettiin arvostaa enemmän. Poliisiosasto kannusti kiinnittämään huomiota kielitaitoon jo rekrytointivaiheessa ja lisäämään opiskelija- ja opettajavaihtoa.¹¹⁷⁸ Opiskelijavaihtoa on pidetty myös apuvälineenä toisiin kulttuureihin liittyvän ymmärryksen parantamisessa ja yli kieli- ja kulttuurirajojen tapahtuvan kommunikoinnin opettelussa. Esiintymis- ja kielitaidon lisäksi teknologiaosaaminen on koko ajan korostuneemmassa roolissa poliisin työssä ja poliisin ammattitaitovaatimukset ovat tältä osin kasvaneet huomattavasti.¹¹⁷⁹

Poliisiopintojen kehittäminen lähti työelämän tarpeiden näkökulmasta. Tiedonhankinta ja -käsittelytaidot sekä tiedon soveltaminen alettiin nähdä välttämättöminä. Opintoja kehitettiin monitieteisemmiksi ja niihin pyrittiin sisällyttämään soveltamisen, vuorovaikutuksen ja suunnittelun opettelua sekä erilaisia käytännön harjoitteita.¹¹⁸⁰

Tällaista tarvetta varten otettiin 2000-luvun alkupuolelta lähtien peruskoulutuksen syventävissä opinnoissa käyttöön ongelmaperustainen oppimismenetelmä (Problem Based Learning), jonka tavoite oli muokata opetusta siten, että se mallinisi paremmin työelämässä todellisuudessa tarvittavia taitoja oppiainerajat ylittävien ongelmaesimerkein. Tässä myös oppilaan rooli oli hyvin erilainen kuin entisessä luennointimenetelmässä; opiskelijalta alettiin vaatia uudenlaista aktiivisuutta.¹¹⁸¹

Ongelmaperustaisen oppimisen menetelmän mukaan ”oppimista tapahtuu, kun aktiiviset oppijat ratkaisevat yhdessä ongelmia, tutkivat oman ajattelunsa ja toimintansa taustalla olevia oletuksia ja perusteita, pohtivat teoreettisia selityksiä ja konstruoivat henkilökohtaista tietoa ja ymmärrystä.” Opiskelija ottaa vastuun omasta oppimisprosessistaan, mikä kehittää ongelmanratkaisu- ja arviointikykyä sekä vuorovaikutustaitoja.¹¹⁸²

1177 Poliisiammattikorkeakoulu: Lausunto koskien sisäasiainministeriön hallinnonalan oppilaitosten rakenteellista edelleen kehittämistä. 30.4.2008, 6; HE 64/2013 vp, 9.

1178 SM Poliisiosasto, 1999, 12. Ks. myös esim. Hämäläinen, 2006, 41.

1179 Hämäläinen, 2006, 41.

1180 Sarala, Urpo (rehtori, Polamk): ”Poliisin johtamiskoulutus. Kallista ja epätarkoituksenmukaista?” Poliisi, 2000, 2, 13.

1181 Poliisikoulutuksen rekrytointistrategia, 2004, 6.

1182 Immonen, Seppo: Perusta poliisiuralle. Poliisin perustutkinnon arviointi ja kehittämis ehdotukset. 2007, 6, 15.

Perustutkinto-opiskelijoiden ajoharjoittelua vuonna 2002. Sami Hätönen

Rekrytinnin laajentaminen

Poliisin rekrytinnissa suurin ongelma oli pitkään erityisesti Helsingin ja muiden suurten kaupunkien poliisin tarpeiden täyttämisen, kun poliisivirkoihin ei saatu urbaaniin elämäntapaan kasvaneita kaupunkilaisia vaan poliisialalle hakeuduttiin ennen kaikkea maaseudulta, jonne koulutetut myös halusivat valmistumisensa jälkeen palata. Myöhemmin tavoitteeksi on noussut esimerkiksi naisten, ruotsinkielisten ja maahanmuuttajien osuuksien lisääminen. Ratkaisuja on etsitty alueellisista hauista, suurten kaupunkien järjestämistä omista kursseista, erikielisistä materiaaleista sekä erilaisista täsmärekrytointitapahtumista.

Tiedottamisen merkitystä alettiin painottaa 1980-luvulta lähtien. Haluttiin erityisesti edistää ruotsinkielisten ja naisten hakeutumista poliisiin. Tässä vaiheessa poliisit itse myös valjastettiin jakamaan tietoa ammatistaan esimerkiksi nuorisoi- ja korttelipoliisitoiminnan yhteydessä. Jo aiemmin aloitettua varusmiehille kohdistettua ilmoittelua jatkettiin ja ammatista kiinnostuneiden kirjeisiin vastattiin henkilökohtaisesti. Lisäksi luotiin muun tyyppistä materiaalia, kuten *Poliisin ammatti – sinunko valintasi?* -esite, *Poliisi Suomessa* -kirjanen ja myös *Suomen poliisi* -elokuva.¹¹⁸³

Ikäluokkien pieneneminen 1990-luvulta alkaen pakotti tehostamaan rekrytointiin liittyvää tiedottamista.¹¹⁸⁴ Lisäksi 1988 toteutettu keskiasteen koulunuudistus vaikeutti rekrytointia poliisialalle, koska poliisiksi hakeutuminen oli mahdollista vasta täysi-ikäisyyden saavuttamisen jälkeen, kun taas muihin samantasoisiin tutkintoihin oli mahdollista pyrkiä suoraan peruskoulusta.¹¹⁸⁵ Ammattia ei myöskään pidetty kilpailukykyisenä.¹¹⁸⁶ Rekrytinnin tehostamiseksi ehdotettiin esimerkiksi erityisväyliä, joiden kautta korkeakoulutetut olisivat voineet hakeutua poliisin palvelukseen täydennys- tai uudelleen koulutuksen avulla. Tästä olisi ollut hyötyä myös siksi, että poliisi tarvitsi erityisasiantuntemusta, esimerkiksi uudentyyppisten atk- ja talousrikosten selvittämiseen.¹¹⁸⁷

Rekrytointingelmaa ei lopulta 1990-luvulla päässyt syntymään laman takia. Poliisikoulutukseen hakeutui tasaisesti suuri määrä hakijoita, jotka edustivat aikaisem-

1183 PPKM, 1986, 685–686.

1184 Poliisikoulu: Kirje sisäasiainministeriölle koskien Helsingin poliisilaitoksen esitys koskien poliisin perustutkinnon perusjakso 1:n järjestämistä, 3.5.1991, 2; Pettersson, Valtter: "Ajankohtaista koulutuksesta." *Poliisi*, 1990, 2, 2.

1185 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 30; "Poliisin kokeilukoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö." Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja 1–4 I, 10.

1186 Poliisikoulu: Kirje sisäasiainministeriölle koskien Helsingin poliisilaitoksen esitys koskien poliisin perustutkinnon perusjakso 1:n järjestämistä, 3.5.1991, 2.

1187 Honkonen ja Raivola, 1991, 10

paa monipuolisemmin eri-ikäisiä ja eri koulutustaustaisia henkilöitä.¹¹⁸⁸ Hakijoiden erilaisia taustoja pidettiin tärkeänä tekijänä poliisin edustavuuden kannalta.¹¹⁸⁹ Myös hakijoiden hyvä laatu kompensoi ikäluokkien pienenemistä. Yli kaksi kolmasosaa hakijoista oli valintakoekelpoisia. Tätä pidettiin osoituksena erityisesti kihlakunnissa suoritettun tiedotuksen onnistumisesta; yhä useampi hakija tunsu kelpoisuusehdot.¹¹⁹⁰

Poliisikoulun opiskelijoita haastatteleamalla vuonna 1991 saatiin selville, että tärkeimmät syyt hakeutua poliisiin tehtäviin olivat työn vaihtelevuus, ihmisläheisyys, kiinnostus turvallisuusalaa kohtaan, lähipiirin vaikutus, valtion tarjoama turva työnantajana, lyhyt koulutus, poliisin ammatin kiehtovuus ja omat poliisiin työhön sopivat ominaisuudet.¹¹⁹¹ Valtion tarjoaman turvan voidaan olettaa vain vahvistuneen motivaatiotekijänä laman syventyessä.

Hakijamäärien jatkuva kasvu alkoi vaatia rekrytointiorganisaatiolta entistä enemmän. 1990-luvun puolivälissä hakijoita oli jopa 20-kertainen määrä suhteessa aloituspaikkoihin.¹¹⁹² Vuonna 1996 valintakokeeseen kutsuttiin jo 848 hakijaa, mutta tätäkin pidettiin riittämättömänä.¹¹⁹³ Vuonna 2004 tavoite oli saada nostettua hakijamäärä 1600 hakijaan vuosittain, joista 400 tulisi valituiksi. Haluttiin erityisesti panostaa naishakijoiden, etnisiin ja muihin vähemmistöryhmiin kuuluvien ja harvaan asutuilta alueilta kotoisin olevien henkilöiden rekrytointiin.¹¹⁹⁴

1990-luvulla yhä harvempi poliisikoulutuksen saanut palasi kotipaikkakunnalleen poliisityöhön ja tätäkin harvemmin muualta Suomesta kotoisin ollut halusi päätyä pysyvästi syrjäseudulle poliisityöhön. Poliisipulasta kärsiville harvaan asutuille alueille pyrittiin rekrytoimaan poliiseja esimerkiksi selvittämällä näiden puolisoitten työnsaantimahdollisuuksia.¹¹⁹⁵ Hakijoiden taustoissa tapahtui siis suuri muutos: kun aiemmin pyrkijöistä suurin osa oli maaseudulta kotoisin, nyt tällaisista henkilöistä oli pulaa.

Koska suurin osa koulutukseen hakeutuneista edelleen kiinnostui ammatista tutun poliisin kautta, haluttiin edelleen 2000-luvulla tehostaa ammatissa toimivien poliisien rekrytointiosaamista.

1188 Poliisikoulun erikoissuunnittelija Jouko Pohjoismäki kirjoitti Poliisi-lehdessä 1996: "Viimeisten muutaman vuoden aikana poliisikouluun on pyrkinyt suhteellisen paljon maa- ja metsätalouden pohjakoulutuksen saanutta henkilöstöä. Rakennusalan insinöörit ja mestarit ovat rynnistämässä poliisialalle, samoin kuin terveydenhuoltoalan ammattilaiset. Ennustettavissa on, että seuraavassa haussa ovat mukana myös pankkitoimihenkilöt." Pohjoismäki, Jouko: "Uusitut valintakokeet testattiin." Poliisi, 1996, 2, 6.

1189 PPKM, 1986, 299.

1190 (Poliisikoulun valintayksikkö): "Valinta seuloa pätevät ja sopivat." 1999, 4.

1191 Honkonen ja Raivola, 1991, 49.

1192 Poliisikoulun valintayksikkö: "Valinta seuloa pätevät ja sopivat.", 1999, 4.

1193 Pohjoismäki, Jouko: "Uusitut valintakokeet testattiin." Poliisi, 1996, 2, 6.

1194 "Poliisikoulutuksen rekrytointistrategia." Poliisikoulu, 21.12.2004, 8.

1195 "Poliisikoulutuksen rekrytointistrategia." Poliisikoulu, 21.12.2004, 6.

Sanomalehtien asema rekrytointikanavana oli keskeinen vielä 2000-luvun ensi vuosikymmenellä. Yksittäisien poliisien urapolkuja käsittelevät artikkelit hakuilmoitusten yhteydessä nähtiin hyödyllisinä. Myös erilaisia erikoiskampanjoita järjestettiin. Esimerkiksi yhteistyö Salibandyliton kanssa poiki lisää hakijoita liiton jäsenistä. Radio- ja tv-kampanjat sekä internetissä jaettava tieto ovat olleet 2000-luvulla tärkeitä rekrytointin kannalta. Tärkeänä pidettiin myös rekrytointimessuille osallistumista. Messujen etu oli se, että siellä potentiaalisilla hakijoilla oli mahdollisuus kohdata ammatissa toimivia poliiseja ja kysyä heitä askarruttavia kysymyksiä.¹¹⁹⁶

Poliisiammattikorkeakoulu on pyrkinyt mainostamaan kohdennetusti esimerkiksi urheilutapahtumissa. Markkinointia on kohdistettu myös esimerkiksi poliisikoulutukseen pyrkineille valitsematta jääneille henkilöille ja naisille naisten omissa juoksutapahtumissa. Pääkaupunkiseudun ruotsinkielisistä hakijoista on jatkuvasti ollut pulaa ja heille on kohdistettu erillisiä markkinointikampanjoita. Kampanjoita on pidetty tehokkaina.¹¹⁹⁷ Nyttemmin koulutuksen markkinointia on siirretty sosiaaliseen mediaan, esimerkiksi Instagramiin ja Facebookiin, jossa hakemisesta kiinnostuneet voivat esittää suoria kysymyksiä koulutukseen liittyen ja poliisiopiskelijat kertoa omista kokemuksistaan yleisölle ilman välikäsiä.¹¹⁹⁸

2000-luvun ensi vuosikymmenen loppua kohden koulutuksen hakijamäärät alkoivat pienentyä, eikä kriteerit täyttäviä hakijoita saatu rekrytoitua tarpeeksi.¹¹⁹⁹ Osin rekrytointiongelmat liittyivät poliisien työttömyyttä koskeneeseen keskusteluun.¹²⁰⁰ Perustutkinnon nostaminen ammattikorkeakoulutasolle on vaikeuttanut rekrytointia entisestään ja herättänyt huolta poliisiopiskelijoiden tason laskusta kun hakijoita ei ole ollut riittävästi.¹²⁰¹

Poliisioppilaitosten yhdistäminen ja perustutkinnon tason nosto 2000-luvulla

Vuonna 2005 säädettiin laki poliisikoulutuksesta. Sen mukaan sisäasiainministeriön poliisiosasto vastasi edelleen poliisin koulutus- ja tutkimustoiminnasta. Poliisioppilaitokset eli Poliisiammattikorkeakoulu ja Poliisikoulu vastasivat valtakunnallisesta koulutuksesta ja tutkimustoiminnasta. Valtakunnallisilla yksiköillä ja tietyillä poliisiyksiköillä säilyi vastuu oman toimialansa tutkimustoiminnasta ja alueellisen koulutuksen kehittämisestä ja toteuttamisesta. Lääninjohdoille jäi

1196 "Poliisikoulutuksen rekrytointistrategia." Poliisikoulu, 21.12.2004, 7–11.

1197 "Poliisikoulutuksen rekrytointistrategia." Poliisikoulu, 21.12.2004, 12–18.

1198 Ks. esim. Instagram ja Facebook: @Poliisiammattikorkeakoulu

1199 Esimerkiksi vuonna 2008 hakijoita oli 927, mutta mitat täytti vain 215 heistä. Tavoite oli 312. Kostiainen, 2009.

1200 Kostiainen, 2009.

1201 Kerkelä ja Harju, 2018.

tässä vaiheessa vielä osavastuu alueellisesta koulutuksesta.¹²⁰² Poliisioppilaitosten yhteisen hallituksen tehtäviä karsittiin lakimuutoksessa kattamaan oppilaitosten toiminnan ja koulutuksen kehittäminen ja oikaisuvaatimusten käsittely.¹²⁰³

Vuonna 2007 säädetyllä lailla poliisioppilaitokset yhdistettiin ja Otaniemen Poliisiammattikorkeakoulu siirrettiin Poliisikoulun yhteyteen Tampereen Hervantaan 1.1.2008. Poliisiammattikorkeakoulu vastasi nyt opiskelijavalinnoista, poliisin perus- ja jatkotutkinnoista, erilaisista täydennyskursseista sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnasta.¹²⁰⁴ Yhdistämisen tarkoituksena oli parantaa poliisikoulutuksen tehokkuutta ja poliisioppilaitosten toimintakykyä sekä varmistaa koulutuksen laatu.¹²⁰⁵ Espoon työntekijöistä kolmannes siirtyi Tampereelle. Rehtori Seppo Kolehmainen näkemyksen mukaan yhdistyminen ja siirto sujui yllättävänkin mutkattomasti.¹²⁰⁶

Vuonna 2010 poliisin ylijohdon organisaatiouudistuksen yhteydessä koulutus- ja tutkimustoiminta osoitettiin Poliisihallituksen vastuulle.¹²⁰⁷ Poliisihallitus vahvistaa Poliisiammattikorkeakoulun hallituksen esityksestä opetussuunnitelmat tutkintokoulutukselle ja vähintään 30 opintoviikon mittaiselle erikoistumiskoulutukselle.¹²⁰⁸ Muut opetussuunnitelmat vahvistaa koulu itse. Kaiken valtakunnallisen koulutuksen järjestäminen sekä tutkimustoiminta olivat uuden Poliisiammattikorkeakoulun vastuulla. Valtakunnallisten yksiköiden rooli säilyi ennallaan, mutta läänien lakauttamisen myötä niiden rooli poliisikoulutuksessa loppui.¹²⁰⁹

Täydennyskoulutus on järjestetty siten, että Poliisiammattikorkeakoulussa koulutetaan kouluttajia, jotka puolestaan vievät uusimman tiedon mukanaan omiin yksiköihinsä. Järjestelyä on pidetty tehokkaana ja joustavana. Koulutusta yksi-

1202 Laki poliisikoulutuksesta 4.2.2005/68 1§.

1203 Laki poliisikoulutuksesta 4.2.2005/68, 3§.

1204 Laki poliisikoulutuksesta annetun lain muuttamisesta 2.2.2007/103 2§.

1205 Sisäasiainministeriö, poliisiosasto: Päätös poliisiammattikorkeakoulun siirrosta Tampereen Hervantaan. SM-2002-02341/Tu-43, 28.8.2003; Poliisiammattikorkeakoulu: Lausunto koskien sisäasiainministeriön hallinnonalan oppilaitosten rakenteellista edelleen kehittämistä. 30.4.2008.

1206 Kostiainen, 2009.

1207 Laki poliisikoulutuksesta annetun lain muuttamisesta 26.6.2009/499 1 § Poliisihallitus aloitti toimintansa vuoden 2010 alussa toteutetun PORA II -organisaatiouudistuksen yhteydessä. Uudistus yhdisti poliisin lääninjohdot ja sisäasiainministeriön poliisiosaston. Sisäministeriöön jäi vielä aiempaa pienempi poliisiosasto, jonka tehtäväksi rajattiin ministeriötason strategiset tehtävät. Poliisihallitus on keskushallintoviranomainen, joka toimii poliisin ylijohdona ja jonka tehtäviin kuuluu operatiivisen poliisitoiminnan johtaminen ja ohjaaminen. Poliisihallituksen tehtäviin kuuluu poliisikoulutuksen ohjaus ja Poliisiammattikorkeakoulun tulosohjaus.

1208 Lain mukaan "Opetussuunnitelma sisältää määräykset opintojen tavoitteista, käsiteltävistä asiakokonaisuuksista, opintojen laajuudesta, opintojen suorittamisen enimmäisajasta, opetusmuodoista, opetuksen ja harjoittelun määrästä, muiden opintojen hyväksiluvtavuudesta sekä vaadittavista suorituksista." Laki poliisikoulutuksesta annetun lain muuttamisesta 26.6.2009/49, 22§.

1209 Laki poliisikoulutuksesta annetun lain muuttamisesta 26.6.2009/49, 1§.

köihin voidaan ostaa myös ulkopuolelta. Täydennyskoulutus perustuu tarkkaan arvioon siitä, mitä tarvetta kussakin yksikössä on. Koulutuksen puitteissa tehdään myös yhteistyötä erityisesti syyttäjälaitoksen kanssa.¹²¹⁰

Hallituksen esitys vuodelta 2013 määritteli poliisiin tehtävän asiantuntijatehtäväksi.¹²¹¹ Seuraavan vuoden alusta poliisiin peruskoulutus nostettiin ammattikorkeakoulutasoiseksi. Perustutkintotason statuksen nostaminen tarkoitti, että poliisien johtaminen muuttui asiantuntijoiden johtamiseksi. Tämän takia päällystön tutkinto nostettiin samalla ylemmäksi ammattikorkeakoulututkinnoksi.¹²¹² Perustutkinto oli jo ennen uudistusta 2,5 vuoden mittaisena sen verran laaja, että vaaditut muutokset olivat verraten pieniä.¹²¹³ Täydennykset koskivat lähinnä tutkimusvalmiuksien opettamisen ja kieliopintojen laajentamista.¹²¹⁴

Nyt Poliisiammattikorkeakoulussa suoritettavat tutkinnot ovat poliisi (AMK)¹²¹⁵ sekä poliisi (ylempi AMK).¹²¹⁶ Poliisiammattikorkeakoulu toimii Poliisihallituksen alaisuudessa, sisäasiainministeriön toimialalla.¹²¹⁷ Sen tehtäväksi on määritelty tarjota sisäisen turvallisuuden alan ”tutkimukseen ja sivistyksellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta” joka tähtää ”ammattillisiin asiantuntijatehtäviin ja johtamistehtäviin”. Lisäksi tavoitteena on tukea yksilön ammatillista kasvua ja edistää elinikäistä oppimista. Ammattikorkeakoulu ”harjoittaa tutkimus- ja kehitystyötä, joka palvelee poliisitoiminnan ja sisäisen turvallisuuden suunnittelua ja kehittämistä sekä Poliisiammattikorkeakoulun opetusta.”¹²¹⁸

Poliisiammattikorkeakoulun johdossa ovat hallitus, jonka Poliisihallitus nimittää sekä sisäasiainministeriön nimittämä rehtori.¹²¹⁹ Hallituksen kokoonpano on laa-

1210 Kostiainen, 2009 Täydennyskoulutuksen saatavuuden suhteen on kuitenkin esitetty kritiikkiä. On nähty, että tiettyjen ’esimiesainekseksi’ määriteltyjen henkilöiden oli helppo päästä koulutukseen, vaikka kurssi ei olisi niin tarpeenkaan, kun taas toiset jäivät koulutusta paitsi. Honkonen, 1999, 76 Yhteistyötä tehtiin myös pelastusopiston kanssa hätäkeskuspäivystäjien kouluttamisessa, ja lisäksi PTR-yhteistyötä on tehty myös koulutuksessa. Poliisiammattikorkeakoulu on myös kouluttanut hälytysajoa ensihoitajille. Poliisiammattikorkeakoulu: Lausunto koskien sisäasiainministeriön hallinnonalan oppilaitosten rakenteellista edelleen kehittämistä. 30.4.2008, 11 Poliisiammattikorkeakoulua perustettaessa harkittiin yhden laajan turvallisuusalan ammattikorkeakoulun perustamista, mutta ajatuksesta luovuttiin. Poliisiammattikorkeakoulu: Lausunto koskien sisäasiainministeriön hallinnonalan oppilaitosten rakenteellista edelleen kehittämistä. 30.4.2008, 10.

1211 HE 64/2013 vp, 9.

1212 HE 64/2013 vp, 4; Laki Poliisiammattikorkeakoulusta 30.12.2013/1164.

1213 Poliisiammattikorkeakoulu: Lausunto koskien sisäasiainministeriön hallinnonalan oppilaitosten rakenteellista edelleen kehittämistä. 30.4.2008, 6.

1214 Kostiainen, 2009.

1215 Bachelor of Police Services, VNA 282/2014, 1§.

1216 Master of Police Services, VNA 282/2014, 1§.

1217 Laki Poliisiammattikorkeakoulusta, 30.12.2013/1164, 1§.

1218 Laki Poliisiammattikorkeakoulusta 30.12.2013/1164, 2§.

1219 Laki Poliisiammattikorkeakoulusta 30.12.2013/1164, 8§.

jentunut kattamaan paitsi koulun henkilöstön jäsenet, myös opiskelijoiden edustuksen sekä eri sisäisen turvallisuuden viranomaisia ja alalla toimivia yhteisöjä.¹²²⁰ Hallituksen tehtävänä on kehittää koulun toimintaa, hyväksyä järjestyssääntö, ohjesääntö ja tutkintosääntö, opintosuunnitelmat, käsitellä ja ratkaista oikaisuvaatimukset ja asettaa tutkintolautakunta.¹²²¹ Rehtorin tehtävä on johtaa koulun toimintaa ja käsitellä ne sisäiseen hallintoon liittyvät asiat, joita ei ole säädetty hallituksen käsiteltäviksi tai annettu jollekin muulle viranomaiselle.¹²²²

Poliisin tutkinto on edelleen yleistutkinto, eli se pätevöittää kaikille poliisitoimen eri aloille.¹²²³ Vuoden 2014 uudistus pyrki parantamaan poliisin osaamista niissä asioissa, joiden osalta koulutus oli arvioitu puutteelliseksi. Erityisesti kansainvälinen yhteistyö ja vuorovaikutus sekä yhteiskunnallinen vaikuttaminen ovat olleet tällaisia asioita. Myönteistä tutkinnossa oli hallituksen esityksen mukaan jo ennen uudistusta kiinteä yhteys käytännön työelämän ja koulutuksen välillä.¹²²⁴

Perusopintojen tavoite on antaa opiskelijoille laaja-alainen yleiskuva sisäisen turvallisuuden viranomaisten asemasta ja merkityksestä sekä tarjota pohja ymmärtää sisäisen turvallisuuden tehtäväalueen teoreettisia perusteita ja opettaa työhön liittyvät viestintä- ja kielitaidot. Opinnot perehdyttävät sisäiseen turvallisuuteen liittyviin ongelmakokonaisuuksiin ja sovellutuksiin sekä niiden tieteellisiin perusteisiin. Poliisin rooli nähdään nyt itsenäisenä asiantuntijaroolina ja kaikkien poliisien tulee kyetä osallistumaan myös työyhteisön kehittämiseen. Harjoittelun tavoite on perehdyttää tuleviin työtehtäviin ja opintojen antaman osaamisen soveltamiseen. Opinnäytetyön tarkoitus on kehittää ja osoittaa valmiuksia soveltaa tietoja ja taitoja ammattiopintoihin liittyvässä käytännön asiantuntijatehtävässä.¹²²⁵

Tieteellisen lähestymistavan roolia perustutkinnossa on haluttu lisätä. Poliisin tehtävissä koko ajan tärkeämmässä roolissa on erilaisten tietolähteiden hyödyntäminen sekä tilasto- ja tutkimustiedon lukutaito. Kun perustutkinto muutettiin ammattikorkeakoulututkinnoksi, pyrittiin koulutusta kehittämään kahteen, kenties näennäisesti ristiriitaiseen suuntaan; toisaalta työelämäyhteyttä haluttiin korostaa, mutta samalla laajentaa teoriapohjaa ja sisällyttää tutkintoon menetelmäosaaminen ja opinnäytetyöskentely.¹²²⁶ Sama tasapainottelu käytännöllisyyden ja teoreettisten vaatimusten välillä on jatkunut koko poliisikoulutuksen historian ajan.

1220 Laki Poliisiammattikorkeakoulusta 30.12.2013/1164, 5§, 6§.

1221 Laki Poliisiammattikorkeakoulusta 30.12.2013/1164, 7§.

1222 Laki Poliisiammattikorkeakoulusta 30.12.2013/1164, 9§.

1223 HE 64/2013 vp, 9.

1224 HE 64/2013 vp, 10.

1225 VNA 282/2014, 5§.

1226 HE 64/2013 vp, 10–11.

Korkeakouluopetuksen luonne vaatii opettajilta myös laajaa osaamista. Tätä nykyä yliopettajalta vaaditaan lisensiaatin tutkintoa tai tohtorin tutkintoa, lehtorilta soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa ja muulta opettajalta soveltuvaa korkeakoulututkintoa. Opettajilta edellytetään myös pedagogisia opintoja ja ammattiopintojen järjestäjältä myös vähintään kolmen vuoden käytännön kokemusta tutkintoa vastaavista tehtävistä.¹²²⁷

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tavoite on antaa laajat tiedot, jotka mahdollistavat toimimisen sisäisen turvallisuuden kehittämisen asiantuntija- ja johtamistehtävissä. Erityisesti korostuu jatkuva oppiminen ja toisaalta erilaiset vuorovaikutus- ja viestintätaidot niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin. Tutkinnon tavoite on antaa valmiudet soveltaa teoriaa käytäntöön, kehittää opiskelijan analyttisiä taitoja ja projektinjohtamiskykyä sekä tutkimus- ja kehitystyöhön osallistumista ja sosiaalisia taitoja. Opinnäytetyön nähdään palvelevan käytännön työelämän ongelmien ratkaisemista tutkimuksellisin keinoin.¹²²⁸ Poliisille järjestetään myös erillisiä ammatillisia erikoistumisopintoja, jotka ovat täydennyskoulutusmahdollisuuksia.¹²²⁹

Päällystökoulutuksessa on nyt henkilöstöjohtamisen lisäksi pyritty antamaan osaamista operatiivisessa ja strategisessa johtamisessa. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto antaa pätevyyden komisarion ja sitä ylempiin poliisihallinnon tehtäviin, eli ylimpiinkään virkoihin ei tarvita enää yliopistotutkintoa.¹²³⁰

Tutkintorakenteen muutos mahdollisti poliisitutkinnon suorittaneille paremmat mahdollisuudet hakeutua tehtäviin myös poliisihallinnon ulkopuolelle. On arvioitu, että tämä parantaa eri hallinnonalojen viranomaisten keskinäistä yhteistyötä. Bolognan prosessin myötä ammattikorkeakoulututkinto mahdollisti myös yliopistotason jatko-opinnot muissa korkeakouluissa, sekä Suomessa että ulkomailla, mikä laajentaa poliisihallinnon osaamis pohjaa ja toisaalta mahdollistaa kansainvälisen yhteistyön laajemminkin.¹²³¹

Uudistuksen myötä poliisin koulutustaso on Suomessa vastaava kuin Norjassa ja Tanskassa ja puoli vuotta pidempi kuin Ruotsissa.¹²³²

1227 VNA 282/2014, 22§.

1228 VNA 282/2014, 6§.

1229 VNA 282/2014, 9§.

1230 HE 64/2013 vp, 11.

1231 HE 64/2013 vp, 11.

1232 Furuheggen, 2015, 11.

Kansainvälisyyden vaatimus muokkaamassa poliisikoulutusta

1980-luvun lopun ja 1990-luvun kolmas suuri muutos korkeakouluhankkeen ja tutkimustoiminnan käynnistymisen lisäksi oli kansainvälisen yhteistyön tiivistyminen, joka muutti poliisitoimintaa laajemmin. EU-yhteistyö asetti uusia vaatimuksia toimintatavoille ja edellytti jatkuvaa yhteydenpitoa muiden jäsenmaiden suuntaan.¹²³³

Suomen kansainvälisellä poliisiyhteistyöllä on pitkät perinteet. Maa liittyi kansainvälisen rikospoliisijärjestön Interpolin jäseneksi jo vuonna 1928 ja 1930-luvulta eteenpäin Suomi on ollut aktiivisesti mukana kehittämässä Pohjoismaista poliisiyhteistyötä.¹²³⁴

1990-luvulla poliisin toimintaympäristöä muutti erityisesti jäsenmaiden välisen rajavalvonnan poistanut Schengenin sopimus, jonka soveltaminen alkoi vuonna 1995, samana vuonna kuin Suomi liittyi Euroopan Unioniin. Vapaa liikkuvuus tarkoitti vapautta myös rikollisille. Nyt kansainvälinen yhteistyö ja rajat ylittävän rikollisuuden kohtaaminen ei ollut enää erillinen osa poliisitoimintaa, vaan se tuli osaksi jokaisen poliisin arkea. Samalla lainsäädäntöön tehtiin muutoksia EU-säännösten edellyttämällä tavalla. Poliisitoiminnassa kansainvälistyminen eteni käytännöllisellä tasolla ripeämmin kuin periaatetasolla. Toiminta vaati yhteistoimintaa jo varhaisessa vaiheessa ja siksi kansainvälisyys oli heti EU-ajan alusta lähtien keskeinen osa poliisitoimintaa.¹²³⁵

Myös koulutusyhteistyö tiivistyi. Ennen EU-jäsenyyttä koulutukseen liittyvä yhteistyö oli pääasiassa muiden koulutusjärjestelmiin tutustumista ja koulutustilaisuuksia. Nyt alettiin järjestää myös opiskelijavaihtoa ja erilaista tutkimusyhteistyötä ja tiedonvaihtoa.¹²³⁶ EU-maiden poliisioppilaitosten yhdistys (Association of European Police Colleges) muodostettiin vuonna 1996 kehittämään ja koordinoimaan päällystön koulutusta.¹²³⁷ Sittenmin sen toiminta on laajentunut kattamaan poliisikoulutukseen liittyvien kurssien, seminaarien ja erilaisten verkostojen järjestämisen ja koordinoinnin.¹²³⁸

Europolin toiminnan käynnistäminen vuonna 1999 tiivisti ja arkipäiväisti entisestään jäsenmaiden poliisiviranomaisten välisiä suhteita. EU-jäsenyys teki Suomen osalliseksi myös 1999 perustetun Euroopan poliisiakatemian toiminnasta.

1233 Ks tarkemmin esim Heikinheimo, 2006.

1234 Hämäläinen, 2006, 29.

1235 Ks. tarkemmin esim Hämäläinen, 2006.

1236 "Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma."1995, 15.

1237 Pettersson, 1997.

1238 The Association of European Police Colleges <https://www.aepc.net/> Haettu 4.4.2017.

Poliisiakatemia muodostavat kansalliset poliisioppilaitokset ja se toimii verkostona. Euroopan poliisiakatemia tavoitteena on jakaa poliisikoulutuksen hyväksi nähtyjä käytäntöjä ja luoda eurooppalaista poliisikoulutusmallia asiantuntijavaihdon, yhteisen opetusmateriaalin ja tutkimustoiminnan avulla.¹²³⁹

Laajemmin poliisin kannalta EU-yhteistyön tiivistyminen tarkoitti esimerkiksi yhteisten tutkintaryhmien muodostamista ja muuta tiiviimpää yhteistyötä.¹²⁴⁰ Kansainvälisyyteen kasvattaminen alettiin nähdä yhtenä poliisikoulutuksen tehtävistä.¹²⁴¹ Erasmus-ohjelma on mahdollistanut opiskelijavaihdon.¹²⁴²

Yhteistyötä tiivistettiin EU:n lisäksi myös Venäjän ja Baltian maiden suuntaan, ja poliisikoulutuksen puitteissa järjestettiin opintomatkoja ja konferensseja lähialueille.¹²⁴³ Viron kanssa tehtiin koulutusyhteistyötä vuodesta 1992 lähtien. Sisäasiainministeriön koulutusosasto järjesti koulutustilaisuuksia Virossa ja virolaisia poliiseja tuotiin koulutettavaksi Suomeen.¹²⁴⁴ Yhteistyö Venäjän, erityisesti Pietarin ja sen lähialueiden kanssa tiivistyi 1990-luvun alusta lähtien. Vuonna 1993 solmittiin rikostorjuntasopimus Venäjän kanssa ja seuraavina vuosina myös Baltian maiden ja Puolan kanssa.¹²⁴⁵ Koulutusyhteistyötä lähialueen maiden kanssa tehtiin vuodesta 1992 lähtien.¹²⁴⁶

Korkeakouluopintojen merkitys poliisitoiminnalle

Korkeakoulutuksen tarvetta on pidetty hankalana perustella poliisille itselleen. On helpompi osoittaa konkreettisten taitojen, kuten epäillyn kuulustelun tai rikospaikkatutkimuksen hyödyt. Vaikeampaa on perustella, minkä takia poliisimiehen tulee teoriatasolla ymmärtää poliisin rooli demokraattisessa yhteiskunnassa. Lääkärit ja lakimiehet ovat perinteisesti saaneet koulutuksen, joka valmentaa sekä teoreettiseen ajatteluun että käytännön tehtävien hallitsemiseen. Vielä 1970-luvulla ajateltiin, ettei tällainen ollut tarpeen poliiseille, vaan poliisikoulutuksen tuli keskittyä sääntöjen opetteluun ja yleispätevien oppien antamiseen ja käytännön tapauskohtaiset opit saatettiin antaa työtehtävien parissa.¹²⁴⁷

1239 HE 64/2013 vp, 7; Kostiainen, 2009; Haastattelu Pettersson 4.10.2016.

1240 Kostiainen, 2009; Haastattelu Pettersson 4.10.2016.

1241 Pettersson, 1997.

1242 HE 64/2013 vp, 7.

1243 Poliisiopiston toimintakertomus, 1990, 1.

1244 "Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma."1995, 16; Haastattelu Pettersson 4.10.2016.

1245 Heikinheimo, 2006, 12.

1246 "Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma."1995, 16.

1247 Hoover, 1975, 38.

Suomessa, samoin kuin kasvavassa määrässä muita maita on päädytty nostamaan poliisin peruskoulutus korkeakoulutasoiseksi. Korkeakouluhankkeen käynnistyttyä korkeakoulutuksen tarve poliisin työssä herätti Suomessa laajaa keskustelua. Huolimatta ennustetuista yhteiskunnallisista muutoksista, poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamista suunnitellut työryhmä arvioi poliisityön pääasiassa edelleen keskittyvän poliisitoimen perustehtäviin, eli lakien yleisvalvontaan, järjestyksen valvontaan yleisillä alueilla, päivystys- ja hälytystehtäviin, rikosten tutkintaan ja liikennevalvontaan.¹²⁴⁸

Monet näistä perustehtävistä eivät välttämättä vaatineet korkeakoulututkintoa. Suorittavia tehtäviä oli kuitenkin vähitellen siirretty jo siviilityöntekijöille ja muille valtion laitoksille. Näin poliisille jäi vaativia tehtäviä kuten perustuslaillisten oikeuksien takaaminen, laajan harkintavallan käyttö sekä joskus päätökset, jotka liittyvät elämään ja kuolemaan.¹²⁴⁹ Monien tällaisten elementtien läsnäolon poliisin työssä on katsottu edellyttävän korkeakoulutusta.¹²⁵⁰ Tarvetta korkeakoulutukselle on perusteltu myös sillä, että poliisilla tulee olla kyky käyttää viimeisimpiä tieteellisiä ja teknologisia apukeinoja.¹²⁵¹

Korkeakoulutusoisten opintojen hyötyä poliisitoiminnalle on pohdittu lukuisissa kansainvälisissä tutkimuksissa. Korkeakoulutuksen on nähty ainakin joissakin tutkimuksissa tekevän poliiseista motivoituneempia ja kykenevämpiä toimimaan tehokkaasti.¹²⁵²

Yhdysvalloissa on tutkittu poliiseja, joilla on jokin korkea-asteen tutkinto (joltakin muulta kuin poliisialalta) ja todettu, että he ovat tyypillisesti parempia sekä suullisessa että kirjallisessa kommunikaatiossa, tekevät perustellumpia ratkaisuja käytäessään itsenäistä harkintavaltaa¹²⁵³ ja ovat empaattisempia ja suvaitsevaisempia. He ovat myös arvostelukykyisempiä ja parempia ongelmanratkaisijoita kuin ne, joilla ei korkeakoulututkintoa ole.¹²⁵⁴ Korkeakoulutetuista poliiseista tehdään vähemmän

1248 Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma, 1995, 2.

1249 Hoover, 1975, 10; Honkonen ja Raivola, 1991, 13.

1250 Stanislas, 2014, 65.

1251 Oksanen, 1999, 60.

1252 Hoover, 1975, 3 Toisaalta tehokkuuden mittaaminen on ongelmallista: korkeakoulutetut henkilöt tyypillisesti suoriutuvat paremmin poliisin tehtäviin kuuluvasta "sosiaalityöstä", kun USA:ssa tehokkuuden mittaamiseen käytettiin pitkään pidätysten määrää. Hoover, 1975, 4 Lisäksi toiset tutkimukset ovat osoittaneet, että korkeasti koulutetut poliisit kyllästyvät herkemmin tehtäviinsä. Chappell, 2014, 276.

1253 Välillä on ajateltu, että poliisi ei käytä eikä sen tulisi käyttää itsenäistä harkintavaltaa. Tämä johtuu siitä, että poliisia pidetään toimeenpanevana elimenä, jonka ei tulisi puuttua itse sääntelyyn klassisen näkemyksen vallan kolmijaosta perusteella. On kuitenkin tosiasia, että poliisin käsissä on paljon valtaa suhteessa siihen, mitkä asiat menevät eteenpäin. Hoover, 1975, 11.

1254 Chappell, 2008, 44 Suomessa vuonna 2011 oli 10 prosentilla perustutkinto-opiskelijoista ennestään yliopistotutkinto ja 14% jokin muu amk-tutkinto. Kettunen, Kemppainen, 2011, 7; Chappell, 2014, 276.

valituksia, he ovat vähemmän auktoriteettiuskoisia ja toisaalta vähemmän kyynisiä. Näistä taidoista ja ominaisuuksista voidaan katsoa olevan merkittävää hyötyä ennaltaehkäisevälle poliisitoiminnalle. Lisäksi korkeakoulutuksella on ollut positiivinen korrelaatio uralla etenemisen kanssa ja esimiesten positiivisten arvioiden kanssa.¹²⁵⁵

Poliisikoulutusta Yhdysvalloissa tutkinut Larry Hoover arvioi vuonna 1975 korkea-asteen koulutuksen lisäävän tehokkuutta, sillä se lisää poliisimiesten motivaatiota ja kykyä käyttää teknologiaa ja muita apukeinoja. Se myös auttaa poliiseja yhdistämään lainvalvonta- ja sosiaaliryöstöfunktionsa. Lisäksi se tukee poliiseja tilanteissa, joissa nämä joutuvat käyttämään harkintavaltaansa.¹²⁵⁶

Sosiaalitieteisiin painottunut korkeakoulutus altistaa poliisikokelaat liberaaleille arvoille. Poliisitutkija Perry Stanislas on pitänyt tätä tärkeänä ihmisten välisten suhteiden parantamisen kannalta, sillä se parantaa kommunikaatio- ja ongelmanratkaisukykyä. Samalla poliisit oppivat tuntemaan yhteiskuntaa ja niitä ihmisiä, joita he työssään kohtaavat.¹²⁵⁷

Korkeakoulutuksen edut näkyvät nimenomaan community policing -ideologian edellyttämässä tilanteissa, joissa poliisin tulee kyetä ratkaisemaan konfliktitilanteita muiden keinojen kuin rikosoikeudellisten keinojen avulla. Lisäksi korkeakouluopinnoista on hyötyä myös tyypillisimmässä poliisitehtävissä, esimerkiksi perheväkivaltatilanteissa, mieleltään järkköneiden henkilöiden kohtaamisessa tai kansanryhmien välisiä ristiriitatilanteita soviteltaessa.¹²⁵⁸ Korkeakoulutusta on pidetty etuna myös sen takia, että se parantaa yhteistyötä muiden korkeakoulutettujen tahojen kanssa.¹²⁵⁹ Tarvetta on perusteltu myös sillä, että poliisilla tulee olla kyky käyttää viimeisimpiä tieteellisiä ja teknologisia apukeinoja.¹²⁶⁰

On arvioitu, että community policing -toiminnan kehittyminen, teknologinen kehitys, poliisia koskevien vaatimusten kasvu ja heidän työympäristöissään tapahtuvat muutokset tulevat vaikuttamaan siten, että korkeakoulututkinnosta tulee entistä tärkeämpi poliisille ympäri maailmaa. On arveltu, että poliisien korkeakoulutuksesta tulee välttämättömyys yleisen koulutustason noustessa, jotta poliisi voi säilyttää legitimitettinsä. Korkeakoulutuksen on katsottu mahdollistavan demokraattisessa yhteiskunnassa tärkeinä pidetyistä arvoista huolehtimisen.¹²⁶¹

1255 Hillal, Densley, Zhao, 2013, 463, Chappell, 2014, 276.

1256 Hoover, 1975, 13.

1257 Stanislas, 2014, 60.

1258 Hoover, 1975, 10.

1259 Stanislas, 2014, 65.

1260 Oksanen, 1999, 60.

1261 Chappell, 2014, 276.

Suomessa korkea-asteen tutkinnon vaatiminen kaikilta poliiseilta on nostanut poliisin koulutustason muun väestön koulutustason yläpuolelle. Tällä hetkellä hieman yli kolmannes väestöstä on korkeakoulutettua.¹²⁶² Koulutustasoeron on ajateltu nostavan poliisien statusta.¹²⁶³ Yksi korkeakouluhankkeen taustalla olleista tavoitteista olikin poliisikunnan yhteiskunnallisen aseman ja arvostuksen parantamisesta. Akateeminen koulutus on välttämätön edellytys professionaalille statukselle.¹²⁶⁴

Toisaalta poliisin on tyypillisesti ajateltu ja toivottu edustavan koko väestöä,¹²⁶⁵ joten tältä kannalta korkeasti koulutettuihin poliiseihin liittyy myös ongelmia. Korkeakoulutusvaatimuksen on nähty esimerkiksi rajoittavan etnisten vähemmistöjen mahdollisuuksia hakeutua poliisikoulutukseen.¹²⁶⁶

Korkeakoulutukseen liittyy myös poliittinen riski: poliisien koulutuksen siirtäminen kolmannelle osapuolelle estää pikaiset reagoinnit poliittisiin tarpeisiin poliisin koulutusmäärien suhteen. Tämä aspekti sitoo poliisiorganisaation ja poliisikoulutuksen tiukasti yhteen. Lisäksi koulutuksen vaikutusta poliisitoiminnan tehokkuuteen on erittäin vaikea arvioida.¹²⁶⁷

Korkeakoulutuksen hyötyä poliisin tehtävien suorittamiselle ei ole saatu täysin osoitettua tieteellisessä tutkimuksessa.¹²⁶⁸ Osin tästä syystä esimerkiksi Yhdysvalloissa ei ole alettu vaatia korkeakoulututkintoja poliiseilta.¹²⁶⁹ Toisaalta on argumentoitu korkeakoulutuksen hyötyjen olevan syvällisemmät kuin traditio-naalisen opetuksen ja etujen näkyvät vasta pidemmällä aikavälillä.¹²⁷⁰ Euroopassa poliisien korkeakoulutus on yleistä.¹²⁷¹

Vähitellen ympäri maailman on alettu poliisikoulutuksessa alettu ottaa huomioon se, että poliisin toimenkuva, joka ennen oli pääasiassa järjestyksen ylläpitämistä, on muuttunut huomattavasti aiempaa monimutkaisemmaksi tehtäväkokonaisuudeksi, joka vaatii hyviä ongelmanratkaisutaitoja, teknologista osaamista, kykyä kansainvälisessä ympäristössä toimimiseen ja osaamista rikollisuuden ennalta-

1262 Kalenius, 2014, 8.

1263 Cain, 1972, 221.

1264 Ks. aiheesta tarkemmin Oksanen, 1998; Honkonen ja Raivola, 1991, 10; Honkonen, 1999, 29.

1265 Kostiaainen, 2009; Green ja Gates 2014, 80.

1266 Stanislas, 2014, 66.

1267 Green ja Gates 2014, 83.

1268 Berlin, 2014, 35; Paterson, 2011, 290.

1269 Green ja Gates 2014, 80; Hilal, Densley, Zhao, 2013, 463–464.

1270 Hoover, 1975, 38.

1271 Paterson, 2011, 290.

ehkäisyssä. Monin paikoin on alettu ajatella, että tällaisiin haasteisiin vastaaminen vaatii nimenomaan korkeakoulutusta.¹²⁷²

Kuten Hilal, Densley ja Zhao ovat tiivistäneet, poliisi on tänä päivänä paljon muu-
takin kuin lainvartija. Poliisin täytyy toimia yhteisön hyväksymällä tavalla, osata
kunnioittaa ja ottaa huomioon kulttuurinen monimuotoisuus, hallita sujuvasti tie-
totekniiikan käyttö, osata muuttaa informaatio tiedustelutiedoksi ja lukea, tulkita,
valmistella ja analysoida tilastotietoa. Moni näistä nykypäivänä välttämättömistä
taidoista vaatii korkeakoulutusta.¹²⁷³ Poliisitoiminnan tieteellistymisen on nähty
toimivan myös toimintatapojen legitimaationa; tiettyjä toimintatapoja voidaan
perustalla tieteellisellä tutkimuksella.¹²⁷⁴

Yhdysvaltojen poliisikoulutusta tutkinut M. Berlin on esittänyt, että myös tra-
ditionaalisempien poliisin taitojen opettaminen voisi hyötyä metodeista, joita
käytetään erityisesti community policing -toimintaan valmentamiseen. Tarvitaan
aikuisopetuksen menetelmiä, joissa osallistujat ottavat itse vastuun omasta oppi-
misestaan. Tällaisia ovat perinteisen luennoinnin rinnalla käytettävät esimerkiki-
si erilaiset rooliharjoitukset, keisitehtävät, ryhmätyöt, esitelmät ja simulaatiot.
Perinteistä luennointia tarvitaan myös.¹²⁷⁵

JOHTOPÄÄTÖKSET: OSA II

YLEISÖN PALVELUA JA RIKOSTEN ENNALTAEHKÄISYÄ

Työni toinen osa on käsittänyt ajanjakson 1970-luvulta vuoteen 2018. Tänä aika-
na poliisin tehtävästä tuli leimallisesti asiantuntija-ammatti ja palvelutehtävä.
Poliisikoulutus laajeni merkittävästi ja se sopeutettiin muuhun koulutusjärjestel-
mään. Koulutusta alettiin määrätietoisesti suunnitella ja käytössä olleet resurssit
kasvoivat räjähdysmäisesti.

Ajanjaksoa leimasi ennenkaikkea muutos poliisiin kohdistuneissa odotuksissa
ja asenteissa. Poliisin toimintaa alettiin valvoa ja säännellä ennennäkemättömäl-
lä tavalla ja heidän roolinsa laajeni myös rikoksia ennaltaehkäisevään työhön.
Ennaltaehkäisyyn kuuluu sekä paikallisyhteisöjen ja muiden sidosryhmien kanssa
tehtävä yhteistyö että rikostiedustelu. Uudenlaisen osaamisen tarve heijastui suo-
raan koulutuksen sisältöihin.

1272 Paterson, 2011, 288; Cordner ja Shain, 2011, 281; Stanislas, 2014, 67.

1273 Hilal, Densley, Zhao, 2013, 475; Akateemisen koulutuksen arvosta poliisille ks esim Haythorne, 2007, 249.

1274 Oksanen, 1999, 60.

1275 Berlin, 2014, 30.

LOPUKSI: PROFESSIONALISOITUVA POLIISI

Opettamisesta kouluttamiseen

Suomalainen poliisikoulutus on muuttunut merkittävästi sadan vuoden aikana. Alun perin poliisikoulutuksen pääasiallinen tavoite oli tarjota osaaminen ja perustiedot katupartiointia varten. Luokkahuoneissa tapahtunut opetus keskittyi tietopuolisen opin antamiseen ja yhtymäkohdat käytännön työhön jäivät vähäisiksi. Käytännöllisiä harjoituksia ei juuri järjestetty. Tällaisesta tietopuolisesta opetuksesta on siirrytty vähitellen kohti käytännön harjoituksia, akateemisia tietoja ja monipuolisia opetusmenetelmiä yhdistävään poliisin korkeakoulututkintoon.

Aikaisemmasta opettamismallista voidaan käyttää termiä *training*.¹²⁷⁶ Training, jota tässä yhteydessä kutsun suomeksi poliisiopetuksiksi, erotuksena *educationista* eli poliisikoulutuksesta, tarkoittaa opettamista, jossa poliisikokelaille annetaan poliisitoiminnassa tarvittavat taidot, joiden avulla hän suoriutuu poliisitoiminnan välittömistä tehtävistä ja tavoitteista.¹²⁷⁷

Training, opettaminen, on muodollista toimintaa, joka on suunniteltu parantamaan henkilön kykyä toimia tietyissä tehtävissä ja tilanteissa ja tätä kautta parantaa hänen tehokkuuttaan. Training-ajatuksen kuuluu tyypillisesti käsitys tietyistä tiedoista ja taidoista, joita tehtävissään kokenut henkilö siirtää vähemmän kokeneille ilman, että vastaanottaja *suodattaa* tietoja ja soveltaa niitä. Poliisiopetuksessa tämä on tarkoittanut kapeaa tieto- ja taitopohjaa, jota on välitetty kokelaille. Tällaista on ollut poliisin työn kannalta relevantti lainsäädäntö ja sen soveltaminen poliisitehtävissä sekä erilaiset käytännön taidot, kuten ampuminen ja itsepuolustusotteet. Opetuksen etuna voidaan pitää sitä, että se auttaa kokelaita samastumaan ja tuntemaan itsensä osaksi poliisiorganisaatiota, joka on osa laajempaa sosialisatioprosessia.¹²⁷⁸ Vähemmälle huomiolle jäävät esimerkiksi viestintätaidot, ongelmanratkaisutaidot ja poliisin ja yhteisön väliset suhteet.¹²⁷⁹ Training eli opetus vastaa opiskelijan kysymykseen siitä kuinka määrätty tehtävä suoritetaan. Education, eli koulutus, puolestaan on vastaus siihen, miksi niitä suoritetaan.¹²⁸⁰

Perinteisesti poliisin työhön valmentamista on ajateltu ja toteutettu ennen kaikkea opetuksena (training), jossa opettaja siirtää oppilailta tiettyjä tietoja ja taitoja,

1276 Hoover, 1975, 13 .

1277 Kratcoski, 2004, 103–104.

1278 Stanislas, 2014, 4; Chappell, 2008, 38.

1279 Chappell, 2008, 38.

1280 Hoover, 1975, 37.

opiskelijoiden kuunnellessa ja harjoitellessa. Tällä metodilla voidaan toki siirtää tietoa, mutta se ei palvele opiskelijan ajattelun kehittämistä siihen suuntaan, että tämä kykenee tekemään itsenäisiä ratkaisuja kentällä.¹²⁸¹ Opetuksen fokus oli tyyppillisesti poliisin tehtävien läpikäyminen ja niihin perehdyttäminen, eikä laajemman ymmärryksen tarjoaminen.¹²⁸²

Tutkimuksessa on todettu, että monissa maissa poliisikoulutus noudattaa edelleen tällaista mallia. Valtaosa ajasta käytetään fyysisten ja mekaanisten taitojen opetteluun, vaikka tällaisten taitojen käyttö muodostaa vain pienen osan poliisitehtävistä.¹²⁸³ Tässä on kyse armeijatoiminnasta omaksutusta mallista, joka valmentaa voimankäyttöön, eikä niinkään harkintavallan ja *pehmeiden* keinojen käyttöön.¹²⁸⁴

Community policing -ideologia luomassa itsenäisempää roolia

Professiostatuksen saavuttamisen kannalta keskeistä on ollut yksittäisen poliisin kasvava itsenäisyys toimissaan. Tähän on liittynyt vahvasti niin lähipoliisitoiminnaksi Suomessa kutsutun poliisin yhteistyön ja poliisitoiminnan ennaltaehkäisevyyden community policing -tyyppiset ihanteet, jotka antoivat yksittäiselle poliisimiehelle aiempaa enemmän vastuuta oman työnsä suunnittelusta.

Nämä ihanteet tulivat näkyviin esimerkiksi Poliisikoulun hakuesitteessä vuonna 1992. Siinä poliisin tehtäviä kuvattiin seuraavasti:

palvelee kansalaisia ja suojaa heitä erilaisilta vaaroilta ja rikoksilta

ylläpitää yleistä järjestystä ja auttaa hätätilanteissa

neuvoa ja opastaa onnettomuuksien sekä rikosten ennalta estämiseksi

antaa laillisuuskasvatusta ja liikenneopetusta

*kertoo työstään ja ammatistaan kouluissa, päiväkodeissa ja eri tilaisuuksissa.*¹²⁸⁵

Luettelo kuvastaa hyvin muutosta poliisin työn sisällössä, pois voimankäytöstä ja *kovista* metodeista (*police force*) kohti palvelutehtävää (*police service*). Tämä käsitteellinen muutos onkin tapahtunut esimerkiksi Englannissa.¹²⁸⁶

1281 Brizer ja Tannehill, 2001, 234; Stanislas, 2014, 5; HE 64/2013 vp, 4.

1282 Chappell, 2008, 37–38.

1283 Hoover, 1975, 9; Brizer ja Tannehill, 2001, 236; Chappell, 2008, 38; Chappell, 2014, 278.

1284 Hoover, 1975, 12.

1285 Valintaperusteet ja hakumenettely poliisin peruskoulutukseen. Poliisikoulu, 1992, 2.

1286 Honkonen, 1999, 18.

Suomessa poliisin yhteisötyön ja siihen liittyvän ennaltaehkäisevyyden tavoitteita on Honkonen ja Raivolan mukaan palvellut se, että poliisin roolia on korostettu nimenomaan palvelutehtävänä ja ihannepoliisia kuvaavissa ominaisuuslistoissa on haettu ”käskijaluonteen” lisäksi myös nöyryyttä, keskustelukykyä ja palvelualttiutta. Palveluasenteen luomisessa koulutuksella ja erityisesti poliisikoulujen opettajilla oli keskeinen rooli.¹²⁸⁷ Honkonen ja Raivolan mukaan poliisikoulut olivat onnistuneet tässä tavoitteessa, sillä niiden opiskelijat ottivat palveluasenteen omakseen.¹²⁸⁸

Painotus ennaltaehkäisyyn on ollut erityisesti 1970-luvulta alkaen vahva niin lainsäädännössä¹²⁸⁹ kuin esimerkiksi sisäasiainministeriön painotuksissa. Se on myös nähty taloudellisesti järkevänä tapana toimia.¹²⁹⁰ 1980-luvun alkupuolella poliisit itse toivoivat lisää mahdollisuuksia osallistua enemmän opetus-, neuvonta- ja valistustyöhön, mutta tuolloin resurssien rajallisuuden takia poliisi kuitenkin joutui usein keskittymään tapahtuneiden järjestyshäiriöiden ja rikosten selvittelyyn ja perinteinen lainvalvonnan toimeenpanotehtävä oli ensisijaisessa asemassa.¹²⁹¹

Pohjoismaissa community policing -ajattelua on pyritty tuomaan ylhäältä päin poliisin hallintoon. Kaikilta osin se ei ole istunut poliisien itseymmärrykseen eikä kielenkäyttöön. Tästä syystä ennaltaestävyyden ja yhteisötyön käsitteitä on muokattu poliisien kielenkäyttöön paremmin sopiviksi. Tapa, jolla poliisin resurssit on tyypillisesti jaettu, ei kuitenkaan motivoinut tällaista toimintaa. Mikäli rikollisuutta onnistuttiin vähentämään, vähenivät tyypillisesti myös resurssit. Kuten Honkonen korostaa, se, että tuloksia mitataan suorittein vaikuttaa helposti niin, että reaktiivista poliisitoimintaa suositetaan ennaltaehkäisyyn sijaan, sillä proaktiivisuus ei näy tilastoissa.¹²⁹² Tämän takia huomiota on kasvavassa määrin pyritty keskittämään poliisin palvelun laatuun määrien sijaan.¹²⁹³

Community policing -ajattelu yhdistää poliisityöhön sekä sosiaalityön että lainvalvonnan elementin. Näitä voidaan ajatella vaihtoehtoisina toimintatapoina, joilla

1287 Honkonen ja Raivola, 1991, 12. Poliisikoulun opettajilla todettiin olevan pyrkimys opiskelijoiden käsitysten muuttaminen palveluammatin suuntaan. Honkonen ja Raivola, 1991, 101.

1288 Honkonen ja Raivola, 1991, 144.

1289 Vuoden 1985 poliisiasetuksessa määriteltiin poliisin tehtävät: ”Poliisin on erityisesti toimittava järjestyshäiriöiden, rikosten, tapaturmien ja onnettomuuksien ennaltaehkäisemiseksi. Kun rikos on tullut poliisin tietoon tai kun on perusteltua syytä epäillä rikoksen tapahtuneen, poliisin on ryhdyttävä toimenpiteisiin sen tutkimiseksi ja siihen syyllistyneen saattamiseksi syytteeseen, ...” Poliisiasetus 737/23.8.1985, 1§; ks myös PPKM, 1986, 305.

1290 HE 1986, 184.

1291 Suomen Poliisien liitto ry: Parlamentaaraisella poliisikomitealle ”Toiminnan painopisteen muuttaminen.” 16.5.1984, Hf: 12a Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980–95.

1292 Honkonen, 1999, 21.

1293 Honkonen, 1999, 18.

konfliktitilanteita pyritään ratkomaan.¹²⁹⁴ Toisaalta ne ovat arvomaailmaltaan erilaisia. Sosiaalityöhön sisältyy ajatus auttamisesta, neuvomisesta ja kohtaamisten mahdollistamisesta. Lainvalvontaan puolestaan liittyy kontrolli, rajoitteet ja estäminen. Poliisin toimenkuvan yksi vaikeus on pitää rooli selkeänä silloinkin kun näitä keskenään ristiriitaisiakin metodeja käytetään. Vanhastaan poliisit tyyppillisesti käsittivät tehtävänsä rikollisuutta vastaan taistelemiseksi eivätkä hahmottaneet toista roolia. Tämä johti siihen, että heidän oli vaikea ratkoa tilanteita muilla keinoin kuin rikosprosessin avulla.¹²⁹⁵

Community policing -ideologian edellyttämä toiminta vaati laajempaa koulutusta, joka mahdollisti vastuun jakamisen alemmille tasoille ja poliisimiesten laajemman itseohjautuvuuden yhdistettynä heille osoitettuun laajaan luottamukseen.¹²⁹⁶ Tätä vaati myös tavoite siitä, että poliisi kykeni toimimaan osin sosiaalityöntekijän kentälle kuuluvassa roolissa ja toisaalta ylläpitämään demokraattisia standardeja.¹²⁹⁷ Tällaiset ajatukset, jotka osin levisivät Suomeen muualta läntisestä maailmasta ja osin syntyivät kotoperäisesti, muuttivat poliisityöhön kohdistuvat odotukset ja synnyttivät laajempaa keskustelua poliisikoulutuksen luonteesta ja tarpeesta sen muokkaamiseen.

Community policing -ajattelu yhdessä tiedusteluosaamisen painottumisen ja kansainvälisen yhteistyön vaatimusten kanssa alkoi vaatia uudenlaista lähestymistapaa. Opetusta, trainigia, laajemman ja syvällisemmän koulutuksen (education) tarkoitus on välittää tietty tietopohja, jonka tavoitteena on muokata koulutettavan henkilön ymmärrystä ja päätöksentekoprosesseja.¹²⁹⁸

Erään määritelmän mukaan koulutus on ”suunniteltu sarja humanistiselle pohjalte laadittuja tapahtumia, joiden tarkoituksena on laajentaa osallistujien oppimista ja ymmärrystä.” Koulutus yrittää parantaa ja laajentaa ymmärrystä ja kognitiivisia taitoja suunniteltujen interventiodien kautta.¹²⁹⁹ Tarkoitus on tarjota yksilölle taitoja käsitteellistä asioita ja laajentaa teoreettista ja analyttistä oppimisprosessia.¹³⁰⁰ Koulutuksen tarkoitus on antaa kyky tehdä yleistyksiä ja tehdä ratkaisuja kussakin tilanteessa laajemman kontekstin ymmärtämisen pohjalta.¹³⁰¹

Poliisiopiston koulutustavoitteet vuodelta 1990 kuvaavat erinomaisesti koulutusideologiaa pyrkimyksiä poliisikoulutuksessa: niissä painotettiin kykyä toimia vaa-

1294 Hoover, 1975, 8–9; HE 1986, 168.

1295 Hoover, 1975, 9.

1296 Hoover, 1975, 13.

1297 Hoover, 1975, 7.

1298 Stanislas, 2014, 4.

1299 Kratcoski ja Das, 2007, 4; ks myös Stanislas, 2014, 5.

1300 Kratcoski, 2004, 103–104. Käännös JJ.

1301 Hoover, 1975, 37.

tivissa olosuhteissa sekä arvioida tilanteita niin kansainvälispoliittisesta, yhteiskunnallisesta, taloudellisesta, sosiaalisesta kuin psykologisestakin näkökulmasta.¹³⁰²

1980-luvulta lähtien poliisiopetuksessa siirryttiin pois traditionaaliseen opetukseen liittyneestä luennoinnista kohti monipuolisempaa koulutusohjelmaa. Tämä kuvasti siirtymistä traditionaalista pedagogiasta (lasten opettaminen) andragogiaan (aikuiskoulutus). Aikuiskoulutuksessa käytetään apuna kouluttajan omia käytännön kokemuksia, opetus on oppijakeskeistä ja opettaja toimii oppimisen mahdollistajana eikä niinkään opin välittäjänä ja arvioijana. Oppiminen on ongelmakeskeistä ainekeskeisyyden sijaan.¹³⁰³

Andragogiassa kouluttaja auttaa oppilasta tunnistamaan ongelmia ja mahdollistaa ratkaisujen löytämisen ohjaamalla opiskelijan käyttämään omia luovia taitojaan tiettyjen rajojen sisällä. Andragogian metodit mahdollistavat kriittisen ajattelun, arviontikyvyn ja luovuuden kehittämisen. Tietoa siirretään keskustelujen, pelien ja aktiivisen osallistumisen sekä erilaisten purkutilaisuuksien kautta. Metodien voidaan katsoa olevan yhteensopiva lähipoliisitoiminnan vaateiden kanssa, jossa myös korostuu ongelmanratkaisukyky.¹³⁰⁴ Suomalaisen poliisikoulutuksen voidaan nähdä siirtyneen pedagogisista metodeista andragogiaan, opetuksesta kouluttamiseen.

Community policing -ajattelu edellyttää poliiseilta aikaisempaa enemmän itseohjautuvuutta. Heidän tulee kyetä yhdessä paikallisyhteisön kanssa ratkaisemaan eteen tulevat ongelmatilanteet. Ongelmaperustainen oppiminen valmentaa tällaisiin tilanteisiin. Andragogian tavoite on luoda poliisivirkkamiehiä, jotka osaavat ajatella rationaalisesti ja kriittisesti ja jotka ovat sitoutuneet tavoitteeseen vähentää rikollisuutta. Ongelmien ratkaisemisen lisäksi poliisikoulutuksen edellytetään nykyään tarjoavan eväitä muun muassa kulttuurisen monimuotoisuuden ja seksuaalisen häirinnän kohtaamiseen, konfliktinratkaisuun sekä henkilöiden väliseen vuorovaikutukseen.¹³⁰⁵

Myös case-menetelmät ja käytännön harjoitteet ovat metodeja, joilla on katsottu pystyttävän saavuttamaan tämän päivän kansainvälisessä kontekstissa työskennellessä vaadittavia taitoja. Näihin kuuluvat esimerkiksi erinomaiset kommunikointitaidot, kyky kohdata erilaisia ihmisiä eri tilanteissa, tehdä nopeita päätöksiä ja auttaa kansalaisia tunnistamaan ja ratkaisemaan ongelmia omissa yhteisöissään, neuvotella, ratkaista konflikteja, kerätä ja jakaa informaatiota ja tunnistaa ongelmia, kerätä ja analysoida dataa ja ajatella luovasti.¹³⁰⁶

1302 Poliisiopiston toimintakertomus, 1990, 8.

1303 Brizer ja Tannehill, 2001, 239–240.

1304 Brizer ja Tannehill, 2001, 240.

1305 Brizer ja Tannehill, 2001, 241.

1306 Bradford ja Pynes, 1999, 296; Brizer ja Tannehill, 2001, 233–234.

Onko poliisi professio?

Professionalisaatioksi nimetyssä prosessissa tietyn ammatin status muuttuu ”tavallisesta” ammatista professioksi. Kriteerit, joiden perusteella ammattia voidaan nimittää professioksi ovat väljät, mutta tietyt määritelmät esiintyvät yleisesti kirjallisuudessa. Yksinkertaistaen voidaan ajatella profession olevan ammatti, jonka ammattikäytäntö perustuu tieteelliseen tietoon. Professionia yhdistävät myös korkea status, arvostus ja monesti hyvä palkkataso.¹³⁰⁷

Ammatin nimittäminen professioksi edellyttää, että profession rooli on käytännöllinen ja tunnustettu ja sen tehtävä on palvella yhteiskuntaa oman edun sijasta.¹³⁰⁸ Profession rooliin liittyy myös paljon itsenäisyyttä, kuten vapaus järjestellä työtehtäviä ja työn kohdetta. Esa Konttisen mukaan: ”Professionaalinen ammatinharjoittaja määrittelee joko yksinään tai kollegojensa kanssa kulloisenkin uuden ja monimutkaisen ongelman erityisasiantuntemuksensa perusteella, suunnittelee ongelman käsittelyn ja saattaa sen käytännön toimenpiteiksi.”¹³⁰⁹ Profession harjoittajalla on tyypillisesti auktoriteettiasema suhteessa asiakkaisiinsa ja muihin ammattiryhmiin. Hän käyttää osaamistaan nojaten valmiiseen abstraktiin ja specialisoituneeseen tietopohjaan. Toimintaa säätelevät normit, jotka tulevat työnantajasta riippumattomasta lähteestä.¹³¹⁰

Tietopohja on yleistetty ja systemaattinen. Profession status ja rooli on luotu älyllisen aktiviteetin pohjalle ja sillä on tarkka ja käytännöllinen tarkoitus. Sillä on kommunikoitavissa olevia toimintamalleja, se on itseohjautuva ja sillä on tarkka eettinen koodisto. Lisäksi sen jäsenet omaksuvat asenteen elinikäisestä oppimisesta.¹³¹¹ Professionit ovat itseään sääteleviä ja niillä on toiminnallista itsenäisyyttä. Niillä on paljon harkintavaltaa ja vastuuta omista tekemisistään. Niiden toimintaa sääntelevät eettiset koodit ja toiminnalliset standardit, jotka luovat pohjan käytännön päätöksille ja toimille. Toisaalta valtiovallalla on intressi valvoa niitä jatkuvasti. Professioniin liittyminen vaatii pitkän teoreettisen koulutuksen läpikäymistä.¹³¹² Koulutuksella annetaan monimutkainen yhdistelmä tietoja ja osaamista.

Professio säätelee itse sitä kuinka ammattiin pyritään ja miten siinä edetään.¹³¹³ Professionit muistuttavat sosiaalisia liikkeitä, ne rekrytoivat vain tietyn tyyppisiä

1307 Koskinen ja Mykkänen, 1998, 2; Konttinen, 1998, 29; Stanislas, 2014, 59.

1308 Koskinen ja Mykkänen, 1998, 1; Konttinen, 1998, 29; Green ja Gates 2014, 76; Stanislas, 2014, 59.

1309 Konttinen, 1998, 42.

1310 Cain, 1972, 218; Koskinen ja Mykkänen, 1998, 1.

1311 Koskinen ja Mykkänen, 1998, 1; Green ja Gates 2014, 76; Stanislas, 2014, 59.

1312 Green ja Gates 2014, 76; Stanislas, 2014, 59; Koskinen ja Mykkänen, 1998, 1–2; Konttinen, 1998, 29.

1313 Stanislas, 2014, 59.

henkilöitä ja kehittävät yksityiskohtaisia ideologioita ja kollektiivisia arvoja ja luovat omat sosialisaatiomekanisminsa.¹³¹⁴

Professiolla tulee eräiden määritelmien mukaan olla oma valvontaelin (board), joka rekisteröi jäsenet sekä erillinen sertifikaatti tai todistus, joka antaa oikeuden profession harjoittamiseen. Laajemmin professiota koskettavat kansalliset toiminta- ja opetusstandardit sekä rekisteröinti.¹³¹⁵ Professiolla on monopoli oman toimenkuvansa harjoittamisessa. Voidaan ajatella että ammatin *tieteellistäminen*, järjestövoiman käyttö valtiovallan painostamiseksi, koulutuksen säätely niin, että ammattiin suhteessa on enemmän työvoimapolua kuin työttömyyttä, sekä erilaiset ammatilliset lisenssit luovat tällaista monopolia.¹³¹⁶

Professionalismi voi läpäistä koko organisaation tai olla vain johtotasolla. Voi myös olla, että johtoporras on ainoa professionalisoitunut taho, mutta koska johtoporras luo normit ja arvot ja standardit sekä tarvittavan tietopohjan, jota alemmilla tasoilla myös edellytetään, organisaatiossa on voimakas professionaalinen konsensus.¹³¹⁷

Keskustelua poliisista professiona on käyty jo yli sadan vuoden ajan. On yleisesti hyväksytty ajatus, että poliisiin tulisi toimia ”professionaalisti”. Professionaali käytös tai profession (ammatin) harjoittaminen ei kuitenkaan ole täysin sama asia kuin professionalismi.¹³¹⁸ Professionalisaation käsite sekoitetaan usein ammatillistumisen käsitteeseen, mutta sitä voidaan pitää ammatillistumisen erityismuotona.¹³¹⁹ Poliisin professionalisoitumista väitöskirjassaan tutkinut Juha Oksanen on todennut, että vielä 1990-luvulla poliisin ammatti ei sopinut tyypillisiin professiokriteereihin,¹³²⁰ mutta sen nähtiin olevan matkalla kohti professiostatusta, koska poliisin työ alkoi erikoistua, siinä vaadittu asiantuntemus kasvaa, ja koulutusvaatimukset nousevat.¹³²¹

Professionalisoitumisessa voidaan nähdä olevan kyse kamppailusta vallasta. Oksanen on esittänyt, että tällaista kamppailua on käyty poliisikoulutusjärjestelmän muutoshankkeiden yhteydessä erityisesti poliisien ja lakimiesten välillä. Koska professiostatukseen liittyy tiettyjä etuja, kuten arvostusta, korkeampia tuloja ja vaikutusvaltaa, siihen on kannattavaa pyrkiä. Useat ammattikunnat,

1314 Green ja Gates 2014, 76.

1315 Green ja Gates 2014, 76.

1316 Koskinen ja Mykkänen, 1998, 3; Konttinen, 1998, 42.

1317 Cain, 1972, 220–221; Oksanen, 1999, 42.

1318 Green ja Gates 2014, 75–76.

1319 Oksanen, 1999, 31.

1320 Oksanen, 1999, 27.

1321 Oksanen, 1999, 51.

poliisi mukaan lukien ovat koulutuksen tieteellistämisen kautta aktiivisesti pyrkineet kohti professioasemaa.¹³²² Professionalisoitumisessa on osin kyse ammatikunnan omasta pyrkimyksestä nostaa omaa arvoaltaansa. Oksanen on pitänyt professionaalien aseman myöntämistä poliisille tietyssä mielessä jopa yhteiskunnan demokraattisen sosiaalisen organisaation luonteen vastaisen. Toisaalta ”professionalismi on osaltaan edistänyt poliisin kykyä toimia demokraattisten oikeusperiaatteiden puitteissa.”¹³²³

Tämä hyöty onkin ilmeinen, ottaen huomioon laajemman ihmisoikeusajattelun leviämisen erityisesti vuoden 1993 Euroopan ihmisoikeussopimuksen myötä Suomeen. Jotta poliisi kykenee toimimaan yhteiskunnan arvojen edellyttämällä tavalla ja ymmärtämään oman roolinsa näiden arvojen säilyttäjänä ja puolustajana, on kunkin poliisimiehen pystyttävä ymmärtämään abstrakteja käsitteitä ja yhteiskunnan toimintaperiaatteita. Nämä ovat kaikki asioita, joihin korkeakoulutus ja ammatin professionaali status vaikuttavat. Poliisin rooli pakkovallan käyttäjänä on poikkeuksellinen juuri siinä mielessä, että tietopohja kaikkien tilanteiden ratkaisemiseen ei löydy vain ammatin omista tiedoista ja taidoista, vaan se vaatii laajaa teoreettista ymmärrystä.

Määritelmällisesti professionalismin voidaan katsoa vaativan ammattikunnan korkeakoulutusta.¹³²⁴ Koskinen ja Mykkänen ovat tiivistäneet, että ”Jos ryhmä saavuttaa herruuden, valtiovalta saattaa luovuttaa sille yksinoikeuden tehdä tiettyä työtä, valvoa sitä ja pitää kilpailijat poissa tästä työstä. Tällaisesta voidaan mielekkäästi puhua ’professiona’, mikäli sen koulutus tapahtuu korkeakoulutasolla.”¹³²⁵

Poliisin rooli on joka päivä ja jokaisella päätöksellään tasapainotella keskenään ristiriitaisten tavoitteiden ja arvojen välillä. Näitä ovat esimerkiksi tehokkuuden vaatimus samalla kun pidetään huoli yksilön oikeuksista, yleisen järjestyksen ylläpitäminen ilman että yksilöiden vapauksia rajoitetaan turhaan, voimankäytöllä uhkaaminen tai sen käyttö ilman väärinkäyttöä. Koska poliisi työssään joutuu puuttumaan kansalaisten suojattuihin oikeushyviin, poliisikoulutuksen yksi keskeinen tavoite on tarjota näiden tasapainottelujen edellyttämät työkalut opiskelijoille ja opettaa tuntemaan poliisin valtuudet ja niitä rajoittavat säännökset. Demokratioissa poliisikoulutuksen pohjimmainen tavoite on opettaa poliiseja tekemään tilannekohtaisia arviointeja, jotka ovat sopusoinnussa demokratian omien sosiaalisten ja oikeudellisten normien ja odotusten kanssa.¹³²⁶ 1980-luvul-

1322 Oksanen, 1999, 33.

1323 Oksanen, 1999, 48.

1324 Green ja Gates 2014, 78.

1325 Koskinen ja Mykkänen, 1998, 5.

1326 Marenin, 2007, 169. Ks. Myös Ellilä, 1948, 173; Eloranta, 1964, 343; Eloranta, 1968, 481; HE 64/2013 vp, 9.

ta lähtien huomio on poliisikoulutuksessa kiinnittynyt erityisesti perusoikeuksia koskevan ymmärryksen lisäämiseen.¹³²⁷

Poliisiin täytyy kyetä ongelmanratkaisuun ja ennaltaestäviin toimiin.¹³²⁸ Avoimessa yhteiskunnassa, jossa kansalaisilla on mahdollisuus kritisoida poliisin toimintaa, ammatissa toimiminen vaatii myös ihmissuhdetaitoja esimerkiksi kuulustelu- ja esiintymistilanteissa sekä kykyä perustella omat toimensa. Erilaisia erityistaitoja kuten talouteen ja tekniikkaan liittyvää osaamista sekä muiden kulttuurien tunteudesta ja hyvää kielitaitoa alettiin myös tarvita viimeistään 1990-luvun Suomessa.¹³²⁹

Tutkimuksessa on osoitettu, että poliisin työssä yleisimmin eteen tulevissa tilanteissa viidessä kuudesta on kyse puhumisesta ja kuuntelemisesta. Nämä olivat kuulusteleminen, kuuleminen (*interrogation*), uhkaaminen tai käskyttäminen, tiedon antaminen ja rauhoittelu. Kommunikaatio on tärkeää tilannekuvan muodostamiselle ja toisaalta rauhanomaisen ratkaisun etsimiselle.¹³³⁰ Suurin osa poliisin työstä muodostuu siis muusta kuin mihin heidät on historiallisesta näkökulmasta tyypillisimmin koulutettu.¹³³¹

Näihin kaikkiin vaatimuksiin vastaamiseksi tarvittiin enemmän ja enemmän sellaista osaamista, jota voidaan välittää koulutuksen, *educationin*, kautta. Tällaisia ovat esimerkiksi analyttisen päättelyn ja ongelmanratkaisun taidot.¹³³² Toisaalta poliisien kouluttamiselta vaaditaan edelleen myös käytännön poliisitaitojen opettamista. Poliisit lähtevät suoraan oppilaitoksen penkiltä kenttätehtäviin, jossa heiltä vaaditaan paitsi tietynlaisen arvomaailman omaksumista, myös konkreettisia käytännön valmiuksia.¹³³³

Jos poliisityö oli aiemmin ennenkaikkea käytännön ammattilaisten työtä, jossa suoritetaan rutiininomaisia ja ennustettavia tehtäviä tutussa ympäristössä, tämän päivän poliisityö on pitkälti tietotyötä. Siihen toki sisältyy myös paljon rutiinia ja ennustettavuutta: toimintaa muun muassa raportoidaan ja seurataan varsin tarkasti. Tällaisten byrokraattisten tehtävien ei myöskään ennusteta loppuvan, erityisesti koska monesti poliisitoiminnan standardien parantaminen käytännössä tarkoittaa erilaisten hallinnollisten tehtävien lisääntymistä entisestään. Monissa

1327 HE 1986, 168, ks myös HE 64/2013 vp, 4.

1328 Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma, 1995, 3.

1329 Honkonen ja Raivola, 1991, 12. Poliisikorkeakouluhankkeen toteuttamissuunnitelma, 1995, 3. Samat taidot ovat edelleen korostuneet 2010-luvulla. HE 64/2013 vp, 4.

1330 Marenin, 2007, 176.

1331 Bradford ja Pynes, 1999, 284–5.

1332 Stanislas, 2014, 5; HE 64/2013 vp, 4.

1333 "Poliisin kotelaskoulutuksen uudelleen järjestämistä selvittäneen työryhmän mietintö." Helsinki, 1980, Ubc: 7 poliisiosaston julkaisuja 1–4 I, 9.

tehtävissä, esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden tai terrorismin torjumisessa tarvitaan kuitenkin laajaa osaamista ja ymmärrystä esimerkiksi erilaisista järjestelmistä ja toisista kulttuureista.¹³³⁴

Vuoden 2001 terrori-iskut muuttivat poliisin toimintaan kohdistuneita odotuksia maailmanlaajuisesti ja niiden vaikutukset heijastuivat myös Suomeen erityisesti EU-yhteistyön kautta. Varoja alettiin selkeämmin suunnata kansalliseen turvallisuuteen selkeämmin liittyviin projekteihin.¹³³⁵

Osittain terrori-iskut muuttivat poliisikoulutuksen sisältöä ja kansallisen turvallisuuden korostumista voidaan pitää vastakkaisena community policing -ajattelulle militaarisuudessaan. Asennemuutos ei kuitenkaan merkittävässä määrin muuttanut ennaltaehkäisevän toiminnan merkitystä. Kiinnostavasti sekä kansallisen turvallisuuden näkökulma että community policing -ideologia kannustavat tiedustelutyöhön. Sekä lähipoliisitoiminnan tyyppinen yhteisöihin keskittyvä poliisitoiminta että rikostiedustelu kytkeytyvät käytännössä tiiviisti toisiinsa ja toiminnoissa työskenteleviltä vaaditaan tiettyjä taitoja. Näitä ovat tiedon hankinta ja hallinta, yhteistyö yleisön ja paikallisyhteisöjen kanssa, analyttiset taidot sekä ongelmanratkaisukyvyt. Yhä tärkeämpää on myös tiedon jakaminen sekä kotimaassa että kansainvälisesti.¹³³⁶ Erityisesti terrorismin vastaisessa toiminnassa tiedustelun rooli terrorismin estäjänä ja häiritsijänä on merkittävä.¹³³⁷ Näin rikostiedustelun kehittäminen on tullut yhä tärkeämmäksi. Rikostiedustelu edellyttää laajaa tilannekuvaa rikollisuuden tilasta. Tämä puolestaan vaatii poliiseilta vahvoja analyttisiä taitoja.¹³³⁸ Mitä enemmän rikostiedustelu korostuu rikostorjunnassa, sitä keskeisemmäksi poliisin kouluttaminen tieteellisten ja analyttisten metodien käyttöön korostuu.¹³³⁹ Kaikissa näissä tarvitaan laajaa ymmärrystä ja osaamista, sekä itseohjautuvuutta, kaikki asioita, joiden kehittämiseen tarvitaan uudenlaista koulutusta (education).

Poliisikoulutuksen suunta on ollut koko ajan kohti korkeampaa koulutusta ja vaatimustasoa. Suunnan opetuksesta (training) kohti koulutusta (education) voidaan nähdä edustavan suuntaa kohti professiostatusta.

Tärkeitä virstanpylväitä matkalla kohti professiostatusta ovat olleet yleissivistävän opetuksen laajentaminen, poliisialan oman tutkimustoiminnan käynnistämi-

1334 Stanislas, 2014, 5–6.

1335 Chappell, 2014, 275.

1336 Hämäläinen, 2006, 40; Berlin, 2014, 35; HE 64/2013 vp, 9.

1337 Berlin, 2014, 34.

1338 Heikinheimo, 2006, 25; Hämäläinen, 2006, 42.

1339 Berlin, 2014, 34.

nen sekä korkeakoulutasoisen humanististen tieteiden opetus. Se, että poliiseilta Suomessa vaaditaan korkeakoulututkintoa, on näistä viimeisin.¹³⁴⁰ Vaikka jälkikäteen tällainen 'suunta' tai kehityskulku on tulkittavissa, tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että visio poliisista professiona olisi ollut kirkkaana mielessä kun vaatimustasoa on vähitellen nostettu. Lähinnä kyse on ollut lyhyen aikavälin haasteisiin ja toimintaympäristön muutoksiin vastaamisesta, vaikka visionääreillä on varmasti ollut myös paikkansa koulutuksen kehittämisessä.

Eräiden kansainvälisissä tutkimuksissa esitettyjen näkemysten mukaan professionalisoitumisen kriteerit eivät ole vielä täyttyneet. Vaikka poliiseille on luotu korkeakoulutusohjelmia, varsinainen poliisitiede ei ole vielä täysin kehittynyt. Monissa maissa poliiseilta myös puuttuu selkeä koulutuksellinen urapolku.¹³⁴¹

Poliisitiedettä sellaisenaan ei ole olemassa, vaan tiedeperusta rakentuu ainakin kriminologian, psykologian, sosiologian, hallintotieteiden, oikeustieteen, oikeuslääketieteen, luonnontieteiden, teknisten tieteiden ja tilastotieteen pohjalle.¹³⁴² Toisaalta eräiden näkemysten mukaan viimeaikaiset kehitykset Euroopan Unionin puitteissa ovat olleet luomassa poliisitiedettä, joka yhdistelee useita akateemisia tieteenaloja, tavoitteenaan vahvistaa poliisin professionalismia. Poliisitiede tarjoaa työkaluja sellaisten ilmiöiden, kuten kansainvälisen rikollisuuden, sosiaalisen syrjäytymisen sekä terrorismin ymmärtämiseen.¹³⁴³

Poliisikoulutus on perinteisesti ollut poliisijohtoista. Poliisitutkimuksen harjoittaminen on sen sijaan hajautunut eri tiedekuntiin ja oppiaineisiin. Koska yhtenä profession kriteerinä pidetään ammatin harjoittajien omaa tutkimusta, tällaisen tutkimuksen kehittymättömyyden voidaan katsoa erottavan poliisin muista professionaista. Muiden alojen asiantuntijoiden suorittama tutkimus ei välttämättä ole ollut omiaan vakuuttamaan poliisia tutkimuksen tuloksista.¹³⁴⁴ Poliisi ei myöskään itse päättää koulutukseen pääsyaatimuksia, vaan ne laaditaan sisäasiainministeriön toimesta, mikä rajoittaa sen itsenäisyyttä.¹³⁴⁵ Toisaalta esimerkiksi Poliisiammattikorkeakoulun harjoittama poliisitutkimus voitaisiin nähdä riittävän laajana täyttämään professionalisoitumiskriteerin.

Tietyissä mielessä professionalismiin liitetty kriteeri operatiivisesta itsenäisyydestä ei myöskään täyty poliisin kohdalla. Poliisin johtoon kohdistuu jossakin määrin

1340 Stanislas, 2014, 60.

1341 Green ja Gates 2014, 75.

1342 Oksanen, 1999, 60.

1343 Paterson, 2011, 290.

1344 Green ja Gates 2014, 78, 84. Toisaalta, kuten Tuija Hietaniemi 9.3.2017 haastattelussa totesi, poliisin oma tutkimustoiminta ei aina vakuuta yleisöään.

1345 Oksanen, 1999, 51.

poliittista painetta ja valtiovalta kontrolloi poliisityötä. Käytännön työssä itsenäisyyttä on kuitenkin merkittävä määrä.¹³⁴⁶ Vastaavaa painetta voidaan nähdä kohdistuvan myös esimerkiksi lääkärikuntaan tai asianajajiin, joten tämä paine ei erottane poliisia muista professioista. Lisäksi poliisilla on kuitenkin laajaa harjontavaltaa tehtäviensä suorittamisessa ja suunnittelussa.¹³⁴⁷

Huolimatta edellä esitetyistä puutteista suhteessa *puhtaisiin professioihin* voidaan poliisin katsoa olevan professio, eikä esimerkiksi palveluammatti. Erotuksena palveluammatteihin, poliisin rooliin liittyy sellaista itsenäisyyttä, jonka voidaan katsoa tekevän siitä profession. Nuorella aloittelevalla konstaapelilla on ensi hetkestä lähtien toiminnassaan suuri autonomia suhteessa toisten ihmisten vapauteen ja jopa henkeen. Poliisikoulutuksen edellytys on valmistaa tällaisiin tilanteisiin ja luoda kokelaille kunnollinen pohja päätöksenteolle. Pelkät lait ja säännökset eivät anna tarkkoja ohjeita tällaisiin tilanteisiin. Tästä syystä poliisi tarvitsee kriittisen ajattelun taitoja, joita erityisesti korkeakoulutuksella pyritään antamaan.¹³⁴⁸

Professionäkökulman kiistämistä voidaan tietyllä tavalla pitää myös poliisiammatin statuksen suojelemisena, vaikka perinteisesti on ajateltu juuri päinvastoin. Tyypillisesti professionalisoituminen on nähty merkittävänä elementtinä poliisimiesten asenteiden ja toiminnan muuttamisessa ja sitä on pidetty ammatin statusta nostavana tekijänä.¹³⁴⁹ Korkean statuksen kääntöpuolena on professioiden leimaaminen eliitin ammateiksi, kun taas poliisin on haluttu ajateltavan edustavan koko yhteiskuntaa. Tästä syystä poliisin legitimitetin voisi katsoa jopa kärsivän professiostatuksesta. Toisaalta, kuten Green ja Gates ovat esittäneet, voidaan ajatella, että poliisit edustavat yhteisön parhaimmistoa.¹³⁵⁰

JOHTOPÄÄTÖKSET: PYSTYMETSÄSTÄ KORKEAKOULUUN

Poliisikoulutuksen historian voi perustellusti jakaa aikakausiin usealla eri tavalla. Olen itse päättänyt jakamaan sen kahtia, poliisiopetus (training)- ja poliisikoulutus (education)-kausiin. Kahtiajako ei ole ehdoton eikä tarkkarajainen, vaan useat jakoon liittyneet kehityskulut voidaan paikantaa jo varhaisemmille ajoille. Esimerkiksi kirjallisen osaamisen merkitys poliisiin työssä on ollut kasvussa koko tutkitun jakson ajan.

Itsenäisyyden alusta aina 1960–70-luvuille saakka poliisikoulutuksen voidaan katsoa tähänneen eräänlaisen mekaanisen suorittajan opettamiseen. Poliisit

1346 Green ja Gates 2014, 78; Oksanen, 1999, 57.

1347 Oksanen, 1999, 57.

1348 Green ja Gates 2014, 78; Oksanen, 1999, 57.

1349 Stanislas, 2014, 59.

1350 Green ja Gates 2014, 77.

palvelivat valtiota yhtenä koneiston osana ja heidän tehtävänsä oli huolehtia rikollisten pidättämisestä ja järjestyksen ylläpitämisestä. Heiltä toivottiin ennen kaikkea edustavuutta, koska he edustivat valtiovaltaa sekä järkevää ja rauhallista luonnetta. Heiltä vaadittiin myös erinomaista toimintakykyä niin henkisesti kuin fyysisestikin, koska heidän tuli pystyä toimimaan rationaalisesti tilanteessa kuin tilanteessa. Poliiseiksi pääsivät käytännössä vain miehet, vaikka jonkin verran naisia toimi naiskonstaapelin tehtävissä, eli pääasiassa huoltopoliisin osana.

Tällaisten poliisien valinnassa luotettiin oman piirin päälliköiden lausuntoihin ja lyhyisiin haastatteluihin. Vähitellen poliisikokelaita alettiin myös testata psykologisesti, erityisesti älykkyyden osalta. Koulutukselta edellytettiin lähinnä kurin, järjestyksen ja edustavan käytöksen omaksumista sekä tärkeimpien poliisin toimintaan liittyvien säännösten tuntemista. Samalla kun poliisissa oli tiukka sisäinen hierarkia ja kuri, valtiovalta ei rajoittanut poliisin toimintaa laein ja säännöksin läheskään samassa mitassa kuin tänä päivänä.

1960–70-lukujen suuret yhteiskunnalliset muutokset muokkasivat sekä kansalaisten että valtiovallan ajatuksia siitä, mitä poliisin tulisi olla. Community policing -ajattelu 1960- ja 1970-luvuilla toi Suomeen alue- ja korttelipoliisitoiminnan. Samaan aikaan vuoden 1966 poliisilain myötä valtiovallan poliisiin kohdistama kontrolli kasvoi.

Vuoden 1966 lakiuudistuksen voidaan katsoa kertovan merkittävästä muutoksesta asennoitumisessa kansalaisten ja valtio- ja järjestysvallan väliseen suhteeseen. Kansalaisilla oli tähän saakka velvollisuus alistua järjestyksen ylläpitämistä vaativiin toimenpiteisiin ja heidän oikeutensa olivat toissijaisia. Poliisilain säätäminen muutti tätä käsitystä merkittävästi, korostaen poliisin vastuuta ja velvoitteita kansalaisia kohtaan. Laki takasi kansalaisille turvan mielivaltaa vastaan ja ilmensi ajatusta poliisityöstä palvelutehtävänä. Näin poliisilain säätäminen paransi merkittävästi kansalaisten oikeusturvaa.

1970-luvun alkupuolelle ajoittui myös valtakunnallisen poliisikoulutuksen systemaattisen suunnittelun käynnistyminen Sisäasiainministeriön poliisiosastolla. Suunnittelu tarkoitti ennenkaikkea koulutusohjelmien määrätietoista uudistamista sekä erikois- ja täydennyskoulutuksen kehittämistä.

Community policing -ajattelu muutti poliisitoimintaa ratkaisevasti. Se vaikutti koulutuksen sisältöön ja myös rekrytointiin. Poliisilta alettiin vaatia enemmän kontaktia kansalaisiin. Edellytettiin myös, että he kykenivät toimimaan aiempaa itsenäisemmin, ennaltaehkäisemään rikoksia ja ratkaisemaan erilaisia ongelmatilanteita tavalla, jota aiemmin ei pidetty lainkaan poliisitoimintana. Samalla heiltä alettiin odottaa uudenlaista osaamista. Muutosta heijasteli naisten vähittäinen tulo täysivaltaiseksi osaksi poliisikuntaa.

Myös siirtymä pois sotilastaustaisten henkilöiden suosimisesta rekrytoinnissa oli merkki asenteiden kääntymisestä. Vuosikymmenten ajan poliisin rekrytointi keskittyi nimenomaan sotilastaustaisiin henkilöihin ja eräässä vaiheessa aliupseerikoulutus oli koulutuksen pääsyedellytyksenä. Poliisia oli perinteisesti pidetty paramilitaarisenä organisaationa, jonka toimintaan sopeutumisessa auttaa sotilaskoulutus. Community policing -ajattelu muutti asetelmaa minkä seurauksena alettiin nähdä, että sotilastaustalla saattoi olla jopa huono vaikutus uusien toimintastrategioiden kannalta.¹³⁵¹ 1990-luvun kuluessa muutos vietiin päätepisteeseen ja siitä lähtien poliisiksi on ollut mahdollista hakeutua myös ilman sotilaskoulutusta.

Näyttäisi, että Suomessa community policing -ideologia tuli osaksi poliisikoulutusta ja poliisien rekrytointia varsin aikaisessa vaiheessa ja siitä tuli erittäin merkittävä suomalaisen poliisin toiminnan kannalta.

Koulutukselle tämä poliisiin kohdistuneiden odotusten muutos tarkoitti uutta haastetta. Miten yhdistää käytännön osaamisen opettaminen kriittisen ajattelun kehittämiseen? Minkälainen on kriittisesti ajatteleva poliisi? Kriittisyyteen kannustaminen poliisikoulutuksessa on ilmiö, jonka voidaan nähdä mikrotasolla pelaavan valtavaa yhteiskunnallista käännettä, viimeistä siirtymää *alamaisuudesta kansalaisuuteen*. Aikaisemmin poliisin tehtävä miellettiin ennen kaikkea autoritaarisen kontrollin tuottamiseksi. Kontrollielementti on edelleen läsnä, mutta nyt korostuu ajatus poliisin tehtävästä palvelutehtävänä.

Pidän kuvailemaani siirtymää kohti community policing -ajattelua tärkeimpänä historiallisena muutoksena poliisikoulutuksen kannalta. Tällainen käänne on mahdollinen ainoastaan korkean koulutustason yhteiskunnassa. Se, että poliisille annetaan ennen kaikkea tietäntyyppiseen ajatteluun valmentava koulutus, ammattikorkeakoulututkinto, tarkoittaa, että poliisin tehtävä nähdään asiantuntijatehtävänä. Mutta samaan aikaan se kertoo laajemmasta yhteiskunnasta jotain. Minkälainen on se kansa, joka tarvitsee asiantuntijoita järjestyksen- ja kurinpitoon?

Poliisiin kohdistuneista uusista vaatimuksista syntyi vähitellen tarve poliisin koulutustason nostamiselle. Samansuuntaisesti vaikutti poliisin ulkopuolinen tekijä, 1980-luvun koulutuksen keskiasteen koulujärjestelmän uudistus, johon poliisikoulutuksen tuli sopeutua. Poliisiin kohdistuneet uudet odotukset synnyttivät lopulta myös tarpeen poliisin korkeakoulutukselle, jota alettiin suunnitella vuosikymmenen loppupuolella. Samalla vuosikymmenellä käynnistyi myös poliisin johtamistaidon koulutus, minkä tarve voidaan myös liittää uudenlaisen, ongelmanratkaisukykyisen poliisimiehen kouluttamistavoitteeseen.

Poliisin päällystökoulutus nostettiin korkeakoulutasolle vuonna 1998, jolloin se siirrettiin uuteen Poliisiammattikorkeakouluun. Samalla Turun ja Tampereen yliopistoon luotiin poliisialan professuurit. Poliisiuralta avautui näin reitti aina tohtoritutkintoon saakka. Päällystön koulutuksen korkeakoulutasolle nostanutta muutosta edelsi määrätietoinen tutkimustoimintaan panostaminen 1990-luvun alusta lähtien. Poliisiammattikorkeakoulu on systemaattisesti painottanut tutkimusta osana toimintaansa. Vuoden 2014 alussa myös poliisin perustutkinnosta tehtiin ammattikorkeakoulutasoinen ja samalla päällystökoulutus nostettiin yleiseksi ammattikorkeakoulututkinnoksi.

Korkeakoulutusvaatimuksesta syntyi itseään ruokkiva kierre, sillä korkeakoulutusmahdollisuudet muuttivat poliisin rekrytointipohjaa. Erityisesti polun avaaminen perustutkinnosta aina tohtoritasolle saakka saattaa olla käännekohta sen kannalta, ketkä pyrkivät suorittamaan poliisitutkintoa. Onko suomalainen poliisi asenteiltaan ja taustoiltaan täysin toisenlainen kuin kaksikymmentä vuotta sitten? Asia vaatisi ehdottomasti lisätutkimusta.

Poliisikoulutuksen satavuotishistoria on ollut kertomus kouluttamattoman *duunarin* muuttumisesta akateemiseksi tietotyöläiseksi. Samaa prosessia voidaan kuvata myös sanomalla sitä kertomukseksi poliisin professionalisoitumisesta. Koulutuksen merkitys tässä prosessissa on ollut keskeinen. Tutkimuksessa kuvattu muutos *trainingista* eli poliisiopetuksesta kohti *educationia* eli poliisikoulutusta on täysin rinnastettavissa poliisin professionalisoitumiskehitykseen. Mitä enemmän ammatin oppimisessa painottuu *education*, sitä lähempänä professionaalia statusta sen voi katsoa olevan.

Jännite *trainingin* ja *educationin*, eli käytännön ja teorian opettamisen välillä on ollut poliisikoulutuksen haaste koko käsittelyssä olleen satavuotiskauden ajan. Pitkään ammattia pidettiin sellaisena, jonka voi oppia vain kentällä, käytännössä. Vuosikymmenten ajan poliisiksi rekrytoitiin ”pystymetsästä” suoraan nuoremman konstaapelin tehtäviin. Vasta käytännöllisen poliisikokemuksen jälkeen konstaapeli saattoi päästä poliisikoulutukseen. Ajateltiin, että koulutuksesta ei ole hyötyä ennen kuin on nähnyt kentän todellisuuden. Lisäksi miehen soveltuvuus poliisitoimeen oli mielekästä tutkia tositoimissa, ennen kuin hänet otettiin koulutukseen. Lisäksi, kuten Juha Oksanen on todennut, on olemassa ristiriita sen suhteen mitä oppeja pidetään hyödyllisinä työn kannalta (käytännössä saadut opit) ja sen kanssa että yhteiskunnassa arvostetaan formaalia, abstraktia ja yleistä tietoa.¹³⁵² Toisaalta viime vuosikymmenten muutokset poliisitoiminnassa ovat korostaneet oppeja, joiden omaksuminen edellyttää korkean tason koulutusta, joka valmentaa oma-aloitteisuuteen ja luo pohjan itsenäiselle ongelmanratkaisukyvyille.

1352 Oksanen, 1999, 36.

Muutos poliisitoiminnan sisällössä ja poliisikoulutuksessa on muuttanut myös rekrytointikriteereitä. Vaikka kriteerit ovat vaihdelleet sadan vuoden ajalla, tietyt toivotut ominaisuudet ovat säilyneet samoina alusta lähtien. Tärkeää on tietynlainen esimerkillisyys. Alkuvuosina tässä korostui etenkin ulkoinen olemus, terveet elämäntavat ja tehtävään sopiva luonne, eivätkä nämä ihanteet suinkaan ole kokonaan poistuneet. Urheilullisuuden ja poliittisen luotettavuuden lisäksi sotilaallisesta taustasta nähtiin olevan merkittävää hyötyä. Koulutuksen funktio oli ennen kaikkea kurin ja järjestyksen juurruttamisessa poliisivoimiin. Jossain määrin nämä ominaisuudet ja tavoitteet ovat edelleen relevantteja, mutta samalla kriteerit ovat tarkentuneet ja tiukentuneet ja aikaisemmin ei-niin-hyödyllisenä pidetystä *lukupäästä* on tullut välttämättömyys sisäänpääsyn ja opiskelussa pärjäämisen kannalta. Sotilaallisuuden vaatimus on poistunut, eikä armeijan suorittamisesta enää heru edes lisäpisteitä pääsykokeessa.

Nyt poliisilta odotetaan laajaa teoreettista osaamista ja ymmärrystä. Koulutuksella pyritään luomaan ongelmanratkaisukykyisiä, itsenäiseen työskentelyyn kykeneviä poliisimiehiä, joilla on valmiutta ja kiinnostusta elämänmittaiseen oppimiseen. Samalla poliisikoulutuksen luonne ennen kaikkea paikalliseen ja valtiolliseen toimintaan valmentavana koulutuksena on muuttunut globalisaation ja eurooppalaisen yhteistyön myötä. Ammatin perusedellytyksiin kuuluu kyky toimia muuttuvassa toimintaympäristössä, tehdä läheistä yhteistyötä eri sidosryhmien kanssa sekä yli kulttuuri-, kieli- ja valtion rajojen.

Opettajien suhteen on pyritty etsimään oikeanlaista tasapainoa käytännön ja teoreettisen osaamisen ja pedagogisten taitojen välillä. Alunperin opettajat olivat lakimiehiä ja upseereita, myöhemmin heiltä alettiin odottaa kokemusta käytännön poliisityöstä. Pedagogista osaamista on alettu vaatia vasta viime vuosikymmenten aikana.

Käännekohta poliisin työn ja koulutuksen luonteessa voidaan ajoittaa 1960- ja 1970-lukujen yhteiskunnalliseen murrokseen. Voidaan ajatella, että Suomessa poliisin professionalisoituminen alkoi vuoden 1966 poliisilain luomisesta, lähipoliisitoiminnan käynnistymisestä ja koulutuksen painopisteen hitaasta muutoksesta aiemmasta *trainingista* kohti *educationia*. Muutos saavutti viimeisen pisteensä vuonna 2014, kun poliisin peruskoulutus nostettiin ammattikorkeakoulutasolle.

Muutoksen juuret ovat kauempana historiassa; koko 1900-luvun ajan on poliisin koulutustasoa nostettu kaikkialla maailmassa. Poliisiopetus ja -koulutus alettiin vähitellen nähdä tärkeiksi elementeiksi poliisin professionalisoinnissa ja modernisoinnissa. Alettiin ajatella että koulutuksella pystyttiin paitsi parantamaan yksilöiden työsuorituksia myös kehittämään poliisiorganisaatioita.

Yhteiskunnan näkökulmasta poliisiopetuksella ja -koulutuksella on ollut se etu, että sillä on voitu ennaltaehkäistä poliisin virkavirheitä ja parantaa koko poliisi-insti-

tuutiota. Kansainvälisellä tasolla poliisikoulutuksella on pyritty parantamaan erityisesti poliisin teknistä osaamista. Koulutusta on käytetty välineenä, jonka avulla on pyritty viemään esimerkiksi community policing -ajattelua, ihmisoikeusajattelua, ja demokraattisia instituutioita kehittyviin ja entisiin kommunistivaltioihin.¹³⁵³

Ne elementit, jotka ensimmäisenä nousivat tarpeellisiksi poliisin ominaisuuksiksi community policing -ajattelun myötä, ovat samat, joiden perusteella voidaan katsoa poliisiin siirtyneen taitotyöläisestä tietotyöläiseksi. Jännite käytännön opetusta (training) vaativien ammatillisten taitojen ja ongelmanratkaisukykyä, kriittisyyttä ja analyttisyyttä vaativien akateemisen ymmärryksen välillä on kuitenkin edelleen olemassa. Monissa maissa poliisikoulutusta pidetään edelleen enemmän ammatillisena kuin akateemisena koulutuksena.¹³⁵⁴ Suomi on ollut etulinjassa poliisikoulutuksen muokkaamisessa nykypäivän haasteisiin vastaavaksi koulutukseksi. Hauskalla tavalla poliisin vaaleansiniset paidankaulukset kuvaavat tätä kahden maailman, sinikaulusten, eli *duunareitten* ja valkokaulusten, eli *siistiä sisätyötä* tekevien henkilöiden toimintaympäristöjen törmäämistä.

Tutkimus on pyrkinyt tarjoamaan ensimmäisen katsauksen suomalaisen poliisikoulutuksen historiaan. Koska tavoitteena on ollut yleiskuvan luominen, yksityiskohtiin ei ole kiinnitetty huomiota perinteisen historiikin antaman mallin mukaisesti. Poliisikoulutuksen osalta tutkittavaa on jäljellä paljon. Asia, jota tässä työssä ei ole lainkaan sivuttu, ovat konkreettiset opiskelijavalinnat. Vaikka vanhoja materiaaleja ei olekaan saatavissa, olisi mielestäni kiinnostavaa tutkia tuoreempia aineistoja ja selvittää, keitä koulutukseen on oikeastaan valittu ja minkälaiset asiat ovat estäneet opiskelemaan pääsyn. Myös päällystökoulutukseen liittyviin kysymyksiin olisi kiinnostavaa saada lisävalotusta. Minkälaisia ideologisia painotuksia päällystökoulutuksessa on ollut? Kuinka johtamisopit tulivat poliisiin? Avoimeksi myös kysymys siitä, kumpi oli ensin, muutos kentän ajattelussa, joka siirtyi käytännön työssä toimineiden opettajien kautta koulutukseen vai tuotiinko koulutuksen kautta uusia ajatuksia kenttätööhön? Oliko poliisin professionalisatio enemmän kentältä vai valtionhallinnosta lähtöisin? Lukuisia muitakin kysymyksiä on jäänyt vastaamatta ja lisätutkimus niin poliisiin kuin sen koulutuksenkin historiasta olisi tervetullutta.

Lähdin tekemään tutkimusta ajatuksella, että poliisikoulutuksen muutos kertoo tarinaa nimenomaan poliisin professionalisoitumisesta. Nyt ajattelen, että poliisikoulutuksen kehitys kuvaakin kertomusta koko yhteiskunnan professionalisoitumisesta. Millainen kansa, sellainen poliisi.

1353 Corder ja Shain, 2011, 281.

1354 Chappell, 2014, 277.

Poliisin eettinen vala otettiin käyttöön vuoden 2001 alussa. Eetiinen vala ei ole juridisesti sitova, mutta sen antamisella halutaan korostaa poliisina toimimisen vastuullisuutta. Valan ottaa vastaan poliisiylijohtaja. *Poliisiammattikorkeakoulu*

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

LYHENTEET

HPL HELSINGIN POLIISILAITOS
KRP KESKUSRIKOSPOLIISI
LP LIKKUVA POLIISI
LPK LIKKUVA POLIISIKOMENNUSKUNTA (1930–1944)
SM SISÄASIAINMINISTERIÖ
VPK VALTION POLIISIKOULU

ARKISTOLÄHTEET

KANSALLISARKISTO (KA), HELSINKI

Valtion poliisikoulu:

CA: 1, Johtokunnan pöytäkirjat 1929–1961.
HA:1, Vuosikertomukset 1918–1925.
HA:1, Vuosi- ja toimintakertomuksia; koulutus- ja opetusaineistoa.
HC:1, Toimintakertomukset 1950–1957.
HC:1, Ehdotus LP:n alokaskoulun uudeksi koulutusohjelmaksi, 1950-luku?
HC:1, Pöytäkirja, Suomen Poliisien Liiton järjestämä neuvottelutilaisuus poliisikoulutuksen uudistamisesta, 23.1.1951.
HC:1, Päällystöluokan opetusohjelma, 1955/56?
HC:1, Ehdotus poliisitoimiin ottamisesta ja miehistölle annettavasta koulutuksesta, 29.4.1959.
HC:1, Olavi Jotuni, Mietteitä alokas- ja miehistökoulutuksesta, 1959?
HC:1, Järjestyspoliisipäällystön jatkokurssin ohjelma, syksy 1958.
HC:1, Ohjeet poliisikoulun päällystöluokalle pyrkiville, 1959/1960.
HC:1, Naispoliisikurssin ohjelma keväällä 1960.
HC:1, Alokaskouluun pyrkiviä koskevat lomakkeet, 21.5.1960.
HC:1, VPK JÄRJESTYSSÄÄNTÖ, 1961/1962.

Liikkuva poliisi:

HIA: 2–3, Toimintakertomukset 1934–1946.
HI: 1, Toimintakertomukset ja yhdistelmät, 1945–1958.
HI: 2, Toimintakertomukset ja yhdistelmät 1956–61.
HIB: 3, Toimintakertomukset ja yhdistelmät 1962–68.
HF: 2, Toimintakäskyt ja ohjeet 1948–1968.

EK-VALPO:

EK-VALPO I, 88, Kuopio, 1945.
EK-VALPO II, VP II, KAJAANI, 1945–46.
EK-VALPO, VP II, 1945–46.

SM arkisto:

AA:1-74, SM kirjediaarit 1919-1962.
HA: 1, Salainen arkisto, poliisiasiat, 1939-40, 1943-44.
HB: 1, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1919-1932.
HB: 2, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1933-1938.
HB: 3, Maaherrojen kokousten pöytäkirjat, 1939-1962.
DD: 1, kiertokirjeet, 1933.
DD: 4, kiertokirjeet, 1935.
DD: 6, kiertokirjeet, 1937.
DD: 9, yleiskirjeet, 1942.
DD: 10, yleiskirjeet, 1943.
DD: 17, yleiskirjeet, 1950-1950.
DC: 11, yleiskirjeet, 1944.
DC: 5, kiertokirjeet, 1945.

SM II arkisto:

FA: 1, Sisäasiainministeriön yleiskirjeet, 1963-1997.
HB: 1, Poliisin PR-toimiston päiväkirjat, 1966-68.
HF: 8, Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1974-77.
HF: 9, Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1974-77.
HF: 11, Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1977-80.
HF: 12a, Komiteat, toimikunnat, neuvottelukunnat ja työryhmät, 1980-95.
HF: 208, Komiteat, toimikunnat neuvottelukunnat ja työryhmät, 1984-1986.
UCA: 6, Komiteamietinnöt 1966-1967.

Tasavallan presidentin kanslian III arkisto:

HQB:1, Parlamentaarinen poliisikomitea, 1984-1986.
UBC:1-45, Poliisiosaston julkaisut, 1951-2000.

Helsingin poliisilaitoksen arkisto (HPL):

382/KD II 1946, Poliisitarkastajien neuvottelukokouksen ptk 18.-19.10.1945.

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN ARKISTO

TILASTOTIETOA LIKKUVAN POLIISIN ALOKASKURSEISTA 1949-1961.
KALLIO, P. (tarkastaja): "Liikkuvan poliisin alokaskoulutus." 15.3.1958.
MIEHISTÖKURSSIT VUONNA 1965. Poliisiopisto 10.3.1966.
POLIISIKOULU KU, muut tilastot. Opiskelijavalinnan tilastot vuositasona: hakutilasto1986-2005 hakeneet.
POLIISIOPISTON JA POLIISIN KURSSIKESKUKSEN VUOSIKERTOMUS 1981-85.
POLIISIOPISTON TOIMINTAKERTOMUS 1986-90.
POLIISIOPISTO TOIMINNAN ESITTELY, 1988.
JOTUNI, OLAVI: "Ehdotus, joka koskee oppilaiden valitsemista poliisikoulun alipäällystöluokalle." Päiväämätön, noin 1960-luku.
OHJEITA POLIISIOPISTON PÄÄLLYSTÖKURSSILLE HAKIJOILLE. Poliisiopisto, Otaniemi, 16.2.1968.
MERONEN, ESA: "Poliisikoulusta ja sen toiminnasta." Poliisikoulu, Tampere, 1986.

PETTERSSON, VALTER: "Poliisin ammattikoulutuksen sopeuttaminen keskiasteen koulunuudistukseen." Aineistoa Poliisiopiston opettajien seminaariin 13.6.1988. SM 11.5.1988.

HELSINGIN POLIISILAITOKSEN MAHDOLLISUUDET JÄRJESTÄÄ POLIISIN PERUSTUTKINNON PERUSJAKSO I. Helsingin poliisilaitoksen hallinto-osasto, n:o 866/87, Helsinki, 15.3.1991.

VALINTAPERUSTEET JA HAKUMENETTELY POLIISIN PERUSKOULUTUKSEEN. Poliisikoulu, 1992.

VALINTAPERUSTEET JA HAKUMENETTELY POLIISIN PERUSKOULUTUKSEEN. Poliisikoulu, 1993.

POLIISIKORKEAKOULUHANKKEEN TOTEUTTAMISSUUNNITELMA 29.9.1995.

KRP:N LAUSUNTOLUONNOS LIITTYEN POLIISIKORKEAKOULUHANKKEESEEN (päiväämätön).

POLIISIKORKEAKOULUN PERUSTAMINEN, HANKKEEN LOPPURAPORTTI. Poliisin ylijohto, 1995.

PETTERSSON, VALTER (koulutuspäällikkö, SM poliisiosasto): Kirje sisäasiainministeri Jan-Erik Enestamille. "Viite: Apulaisprofessori Urpo Kankaan kirjoitus Yliopisto-lehdessä 4.12.1995." 15.12.1995.

"POLIISIKOULUTUKSEN NYKYTILAAN JA POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN SIJAINNITUSPAIKKAAN LIITTYVÄ SELVITYS." Haastatteluyhteenveto, 1.11.1999, SM Poliisiosasto.

"POLIISIKOKELAIDEN REKRYTOINTISTRATEGIA." Poliisikoulun valintayksikkö, 14.9.2000.

SISÄASIAINMINISTERIÖ, POLIISIOSASTO: Päätös poliisiammattikorkeakoulun siirrosta Tampereen Hervantaan. SM-2002-02341/Tu-43, 28.8.2003.

POLIISIKOULUTUKSEN REKRYTOINTISTRATEGIA. Poliisikoulu, 21.12.2004.

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU: Lausunto koskien Sisäasiainministeriön hallinnonalan oppilaitosten rakenteellista edelleen kehittämistä. 30.4.2008.

"PYRI POLIISIIN" -esite. Poliisikoulu, Tampere, 15.8.2000.

"PYRI POLIISIKSI" -esite. Poliisikoulu, Tampere, 16.11.2000.

"HAKU PÄÄLLÄ" -esite. Poliisikoulu 16.11.2004.

Opinto-opaat:

POLIISIHALLINNON KOULUTUSOHJELMA JA OPINTO-OPAS VUODELLE 1993, 1992.

POLIISIPÄÄLLYSTÖN VIRKATUTKINTO, OPINTO-OPAS. Sisäasiainministeriö, 1994.

POLIISIHALLINNON KOULUTUSOHJELMA JA OPINTO-OPAS VUODELLE 1995.

Sisäasiainministeriö, poliisin ylijohto, 1994.

POLIISIHALLINNON KOULUTUSOHJELMA JA OPINTO-OPAS VUODELLE 1996.

Sisäasiainministeriö, poliisin ylijohto, 1995.

POLIISIHALLINNON KOULUTUSOHJELMA JA OPINTO-OPAS VUODELLE 1997.

Sisäasiainministeriö, poliisin ylijohto, 1996.

POLIISIHALLINNON KOULUTUSOPAS VUODELLE 1998. Sisäasiainministeriö, 1997.

VIRALLISJULKAISUT

KERTOMUS HELSINGIN KAUPUNGIN KUNNALLISHALLINNOSTA. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. 32/ 1919, Helsinki, 1922.

KOMITEAMIENTINTÖ koskien ehdotusta poliisiopetuksen järjestämiseksi, 7/1926.

MIETINTÖ poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944.

POLIISIN JÄRJESTELYKOMITEAN MIETINTÖ, Helsinki, 15/1958.

POLIISIN JÄRJESTELYKOMITEAN OSAMIENTINTÖ n:o 8, Helsinki, 1964.

POLIISIKOULUTUSHENKILÖSTÖTYÖRYHMÄN MIETINTÖ, Helsinki, 1978.

POLIISIN KOULUTUSVALINTATYÖRYHMÄN MIETINTÖ, Helsinki, 1978.

PARLAMENTAARISEN POLIISIKOMITEAN MIETINTÖ (PPKM), Helsinki, 16/1986.

KIRSTI NIEMINEN: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988.

SISÄASIAINMINISTERIÖN POLIISIOSASTO. Poliisipäällystön virkatutkinto. Opinto-opas. opetussuunnitelma ja tutkintovaatimukset. Helsinki, 1994.

SISÄASIAINMINISTERIÖN POLIISIOSASTO. Poliisikorkeakoulun perustaminen. Hankkeen loppuraportti. Helsinki: Painatuskeskus Oy, 1995.

POLIISIKORKEAKOULUHANKKEEN TOTEUTTAMISSUUNNITELMA, 29.9.1995.

POLIISIKOULUTUKSEN ARVIOINTI- JA STRATEGIATYÖRYHMÄN MIETINTÖ, SM, Poliisiosasto, 2001.

LEHDET JA MUU MEDIA

SUOMEN POLIISILEHTI 1921–1969.

POLIISIMIES 1933–1987.

POLIISI 1975–2003.

YLEN ELÄVÄ ARKISTO: Kahdeksan surmanluotia – suomalaisen poliisin turvallisuus. 8.9.2006. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/kahdeksan-surmanluotia-suomalaisen-poliisin-turvallisuus> Haettu 27.2.2018.

LAIT, ASETUKSET, SOPIMUKSET, HALLITUKSEN ESITYKSET JA OHJESÄÄNNÖT

ARMOLLINEN ASETUS poliisin järjestämisestä niissä kaupungeissa, joissa on täydellinen poliisilaitos. 114/ 26.8.1903.

ARMOLLINEN ASETUS poliisikunnan järjestämisestä niissä kaupungeissa ja muissa yhdyskunnissa, joissa ei ole täydellistä poliisilaitosta. 42/18.2.1904.

INTERNATIONAL CONVENTION for the Suppression of the Traffic in Women and Children. Geneve, 30.9.1921.

ASETUS poliisitoimesta Suomessa, 57/14.2.1925.

ASETUS sisäasiainministeriöstä, 58/ 26.2.1926.

LAKI valtion poliisikoulusta, 80/ 15.2.1929.

ASETUS valtion poliisikoulun järjestysmuodosta, 81/15.2.1929.

LAKI poliisitarkastajan toimien perustamisesta, 43/30.1.1931.

ASETUS sisältävä poliisitarkastajien ohjesäännön, 44/30.1.1931.

LAKI rikostutkimuskeskuksesta, 427/ 10.12.1937.

ASETUS poliisitarkastajista, 1068/30.12.1943.

ASETUS Sisäasiainministeriön poliisiasiainosastosta, 598/55 6.9.1944.

ASETUS valtion poliisikoulusta, 1273/ 20.12.1945.

SISÄASIAINMINISTERIÖN PÄÄTÖS, sisältävä Valtion poliisikoulun ohjesäännön, 1342/31.12.1945.

SISÄASIAINMINISTERIÖN PÄÄTÖS Valtion poliisikoulun ohjesäännön sisältävän sisäasiainministeriön päätöksen muuttamisesta, 761/28.10.1946.

LAKI suojelupoliisista, 878/ 17.12.1948.

ASETUS suojelupoliisista, 879/ 17.12.1948.

ASETUS liikkuvasta poliisista, 172/4.3.1949.

ASETUS sisältävä poliisikoiraloituksen johtosäännön, 690/22.12.1951.

LAKI keskusrikospoliisista, 510/ 30.12.1954.

ASETUS keskusrikospoliisista, 30/21.1.1955.
SISÄASIAINMINISTERIÖN PÄÄTÖS Valtion poliisikoulun ohjesäännön sisältävän sisäasiainministeriön päätöksen muuttamisesta, 127/11.3.1955.
ASETUS Valtion poliisikoulusta annetun asetuksen muuttamisesta, 37/18.1.1957.
LAKI Valtion poliisikoulun nimen ja sijoituspaikan muuttamisesta, 485/14.9.1962.
HALLITUKSEN ESITYS eduskunnalle poliisilaiksi, 130/13.1.1964.
POLIISILAKI, 84/18.2.1966.
POLIISIASETUS, 119/14.2.1969.
LAKI poliisilain muuttamisesta, 53/25.1.1973.
ASETUS poliisihallinnon neuvottelukunnista, 675/16.8.1973.
POLIISIOPISTON OHJESÄÄNTÖ, 27.10.1975.
POLIISIASETUS, 737/23.8.1985.
LAKI poliisihallinnosta, 110/14.2.1992.
SM: Ohjeet poliisikokelaiden valintaa varten, 20/011/22.8.1994.
POLIISILAKI, 493/7.4.1995.
ASETUS poliisikoulutuksesta, 1272/19.12.1997.
HALLITUKSEN ESITYS Eduskunnalle laiksi poliisikoulutuksesta sekä laeiksi poliisin hallinnosta annetun lain ja poliisilain 7 §:n muuttamisesta, 168/19.12.2003.
PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTO: Hallituksen esitys laiksi poliisikoulutuksesta sekä laeiksi poliisin hallinnosta annetun lain ja poliisilain 7 §:n muuttamisesta.,PeVL 28/2004 vp – HE 168/2003.
LAKI poliisikoulutuksesta, 68/4.2.2005.
LAKI poliisikoulutuksesta annetun lain muuttamisesta, 499/26.6.2009.
POLIISILAKI, 872/22.7.2011.
LAKI Poliisiammattikorkeakoulusta, 1164/30.12.2013.
HALLITUKSEN ESITYS eduskunnalle laiksi Poliisiammattikorkeakoulusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, HE 64/2013 vp.
VALTIONEUVOSTON ASETUS Poliisiammattikorkeakoulusta, 282/3.4.2014.

HAASTATTELUT

4.10.2016 VALTTER PETERSSON
27.9.2016 PETRI ALKIORA
9.3.2017 TUIJA HIETANIEMI

INTERNET-SIVUT

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU: Haku oppilaitokseen: usein kysytyt kysymykset. http://www.polamk.fi/usein_kysytyt_kysymykset/poliisi_amk_haku Haettu 19.1.2017.
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU: Vaatimukset hakijalle. http://www.polamk.fi/amk/haku_ja_valinta/hakuvaatimukset Haettu 9.4.2017.
THE ASSOCIATION OF EUROPEAN POLICE COLLEGES. <https://www.aepc.net/> Haettu 4.4.2017.
TYÖSUOJELUN HISTORIAA. <http://www.tyosuojelu.fi/tietoa-meista/ysteystiedot/tyosuojelunayttely/historiaa> Haettu 15.3.2017.

KIRJALLISUUS

- ALIPÄÄLLYSTÖKURSSI 1, MIEHISTÖKURSSI 2, KOKELASKURSSI 1, Helsinki 1962, 13.
- BACKSTRÖM, ÅKE. 1966. Suomen Poliisipäällystö. Mikkeli: Suomen Poliisipäällystöyhdistys ry.
- BERLIN, M. 2014. An Overview of Police Training in the United States, Historical Development, Current Trends and Critical Issues: The Evidence. Teoksessa: International Perspectives on Police Education and Training, toim. Perry Stanislas, 23–41. Abingdon, Oxon and New York, NY: Routledge.
- CAIN, MAUREEN. 1972. "Police professionalism: Its meaning and consequences." *Anglo-American Law Review* 1 (2): 217.
- CHAPPELL, A. 2014. Police Training in America. Changes in the New Millenium. Teoksessa: International Perspectives on Police Education and Training, toim. Perry Stanislas, 274–288. Abingdon, Oxon and New York, NY: Routledge.
- CORDNER, GARY JA CYNTHIA SHAIN. 2011. "The changing landscape of police education and training." *Police Practice and Research* 12, 4, 281.
- FURUHAGEN, BJÖRN, 2015. "The making of a social, representative and intellectual police force. Recruitment and education of police trainees in Sweden during the 20th century." *Nordisk politiforskning*, 2, 1, 6–33.
- GOLDSTEIN, HERMAN, 1990. Problem-oriented Policing. New York: McGraw-Hill.
- GRAVELLE, JAMES JA COLIN ROGERS (toim.) 2014. Researching the Police in the 21st Century. International Lessons from the Field. Hampshire, UK; New York, NY, USA: Palgrave Macmillan.
- GREEN, TRACEY JA ALISON GATES. 2014. "Understanding the process of professionalisation in the police organisation." *The Police Journal: Theory, Practice and Principles* 87, 2, 75–91
- HARTIKAINEN, T., M. MANNERMAA JA P. SELIN. 1995. Poliisibarometri 1994. Helsinki: Sisäasiainministeriön poliisiosaston julkaisuja, 9.
- HAYTHORNE, MARK. 2007. Police Training and Education in the United Kingdom. Teoksessa: Police Education and Training in a Global Society. Toim. Kratcoski, Peter C. ja Dilip K. Das, 241–257. Lanham: Lexington Books.
- HEIKINHEIMO, SANNA. 2006. Keskusrikospoliisin rooli muuttuvassa toimintaympäristössä. Teoksessa Rikostorjunnan etulinjassa. Keskusrikospoliisi 80 vuotta. Toim. Klaus Kaartinen, 9–26. Helsinki: Keskusrikospoliisi.
- HIETANIEMI, TUIJA. 1992. Lain vartiosta : Poliisi Suomen politiikassa 1917–1948. Historiallisia tutkimuksia, 166. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- HIETANIEMI, TUIJA. 1993. "Tarkoin tutkimalla ja valikoimalla ja huolellisesti ja johdonmukaisesti kasvattamalla ja opettamalla." Poliisikoulutuksen viitanväljää rautatien rakentamisesta Valtion poliisikoulutun vakinaistumiseen. Poliisikoulutus 75 vuotta. Historiaa, nykypäivää ja henkilökohtaisia muistoja poliisikoulutuksesta. Eripainos ME2000-Lehdestä, 8, 6–27.
- HIETANIEMI, TUIJA. 1995. Totuuden jäljillä : Suomalaisen rikospoliisin taival. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- HIETANIEMI, TUIJA. 2002. Imatran nimismiespiiristä kihlakuntaan. Poliisitoimen ulottuvuudet ja reunaehdot jatkosodan päättymisestä 2000-luvulle. Imatra: Imatran kihlakunnan poliisilaitos.
- HILAL, SUSAN, JAMES DENSLEY, AND RUOHUI ZHAO. 2013. "Cops in college: Police officers' perceptions on formal education." *Journal of Criminal Justice Education* 24, 4, 461.
- HONKONEN, RISTO. 2001. "Komisarioksi oppiminen. koulutuksen vaikuttavuus ja työssä oppiminen." Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 11.
- HONKONEN, RISTO. 2000. "Työssä oppiminen osana poliisin peruskoulutusta." Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia. Vol. 8. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- HONKONEN, RISTO. 1999. Poliisi ja opintoviikon metsästys: Koulutus poliisimiehen elämässä. Tampere: Tampereen yliopisto.

- HONKONEN, RISTO, JA REIJO RAIVOLA. 1991. "Siviilistä poliisiksi : Poliisiksi sosiaalistumisen tarkastelu." Julkaisusarja / Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitos, 48. Tampere: Tampereen yliopisto.
- HÖVE, KERSTI. 2012. *Politituddanning I Norge. Fra konstabelkurs til bacheloruddanning*. Oslo: Politihøgskolen.
- HÄMÄLÄINEN, ERKKI. 2006. Poliisitoiminnan muutokset Euroopan integraatiossa. Teoksessa: Rikostorjunnan etulinjassa. Keskusrikospoliisi 80 vuotta. Toim.Klaus Kaartinen, 27–46. Helsinki: Keskusrikospoliisi.
- IMMONEN, SEPPÖ. 2007. "Perusta poliisiuralle. poliisin perustutkinnon arviointi ja kehittämisehdotukset." Helsinki: Poliisikoulun julkaisuja, 6.
- JUSSILA, OSMO, SEPPÖ HENTILÄ JA JUKKA NEVAKIVI. 2009. Suomen poliittinen historia. Helsinki: WSOY.
- KAARTINEN, KLAUS, toim. 2006. Rikostorjunnan etulinjassa: Keskusrikospoliisi 80 vuotta. Helsinki: Keskusrikospoliisi.
- KALENIUS, ALEKSI. 2014. "Suomalaisten koulutusrakenteen kehitys 1970–2030." Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 1.
- KELLING, GEORGE L. JA CATHERINE M. COLES. 1996. *Fixing broken windows: Restoring Order and Reducing Crime in Our Communities*. New York: Martin Kessler Books.
- KETTUNEN, HEIDI JA TEEMU KEMPPAINEN. 2011. "Selvitys opiskelijoiden koulutuspoluista, koulutuksen laadusta ja opiskelukyvyistä." Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiön raportti, Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- KESKINEN, KIMMO JA OULA SILVENNOINEN. 2004. Helsingin poliisilaitoksen historia 1826–2004. Helsinki: Helsingin kihlakunnan poliisilaitos.
- KERKELÄ, LASSE JA JUKKA HARJU. 2018. "Suomen poliisi on vakavan ongelman edessä: tarpeeksi laadukkaista hakijoista on pulaa – Välillä ihmetyttää, että jotkut eivät ole lukeneet valintakoe kirjaa." Helsingin Sanomat, Kotimaa, 10.4.2018.
- KORANDER, TIMO. 2004. "Poliisikulttuuri – poliisiammatin ja -tutkimuksen väline." *Oikeus*, 1, 4–24.
- KORANDER, TIMO. 2014. "Rikottujen ikkunoiden nollatoleranssi. Tutkimus New Yorkin rikostorjunnan uuskonservatiivi-mallista Suomessa." Turku: Turun yliopiston julkaisusarja, Annales Universitatis Turkuensis C 390.
- KORKEAKOULUJEN ARVIONTINEUVOSTO. 1998. "Korkeakoulutettu poliisi. poliisiammattikorkeakoulun ulkoinen arviointi." Helsinki: Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja, Edita.
- KORKEAKOULUJEN ARVIONTINEUVOSTO. 1998. Korkeakoulutettu poliisi. poliisiammattikorkeakoulun ulkoinen arviointi. Helsinki: Edita, Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 1.
- KOSKINEN, ILPO, JA JURI MYKKÄNEN. 1998. Johdanto. Teoksessa *Asiantuntemuksen politiikka - professiot ja julkisvalta Suomessa*. Toim. Ilpo Koskinen ja Juri Mykkänen, 1–28. Helsinki: Yliopistopaino.
- KOSKINEN, ILPO, JA JURI MYKKÄNEN. 1998. *Asiantuntemuksen politiikka - professiot ja julkisvalta Suomessa*, Helsinki: Yliopistopaino.
- KRATCOSKI, PETER C. 2007. *The Challenges of Police Education and Training in a Global Society. In Police Education and Training in a Global Society*. Toim. Kratcoski, Peter C. ja Dilip K. Das, 3–21. Lanham: Lexington Books.
- KRATCOSKI, PETER C. JA DILIP K. DAS (toim.) 2007. *Police Education and Training in a Global Society*. Lanham: Lexington Books.
- LAAKSONEN, LASSE. 1998. Ristiriidoista yhteistoimintaan – Suomen poliisijärjestöjen integroitumiseen johtanut historia. Helsinki: Kirjapaino Jaarli Oy.
- LAKIMIESMATTRIKKELI. Elämäkerrallisia tietoja Suomen lakimiehistä. 1939. Helsinki, Porvoo: WSOY.
- LEVÄ, ILKKA. 2008. Kansallisvaltion teräsmiehestä valtakunnan sovittelijaksi : Poliisikulttuurin psykohistorialliset solmukohdat 1930–1997. Helsinki: Bibliotheca historica, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MERILÄINEN, ULLA. "Jo joka kolmas poliisiksi haluava on nainen." *Yle uutiset*, 26.11.2014 <http://yle.fi/uutiset/3-7652775> Haettu 15.2.2018.

- MANTILA, ANU. 1987. "Lähipoliisi. Kortteli- ja aluepoliisit kertovat työstään." Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- MARENIN, OTWIN. 2007. Police Training for Democracy. Teoksessa Police Education and Training in a Global Society. Toim. Kratcoski, Peter C. Dilip K. Das, 169–195. Lanham: Lexington Books.
- MYKKÄNEN, JURI JA ILPO KOSKINEN. 1998. Asiantuntemuksen politiikka : Professiot ja julkisvalta Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino.
- NEVAKIVI, JUKKA. 2009. Jatkosodasta nykypäivään. Teoksessa: Suomen poliittinen historia. Helsinki: WSOY.
- NOVAKOWSKI, MIKE. 2007. Determinants of Police Recruit Satisfaction with Field Training. In Police Education and Training in a Global Society. Toim. Kratcoski, Peter C. ja Dilip K. Das, 283–294. Lanham: Lexington Books,
- OKSANEN, JUHA. 1999. Poliisistako professio koulutusjärjestelmää muuttamalla? : Poliisiammattikorkeakoulun tulo Suomeen osana päällystökoulutuksen uudistamista. Acta universitatis tamperensis, Tampere: Tampereen yliopisto.
- PATERSON, CRAIG. 2011. "Adding value? A review of the international literature on the role of higher education in police training and education." Police Practice and Research 12 (4): 286–12.
- PELTONEN, MATTI. Keskioluen vapautus 1969. Teoksessa Peltonen, Matti, Kaarina Kilpiö ja Hanna Kuusi. 2006. Alkoholin vuosisata. Suomalaisten alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla. Historiallinen arkisto 122. Helsinki: SKS, 435–467.
- PELTONEN, MATTI, KAARINA KILPIÖ JA HANNA KUUSI. 2006. Alkoholin vuosisata. Suomalaisten alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla. Historiallinen arkisto 122. Helsinki: SKS.
- POHJANPALO, I. JA G. SCHÖNBERG-STÄHL. 1938. Suomen Poliisipäällystö. Helsinki: Mercatorin kirjapaino.
- "POLIISEISTA NOIN 14 PROSENTTIA ON NAISIA." Helsingin Sanomat, 3.5.2015 <http://www.hs.fi/ura/art-2000002820584.html> Haettu 13.2.2018.
- POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU. 2000. Poliisipäällystön tutkinto. opetussuunnitelma ja tutkintovaatimukset. Helsinki: Edita, Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita.
- POLIISIASIAIN NEUVOTTELUKUNTA. 1983. Poliisin rooli yhteiskunnassa. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- RAIVOLA, REIJO, JA PETRI RAIVOLA. 1988. "Kokelaasta komisarioksi. poliisiuran kolmetoista ensimmäistä vuotta." Helsinki: Sisäministeriö, Poliisiosaston julkaisuja, C 2.
- RENTOLA, KIMMO. 2009. Punainen Valpo. Teoksessa: Ratakatu 12. Suojelupoliisi 1949–2009. Toim. Matti Simola. Helsinki: WSOY.
- RIMPILÄINEN, TUOMAS: "Messukylän veriteko ja Turun kylmä murha" Haaste, 04/2015. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste42015/messukylanveritekojaturunkylmamurha.html> Haettu 13.2.2018.
- SIMOLA, MATTI. 2009. Ratakatu 12. Suojelupoliisi 1949–2009. Helsinki: WSOY.
- SILTALA, JUHA. 1985. Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Helsinki: Otava.
- STANISLAS, PERRY. 2014. The Challenges and Dilemmas Facing University-Based Police Education in Britain. In International Perspectives on Police Education and Training. Toim. Perry Stanislas, 57–71. Abingdon, Oxon and New York, NY: Routledge.
- STANISLAS, PERRY 2014. International Perspectives on Police Education and Training. Abingdon, Oxon and New York: Routledge.
- STANISLAS, PERRY. 2014. Introduction: Police Education and Training in Context. In International Perspectives on Police Education and Training. Toim. Perry Stanislas, 1–20. Abingdon, Oxon and New York, NY: Routledge.
- THOMAS, GARRY, COLIN ROGERS JA JAMES GRAVELLE. 2014. Research on Policing: Insights from the Literature. In Researching the Police in the 21st Century. International Lessons from the Field. Toim. Colin Rogers ja James Gravelle, 1–19. Hampshire, UK; New York, NY, USA: Palgrave Macmillan.

Poliisin ensimmäisten 360-asteen videoiden kuvauksia varten lavastettu tilanne, jossa perustutkinto-opiskelijat osallistuvat ravintolan edustalla käynnissä olevan tilanteen hoitamiseen. Kuvattu Polamkin harjoitusalueella vuonna 2017.
Sami Hätönen

PARKKIMIES

POLIISI

Sotilaallisesti organisoitu liikkuva poliisikomennuskunta perustettiin vuonna 1930 valtakunnalliseksi järjestys- ja turvallisuusorganisaatioksi. Sen perustaminen uudisti voimakkaasti myös poliisikoulutusta. Arkistoselitteen mukaan kuvassa on Suomen poliisin ensimmäinen paraati vuonna 1931. Huomaa Maxim-konekiväärit poliisiauton lavalla.

Poliisimuseo

ISÄNMAAMME ETUVARTIOKSI

Poliisikoulutuksen valtiollistuminen 1918–1969

Markus Kari

SISÄLLYS

ITSESTÄÄNSELVYYS VAI HISTORIAALLINEN LOPPUTULOS?	295
<i>Kysymyksenasettelu</i>	297
ENSIMMÄISEN TASAVALLAN PELKO: KILPAILU ESIVALLAN MIEKASTA	298
<i>Vallan eri keskuksat</i>	298
<i>Lääninkurssien kulta-aika</i>	303
<i>Liikkuva poliisikomennuskunta uudistaa koulutusta</i>	306
<i>Hajanainen mutta valtiollinen poliisikoulutus ennen toista maailmansotaa</i>	308
TOISEN TASAVALLAN VISIO: KESKITETTY KOULUTUS LAADUN TAKEENA	311
<i>Sodanjälkeinen sekaannus</i>	311
<i>Vaaran vuosien perintö</i>	313
<i>Vallan miekasta kohti laatua – hajanaisin toimin</i>	314
<i>Koulutuksen valtiollistamisen käytännön vaikeudet</i>	319
MUUTOSTEN 1960-LUKU	320
<i>Visioiden toteutuminen 1960-luvun poliisiopistossa</i>	320
<i>Lainsäädäntö viimeistelee siirtymän</i>	325
MODERNIN POLIISIKOULUTUKSEN SYNTYKERTOMUS	326
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	331

ITSESTÄÄNSELVYYS VAI HISTORIAALLINEN LOPPUTULOS?

*Polisimiehet! Te toimitte etuvariona siellä, missä käydään joka-päiväistä taistelua meidän yhteisen isänmaamme, sen oikeusjärjestyksen ja yhteiskuntarauhan puolesta. Kohottakaamme kolminkertainen eläköön-huuto tälle yhteiselle isänmaallemme. Eläköön Suomi, eläköön!*¹

Aikamme perspektiivistä tarkasteltuna vaikuttaa itsestään selvältä, että poliisiksi tuleminen edellyttää tiettyä koulutusta, ja että poliisimiehistön ja muiden poliisivirkamiesten koulutus on keskitetty valtiolliseen koulutuslaitokseen. Sisäasiainministeriön hallinnonalalla toimivan Poliisiammattikorkeakoulun (Polamk) strategian mukaan se ”kouluttaa Suomen poliisit”. Polamk on siis leimallisesti valtiollinen laitos, jolla on valtakunnallinen monopoli poliisikoulutukseen.

Näin ei kuitenkaan ole aina ollut. Itsenäisyyden alussa varsinainen poliisikoulutus oli aloitettava lähes puhtaalta pöydältä. Tulisiko poliiseja ylipäänsä kouluttaa konstaapelin työhön? Minkälaista koulutuksen tulisi olla? Missä koulutus annettaisiin ja kuka sen järjestäisi?

Tämänkaltaiset kysymykset olivat hyvin käytännöllisiä ja yhteydessä itse poliisitoiminnan organisointiin. Suuriruhtinaskunnan loppuvaiheessa huhtikuussa 1917, järjestysvallan jo rakoillessa, Senaatti asetti komitean laatimaan ehdotusta kaupunkien poliisilaitosten uudestaan järjestämisestä. Sitä voi lukea kuin jännityskertomusta. Ensin kuvataan, kuinka yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito oli

kapungeille itsehallinto-oikeuteen liittyvä oikeus, joka oli saavuttanut samanlaisen ”pyhyiden” kuin muutkin kaupunkien erioikeudet. Ruotsin vallan aikana keskusvalta oli pyrkinyt saamaan kaupunkien poliisitoimen hallintaansa, mutta vuonna 1789 valtakunnan porvaristolle ja niiden johtamille kapungeille annetun kuninkaallisen vakuutuksen perusteella kaupungit saivat erioikeuksia – ja kantoivat erillisiä velvollisuuksia. Valtakunnan hallinnon keskittämisaikojen estäminen Vapauden aikana erottikin komitean tulokinnan mukaan Ruotsin – ja siten myös Suomen – monissa Euroopan maissa vallalle tulleesta poliisivaltiojärjestelmästä. Komitea kiteyttää sen luonteen: ”Poliisivaltion tärkeimpiä hallinnollisia periaatteita oli, että hallitsijalla absoluuttisen, rajattoman valtansa toteuttamiseksi oli käytettävänä hallitsijasta ehdottomasti riippuvainen ja hänen käskyään ja tarkoitusperiään välittömästi toimeenpaneva virkakoneisto. Erittäin tärkeä osuus poliisivaltion hallinnossa oli juuri poliisilaitoksella.” Järjestelmään ei paikallinen itsehallinto sopinut.²

Seuraavaksi komitea pyrki osoittamaan, että autonomian aikaiset venäläistämistoimet ja kaupunkien poliisitoiminnan vähenevä paikallisuus olivat poliisivaltiota kohti johdattelevia ilmiöitä. Turussa vuonna 1816 perustettu poliisikamari noudatti uusia periaatteita: sen puheenjohtajana toimi keskusvaltaa edustava maaherra ja poliisimestarin nimitti kenraalikuvernööri. Samoja periaatteita noudattaen perustettiin poliisikamari Helsinkiin vuonna 1826 ja Viipuriin vuonna 1836. Erilaisten välivaiheiden jälkeen ”lopullinen poliisitoiminnan valtiollistuttaminen tapahtui kuitenkin vasta 1900-luvun ensimmäisinä (!) vuosi-

1 Sisäministeri Yrjö Puhakka poliisikatselmuksessa 26.5.1936 Helsingin Suurtorilla. HS 27.5.1936.

2 KM 1917:15.

na”. Kysymys oli komitean näkemyksen mukaan venäläisten sortotoimenpiteistä.³

Suomessa kaupunkien poliisitoiminta oli valtiollistettu vuoden 1903 yhdenmukaistamisohjelmalla. Kenraalikuvernööri Bobrikovin toteuttama päätös merkitsi poliisilaitosten kunnallisen roolin päättymistä, kaupunkien erillisten poliisijärjestysten kumoamista ja määräysten yhdenmukaistamista. Kunnat saivat jäädä enää maksajan ja huoneiston tarjoajan rooliin, kun poliisitoiminta oli kautta 1800-luvun ollut leimallisesti kunnallista toimintaa.⁴

Vuoden 1917 komitean enemmistön kanta oli, että järjestysvallasta oli tehtävä jälleen kunnallinen laitos. Tämä oli tullut mahdolliseksi ”Venäjän vallankumouksen aiheuttaman vanhan poliisivaltio- ja sortojärjestelmän kukistumisen johdosta” muuttunut yhteiskunnallinen tilanne. Mietintöön sisältyneen lakiehdotuksen 1 § alkoi: ”Järjestyksenpito kaupungissa on kunnallinen asia”.⁵

Aiheeseen liittyvä juopa tulee esiin eriävistä mielipiteistä. Sen mukaan olisi ollut ”täysin asianmukaista”, että hallitusvalta saisi määräysvaltaa esimerkiksi paikallispoliisia johtavien virkamiesten nimittämiseen. Myös kunnallisen järjestysvallan organisatorisen aseman olisi tullut olla erilainen. Eriävään mielipiteeseen liitetyn lakiehdotuksen 1 §:n mukaan ”Kunnallinen järjestysvalta toimii myöskin valtion poliisihallinnon elimenä.”⁶

Emeritusprofessori Timo Soikkanen on osoittanut, että Suomessa pidettiin jo 1800-luvulla tarkoin silmällä eurooppalaisia esimerkkejä poliisitoiminnan järjestämisessä. Niinpä itsenäisyytensä

saavuttaneessa Suomessa tunnettiin ranskalaisen mallin mukainen tapa järjestää poliisi sotilaallisesti, poliittisesti ja kansallisesti. Siitä muotoutui mannermainen ja myös venäläisen poliisijärjestelmän esikuva. Samaten tunnettiin englantilainen malli, joka ilmentyi etenkin Lontoon poliisilaitoksen organisoinnissa vuonna 1829. Siinä poliisitoiminta oli luonteeltaan paikallista ja korostetun epäpoliittista. Poliiseja oli toki paljon, mutta Bobbyt olivat tunnettuja aseistamattomuudestaan ja yhtenäisistä univormuistaan. Poliisilla ei ollut tuomiovaltaa, vaan se oli vallanjako-opin mukaisesti tuomioistuimilla. Vaikka Englannissakin Lontoon poliisi asetettiin sisäasiainministeriön alaisuuteen, tavoitteli se mahdollisimman laajojen kansankerrosten hyväksyntää ja sen toiminnan rahoittivat pitkälti kaupunginosat ja muut paikallisyhteisöt. Englannin maaseudulla poliisi säilytti paikallisen luonteensa pitkään ja sieltä puuttui pitkään valtiojohtoinen poliisi.⁷ Nämä kansainväliset mallit heijastuivat myös vuoden 1917 komitean työn lopputulokseen.

Komiteamietinnössä ei perehdytä poliisien koulutukseen. Se tuo kuitenkin esille keskeiset ulottuvuudet poliisin organisointiin liittyen: Kunta vai valtio? Sortovalta vai kansanvalta? Poliisin ja politiikan suhde? Vastaukset näihin kysymyksiin heijastelevat paitsi käytännöllisiä, myös merkittäviä periaatteellisia ratkaisuja, jotka kertovat jotain suomalaisesta yhteiskunnasta. Ja kun poliisitoiminnan organisointi ja poliisikoulutus ovat toisiinsa välttämättömässä yhteydessä, ne ovat lähtökohtia myös poliisikoulutuksen ymmärtämiselle.

3 KM 1917:15, 4 – 7.

4 Soikkanen, 2016, 203, Keskinen – Silvennoinen, 2004, 68–72.

5 KM 1917:15, 9, 17.

6 KM 1917:15, 28, 30.

7 Soikkanen, 2016, 17–23.

Kysymyksenasettelu

Artikkelini tavoitteena on analysoida vuoden 1917 komiteamietinnöstä ilmevä juopaa poliisin paikallisuuden ja valtiollisuuden välillä *siten kuin se ilmenee poliisikoulutuksen organisoinnissa*. Keskityn tarkastelussa itsenäisen Suomen poliisikoulutuksen ensimmäiseen puoleen vuosisataan, noin vuosiin 1918–1968. Ydinkysymyksenäni on, miksi poliisikoulutus on kansallista ja sisäasiainministeriön alalla toimivaan koulutuslaitokseen keskitettyä.

Vastaukset liittyvät poliisikoulutuksen kehitykseen osana yhteiskunnan muutosta. Pyrin tässä tutkimuksessa erittelemään säikeitä tarinassa, joka alkaa itsenäistymisestä ja sitä seuranneesta sisällissodasta ja joka johtaa yhteiskunnallisen vakiintumisen ja sota-ajan vaikeuksien jälkeen 1960-luvun modernisaatiomurrokseen. Suomen poliisikoulutus koki tuona aikana muutoksen lähes nollapisteestä valtiollisen järjestelmän vähittäisen rakentumisen kautta tilanteeseen, jossa poliisikoulutus oli keskitetty uuteen rakennukseen Otaniemessä. Myös uusi poliisilaki säädettiin 1960-luvun lopulla ja poliisin pätevyysvaatimukset modernisoitiin. Poliisi joutui monella tavalla asemoimaan toimintaansa uudenlaiseen yhteiskunnalliseen muutokseen.

Ymmärrän poliisikoulutuksen tässä tutkimuksessa valtion strategisten tavoitteiden kannalta merkityksellisenä instituutiona ja tarkastelen sitä rinnan poliisitoiminnan muutosvirtausten kanssa. Poliisikoulutuksen muuttuminen paikallista kansalliseksi on elementti kehityksessä, jossa poliisitoiminta on siirtynyt kiinteäksi osaksi valtion väkivaltamonopolia. Eurooppalaisen modernin poliisin kehityksessä suhde valtiolli-

seen, alueelliseen valtaan on keskeinen eriteltävä tekijä.⁸

Hyödynnän tutkimuksessa primääri-lähteenä laajalti *Helsingin Sanomien* uutisointia. Syynä tähän on etenkin se, että näin pääsen muodostamaan poliisihallinnon ulkopuolisen kuvan muutosprosessista. Poliisikoulutuksen muutosvirtaukset osana poliisitoiminnan muutosta asettuvat siten luontevammin yhteiskunnallisiin kehyksiinsä.

Otan esimerkin poliisin ja median suhteesta. Lauantaina, 14.5.1932 *Helsingin Sanomat* julkaisi ilman sen laajempaa artikkelia yksittäisen kuvan noin kolmestakymmenestä tummiin pukuihin pukeutuneista vakavilmeisistä miehistä. Kuvateksti kuului: ”Valtion poliisikoulun I a ja I b luokan oppilaat lukuvuoden päättyessä eilen tavanmukaisella tutustumiskäynnillä Helsingin Sanomien toimitalossa. Vieraat kahvilla Sanomien Salissa.” Tämä historiallinen dokumentti kuvaa sitä luontevaa suhdetta, joka poliisikoulutuksella ja medialla oli itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä. Yhtäältä *Helsingin Sanomat* oli jo itsenäisyyden varhaisvuosina kiinnostunut poliisikoulutuksesta ja julkaisi vuosikymmenten mittaan varsin paljon tietoa sen vaiheista. Toisaalta poliisia ja sen koulutusta myös pidettiin tärkeänä: vaila arvostusta olevia vieraita tuskin olisi pyydetty ”tavanmukaisesti” käymään kahvilla.

Sanomalehdistöstä tehtyjä huomioita olen täydentänyt virallisaineistolla ja suhteuttanut näin löytynyttä tietoa tutkimuskirjallisuuteen. Erityisesti haluan nostaa esille Hietaniemen poliisin ja politiikan suhdetta käsittelevän väitöskirjan vuodelta 1992.⁹

⁸ Tästä laajemmin: Liang, 1992, 3–9.

⁹ Hietaniemi, 1992.

Valtion poliisikoulun I a ja I b luokan oppilaat lukukauden päättyessä eilen tavanmukaisella tutustumiskäynnillään Helsingin Sanomain toimitalossa. Vieraat kahvilla Sanomain Salissa.

Lehdistö on koko itsenäisyytemme ajan ollut kiinnostunut paitsi poliisin toiminnasta, myös poliisien koulutuksesta. HS 14.5.1932, Päivälehdien arkisto

ENSIMMÄISEN TASAVALLAN PELKO: KILPAILU ESIVALLAN MIEKASTA

*”maaseudulla kun miehen päähän lyötiin poliisilakki, oli hän myös poliisi, tarvitsematta mitään erikoisia koulutietoja tai kokemuksia ammatissaan”.*¹⁰

Vallan eri keskuksset

Max Weberin tunnetun muotoilun mukaan valtion olemassaolon mahdollistaa väkivallan monopoli. Vasta tietyllä alueella oleva kyky nujertaa kilpailevat väkivallan käyttäjät toteuttaa valtiollisen tilan, jossa politiikka tulee ylipäänsä mahdolliseksi. Sisäisen turvallisuuden ylläpito (etenkin poliisivoimat) ja ulkoisen turvallisuuden ylläpito (etenkin puolustusvoimat) ovat siten samalla sekä modernin valtiollisen toiminnan ennako-

lisiä edellytyksiä että tunnusmerkkejä.¹¹

Kysymys on siis siitä, kuka kontrolloi esivallan miekkaa, symbolia joka on 1930-luvulta alkaen tunnettu Suomen poliisin tunnusmerkkinä.

Weber vetosi vuonna 1919 teoriaa kehitellessään historiallisiin esimerkkeihin ja tarkasteli esimerkiksi feodaalisen yhteiskunnan voimankäyttöä suhteessa modernin valtion tunnusmerkkeihin. Samaan aikaan Suomessa oli ajatus väkivallan monopolista konkretisoitunut toista kautta. Ensimmäisen maailmansodan mullistukset olivat mahdollistaneet suuriruhtinaskunnan muuttumisen itsenäiseksi valtioksi. Samalla kuitenkin aukko yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä oli käynyt ilmeiseksi. Tsaarinvallan kukistuttua sen pönkittämiseksi ylläpidetyt sisäisen turvallisuuden joukot lakkasivat yllättäen toimimasta tai kävivät arvaamattomiksi. Seurauksena oli

¹¹ Weber esitti ajatuksen vuonna 1919 luennollaan Münchenin yliopistossa. Ks. Englanniksi käännetty alkuperäisteksti esim. Weber – Dreijmanis, 2008.

tyhjiö, jota ryhtyivät täyttämään poliittisten suuntausten alle ryhmittyneet valko- ja punakaartit. Kumpikin puoli koulutti joukkojaan, kumpikin harjoitti järjestysvaltaa ja lopulta monella tavoin jännittynyt tilanne eskaloitui avoimeen sisällissotaan, josta tuli yksi Euroopan modernin historian väkimmäseen suhteutettuna verisimmistä sisäisistä konflikteista.

Vanhastaan poliisikoulutus oli järjestetty hyvin paikallisesti, jos lainkaan. Vuoden 1917 komitean esittelemällä tavalla kaupungeissa oli kunnallinen oikeuslaitos (raastuvanoikeus, maistraatti, ulosottovirasto, syyttäjän toimi) sekä poliisitoimi. Käytännössä poliisitoimi valitsi ja koulutti itse oman henkilökuntansa. Myös maaseudun nimismiespiireissä ”lakki teki poliisin”. Poliisin toiminta ja koulutus oli siis ennen kaikkea paikallista, vaikka sillä olikin yhteytensä hallitusvallan käyttöön. Tsaarinvallan aikana viimekätisen voimakeinon tarjosi venäläinen sotaväki, jolta paikalliset poliisivoimat saivat tarvittaessa virka-apua. Järjestelmän viimeisteli tsaarin salainen poliisi, Ohrana.

Hallitusvallan toteuttamaa poliisikoulutusta suuriruhtinaskunnan ja valtakunnan suojissa oli vain kokeiltu suurlakon jälkeisissä oloissa vuonna 1906¹², mutta toiminta oli lakannut jo saman syksyn aikana¹³. Naispoliisien koulutus alkoi kehittyä samoihin aikoihin – tosin se oli luonteeltaan erilaista ja poliisikoulutuksessa marginaalissa.¹⁴ Kaikkein tyypillisintä siis oli, että miehistötasolla poliisin toimeen tultiin käymättä mitään erityis-

tä koulua ja että toimeen harjaannuttiin paikallisissa käytännön töissä. Miehistöä ylempi poliisikunta oli tyypillisesti koulutautunut joko yliopistossa (lähinnä lainopissa) tai sillä oli upseerinkoulutus.

Kun Venäjän valtakunnan osana ollut Suomi ryhtyi tekemään poliittista eroa kaaokseen ajautuneesta imperiumista vuoden 1917 aikana, murtui venäläisantarneihin perustuva valtiollinen järjestysvalta ja myös paikalliset poliisi- ja nimismiespiirit ajautuivat vaikeuksiin. Vuoden 1917 komitea oli yksi pyrkimys tilanteen ratkaisemiseksi: se asetettiin huhtikuussa ja antoi mietintönsä toukokuussa.

Kysymys järjestysvallan ylläpitämisestä kuitenkin politisoitui vahvasti. Jo sisällissodan eskaloitumisvaiheessa hallitusvalta pyrki ottamaan järjestysvallan koulutuksen haltuunsa. Yhtenä ratkaisuyrityksenä hallitusvaltaa pitävä porvarillinen senaatti perusti Porvoon Saksanniemen kartanoon järjestyslipuston eli ratsastavan poliisikomennuskunnan. Sen toiminnan tarkoitus oli paitsi varustaa ratsastava poliisijoukko, ennen kaikkea kouluttaa sopivia henkilöitä nimenomaan valtiolliselta pohjalta toimivan poliisin ytimeksi. Toiminta päättyi Helsingin punakaartin hyökkäykseen jo kaksi kuukautta ennen sisällissodan varsinaisten vihollisuuksien aloittamista – siis jo ennen Suomen itsenäisyysjulistuksen antamista.¹⁵

Sisällissota puolestaan on nähtävissä aseelliseksi taisteluksi valtatyhjiön täyttämisestä.

Tilannetta mutkistivat poliittisten lipujen alle organisoituneet aseelliset turvallisuusjoukot, jotka olivat valtiovalan kannalta erityisen arvaamattomia. Järjestyksenpitoa varten perustettujen

12 HS 7.6.1906, jonka mukaan senaatti oli tehnyt esityksen poliisikoulun perustamisesta Helsingin poliisilaitoksen yhteyteen.

13 HS 11.8.1909 uutisoi, että poliisikoulun jäljelle jääneet ”varat on senaatti nyttemmin määrännyt valtiolle takaisin maksettaviksi”.

14 Ks. Janssonin ja Karin teksti tässä teoksessa.

15 Lipusto vetäytyi Vaasaan ja sodan alettua sai sotilaallisen luonteen. Myöhemmin siitä tuli Lappeenrantaan sijoitettu Uudenmaan Rakuunarykmentti.

punaisen puolen kaartien muutos aseellista vallankumousta ajaneiksi ja toteuttaneiksi organisaatioiksi oli sodan voittaneille valkoisille kokemus, joka voi selittää monia valtiollisen turvallisuuden ratkaisuja maailmansotien välisenä aikana. Nouseva valtiovalta oli perusluonteeltaan porvarillinen ja tukeutui itsenäistymisessään suojeluskuntien aseelliseen voimaan.

Siten oli luontevaa, että hallitusvallan varmisti viime kädessä sisällissodassa vahvistuneiden ja hallituksen joukkoina toimineiden suojeluskuntien aseellinen voima. Se toimi kautta maan poliisireservinä, jota voitiin käyttää poliittisissa levottomuuksissa ja jopa varsin tavanomaisissa, mutta miehistövoimaa vaativissa tehtävissä. Suojeluskunnat olivat järjestyksen ylläpidon ja kumouksellisen toiminnan ehkäisemisen viimeinen lukko.¹⁶

Suojeluskunnat olivat vielä vuosia itsenäistymisen jälkeen tärkeä tekijä paikallisen järjestyksen ylläpitämisessä sekä vasemmiston poliittisessa kontrollissa. Kesälle 1919 saakka voimassa olleissa kansalaisvapauksia rajoittaneissa asetuksissa säädettiin poliisin lisäksi armeijalle ja suojeluskunnille laajoja kotitarkastus-, takavarikointi- ja pidätysoikeuksia. Kieltolain voimaantulovuonna 1919 suojeluskunnat olivat pidättäneet joka toisen alkoholin laittomasta valmistamisesta tuomitun. Suojeluskuntien merkitys järjestysvallan kannalta ulottuu vielä sen aseellista varustautumista ja maan kattavaa organisaatiota pidemmälle. Suojeluskuntien keskeinen rooli kapinan selvitystyössä oli lisäksi tehnyt niistä asiantuntijaorganisaat-

16 Helsingin poliisilaitos oli malliesimerkki siitä, miten poliisi siirtyi porvarilliseen järjestykseen entisten käytäntöjen pohjalta. Muutoksessa miehistön luotettavuuden varmistaminen oli keskeisessä asemassa. Ks. Keskinen – Silvennoinen, 2004, 103–112.

tioita sen tutkimisessa, mikä nähtiin suojeluskunnissa vasemmiston harjoittamaksi valtiolliseksi rikollisuudeksi. Kuten Tikka on osoittanut, poliisin ja suojeluskuntien suhde oli – etenkin maaseudulla – yhtäältä hyvin kiinteä, toisaalta myös kireä.¹⁷

Hietaniemi on lisäksi osoittanut, että suojeluskunnat toimivat poliisin rekrytointikanavana, jota pitkin poliisi sai etenkin suuremmissa kaupungeissa sotilaskoulutuksen alkeet sisäistänyttä ja ennen kaikkea luotettavaa joukkoa palvelukseensa. Poliittinen luotettavuus voitiin varmistaa suojeluskuntapiirien antamalla lausunnoilla. Poliittisella luotettavuudella tarkoitettiin 1920- ja 1930-luvun kontekstissa kommunistien pitämistä poissa valtiollisista viroista.¹⁸ Jos suojeluskuntien merkitys poliisitoiminnassa vähenikin ajan myötä, poliisikoulutuksessa ja rekrytoimisessa vaikutus oli pitkäkestoisempi.

Luotettavuus oli merkittävä tekijä tilanteessa, jossa poliisit rekrytoitiin suoraan kaupunki- tai maalaispoliisin palvelukseen ilman, että heille tarjottiin poliisikoulutusta. Valtion väliaikainen poliisikoulu kykeni kouluttamaan vain rajoitetun joukon jo palveluksessa olevia poliisikokelaita lyhyillä kursseilla. Poliisikoululla oli merkitystä paitsi puuttuvien sotilaallisten taitojen sisäistäjänä, myös poliittisen luotettavuuden arvioijana.¹⁹ Poliisikoulutuksen organisointi seuraili ajan poliittisia valtavirtauksia.

Toisaalta myös suojeluskuntajärjestöstä muodostui hallitusvallalle epävarmuustekijä. On viitteitä siitä, että kaikki suojeluskunnat eivät välttämättä olisi asettuneet kansanvallan puolelle oikeistovallankaappauksen toteutuessa. Etenkin 1920-luvulla oli epäselvää, mikä oli suo-

17 Tikka, 2006, 191–196.

18 Hietaniemi, 1992.

19 Hietaniemi, 1992.

jeluskuntien ja valtiovallan suhde: ne eivät toimineet minkään hallituksen ministeriön alaisuudessa ennen kuin 1930-luvulla, kun ne Mäntsälän kapinan jälkeen kytkettiin puolustusvoimien organisaatioon.

Vastaukset siihen, kuinka poliisitoiminta ja siihen kytkeytyvä poliisikoulutus itenäistyneessä Suomessa järjestettäisiin alkoi hahmottua pragmaattisista lähtökohdista. Sisällissodan välittömänä seurauksena punaisen puolen miliisivoimat hajotettiin ja aiemmassa laillisessa järjestyksessä toimineet poliisivoimat jatkoivat työtään suuremmissa kaupungeissa ja maaseudulla. Niiden henkilöstö oli suojea itsenäisen Suomen hallitukselle. Venäläismyönteiset kuvernöörit vaihtuivat suomalaisiin maaherroihin. Poliisipäällikkönä tai nimismiehenä toimiminen edellytti yhteyttä tai vähintään suojeutta porvarillisiin voimiin. Poliisin uskollisuus oli valtiovallan kannalta keskeinen asia.

Suomen pragmaattinen kehityskulku voidaan vaivatta yhdistää weberiläiseen teoriaan. Suomen itsenäistymisen ajan tapahtumat huomioiden on selvää, että valtiolla on ollut intressissään ottaa poliisitoiminta yksinomaiseen hallintaansa. Ajatukset kunnallisista poliisilaitoksista olisivat rikkoneet valtiollista väkivalta-monopolia, jos ne eivät olisi olleet valtiollisessa kontrollissa. Paikallisen järjestyksen ja turvallisuuden varmistamisen rinnalla poliisilla oli myös vahva poliittinen tehtävä, eli lähinnä hallitusvallalle vahingollisten aineiden kontrolli sekä mahdollisten mellakoiden kukistaminen tarvittaessa voimakeinoin.

Poliisikoulutuksen kannalta on keskeistä, että sisällissota antoi Senaatille aihetta poliisiolojen yleisen järjestämisen ja kehittämisen ohella parantaa poliisimiehistön koulutustasoa. Elokuussa 1918 Senaatti päätti, että Helsingin kaupungin poliisilaitoksen yhteyteen oli perustettava ”väliaikainen

koko maata varten tarkoitettu poliisikoulu”. Maaherrat, kaupunkien poliisipäälliköt ja nimismiehet – kaikki valtiollisia viranomaisia – määräisivät sille oppilaat. Nämä olivat valtiollisia viranomaisia. Samalla määrättiin alueelliset kiintiöt koulutettaville. Helsingin poliisimestarin tehtäväksi jäi poliisikoulun lähempi järjestäminen ja valvonta. Seuraavina vuosina poliisikoulu siirsi toimintansa Fredrikinkatu 54:stä Suomenlinnaan, mutta toimi edelleen väliaikaisella pohjalla valtioneuvoston vuosittain tekemien päätösten ja osoittamien varojen perusteella.²⁰

Kun *Helsingin Sanomat* vieraili vuonna 1922 Suomenlinnan poliisikoulussa jutun otsikkona oli ”Maamme poliisien koulutus”. Tämä oli hieman liioitellen sanottu: maamme kaikki poliisit eivät koulututtaneet Suomenlinnassa. Samaan aikaan suurimpien kaupunkien poliisilaitokset ylläpitivät ja kehittivät omia poliisikoulujaan. Helsingin poliisilaitoksen yhteydessä toimi jo vanhastaan vuodesta 1906 paikallinen poliisikoulu. Se organisoitiin uudelleen vuonna 1920, jonka jälkeen poliisilaitos ei enää komentanut poliisimiehiä Valtion poliisikouluun. Turussa oli annettu ”vasta-alkaville poliisimiehille poliisiopetusta” vuodesta 1898. Koulutus oli muodostunut järjestelmälliseksi vuoden 1906 aikoihin ja kurssit olivat jatkuneet vuoteen 1919 saakka. Sielläkin koulutus organisoitiin uudelleen vuonna 1920 ja vuodesta 1922 Turkuun kommenttiin poliisimiehiä myös muista Turun ja Porin läänin kaupungeista ja maaseudulta. Tampereellakin poliisimiehille annettiin koulutusta poliisilaitoksen keskusosastolla.²¹

20 KM 1926:7, 2–6.

21 KM 1926:7, 14–17. Turun varhaisesta koulutuksesta tarkemmin Soikkanen, 2016, 229–232 ja vuoden 1918 jälkeen Vares, 2016, 46–48.

Kaupunkien poliisikoulutus rakentui lähes olemattomalle pohjalle. Esimoderni tapa rekrytoida kaupunkipoliiseja ei pitänyt sisällään muodollista koulutusta, vaan perehdyttämisen tehtäviin työn kautta. Se erotti kunnallisen poliisilaitoksen selvästi sotilaallisesti järjestäytyneistä valtion organisaatioista.²²

Valtiollisuus otti siis itsenäisyyden alussa tilaa poliisikoulutuksessa väliaikaisella ja epävarmalla pohjalla. Hallitusvalta kuitenkin onnistui luomaan alun järjestelmälle, joka johti väkivalta-monopolin koulustuominnan keskittymiseen. Lisäksi oppilaaksi otton käsittely suhteellisen korkealla valtiollisissa elimissä osoittaa poliisikoulutuksen suurta strategista merkitystä.

Lääninkurssien kulta-aika

Poliisitoiminta ei kuitenkaan ole vain tai edes ennen kaikkea politiikkaa. Poliisitoiminnan kyky torjua rikollisuutta riippuu muun ohella sen henkilöstön koulustasosta. Tämä kyky oli koetuksella 1920-luvulla, jolloin kieltolain vaikea täytäntöönpano aiheutti merkittävän rikollisuusongelman. Ajan lehdet ovat täynnä kieltolakiin liittyvistä ilmiöistä uutisointia. Poliisitoiminnan kärki olikin 1920- ja 1930-luvulla selvästi rikollisuuden estämisessä.

Valtiollisen poliisipolitiikan hakiessa linjaansa 1920-luvun alussa niin rikosentorjunnan kuin poliisikoulutuksen keskeiset toimenpiteet nähtiin maakuntien tasolla. Uudelleen maaherran suopeus oli tarpeen valtiollisen poliisikoulutuksen järjestämisessä, samoin tarvittiin Helsingin

poliisilaitoksen johdon tukea.²³ Läänien tehtäviä koordinoi vuodesta 1925 alkaen läänin ylimääräiset poliisiohjaajat, jotka toimivat maaherrojen apuna poliisitoiminnassa. Heitä palkattiin aluksi kieltolakisakkovaroilla valvomaan kieltolakia sekä toimeenpanemaan läänin poliisiopetus-kursseja. Järjestelmän vakiintuessa poliisiohjaajista tuli budjettivaroin palkattuja läänin poliisitarkastajia.²⁴

Lääninkursseista tuli keskeinen osa 1920-luvun poliisikoulutusta. Kuuden viikon koulutuksessa opiskeltiin ensin niin ”tietopuolisia kuin käytännöllisiä aineita” ennen viikon harjoittelujaksoa läänin pääkaupungin poliisilaitoksella. Helsingissä niistä vastasi Helsingin poliisilaitoksen oma poliisikoulutus. Kurssin käymisestä tehtiin sittemmin pakollinen kelpoisuusehto vanhemman poliisikonstaapelin toimeen ja ehto Valtion poliisikouluun pääsemiselle. Valtiollisesta poliisikoulusta muodostui järjestelmässä tässä vaiheessa jatko- tai täydennyskoulutuslaitos.²⁵ Valtion koulun tehtäväksi jäi myös koulutuksen yhdenmukaistaminen, johon sisäasiainministeriö pyrki vuosittaisilla neuvottelupäivillä. Niissä poliisikoulutus oli toistuva keskustelunaihe lääninhar-

²³ HS 16.8.1922, jossa valtion väliaikaisen poliisikoulun johtaja kapteeni Hämäläinen sanoo: ”Suuressa kiittolaisuudenvelassa olemme etenkin maaherra Heleniukselle ja poliisimestari Sonkaselle heidän osoittamasta myötämielisyydestä.”

²⁴ HS 6.8.1929: ”Vuodesta 1925 on lääninhallitukseen kieltolakisakkovaroilla ollut palkattuina ylimääräisiä poliisiohjaajia, joiden tehtävänä on kieltolain noudattamisen valvomisen ohessa ollut m.m. toimeen panna lääninpoliisiopetus-kursseja, jollaisten suorittaminen nyttemmin on kelpoisuusehtona vanhemman poliisikonstaapelin toimeen ja ehtona valtion poliisikouluun pääsemiselle.”

²⁵ HS 18.11.1927, jossa sisäasiainministeriön poliisiasiaosaston päällikkö esittelijäneuvos Esko Heilimo kuvaili koulutuksen tilannetta. HS 1.12.1929, jossa poliisikoulun johtaja Y. Ropponen kertoi toiminnasta.

²² Soikkanen, 2016, 161 – 164, joka panee merkille, että ”Turun poliisitoimi pysyikin poliisimestaria myöten sivuillaan hallussa aina vuosisadan vaihteen tienoille”.

joituskurssien johtajien ja Suomenlinnan koulun johtajien kesken.²⁶

Rikostutkinta oli poliisien keskuudessa keskeisessä asemassa: halki kentän odotettiin valtion panostavan sen kehitykseen ja etenkin siihen liittyvään koulutukseen. Koulutuksen merkitys tutkinnassa näkyi esimerkiksi Rikostutkimuskeskuksen perustamisessa. Sen perustamisen myötä vuonna 1926 alkanut laboratorio- ja rekisteritehtävien hoito nosti poliisin valtakunnalliset rikostutkimusvalmiudet uudelle tasolle. Helsingin poliisilaitoksen olemassa olevien valmiuksien kehittämisen sijasta valittiin kansallisen keskuksen perustaminen, mikä voidaan nähdä pyrkimyksenä saattaa poliisitoimintaa laajemmin hallituksen suoraan alaisuuteen. Muiden tehtävien ohella rikostutkimuskeskuksen tuli huolehtia tarpeellisesta koulutustoiminnasta. Tätä tarkoitusta varten keskuksen perustettiin myös rikosmuseo.

Vaikka koulutus ei ollut keskittyntä, se oli valtiollista.

Valtio oli ottanut poliisikoulutuksen haltuunsa pragmaattisella ja edullisella tavalla. Se liitettiin olemassa olevaan valtion paikallishallintoon perustamalla läänihin kieltolakisakkovaroilla poliisiohjaajan tehtäviä. Hajautettu järjestelmä pystyi kuitenkin vain vaivoin huolehtimaan välttämättömän rikostorjuntatietoutta kouluttamisesta tai edes rekrytoitujen poliisien poliittisen luotettavuuden varmistamisesta. Yhä liikkuvaisemmaksi käyvä rikollisuus ja etenkin maaseudun heikot rikospoliisivalmiudet olisivat edellyttäneet laajempaa koulutusta. Maa oli erittäin jakaantunut: Helsinkiin perustettiin rikostutkimuskeskus ensiluokkaisine laboratorioineen ja rekistereineen, maa-

seudulla ei poliiseilla ollut käytössään autoa, puhelinta tai edes käsirautoja.²⁷

Lääninkurssit olivat eräänlainen poliisikoulutuksen valtiollisuuden siirtymävaihe 1920-luvulla. Niihin kietoutui vahva valtiollinen tavoite yhdenmukaistaa ja tehostaa koulutusta. Valtiota edustivat kuitenkin maaherrat ja heidän apunaan toimivat poliisitarkastajat, ei sisäasiainministeriö, jonka poliisiosasto oli hyvin pieni ja siten heikko. Toisaalta pitkä harjoittelu läänin pääkaupungissa nosti esiin paikalliset erityispiirteet sekä näiden kaupunkien poliisimestarien roolia.²⁸

Esimerkiksi Turun poliisilaitoksen olemassa oleva koulutus sai hetkeksi 1920-luvulla lääninkoulutuksen luonteen. Poliisilaitos itse katsoi antavansa parempaa koulutusta kuin Valtion poliisikoulu, mikä ajan oloissa olikin todennäköistä. Tietyvästi maaherra oli todennut koulutuksen yhteydessä, että poliisin työssä oli oltava ”onneksi Isänmaalle”.²⁹ Esimoderni kaupunkipoliisi olisi mahdollisesti pyrkinyt olemaan onneksi hyvälle kaupunkilaisille: katsantokannan ero on huomattava. Lääninkurssit syrjäyttivätkin paikallisuutta valtiollisuuden tieltä.

Lääninkursseilla oli sijansa ensimmäisessä jäsennellyssä ehdotuksessa poliisikoulutuksen järjestämiseksi. Keskellä rauhatonta 1920-lukua valtioneuvosto asetti komitean laatimaan ehdotuksen poliisikoulutuksen järjestämiseksi. Komitean ydinjoukko oli väliaikaisen Valtion poliisikoulun henkilökuntaa. Puheenjohtajana oli komiteatyön aikana sisäministeriksi siirtynyt Kuopion läänin maaherra Gustaf Ingnatius ja

27 Ks. hyvänä ajankuvana Rimpiläinen, 2015, 106 – 109.

28 Erytisesti Helsingissä poliisimestarin merkitys oli iso Helsingin poliisilaitoksen resurssien vuoksi, ks. esim. HS 16.8.1922.

29 Vares, 2016, 46–48.

26 HS 18.11.1927, HS 1.3.1930, HS 1.5.1931, HS 3.6.1933.

tämän sijaan tullut Mikkelin läänin maaherra Ernst Edvard Rosenqvist. Tämä näkyy myös komitean vuoden 1926 ehdotuksessa poliisikoulutuksen järjestämiseksi: vallitseva jako läänien alempaan koulutukseen ja keskitettyyn valtion jatkokoulutukseen oli otettava lähtökohdaksi, tosin määrärahoja oli lisättävä kaikenpuolisen laadullisen parannuksen aikaansaamiseksi ja kurssiaikojen pidentämiseksi. Helsinki tarvitsi erityisoloihinsa perustuen edelleen oman koulutuksensa, muiden kaupunkien konstaapeleja voitiin sen sijaan jatkossa kouluttaa hyvin lääninkursseilla. Valtiolliseen poliisikouluun suunniteltiin kahden tason kurssija: I luokka lääninkurssit parhain arvosanoin suorittaneita poliisikonstaapeleita varten ja II luokka niitä ensimmäisen tason läpäisseitä varten, joilla oli parhaat edellytykset toimia alipäällystönä. Erityinen etsiväkurssi oli lähempänä täydentävää koulutusta. Maaherrojen ehdotukset oppilaaksi otosta etenivät poliisikoulun johtajalle sisäasiainministeriön poliisiasiain osaston kautta, niin tärkeä merkitys niillä oli.³⁰

Jos vielä kaupunkipoliisin organisoitua pohtinut vuoden 1917 komitea oli uskonut itsenäisen kaupunkipoliisin tulevaisuuteen, oli kanta muuttunut sisällissodan tapahtumien myötä. Vanhaa ruotsalaista järjestelmää muistuttanut kaupunkien vahvoihin poliisilaitoksiin perustuva järjestelmä ei ollut vuoden 1926 komitean mielestä lainkaan elinkelpoinen. Ohittamalla suunnitelmissaan kaupunkien poliisilaitosten omat poliisikoulut komitea antoi vauhtia muiden kuin Helsingin koulutuksen jo käynnissä olleelle alajolle. Kun vuonna 1923 poliisimiesten

30 KM 1926:7, 32 – 52.

määrää eri puolilla Suomea vähennettiin varojen puutteessa, Turun poliisikoulu rajattiin jälleen vain laitoksen omille poliisimiehille. Viipurissa vuoden 1923 määrärahapuute käytännössä lakkautti vasta vuonna 1922 aloitetun kaupungin poliisikoulun.³¹

Komitean jäsenet hakivat ehdotukseensa mallia tutustumalla keskeisten viitemaiden poliisikoulutukseen. Ruotsissa Tukholman kunnallinen poliisiopisto oli otettu juuri valtion haltuun ja kuninkaan kesäkuussa 1926 antaman ohjesäännön mukaisesti se antoi opetusta koko valtakunnan poliisimiehistöille ja päällystölle: vanha traditio ei käynyt enää malliksi sielläkään. Norjassa oli valtiollinen poliisikoulu, samoin Tanskassa, jossa itse poliisilaitos oli kunnallisen ja valtiollisen järjestelmän kiinteä symbioosi. Virossa oli vuoden 1924 kapinan seurauksena perustettu valtiollinen poliisikoulu. Saksassa koulutus oli resursein taan aivan eri tasolla. Sen organisoitua oli myös liittovaltiotilanteessa tyystin toisenlaista kuin muissa vertailun maissa.³²

Keskeisten viitemaiden esimerkit osoittivat, että tulevaisuus oli oleva puhtaasti kansallisen poliisikoulutuksen. Komitea pyrki sopeuttamaan ulkomailta saadut esimerkit Suomen käytäntöihin ja ennen kaikkea vallitsevaan, käytännön kautta muotoutuneeseen järjestelmään, jossa läänien kurssit huolehtivat peruskoulutuksesta.

Komitean ehdotuksista yksi osoittaa poliisikoulutettavien merkittävän tehtävän valtiollisen vallan varmistajana: Valtion poliisikoulun oppilaiden tuli olla Helsingin poliisilaitoksen poliisireservi.³³ Hallitus tarvitsi pääkaupungin turvaksi

31 KM 1926:7, 14 – 17.

32 KM 1926:7, 18 – 23.

33 KM 1926:7, 48 – 49.

luotettavia joukkoja, varmuuden vuoksi.

Vuoden 1926 komitean ajatukset jalostuivat seuraavien vuosien aikana lainsäädännöksi ja valtion poliisikoulusta annettiin laki 15.2.1929 (80/1929). Sitä yksinkertaisempaa lakia on mahdollonta säätää.³⁴ Kolmen pykälän laki institutionalisoi Valtion poliisikoulun, joka oli siihen saakka toiminut väliaikaisella pohjalla. Se ei kuitenkaan tehnyt valtion koulutuksesta yksinomaista – muuta-kin koulutusta oli edelleen mahdollista antaa.

Keskeistä oli, että laki antoi hallitukselle mahdollisuuden asetuksella säätää tarkemmin Valtion poliisikoulutusta. Asetelmassa sisäasiainministeriön poliisiosaston vaikutusmahdollisuudet korostuivat. Asetuksiin säädettiin tarkemmin poliisikoulun järjestysmuodosta (81/1929) ja ennen kaikkea poliisimiehen virkojen kelpoisuusvaatimuksista. Se formalisoi poliisimiehen virkapolun: nuoremmaksi konstaapeliksi ilman poliisikoulutusta tietyt kelpoisuusehdot osoittaen, vanhemmaksi konstaapeliksi käymällä lääninopetuskurssin, ylempiin virkoihin Valtion poliisikoulun kautta. Lisäksi poliisikoulun ohjesäännöstä annettiin valtioneuvoston päätös, eli hallituksen sisäinen päätös (82/1929).

Sisällissodan päättymistä seuranneen noin vuosikymmenen aikana poliisi-toiminta ja poliisikoulutuksen järjes-

telmä olivat jotakuinkin vakiintuneet. Poliisikoulutus instituutiona alkoi muodostua. Taustalla oli sekä lainsäädäntöuudistuksia että käytännöllisiä ratkaisuja. Pian läänien poliisikurssit saivat kilpailijan uudelta suunnalta. Niiden korvautuminen keskitetyllä koulutuksella alkoi täysin uuden valtiollisen poliisiorganisaation nousulla.

Liikkuva poliisikomennuskunta uudistaa koulutusta

Liikkuvan poliisikomennuskunnan perustaminen vuonna 1930 oli askel kohti hallitusvallan varmistamista, vaikka sen merkitys esimerkiksi vielä Mäntsälän kapinan nujertamisessa olikin mitätön. Sisäisen turvallisuuden ratkaisut liittyivät kuitenkin keskeisesti itsenäistymisen jälkeiseen valtionrakennushankkeeseen.

Viisi vuotta ”lentävän poliisin” perustamisesta se nähtiin lehdistössä valtakunnalliseksi järjestys- ja turvallisuusnäkökohtia painottavaksi organisaatioksi, joka oli ”täysin sotilaallisesti järjestetty valtionpoliisi”. Sen ensisijainen tehtävä oli ”sotilaallisesti kasvatettuna, yhtenäisen koulutuksen saaneena, liikkuvana ja yllätysvalmiina” ”iskujoukkona” estää mellakoita sekä katu- ja lakkoretelöitä yhteistyössä ”varsinaisen poliisin” kanssa. Myös reservitehtävä oli keskeinen, sivuroolissa puolestaan oli liikkuvien antama apu ”rikosten selvittämisessä ja muissa poliisitehtävissä”.³⁵

Liikkuvan poliisikomennuskunnan strategista merkitystä kuvaa pääministeri Kivimäen puhe vuodelta 1936. Hän painottaa siinä hallituksen oikeusvaltiollista kehitystä ja ”santarmi- ja poliisivaltioksi” muuttumisen ehkäisemistä. Samalla

34 Laki kokonaisuudessaan: ”Laki valtion poliisikoulusta. Annettu Helsingissä, 15 päivänä helmikuuta 1929. Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään täten: 1 §. Maan poliisikunnan ammattitaidon kehittämistä varten ylläpidetään Helsingissä valtion poliisikoulua. 2 §. Valtion poliisikouluun voidaan asettaa johtaja, vanhempia ja nuorempia opettajia ynnä sen lisäksi palkata lääkäri ja tuntiopettajia sekä ottaa toimenhaltijoita. 3 §. Tarkemmat säännökset valtion poliisikoulusta annetaan asetuksella. Tasavallan Presidentti Lauri Kr. Relander. Sisäasiainministeri T.M. Kivimäki.”

35 HS 22.1.1935. Perustamisesta ks. Keskinen – Silvennoinen, 2004, 133 – 135.

Kivimäki tuli sanoneeksi suoraan valtiotieteen weberiläisen lähtökohdan: ”Mutta hallitus on tietoinen myös siitä, että ilman voimakeinoja ei mikään valtiovalta voi järjestystä ja turvallisuutta ylläpitää. Siksi se on pyrkinyt korjaamaan ne valitettavat erehdykset, joita oli tehty heikentämällä maan poliisivoimaa.” Strategiana ei kuitenkaan ollut miesvahuuden kasvattaminen vaan laadun parantaminen. Huomio kiinnitettiin siis järjestykseen, varusteisiin ja *koulutukseen*.³⁶

Liikkuvan poliisikomennuskunnan perustamisella oli siten – ja tässä yhteydessä on syytä sanoa erityisesti – voimakas merkitys poliisien koulutuksen kehittämiseksi 1930-luvulla. Sen koulutus organisoitiin aluksi Helsingin poliisilaitoksen yhteyteen, joka puolestaan toimi jo valmiiksi kiinteässä symbioosissa Suomenlinnan valtiollisen poliisikoulutuksen kanssa.

Niihin maalaispoliisipiireihin, joissa rikollisuutta esiintyi erityisen paljon, perustettiin 1930-luvun alussa rikosasioita hoitavien apulaisnimismiesten virkoja. Poliisin organisaation kehittyessä kävi ilmeiseksi, että koulutusväylien puute vaikutti myös yksittäisten poliisimiesten uralla etenemiseen. Nimimerkki Maalaiskonstaapelin kokemukset ovat kuvaavia. Tämä valitti sitä, että uusien apulaisnimismiesten tehtävät tuntuivat menevän miehille jotka olivat ”suoritaneet jonkin korkeamman oppikoulumäärän tai lainopillisen tutkinnon”, jotka lisäksi ”melkein aina ottavatkin toimen vastaan vain jossain kokeilu- ja harjoittelutarkoituksessa”. Kokenutkin poliisimies jäi valinnassa ”sivustakatsojaksi” ilman koulutusta.³⁷ Myös tämä voidaan nähdä valtiollistumisen ulot-

tuvuutena: viime kädessä muodollinen tutkinto merkitsi enemmän kuin käytännössä karttunut paikallistuntemus ja -kokemus.

Eri poliisilaitosten ja nimismiespiirien tekemistä poliisimiesrekrytoinneista voidaan päätellä, että niin sanottujen lentävien koulutus tuotti poliiseja myös paikallispoliisien tarpeisiin.³⁸ Liikkuvan poliisin alokaskoulutuksen merkitys oli laajempi kuin pelkästään miehistön tuottaminen yhdelle poliisiyksikölle, sillä se heijastui myös paikallispoliisiin. Se oli myös valtiollisesti keskitetympää poliisikoulutusta verrattuna läänien kurssitoimintaan ja etenkin verrattuna kaupunkien laitosten koulutukseen.

Poliisikoulutuksessa etenkin Helsingin poliisilaitos oli edelleen 1930-luvulla monella tavoin merkittäviä. Se järjesti myös omaa koulutusta: sen uusissa toimitiloissa Senaatintorin laidalla oli kokonainen kerros omaa poliisikoulua varten ”hauskoine luokkahuoneineen ja pulpetteineen”, kuten *Helsingin Sanomien* toimittaja asian ilmaisi. Koulun toimintaan kuului omat kahdesta kolmeen kuukautta kestäneet alkeiskurssit sekä seitsemän viikon teoreettiset jatkokurssit.³⁹ Helsingin poliisilaitoksen merkitys korostui, sillä Helsingissä nähtiin olevan niin kansainvälisten rikollisliigojen kotipesä, kuin yleistä turvallisuutta järkyttäviä tapahtumia. Tällaisia olivat esimerkiksi Ståhlbergin kyyditys ja Tattarisuon tapaus.⁴⁰

Helsingin poliisilaitoksen osana toimineen poliisikoulun merkitys ei kuitenkaan

38 Esim. Wunsch, 2005, 57 – 59, 75 – 76.

39 HS 18.6.1931.

40 HS 15.10.1931 ”Tämän epäkohdan poistamiseksi on maaperä peillä varsin suotuisa, poliisitoimi kun on siirtynyt kunnallisilta itsehallintoelimiltä valtiotieteen hoitoon, mutta valitettavasti ei sanottu epäkohta ole siitä kärsivien eksekutiivisten poliisimiesten poistettavissa.”

36 HS 6.4.1936.

37 HS 30.4.1933.

jäänyt pelkästään paikalliseksi. Siellä järjestettiin myös Lentävän komennuskunnan kursseja.⁴¹ Samaan aikaan valtion poliisikoulu Suomenlinnassa koulutti poliiseja muiden poliisilaitosten palvelukseen. Sen merkitys oli suuri esimerkiksi rikospoliisimiesten koulutuksessa. Tämä tulee hyvin esiin *Helsingin Sanomien* reportaasissa, jossa esiteltiin koulutusjärjestelmää: ”Rikospoliisimiehen palvelukseen ottaminen tapahtuu siten, lausui poliisikomentaja, että järjestyspoliisipuolelta tai liikkuvasta poliisikomennuskunnasta otetaan poliisikoulutuksen saaneita ja erikoisesti rikospoliisiksi sopivia henkilöitä rikospoliisiosastoon. Tullessaan rikospoliisiksi ei miehellä siis vielä ole varsinaista rikospoliisikoulutusta, vaan tapahtuu tämä varsinaisen työn ohessa. Kun näin palvelukseen otetut etsivät ovat palvelleet jonkin aikaa rikospoliisiosastolla, komennetaan alalleen sopiviksi katsotut Suomenlinnan poliisikouluun, jossa he suorittavat b-luokan kurssin. Tänä aikana saavat oppilaat rikospoliisimiehen yleiskoulutuksen, josta koulutuksesta jää olosuhteiden pakosta puutteelliseksi n.s. Kriminaalitekniillinen koulutus.”⁴²

Valtion poliisikoulu Suomenlinnassa oli siten yksi osa poliisien fragmentoitunutta 1930-luvun koulutusjärjestelmää. Sen merkitys oli alipäällystön, etsivien ja alemman päällystön koulutuksen lisäksi poliisikoulutuksen laajempi koordinointi ja tukeminen. Siitä tuli osaavan henkilökuntansa myötä ”osaamiskeskus”, jota tietopohjaltaan puutteellinen paikallistaso pystyi hyödyntämään. Tässä suhteessa yksi tehtävistä oli oppikirjojen laatiminen. Esimerkiksi poliisikoulun johtaja Yrjö Ropposen toimittama Poliisikäsikirja ilmestyi sisäministeriön

41 HS 9.6.1932.

42 HS 6.10.1934.

aloitteesta. Kahteen osaan jaettu teos käsitteli poliisin järjestysmuotoa ja poliisitoimintaa yleensä sekä järjestyspoliisin tehtäviä.⁴³ Ropponen myös sovitti ruotsalaisen rikostutkinnan oppaan Suomen oloihin.⁴⁴ Vuonna 1941 Sakari Alanko julkaisi suureen tarpeeseen ”ensimmäisen osan Rikostutkimus-nimistä kirjaansa, joka on tarkoitettu käytettäväksi oppikirjana poliisimiesten kirjallisten harjoitusten opetuksessa lääninopetuskursseilla ja Valtion poliisikoulussa sekä asianomaisien apuna heidän toimittaessaan valmistavaa kuulustelua.”⁴⁵

Hajanainen mutta valtiollinen poliisikoulutus ennen toista maailmansotaa

Itsenäisyyden alkuvuosina sekä poliisien koulutus että poliisitoiminnan paikallisuus nousivat yhteiskunnallisen keskustelun kohteeksi. Kyse oli pitkälti käytännönläheisistä tarpeista: paikallispoliisin osaminen oli heikkoa. Etenkin rikospoliisitoiminta eli tutkinta oli huonolaatuista. Ongelmaa lisäsi kieltoajan rikollisuuden muutos: uutta päänvaivaa poliisille toivat rajoja ylittävä toiminta, aseet, autot ja raaka väkivalta. Tällaisessa tilanteessa keskitetty poliisikoulutus oli vastaus ammatitaidon kehittämistarpeeseen. Kyse oli

43 HS 20.3.1931.

44 HS 29.4.1934 Mainos: ”Rikos tutkimustekniikan opas. Tämän alallaan perustavan teoksen kirjoittajia ovat kansainvälistä mainetta nauttiva ruotsalainen kriminologi, tohtori Harry Söderman (työskennellyt vuosikautia Lyonin kuuluisassa rikostutkimuslaitoksessa Ranskassa ja äskettäin saanut tehtäväkseen poliisilaboratorion järjestämisen New Yorkiin) ja Göteborgin poliisimestari Ernst Fontell, ja suomenoksen on Suomen oloihin sovittaan suorittanut valtion poliisikoulun johtaja Y. Ropponen. Kirja kuuluu rikospoliiseille, nimismiehille, tuomareille, asianajajille ja syyttäväviranomaisille. 330 sivua, kangaskansi”

45 HS 15.4.1941.

ikään kuin tehostamisesta.⁴⁶ Messukylän tapauksen yhteydessä huomautettiin myös kaupunkien maksavan rikospoliisitoiminnan kuluja. Paikallistaso siis myös vaati valtiota vastaamaan kuntien rajat ylittävän toiminnan menoista.⁴⁷

Viimeistään 1920-luvun lopulta saakka poliisikoulutuksen tehostaminen oli yksi niistä toimista, jota vaadittiin poliisikunnan tason nostamiseksi ja rikollisuuden estämiseksi. Muita tavoitteita olivat miesvahuuden nostaminen ja palkkauksen parantaminen sekä uusien teknisten tutkintamenetelmien käyttöönotto.

Kysymys siitä, oliko maan vahvin miekka hallituksen kädessä, ei vielä 1930-luvulle tultaessakaan ollut pelkätään teoreettinen. Lehdistö esimerkiksi raportoi kommunistien pidättämisestä Kotkassa. Rovaniemellä yleisen järjestyksen palauttaminen edellytti yhteistoimintaa paikallisen poliisin, läänin poliisiviranomaisten, suojeluskunnan sekä

paikallisten ”talonomistajien” kesken.⁴⁸ Vallankumouksellisen kommunismin uhkaa pelännyt hallitusvalta pyrki pitämään poliittisen liikehdinnän kurissa järjestysvaltaa käyttämällä. Toisaalta on tunnettua, että oikeistoradikalismien nousu uhkasi tasavaltaista hallitusmuotoa tavalla, joka kulminoitui Mäntsälän kapinaan. Suojeluskuntienkaan uskollisuus hallitusvallalle ei ollut itsestään selvää.

Päähuomio kääntyi kuitenkin kielto-lain vaikean toimeenpanon myötä rikospoliisin kehittämiseen. Se sai 1930-luvulla paljon kritiikkiä osakseen ja ratkaisuna nähtiin koulutuksen kehittäminen.⁴⁹ Poliisin ongelmien rikostutkinnassa nähtiin olevan yhtäältä teknisissä välineiden puutteissa, mutta ennen kaikkea poliisien koulutuksessa. Vain päällystö koulutettiin uusiin rikostutkintamenetelmiin, ja senkin koulutuksessa oli puutteita. Miehistö ei saanut lainkaan tarpeellista koulutusta.⁵⁰

Rikospoliisien yhteys- ja koulutuselimeksi perustettiin vuonna 1934 rikospoliisipäivät, jotka toivat alan tekijät saman pöydän ääreen.⁵¹ Poliisin toimintakyky vahvistamaan oli vuonna 1926 perustettu sisäasiainministeriön päätöksellä sen alainen Rikostutkimuskeskus, jonka puitteissa toimi kriminaalilaboratorio, tunto-

46 HS 12.10.1929: Eduskuntakeskustelu poliisiohjaajan toimen perustamisesta: ”Kun meillä ei varmaankaan ole mahdollisuuksia tarpeellisessa määrin lisätä poliisimiehistön lukumäärää, on viimeaikoina pyritty siihen, että miehistön kaikinpuolista koulutusta kehitetään. Tässä suhteessa on lähdetty siitä yleisesti tunnetusta tosiasiasta, että yksi hyvin koulutettu konstaapeli monessa suhteessa vastaa useampaa kouluttamatonta: Tärkeänä saavutuksena tällä alalla on pidettävä valtion poliisikoulua joka kuluvana vuonna asetettiin vakinaiselle kannalle, mutta yhtä tärkeää poliisimiehistön kehittämiseksi ovat olleet vuotuiset läänin poliisiopetuskurssit, joissa poliisimiehistöä on opastettu heidän monilukuisten tehtäviensä oikeaan suorittamiseen. Näitä kurssseja ovat antaneet läänin poliisiohjaajat, joiden toimien vakinaistamista siinä esityksessä, jonka valtiovarainvaliokunta ja suuri valiokunta nyt ehdottavat hylättäväksi, on ehdotettu.”

47 HS 20.8.1924: ”Sen vuoksi onkin varsin yleistä, että suurempien kaupunkien etsiviä pyydetään maallekin huomattavimpia rikosasioita selvittämään. Tämäkään ei kuitenkaan ole oikein ja asianmukaista. Kaupunkien poliisilaitos on näet puolittain kunnallinen ja kaupunkikunnat maksavat huomattavan osan poliisilaitoksensa menoista.”

48 HS 15.7.1930: ”Oulun läänin lääninhallituksesta on STT:lle ilmoitettu, että päinvastoin kuin mitä erinäisissä uutisissa on mainittu on järjestys ja turvallisuus Rovaniemellä hyvä ja sen turvaamiseksi on poliisilaitoksen, suojeluskunnan samoin kuin kauppalan talonomistajain puolesta ryhdytty sellaisiin varotoimenpiteisiin, jotka ovat pidettävät riittävinä.”

49 HS 6.10.1934: ”Helsingin rikospoliisi kaipaa monia tärkeitä uudistuksia.” ”Rikospoliisipäällystömekin kaipaisi korkeampaa koulutusta kuin mitä sillä on nyt mahdollisuus saada. Myöskin valtion poliisikoulu vaatisi ammattivalvontaa.”

50 HS 6.10.1934.

51 HS 18.11.1936.

merkkitoimisto, *Poliisisanomien* toimitus ja poliisimuseo. Se sai tehtäväkseen huolehtia myös osasta poliisikoulutusta. Museokin oli erityisesti opetustarkoituksessa säilytettäviä esineitä varten.⁵²

Päällystön koulutuksen puutteiden korjaamiseen ryhdyttiin myös 1930-luvun lopulla. Silloin sai alkunsa poliisipäällystöpäivät, jotka täyttivät lisäkoulutuksen ja erikoiskurssien puutteen aiheuttamaa aukkoa.⁵³ Päällystöpäivillä poliisikoulutuksen puutteet olivat lisäksi kestopuheenaihe – ne toimivat foorumina, jolla koulutusongelmaa määriteltiin ja pohdittiin toimenpiteitä sen ratkaisemiseksi.⁵⁴

Itse poliisitoiminta alkoi saada pysyvämpiä ja täsmällisempiä muotoja 1920-luvun mittaan. Keskeisin kehityspiirre oli poliisitoiminnasta Suomessa annettu asetus (57/1925), joka kuitenkin tukeutui vahvasti vanhan politiaoikeuden traditiolle. Sen lähtökohtana oli ”valtion olemus” järjestyksen ylläpidosta vastaavana tahona. Poliisitoiminnan olemus johdettiin tästä valtion (ja hallituksen) tehtävästä.⁵⁵

Perusratkaisu poliisitoiminnan valtiollisuudesta oli tietoinen valinta. Asetuksen valmistelusta vastuussa ollut Gustav Ignatius katsoi, että olisi ollut mahdollis-

ta kirjoittaa kaupunki- ja maalaispoliisista sekä etsivästä keskuspoliisista erilliset asetukset. Perusteena yleiselle poliisiasetukselle oli kuitenkin nimenomaan se, että Ignatius katsoi poliisin muodostuneen 1800-luvulla *valtion* organisaatiohaaraksi. Erottelu ei siten ollut tarpeen ja poliisin toiminnan ja johdon tuli koko maassa tapahtua samojen suuntaviivojen mukaisesti.⁵⁶

Valtion sisällä poliisitoimen organisointi nähtiin kuuluvan toimeenpanevan vallan eli hallituksen tehtäviin. Tämä näkyi jo siinä juridisessa ratkaisussa, että säädös annettiin asetuksena – siis hallituksen päätöksen varassa olevalla norminantotavalla. Kansanedustuslaitos ei ollut osallinen poliisitoiminnan järjestämisen ratkaisuihin, sillä normia ei annettu laila. Poliisitoiminnan nähtiin siis kuuluvan automaattisesti hallitusvallan organisotavaksi asiaksi.⁵⁷

Poliisitoiminnan siirtyminen paikallisilta itsehallintoyhdyskunnilta (eli kunnilta) valtion toimeksi nähtiin 1930-luvulla toiminnan laadun takeena. Esimerkiksi Helsingin poliisimestari Wilkman näki liikkuvaisen rikollisuuden hallinnassa keskeisimmän toimenpiteen olleen ”poliisiorganisaation kehittäminen”, eli sen ottaminen valtion keskitettyyn hallintaan. Hänen katsannossaan paikallisuus oli epäkohta, joka esti rikoksentorjuntaa. Samalla juuri kansainväliseltä opintomatkalta palanut poliisimestari

52 Vasa, 1967 tarjoaa s. 102–105 kiinnostavan kuvauksen rikostutkimuskeskuksen perustamisesta ja HS 31.12.1937: ”Tasavallan presidentti vahvisti eilen asetuksen rikostutkimuskeskuksesta. Rikostutkimuskeskuksen tehtävänä on:” ...

”4) huolehtia maan poliisiviranomaisille annettavasta poliisikoulutuksesta siinä laajuudessa kuin sisäasiainministeri määrää”

53 HS 27.11.1937.

54 Esim. HS 27.5.56, jonka mukaan Vaasan poliisipäällystöpäivien ensimmäisenä ”kysymyksenä olivat poliisikoulutuksen kehittäminen, josta alustavia puheenvuoroja käyttivät poliisitarkastaja A. Salonen, poliisimestari V. Laurell, nimismiehet E. Wälmä ja V. Ståhlberg.” Muita mainintoja: HS 20.10.1956,

55 Sinisalo, 1973, 23–24.

56 Sinisalo, 1971, 13 ja siinä viitatus Ignatiuksen kirjoitukset vuodelta 1925.

57 Ks. Sinisalo, 1973, 23–24. Kansanedustajat pääsivät vaikuttamaan poliisitoimintaan merkittävällä tavalla vasta vuoden 1966 poliisilakia säädettäessä. Silloinkin lainsäädäntö valmisteltiin Sinisalon mukaan pitkälti poliisiorganisaation sisällä.

painotti poliisikoulutuksen tärkeyttä.⁵⁸ Koulutuskysymykset siis kietoutuivat yhteen poliisitoiminnan yleisen kehittämisen kanssa.

Paikallisuuden ja valtiollisuuden suhdetta poliisitoiminnassa määritti edelleen vuoden 1931 laki kaupunkien osanotosta poliisilaitosten menoihin. Sen 1 §:n mukaan poliisihoidosta kaupungeissa huolehti valtio. Kaupungit olivat kuitenkin 2 §:n mukaan velvollisia kattamaan kolmasosan kaupunkipoliisien menoista sekä 3 §:n mukaan velvollisia antamaan poliisilaitoksen käyttöön tarpeelliset huoneistot.

Ennen toista maailmansotaa poliisitoiminnan paikallisuus oli siis häviämässä marginaaliin. Poliisista oli tullut vahvasti valtiollinen toimija. Myös poliisikunta oli pitkälti kansallista ja ensimmäisen tasavallan valtarakennetta tukevaa. Toisaalta hallitusvalta joutui yhä varautumaan suojeluskuntalaitoksen apuun vallan viimekätisenä varmistajana.

Kehityslinjan suuntaisesti Suomen poliisikoulutus oli järjestetty siten, että Helsingissä järjestettävä koulutus, läänien poliisikursseiden koulutus, liikkuvan poliisikomennuskunnan koulutus, Valtion poliisikoulun koulutus ja Rikostutkimuskeskuksen koulutus toimivat erillisissä organisaatioissa. Kullakin oli oma tarkoituksensa poliisikoulutuksen kokonaisuudessa. Toisaalta kaikki liikkuivat toiminnassaan samaan suuntaan ja kaikkia pystyttiin kontrolloimaan sisäasiainministeriön poliisiosastolta.

Käytännön tasolla poliisikunnan yleinen koulustaso oli edelleen matala, palkkaus

heikkoa ja resurssit kaikin puolin oluet. Asiaa kuvaa lehtikirjoitus huhtikuulta 1937: ”Poliisin vähälukuisuuden vuoksi on sen kouluttaminen vaikeaa, sillä konstaapeleita ei voida komentaa poliisikursseille ja poliisikouluun, koska toisten työmäärä tämän takia edelleen lisäytyisi.”⁵⁹

TOISEN TASAVALLAN VISIO: KESKITETTY KOULUTUS LAADUN TAKEENA

”Verekset kuvat filmikamerasaan New Yorkin Rock and Roll-villityksestä, taskussaan todistus poliisihallinnon kurssista Indianan yliopistossa ja matkatavaranaan kilomäärin Amerikan poliisilaitosta käsittelevää opintomateriaalia palasi eilen kotimaahan turkulainen poliisitarkastaja Fjalar Jarva, joka ensimmäisenä suomalaisena poliisimiehenä vietti äskettäin viitisen kuukautta ympäri Amerikkaa tutustuen sekä FBI:n toimintaan Washingtonissa että osavaltioiden poliisivoimiin eri yliopistojen ja poliisikoulujen välityksellä.”⁶⁰

Sodanjälkeinen sekaannus

Jatkosodan päättymistä seuraavat vuodet sujuivat väliaikaisuuden ja hajanaisuuden ilmapiirissä. Valtion poliittiset voimasuhteet hakivat muotoaan Neuvostoliiton voimakkaan painostuksen alla. Toisaalta poliisikoulutuksen kehittämistä jatkettiin pohjalta, joka yhtäältä nojasi traditioihin ja toisaalta pyrki poliisin modernisoitumiseen.

58 HS 15.10.1931 ”Tämän [laadultaan ahtaasti paikallisen poliisitoiminnan] epäkohdan poistamiseksi on maaperä meillä varsin suotuisa, poliisitoimi kun on siirtynyt kunnallisilta itsehallintoelimitä valtiovalan hoitoon, mutta valitettavasti ei sanottu epäkohta ole siitä kärsivien eksekutiivisten poliisimiesten poistettavissa.”

59 HS 22.4.1937.

60 HS 6.3.1957.

Vain viisi viikkoa jatkosodan aselevon voimaantumisen jälkeen sisäasiainministeriö asetti toimikunnan laatimaan ehdotuksen periaatteista, joiden varaan poliisikoulutus olisi vastaisuudessa järjestettävä. Toimikunta koostui poliisimiehistä ja se kuuli poliisiviranomaisia. Jo marraskuun loppuun mennessä valmistunut mietintö siis heijastaa valtiollisten poliisiviranomaisten näkemystä.

Tätä taustaa vasten ei ole yllätys, että erittelyssään toimikunta näki koulutuksen tilan valtion kannalta sirpaleisena. Toimikunta laski poliisitoiminnan eri aloiksi ”varsinaisen poliisin, valtiollisen poliisin, merivartiolaitoksen ja rajavartiolaitoksen”. Koulutuksellinen ongelma oli, ettei näiden kesken ollut tarpeeksi yhtäläisyyttä. Varsinaisen poliisikoulutuksen hajaantumisen liikkuvan poliisikomennuskunnan, lääninhallitusten ja valtion poliisikoulun kesken oli keskeinen ongelma. Koulutuksen poliisipiireissä ei puolestaan katsottu olevan ”riittävän tehokasta”. Ongelmia oli myös käytännön tasolla: oppikirjat eivät olleet sopivia, järjestelyissä ja opetusmenetelmissä oli monenlaisia puutteita, Valtion poliisikoulun rakennukset olivat tarkoitukseen soveltumattomia.⁶¹

Kun Suomi ja Suomen hallinto oli 1930-luvulla modernisoitunut vauhdilla, poliisin koulutusjärjestelyt eivät olleet pysyneet kehityksen mukana. Sota-aika puolestaan pysäytti laajat kehityshankkeet niin poliisikoulutuksessa kuin monella muullakin sektorilla. Toimikunnan työ jäseni vision, jolla vahvistunut ja sota-ajan tilanteen myötä lisää merkitystä saanut valtiovalta halusi poliisikoulutuksen järjestää.

Toimikunta suositteli seitsemää pääperiaatetta poliisikoulutuksen järjestämi-

seen. Ensinnäkin poliisialalle pyrkivien *valinta olisi suoritettava keskitetysti*. Toiseksi kelpoisuusvaatimusten tulisi olla yhtäläiset. Kolmanneksi jokaiselle valitulle järjestettäisiin *yhtäläinen alokaskoulutus* ennen toimeen nimittämistä. Neljänneksi poliisin peruskoulutus eri aloilla yhdenmukaistettaisiin ja huolehdittaisiin erikoiskursseista. Viidenneksi *poliisin ammattikoulutus keskitettäisiin yhteen oppilaitokseen, Valtion poliisikouluun*. Sinne perustettaisiin luokat eri tarpeita varten (miehistö, alipäällystö, päällystö, erikoiskurssit) ja sen organisaatio uudistettaisiin uusien tarpeita vastaavaksi. Muita suosituksia olivat ylempien oikeustutkinnon tai upseerinkoulutuksen käyneiden poliisialan koulutuksen järjestäminen sekä poliisin palkkauksen järjestäminen.⁶²

Toimikunnan vision ytimessä oli siis keskitetty valtiollinen poliisikoulu, joka kouluttaisi miehistöä, alipäällystää, päällystää sekä erikoistaitoja. Poliisialokkeiden valinta ja koulutus olisi sekin valtiollisen organisaation, sotilaallisesti organisoidun liikkuvan poliisikomennuskunnan, tehtävä.

Laajojen periaatteellisten linjanvetojen lisäksi myös toimikunnan mietinnön yksityiskohdista on luettavissa vahva valtiollisesti orientoitunut poliisinrakennuspyrkimys. Tämä tulee esiin esimerkiksi oppimääräkaavailuissa. Historian opiskelua puolletaan seuraavin argumentein: ”Koska poliisi, varsinkin valtiollinen poliisi, joutuu virantoiminnassaan usein tekemään ratkaisuja, jotka vaativat ajankohdan valtiollisten virtausten tuntemista, täytyy sen olla riittävästi selvillä valtiollisten olojemme kehityksestä,

62 Vuoden 1944 toimikunnan mietintö, 4–5.

Yksityiskohtaisemmin toimikunnan ehdotusten yhteenvedo, 40–43.

61 Vuoden 1944 toimikunnan mietintö, 4.

sillä vain kehityksen pohjalta voidaan nykyhetken tilannetta oikein arvioida ja ymmärtää. Näin ollen toimikunta ehdottaa, että poliisikoulun miehistöluokan ohjelmaan otettaisiin oppiaineeksi lyhyt esitys itsenäisyysajan valtiollisesta historiasta.”⁶³

Toimikunta osoitti paikan myös suu-rempien kaupunkien poliisilaitosten koulutustoiminnalle. Sille oli sijaa poliisien jatkokoulutuksessa, osana virassa jo toimivien poliisien ammatillista kehittymistä. Poliisimestarit olisivat vastuussa sen organisoimisesta.⁶⁴ Strategisesti merkityksellistä olisi kuitenkin poliisin ammatikoulutus, joka tulisi hoitaa valtiollisesti ja keskitetysti.

Vuoden 1944 toimikunnan mietinnön merkitys on siinä, että se osoitti yksimielisen poliisikunnan tahtotilan koulutuksen suunnan järjestämisessä. Keskittynyt valtiollisuus oli muodostunut entistä keskeisemmäksi osaksi poliisikoulutuksen järjestämisen visiota. Käytännön tasolla tämän näkyi siinä, että läänien järjestämä miehistökoulutus lakkautettiin ja muu poliisikoulutus kuin alokas-koulutus siirtyi Valtion poliisikouluun Suomenlinnaan.

Vaaran vuosien perintö

Sodan jälkeen poliisikoulutuksen normalisointi ei ollut helppoa. Yhden päällimmäisistä vaikeuksista aiheutti poliittinen uhka: hallitus oli voimakkaan neuvostoliittolaispainostuksen kohde ja sen turvallisuusratkaisut olivat erityisen herkkä aihe.

Aseleponeuvottelujen yhteydessä 6.9.1944 annettiin asetus (598/1944), jossa sisäasiainministeriön poliisiosastoon

oli perustettu poliisitoiminnan aloihin erikoistuneet eri jaostot, joukossa koulutus- ja huoltojaosto. Tuolloin vallalla oli hallituksen ajatussuunta, jossa liikkuvaa poliisia vahvistettiin merkittävällä tavalla hallituksen suojajoukoksi ja kohtamaan sodanjälkeisiä levottomia aikoja. Kerrankin poliisitoiminnan budjetti ei ollut toiminnan este, vaikka ajat olivat erittäin huonot. Liikkuva poliisikomennuskunta venytettiin äärimmilleen: sen järjestämät kokelaskurssit paisuivat osallistujamääriltään, mutta samalla lyhenivät ja niiden taso laski.⁶⁵

Kevään 1945 vaalien jälkeisissä hallitusneuvotteluissa sisäasiainministeriksi valittiin kommunisti Yrjö Leino. Tilanne muuttui siis nopeasti sisäasiainministeriön organisoinnin ja poliisikoulutuksen suuntia käsitelleen toimikunnan mietinnön jälkeen. Nyt Valtiollista poliisia miehitetiin kommunisteille myötämielisillä toimenhaltijoilla.⁶⁶

Keskellä vaaran vuosia, 20.12.1945, annettiin asetus poliisikoulusta (1273/1945). Poliisikoulutuksen säädöspohjaa uudistanut asetus saattoi poliisikoulun täysin sisäasiainministeriön alaiseksi oppilaitokseksi (1 §). Siinä poliisikoulun puheenjohtajana toimi poliisiasiainosaston koulutus- ja huoltojaoston päällikkö ja jäsenenä koulun joh-

63 Vuoden 1944 toimikunnan mietintö, 14.

64 Vuoden 1944 toimikunnan mietintö, 28–31.

65 HS 13.3.1945 Liikkuva poliisikomennuskunta - poliisin reservi. Sodan päättymisen jälkeistä rekrytoitumista kuvaavat muistelmakirjoituksissaan Teuvo Ruuhonen ja Väinö Rantio. Ruuhonen rekrytoitui vuonna 1945 Liikkuvan poliisin kautta Helsingin poliisilaitokselle ja eteni miehistökurssin ja alppäällistökurssin kautta tarkastuskonstaapeliksi marraskuussa 1948. Rantio totesi sodan päätyttyä 20-vuotiaana hänellä olevan kolme vuotta sotakokemusta, mutta puuttuvan koulutus, työpaikka ja rahaa. Kahden viikon pikakoulutus Suomenlinnan heikoissa olosuhteissa oli parempi kuin monen asetoverin kohtaama epätäietoisuus. Ks. Stadin Skoudet, 2018, 10–11, 26–27.

66 Hietaniemi, 1992, 235–251.

tajan lisäksi neljä ministeriön määräämää jäsentä. Johtokunnan tehtävät määrättiin koulun ohjesäännössä, jonka ministeriö vahvisti (2 §). Asetuksen myötä poliisikoulu oli suoraan sisäasiainministeriön kontrollissa.

Asetus näyttikin pelaavan poliisikoulutusta kommunistien pussiin. Vuoden 1945 maaliskuun vaalien jälkeen oli hetken epäselvää, minkä lipun alla valtion poliisit operoivat. Koulutuksen lisäksi merkittävien valtiollisten poliisiorganisaatioiden johto oli kommunistisen sisäministerin alaisuudessa. Vielä kesällä 1947 liikkuvan poliisin komentajaksi tuli henkilö, jolla ei ollut poliisikokemusta, mutta joka tunnettiin kommunistina.⁶⁷

Asetelma ei kuitenkaan ollut näin yksiselitteinen. Poliisikunnan konservatiivisuus ja oikeistolaisuus yhdistettynä liikkuvan poliisin merkitykseen poliisikunnan alokaskoulutuksessa sekä sen yliesurvointiin tekivät vaikeaksi poliisin miehittämisen vasemmistolaisineksella.⁶⁸

Vuoden 1948 loppuun mennessä poliisitoimintaan liittyvät poliittiset kuohunnat tasaantuivat ja hallitusvalta alkoi vaaran vuosien jälkeen jälleen vakiintua. Väkivaltamonopolin reunaehdot muuttuivat nopeasti. Kun suojeluskunnat lakkautettiin vuonna 1944 valvontakomission vaatimuksesta Moskovan välirauhansopimuksen 21 artiklan nojalla, ne poistuivat järjestysvallan taustavoimista. Tällöin liikkuvan poliisin oli täytettävä

tyhjiö ottamalla vastuulleen hallitusvallan viimeisen lukon tehtävän. Toisaalta sen merkitys vallankumouksellisen toiminnan ehkäisijänä pieneni. Järjestysvalta ei ollut vahvimmillaan ja sen yhteys korkeimpaan valtionjohtoon oli vieläpä osoittautunut ”ongelmalliseksi”: presidentti ja hallitus eivät aina olleet selvillä järjestysvaltakoneiston tilanteesta.⁶⁹

Poliisikoulutukseen sodanjälkeiset vuodet heijastuivat siten, että koulutus oli yhä selvemmin valtiollista. Valtiollinen koulutus oli kuitenkin edelleen hajanaista: liikkuva poliisi oli poliisialokkaiden koulutuselin, Valtion poliisikoulu oli poliisikunnan valtakunnallinen koulutuselin ja Rikostutkimuskeskus huolehti koulutuksesta siinä laajuudessa kuin sisäasiainministeriö määräsi.⁷⁰ Vaatimus lainopillisesta tutkinnosta päällystövirkoihin merkitsi sitä, että Helsingin yliopiston lainopillinen tiedekunta oli keskeisin päällystön koulutuspaikka. Vaikka poikkeuksia myönnettiin, oli juristien osuus esimerkiksi nimismieskunnassa jatkuvassa kasvussa ja vuonna 1951 yli 50 %.⁷¹

Vallan miekasta kohti laatua – hajanaisin toimin

Poliisitoimen merkitys hallitusvallan miekana alkoi muuttua nopeasti vaaran vuosien jälkeen. Saari on hyvin osoittanut, kuinka työväenlakot mielenilmaisuineen olivat varsin harvinaisia (Arabian tehtaat 1948, Kemin kapina 1949 ja yleislakko 1956). Keskeistä oli poliisitoiminnassa tapahtunut muutos, jossa ”lakkojen

67 HS 1.8.1947: ”Liikkuvan poliisin uusi päällikkö Helsingin poliisilaitoksen liikkuvan poliisin osaston päälliköksi on nimitetty valtiollisen poliisin apulaistoimistopäällikkö Eero Johannes Hautojärvi. Hra Hautojärvi ei tietävästi ole ollut muualla kuin valtiollisen poliisin palveluksessa, joten häntä ei tunneta poliisimiesten keskuudessa. Poliisikoulutusta hänellä ei näin ollen liene. Mainitaan kuitenkin hänen olevan kommunistin.”

68 Poliisitoiminnasta toisen maailmansodan jälkeen ks. esim. Keskinen – Silvennoinen, 2004 172–195.

69 Hietaniemi, 1992, 278–281.

70 KM 1951:52, 8–10.

71 Nimismiehiltä edellytettiin pääsääntöisesti lainopillista tutkintoa, mutta poikkeukset olivat mahdollisia, ks. KM 1951:53. (Poliisin järjestelykomitean ehdotus nimismiesten pätevyysvaatimusten muuttamiseksi.)

tukahduttamista ei enää ohjannut hallitus, vaan poliisi piti suhteellisen itsenäisesti yllä yleistä järjestystä”.⁷² Joukkoliikchedinnässä vielä ensimmäisen tasavallan aikana ja vaaran vuosina piillyt vallankumouksellinen elementti oli väistynyt ja normaali järjestyksenpito korostui.

Siten myös poliisikoulutuksen valtiollisuus alkoi 1950-luvulle tultaessa näytettyä erilaisessa valossa kuin aiemmin. Valtiollisuutta alettiin tuolloin käsitellä yhä selvemmin resurssi- ja laatukysymyksenä. Tietyllä tavalla vuoden 1918 pitkä

varjo alkoi väistyä. Vuoden 1944 yksityiskohtainen asetus ei tietenkään ratkaissut poliisikoulutuksen resurssiongelmia, vaan lähinnä asetti juridiset puitteet toiminnalle.

Valtion poliisikoulun opettaja Erne Karapään mukaan poliisikoulun tilat Ehrensärdin aikaisessa Suomenlinnassa olivat 1950-luvun alussa puutteelliset. Niiden ahtaus oli vaikuttamassa vielä suuremman ongelman, eli koulutustoiminnan lyhytaikaisuuden syntyyn. Sotavuodet vaikuttivat koulutukseen siten, että tuol-

Lukkoja, varmistuslaitteita sekä lintututemusta oppitunnilla. Kuvassa tammikuussa alkaneen LP:n kursin oppilaita, vas. Mikko Peri, Arne Pylkkänen, Matti Rautamäki, Esko Kahelin, lukke osoittaa komisario Paavo Pihkasalo. Kuopin oikealla puolella, vas. Juhani Pohjama, Martti Väätäinen, Reino Manerus, Raimo Penttinen, Jussi Lehto ja edessä Pekka Aho.

Liikkuvan poliisin alokaskoulutus oli tärkeä osa poliisikunnan koulutusta vielä 1960-luvulle tultaessa. HS 18.3.1960, Päivälehdien arkisto

72 Saari, 2007, 69. Ks. kuvaus vuoden 1956 mellakoista poliisin näkökulmasta: Keskinen – Silvennoinen, 2004, 242–247.

loin omaksutut lyhyet kurssiajat olivat edelleen käytössä. Ongelmaksi nähtiin etenkin se, että järjestyks- ja rikospoliiseille annettiin sama koulutus, vaikka entistä vaativampia tehtäviä hoitava kaupunkien rikospoliisihenkilöstö olisi tarvinnut erikoiskoulutusta.⁷³

Karapään puhe edustaa näkökulmaa, jonka mukaan 1950-luvun alun ongelma oli nimenomaan puutteellinen resursointi. Viittaus rikospoliisien toiminnasta kaupunkien poliisilaitosten yhteydessä osoittaa, että ainakaan Karapää ei nähnyt puutetta poliisitoiminnan organisoinnissa. Toisaalta hän myös kehuu rikosten selvitysprosentin olleen maassamme maailman korkeimpia. Ehkä tämä selittääkin, miksi budjettiresursseja koulutuksen kehittämiseen ei haluttu myöntää enempää.

Karapää ei ollut kantoineen yksin. Jo *Helsingin Sanomiin* vuonna 1933 nimimerkillä *Maalaiskonstaapeli* kirjoittaneen mukaan maalaispoliisien voima oli heikkoa. Syynä oli harvalukuisuuden ja hajanaisuuden lisäksi miehistön ja päällystönkin heikko koulutus.⁷⁴ Kaksikymmentä vuotta myöhemmin *Maalaispoliisin* ajatukset toisti rikosoikeuden professori Brynolf Honkasalo. Hän kirjoitti Kyllikki Saaren murhatutkimusten osoittaneen maalaispoliisin heikon koulutuksen nykyaikaisessa rikostutkinnassa. Ongelma oli hänen mukaansa siinä, että poliisikoulun käyneillä oli sentään rikostutkinnan teoreettiset alkeet – yleensä oikeustutkinnon suorittaneilla nimismiehillä ei sitäkään. Syyttävää sormeaan Honkasalo ei heristänyt omaa tiedekuntaansa kohtaan, vaan nimittäviin viranomaisiin eli maaherroihin. Jos nämä eivät muuten kiinnittäisi asiaan riittävää huomioita,

73 HS 24.5.1952.

74 HS 30.4.1933.

pätevyysvaatimuksia tulisi muuttaa lailla. Kun yhteiskunnassa vallitsi Honkasalon mukaan ”lakimiestulva”, rikostutkinnan opiskelijoiksi olisi kyllä riittävä määrä nuoria lakimiehiä.⁷⁵

Miehistötasolla esiintyi perustavamanlaatuksiakin ongelmia. Kun konstaapeliksi pääsi myös ilman alokas- tai kokelaskoulutusta, etenkin maalla oli helppo tulla ammattiin ”kokeilemaan”. Järjestelmä ei ollut omiaan edistämään korkeaa ammattitaitoa ja henkilökunnan pysyvyyttä.

Vaatimukset poliisikoulutuksen asianmukaiseksi resursoimiseksi voimistuivatkin 1950-luvulle tultaessa. Tuolloin sodan jälkeiset välittömän pulan vuodet alkoivat väistyä ja poliisin johto ymmärsi heikosti koulutetun miehistöaineksen riskit. Suomen Poliisien Liitto järjesti poliisijohdolle neuvottelupäivät, jotka toivat esille tilanteen heikkouden. Kun neuvotteluihin osallistuneet vaikuttivat olleen yksimielisiä tilanteen heikkoudesta ja ilmaisivat huolensa näkyvästi sanomalehdistön avulla, tilaisuus vaikuttaa jälkikäteen arvioituna tavalta pyrkiä vaikuttamaan etenkin poliittisiin päätöksentekijöihin.⁷⁶

Poliisikoulutus ei ollut siis vielä 1950-luvullakaan vakiintunut yksinomaan valtiollisen keskitetyn byrokratian suojiin. Asiasta keskusteltiin jo vuosikymmenen alkupuolella ankarasti. Läänien poliisitarkastajien ja sisäasiainministeriön poliisi-asiaainosaston virkamiesten neuvottelukokouksessakin kuultiin esitelmä poliisikoulutuksesta, vaikka

75 HS 16.12.1953. Ks. nimismiesten pätevyysvaatimusten muutosehdotuksista KM 1951:53.

76 HS 25.1.1951. Tilaisuuteen osallistuivat poliisipäällystön lisäksi hallitussihteerit Mauno Nummi ja Veikko Kangas sisäasiainministeriöstä, Valtion poliisikoulun johtokunta ja opettajakunta sekä lukuisasti Nimismiesyhdistyksen, Poliisiupseeriyhdistyksen ja Suomen Poliisien Liiton edustajia.

päähuomio oli tuleviin olympiakisoihin varautumisessa.⁷⁷

Vuosikymmenen iso kysymys oli poliisitoiminnan rationalisointi kokonaisuudessaan. Sitä varten valtioneuvosto asetti heinäkuussa 1950 komitean, jonka jäsenet olivat poliisivirkamiehiä. Poliisin järjestelykomitea linjasi poliisitoimintaa konservatiiviselta pohjalta: esimerkiksi sen ehdotus rikospoliisiorganisaation uudistamiseksi hyödynsi Ignatiuksen johdolla toimineen rikospoliisin uudistamista varten asetetun komitean mietintöä vuodelta 1928.⁷⁸

Samalla alkoi myös kannunvalanta. Erityisesti Suomen Poliisien Liitto otti poliisikoulutuksen lobbauksen asiakseen: sen puheenjohtaja Taavi Kivinen osoitti vuoden 1951 Pohjoismaisten poliisipäivien avajaispuheessaan etenkin poliitikoille: ”joskus tuntuu siltä kuin valtiotalta meillä ei tuntisi riittävän suurta kiinnostusta poliisien koulutukseen eikä poliisien omiin pyrkimyksiin ammatin kehittämiseksi.”⁷⁹

Samalla oli selvää, että syyttävä sormi osoitti erityisesti hallitusvaltaan, ei esimerkiksi paikallisiin tahoihin. Liitto piti koulutusasiaa aktiivisesti esillä muiden poliisitoiminnan epäkohtien (palkkaus, asuntokysymys, poliisivarikon toimittaman kaluston kallis hinta) ohella. Erityisesti huomioita kiinnitettiin Suomenlinnassa toimivan koulun heikkoihin tiloihin.⁸⁰ Ajatus uusista tiloista

virisi 1950-luvun alussa ja siihen kytkettiin samalla ajatus poliisikoulutuksen uudistamisesta.⁸¹ Tilakysymys hallitsi julkisuuden keskustelua poliisikoulutuksen pullonkaloista.⁸²

Vaikka poliisikoulutuksen ongelma kytkettiin julkisuudessa koulun puutteellisiin tiloihin, oli perimmäisenä ongelmana edelleen ensi vaiheen miehistönkoulutuksen puutteet. Poliisikoulutus oli lisäksi edelleen pirstaloitunutta. Liikkuva poliisi koulutti yhä alokkaansa itse: kurssiaika pidennettiin kahdesta kolmeen kuukauteen 1950-luvun puolivälissä, kun liikenneasiat ja ajokoulutus saivat entistä keskeisempää merkitystä.⁸³ Vuosikymmenen lopulla liikkuva poliisi koulutti viidellä tai kuudella vuosittaisella alokaskurssilla 130–150 miestä omiin tehtäviinsä.⁸⁴ Keskitetyn koulutuksen pullonkaulat aiheuttivat sen, että esimerkiksi Turun poliisilaitokselle annettiin erillinen lupa pitää kuukauden mittaisia alokaskurseja.⁸⁵

Lisäksi koulutus oli pirstoutunutta ja sitä järjestivät myös ei-valtiolliset tahot. Esimerkiksi perheenäitien kansoittamalle Punaisen ristin kevään 1953 ensiapukurssille Helsingin Munkkiniemessä osallistui myös palomiehiä ja neljä miestä Helsingin liikenne-, satama- ja radiopoliisista.⁸⁶

Tällaiset lyhyet kurssit paikkasivat edelleen sitä välitöntä puutetta, jonka repaleinen koulutus pohja sekä nopea tekninen ja yhteiskunnallinen muutos aiheut-

77 HS 3.10.1951

78 Poliisin järjestelykomitea. Mietintö N:o 2 rikospoliisiorganisaation uudistamiseksi, 1–3.

79 HS 4.6.1951.

80 HS 12.6.52. Poliisijärjestöt näyttävätkin 1950-luvulla merkittävä vastavoima valtiollisille säästötoimenpiteille. Ks. Esim. HS 31.10.1953: ”Poliisivahvuuden vähennys johtaa järjestyshäiriöihin. Helsingin Poliisien Yhdistys ei hyväksy toimenpidettä”

81 HS 13.5.1955: ”Poliisikoulutushankkeen toteutumisen yhteydessä tulee esille myös poliisiopetuksen uudistaminen”.

82 Esim. HS 23.2.1958.

83 HS 20.9.1955.

84 HS 18.3.1960.

85 Turun poliisimestari Teuvo Syrjälä ehdotti menettelyn laajentamista. Lampikoski, 2012, 40.

86 HS.

tivat poliisin ammattitaidossa. Esimerkiksi Kymen läänin vuoden 1959 poliisiopintopäivillä oli noin 70 osallistujaa läänin korkeinta poliisipäällystää myöten.⁸⁷ Paikallista koulutusta järjestivät läänit, poliisilaitokset sekä poliisien yhdistykset. Seuraava esimerkki kuvaa hyvin koulutus-toimintaa, joka ei ollut valtion vaan paikallisen poliisiyhdistyksen organisoimaa:

”Tänään alkoivat Tampereella Tampereen rikospoliisikerhon järjestämät poliisien opintopäivät, joille osallistui Tampereen rikos- ja järjestyspoliisipäällystää sekä kerhon jäseniä lähes 100 henkilöä. Opintopäivien avauksen suoritti Tampereen rikospoliisikerhon puheenjohtaja, ylietsivä Antti Airola, joka selvitti kerhon pyrkimyksiä ja opintopäivien tarpeellisuutta. Ensimmäisen esitelmän piti ylipoliisipäällikkö Fjalar Jarva Helsingistä selostaen Yhdysvalloissa tapahtuvaa liikenneonnettomuuksien tutkintaa ja verraten sitä vastaavaan tutkintaan Suomessa. Toisena esitelmöitsijänä kuultiin Suomen Poliisikoulun johtajaa, poliisineuvos Olavi Jotunia, joka keskittyi esityksessään selvittämään rikoslaisissa säädetyn perättömän lausuman antamista poliisikuulusteluissa ja oikeuden istunnossa. Tämän päivän ohjelman päätti elokuvateatteri Maksimissa esitetty englantilainen nuorisorikollisuutta käsittelevä elokuva ”Sininen lyhty”. Opintopäivät jatkuvat huomenna.”⁸⁸

Tampereella koulutusta piti tärkeänä rikospoliisin johtaja Aarne Turunen, joka perusteli kurssuja jatkuvan oppimisen tarpeella sekä sillä, että eteviä rikostutkijoita tarvittiin myös muualla kuin pää-

kaupungissa. Rikospoliisiosasto järjesti ”omin voimin” talvisaikaan viikoittaisia oppitunteja ja rikospoliisikerho laajensi opintopäivät koko läänin tarpeisiin, joiden *Helsingin Sanomat* katsoi olevan ”mielenkiintoisia”. Nykynäkökulmasta ne olivat myös hieman arveluttavia, kuten ”kirkkoherra Leo Pennasen esitys rikollisen sielunelämän piirteistä käsialassa”.⁸⁹

Rikospoliisien järjestämä oma täydennyskoulutus laajeni lopulta myös valtakunnalliselle tasolle. Sisäministeri Eemil Luukka kiitti tervehdyksessään valtakunnallisten opintopäivien tarkoitusta pitää rikospoliisit kehityksen tasalla. Rikospoliisijärjestön puheenjohtaja Matti Sulander onnistui vain kehumalla poliisikoulutusta yleisesti (”Suomessa poliisikoulutus on tunnustetusti korkealla tasolla”) peittämään kritiikkinsä valtion koulutustarjontaa kohtaan. Hän mainitsi, että koulutustilat ja -välineistö olivat puutteellisia jatko- ja erityiskoulutukseen. Sen vuoksi ”*valtiovallan toimesta* rikospoliisimiehille annettava erikoiskoulutus onkin jäänyt vähäisemmäksi kuin mitä tarve todella on edellyttänyt”.⁹⁰

Suomen poliisien liitto kiinnitti 1960-luvun alussa paljon huomiota puhtaasti ammatillisiin asioihin. Liitto järjesti aktiivisesti sen eri perusjärjestöjen opintopäiviä ja pyrki avustamaan myös niiden rahoittamisessa.⁹¹

Yksityiset tahot joutuivat siis vielä 1960-luvun alussa paikkaamaan valtiollisen poliisikoulutuksen laadullisia ja määrällisiä puutteita. Tämä oli keskittämisyhtymien todellisuutta: resurssit eivät olleet riittävät kunnolliseen valtiolliseen saatikka keskitettyyn koulutukseen.

89 HS 9.10.1959.

90 HS 4.11.1960.

91 HS 25.6.1963.

87 HS 17.11.59.

88 HS 28.3.1958.

Koulutuksen valtiollistamisen käytännön vaikeudet

Valtio kuitenkin tuki monella tavalla muiden tahojen järjestämää koulutusta. Se oli valtion suojeluksessa. Etenkin poliisikoulun tarjoama institutionaalinen tuki oli vahvaa, sillä se tarjosi luennoitsijoita paikallisten koulutusten käyttöön. Muut opettajat tulivat tyypillisesti läänin tai poliisijärjestöjen puolesta. Kun esimerkiksi Huittisten ja Loimaan seudun poliisit järjestivät neuvottelupäivät vuonna 1961, paikalla olleille yhdeksällekymmenelle poliisille luennoivat poliisikoulun johtaja Olavi Jotuni, läänin poliisitarkastaja Paatero, poliisikoulun opettaja Koivulaakso sekä Suomen Poliisien Liiton sihteeri Toivonen.⁹² Jotuni oli vakiovieras paikallisilla koulutuspäivillä, esimerkiksi keväällä 1961 Savonlinnan seudulla.⁹³ Kun Ahvenanmaan poliisiviranomaiset järjestivät ensimmäisen poliisikurssin, sisäasiainministeriö ja Valtion poliisikoulu tukivat kurssia luovuttamalla opetusaineistoa. Yhtä lukuun ottamatta luennoitsijat olivat kuitenkin paikallisia.⁹⁴

Kun Suomen poliisien liitto järjesti valtakunnalliset poliisiopintopäivät, kutsuvieraina eturivissä istuivat niin sisäasiainministeri Eemil Luukka ja yliopoliisipäällikkö (ja Amerikan kävijä) Fjalar Jarva kuin poliisineuvos Kosti Vasa sekä poliisikomentaja Erik Gabrielssonkin. Kun liiton toiminta oli laajenemassa jäsenten taloudellisten ja sosiaalisten etujen valvomisesta ammatilliseen koulutukseen, järjesti se opintopäiviä kiinteässä yhteydessä valtion viranhaltijoiden kanssa.⁹⁵

92 HS 9.11.1961.

93 HS 27.11.1961.

94 HS 16.3.1961.

95 HS 23.1.1962.

Aivan olematonta ei toki ollut myöskään valtion kurssitoiminta. Vuonna 1958 Valtion poliisikoulussa kokeiltiin järjestää noin kuukauden kestävä järjestyspoliisipäällystön jatkokurssi. Sille komennettiin 21 komisariota ja yhdeksän apulaisnimismiestä eri puolilta maata. Poliisikoulun ja Helsingin poliisilaitoksen 30 eri alojen asiantuntijaa pitämien luentojen pääaineita olivat järjestyspoliisitaktiikka, johtamistaito ja suhtautuminen yleisöön. Rikospoliisin päällystöä oli jo koulutettu vastaavanlaisilla kursseilla ja vuosittaiset kurssit otettiin säännölliseen koulutusohjelmaan.⁹⁶ Niinpä kolmannet, kuukauden mittaiset ja noin 140 oppituntia käsittävät kurssit pidettiin vuonna 1961. Niiden johtajana toimi Valtion poliisikoulun johtaja Jotuni, mutta ne pidettiin Vallilan poliisiaseman tiloissa Helsingissä.⁹⁷

Rikostutkinnassa kehitys johti Keskusrikospoliisin perustamiseen 1950-luvun puolivälissä. Se tapahtui yhdistämällä rikostutkintakeskuksen keskitetyt voimat Uudenmaan läänin rikospoliisikeskuksen kokeneiden asiantuntijoiden kanssa. Vaikka resurssit olivat vähäiset, organisaatiouudistuksen merkitys rikostorjunnassa ei ollut vähäinen.⁹⁸ Rikostutkinnan tason nostamisen havaittiin edellyttävän KRP:n lisäksi valtion lisäpanoksia alan koulutuksen lisäämiseen. Sekä poliisikoulussa että yliopistossa tuli professori Tauno Ellilän mukaan opettaa rikostutkimuksen periaatteita, jotta tutkija-aines olisi

96 HS 6.11.1958, HS 4.12.1958.

97 HS 6.6.1961.

98 asa, 1967, 106–107. HS 15.9.1954.

”Rikospoliisikeskus Poliisimäärärahoista puhuessaan sisäministeri mm. mainitsi, että periaatteellisesti huomattava muutos on ehdotus Uudenmaan läänin rikospoliisikeskuksen yhdistämisestä rikostutkimuskeskukseksi, jonka nimi tulisi olemaan keskusrikospoliisi.”

oikeanlaista.⁹⁹ Erityisesti rikostutkimuksen alalla haluttiin pysyä kansainvälisen kehityksen mukana. Samalla kansainväliset virtaukset löysivät tiensä myös suomalaiseseen poliisikoulutukseen.

Sodanjälkeisen koulutuspolitiikan johtajatus oli alokaskoulutuksen keskittäminen liikkuvalla poliisille, kuten vuoden 1944 poliisijohdon kesken muodostetun komitean mietinnössä ehdotettiin. Ajatuksena oli johdatella poliisiin ammattiin tulijat suoraan kurssille ja vasta sen jälkeen käytännön tehtäviin.¹⁰⁰ Heti sodan jälkeen puhuttiin maaherrain kokouksessa jälleen peräkkäin koulutuksen uudistamisesta ja poliisitoiminnan tehostamisesta.¹⁰¹

Alkuvuoteen 1949 mennessä liikkuvan poliisin koulutus oli palannut ”normaaliksi” ja sen väkimääräkin supistunut normaaleihin mittoihin.¹⁰² Sen päälliköksi tuli jälleen poliisitaustainen henkilö, Pentti Kallio. Siirtymä vaaran vuosista tasavaltaan päätti poliittisen kilpailun esivallan miekan kahvasta. Poliisikoulutus ei vielä 1950-luvullakaan ollut valtion keskiteytysti harjoittamaa toimintaa, mutta siinä olleet puutteet eivät olleet valtiollisen olemassaolon kannalta uhkia. Rajoitettu strateginen merkitys oli siinä, että Valtion poliisikoulun opiskelijakunta muodosti edelleen reservin, jota voitaisiin poikkeusoloissa käyttää valtiollisten tavoitteiden

voimana.¹⁰³ Keskeisemmäksi muodostui 1950-luvun lähestyessä poliisitoiminnan tason nostaminen koulutusta parantamalla. Siinä poliisiviranomaiset pyrkivät viemään käytäntöön USA:sta ja muualta lännestä tulleita vaikutteita pitkäaikaisen komiteatyöskentelyn kautta. Tulokset kuitenkin saivat odottaa 1960-luvun puolelle.

MUUTOSTEN 1960-LUKU

”...yhteiskunta on muistanut lainvartioitaan antamalla heille entistä paremmat mahdollisuudet ammattitietojen ja taitojen saamiseen. Tämä onkin ollut välttämätöntä, sillä ei sovi unohtaa, että järjestynyt yhteiskunta on itse valinnut suojakseen ja turvakseen poliisimiehet ja antanut heille mitä moninaisimpia tehtäviä suoritettavaksi. Tärkeimpänä niistä voitaneen pitää yhteiskuntajärjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä. Kansalaisten turvallisuus on riippuvainen siitä, että kansakunnalla on riittävä ja tehtävistään tietoinen poliisi.”¹⁰⁴

Visioiden toteutuminen 1960-luvun Poliisiopistossa

Ylipoliisipäällikkö Fjalar Jarva kiteytti 1950-luvun poliisitoiminnan tavoitteet sanoihin koulutus ja tekniikka. Tavoitteena oli tehostaa poliisin

99 HS 27.5.56 Professori Ellilä korosti alustuksensa lopussa hyvän rikostutkijakoulutuksen sekä oikean tutkija-aineuksen merkitystä. Hän totesi mm. että paitsi valtion poliisikoulussa tulisi esitutkinnassa eduksi totuttavia aineita tehokkaasti opettaa myös yliopistossa.

100 Hietaniemi, 1992, 251.

101 HS 9.12.1944 maaherrat: Hallitusneuvos Jussi Saarinen selosti äskettäin valmistunutta ehdotusta poliisikoulutuksen uudistamisesta.

102 HS 2.2.1949.

103 Vuonna 1962 Helsingin poliisien lomat keskeytettiin Neuvostoliiton sponsoroimien Maailman nuorison ja ylioppilaiden VIII festivaalien takia ja poliisikoulusta kaavailtiin vahvistuksia poliisivoimaan. Uhkakuvana oli ihmishenkien vaarantuminen vastamielenosoituksissa ”lurjusten mellakoidessa”. HS 20.7.1962.

104 Johtokunnan puheenjohtaja, hallitussihteeri Erkki Laaksovirta juhlapuheessaan Poliisiopiston viettäessä ensimmäistä vuosipäiväänsä, HS 3.9.1963.

toimintaa, sillä miehistön määrällinen lisäys ei ollut poliittisesti mahdollista. Järjestysvalvonnalla oli lisäksi voimakkaasti laajeneva tehtäväalue: liikennevalvonta. Teknisestä kehityksestä haettiin apua etenkin viestiyhteyksien parantamiseen. Koulutuksen laajentamiseen asetettiin loput toiveet: eräpoliisien ja naispoliisien koulutus, talousrikollisuuden tutkinta ja poliisimiesten koulutusmatkat ulkomaille.¹⁰⁵ Kun tietää Jarvan käyneen pitkällä ja laajalla opintomatalla Yhdysvalloissa vain kahta vuotta aiemmin, on kehittämislinjojen tausta helppo jäljittää amerikkalaisen poliisitoiminnan moderneihin käytäntöihin.

Vain kahta kuukautta myöhemmin Jarva näki kehityksen siten, että kaikkien uudistuspyrkimysten oli odotettava Otaniemen uuden poliisikoulun valmistumista.¹⁰⁶ Myös sisäministeri Emil Luukka katsoi peruskiven muurauksen yhteydessä, että ”Edellytyksenä nykyaikaiselle poliisikoulutukselle on sisäoppilaitos, jossa on riittävät ja tarkoitukseen sopivat tilat opetusta ja erilaisia harjoituksia varten”.¹⁰⁷ Koulutuksen sisältöjen kehittäminen kohti modernia suuntaa nähtiin poliisijohdossa olevan mahdollista vain uusien seinien sisällä.¹⁰⁸ Koko 1950-luvun kehittämisajattelu patoutui odottamaan tilojen valmistumista. Jälkikäteen voidaan arvioida, että osa voimakkaasta uudistusinnosta oli suunnattu resursseista vastaaville päätöksentekijöille.

Kun poliisikoulutus yhdistettiin Otaniemeen, toteutuivat monet

1950-luvun visiot ja niitä edeltäneet näkemykset. Myös valtiollisuuden ja keskittämisen kannalta merkittävät askeleet otettiin 1960-luvulla.

Ennen tulpaksi muodostuneen tilakysymyksen ratkaisua koulutuskysymystä tarkasteltiin poliisijärjestelykomiteassa. Poliisikunnan jäsenistä koostuva pitkäaikainen komitea suunnitteli kurssien keston pidentämistä ja valintamenetelmien ”tehostamista”.¹⁰⁹ Myös sivistystason nosto oli poliisiviranomaisten neuvottelukokouksen tavoitteissa: uuteen koulutukseen kaavailtiin muun muassa kieliopetusta.¹¹⁰ Kaikkiaan tavoite oli kuitenkin poliisitoiminnan tehostamisessa, jota uudessa koulussa edustivat laboratoriot ja tekniset menetelmät. Tehostamista edellytti yksin urbanisaatio: kaupungit kasvoivat ja poliisilaitosten katsottiin jääneen jälkeen kehityksestä.¹¹¹

Myös mediassa odotettiin tilakysymyksen ratkaisua. Lehdistökirjoittelu heijasteli yhteiskunnan toiveita päättäjiä kohtaan. Heidän odotettiin keskittyvän myös poliisikoulutukseen, ei vain hyvinvointivaltion rakentamiseen. Esimerkiksi *Aamulehti* näki näiden välillä sen yhteyden, että jälkimmäisen rakentaminen oli vienyt edelliseltä huomion.¹¹²

109 HS 18.3.1960.

110 HS 23.6.1960.

111 HS 4.8.1960.

112 HS 21.8.1960, joka lainaa Aamulehteä:

”Yhteiskunnan itselleen ottamat muut tehtävät ovat vieneet poliittisten johtajien ja päättäjävaltaa käyttävien ajan ja voimat niin että valtiolle ensisijaisesti kuuluvat tehtävät, kuten tässä järjestyksen valvominen ja säilyttäminen, tulevat yhä huonommin hoidetuiksi. Poliisikoulutusta on kehitetty ja kehitetään edelleen, mutta siinäkin on yhteiskunnan taholta vitkasteltu varsin kauan. Vasta nyt on poliisikoulun rakennus nousemassa ja koulu pääsee tähänastisista ala-arvoisista suojistaan kelvollisiin tiloihin.”

105 HS 31.12.1959.

106 HS 18.2.1960.

107 HS 12.5.1960.

108 Myös Lampikoski 2012 kiinnittää s. 53–54 huomionsa siihen, että poliisikoulua johtaneen Olavi Jotunin vuonna 1959 Suomen poliisilehdessä esittelemät poliisikoulutuksen keskeiset uudistukset olivat pääasiassa kytköksissä uuden rakennuksen valmistumiseen.

Polisien soittokunnan soittaessa Yrjö Kilpisen "Lippulaulun" Georg Malmstenin johdolla kohosi Suomen lippu salkoon uuden poliisipiston pihalla.

Poliisikoulu Otaniemeen

"Keitä otte te tumma joukko, joka lähestyy teekkariky- läämme?" kysyi tuima teek- karin ääni eilen valtion poliisikoulun johtajalta Olavi Jotunilta poliisikoulun oppilas- kunnan marsiessa koulutus- komissaario Erkki Elorannan johdolla Otaniemen sil- lan yli. "Etsimme turvapaik- kaioikeutta", kuuluu vakaa vastaus. Seuraa pari lyhyttä neuvottelutuokiota, joiden tu- loksesta sulkuportit aukeaa ja teekkarit toivottavat uudet tulokkaat tervetulleiksi. Soit- tokunnan soittaessa "Vanhat toverit" Georg Malmstenin johdolla astuu poliisien ri- visio teekkarikylän alueelle. Näissä merkeissä tapahtui valtion poliisikoulun siirtyminen Otaniemen teekkarikylän suojlta.

Vuosisikaisia on valtion poliisi- koulu joutunut toimimaan ahtaissa ja puutteellisissa olosuhteissa,

kertoi poliisikoulun rehtori Olavi Jotuni. Vuonna 1918 koulu aloitti toimintansa Fredrikinkadun var- rella sijainneessa vanhassa kasar- missa. Koulu ehti toimia täällä vain vuoden verran, sillä jo seu- raavana vuonna tapahtui siirty- minen Suomenlinnan kasarmeille, jossa toiminta on jatkunut tähän päivään asti. Ahtaista kasarmi- tiloista aiheutui moninaisia han- kaluuksia, joista suurimpia koulu- tuskurssin lyhyys. Myös opetus- välineiden käytölle ilmaantui lu- kuisia rajoituksia. Uusi, upea poliisikoulu, joka nyt kohoaa Ota- niemen teekkarikylässä, ratkaisee monet pulmat. Edullisen sijainti- paikkansa ansiosta on reservi aina nopeasti saatavissa. Lisään- tyneet tilat merkitsevät kurssien pitenemistä ja uusia opetusmene- telmiä voidaan ottaa käytäntöön. Uudessa koulussa samoin kuin vanhassa tulee olemaan kolme luokkaa: miehistö-, alipäällystö- ja päällystoluokka. Kolme kuu- kaatta kestävä miehistöluokka on

kaikille pakollinen kun sen si- jaan alipäällystöluokalle, jossa koulutus kestää neljä kuukautta, otetaan hakemuksesta. Näille mo- lemmille kurseille otetaan myös naisia koulutettaviksi. Päällystö- luokka on 6-kuukautinen ja se tuo pätevyiden päällystötoimiin. Erikoiskursseista mainittakoon ri- kospoliisikurssi sekä järjestys- poliisipäällystön jatkokurssi. Uusi koulu tarjoaa tilan 10 varsinais- selle luokalle sekä 8 erikoisope- tusluokalle. Jälkimmäisistä mai- nittakoon mm. moottoriajoneuvo- opetus-, laboratorio-, lavastus- raina- ja valokuvausluokka. Ope- tus pyrkii perustumaan audio- visuaaliselle sekä "tee se itse" periaatteelle.

Opetusvälineet, joiden käytölle Suomenlinnan koulu asetti mo- nia rajoituksia, lisääntyvät huo- mattavasti. Kokeiltaviksi tulevat nyt kolariit, jossa järjestetään liikenneonnettomuuksia sekä mur- tomökki murtojen suorittamista (Jatk. siv. 9)

Otaniemessä valtiollinen poliisikoulutus keskitettiin saman katon alle. Uusien tilojen katsottiin olevan ennakoheito poliisikoulutuksen visioiden toteuttamisel- le. Pian koittanut tilanpuute kuitenkin lyhensi kurssien kestoja ja heikensi koulutus uudistusten tavoitteiden toteutumista. HS 29.6.1961, Päivälehdän arkisto.

Kun kauan odotettu rakennus vihdoon vihittiin käyttöön marraskuussa 1961, *Helsingin Sanomat* käytti siitä termiä ”poliisien koulutuskeskus”. Siellä ”maan poliisikunnan koulutusta voidaan entistä tehokkaammin muodoin suorittaa”.¹¹³ Siirtymä ”luolasta palatsiin” mahdollisti valtion kattavamman kontrollin poliisin koulutuksessa. Koulutuksen muodot pyrittiin luomaan sisäasiainministeriön poliisi-asia-ainosastolla ja poliisin järjestykomiteassa, joiden tehtävänä oli uusien koulutusohjelmien luominen.¹¹⁴ Tärkein uudistus oli poliisialokasopetuksen siirtäminen liikkuvan poliisin suojista Valtion poliisikoulun tehtäväksi. Valtion poliisikoulu siirtyi ”nyt siis kokonaan uuteen toimintavaiheeseensa”.¹¹⁵ Uuden koulutuskeskuksen vaikutus oli suorastaan ihmeellinen: uuden rakennuksen myötä poliisikoulutukseen ohjattavat valtion varat lisääntyivät kahdella kolmasosalla valtion vuoden 1962 budjetissa.¹¹⁶

Poliisikoulutus keskittyi yhden katon alle keväällä 1962, kun myös liikkuvan poliisin vastuulla ollut alokas-koulutus siirrettiin Valtion poliisikouluun. Ratkaisu ei ollut harkittu, sillä Poliisiopiston tilat oli suunniteltu vain kokelas-, alipäällystö- ja päällystökoulutukseen. Ne muuttuvat ahtaiksi heti kaiken miehistökoulutuksen keskittyessä Otaniemeen. Kauan odotettu uusi rakennus ei siis tuonutkaan kuin väliaikaisen ratkaisun krooniseen tilaongelmaan. Sen myötä myös kurssien kestot oli pidettävä

113 HS 21.11.1961.

114 HS 23.3.1961.

115 Näin HS 23.7.1961.

116 HS 2.6.1961 ”Poliisikoulutuksen menot nousevat budjettiesityksessä noin 85 miljoonaa markkaan. Siinä on lisäystä kaksi kolmasosaa, mikä johtuu poliisikoulun toiminnan alkamisesta. Niinpä mm. poliisialokkaiden koulutus on tarkoitus siirtää ensi vuoden alussa poliisikoulun hoidettavaksi.”

lyhyinä ja koulutuksen kokonaisvaltainen kehittäminen kärsi. Alokaskoulutuksen siirtäminen kuitenkin sopi poliisitoiminnan valtiollistumisen ja keskittämisen pitkäaikaiseen kehityskulkuun.

Helsingin Sanomat viesti poliisihallinnon visiot lukijoidensa tietoon vielä huhtikuussa 1962 näin: ”Poliisiopistoa koskevan hallituksen esityksen antoi presidentti eilen eduskunnalle. Esityksen perusteluisa todetaan, että sen jälkeen kun Valtion Poliisikoulu siirtyi Otaniemeen, eivät aikaisemmat säännökset enää vastanneet todellisuutta. Siirtyminen suurempaan koulurakennukseen on merkinnyt, että koulun toimintaa on voitu huomattavasti laajentaa ja opetustyötä tehostaa. Tämän vuoksi on käynyt tarpeelliseksi lisätä koulun opettajakuntaa sekä muuta henkilökuntaa. Koska kouluun on nykyään keskittynyt poliisimiehille annettava kaikenasteinen koulutus, ehdotetaan, että Valtion Poliisikoulun nimi muutettaisiin poliisiopistoksi.”¹¹⁷

Muutto oli epäilemättä merkittävä paitsi käytännölliseltä, myös käsitteelliseltä kannalta. Tämä ilmenee juhlapuheesta Poliisiopiston viettäessä ensimmäistä vuosipäiväänsä. Siinä johtokunnan puheenjohtaja, hallitussihteeri Erkki Laaksovirta rinnasti toisiinsa yhteiskunnan, kansakunnan ja valtiovallan. Hänen mukaansa ”yhteiskunta on muistanut lainvartioitaan antamalla heille entistä paremmat mahdollisuudet ammattitietojen ja taitojen saamiseen. Tämä onkin ollut välttämätöntä, sillä ei sovi unohtaa, että järjestynyt yhteiskunta on itse valinnut suojakseen ja turvakseen poliisimiehet ja antanut heille mitä moninaisimpia tehtäviä suoritettavaksi. Tärkeimpänä niistä voitaneen pitää yhteiskuntajärjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä.

117 HS 7.4.1962.

Otaniemen valtiollinen ja keskitetty poliisiopisto oli poliisikunnan ylpeys, jota esiteltiin mielellään kansainvälisille vieraille.
HS 25.8.1963,
Päivälehdien arkisto

Poliisiopiston näyttelyhuoneessa pysähtyi jokainen Interpolin edustaja tarkoin tutkimaan aikanaan kuuluisaa "Kiteen suttu". — Kuvassa näyttää tuomari M. Siela Thaimaasta eli Siamista saapuneelle poliisiupseerille Pow Sarasinille, miten terävät pedon hampaat ovat.

Kansalaisten turvallisuus on riippuvainen siitä, että *kansakunnalla* on riittävä ja tehtävistään tietoinen poliisi." Samalla rinnastettiin myös poliisikoulutus ja poliisi-

sitoiminta.¹¹⁸ Tästä voidaan päätellä, että edellisten vuosien modernisaatiokehitys oli korostanut ajatusta, jonka mukaan juuri koulutus oli poliisikunnan kehittä-

misen kannalta mielekäs vaikutusvaihe ja että poliisitoiminnalla oli nimenomaan yhteiskunnallinen merkitys.

Vaikka juhlapuheiden sävy oli korkealentoinen ja Poliisiopistoa kelpasi esitellä Interpolin kansainvälisille vieraille¹¹⁹, kentällä tilanne poliisimiehistön koulutuksen kanssa oli 1960-luvulla vähintäänkin sekava. Osa konstaapeleista oli käynyt liikkuvan poliisin tai Valtion poliisikoulun/Poliisiopiston kokelaskurssin, osa sen lisäksi Poliisiopiston miehistökurssin, osa puolestaan vain miehistökurssin. Osalla virassa olleista ei ollut edelleenkään minikäänlaista muodollista poliisinkoulutusta.

Lainsäädäntö viimeistelee siirtymän

Jos kysymys poliisikoulutuksen paikallisuudesta tai valtiollisuudesta oli ollutkin vastaamatta ainakin teoriatasolla ennen 1960-lukua, ratkaistiin se yksiselitteisesti vuoden 1966 poliisilaila (84/1966). Siinä poliisi sai lopullisesti lakiin perustuvan valtiollisen organisaationsa: poliisin tehtävänä oli ”laillisen valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen suojaaminen sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen” (1 §). Poliisitoimen ylin johto ja valvonta kuului sisäasiainministeriölle (5 §). Sen alaisuuteen annettiin koko poliisin organisaatio valtakunnallisina poliisireserveineen (liikkuva poliisi) ja valtiollisen turvallisuuden valvontaorganisaatioineen (suojelupoliisi) (4 §). Lääneissä lääninhallitus johti ja valvoi yleispoliisin toimintaa, mutta tämä taso oli ohitettavissa Helsingissä, jossa sisäasiainministeriö pystyi asetuksella määräämään Helsingin kaupungin poliisilaitosta poliisitoimintaa koskevista asioista (6 §).

Koulutuksen valtiollisista perusteista ei jäänyt epäselvyyttä: ”poliisiopistossa annetaan poliisikoulutusta” (4 §), ja poliisi-

siopisto toimi ”välittömästi” sisäasiainministeriön alaisena (5 §). Poliisilain mukaan poliisin keskushallinnossa oli ylijohdo ja välittömästi sisäasiainministeriön alaisina toimivat poliisiyksilöt, joista yksi oli poliisikoulu. Poliisiasetuksessa (119/1969) puolestaan säädettiin tarkemmin Poliisiopistosta. Asetuksen 59 §:n mukaan sisäasiainministeriö vahvisti Poliisiopiston opetusohjelmat ja käytettävät oppikirjat. Poliisikoulu toimi siis kaikin muodoin hallituskontrollin alla.

Valtiollistumisen kannalta vielä keskeisempää oli se, että poliisiasetuksessa säädettiin virkaan ottamisen edellytyksistä. Henrik Lampikoski on kiinnittänyt huomiota siihen, että 1960-luvun mittaan paikalliset nimismiehet täyttivät runsain määrin maalaiskonstaapelien virkoja niin sanotuilla pystymiehillä, toisin sanoen poliisikoulutusta vaikka olevilla henkilöillä. Lampikoski katsoo tilanteen ”kilpajuoksuksi” Poliisiopiston ja paikallisten nimismiesten välillä.¹²⁰ Kilpajuoksu loppui vasta, kun nimismiehillä ei ollut enää oikeutta palkata konstaapeleita ”pystymetsästä”.

Nimismiespiirien mahdollisuus palkata konstaapeleita klassisella ”lakki päähän” -menetelmällä jatkui nykynäkökulmasta hämmästyttävän pitkään. Vuonna 1969 loppunut käytäntö oli viimeisiä merkittäviä paikallisuuden elementtejä poliisikoulutuksessa. Tuon vuoden jälkeen ”tämän kylän poikien” tuli ensin käydä valtion ylläpitämä koulutus ja siten assosioitua valtiolliseen poliisikuntaan. Vasta sitten tuttu nimismies pystyi nimittämään heidät maalaispoliiseiksi. Paikallisen poliisipäällystön tehtävänä oli kuitenkin antaa lausuntonsa poliisikouluun hakijasta – täysin merkityksetömäksi paikallistuntemus ei siis jäänyt 1960-luvun jälkeenkään.

119 HS 25.8.1963.

120 Lampikoski, 2012., 63–65, 77.

Kokonaan toinen asia on keskitetyn valtiollisen järjestelmän tehokkuus sen ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Esimerkiksi poliisitutkija Kari Sinisalo kritisoi vuonna 1973 sitä, että sisäasiainministeriön poliisiasian osasto ei ollut huolehtinut Poliisiopiston asianmukaisesta valvonnasta. Poliisiopistolla ei välillä ollut lainkaan asetuksessa säädettyä johtokuntaa ja toisaalta johtokuntaan kuului vain poliisimiehiä. Sinisalon kannan mukaan poliisikoulutuksen ja sen yhteydessä opetettavien asenteiden merkitys kansalaisten oikeusturvalla olisi puoltanut laajempaa edustavuutta.¹²¹

Poliisiorganisaatio oli vahvasti poliisimiesten hallussa. Sinisalo toi vuoden 1973 poliisijuridiikan perusteoksessaan esille, että vuoden 1966 poliisilaki syntyi ”varkain” ja sen valmistelu tapahtui poliisin itse asettamissa elimissä. Taustalla oli 1950-luvun pyrkimykset kehittää poliisin *sisäistä* organisaatiota. Vaikutukset kuitenkin heijastuivat syvästi myös muihin kuin poliisin organisaatioon. Poliisilain päävalmistelijat olivat osin samoja henkilöitä kuin poliisin koulutuksen keskeiset suunnittelijat. Esimerkiksi ylipoliisipäällikkö Fjalar Jarva toi eduskuntakäsittelyssä esille, että hän oli lakiehdotuksen toinen pääasiallinen laatija. Poliisin järjestelytoimikunnan puheenjohtajana toimi pitkään Poliisikoulun johtaja, poliisineuvos Olavi Jotuni.¹²² Koulutuksen kehittäminen on ollut siis kiinteässä yhteydessä itse poliisitoiminnan kehittämiseen.

Paikallisuus ilmeni 1960-luvun lopussa poliisitoiminnan juridiikassa enää lähinnä kunnallisissa poliisijärjestyksissä tai järjestyssäännöissä. Nekin annettiin tyypillisesti Suomen Kaupunkiliiton mal-

lisääntöjä kopioimalla.¹²³ Paikallinen norminantovalta ei myöskään vaikuttanut poliisikoulutuksen sisältöön.

MODERNIN POLIISIKOULUTUKSEN SYNTYKERTOMUS

”Poliisikoulutus ja -aines on tällä hetkellä varsin hyvä. Monet valtiovierailut ja osaltaan myös mielenosoitukset ovat antaneet paljon kokemusta.”¹²⁴

Itsenäisen Suomen ensimmäisten vuosikymmenten nopeat yhteiskunnalliset muutokset asettivat poliisikoulutukselle toistuvasti uusia vaatimuksia, joihin koulutuksen oli vaikea reagoida. Kuten monelle muullekin instituutiolle, myös poliisikoulutukselle yhä nopeammin juokseminen oli välttämätöntä pelkäämään paikallaan pysyttelemiseksi. Juoksuvauhdin parantaminen on kuitenkin toisinaan ollut vaikeaa niukkojen resurssien takia. Ne eivät sallineet järjestelmällistä koulutuksen kehittämistä.

Hahmotan vuoden 1917 komiteamietinnön osin heijastelevan ranskalaisen ja englantilaisen poliisitoiminnan perusratkaisun välistä kamppailua. Moderni poliisitoiminta oli kehittymässä lopulliseen muotoonsa vuosisadan alkuvuosina Euroopan suurkaupungeissa: se oli luonteeltaan julkinen, erikoistunut ja ammattimaistunut. Samalla kun ranskalaisesta järjestelmästä oli tullut 1800-luvun loppua kohden mannermainen perusmalli, se oli lähentynyt englantilaista mallia. Jo autonomian aikana suomalaiset oli-

¹²³ Ks. Sinisalo, 1973, S 35–39.

¹²⁴ Helsingin poliisilaitoksen apulaispoliisimestari Edvard Urjala kommentoidessaan Helsingissä mahdollisesti järjestettäviä supervaltojen välisten aseriisuntaneuvottelujen turvallisuusjärjestelyjä. HS 26.10.1969.

¹²¹ Sinisalo, 1973, 52–53.

¹²² Sinisalo, 1973, 24–26.

vat kokeneet venäläisen sovelluksen modernista poliisista, joka sai valtuutensa ja legitimitteittensä keskusvallalta ja yhteiskunnan korkeimmalta poliittiselta johdolta. Keskusjohtoinen valtio ohjasi, rahoitti ja kontrolloi poliisitoimintaa. Suomessakin vanhojen kaupunkien poliisilaitokset valtiollistettiin vuonna 1903.¹²⁵

En kuitenkaan pidä itsenäisen Suomen poliisikoulutuksen kehittymistä valtiolliseksi ja keskitetyksi toiminnaksi itsestäänselvyytenä, vaan historiallisen kehityskulun seurauksena. Kuten vuoden 1917 komiteamietintö osoittaa, keskitetty valtiollinen poliisitoiminta ei ollut kaikille selvä lähtökohta, vaan myös englantilainen paikallisuuteen sidottu poliisitoiminnan malli oli vakavassa harkinnassa.

Myöskään poliisikoulutuksen vuoden 1918 kehityksen lähtötilanteessa sen yhteys hallitusvaltaan ei ollut itsestään selvä. Sitä vastaan käyvä tekijä oli erityisesti vuoden 1917 komitean mietinnöstä hyvin esiin tuleva kaupunkien poliisilaitoksen erityisyyttä ja ensisijaisuutta tukeva katsantokanta. Se puolestaan oli seurausta suomalaisten sortovuosien kokemuksista. Tulkintani on, että suurin välitön tekijä tämän näkökannan jäämiselle varjoon poliisikoulutuksen ja koko poliisitoiminnan kehityksessä oli järjestyksellisen romahtaminen ensimmäisen maailmansodan myllerryksessä ja kevään 1918 sisällissodalla.

Sisällissodan jälkeisessä tilanteessa Valtion väliaikainen poliisikoulu luotiin parantamaan koko valtakunnan poliisitoiminnan tasoa. Ilmiselvänä tavoitteena oli luoda yhtenäisyyttä poliisien koulutustastaan. Yhtenäisyyttä puuttui etenkin sen takia, että aiempaa valtiollista koulutusta ei ollut. Kaupunkien, etenkin Helsingin poliisilaitoksen, koulutus

oli laadukkainta opastusta poliisiuralle. Maaseudulla puolestaan uudelle poliisimiehelle lähinnä asetettiin ”lakki päähän” ja todettiin työn opastavan tekijäänsä. Pidän selvänä, että kumpikaan ei ollut valtiollista valtaa rakentavan hallituksen kannalta toivottava toimintatapa.

Valtio pyrki nopeasti yhtäältä rakentamaan omia koulutusjärjestelmiä ja toisaalta ottamaan kaupunkien koulutuksen kontrolliinsa. Lääninkurssit perustettiin 1920-luvulla lähelle poliisitoimintaa tuomaan koulutukseen yhtenäisyyttä. Valtio oli kautta maan läsnä läänintason hallintonsa kautta ja siten oli luontevaa valjastaa maaherrojen alainen organisaatio myös poliisin kehittämisiin. Samalla poliisikoulutuksen – ja Valtion poliisikoulun – merkitys institutionalisoi. Erilaisten kurssien käymisestä tuli edellytys virkoihin nimittämiseksi, joten niillä alkoi olla yksittäisille poliisimiehille merkitystä paitsi osaamisen kohottajana, myös virkauran edistäjänä. Poliisin johtavat viranhaltijat olivat pian käyneet yhtenäisen alipäällystö- tai päällystökoulutuksen Valtion poliisikoulussa. Tällä on oltava ratkaiseva merkitys toimintatapojen yhtenäisyyden ja poliittisen luotettavuuden kannalta. Institutionalisoitumista osoittaa myös se, että valtiollinen poliisikoulu asettui lisäksi koordinoivaan ja yhdistävään rooliin tarjoamalla opetusapua lääninkursseilla. Valtiollistumiskehityksen häviöinä olivat kaupunkien poliisilaitosten organisoimat kurssit: Helsinkiä lukuun ottamatta niiden merkitys väheni tai ne lakkasivat kokonaan.

Liikkuvan poliisikomennuskunnan perustaminen muutti poliisikoulutuksen perusteita 1930-luvulla. Moderni, sotilaallinen ja aiempaa selvästi kattavampi koulutus ohitti laadussa ja arvostuksessa paikalliset johdatukset poliisiin

125 Soikkanen, 2016, 22–23, 203.

Poliisikoulutusta laajassa mielessä on myös poliisimiesten omaehtoinen jatko- ja täydennyskoulutustuminen. Poliisitaustaiset opiskelijat ovat tuttuja kaikissa Suomen oikeustieteellisissä tiedekunnissa.
HS 12.2.1968, Päivälehdän arkisto

Komisario Risto Vuono (vas.) ja etsivä Risto Veljalainen lähdössä kuulustelumatkalle. Jokapäiväisen työn jälkeä kumpikin opiskelee vapaa-ajanaan oikeustiedettä.

ammattiin. Sen vaikutus ulottui myös paikallispoliisiin, sillä liikkuvan poliisikomennuskunnan alokaskoulutuksesta tuli peruskoulutus myös useille paikallispoliisiin siirtyneelle konstaapelille. Kun oheisvaikutuksena valtio sai liikkuvan poliisin koulutuksen myötä haltuunsa merkittävän palan poliisien urapolkua. Yhtenäinen koulutus lisäsi hallitusvaltan kannalta paikallispoliisiin poliittista luotettavuutta.

Itsenäisyyden ajan ensimmäisten 25 vuoden aikana poliisikunta oli sisäistänyt itselleen vahvan ja itsenäisen roolin. Vaikka poliisitoiminnan ja poliisikoulutuksen johtoketjun ylin pää oli sisäasiainministeriössä, vaaran vuosien kommunistiset vaikutusyritykset eivät saaneet aikaan selviä muutoksia muun poliisin kuin Valtiollisen poliisin toiminnassa.

Kun poliisitoiminta siirtyi 1940-luvun lopulla takaisin normaaliin päiväjärjestykseen, muodostui koulutuksenkin kärjeksi entistä selvemmin rikoksentorjunta ja normaali järjestyksen ylläpito. Koulutusta leimasi edelleen – ja ehkä osin vielä selvemmin – fragmentaatio ja toimiminen valtiollisten organisaatioiden ulkopuolella. Liikkuvan poliisin lisäksi koulutusorganisaatioita olivat eri poliisijärjestöt ja esimerkiksi Punainen Risti. Tämä ei sinänsä ollut uutta poliisien koulutuksessa: esimerkiksi naispoliisien koulutuksesta oli tullut valtiollista varsin myöhään ja sitä järjestivät aina sotavuosiin saakka naisjärjestöt. Valtion poliisikoulu toimi koulutuksentarjoajan lisäksi edelleen koordinaattorin roolissa: se tarjosi erilaisten opintojaksojen käyttöön luennoitsijoita ja huolehti niukasta mut-

ta välttämättömästä kirjatuoannosta. Myös kansainväliset vaikutteet välittyivät tämän koulutusmallin kautta.

Poliisikoulutukseen vaikuttaneista merkittäviä uudistuksia 1950-luvulla olivat Keskusrikospoliisin perustaminen vuonna 1955 ja järjestyspoliisin jatkokurssien aloittaminen vuonna 1958. Myöhemmän kehityksen kannalta merkityksellistä on koko vuosikymmenen ajan vaikuttanut poliisin järjestelykomitean työskentely. Sen yhtenä osana oli myös poliisikoulutuksen organisointi. Poliisin sisällä toimineen järjestelykomitean työ tiivistyi vuoden 1966 poliisilakiin.

Katson, että ensisijaisena syynä poliisikoulutuksen valtiollistumisen ja etenkin keskittymisen verkkaiseen etenemiseen on heikko resursointi. Myös 1950-luvun koulutuksen modernisaatiopyrkimykset kilpistyivät viime kädessä niukkaan rahoitukseen. Poliisikoulutuksen – kuten muunkin poliisitoiminnan – resurssit pysyivät pitkään hyvin pieninä. Ilmeisesti oli niin, että hallitus havaitsi hallitsevansa poliittiset riskit muuten kuin poliisitoimintaan turvautumalla. Väkivallan monopoli siirtyi vaaran vuosien jälkeen varsin tiukasti hallitusvallalle ilman että sillä oli sen suurempaa tarvetta kasvattaa poliisiorganisaatioita tai kouluttaa itselleen uskollista poliisimiehistöä. Kun mistään ei kummunnut pakottavaa tarvetta poliisitoiminnan tai -koulutuksen uudelleenresursointiin – rikosten hyvät selvitystilastothan olivat poliisien ylpeilyn aihe – ei se hallituksen rahanjaossa päässyt korkealle sijalle. Hallitusvalta ja kansanedustuslaitos löytävät aina monta muuta kohdetta valtion niukoille resursseille. Koulutus toki nähtiin usein keskeisenä poliisitoiminnan aukkokohtana, mutta poliisiorganisaation ulkopuolella sen paikkaamista ei nähty välttämättömänä.

Poliisikoulutuksen resurssien vähäisyys kulminoitui kysymykseen Valtion poliisikoulun uusista tiloista. Keskustelu tilakysymyksestä 1950-luvulla käytiin siitä lähtökohdasta, että Suomenlinnan tilat eivät soveltuneet poliisien koulutukselle. Ainoa ratkaisu ongelmaan olisi uusien tilojen saaminen. Otaniemen rakennuksen valmistuttua poliisikoulutus nähtiinkin hetken optimististen silmälasien läpi: edessä olivat uudet resurssit ja mahdollisuudet, jotka vastasivat kehittyvän ja modernisoituvan yhteiskunnan uusiin tarpeisiin.

Katson Otaniemen koulun käyttöönoton yhteydessä käytyjen keskustelujen osoittavan, että 1960-luvulla toteutettiin se, mistä 1950-luvulla puhuttiin. Otaniemen koulurakennus oli myös päätepiste pitempiäaikaiselle tavoitteelle keskittää poliisien koulutus. Liikkuva poliisi luopui alokaskoulutuksesta ja poliisiksi ryhtyvät saivat yhtenäistä, valtakunnallisesti keskitettyä koulutusta ennen kuin aloittivat virassaan.

Mitä keskitetty poliisikoulutus sitten merkitsi poliisikunnalle? Nähdäkseni kaikkien poliisien yhteinen koulutuskokemus toimi poliisikuntaa yhteen saattavana tekijänä. Aluksi tämä yhteinen kokemus kosketteli etenkin alipäällystön ja päällystön uravaiheita, sillä moni Suomen poliisitoimintaa johtavista henkilöistä oli käynyt Suomenlinnan poliisikoulun.¹²⁶ Kun myös miehistön koulutus oli yhtenäistetty ja keskitetty, tuli toiminnan yhdenmukaistaminen ja yhteisen poliisi-identiteetin luominen uudella tavalla mahdolliseksi. Tämä oli luonnollisesti

126 Esimerkiksi HS 3.5.1929 kuvateksti: "Suomenlinnan poliisikoulu. Suomenlinnassa sijaitsevan valtion poliisikoulun II luokka, jonka oppijakson suorittaminen nyttemmin on kelpoisuusvaatimuksena apulaisnimismiehen ja poliisikomisarion toimiin.

valtiovallan intressien mukaista. Kehitys kulminoitui vuoden 1966 poliisilainsäädäntöön, joka ratkaisi kysymyksen poliisikoulutuksen valtiollisuudesta ja vuoden 1969 asetukseen, joka esti poliisien rekrytoimisen yhtenäisen koulutusjärjestelmän ulkopuolelta.

Kehitys oli linjassa siirtymässä kohti sekä poliisitoiminnan että -koulutuksen valtiollisuutta ja keskittymistä. Vuoden 1966 poliisilain ja etenkin vuoden 1969 poliisiasetuksen voimaantulon jälkeen paikallisuus poliisitoiminnassa ja -koulutuksessa merkitsi enää lähinnä paikallisten erityisolosuhteiden huomioimista: ei esimerkiksi pääsääntöisesti erilaista koulutustaustaa tai kysymystä paikallispoliisin kuulumisesta valtiolliseen organisaatioon. Kehitys oli samansuuntaista kuin Ruotsissa, jossa poliisitoiminta ja sitä myötä poliisikoulutus valtiollistettiin vuonna 1965 uuden poliisiylhallituksen alaisuuteen.¹²⁷

Samalla on todettava, että vuosi 1969 näyttäytyy valtiollisen ja keskitetyn järjestelmän voittona puhtaasti vain, jos myöhempi kehitys jätetään tyystin huomioimatta. Otaniemen pian ahtaiksi havaitut tilat aiheuttivat poikkeusratkaisuja koulutukseen. Jo 1970-luvun alkupuolella sieltä siirrettiin kokelaskursseja Helsingin poliisilaitokselle tilanpuutteen vuoksi. Samaan aikaan aloitti Poliisin kurssikeskus, Poliisiopiston alainen organisaatio, joka huolehti koulutuksesta muissa tiloissa. Yhteen paikkaan keskitetyn koulutuksen visio siis murtui pian sen toteuduttua. Poliisikoulutuksen vähittäinen siirtyminen samalle kampukselle Tampereelle on vasta myöhemmin toteuttanut tämän vision täydellisesti.

Yleisesti sekä poliisin koulutuksen järjestämisessä että sitä itseään koskevan

lainsäädännön valmistelussa itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä on otettava huomioon poliisin itsensä suuri merkitys. Suomen poliisitoiminta kehittyi modernisoituvan valtion rakenteissa, mutta keskeisesti poliisimiesten omassa kontrollissa.

Valtiollisen keskitetyn poliisikoulutuksen kehityksessä on myös yksi keskeinen paradoksi. Perinteisestihän kansalaisia valvova, repressiivinen poliisitoiminta on edellyttänyt poliisimiehistön rekrytoimista muualta kuin paikallisesta väestöstä ja näiden kouluttamista eristettynä muusta väestöstä. Tässä artikkelissa käsittelemälläni ajanjaksolla kurssijaksot olivat niin lyhyitä, etteivät ne täyttäneet tällaista ideaa internoinnista. Tarkastelujakson jälkeen poliisikoulutus on pidentynyt kestoaltaan useaan vuoteen opiskelijoiden edelleen majoituessa koulutuspaikan yhteyteen. Samalla poliisikoulutus on kuitenkin tullut yhä selkeämmin kansanvaltaisen yhteiskunnan tavoitteita tukevaksi toiminnaksi. Taustalla on kehitys, joka on jäsentänyt poliisitoimintaa osana edustuksellista demokratiaa. Sen seurauksena jopa 96 prosenttia suomalaisista luottaa poliisiin. Uskallan väittää, että kansalaisten nykyisin suuresti arvostaman poliisin ratkaisevimpia kehitysvaiheita on ollut 1980-luvun parlamentaarisen poliisikomitean työskentely, joka edesauttoi myös poliisikoulutuksen tuomista lähemmäksi valtion kansanvaltaisia lähtökohtia.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

VIRALLISLÄHTEET

KM 1917:15 Mietintö komitealta, joka on asetettu laatimaan ehdotusta Suomen kaupunkien poliisilaitosten uudestaan järjestämisestä.

KM 1926:7 Mietintö komitealta, joka on asetettu laatimaan ehdotusta poliisiopetuksen järjestämiseksi.

VUODEN 1944 TOIMIKUNNAN MIETINTÖ: Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 29.11.1944 (julkaisematon). KM 1951:52

POLIISIN JÄRJESTELYKOMITEAN EHDOTUS nimismiesten pätevyysvaatimusten muuttamiseksi.

POLIISIN JÄRJESTELYKOMITEA. Mietintö N:o 2 rikospoliisiorganisaation uudistamiseksi.

KIRJALLISUUS

FURUHAGEN, BJÖRN. The making of a social, representative and intellectual police force. Recruitment and education of police trainees in Sweden during the 20th century. Nordisk politiforskning. Vol 2, no 1-2015 p. 6-33.

HIETANIEMI, TUIJA. Lain vartiossa: poliisi Suomen politiikassa 1917-1948. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

KESKINEN, KIMMO; SILVENNOINEN, OULA. 2004 Helsingin poliisilaitoksen historia 1826-2001. Helsinki : Helsingin poliisilaitos.

LAMPIKOSKI, HENRIK. Kedjan som inte fick brista. Den finska poliskårens utbildning och professionalisering 1944-1977. Pro gradu tutkielma 9.1.2012. s. 63-65, 77.

LIANG, HSI-HUEY. 1992. The Rise of Modern Police and the European State System from Metternich to the Second World War. New York: Cambridge University Press.

RIMPILÄINEN, TUOMAS. 2015. Messukylän veriteko ja muita rikostarinoita Suomesta. Juva: Gummerus.

SINISALO, KARI. 1971. Poliisin toimivallan määräytyminen. Tutkimus poliisin vallasta ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

SAARI, KARI. 2007. Poliisi ja joukkojenhallintatoiminta Suomessa. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.

SINISALO, KARI. 1973 Poliisi. Poliisioikeuden perusteet. Helsinki.

SOIKKANEN, TIMO. 2016. Turun poliisi 200 vuotta. Osa I, suomalaisen poliisin synty ja Turun poliisilaitos 1816-1918. Turku: Lounais-Suomen poliisilaitos.

VARES, VESA. 2016. Maakuntaa ja yhteiskuntaa palvelleen - Turun poliisi 1918-2016. Turku: Lounais-Suomen poliisilaitos.

VASA, KOSTI. 1967. Poliisimiehen muistelmia. Porvoo: WSOY.

MAX WEBER'S COMPLETE WRITINGS ON ACADEMIC AND POLITICAL VOCATIONS 2008. (Weber, Max - Dreijmanis, John). New York: Algora Publishing

WUNSCH, SINIKKA. 2005. Lain nimessä: Pudasjärven poliisi ja nimismiehet 1891-1996 Pudasjärvi: Pudasjärven kihlakunnan poliisilaitos.

Liikkuva poliisikomennuskunta varmisti hallituksen väkivallan monopolia kautta maan. "Täysin sotilaallisesti järjestetty valtionpoliisi" järjesti pitkään alokaskoulutusta. Liikkuvan poliisikomennuskunnan kurssilaisten ohimarssi Etelä-Esplanadilla paraatissa 26.5.1932. Huomaa takana tulevien kivääriaseistus. *Poliisimuseo*

Poliisimies muista,
että olet vain lain täytäntöön-
panija ja kansasi palvelija ja että
yhteisen kansan hyöty on paras laki

KOHTI INHIMILLISTÄ VÄKIVALLAN MONOPOLIA?

Poliisikoulutus ja yhteiskunnallinen
murros sodanjälkeisessä Suomessa

Aura Kostainen

SISÄLLYS

JOHDANTO: POLIISIKOULUTUS MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA	337
<i>Tutkimuksen aineiston esittelyä ja menetelmällisiä huomioita</i>	341
POLIISIN TOIMIVALTAPERUSTAN JA YHTEISKUNNALLISEN ROOLIN MUUTOS	344
<i>Toimivaltaperustan muutos</i>	345
<i>”Yleisö” – välttämättömästä pahasta palveltavaksi</i>	354
<i>Community policing – poliisi yleisön palvelijana</i>	357
<i>Luottamuksen merkityksen muutos</i>	360
POLIISI KASVAA AIKUISEKSI: POLIISIN MORAALI JA ETIIKKA	360
<i>Nuhteettomasta esikuvasta ammattimaiseksi ja eettiseksi</i>	361
<i>Psykologia – arkipäivän diplomatiaa</i>	363
<i>Kriminologia ja sosiaalipolitiikka – poliisi osana yhteiskuntapolitiikan kokonaisuutta</i>	365
<i>Sosiologia ja poliisietiikka – ihmisoikeuksia kunnioittava poliisi</i>	366
NORMAALIUS POLIISIN IHANTEENA	369
<i>Järjestyspoliisimies poliisin normaaliuden määrittäjänä</i>	370
<i>Henkinen normaalius: älykyys, kypsyyt ja kehitystaso</i>	373
<i>Fyysinen normaalius: terveys ja pituus</i>	377
ITSENÄISYYDEN JA KURINALAISUUDEN VÄLINEN JÄNNITE	382
<i>Itsekurista itsemotivaatioon</i>	382
<i>Poliisikoulun järjestys ohje- ja järjestyssääntöjen muodostamassa kuvassa</i>	386
<i>Käyttäytyminen poliisin arvolle sopivalla tavalla</i>	390
<i>Aikataulutettu arki ja päivystysjärjestelmä</i>	394
<i>Nälkälakkoilua ja toverikuria – oppilaiden ja opettajien väliset suhteet</i>	396
LOPUKSI	400
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	404

JOHDANTO: POLIISIKOULUTUS MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA

Tässä artikkelissa tarkastelen, miten 1960-luvulta alkanut yhteiskunnallinen murros näkyi poliisin yhteiskunnallisessa roolissa ja toimivaltaperustassa sekä uusissa poliisi-ihanteissa. Tarkastelen myös, miten poliisi-ihanteiden murros näkyi poliisikoulutuksen käytännöissä: opetussisällöissä, valintaperusteissa ja kurinpidollisissa käytännöissä. Tutkittavalle ajanjaksolle osuvia tarkastelunäkökulman kannalta keskeisiä yhteiskunnallisia murroksia ovat olleet erityisesti yhteiskunnan demokratisoituminen ja pluralisoituminen sekä ihmis- ja perusoikeuksien merkityksen kasvu. Ne ovat olleet myötävaikuttamassa siihen, miten poliisin toimivaltaperusta ja rooli ovat määräytyneet ja samalla myös siihen, millaisia poliiseja on haluttu kouluttaa.

Ajanjaksolla näkyy, miten yhteiskunnallinen valmistelukoneisto muuttui monimutkaisemmaksi, parlamentaarisemmaksi ja demokraattisemmaksi. Tämä merkitsi samalla valmistelutyön keston pidentymistä: vuonna 1944 toimikunta antoi mietinnön poliisikoulutuksen järjestämiseksi, joka yksinkertaisesti pantiin vuonna 1945 toimeen lailla ja asetuksella. Uudistuksia tehtiin tarpeen mukaan uusilla asetuksilla. Vuoden 1966 poliisilakia puolestaan valmisteltiin ja käsiteltiin pitkään. Ensimmäisen mietinnön antamisesta vuonna 1958 kului kahdeksan vuotta lain säätämiseen, ja sen antamisesta kesti kolme vuotta antaa poliisiasetus, jonka jälkeen tehtiin ohjesääntö ja tämän jälkeen uudistettiin opetusohjelmien sisällöt. Kun vielä 1960-luvulla opetusohjelmien sisältö oli pitkälti opettajien itsensä vastuulla, ryhdyttiin niitä 1970-luvulla ohjaamaan asiakirjoilla. Poliisia koskevien säädösten valmistelu siirtyi pikku hil-

jaa poliisin sisäisestä asiasta laajemman piirin toiminnaksi. Vuonna 1973 perustettiin poliisihallinnon neuvottelukunnat, joiden tarkoituksena oli saada poliisiin tehtäviin kuuluvien asioiden valmisteluun ja käsittelyyn mukaan myös poliisiin kuulumattomia henkilöitä. Niissä oli edustus sekä eri puolueista että viranomaisista. Kehitys huipentui 1980-luvulla parlamentaariseen poliisikomiteaan, joka oli puhtaan parlamentaarisesti muodostettu poliisiasioita käsittelevä komitea. Poliisin edustajat olivat siinä asiantuntijan, eivät komitean jäsenen roolissa.

Ruotsalaiset tutkijat ovat kuvanneet maan poliisivoimien kehitystä toisen maailmansodan jälkeen kolmella käsitteellä, joiden kautta voi ymmärtää myös suomalaisen poliisi-ihanteen kehitystä. Nämä käsitteet ovat *sosiaalisuus*, *edustavuus ja älykkyys*. Sosiaalinen poliisikonstaapeli ymmärtää ihmisiä, osaa kommunikoida heidän kanssaan ja pystyy hoitamaan erilaisia sosiaalisia tilanteita. Ammattietiikka on keskeinen osa sosiaalisen poliisin ammatti-identiteettiä. Edustava poliisiorganisaatio heijastaa laajemman populaation demografisia taustoja. Edustavampi poliisiorganisaatio nostaa poliisin nauttimaan legitimitettiin ja parantaa poliisin ja ”yleisön” välisiä suhteita. Älykäs poliisikonstaapeli on analyyttinen: hän pystyy tarkastelemaan ongelmia eri puolilta ja ratkaisemaan niitä itsenäisesti. Hän on saanut teoreettista ja akateemista poliisikoulutusta. Furuhaagen esittää, että tämä trendi alkoi Ruotsissa jo toisen maailmansodan jälkeen, mutta se korostui erityisesti 1980-luvulla.¹

Keskeinen havaintoni on, että poliisin roolin murros näkyi poliisikoulutuksen eri tasoilla eri aikaan, ja ensimmäisetkin muutokset ajoittuvat vasta 1970- ja

1 Furuhaagen, 2015, 7–8, 13.

1980-luvulle poliisilain ja -asetuksen säätämisen jälkeiseen aikaan. Komiteoiden mietinnöistä tai uusien oppiaineiden oppisisällöistä välittyvä kuva poliisin yhteiskunnallisesta roolista tai ihanteellisista poliiseista muuttui paljon aikaisemmin kuin tosiasialliset kelpoisuusvaatimukset tai järjestyssäännöistä välittyvä suhtautuminen oppilaisiin. Viimeisimmät kelpoisuusvaatimusten muutokset ajoittuvat 2000-luvulle. Koko ajanjaksolla oli myös havaittavissa erityisesti normaaliuden vaatimukseen ja kurinpitovaltaan liittyvää jatkuvuutta, mikä liittyy poliisin tehtävään väkivaltamonopolin haltijana. Näin ollen oli tarpeellista lähteä etsimään myös jatkuvuuden alkupistettä. Tutkittava ajanjakso on siten rajattu vuodesta 1944 aina 1980-luvulle ja tiettyjen teemojen osalta myös 1990- ja 2000-luvuille.

Rajaus perustuu siihen, että keskeisinä aineistona poliisi-ihanteita tutkittaessa on käytetty kolmea komitean tai työryhmän mietintöä: vuonna 1944 annettua mietintöä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä², vuonna 1978 annettua poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintöä³ sekä vuoden 1985 parlamentaarisen poliisikomitean mietintöä⁴. Välissä olevia poliisin järjestelykomitean mietintöjä vuosilta 1958 ja 1964 on myös käytetty tarpeen mukaan aineistona, mutta ne olivat poliisikoulutusta koskevilta perusteluiltaan huomattavasti edellisiä suppeampia.⁵

Tarkastelen artikkelissa poliisia osana valtion virallista kontrollipolitiikkaa, väkivaltamonopolina. Kontrollipolitiikka

tarkoitetaan valtion virallisia keinoja varmistaa jatkuvuuden takaama yhdenmukaisuus yhteiskunnassa. Se on siten virallista sosiaalista kontrollia.⁶ Oikeus käyttää valtion väkivaltamonopolia asettaa poliisin suoraan valtiollisen suvereniteetin ytimeen.⁷ Rooli on kahtalainen: poliisi on instituutiona toisaalta yksi valtion väkivaltamonopolin *haltijoista* ja toisaalta ylintä valtaa käyttävien työkalu eli kontrollipolitiikan *väline*. Uhkana on tällöin, että väkivallan monopolia käyttäessään rengistä tuleekin isäntä, toisin sanoen että ollessaan hyödyllinen ja voimakas väline ei olekaan enää kesy.

Reiner (2000) viittaa poliisin kaksijakoiseen rooliin ”diabolisena valtana”: toisaalta järjestyksen ylläpito on välttämätöntä ja nojaa liberaalissa demokraattisessa oikeusvaltiossa kansalaisten hyväksyntään, mutta samalla järjestyksenvalvojan kädet ovat likaiset ja se joutuu käyttämään valtion sille suomaa pakkovaltaa tehtävänsä suorittaessaan. Monimutkaisessa, pluralisoituneessa yhteiskunnassa on harvoin konsensusta siitä, missä raja kohtuullisen ja liiallisen voimankäytön tai mielivallan välillä kulkee ja keihin voimankäyttöä tulisi kohdistaa. Poliisi on ristiriitaisesti samalla yleisen ”kaikkien edun” että tiettyjä erityisryhmiä palvelevan yhteiskuntajärjestyksen vaalija: Samalla kun poliisi suojelee tiettyjen ryhmien etuja ja marginalisoi toisia, se varmistaa kuitenkin vähimmäisolosuhteet suhteellisen vakaalle ja ”sivistyneelle” yhteisölle, mistä kaikki ryhmät hyötyvät.⁸

2 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944.

3 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978.

4 KM 1986: 16.

5 KM 1958: 15; KM 1964: B 103.

6 Sosiaalisen kontrollin määritelmästä ja jaottelusta viralliseen ja epäviralliseen ks. esim. Innes, 2003, 1–5; Cohen, 1990, 2–3.

7 Ks. esim. Reiner, 2000, 114.

8 Reiner, 2000, x–xi, 4–5.

Artikkelissa tutkin eri toimijoiden suhtautumista tähän poliisin ”diaboliseen” paradoksiin: näkemyksiä siitä, miten tätä kontrollipolitiikan välinettä ja haltijaa tulisi käyttää ja toisaalta rajoittaa, ja millainen rooli koulutuksella tulisi olla tässä kaikessa. Toisin sanoen tarkastelen, millainen rooli poliisilla tuli päätöksentekijöiden mielestä olla, millaiset henkilöt tätä roolia toteuttaisivat, miten heitä tuli koulutuksella siihen kasvattaa ja millaisin järjestelyin sitä käytännössä edistettiin.

Mietinnöistä hahmottui kolme poliisi-ihanteeseen liittyvää teemaa, joiden muutosta tarkastelen. Ensimmäinen liittyy poliisin moraaliin ja luotettavuuteen. Vuoden 1944 mietinnössä poliisin tuli olla *nuhteeton* ja virheetön esimerkki kansalaisille, joka oli myös ”poliittisesti luotettava”. Nuhteettomuuteen liittyvät vaatimukset vielä koventuivat poliisiasetuksen säätämisen jälkeen, kun asetukseen otettiin vaatimukset poliisin arvolle sopivasta käyttäytymisestä. 1970-luvulla poliisi-ihanne alkoi monipuolistua: poliisin tuli olla nyt myös ihmismyönteinen ja sosiaalinen. 1980-luvun myötä alettiin puhua ammattimaisuudesta ja eettisyydestä: poliisin tuli olla itseohjautuva ja motivoitunut, pelkkä virheettömyys ei enää riittänyt. Muutos näkyi erityisesti poliisiopetuksen uusissa ”käyttäytymistieteellisissä” oppiaineissa kuten psykologiassa ja sosiologiassa sekä kriminologian vaikutuksissa kriminaalitaatiikan oppiaineeseen. 1980-luvulla poliisietikasta tuli sekä opetettava oppiaine että opetuksen läpäisevä sisällöllinen lähestymistapa. Moraalisuutta poliisi-ihanteissa tarkastellaan osiossa kolme.

Toinen teema rakentuu *normaaliuden* ympärille. Tarkastellessani näkemyksiä poliisin roolista yhteiskunnassa havaitsin, että poliisin kuva välittyi vahvasti normaaliuden kautta. Normaalius oli

poliisikokelaan valinnassa vahva *ihanne*. Normaali tarkoitti hyvin pitkälti tietyn tason *ylittämistä*: keskimääräistä parempaa älykkyyttä, terveyttä ja pituutta, eli tilastollisten jakaumien yläosaa. Samalla poliisin tuli olla vapaa *sosiaalisesta poikkeavuudesta* kuten rikollisuudesta tai alkoholismista. Hänen tuli olla nuhteeton, rehellinen ja luotettava, kunnan kansalainen. 1980-luvulla tämän ihanteellisuuden rinnalle tuli myös ajatus normaalista *tavallisuutena*: poliisivoimien henkilöstön tuli olla edustava otos kansasta. Tilastollisesti voidaan ajatella, että poliisin tuli edustaa koko väestön jakaumaa. Rinnalla kuitenkin säilyivät myös vanhat ajatukset terveydestä ja kunnollisuudesta, tosin älykkyyden rinnalle ja tilalle tuli ajatus soveltuvuudesta ammattiin. Koko väestön edustaminen tarkoitti siten alueita, kieliryhmiä ja sukupuolia, ei elämäntapoja tai asenteita, saati sitten terveydentilaa. Myöhemmin kiinnitettiin huomiota enenevässä määrin myös eri etnisten ryhmien edustukseen ja rasismien kitkemiseen. Normaalius näkyi vahvimmin kontrolloitaessa, ketkä pääsivät poliisiuralle, eli muodollisissa kelpoisuusvaatimuksissa ja valintaperusteissa. Normaaliutta tarkastellaan osiossa neljä.

Kolmas teema rakentuu itsenäisyyden ja koulittavuuden välisen jännitteen ympärille, joka nousee suoraan poliisin kaksijakoisesta roolista väkivaltamonopolin haltijana ja välineenä. Sekä poliisin ihanteessa että käytännöissä, joilla kokeista ja oppilaista pyrittiin kasvattamaan toiveiden mukaisia, ilmeni pitkään kaksijakoinen suhtautuminen, jota voidaan kuvata Michel Foucault’n käsiteparilla *docilité* ja *utilité*. Käsitteistä ensimmäinen voidaan suomeksi ymmärtää kesyytenä tai koulittavuutena ja toinen hyödyllisyytenä tai käytettävyytenä. Ne liittyvät

läheisesti Foucault'n käsitteeseen *kurinpitovalta*. Kurinpitovallan käsite kuvaa sitä kehitystä, jossa 1800-luvun kuluessa siirryttiin näkyvästä ruumiillisesta rankaisemisesta hienovaraisempaan vallankäyttöön ja kontrolliin. Kurinpitovallan avulla ihmisistä tehtiin mitattavia yksilöitä, joihin voitiin kohdistaa erilaisia toimenpiteitä ja joiden kapasiteetti voitaisiin valjastaa erilaisiin tarpeisiin ilman uhkaa siitä, että tätä kapasiteettia käytettäisiin valvojia vastaan. Tarkoituksena oli, että kurinalaisuuden, tai kesyyden kasvu johtaisi hyödyllisyyden, tai tehokkuuden kasvuun ja päinvastoin.⁹

Poliisikoulutuksessa tämä kaksijakaisuus näkyi siten, että oppilaiden haluttiin samanaikaisesti olevan älykkäitä ja itsenäisiä, mutta silti koulittavia ja kurinalaisia. Nämä ristiriitaiset vaatimukset näkyivät jännitteinä esimerkiksi oppi-

sisällöissä korostettujen ihanteiden ja järjestyssääntöjen sääntelemän ankarana todellisuuden välillä tai suhtautumisessa oppilaiden omaan oppilaskunta-aktiivisuuteen heitä koskevissa asioissa. Kurinalaisuudella voidaan tulkita pyrityn varmistamaan, että poliisiyksilöt eivät ylittäisi omia valtuuksiaan vaan pysyisivät poliisille varatussa työkalun roolissa. Toisaalta yhteiskunnan demokratisoituessa alettiin korostaa tarvetta poliisiyksilöille, jotka oma-aloitteisesti ja omasta tahdostaan kunnioittaisivat ihmisoikeuksia ja toimisivat neuvotellen ja itsenäisesti. Kurinalaisuus ja johtajien sokea totteleminen eivät välttämättä taanneetkaan enää sitä, että ylilyönnejä ei tapahtunut. Samalla kuitenkin demokratisoituva ja oikeusvaltiollistuva yhteiskunta halusi asettaa poliisille uusia rajoitteita. Kurinpitovaltaa tarkastellaan osiossa viisi.

9 Foucault, 1977, 134–169; Hoffman, 2011, 28–30.

Poliisi ja samalla poliisikoulutus ovat joutuneet sopeutumaan yhteiskunnan muutoksiin. Poliisioittokunta Poliisin päivänä Kotkassa vuonna 1968. *Poliisimuseo*

POLIISI MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA

Tutkimuksen aineiston esittelyä ja menetelmällisiä huomioita

Tarkastelen artikkelissa poliisikoulutuksen vallankäyttäjien näkemyksiä poliisin yhteiskunnallisesta roolista ja poliisi-ihanteista. Ne ilmenevät valtakunnallisella tasolla ministeriön asettamien toimikuntien, työryhmien ja komiteoiden mietinnöistä, hallituksen esityksistä ja valtiopäiväkeskusteluista, laeista ja asetuksista ja oppilaitostasolla ohjesäännöistä, järjestyssäännöistä, pöytäkirjoista, lausunnoista, vuosikertomuksista, opetus suunnitelmista, koulutusohjelmista ja opinto-oppaista. Laeista ja asetuksista vedenjakajia ovat olleet vuoden 1966 poliisilaki, vuosien 1969, 1973 ja 1985 poliisasiasetukset sekä vuoden 2005 laki poliisikoulutuksesta. Poliisi-ihanteita tarkasteltaessa erityisen keskeisiä asiakirjoja ovat olleet komiteoiden ja työryhmien mietinnöt vuosilta 1944, 1958, 1964, 1978 ja 1986.¹⁰ Näistä olen käyttänyt erityisesti vuosien 1944, 1978 ja 1986 mietintöjä. Seuraavaksi onkin tarpeen esitellä mietinnöt hiukan tarkemmin.

Ensimmäinen mietintö on vuodelta 1944, jolloin sisäasiainministeriö asetti toimikunnan uudistamaan poliisikoulutusta. Toimikunta antoi samana vuonna mietinnön, jossa toistui jo vuonna 1938 esitetyt, mutta sodan takia kesken jääneet linjaukset. Toimikunta oli poliisin sisäinen: siinä oli edustus sisäasiainministeriöstä, Uudenmaan läänistä, valtiollisesta poliisista, liikkuvasta poliisikomennuskunnasta ja Riihimäen piiristä. Sihteerinä toimi poliisikoulun v.t. vanhempi opettaja (myöhemmin johtaja) Olavi Jotuni.¹¹

10 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944.

11 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 1.

Mietinnön pohjalta annettiin uusi asetus Valtion poliisikoulusta sekä uusi ohjesääntö poliisikoululle joulukuussa 1945.

Vuoden 1944 toimikunnan mietinnössä olennainen ongelma oli sopivien henkilöiden valikoituminen poliisiuralle. Sen esteenä olivat paitsi palkka, liian alhaiset pätevyysvaatimukset ja puutteelliset opetusvälineet, myös se, että poliisien valintaa ja koulutusta ei ollut keskitetty. Toimikunta kritisoi, että poliisipäälliköt saattoivat keskenään erilaisin kriteerein valita kokelaat lääninkursseille. Konstaapelit myös valittiin joka tehtävään erikseen, jolloin sopivat poliisit saattoivat jäädä valitsematta, jos yhteen tehtävään oli useampi ”erittäin sopiva henkilö”. Toimikunnan mielestä kokelaisten tuli hakea yleisesti poliisin palvelukseen, jolloin sopivimmat voitiin valikoida keskitetysti hakijoiden joukosta. Tämä toteutui vasta yli 20 vuotta myöhemmin, kun kokelaskoulutus tuli kaikille pakolliseksi ja keskitettiin Poliisiopistoon.¹²

Vuosien 1958 ja 1964 mietinnöt antoi poliisin järjestelykomitea. Valtioneuvosto perusti komitean vuonna 1950 ”tutkimaan mahdollisuuksia poliisin ja sen toiminnan rationalisoimiseksi ja järjestämiseen nykyistä joustavammaksi, tehokkaammaksi ja taloudellisemmaksi” ja esittämään ratkaisuja em. asioiden ratkaisemiseksi. Kokoonpano muodostettiin yhtä virastovaltuutettua lukuun ottamatta poliisin edustajista.¹³ Kaksi komitean jäsentä, nimismies Niilo Eerola ja poliisikoulun johtaja Olavi Jotuni olivat osallis-

12 Lampikoski, 2012, 29–32; Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 3–5

13 Sisäasiainministeriön pöytäkirja valtioneuvoston istunnosta 5.7.1950.

tuneet myös vuoden 1944 toimikuntaan.¹⁴ Lisäksi Niilo Eerola oli poliisikoulun johdokunnan jäsen. Jotunin kuoltua vuonna 1962 poliisikoulun uusi johtaja Viljo Eloranta korvasi tämän komitean sihteerinä. Vuoden 1964 mietinnöstä käy ilmi, että monet komitean jäsenistä olivat komitean olemassaolon aikana edenneet urallaan läänien johtaviksi virkamiehiksi, poliisijohtoon tai sisäasiainministeriön virkamiehiksi.¹⁵ Kyseisenä ajanjaksona sisäasiainministeriön poliisiasiain osasto oli osa poliisiorganisaatiota, sillä sen päällikkö toimi samalla ylipoliisipäällikkönä ja oli Suomen poliisitoiminnan ammatillinen johtaja.¹⁶ Voisikin sanoa, että kyseessä oli poliisin sisäinen johdon komitea.

Komitea antoi yhteensä kahdeksan osamietintöä, joista kaksi ovat keskeisiä tämän artikkelin kannalta.¹⁷ Kuudennessa mietinnössä (1958) annettiin esitys poliisilainsäädännön uudistamiseksi. Siinä linjattiin poliisin tehtävät ja organisaatio sekä määrittiin erilaisista tehtävistä ja nimikkeistä. Esityksessä käsiteltiin jonkin verran myös poliisin toimivaltuuksia. Komitea perusteli tarvetta lainsäädännölle sillä, että poliisi yleistä järjestystä ja turvallisuutta ylläpitäessään joutui käyttämään pakkokeinoja, joissa puututtiin kansalaisille laissa taattuihin oikeuksiin. Lailla taattuihin oikeuksiin

puuttumisesta oli säädettävä lailla, eikä asetuksilla kuten siihen asti.¹⁸ Komitean esitys toimi pitkälti pohjana valmisteltaessa hallituksen esitystä poliisilaiksi.¹⁹

Järjestelykomitean kahdeksannessa osamietinnössä (1964) käsiteltiin poliisikoulutusta. Mietinnössä annettiin ehdotukset asetukseksi poliisiopistosta, valtioneuvoston päätökseksi poliisiopiston opettajille ylituntipalkoista, poliisiopiston ohjesäännöksi sekä asetukseksi liikkuvasta poliisista annetun asetuksen muuttamisesta. Mietintö oli varsin lyhyesti perusteltu, eikä yksittäisiä säännöksiä perusteltu lainkaan. Komitean mukaan vanhat säännökset olivat ajalta ennen muuttoa Otaniemeen, ja nyt kun pystyttiin toimimaan ”ajanmukaisessa opistorakennuksessa” vanhojen puutteellisten sijaan, vanhat säännökset eivät enää soveltuneet. Muuton jälkeen oppilaiden lukumäärä oli kasvanut ja sitä myötä tarvittiin uusia opettajia. Opetustoiminnan vakiinnuttua ja laajennuttua oli välttämätöntä määrittellä opettajien ja muiden toimihenkilöiden oikeudet ja velvollisuudet ”nykyajan vaatimuksia vastaaviksi”. Muun muassa opetusvelvollisuutta ja ylityötuntien korvauserusteita koskevat säännökset olivat joko puutteellisia tai puuttuivat kokonaan. Poliisikokelaskoulutuksen siirryttyä Otaniemeen vuoden 1962 alusta myös oppilaiden oikeuksia ja velvollisuuksia sekä opetusta ja sen järjestelyä koskevat säännökset olivat komitean mukaan pikaisen uudistamisen tarpeessa.²⁰

Seuraava keskeinen mietintö on vuodelta 1978, jolloin sisäasiainministeriö asetti koulutusvalintatyöryhmän selvittämään kokelasvalinnan ja sen seu-

14 Jotuni oli korvannut komitean aikaisemman sihteerin, nuoremman hallitussihteerin Veikko Kankaan vuonna 1956.

15 Komitean puheenjohtaja Urho Kiukas oli komiteaa nimitettäessä ylipoliisipäällikkö, vuonna 1964 maaherra. Niilo Eerola oli edennyt nimismiehestä ylijohantajaksi, Veikko Hietalahti poliisimestarin lainopillisesta apulaisesta sisäasiainministeriön vanhemmaksi hallitussihteeriksi ja Fjalar Jarva poliisitarkastajasta ylipoliisipäälliköksi. KM 1964: B 103, 3–5.

16 KM 1958: 15, 10–11.

17 Muut mietinnöt koskivat poliisin Käsky-lehteä, nimismiespiirejä ja nimismiesten palkkausta, rikospoliisiorganisaation uudistamista sekä poliisilainsäädännön uudistamista.

18 KM 1958: 15.

19 Ks. esim. Kokko, 1983, 3–4, 10–12, 14–15; Hallituksen esitys poliisilaiksi (HE 130/1964 vp).

20 KM 1964: B 103, 22–24.

rantajärjestelmän sekä päällystökurssin pääsykoe- ja valintamenettelyn kehittämisen tarvetta ja tekemään niitä koskevat ehdotukset. Työryhmä oli poliisin sisäinen ja teki esityksen virkatyönä. Poliisioppilaitoksista siinä olivat mukana Poliisiopiston johtaja Rautkallio sekä Poliisin kurssikeskuksen johtaja Esa Meronen. Suomen Rikospoliisien Liitto ry oli myös edustettuna. Kuultavat asiantuntijat olivat poliisia laajemmalla: opetusministeriöstä, lääkintöhallituksesta ja lisäksi liikkuvasta poliisista. Työryhmä pyysi lääkintöhallituksesta myös lausunnon poliisikokelaskurssille hakevien terveydentilan ja fyysisen suorituskyvyn toteamisesta.²¹

Työryhmä perusteli tekemänsä esitykset poliisikoulutuksen kehittämisen historiallisessa jatkumossa poikkeuksellisen huolellisesti ja pohti myös jo olemassa olevia kelpoisuusvaatimuksia periaatteelliselta kannalta. Se teki myös kattavan kansainvälisen vertailun, jossa se tarkasteli kelpoisuusvaatimuksia Saksan liittotasavallassa, Belgiassa, Ranskassa, Hollannissa, Tanskassa, Norjassa, Ruotsissa, Sveitsissä sekä Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Työryhmä esitti muun muassa siirtymistä kurseittain tapahtuvasta valinnasta jatkuvaan valintaan ja tähän liittyvän erillisen valintatoimiston perustamista. Se antoi myös linjauksia hakijoiden sopivuudesta poliisitoimeen sekä valintaperusteista alipäällystö- ja päällystökursseille.²²

Vuonna 1986 mietintönsä jättänyt parlamentaarista poliisikomiteaa voi pitää jonkinlaisena murroskohtana suomalaisessa poliisioikeudessa. Se oli

ensinnäkin parlamentaarinen komitea, jonka jäsenet tulivat puhtaasti poliittisista puolueista. Poliisi ei siten ollut lainkaan edustettuna komitean varsinaisissa jäsenissä. Pysyvissä asiantuntijoissa oli toki runsaasti poliisijohdon edustajia, mutta ero oli huima verrattuna esimerkiksi poliisilain valmisteluun, joka oli kokonaan poliisiorganisaation omissa käsissä. Ero näkyi myös suhtautumisessa poliisin rooliin: näkökulma oli kokonaisvaltaisempi yhteiskunnan näkökulma, eikä poliisin sisäinen. Poliisikomitean yli 1000-sivuisessa mietinnössä käsiteltiin teemoja poliisin toimivaltaperustasta, organisaatiosta ja voimankäyttövaltuuksista poliisikoulutukseen.²³

Tarkastelen mietinnöistä ja muusta aineistosta ilmeneviä näkemyksiä ja ymmärryksiä paitsi argumentatiivisella, julkilausuttujen tavoitteiden tasolla, myös diskursiivisella tasolla: millaista kuvaa kielellisillä valinnoilla rakennettiin poliisin roolista ja ihanteellisista poliiseista. Etsin ohje- ja järjestyssäännöistä myös käytäntöjä, joiden avulla oppilaita soosialistettiin poliisiorganisaation jäseniksi ja ihanteen mukaisiksi poliiseiksi.

Pyrin tässä artikkelissa kyseenalais-tamaan ja ihmettelemään sellaista, mitä on pidetty tai edelleenkin pidetään itses-tään selvänä ja luonnollisena. Tiedostan myös, että olen kirjoittajana oman aika-kauteni vanki enkä siten täysin vapaa ennako-oletuksista. Paikoin olen joutunut miettimään, tarkastelenko tutki-muskohdetta liikaa oman aikani lähtö-kohdista. Toisaalta käyttämäni käsitteet ovat perustellusti kytkettävissä tutkimani ajanjakson ilmiöihin. Sekä normaalius että kurinpitovalta ovat modernin aika-kauden ilmiöitä, jotka kytkeytyvät tieteen kehitykseen, laitosinstituutioiden ilmaan-

21 Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1978, 27; Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978.

22 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978.

23 KM 1986: 16.

tumiseen ja väestöpolitiikkaan. Samalla kun tutkin murroksen ilmaantumista, olen pyrkinyt olemaan antamatta ajanjaksosta liian yksioikoista kuvaa, että olisi kyse vääjäämättömästä ja säröttömästä kehityksestä kohti parempaa, jossa nykyhetken perspektiivistä voitaisiin ajatella, että kehityksen päätepiste on saavutettu ja kaikki ongelmat ovat menneessä.

Olen käyttänyt kursivointia tehokeinona, jonka avulla olen kiinnittänyt huomiota siihen, että valittu ilmaisu kertoo jotakin keskeistä toimijoiden ajattelutavasta. Kursivoinnit ovat siten pääosin omiani. Mikäli kursivointi on alkupe-
räistekstissä, on tästä mainittu viitteessä. Olen myös käyttänyt paikoin lainausmerkkejä korostaakseni, että kyse on alkuperäistekstissä olevasta ilmaisusta, ei allekirjoittaneen sanavalinnasta. Olen näillä keinoilla pyrkinyt tuomaan esiin kielen ideologista merkitystä todellisuuden muokkaajana.

Artikkeli on murrosta paikantaessaan joutunut jättämään paljon pois, ja tämän johdosta hyvin kokonaista kuvaa kaikkien teemojen kehityksestä on ollut vaikeaa rakentaa. Myös aineiston laajuuden ja osin sekalaisuudenkin johdosta on ollut pakko tehdä rajauksia. Esimerkiksi valintakokeiden tarkempi tarkastelu olisi hedelmällinen jatkotutkimuksen aihe. Toinen valitettava seuraus rajauksesta on se, että keskittyessään päättäjien ja koulutuksen järjestäjien näkökulmaan artikkeli ei ole pystynyt käsittelemään erilaisia muotoja, joilla poliisikoulutuksessa ovat ovat itse käsitäneet koulutusympäristönsä ja miten he ovat reagoineet erilaisiin kurinpidollisiin käytäntöihin. Olisikin arvokasta, jos jatkotutkimuksessa voitaisiin tarkastella esimerkiksi poliisioppilaiden keskinäistä huumoria, asumisjärjestelyjä tai oppilaskuntatoimintaa.

POLIISIN TOIMIVALTAPERUSTAN JA YHTEISKUNNALLISEN ROOLIN MUUTOS

Tarkastelen tässä osiossa poliisin toimivaltaperustaa ja yhteiskunnallista roolia, joiden muutos näkyi viiveellä myös poliisikoulutuksessa. Poliisin toimivaltaperusta muuttui tarkasteltavalla ajanjaksolla tavanomaisoikeudellisesta ja laveasta lakiperustaiseksi ja tarkkarajaisemmaksi. Oikeudellisessa mielessä keskeinen murroskohta oli vuoden 1966 poliisilaki, jolloin poliisin toimivaltuuksista säädettiin ensimmäistä kertaa lain tasoisesti. Lain säätäminen merkitsi myös kohtaa, jossa poliisilla ei katsottu enää periaatteessa olevan muuta kuin lakiin perustuvaa toimivaltaa. Käytännössä poliisilain säännökset olivat kuitenkin edelleen melko väljiä, mistä esimerkiksi parlamentaarinen poliisikomitea huomautti vuonna 1986 valmistuneessa mietinnössään.²⁴ Poliisin toimivaltuuksista säädettiin kattavammin vasta vuoden 1995 poliisilailailla.

On kiinnostavaa, että samalla kun yksittäisen poliisin ihanne muuttui ulkoisesti valvottavasta sisäisesti motivoituneeksi, lisääntyi poliisiorganisaation vastuu demokraattiselle yhteiskunnalle. Ulkoinen valvonta lisääntyi, kun kansalaisille säädettiin oikeusturvakeinoja perustuslain ja ihmisoikeuksien merkityksen kasvaessa. Poliisin tuli palvella yhteiskuntaa: siitä tuli toimeenpanovallan (ja tuomiovallan) työkalun lisäksi kansanvallan työkalu. Vaaleilla valittujen päättäjien rooli kasvoi poliisin päätöksenteossa samalla, kun poliisin tuli nauttia kansalaisten luottamusta. Yleisökään ei ollut poliisin toiminnassa enää vain ulkoinen, vaan myös sisäinen motivaattori.

24 KM 1986: 16, 38–39, 356.

Toimivaltaperustan muutos

Poliisin toimintaa säänneltiin Suomessa vuoden 1966 poliisilakiin asti asetuksilla, joihin ei sisältynyt juuri lainkaan varsinaisia toimivaltuusnormeja. Ennen vuoden 1925 poliisiasetusta poliisin toimivalta perustui lähes ainoastaan tavanomaiseen oikeuteen. Tämä oli seuraustana ns. politiaoikeudesta, jossa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden sääntely eroteltiin muusta lainsäädännöstä: ensimmäinen kuului Ruotsin vallan aikana yksinomaan kuninkaan toimivaltaan kun taas jälkimmäiseen tarvittiin säätyjen myötävaikutusta.²⁵ Politiaoikeuteen liitetystä opissa poliisin yleisvaltuudesta oikeus voimankäyttöön johdettiin poliisin asemasta tai tehtävästä: poliisilla oli tehtävänsä nojalla valtuus yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoon. Tämän ajattelun mukaan kansalaisella oli velvollisuus alistua järjestyksen ylläpitämiseksi tarpeellisiin poliisin toimenpiteisiin, eivätkä kenenkään oikeudet tai vapaudet voineet sivuuttaa hallitusvallalle kuuluvaa oikeutta järjestyksenpitoon. Vielä vuoden 1925 asetuksen aikanakin poliisi saattoi siis puuttua ihmisten henkilökohtaiseen vapauteen pelkästään asemaansa nojautuen. Tilanne korjaantui osittain vuoden 1966 poliisilaila, mutta senkin säännök-

25 Politiaoikeus alkoi kehittyä uuden ajan alussa, kun ruhtinain ja keskusvallan valta lisääntyi. Poliitiasta tuli ruhtinaan vallankäytön väline, jonka avulla erotettiin ruhtinaan absoluuttisen vallankäytön piiriin kuuluva politia muusta oikeudesta (tai ylipäänsä oikeudesta). Politiaan katsottiin tällöin kuuluvan hyvin erilaisia alueita: yleisen turvallisuuden ja järjestyksen lisäksi sen kohteina olivat esimerkiksi puhtaus, pukeutuminen, kiertävät esiintyjät, rahaliikenne, paloturvallisuus, mitat ja painot. 1800-luvulta politiikan ala kuitenkin kaventui, ja politiaoikeus alettiin ymmärtää yksinomaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden alueena. Ks. esim. Pihlajamäki, 1999, 1–8.

siä on moitittu väljäksi.²⁶ Vasta vuoden 1995 poliisilaila poliisin toimivallan sääntelyä pyrittiin tarkentamaan vuoden 1966 tasosta, ja ratkaisua on kehitetty ainakin Pohjoismaisessa viitekehityksessä korkeatasoiseksi.²⁷ Tavanomaisen oikeuden rooli säilyi Suomessa siten poliisioikeudessa melko myöhään.

Politiaoikeuden perinteestä johtunee, että poliisilla on ollut Suomessa selkeä erillinen rooli nimenomaan toimeenpanovallan työkaluna, järjestyksenvalvojana. Käsitteellä ”yleinen järjestys ja turvallisuus” on ollut suuri merkitys Suomessa niin oikeudellisesti kuin poliittisestikin. Siihen nojautuen on ollut mahdollista oikeuttaa pitkällekin meneviä kansalais-

26 Vielä vuonna 1962 Veli Merikoski tulkitse, että poliisilla oli pelkästään asemansa nojalla katsottava oleva valta puuttua kansalaisten oikeuksiin ilman kirjoitetun normin tukea yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Ylijärvi, 2006, 3, 8–10, 19; KM 1986: 16, 354–355; Loman, 1997, 34–46. Sinisalo on katsonut, että oppi yleisvaltuudesta omaksuttiin Saksasta kotimaiseen oikeudelliseen teoreettiseen keskusteluun 1800-luvun aikana lähes sellaisenaan ilman, että sillä olisi ollut tätä ennen merkitystä käytännössä. Sinisalon mukaan suomalaisessa kirjallisuudessa omaksuttiin Saksan oikeuden poliisille luoma valtapiiri ja kysyttiin, kuuluiko täällä poliisille samantyyppinen valta. Kysymykseen vastattiin yleensä myöntävästi, vaikka Suomessa ei ollutkaan Saksan oikeutta vastaavia säännöksiä. Sinisalo, 1971, 4–5, 238–239. Myös Pihlajamäki on todennut, että politiateoria ei Ruotsissa kehittynyt yhtä pitkälle kuin Saksassa, eikä siellä annettu erillisiä politia-asetuksia. Pihlajamäki, 1999, 6.

27 Lomanin mukaan Suomessa oltiin vuoden 1995 poliisilain jälkeen tilanteessa, jossa voimankäytösäännökset oli annettu eduskuntalain tasolla, oikeussysteemillisesti poliisin hallinnollista toimivaltaa luovina normeina ja ne olivat sisällöllisesti sekä selkeät, kattavat että joustavat. Loman, 1997, 33.

ten oikeuksien rajoituksia.²⁸ Korander on huomauttanut, että Suomessa ei ole koskaan tapahtunut murrosta, jossa poliisin järjestyksenpidollinen rooli ja siihen liittyvät toimivaltuudet olisivat merkittävästi vähentyneet. Esimerkiksi Yhdysvalloissa poliisin valtuudet sidottiin yksinomaan rikosten selvittämiseen 1960-luvulla esitetyn kritiikin seurauksena. Yhdysvalloissa poliisista tuli *tuomiovallan* työkalu, jonka toimivalta oli rikos- ja rikosprosessioikeuden piirissä, kun taas Suomessa poliisilla on ollut aina valtaa myös *toimeenpanovaltaan* kuuluvana hallintoviranomaisena, johon sovelletaan hallinto- ja hallintoprosessioikeutta. ”Kun Suomessa poliisi saa pysäyttää, kiinniottaa ja säilöönlaittaa poliisilain (YJT) perusteella, ei Yhdysvaltojen poliisilla ole vastaavaa poliisilakiin eli hallintolakiin perustuvaa oikeutta.”²⁹

Poliisioikeuden voi nykyään katsoa sijaitsevan sekä rikosoikeuden että hallinto-oikeuden oikeudenaloilla. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito sijoitetaan yleensä hallinto-oikeuden piiriin. Rikosoikeudessa vaatimukset laillisuudesta ovat olleet perinteisesti tiukemmat kuin hallinto-oikeudessa, tätä vanhemmasta politiaioikeudesta puhumattakaan. Hallinto-oikeudessa esimerkiksi laitosvaltaopin on katsottu kadonneen lopullisesti vasta perusoikeusuudistuksen (1995)

myötä³⁰, kun taas rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen merkitys suomalaisessa rikosoikeudessa on ollut selvä jo ennen perusoikeusuudistustakin, vaikka sitä koskeva nimenomainen säännös sisällytettiin rikoslakiin vasta uudistuksen yhteydessä.³¹ Loman moitti vielä vuonna 1997 poliisilain säätämisen jälkeenkin, että poliisioikeus ei ollut muotoutunut riittävän itsenäiseksi hallinto-oikeuden erityisalaksi. Tällä on ollut seurauksena myös yksilön oikeussuojan kannalta. ”Suomalaisessa hallinto-oikeustieteessä ei ole erityisesti pohdittu poliisioikeudellisten säännösten merkitystä kansalaisten perusoikeuksien kaventajina tai laillisuusperiaatteiden keskeisiä piirteitä hahmoteltaessa oikeus- ja poliisivaltion rajaa.”³² Siten voi sanoa, että politiaioikeuden perinne on näkynyt poliisioikeudessa melko pitkään.

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen nähtiin siten ymmärrettävästi poliisin tärkeimpänä tehtävänä tutkittavalla ajanjaksolla. Poikkeuksen tässä muodosti poliisin järjestelykomitea, joka vuoden 1958 mietinnössään esitti lakiin poliisin tehtäviksi *laillisen* yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämisen ja oikeusjärjestyksen kansalaisille takaamisen oikeuksien turvaamisen. Laillisuudella voidaan tulkita painotetun poliisin roolia *lakien* noudatta-

28 Esimerkiksi Lapuan liikkeen painostuksesta vuonna 1930 säädettyssä tasavallan suojelulaisessa, joka oli osa ns. kommunistilakipaketia, nojattiin yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen. Suojelulaki antoi presidentille, mikäli valtakuntaa uhkasi vaara tai yleinen järjestys ja turvallisuus olivat uhattuina, valtuudet rajoittaa asetuksella tiettyjä hallitusmuodon toisessa luvussa taattuja perusoikeuksia. Tasavallan suojelulaki (336/1930). Tasavallan suojelulain eduskuntakäsittelystä ks. Kostianen, 2011, 31–84.

29 Korander, 2014, 43–46.

30 Esimerkiksi Kannala on huomauttanut, että perusoikeusuudistuksen jälkeen laitosvaltaoppiin on oikeuskirjallisuudessa viitattu vanhentuneena reliikkinä, jonka tehtävänä on osoittaa nykyisen perusoikeusmyönteisen järjestelmän edistyneisyys. Kannala, 2014, 29–30.

31 Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohekellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi. Rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava lakiin. Melander, 2008, 194–195.

32 Loman, 1997, 14–15.

misen valvonnassa, ei niinkään *järjestys-häiriöiden* valvonnassa. Toisaalta, vaikka juuri yleisen järjestyksen ja turvallisuuden käsiteparia ei mainittu poliisin tehtäviä määriteltäessä, käsitteli komitea lähes ainoastaan järjestyksen ylläpitoon liittyviä toimivaltuuksia.³³ Valmiissa poliisilaissa yleinen järjestys ja turvallisuus mainittiin: poliisin tehtäväksi määriteltiin laillisen valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen suojaaminen ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden voimassa pitäminen. Kansalaisten oikeuksien turvaaminen jäi kokonaan pois.³⁴ Myös parlamentaarinen poliisikomitea vuonna 1985 näki poliisin pätehtävänä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen. Se määritteli yleisen järjestyksen ja turvallisuuden jopa yleiseksi yhteiskuntapoliittiseksi päämääräksi.³⁵

Toimivallan sääntelyn vähäisyyttä voi selittää myös se, että poliisiasioiden valmistelu oli pitkään poliisijohdon omissa käsissä. Poliisikoulutuksesta mietintönsä vuonna 1944 antanut työryhmä, poliisin järjestelykomitea (1950–1964) sekä poliisiasetustoimikunta (1966–1967) oli kaikki koottu poliisin edustajista. Komiteoissa oli myös osin samoja henkilöitä. Kaksi järjestelykomitean jäsentä, nimismies Niilo Eerola ja poliisikoulun johtaja Olavi Jotuni olivat osallistuneet myös vuoden 1944 työryhmään. Järjestelykomitean työskentelykaudella Fjalar Jarva eteni urallaan poliisitarkastajasta ylipoliisipäälliköksi, ja hän osallistui myöhemmin vielä puheenjohtajana poliisiasetustoimikunnan työskentelyyn.³⁶ Voidaan tulkita,

että esimerkiksi poliisin järjestelykomitea halusi selvästi jättää edelleen poliiseille liikkumavaraa ja harkintavaltua valtuuksia käyttäessään eikä asettaa välineitä, joilla poliisin toimien asianmukaisuutta valvottaisiin: Vaikka komitea painotti, että lailla taattuihin oikeuksiin puuttumisesta oli säädettävä lailla eikä asetuksilla, kuten siihen asti, se ei esittänyt poliisin valtuuksiin kovin tarkkaa sääntelyä. Sen tekemää valmistelutyötä on moitittu tältä osin jopa ylimalkaiseksi.³⁷ Poliisille haluttiin myös antaa uusia kiinniottovaltuuksia, ja poliisin auktoriteettia haluttiin kasvattaa asettamalla rangaistuksia poliisin käskyjä uhmaaville.³⁸

Poliisilain eduskuntakäsittelyssä toimivaltuuksista syntyi oikeastaan keskustelua vasta kun rikosoikeuden professorit Inkeri Anttila ja Bo Palmgren kritisoivat laki- ja talousvaliokunnalle antamissaan lausunnoissa, että lakiesitys oli väljästi muotoiltu ja itse asiassa laajensi poliisin toimivaltuuksia aikaisemmasta. SKDL:n eduskuntaryhmä käytti professoreiden perusteluita valiokunnan mietintöön jättämässään vastalauseessa. Kokon mukaan yllä mainituilla lausunnoilla oli merkittävä vaikutus siihen, että lainvalmistelijat heräsivät huomaamaan, kuinka merkityksellinen koko yhteiskunnalle heidän käsissään oleva lakiesitys oli.³⁹

33 Maininta yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta tuli poliisilakiin laintarkastuskunnan esityksenä, josta se otettiin myös hallituksen esitykseen. KM 1958: 15, 21; Kokko, 1983, 12–13.

34 Poliisilaki (84/1966).

35 KM 1986: 16, 62, 294.

36 KM 1964: B 103, 3–5; KM 1967: B 9, 3–4.

37 Esimerkiksi Sinisalo on huomauttanut, että komitean ehdotukset toimivaltuussäännöksiksi olivat hyvin pintapuolisesti perusteltuja, ja ne olivat pikemminkin eräänlaisia hajahuomioita käytännössä tavallisista tilanteista. Sinisalo, 1971, 15. Ks. myös alla oleva poliisilain säätämistä käsittelevä osio.

38 KM 1958: 15, 16–18.

39 Kokko, 1983, 37–38, 48–49.

POLIISILAIN SÄÄTÄMINEN – HIDAS PROSESSI

Aura Kostiainen

Poliisilaki oli keskeinen vedenjakaja suomalaisessa poliisioikeudessa. Se oli taitekohta, jossa siirryttiin politia-ajattelun mukaisesta pelkään asemaan nojautuvasta poliisin toimivallasta lailla säädeltyyn toimivaltaan. Poliisia – ja poliisikoulutusta sen osana – koskevan sääntelyn uudistaminen kesti 1950-luvulta aina vuoteen 1969, jolloin poliisiasetus annettiin. Poliisilainsäädännön uudistusta käsiteltiin kahdessa komiteamietinnössä ennen hallituksen esityksen antamista. Myös eduskunta käsiteli lakia pitkään, vaikkei tehnytäkään hallituksen esitykseen mullistavia muutoksia. Yhteiskunnallinen keskustelu kontrollipolitiikasta käynnistyi vasta poliisilain antamisen jälkeen, ja itse lain osakseen saama julkinen keskustelu oli vähäistä etenkin, kun ottaa huomioon sen, miten merkittävästä asiasta oli kysymys. Muutokset poliisikoulutuksen sisällöissä käynnistyivät vasta 1970-luvulla, kun lainsäädännölliset muutokset oli tehty.

Keskeisin rooli poliisilain valmistelussa oli Poliisin järjestelykomitealla, jonka valtioneuvosto perusti vuonna 1950 ”tutkimaan mahdollisuuksia poliisin ja sen toiminnan rationalisoimiseksi ja järjestämiseen nykyistä joustavammaksi, tehokkaammaksi ja taloudellisemmaksi” ja esittämään ratkaisuja em. asioiden ratkaisemiseksi.¹ Komitea antoi yhteensä kahdeksan osamietintöä, joista kahdessa käsiteltiin poliisikoulutusta. Vuoden 1958 laajemmin poliisin toimialaa käsittelevä mietintö toimi pohjana hallituksen esitykselle poliisilaksi.² Komitean viimeinen mietintö vuodelta 1964 koski yksinomaan poliisikoulutuksen järjestämistä.³ Komitean jäsenistä erityisesti ylipoliisipäällikkö Fjalar Jarva osallistui poliisilain valmisteluun sen kaikissa vaiheissa ja lisäksi myös poliisiasetuksen valmisteluun, kuten alla huomataan. Myös Poliisiopiston johtaja ja komitean sihteeri Olavi Jotuni oli kuolemaansa saakka aktiivisesti mukana valmistelussa.

Poliisin järjestelykomitean kokoonpano muodostettiin kokonaan poliisin edustajista yhtä virastovaltuutettua lukuun ottamatta. Kaksi komitean jäsentä, nimismies Niilo Eerola ja poliisikoulun johtaja Olavi Jotuni olivat osallistuneet myös vuoden 1944 toimikuntaan.⁴ Vuoden 1964 mietinnöstä käy ilmi, että monet komitean jäsenistä olivat komitean olemassaolon aikana edenneet urallaan läänien johtaviksi virkamiehiksi, poliisijohtoon tai sisäasiainministeriön virkamiehiksi.⁵ Kyseisenä ajanjaksona sisäasiainministeriön poliisiasiaain osasto oli osa poliisiorganisaatiota, sillä sen päällikkö toimi samalla ylipoliisipäällikkönä ja oli Suomen poliisitoiminnan ammatillinen johtaja.⁶ Voikin sanoa, että kyseessä oli poliisin sisäinen johdon komitea. Sinisalonen mukaan kokoonpano ja työskentely poliisin toimintaa tehostava lähtökohta saattavat selittää, miksi komitean vuoden 1958 mietinnöissä keskityttiin erityisesti organisatorisiin kysymyksiin ja toimivaltakysymysten kevyen käsittelyyn. Sinisalo on huomauttanut, että toimivaltaa koskevat säännösehdotukset eivät muodostaneet johdonmukaista kokonaisuutta, vaan ne olivat pikemminkin ”hajahuomioita käytännössä tavallisista tilanteista”. Teoreettisesti vaikeisiin kysymyksiin, kuten poliisin yleisvaltuuteen (ks. Kostiaisen artikkeli s.337), ei puututtu lainkaan. Myös käsittekompleksin ”yleinen järjestys ja turvallisuus” merkityssisältö sivuutettiin.⁷

Ylimalkaisuudesta huolimatta komitea kuitenkin perusteli tarvetta poliisilaille poliisin toimivaltuuksien laintasoisella sääntelyllä. Poliisi joutui yleistä järjestystä ja turvallisuutta ylläpitäessään käyttämään pakkokeino-

ja, joissa puututtiin kansalaisille laissa taattuihin oikeuksiin. Komitean mukaan pakkokeinoitoimenpiteiden sitominen lain säännöksiin korostaisi sitä vastuuta ja niitä velvollisuuksia, joita poliisilla oli käyttäessään pakkoa kansalaisia kohtaan, ja takaisi siten kansalaisille mahdollisimman suuren turvan mielivaltaa vastaan. Komitea olikin sisällyttänyt poliisilakiin säännöksen, jossa korostettiin poliisin velvollisuutta noudattaa kaikessa toiminnassaan asiallisuutta ja puolueettomuutta ja pyrkiä edistämään sovinnollisuutta riidan osapuolten kesken. Komitea esitti perusteluissaan, että poliisin tuli turvautua mahdollisimman lieviin keinoihin: voimakeinoja ei ollut lupa käyttää muulloin kuin tapauksissa, joissa virkatehtävää ei muuten saanut suoritetuksi. Silloinkaan voimakeinoja ei saanut käyttää enempää eikä kauemmin kuin virkatehtävän suorittamiseksi oli tarpeen. Poliisin voimakeinojen käytön aiheuttaessa vammoja vaati *sekä poliisin että vammoja saaneen etu*, että tapaus selvitettiin välittömästi.⁸

Samaan aikaan kun peräänkuulutettiin lakisidonnaisuutta ja kansainvaltaisuutta, poliisin auktoriteettia haluttiin vahvistaa asettamalla rangaistuksia poliisin käskyjä uhmaaville ja lisäämällä kiinniottovaltuuksia. Erityisesti poliisin harhauttamista virheellisin hälytyksin tai vääriä tietoja antamalla pidettiin *edevastuuttomana* ja *ilkevältä*: se aiheutti poliisille tarpeetonta vaivaa ja ajanhukkaa ja *vähensi poliisin arvovaltaa*. *Niskoittelijat* piti saada tuoda kuulusteluihin kenen tahansa vangitsemiseen oikeutetun virkamiehen määräyksestä, kun tähän asti siihen oli vaadittu poliisipiirin poliisipäällikön määräys. Poliisilla oli jo olemassa oleva oikeus ottaa kuulusteluja varten kiinni kuka tahansa henkilö, joka oli sille tuntematon ja joka kieltäytyi antamasta henkilöllisyytensä selvittämiseksi tarpeellisia tietoja. Komitea esitti, että tällaiselle henkilölle tuli asettaa myös sakkorangaistus. Komitea ehdotti poliisille oikeutta ottaa tilapäisesti kiinni henkilö, joka käyttäytymisellään aiheuttaisi välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle. Kiinniottamiseen olisi oikeus myös, jos se olisi tarpeen laissa rangaistavaksi julistetun teon estämiseksi tai torjumiseksi. Kiinni otettua saisi pitää säilössä enintään vuorokauden. Valtuuksia perusteltiin sillä, että poliisi tarvitsisi riittävän tehokkaita keinoja pystyäkseen mahdollisimman menestyksellisesti ylläpitämään järjestystä ja vastustamaan rikollisuutta.⁹

Poliisilakiehdotus laadittiin sisäasiainministeriössä virkatyönä vuonna 1959 hallituksen esityksen muotoon. Esitys perustui johdantoa myöten pitkälti vuoden 1958 komiteamietintöön. Uutta siinä oli lain jakaminen kolmeen lukuun: yleisiä säännöksiä, poliisin valtuuksia ja erinäisiä säännöksiä käsitteleviin lukuihin.¹⁰ Sisäasiainministeriön esityksen olivat ilmeisesti laatineet ylipoliisipäällikkö Fjaral Jarva ja poliisiylitarkastaja V.K. Halme Poliisin järjestelykomitean mietinnön pohjalta.¹¹ Esityksestä pyydettiin tammikuussa 1961 laintarkastuskunnan lausunto, josta saatiin allekirjoittamaton versio elokuussa 1962. Laintarkastuskunta oli kuullut asiantuntijoina Jarvaa, Jotunia ja Halmetta. Laintarkastuskunnan lausunnon virallisen version toimittaminen viivästyi, koska allekirjoituksia ei pyynnöstä huolimatta saatu ja hallintoneuvos Jorma Penttinen ei toimittanut lupaamaansa eriävää mielipidettä.¹²

Laintarkastuskunnan lausuntoon oli liitetty pykälien muotoon kirjoitettu ehdotus poliisilakiin.¹³ Kun komitea oli vuoden 1958 mietinnössään katsonut poliisin olevan olemassa *laillisen yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämistä* ja oikeusjärjestyksen *kansalaisille takaamisen oikeuksien turvaamista* varten, laintarkastuskunta esitti lakiesitystä muutettavaksi siten, että siinä mainittaisiin myös poliisioikeudessa perinteisesti keskeinen *yleisen järjestyksen ja turvallisuuden voimassa pitäminen*. Tehtävistä haluttiin puolestaan

poistaa oikeusjärjestyksen kansalaisille takaamien oikeuksien turvaaminen.¹⁴ Hallituksen esitys poliisilainiksi annettiin eduskunnalle lokakuussa 1964. Se oli sisällöltään pitkälti laintarkastuskunnan esityksen mukainen.¹⁵

Eduskunta käsitteli lakia kaksi vuotta ja hyväksyi sen joulukuussa 1965. Laki tuli voimaan vuonna 1967. Lain valtiopäiväkäsittelyn kannalta merkittävin osio oli lain käsittely laki- ja talousvaliokunnassa lokakuun 1964 ja marraskuun 1965 välisenä aikana. Keskeisiä olivat erityisesti professoreiden Inkeri Anttilan ja Bo Palmgrenin keväällä 1965 antamat lausunnot ja SKDL:n edustajien syksyllä 1965 esittämä näitä hyödyntävä vastalause, jonka muotoiluja ei kuitenkaan hyväksytty. Kokon mukaan lausunnoilla oli merkittävä vaikutus siihen, että lainvalmistelijat heräsivät huomaamaan, kuinka merkityksellinen koko yhteiskunnalle heidän käsissään oleva lakiesitys oli. Lakiesityksen painopiste muuttui käsittelyn kuluessa organisatorisesta ja lakiteknisestä uudistuksesta toimivaltasäännösten tarkasteluksi.¹⁶

Laki- ja talousvaliokunnan tekemä merkittävin muutos oli lakivaliokunnan lokakuussa 1965 antaman lausunnon seurauksena hallituksen esityksen 15 §:n siirtäminen poliisin toimivaltuuksia käsittelevän luvun alkuun, heti 11 §:n jälkeen. Hallituksen esityksen 15 § kuului: "Poliisin tulee ensikädessä neuvoin, kehoituksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Kaikessa toiminnassa on poliisin noudatettava asiallisuutta ja puolueettomuutta sekä pyrittävä edistämään sovinnollisuutta yksityisten asianosaisten kesken." Lakivaliokunnan ehdotuksesta kolmanneksi momentiksi lisättiin vielä ehto, että poliisi ei saanut puuttua kansalaisten oikeuksiin enempää kuin 1 momentissa mainitun tarkoituksen saavuttamiseksi oli tarpeen.¹⁷ Siirrolla viestittiin sitä, että pykälästä haluttiin luoda poliisin toimintaa säätelevä yleisohje ja yleisesti noudatettava periaate.

Täysistuntokäsittelyssä laki- ja talousvaliokunnan mietinnön mukainen esitys meni lähes sellaisenaan läpi. Mielenkiintoista oli, että vasemmisto hajaantui lakikäsittelyssä. Vain TPSL:n edustajat äänestivät SKDL:n vastalauseen mukaisten ehdotusten puolesta, kun taas SDP:n edustaja Lyyli Aalto esitti puheenvuorossaan kovaa kritiikkiä vastalauseetta kohtaan.¹⁸

Huolimatta siitä, että lakiesitys ei eduskuntakäsittelyssä toimivaltasäännösten osalta merkittävästi muuttunut, käynnistyi sen aikana kuitenkin keskustelu poliisin toimivaltuuksista. Sinänsä koko uudistuksen lähtökohdaksi oli normeerata poliisin toimivaltuudet lain tasolle eikä enää nojata politia-ajatteluun, jossa poliisin valtaa pidettiin itsestään selvänä perinteisen tavanomaisoikeuden nojalla. Professorit ja SKDL:n ryhmä kuitenkin katsoivat, että lakiesitys oli väljästi muotoiltu ja itse asiassa laajensi poliisin toimivaltuuksia aikaisemmasta.¹⁹

Professori Anttila huomautti, että missään tapauksessa eteen ei saanut tulla tilannetta, jossa vain säännöksiä soveltavien virkamiesten ja muiden asianomaisten hyvä tahto estivät kohtuuttomat tulkintamahdollisuudet. Anttila korosti, että asia oli myös yksittäisen poliisin kannalta tärkeää: kun laki oli riittävän selvä, myös poliisin asema oli helpompi eikä häntä voinut vaatia ryhtymään yleistä oikeustajuntaa vastaamattomiin toimenpiteisiin.²⁰ Professori Palmgren kyseenalaisti koko lakiesityksen onnistuneisuuden. Hän huomautti, että lakiehdotus oli poliisimiesten laatima ja tarkasteli yhteiskuntaa poliisin näkökulmasta. Tämän seurauksena se oli verraten suppea ja yksipuolinen. Hän kiinnitti huomiota poliisikulttuurissa vallitseviin piirteisiin, jotka vaikuttaisivat poliisin voimankäyttöön. Ensinnäkin poliisi oli luonteeltaan hierarkkinen ja kurinalainen, ja virkakunnan arvovaltaa ja kunniaa haluttiin ylläpitää. Tämän johdosta poliisin näkökulma voimankäyttöön

oli väistämättä suppea. Toiseksi poliisin toiminnan luonne oli sellaista, että oli usein toimittava ensin ja arvioitava toiminnan oikeellisuutta vasta jälkikäteen. Tämän tyyppinen ajattelu sitten helposti rutinoitui ja levisi muuhunkin toimintaan. Palmgrenin mukaan näitä piirteitä ei voinut kokonaan poistaa, mutta niiden haitallisia vaikutuksia voitiin lieventää laajentamalla koulutuksessa poliisin näköpiiriä ja antamalla poliisille lisääntyvää ihmistuntemusta ja monipuolisempaa tietoa yhteiskunnasta.²¹

Myös vastalauseessa kiinnitettiin huomiota lakiesityksen yleismalkaisuuteen. SKDL:n edustajat esittivät poistettavaksi poliisin toimivaltuuksista liian epämääräisinä pitämiään yleislausekkeita, kuten oikeuden käyttöä voimakeinoja "tilanteen muutoin vaatiessa". Velvollisuus noudattaa poliisin käskyjä haluttiin rajata olosuhteisiin nähden kohtuullisiksi katsottaviin käskyihin. Virkatoimen kohteeksi joutuneiden mahdollisten vammojen toteaminen tuli tehdä molempien osapuolien nimeämien esteettömien henkilöiden toimittaman tarkastuksen avulla. SKDL:n edustajat halusivat poistaa poliisin oikeudesta hajottaa väkijoukko sanan "voimakeinoin" ja lisäksi poistaa kokonaan säännöksen poliisin kiinniotto- ja kuulustelu-oikeudesta, mikäli joku kieltäytyisi noudattamasta poliisin käskyä poistua paikalta. Samoin he halusivat poistaa esityksestä yksityishenkilöiltä oikeuden voimakeinojen käyttöön pääntyneen yleiseltä paikalta poistamiseen ja kiinniottamiseen.²²

Poliisin keskeiset tehtävät, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito sekä rikostorjunta, sijoittuvat kahdelle oikeudenalalle, hallinto-oikeuteen ja rikosoikeuteen. Sitä kautta myös poliisioikeus sijaitsee näillä molemmilla oikeudenalalla. Oikeudenalojen välillä käytiin jonkinlaista poliisioikeudellista kissanhännänvetoa poliisilain valmistelun ja säätämisen aikana. Esimerkiksi Poliisin järjestelykomitea painotti poliisilakia nimenomaan rikoslaista erillisenä poliisin omana säädöksenä. Tämän linjan mukaisesti komitea ehdotti poliisin oikeutta käyttää tarpeellista väkivaltaa vastarintaa kohdatessaan normeeraavan säännöksen, eli ns. julkisoikeudellista hätävarjelua koskevan rikoslain 3 luvun 8 a §:n siirtämistä poliisilakiin, sillä kyse oli sen mukaan nimenomaan poliisitoiminnasta.²³ Tämä säännös kuitenkin säilyi 3 luvun 8 §:ssä, tosin päivitettyinä.²⁴

Sinisalo on myös ihmetellyt, miksei valiokunnan kuultavana ollut hallinto-oikeuden tutkijoita, vaikka asiantuntijoita kuultiin runsaasti. Sen sijaan rikosoikeuden professorit Anttila ja Palmgren olivat näkyvästi esillä. Sinisaloon mukaan yhtenä syynä saattoi olla se, että poliisia on Suomessa tavallisesti tarkasteltu rikostutkintaa suorittavana organisaationa, vaikka poliisilain säännökset nykyään ymmärretään kuuluvan hallinto-oikeuden alaan. Samalla rikos- ja prosessioikeuteen kuuluvat säännökset kuitenkin nimenomaisesti jätettiin poliisilaista pois. Toinen mahdollinen selitys tälle oli Sinisaloon mukaan, että Suomessa ei ole aikaisemmin ollut kirjoitetussa oikeudessa hallinto-oikeuteen luettavia säännöksiä poliisin toimivallasta. Keski-Euroopassa sen sijaan poliisioikeutta on perinteisesti pidetty yhtenä hallinto-oikeuden ydinalueista ja toimivaltuuksistaakin löytyy sääntelyä vanhemmalta ajalta.²⁵

Kolmas vaihtoehto on, että asiasta vallitsi yksinkertaisesti erimielisyys ja jonkinlainen ammatillinen arvovaltakiista sisäasiainministeriön ja oikeusministeriön, tai vielä tarkemmin poliisin johdon ja rikosoikeusopineiden välillä. Päätellen professorien kriittisistä lausunnoista heillä saattoi olla pelko, että jos poliisioikeus kehittyisi yksinomaan hallinto-oikeudellisena oikeudenalana ja poliisien oman valmistelun kautta, siellä ei olisi riittävästi tahtoa tai osaamista noudattaa rikosoikeudessa tärkeitä oikeusperiaatteita.

Poliisilain säätäminen ajoittui aikaan, jolloin valtiolle tuli jatkuvasti uusia tehtäviä, ja poliisi alettiin nähdä hallintoviranomaisena muiden joukossa. Poliisille uusia tehtäviä aiheutui etenkin voimakkaasti kasvavasta liikenteestä. *Poliisimuseo*

VIITTEET

- 1 Sisäasiainministeriön pöytäkirja valtioneuvoston istunnosta 5.7.1950.
- 2 KM 1958: 15.
- 3 Muut mietinnöt koskivat poliisin Käsky-lehteä, nimismiespiirejä ja nimismiesten palkkausta, rikospoliisiorganisaation uudistamista sekä poliisilainsäädännön uudistamista.
- 4 Jotuni oli korvannut komitean aikaisemman sihteerin, nuoremman hallitussihteerin Veikko Kankaan vuonna 1956.
- 5 Komitean puheenjohtaja Urho Kiukas oli komiteaa nimitettäessä ylipoliisipäällikkö, vuonna 1964 maaherra. Niilo Eerola oli edennyt nimismiehestä ylijohtajaksi, Veikko Hietalahti poliisimestarin lainopillisesta apulaisesta sisäasiainministeriön vanhemmaksi hallitussihteeriksi ja Fjalar Jarva poliisitarkastajasta ylipoliisipäälliköksi. Poliisiopiston johtaja Olavi Jotuni oli komitean sihteeri vuodesta 1956 kuolinvuoteensa 1962, minkä jälkeen sihteeriksi tuli uusi opiston johtaja Viljo Eloranta. KM 1964: B 103, 3–5.
- 6 KM 1958: 15, 10–11.
- 7 Sinisalo, 1971, 15.
- 8 KM 1958: 15, 7–9, 17, 21–22.
- 9 KM 1958: 15, 16–18.
- 10 Kokko, 1983, 4, 11.
- 11 Laki- ja talousvaliokunnan pöytäkirjan mukaan Jarva oli selostanut kokouksessa laatineensa esityksen yhdessä Halmeen kanssa. Sinisalo, 1971, 16.
- 12 Kokko, 1983, 3–4, 10–12, 14–15.
- 13 Sinisalo, 1971, 16.
- 14 Kokko, 1983, 12–13.
- 15 Hallituksen esitys poliisilaiksi (HE 130/1964 vp).
- 16 Kokko, 1983, 37–38, 48–49.
- 17 Kokko, 1983, 20–21.
- 18 Kokko, 1983, 37–39, 48–49.
- 19 Kokko, 1983, 26–38, 48–49; KM 1958: 15, 7–9.
- 20 Kokko, 1983, 29–30.
- 21 Kokko, 1983, 34–35.
- 22 Kokko, 1983, 26–29.
- 23 KM 1958: 15, 16–18.
- 24 Säännöksessä linjattiin, että jos poliisimies virkatehtävää suorittaessaan kohtasi vastarintaa, hänellä oli oikeus käyttää sellaisia voimakeinoja, joita virkatehtävän laatuun ja vastarinnan vaarallisuuteen nähden sekä tilanteen muutenkin huomioon ottaen voitiin pitää puolustettavina. Kyse oli siten rikoslakiin sijoitettuna poikkeuksesta tilanteisiin, jotka muutoin katsottaisiin pahoinpitelyiksi. Sinisalo kritisoi säännöksen sijoittelua, sillä se liittyi hänen mielestään nimenomaan poliisin toimivaltaan ja siten hallinto-oikeuden alaan. Sinisalo huomautti, että jos jokin teko kuului viranomaisen toimivaltaan, oli itsestään selvää, ettei siitä voinut rangaista. RL 3:8.1 § analyysistä ks. Sinisalo, 1971, 110–142.
- 25 Sinisalo, 1971, 17.

Sinisalo on esittänyt, että poliisilain säätämisen kautta tultiin ”käytännön tietä” tulokseen, joka olisi ”teorian tasolla” tullut havaita jo aikaisemmin: että poliisi oli yksi valtion viranomaisista ja asemaltaan niihin hyvin pitkälti rinnastettavissa. Näin ollen sen toimivallasta voitiin ja tuli säätää lailla samalla tavoin kuin muidenkin viranomaisten, ja se oli niiden lailla sidottu hallinnon lainalaisuusperiaatteeseen.⁴⁰

Poliisasioiden valmistelu alkoi avautua laajemman piirin tehtäväksi 1970-luvulla, kun poliisihallinnon neuvottelukunnat perustettiin. Tarkoituksena oli saada poliisin tehtäviin kuuluvien asioiden valmisteluun ja käsittelyyn mukaan myös poliisiin kuulumattomia henkilöitä. Neuvottelukunnissa olivat edustettuina sekä poliittiset puolueet että eri viranomaiset ja asiantuntijatahot.⁴¹ Kuitenkin esimerkiksi poliisikoulutuksen keskeiset työryhmät olivat edelleen poliisiorganisaation sisäisiä.⁴² Selkeän murroksen valmistelutyössä muodosti parlamentaarinen poliisikomitea, joka oli kokonaan poliittisista puolueista koottu työryhmä. Poliisiorganisaatio oli edustettuna ainoastaan pysyvien asiantuntijoiden, ei komitean jäsenten kautta. Parlamentaarinen poliisikomitea painotti jatkuvasti laillisuus- ja yhdenvertaisuus-

periaatteita sekä tarve- ja suhteellisuusperiaatteita poliisin toiminnassa. Se moitti poliisilain muotoiluja väljiksi ja yksittäisille poliiseille paljon harkintavaltaa jätettäväksi.⁴³ Samalla kuitenkin myös itse parlamentaarista poliisikomiteaa kritisoitiin poliisivaltuuksien lisäämisestä.⁴⁴

”Yleisö” – välttämättömästä pahasta palveltavaksi

Toisen maailmansodan päättymisestä 1980-luvulle kestäneellä ajanjaksolla päätöksentekijöiden näkemykset poliisin roolista yhteiskunnassa muuttuivat. Tämä näkyi tavassa, jolla poliisin ja ”yleisön” välisestä suhteesta puhuttiin.

Sodanjälkeisen ajan poliisi–yleisö-suhdetta voidaan tulkita siten, että poliisin nauttima arvonanto oli poliisiorganisaatiolle ulkoisista syistä entistä tärkeämpää. Sodan jälkeen korostui tarve, että poliisi nauttisi yhteiskunnallista luottamusta, eivätkä paikallispoliisipäälliköiden ”pysytymetsästä” rekrytoimat, pahimmillaan kirjoitustaidottomat henkilöt enää kelvanneet. Pelkkä suojeluskuntatausta ei enää riittänyt, vaan vaadittiin jo jonkinlaista ammattitaitoa. Poliisien tuli olla esikuvina kansalaisille ja jo lainvartijoinakin kunnioittaa vartioimiansa lakeja.

Esimerkiksi vuoden 1944 toimikunta kantoi huolta yksittäisten poliisimiesten poliisista luomasta kuvasta. Alokkailla tulisi opettaa poliisina olemista: kuria ja järjestystä, moitteetonta käytöstä, suhtautumista yleisöön ja esiintymistä poliisiuniformissa. Toimikunta piti siten tärkeänä, että alokkaat oppisivat ”esittämään” poliisia oikein: esiintymään uskottavasti poliiseina yleisön edessä ja kantamaan

40 Sinisalo, 1971, 6–7.

41 KA: Sisäasiainministeriön arkisto. Ubc: 2 Poliisiosaston julkaisut (1963–1977), Poliisitoiminta v. 1973.

42 Ks. esim. Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1976; Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1977; Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1978; Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1979; Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1980; Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1981; Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1982; Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1983.

43 KM 1986: 16, kirje valtioneuvostolle.

44 Backman ja Iivari: ”Poliisikomitea lisää arveluttavasti poliisivaltuuksia.” Uusi kriminaalihuolto, 1986, 4.

virka-asua oikealla tavalla. Toimikunta esitti, että näitä asioita tulisi opettaa järjestyspoliisipalveluksen yhteydessä.⁴⁵ Janssonin osiossa taas viitataan poliisilehdistössä käytyihin keskusteluihin poliisikoulutuksen sisällöstä 1950-luvun alussa. Myös näissä kommentissa korostettiin poliisin *uskottavuuden* tarpeellisuutta: toisaalta kykyä toteuttaa väkivallan monopolia ja näyttää tarvittaessa kykenevänsä käyttämään väkivaltaa – ”käsittelemään kundeja” –, mutta toisaalta sivistyksen tuomaa itsevarmuutta liikkua ja esiintyä uskottavasti kansan parissa. Vuoden 1944 toimikunnan mietinnössä korostettiin myös, kuinka tärkeää poliisitoiminnan menestymisen kannalta oli, että poliisi nautti *arvonantoa* ”yleisön” silmissä. Suomessakin oli pyrittävä luomaan sellainen ”*esikuvaksi kelpaava ja kansanomaista suosiota nauttiva poliisityyppi*”, kuin ”eräissä maissa” tiedettiin olevan. Poliisien ulkonaisen esiintymisen ja käyttäytymisen niin virassa *kuin yksityiselämässäänkin* tuli olla moitteetonta. Toimikunta esittikin, että esiintyminen ja käyttäytyminen otettaisiin omaksi oppiainekseen miehistökoulutukseen.⁴⁶

1970-luvulla voidaan puhua jo paitsi ulkoisesta, myös sisäisestä legitimeetistä: poliisin tuli toimia oikein suhteessa yleisöön ei vain siksi, että se näyttäisi ulospäin hyvältä vaan siksi, että se oli oikein. Murros näkyi erityisesti psykologian oppiaineen uusissa sisällöissä. Samalla kun painetta legitimeetin rakentamiseen tuli ulkoa ympäröivästä yhteiskunnasta, ei voinut kuvitellakaan, että ”nykyaikainen” poliisi toimisi ennakkoluuloisesti tai pyrkimättä sovittelemaan

ja neuvottelemaan ennen voimankäyttöä. Muutospaine näkyi siten myös sisäisenä tarpeena uudistua paremmaksi poliisiorganisaatioksi. Vuonna 1972 opetusohjelmien uudistamisen yhteydessä kokeilulle haluttiin painottaa ”yksilöllisen ihmiskäsittelyn” tärkeyttä, ja miehistölle ehdotettiin opetettavaksi osiota ”poliisi yleisönpalvelijana”. Alipäällystö- ja päällystökurssille esitettiin jopa kokonaisuutta ”Poliisin sopeutumisoongelmat nyky-yhteiskunnassa”.⁴⁷

Pohja poliisin roolin muutokselle annettiin vuoden 1969 poliisiasetuksessa, jonka 1.1 §:n mukaan poliisin tuli toiminnassaan kiinnittää erityistä huomiota järjestyshäiriöiden, rikollisuuden, tapaturmien ja onnettomuuksien *ennakolta ehkäisemiseen*. 1.2 §:ssä linjattiin, että poliisin tuli myös antaa yleisölle sellaista *apua*, jonka voitiin katsoa kuuluvan poliisin tehtäviin.⁴⁸ Poliisista oli tulossa palveluorganisaatio.

1970-luvulla yleisö alettiin nähdä paitsi ulkopuolisenä tarkkailijana ja palvelun kohteena, myös enenevässä määrin yhteistyöressurssina, joka voisi olla avuksi poliisin työssä. Sen kanssa tehtävään yhteistyöhön haluttiin panostaa koulutuksen kaikilla tasoilla. Esimerkiksi kokeilukurssille ehdotettiin sisällöksi ihmiskäsittelytaitojen perusteita, sopeutumista ”kitkattomaan yhteistyöhön yleisön ja työtovereiden kanssa”. Neuvottelutaitoja korostettiin ehdottamalla kokeilukurssille ”arkipäivän diplomatiaa” poliisin työssä ja esittämällä miehistökurssin ohjelmaan ”neuvotteleva poliisi” -kokonaisuutta.⁴⁹

45 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 9–11.

46 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 13–14. Tämän nimistä oppiainetta ei kuitenkaan otettu opetusohjelmaan.

47 PM 44, K. Helmisen materiaalikansio, Ehdotus opetusohjelmiksi poliisiopiston varsinaisilla kursseilla, 15.3.1972.

48 Poliisiasetus (119/1969).

49 PM 44, K. Helmisen materiaalikansio, Ehdotus opetusohjelmiksi poliisiopiston varsinaisilla kursseilla, 15.3.1972.

Poliisista tuli yhteiskunnan demokratisoituessa myös yleisön palvelija. Poliisin päivä 1987 Kuopiossa.
Poliisimuseo

Nämä kolme teemaa, poliisin kuva yleisön silmissä, yleisö yhteistyöressurssina ja poliisi yleisön palvelijana, tulivat esiin myös parlamentaarisen poliisikomitean mietinnössä. Teemat kietoutuivat yhteen ja tukivat toisiaan, eivätkä suinkaan olleet toisilleen vastakkaisia. Muutoksista huolimatta ”poliisi” ja ”yleisö” muodostivat siten vuonna 1986 edelleen keskeisen vastinparin, ja poliisin ”yleisökuvas- ta” kannettiin huolta. Komitean jäsenet eivät parlamentarisesta asettamisestaan huolimatta samastuneet tähän ”yleisöön” vaan katsoivat olevansa ehkä pikemmin- kin kansanvallan tai ”yhteisen hyvän”

edustajia. He katsoivat dikotomiaa poliisi/yleisö ikään kuin yläpuolelta, tahona, joka sääтели ja ohjasi valtion pakkovaltaa käyttävää poliisia.

Parlamentaarinen poliisikomitea linjasi, että poliisin työ oli osa sitä ”laaja-alaista yhteiskunnallista toimintaa”, jolla pyrittiin kansalaisten turvallisuuden ja viihtyvyyden lisäämiseen. Siten poliisin oli pyrittävä toimimaan mahdollisimman pitkälle yhteistyössä ”yleisön” ja muiden viranomaisten kanssa. Toiminnassa tuli välttää menetelmiä, jotka olivat omiaan synnyttämään vastakohtaisuuksia ja heikentämään yleisön halukkuutta auttaa poliisia. Poliisin

toiminnan kehittämiseksi tuli komitean mielestä ottaa huomioon asianmukaisen koulutuksen ja aineellisten voimavarojen ohella erityisesti poliisin toiminnan *palveluontoisuus* sekä *yhteiskuntasubteiden parantaminen ja edistäminen*. Oleellinen tekijä oli myös kansalaisten poliisista muodostama kuva: yhteistyötä ja myönteistä suhtautumista edisti poliisin asiallinen, avoin ja palveluvalmis esiintyminen ulospäin. Tärkeää oli myös, että poliisia ei koettu sotilaalliseksi organisaatioksi: poliisista haluttiin antaa kuva *kansalaisia palvelevana julkisen siviilihallinnon osana*. Kuten aikaisemminkin, poliisin esiintymisen virkapuvussa nähtiin keskeisenä osana tätä kuvaa. Virkapuvun ”asianmukainen käyttö” oli omiaan lisäämään *yleisön subjekttiivisen turvallisuuden tunnetta* ja sitä kautta vaikutti osaltaan *palveluasenteen* myönteiseen kehitykseen.⁵⁰

Community policing – poliisi yleisön palvelijana

Parlamentaarinen poliisikomitea näki yhtenä keinona parantaa poliisin ja yleisön välistä suhdetta ja lisätä palveluasennetta poliisin keskuudessa kansainvälistä suosiota saavuttaneen community policing -lähestymistavan, joka suomennettiin mietinnössä lähipoliisitoiminnaksi. Community policing on määritelty lainvalvontafilosofiaksi, jossa poliisit ja kansalaiset tekevät yhteistyötä ratkaistakseen järjestyksen häiriöitä ja rikollisuusongelmia. Se koostuu siten kahdesta keskeisestä elementistä: poliisin ja paikallisyhteisön välisestä yhteistyöstä ja ongelmanratkaisusta. Kolmanneksi elementiksi on mainittu desentralisaatio, hajauttaminen. Ajatuksena on myös ollut laajentaa ymmärrystä poliisityöstä kattamaan muuta kuin järjestyshäiriöihin puuttumisen

50 KM 1986: 16, 54–55, 296.

tai rikosten selvittämisen. Poliisin tehtävänä on siten puuttua myös ongelmien syihin.⁵¹

Community policing -filosofia kehitettiin Yhdysvalloissa. Siellä, kuten ympäri maailmaa, esiintyi 1960-luvulla laajaa yhteiskunnallista kansalaisliikehdintää. Vietnamin sota ja kansalaisoikeudet saivat erityisesti opiskelijat aktivoitumaan yhteiskunnallisesti. Liikehdinnässä tuli yhteenottoja poliisin kanssa, ja poliisia kritisoitiin kovista otteista ja epäasiallisesta toiminnasta. Jälkiselvittelyissä todettiin poliisin olevan liian kaukana ns. tavallisista ihmisistä ja että mielenosoitukset olivat osittain seurausta poliisin omasta toiminnasta: bruttaaleista otteista ja systemaattisesta syrjinnästä.⁵²

Kansalaiset alkoivat vaatia läpinäkyvyyttä hallinnolta, eikä vähiten konfliktin silmässä olevalta poliisilta. Epäluottamus valtaintituutioita kohtaan kasvoi. Samanaikaisesti rikollisuus kasvoi ja luottamus poliisin kykyyn selvittää rikoksia heikentyi. Kritiikin seurauksena joukko tutkijoita ja julkishallinnon asiantuntijoita alkoi kehittää uutta poliisityön mallia, jossa pyrittiin palauttamaan poliisi yhteisön pariin ja sitä kautta kasvattamaan legitimitettiin ja vähentämään väkivaltaa.⁵³

1960-luvun kansalaisliikehdintä levisi myös Suomeen, ja sen yhteydessä alettiin

51 “To develop community partnership, police must develop positive relationships with the community, must involve the community in the quest for better crime control and prevention, and must pool their resources with those of the community to address the most urgent concerns of community members. Problem solving is the process through which the specific concerns of communities are identified and through which the most appropriate remedies to abate these problems are found.” Understanding Community Policing: A Framework for Action, 1994, 13. Ks. myös esim. Kappeler ja Gaines, 2012, 3–5, 9–10; Lombardo ja Lough, 2007, 117–118, 120–121.

52 Lombardo ja Lough, 2007, 118.

53 Ray, 2014, 1–2.

kritisoida maan ankaran repressiivistä kontrollipoliittikkaa. Kriittikin kärki kohdistui erityisesti rikosoikeusjärjestelmään, mutta 1970-luvulla uudistusvaatimukset kasvoivat myös poliisin sisällä ja opetus-sisältöjä muutettiin vastaamaan uudenlaista poliisin ihannetta. Janssonin osiossa käsitellään korttelipoliisitoimikunnan (1979) työtä. Lähipoliisitoiminta nähtiin ratkaisuna moniin ongelmiin myös parlamentaarisen poliisikomitean mietinnössä. Komitean mukaan sillä pyrittiin parantamaan ennalta ehkäisevän toiminnan tuloksia ja lisäämään toiminnan aluekohtaisuutta sekä välitöntä kosketusta väestöön. Palvelut haluttiin viedä lähelle tarvitsevia, ja niiden toteutuksessa haluttiin ottaa huomioon kansalaisten odotukset ja toiveet. Poliisi sai lähitoiminnassa kasvot ja nimen, mikä korosti poliisin *aktiivista* ja *palvelevaa* roolia.⁵⁴

Lähitoiminta jaettiin edelleen kortteli- ja aluepoliisitoimintaan, joista ensimmäinen suuntautui kaupunkikeskustoihin ja jälkimmäinen taajamiin ja harvemmin asutuille alueille. Korttelipoliisitoiminnan perusidea oli, että poliisimiehellä oli oma alue ja alueen väestöllä oma poliisi. Tähän liittyi yleensä myös oma toimipiste ja yleisövastaanotto. Tavoitteena oli *palvella* alueen väestöä, vaikuttaa *ennalta estävästi*, lisätä yleisön *turvallisuudentunnetta*, vahvistaa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle myönteisiä *asenteita*, edistää palvelusten *tasapuolista* jakautumista, täydentää muuta poliisitoimintaa, *lähentää* yleisöä ja poliisia sekä tiivistää eri viranomaisten yhteistoimintaa. Painopiste oli näkyvässä valvonnassa. Korttelipoliisi toimi kiinteässä yhteistyössä muun poliisin, muiden viranomaisten, koulujen sekä alueen yhdistysten ja asukkaiden kanssa. Sellaisilla alueille, joilla

korttelipoliisitoiminta ei ollut tarkoituksenmukaista, voitaisiin lähipoliisitoiminta järjestää esimerkiksi aluepoliisitoiminnan muodossa. Tämä tarkoitti poliisipiirin jakamista osa-alueisiin, joilla oli tietyt vastuuhenkilöt. Tavoitteet olivat samankaltaiset kuin korttelipoliisitoiminnassa, painotus oli jalkapartioinnissa ja autopartioinnin jalkautumisessa: poliisimiehet toimivat omilla alueillaan yleisön ja poliisin yhdyshenkilöinä⁵⁵

Parlamentaarinen poliisikomitea korosti, että poliisin ja *paikallisyhteisön* välisellä yhteistyöllä oli tärkeä merkitys. Poliisitoimen oli pyrittävä parempaan *vuorovaikutukseen* paikallisyhteisöjen kanssa, jotta hallinnon yksiköiden ja yhteisöjen laajentumisen ja eriytymisen aiheuttaman keskusjohtoisuuden haittoja voitaisiin vähentää. Paikallisyhteisöjen eri ryhmien edustajia tuli informoida poliisin toiminnasta, ja poliisin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden parantamiseen liittyviä näkökohtia tuli tiedostaa paikallisyhteisön päätöksenteossa. Paikallisyhteisöt olivat myös tärkeitä *sosiaalisen kontrollin* ylläpitäjiä. Siten poliisin ja paikallisyhteisön keskinäiset hyvät suhteet ja yhteistoiminta olivat tärkeitä sosiaalisen kontrollin toimivuuden ja poliisin toiminnan menestymisen kannalta. Mietinnössä mainittiin myös korttelipoliisitoiminnan saama myönteinen vastaanotto yleisön keskuudessa.⁵⁶

Kuten yllä käy ilmi, myös lähipoliisitoiminnan kärki ”yleisön” suuntaan oli kahtalainen: toisaalta haluttiin palvella kansalaisia paremmin, mutta samalla pyrittiin sekä legitimoimaan poliisia heidän silmissään että saamaan paikallisyhteisöt mukaan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoon, ”työskentelemään poliisille”. Kolme edellä mainittua

55 KM 1986: 16, 88–89.

56 KM 1986: 16, 51, 55–56.

54 KM 1986: 16, 88.

suhtautumistapaa, yleisö tarkkailijana, yleisö yhteistyöresurssina ja yleisö palveltavana, näkyivät siten vahvasti myös lähipoliisitoiminnassa.

Community policingin suosio on sittemmin vain kasvanut käytännön poliisi-työssä. Samalla se on myös joutunut voimakkaan kritiikin kohteeksi. Community policingia on moitittu siitä, että se ei ole niinkään ohjelma tai strategia kuin sekalainen joukko tavoitteita, jotka on pake-toitu sloganin muotoon.⁵⁷ Reiner on puolestaan kritisoinut community policingia teknokraattisten poliisiasiantuntijoiden kansainväliseksi muotitermiksi, jolla peitetään poliisin luonne väkivaltamonopolina ja piilotetaan yhteiskunnassa olevaa konfliktia. Jos olisi olemassa yleismaailmallinen konsensus normeista, arvoista ja sopivasta käytöksestä, ei poliisille olisi lainkaan tarvetta. Poliisin toimet kohdistuvat aina johonkukaan tai johonkin, jota vastaan ”polisoidaan”. Tämän piilottaminen yhteisen eheyden nimissä sulkee aina jonkun ulkopuolelle.⁵⁸ Onko community policing siis pehmeää retoriikkaa, jonka alle kätkeytyy kovempaa kontrollia ja vallankäyttöä, jopa diskriminaatiota?

Tätä tulkintaa tukee se, että ennaltaehkäisevä ”pehmeä” tai jopa sosiologis-rakenteellinen lähestymistapa on paikoin saanut väistyä, kun community policing on yhdistetty rikkonaisten ikkunoiden teoriaan rutiiniaktiiviteettien teorian kautta. Yhteistä community policingille ja rikkonaisten ikkunoiden teorioille on oletettu yhteys järjestyshäiriöiden ja vakavamman rikollisuuden välillä ja tarve puuttua pieniinkin rikkeisiin, jotta ne eivät eskaloituisi suuremmiksi ongelmiksi.⁵⁹ Tämä johtaa helposti julkisen tilan anka-

raan kontrolloimiseen ja erityisesti normista poikkeavien tai uhkaksi koettujen ihmisten oleskelun rajoittamiseen, jopa voimankäyttöön.⁶⁰

Community policingissa voidaan toki korostaa myös sosialisointia ja sosiaalisen oppimisen merkitystä osuutta pelkän järjestyshäiriöiden poistamisen ja järjestyksen ylläpidon lisäksi. Tähän kuuluu esimerkiksi säännöllinen kanssakäyminen nuorten kanssa, yhteisönormien edistäminen, moraalisten neuvojen tarjoaminen ja sosiaalisesti hyväksytyjen käyttäytymismallien edistäminen esimerkiksi poliisin ja yhteisön yhdessä järjestämien tapahtumien kautta. Nämä yhteisöllisen oppimisen tavat ovat esimerkiksi Xu’n, Fiedlerin ja Flamingin mukaan omiaan vähentämään konflikteja, jotka syntyvät hankauksesta poliisin toimien ja kansalaisoikeuksien välillä.⁶¹ Pelkkä yhteistyö yhteisön kanssa ei kuitenkaan vielä takaa, että kaikki sen jäsenet otettaisiin

60 Suomessakin on ollut esimerkkejä paikallisista nollatoleranssikokeiluista. Tampereella oli vuosittain vaihteessa käynnissä ”Viideltä saunaan ja kuudelta putkaan” -hanke, jonka tarkoitus oli tehdä nollatoleranssilla Tampereen kaduista turvallisempia ja yleisöstä tyytyväisempiä poliisiinsa. Hankesuunnitelmassa otettiin esimerkkiä New Yorkin nollatoleranssikokeilusta, jossa häiriökäyttäytymiseen puuttamalla uskottiin voitavan vähentää myös vakavaa, erityisesti väkivaltarikollisuutta. Korander, 2014, 1993.

61 Esimerkiksi Xu’n Fiedlerin ja Flamingin tutkimuksessaan esittämät kysymykset community policingista eivät suoraan selvittäneet, miten ”järjestyshäiriöiden” aiheuttajia kohdeltiin. Artikkelista ei myöskään käy selville, jakoivatko kaikki kyselyn vastaajat (esimerkiksi nuoret) käsityksen siitä, että heillä oli mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa community policingin strategioihin ja taktiikoihin. Community policingin mittareiksi otettiin kaksi kokonaisuutta: ”working with community” ja ”crime prevention”. Ensimmäisessä kysyttiin, kuinka hyvin poliisi teki yhteistyötä asukkaiden kanssa ja osallisti heitä ratkaistaakseen paikallisia ongelmia, ja toisessa kysyttiin rikosten estämiseen käytettävissä olevista resursseista, kuten koululaisten valistusohjelmista. Xu, Fiedler ja Flaming, 2005, 161–162, 168–171, 177.

57 Kappeler ja Gaines, 2012, 6.

58 Reiner, 2000, 9–10, 49.

59 Ks. esim. Xu, Fiedler ja Flaming, 2005, 148.

huomioon, sillä yhteisöjen sisällä on konflikteja ja ristiriitoja.⁶²

Luottamuksen merkityksen muutos

Poliisin roolin muutos tulee kiinnostavalta tavalla esiin myös tarkasteltaessa, miten poliisista puhuttiin suhteessa kansanvaltaan. Poliisin järjestelykomitea katsoi vuonna 1958, että silloisen järjestelmän puitteissa Suomeen oli kehittynyt *toimintakykyinen ja kansanvaltaiseen valtiojärjestykseen hyvin sopeutuva virkakunta*. Poliisi ei *hyvästä halusta huolimatta* aina *voanut välttää* voimakeinojen käyttämistä, vaan *joutui turvautumaan* pakokeinoihin yleistä järjestystä ja turvallisuutta ylläpitäessään.⁶³ Järjestelykomitea näki siten senhetkisen tilanteen hyvänä, eikä katsonut suurempia muutoksia tarvittavan. Parlamentaarinen poliisikomitea sen sijaan korosti vuonna 1986 kansainvaltaisuusperiaatteen merkitsevän sitä, että ”poliisitoiminnan perusratkaisut” kuuluivat kansanedustuslaitokselle, ja poliisihallintoa tuli kehittää eduskunnan linjausten mukaisesti. Eduskunnan tuli asettaa poliisitoiminnan yhteiskunnalliset tavoitteet, ja sen oli voitava myös valvoa tehtyjen päätösten toteutumista ja poliisiasioiden hoitamista.⁶⁴

Poliisin kansanvaltaisuus oli siten saanut 27 vuodessa aivan erilaisen merkityksen. Vuonna 1958 se tarkoitti sitä, että kansalaisen velvollisuus oli luottaa poliisiin, koska poliisi oli kansanvaltainen ja

pyrki lähtökohtaisesti toimimaan oikein. Siten poliisi oli ikään kuin arvostelun yläpuolella. Vuonna 1986 kansanvaltaisuus puolestaan tarkoitti sitä, että poliisilla oli velvollisuus olla jatkuvasti kansalaisten luottamuksen arvoinen. Kansanedustajien tuli siten jatkuvasti arvioida poliisin toimintaa. Näin ollen 1980-luvulle tultaessa jatkuva epäluottamus oli – ehkä hieman paradoksaalisesti – luottamuksen perusta.

Muun muassa Pjotr Stzompka on tarkastellut tätä luottamuksen paradoksia. Hänen mukaansa nimenomaan epäluottamuksen institutionalisoituminen demokratian arkkitehtuuriin luo luottamuksen kulttuuria. Stzompkan mukaan ihmiset luottavat instituutioihin ja toisiin ihmisiin, mikäli heidän sosiaalinen toimintaympäristönsä on rakentunut tavalla, joka ”vakuuttaa” heidät mahdollisia luottamuksen rikkomuksia vastaan. Demokraattisen oikeusvaltion ytimessä oleva vallan jakaminen eri instituutioille, jotka tarkkailevat toisiaan, sisältää epäilyksen siitä, että nämä instituutiot pyrkivät laajentamaan omaa valtapiiriään. Yhdessä epäluulon eri instituutiot luovat oikeusvarmuutta, vallankäyttäjien tilivelvollisuutta ja läpinäkyvyyttä.⁶⁵

POLIISI KASVAA AIKUISEKSI: POLIISIN ETIIKKA JA UUDET OPPIAINEET

Luotettavuus oli kautta koko tutkittavan ajanjakson keskeinen poliisilta vaadittava ominaisuus. Tämän voi tulkita liittyvän poliisiorganisaation kahtalaiseen, ”diaboliseen” luonteeseen toisaalta vallan haltijana ja toisaalta vallan työkaluna. Tässä osiossa tarkastelen, miten luotettavuuden merkitys muuttui kolmessa tarkastel-

62 Esimerkiksi Koranderin tutkimus ”Viideltä saunaan ja kuudelta putkaan” -hanke rakensi yhteisössä nuoret vastaan aikuiset -asetelmaa. Tällä kahtiajaolla nollatoleranssi loi Koranderin mukaan jännitteitä ja syvensi luottamuspulaa. Nuorten rooliksi jäi aikuisten toimien kohteena oleminen. Korander, 2014, 105.

63 KM 1958: 15, 7–9, 16–17.

64 KM 1986: 16, 293, 303–304.

65 Stzompka, 1998, 25–27.

tavissa mietinnössä. Sen jälkeen tutkin muutoksen näkymistä erityisesti poliisin uusissa oppisisällöissä.

Samalla kun poliisiasioiden valmistelu aukeni ulospäin yhteiskuntaan, myös poliisi-ihanne muuttui kurinalaisesta ja isänmaallisesta mieskansalaisesta itseohjautuvaksi sisältä päin motivaation- ja löytäväksi neuvottelevaksi poliisiksi. Muutos näkyi poliisikoulutuksessa erityisesti uusissa oppiaineissa psykologiassa, sosiologiassa ja poliisietiikassa.

Nuhteettomasta esikuvasta ammattimaiseksi ja eettiseksi

Poliisiksi haluavalta edellytettiin jo vuoden 1929 asetuksessa, että tämä oli ”luotettava ja elämäntavoiltaan nuhteeton sekä muutenkin poliisitoimeen sopiva”.⁶⁶ Asetusta valmistellut komitea linjasi, että poliisikonstaapeliksi pyrkivältä oli vaadittava todistus sekä luotettavuudesta että raittiudesta ja sopivuudesta poliisimiehiksi.⁶⁷ Vaatimus poliisin esimerkillisyydestä ja nuhteettomuudesta vielä entisestään vahvistui koulutusvalintatyöryhmän mietinnössä vuonna 1978, jossa esitettiin, että poliisihakijoiden nuhteettomuutta arvioitaessa oli huomioitava muiden seikkojen ohella myös se, olivatko he hoitaneet taloudelliset asiansa tunnollisesti ja huolellisesti.⁶⁸

Vuoden 1944 mietinnössä luotettavuus lienee liittynyt suurelta osin paitsi henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, myös poliittiseen luotettavuuteen. Toimikunta esitti aliupseerikoulutusta esivaatimukseksi poliisiuralle hakeutuville, kun senhetkisenä kelpoisuusvaatimuksena oli tuolloin asepalveluksen suorittaminen tai

perusteellinen suojeleuskuntakasvatus.⁶⁹ Toimikunnan mietinnöstä kuvastuvaa aikakauden suomalaisen oikeiston miesihannetta tarkastellaan yksityiskohtaisemmin myöhemmin tässä samassa artikkelissa. Kuten yllä tuotiin esiin poliisin ja ”yleisön” välistä suhdetta tarkasteltaessa, vuoden 1944 mietinnössä korostettiin moitteetonta ja esimerkillistä käyttäytymistä niin virantoimituksessa kuin yksityiselämässäänkin. Poliisin tuli olla puhtoinen lain ja järjestyksen vartija, joka oli *esikuvana* kansalaisille.⁷⁰

Myös vuoden 1978 mietinnössä poliisin nuhteettomuus oli keskeinen tekijä organisaation uskottavuuden ja legitimitetin näkökulmasta. Työryhmä huomautti, että virkamiehiltä oli yleensäkin edellytetty hyvämaineisuuutta, mutta poliisimiehitä edellytettävä nuhteettomuus oli katsottava vielä tätäkin ankarammaksi vaatimukseksi, koska poliisimies nimenomaan valvoi lakien ja määräysten noudattamista sekä yleistä järjestystä. Poliisiasetuksessakin oli määräys, että poliisimiehen oli toimessaan ja yksityiselämässään käyttäydyttävä siten, ettei *poliisin arvo* siitä kärsinyt. Työryhmä esitti kansainvälisiin esimerkkeihin vedoten, että poliisihakijoita arvioitaessa oli huomioitava myös se, olivatko he hoitaneet taloudelliset asiansa tunnollisesti ja huolellisesti.⁷¹

Poliisin tuli olla paitsi fyysisesti ja psyykkisesti, myös ”asenteellisesti” sopiva poliisiksi. Vuonna 1978 tämä tarkoitti, että hänen tuli olla suvaitsevainen, demokraattinen ja lainkuuliainen, ihmismyönteinen ja sosiaalinen. Toisaalta hän

66 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 5.

67 KM 1926: 7, 31.

68 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 35.

69 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 6.

70 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 13–14.

71 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 35.

ei saanut olla myöskään liian boheemi tai vallankumouksellinen.⁷² Poliisin nuhteettomuus liittyi siten keskeisesti luotettavuuteen: siihen että poliisi pysyi ”lestissään” väkivallan monopolin toteuttamisvälineenä, eikä ruvennut ”isännäksi” tai rikkonut virkavelvollisuuttaan. 1970-luvulla tämä tarkoitti demokratian ja perustuslain kunnioittamista, kun taas esimerkiksi vuoden 1944 mietinnössä se oli tarkoitettu sitä, että kokelas ei ollut näkyvä vasemmistolainen tai vallankumouksellinen. Valtatasapaino ja yhteiskunnallinen ilmapiiri oli tässä välissä muuttunut.

Ihmismyönteisyys ja sosiaalisuus liittyivät oletettavasti poliisin uusiin palvelu- ja neuvontatehtäviin. Työturvallisuus oli uusi asia 1970-luvulla, ja sitä korostettiin myös koulutusvalintatyöryhmän muistiossa. Fyysisen suorituskyvyn tarpeellisuutta perusteltiin nimittäin myös sillä, että se lisäsi poliisimiehen ja hänen työtovereidensa työturvallisuutta. Sitä perusteltiin myös poliisin sovitteluvedellä suhteessa voimankäytön kohteisiin: pituus vähensi tarvetta käyttää ankaria voimakeinoja. Siten sitä käytettiin myös ”demokratia-argumenttina”. Pituutta perusteltiin myös yleisösuhteella: pitkistä poliisimiehistä tehtiin vähemmän valituksia ja he turvautuivat harvemmin aseeseen.⁷³

Parlamentaarisen poliisikomitean mietinnössä luotettavuus tarkoitti toimen hoitamista *asianmukaisesti* ja *ammattimaisesti*. Poliisiin käytettävissä tuli olla henkilöstö, joka ”laadullisesti ja määrällisesti voi riittävällä tehokkuudella selviytyä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä kohtaavista haasteista”. Poliisit nähtiin *siviiliballinnon* virkamiehinä, joiden tuli toiminnassaan ottaa parhaalla mahdollisella tavalla huomioon

”yhteiskunnan ja yksittäisten kansalaisten edut, oikeudet ja velvollisuudet”. Koulutuksessa tulisi huomioida *parlamentaarisessa demokratiassa* poliisimieheen kohdistuvat erisuuntaiset haasteet ja odotukset: yhteiskunnan etujen toteutumisen varmistaminen, perusoikeuksien ja vapauksien kunnioittaminen sekä kansalaisten poliisiin kohdistamat odotukset. Näiden eri vaatimusten tasapainottaminen vaati yksittäiseltä poliisilta korkeaa *ammattietiikkaa* ja hyvää työmotivaatiota, sekä koko poliisiorganisaatiolta yhteisen ja eettisesti hyväksyttävän asenteen ylläpitämistä ja kehittämistä.⁷⁴

1980-luvulla sopivuutta poliisitoimeen arvioitiin kuitenkin edelleen nuhteettomien elämäntapojen sekä yleisen sopivuuden näkökulmasta. Rikokset, kuten väkivaltarikos, huumausainerikos tai rattijuopumus olivat johtaneet nuhteettomuuden puuttumiseen. Näin oli myös epärehellisyyttä osoittavan teon, vakavaluonteisen alkoholilainsäädännön rikkomisen, toistuvien ja viimeaikaisten päihtymyspidätysten ja runsaan alkoholin käytön kanssa. Sama kanta otettiin *varusmiespalvelun aikana saatuihin rangaistuksiin* ja muulloinkin, jos *teosta oli ollut havaittavissa sopeutumattomuutta kuriin*. Tavanomaiset liikenne rikkomukset puolestaan johtivat karsiutumiseen vain, jos niitä oli samalle hakijalle kertynyt useampia. Mitä lievemmäksi nuhteettomuutta vähentävä tekijä katsottiin, sitä enemmän teosta kulunut aika vähensi sen merkitystä.⁷⁵

Poliisi-ihanteen muutos näkyi käytännön poliisikoulutuksessa erityisesti uusien oppiaineiden, kuten psykologian, sosiologian ja poliisietiikan ottamisessa opetusohjelmaan. Uudistuksen tuulet puhalsivat erityisesti 1970-luvulla. Työ aloitettiin

72 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 38.

73 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 34.

74 KM 1986: 16, 24–26, 683–684.

75 KM 1986: 16, 693.

vuonna 1969 opettajayhdistyksen aloitteesta, joka teki oman ehdotuksensa ja lähetti sen Poliisiopiston johtokunnalle.⁷⁶ Uudistustyö jatkui 1970-luvun puolivälissä.⁷⁷ Tarkastelen seuraavassa uusista oppiaineista välittyvää poliisi-ihanteen murrosta.

Psykologia – arkipäivän diplomatiaa

Jo vuoden 1944 mietinnössä esitettiin uudeksi oppiaineeksi ”käyttäytymistä ja suhtautumista yleisöön”. Oppiaine muuttui ajan saatossa psykologiaksi (ks. Janssonin artikkeli). Opetusohjelmia psykologiaan alettiin laatia 1970-luvun alussa. Psykologian, sosiaalipsykologian, sosiologian ja poliisietiikan opetuksen tarvetta selvittänyt psykologian opetusohjelmatyöryhmä luonnehti, että 1970-luvun alussa aloitettiin ”poliisitoimeen sovellettu käyttäytymistieteellinen opetus”.⁷⁸

Psykologia oli kokelaskurssilla 1970-luvun alussa ei-arvosteltava aine, mutta miehistö-, päällystö- ja alipäällystökursseilla se kuului arvosteltavien aineiden joukkoon. Sama järjestely oli voimassa myös äidinkielen osalta.⁷⁹ Kurssikeskuksessa psykologia nähtiin tärkeänä opettaa myös kokelaille, ja sieltä esitettiinkin vuonna 1974, että äidinkieli ja psykologia otettaisiin kokelaskurssilla arvosteltaviksi aineiksi. Kurssikeskuksen johtaja Esa Meronen perusteli, että molemmat aineet kuuluivat poliisitoiminnan kannalta merkitykseltään tärkeim-

piin.⁸⁰ Aineiden opettajat katsoivat, että *yleisön palvelijana* ja oman *työyhteisönsä jäsenenä* poliisilta voitiin odottaa kirjallisen ja suullisen esitystaidon ja psykologian perustietojen hallintaa. Muutos astuiinkin voimaan samana vuonna.⁸¹

Poliisin uusi rooli näkyi vuonna 1972 uudistettujen opetusohjelmien psykologian oppisisällöissä. Niissä painottuivat ”poliisin toiminnalle asetettavat odotukset ja vaatimukset *nyky-yhteiskunnassa*” (eräs kokelaskurssin oppisisältö). Kokelaskurssille ehdotettiin sisällöksi ihmiskäsittelytaitojen perusteita sekä sopeutumista ”kitkattomaan yhteistyöhön yleisön ja työtovereiden kanssa”. Neuvottelutaitoja korostettiin ehdottamalla kokelaskurssille osiota ”arkipäivän diplomatia poliisin työssä” ja miehistökurssin ohjelmaan ”neuvotteleva poliisi” -kokonaisuutta. Alipäällystökursseilla opetettaisiin informaation merkitystä suhteessa yleisöön. Kokelaille opetettavia uusia sisältöjä olivat myös yleisön poliisiin kohdistamat epäluulot ja niiden torjuminen ja ”pahan jälkimaun” jättämisen vaarat poliisin työssä. Päällystölle opetettaisiin suhtautumista ”julkisen sanan” edustajiin. Yksilöllisen ihmiskäsittelyn tärkeyttä haluttiin painottaa kokelaille, ja miehistölle ehdotettiin opetettavaksi osiota ”poliisi yleisönpalvelijana”. Alipäällystö- ja päällystökursseilla oli jopa kokonaisuus ”Poliisin sopeutumisongelmat nyky-yhteiskunnassa”.⁸²

76 PM 44, K. Helmisen materiaalikansio, Kirje Poliisiopiston johtokunnalle, marraskuu 1969.

77 Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1976, 19.

78 Psykologian opetusohjelmatyöryhmän mietintö, 1981, 2.

79 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisiopiston johtokunnan pöytäkirjat 1969–1981, Ehdotus poliisiopiston ohjesäännöksi, 21.4.1970.

80 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisiopiston johtokunnan pöytäkirjat 1969–1981, Johtokunnan pöytäkirja ja liitteet, 9.4.1974.

81 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisiopiston johtokunnan pöytäkirjat 1969–1981, Johtokunnan pöytäkirja ja liitteet, 9.4.1974. Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1974, 44–45.

82 PM 44, K. Helmisen materiaalikansio, Ehdotus opetusohjelmiksi poliisiopiston varsinaisilla kursseilla, 15.3.1972.

Uudenlainen poliisi-
ihanne korosti
yhteistyökykyä,
ammattietiikkaa ja
ongelmanratkaisu-
taitoja.

Miehistökoulutusta
Poliisikoulussa
Pohjolankadulla
Tampereella
1990-luvun alussa.
Poliisimuseo

Poliisin rooli väkivaltamonopolina ei kuitenkaan ollut poistunut mihinkään, ja myös tähän rooliin haluttiin antaa työkaluja. Päälystön ja alipäälystön koulutuksessa opetettiin joukkojen johtamista sekä kuulusteluiden psykologiaa. Miehistöoppilaille ehdotettiin opettavaksi psykologisia näkökohtia kurin ja järjestyksen ylläpidosta sekä poliisin roolista käskyjen ja määräysten antajana. Poliisi ja väkijoukot, ”kiihtyneet joukot” ja joukkojen psykologia kuuluivat niin ikään opetettaviin sisältöihin. Poliisipsykologiassa korostuivat myös kriminologiset näkemykset poikkeavuudesta sekä kasvava huoli nuorisoriikollisuudesta. Nuorison kohtaamiseen

ja käsittelyyn haluttiin antaa avaimia ja työkaluja, samoin kuin ”hankalien asiakkaiden” ja ”*poikkeuksellisen* yksilöiden aiheuttamien erikoistilanteiden” käsittelyyn.⁸³

Uusi teema olivat myös poliisiorganisaation sisäiset suhteet. Vaikka joukkojen komentamista opetettiin, eivät pelkät käskyvaltasuhteet enää riittäneet, vaan tarvittiin myös sisäistä yhteistyötä suhteissa muihin organisaation osiin ja ”vir-kaveljiin”. Miehistökurssilla omistettiin kaksi kokonaisuutta nuoren kokelaan ja

83 PM 44, K. Helmisen materiaalikansio, Ehdotus opetusohjelmiksi poliisiopiston varsinaisilla kursseilla, 15.3.1972.

vanhemman konstaapelin väliselle suhteelle. Alipäällystökursseilla ohjelmaan esitettiin muun muassa ”Kannustava johtaminen”, ”Työnarvostus johtamistaidollisena ongelmana”, ”Partisipaatio”, ”Neuvottelun taito” sekä ”Yhteistyö poliisiorganisaatiossa ja sen edellytykset” -nimiisiä kokonaisuuksia. Päälystökursseilla ”Johtamisen psykologiaa” -kokonaisuus jakautui osioihin ”Esimiehen toiminnan rationalisoiminen”, ”Oikea käskynanto”, ”Informaation merkitys”, ”Vastuunjako” ja ”Kannustava johtaja”. Myös työpaikkakoulutusta esitettiin käsiteltäväksi päälystökursseilla.⁸⁴ Vuoden 1976 opetusohjelmamuutoksessa psykologiaan otettiin jo nimeä myöten mukaan myös henkilöstöhallintoa.⁸⁵ 1980-luvulla henkilöstöhallinto ja johtaminen erotettiin psykologiasta, ja psykologiaa opetettiin joko erikseen (poliisipäällikkökoulutus) tai yhdessä sosiologian kanssa (alipäällystökoulutus ja päälystökoulutus).⁸⁶

Kriminologia ja sosiaalipolitiikka – poliisi osana yhteiskuntapolitiikan kokonaisuutta

Toinen uusi vaikutte tuli kriminologiasta ja kontrollipolitiikasta. Kriminologian vaikutus näkyi 1970-luvulla erityisesti kriminaalitahtiikan opetuksessa. Kokelaskursseilla käsiteltiin mm. rikollisuuden syitä ja rikoksentehtäjän motiiveja, rikospoliisin *preventiivistä* ja *rep-*

ressiivistä toimintaa sekä rikostutkijan sopivuutta, pätevyyttä ja käyttäytymistä eri tilanteissa. Miehistökurssilla opetettiin myös kriminaalipolitiikkaa. Alipäällystökursseilla tarkasteltiin rikollisuutta *yhteiskunnallisena ongelmana* ja poliisin toimintaa rikollisuuden ennalta torjumiseksi. Päälystökursseilla järjestettiin kokonainen kontrollipoliittinen seminaari. Myös rikosten ennalta torjumiseen oli omistettu oma jakso, jossa käsiteltiin opetus-, valistus- ja tiedotustoimintaa, tehostettua valvontaa, rikollisten valvontaa ja tarkkailua sekä rikossuojeluneuvontaa.⁸⁷ Myös psykologiassa opetettiin kokelaille muun muassa ”persoonallisuus-käsitettä käyttäytymisen selittämisessä” sekä tarpeita, turhaamaa ja asenteita käyttäytymisen selittäjänä.⁸⁸

Kriminologian ja kontrollipolitiikan merkityksen korostuminen oli näkynyt yhteiskunnallisessa keskustelussa jo 1960-luvulla. Käsitteen ”kontrollipolitiikka” lanseerasi menestyksekkäästi suomalaiseseen keskusteluun Marraskuun liike ohjelmajulistuksessaan marraskuussa 1967.⁸⁹ Kontrollipolitiikalla tarkoitettiin niiden toimenpiteiden kokonaisuutta, joilla yhteiskunta ylläpiti yhteiskuntaa ja valvoi poikkeavaa käyttäytymistä. Yhdistys muotoili tavoitteekseen ”järkevän ja inhimillisen kontrollipolitiikan ajamisen”.⁹⁰ Määritelmä oli siten laaja, eikä ulottunut vain esimerkiksi perinteisille valtion väkivaltamonopolin aloille kuten rikosoikeuteen tai poliisiin, vaan myös esimerkiksi sairaudenhoitoon ja sosiaalityöhön.

84 PM 44, K. Helmisen materiaalikansio, Ehdotus opetusohjelmiksi poliisiopiston varsinaisilla kursseilla, 15.3.1972.

85 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisiopiston johtokunnan pöytäkirjat 1969–1981, Johtokunnan pöytäkirja ja liitteet, 14.6.1976.

86 Poliisioppilaitosten ohjesääntö, vahvistettu 5.11.1982, muutettu 22.8.1984.

87 Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1976, 10, 11, 13, 15, Liite V.

88 Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1976, 31, Liite V.

89 Marraskuun liikkeestä ks. Honkala, 2010.

90 Honkala, 2010, 37–41.

1970-luvulla kriminaalipoliitikka otettiin entistä tiiviimmin osaksi valtion kontrolli- ja yhteiskuntapolitiikkaa, ja Hannulan mukaan ”laajaan suunnitelumekanismiin osaksi kustannus-hyötyajattelua”.⁹¹ Tämä näkyi muun muassa rikoslain kokonaisuudistuksessa, jota valmistelemaan perustettiin rikosoikeuskomitea vuonna 1972. Komitean ensimmäisissä muistioissa hahmoteltiin uudistuksen lähtökohtia ja tavoitteita. Niissä määriteltiin rikoslaki *yhteiskuntapolitiikan välineeksi*. Rikosoikeusuudistuksen tavoitteet tuli siten johtaa rationaalisesti yleisistä yhteiskuntapolitiittisista tavoitteista, joiden avulla voitiin edetä tavoitekeino-hierarkiassa aina yksityiskohteisemmalle tasolle kunnes päästäisiin konkreettisiin toimenpiteisiin.⁹² Poliisilla oli oma osansa tässä koneistossa. Painoa pantiin erityisesti ennaltaehkäisyyn, sillä rikoslainsäädäntö oli uusien kriminaalipoliittisten oppien mukaan rajallinen keino vaikuttaa rikollisuuteen.⁹³ Tähän uuteen ennaltaehkäisevään linjaan sopi se, että poliisitaktiikassa opetettiin miehistökurssilaisille alkoholilainsäädännön lisäksi myös alkoholipoliitiikkaa.⁹⁴

91 Hannula, 1981, 169–170.

92 KA, Rikosoikeuskomitean arkisto: Ha 10, Rikosoikeuskomitean muistiot, 1972, Muistio rikosoikeuskomitean työryhmälle. A: Rikoslainsäädännön uudistaminen, 23.7.1972; KA, Rikosoikeuskomitean arkisto: Ha 10, Rikosoikeuskomitean muistiot, 1972, Muistio: Elämänalueista ja hyvinvoinnista, 12.5.1972.

93 Rikoslain rajallisuudesta ks. esim. KA, Rikosoikeuskomitean arkisto: Ha 10, Rikosoikeuskomitean muistiot, 1972, Muistio rikosoikeuskomitean työryhmälle. C: Uudistustyön suuntaviivat, 24.7.1972.

94 Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1976, 25, Liite V.

Sosiologia ja poliisietiikka – ihmisoikeuksia kunnioittava poliisi

Sosiologia tuli omana oppiaineenaan poliisikoulutukseen 1980-luvulla, vaikka jo esimerkiksi kriminologiavaikutteinen kontrollipolitiikan opetus ammensi selvästi sosiologian perinteestä. Sosiologiaa opetettiin vasta alipäällystökursseilla ja sitä ylemmillä kursseilla, kokelas- ja miehistökurssilla sitä ei ollut.⁹⁵ Sosiologia tuli opetusohjelmiin psykologian opetusohjelmatyöryhmän ehdotuksesta. Alun perin vain psykologian opetuksen tarvetta karotoittamaan marraskuussa 1979 perustettu työryhmä päätyi laajentamaan tehtäväänsä selvittämään myös sosiaalipsykologian ja sosiologian osuutta opetusohjelmissä sekä laatia ehdotukset kokelas- ja miehistötason poliisietiikan opetusohjelmiksi.⁹⁶

Psykologian opetusohjelmatyöryhmä tarkasteli psykologiaa, sosiaalipsykologiaa, psykiatriaa, sosiologiaa ja sosiaalipoliitiikkaa yhtenä kokonaisuutena, joita se nimitti käyttäytymistieteiksi. Se harkitsi oppiaineelle nimitystä ”käyttäytymistieteelliset aineet”, koska sen mukaan ei ollut tarkoituksenmukaista erottaa toisistaan psykologista, sosiaalipsykologista ja sosiologista ”ainesta”, sillä poliisin työssä tuli eteen tilanteita, joita ei voinut eritellä oppiaineiden perusteella. Se piti siis lähestymistapaa poikkitieteellisenä. Työryhmä päätyi kuitenkin esittämään oppiaineen nimeksi psykologiaa, vaikka sen alla opetettaisiin kaikkia näitä näkökulmia. Alipäällystö-, päällystö- ja päällikkötasolle ehdotettiin, että oppiaineen nimi olisi psykologia ja sosiologia. Näitä valintoja ei perusteltu sen tarkemmin.⁹⁷

95 Poliisioppilaitosten ohjesääntö, vahvistettu 5.11.1982, muutettu 22.8.1984.

96 Psykologian opetusohjelmatyöryhmän mietintö, 1981, 1.

97 Psykologian opetusohjelmatyöryhmän mietintö, 1981, 6.

Keskeinen osoitus ruotsalaisten tutkijoiden käyttämin termein ”sosiaalisen ja älykkään” poliisin esiinmarssista oli poliisietikan tulo opetusohjelmaan. Vuonna 1982 uudistetussa ohjesäännössä opettajille annettiin ohjesäännössä tehtävä vastata poliisin eettisestä kasvatuksesta oman opetusalan ja tarpeen vaatiessa muissakin alansa liittyvissä aineissa. Poliisietikasta tuli uusi, tosin ei arvosanalla arvosteltava oppiaine miehistö-, alipäällystö-, päällystö- ja päällikkökoulutuksessa.⁹⁸

Poliisieettisiä kysymyksiä oli psykologian opetusohjelmatyöryhmän mukaan käsitelty eri oppiaineiden sisällä jo vuodesta 1974, minkä jälkeen kiinnostus sitä kohtaan oli vain kasvanut. Aihetta oli käsitelty poliisipäällystöpäivillä, ja myös poliisialan järjestöt olivat osoittaneet kiinnostustaan.⁹⁹ Poliisietikka-nimisen oppiaineen ottamisesta opetusohjelmiin keskusteltiin Poliisiopiston johtokunnassa tiettävästi ensimmäistä kertaa vuonna 1977 johtaja Paavo Rautkallion aloitteesta.¹⁰⁰

Poliisieettisten kysymysten nousun takana oli kansainvälinen trendi, jota edistivät kansainvälisoikeudelliset elimet. YK esitti ensimmäisen kerran luonnoksen kansainväliseksi poliisin moraalinormistiksi vuonna 1969, ja Euroopan neuvosto oli puolestaan esittänyt ehdotuksen poliisin etiikkaa, poliisin asemaa sekä poliisin toimintaa kriisiaikoina koskevaksi eurooppalaiseksi julistukseksi. Vuonna 1976 YK:n rikollisuuden ehkäisyä ja rikollisten kohtelua käsitellyt kongressi tarkasteli yhdessä jaostossaan poliisin

toimintaa koskevia odotuksia ja niiden suorittamien toimenpiteiden vähimmäisvaatimuksia. Jaosto esitti loppupäätelmänään, että poliisikoulutuksen tuli sisältää siveysoppia, inhimillisten oikeuksien selvittämistä ja sosiaalietoutta. Muista maista poliisietikkaan oli panostettu etenkin Ruotsissa, jossa aineelle oli kehitetty oma opetusohjelma. ”Yrkesetik”-oppiaineessa keskityttiin työyhteisön sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin ja niiden poliisityön asiakassuhteita koskeviin vaikutuksiin.¹⁰¹

1980-luvun puolivälissä poliisietikka puhutti poliisipiireissä laajemminkin, ja siitä järjestettiin useita seminaareja. Erityisesti Suomen Järjestyspoliisien Liitto oli asiassa aktiivinen. Puhujina oli kansainvälisiä ja kotimaisia asiantuntijoita, ja mallia otettiin erityisesti Ruotsista. Ensimmäinen juuri poliisietikkaan keskittynyt seminaari järjestettiin 25.2.1983 Poliisien majalla Lauttasaareissa, tosin aihetta oli käsitelty myös edellisen vuoden Pohjoismaisilla poliisiopintopäivillä. Osallistujat olivat poliisin keskeisten ammattijärjestöjen, poliisioppilaitosten, sisäasiainministeriön, Helsingin poliisilaitoksen ja keskusrikospoliisin johtoa. Seminaari oli siis hyvin arvovaltainen, mikä kuvaa asiaansaamaa painoarvoa.¹⁰² Aiheesta tehtiin myös tutkielmia niin poliisikoulutuksen piirissä kuin yliopistollakin.¹⁰³

Poliisikoulun apulaisjohtaja Anja Mikkola piti opettajien jatkokoulutuspäivillä 18.9.1987 esitelmän poliisin eettisestä kasvatuksesta, minkä yhteydessä hän pyysi kollegoitaan vastaamaan, miten he käsitelivät poliisietikkaa omissa oppiai-

98 Poliisioppilaitosten ohjesääntö (alustava luonnos), päiväämätön, 1980-luku, 42–47 §, 50 §.

99 Psykologian opetusohjelmatyöryhmän mietintö, 1981, 12.

100 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisiopiston johtokunnan pöytäkirjat 1969–1981, Johtokunnan pöytäkirja, 3.11.1977.

101 Psykologian opetusohjelmatyöryhmän mietintö, 1981, 10–12.

102 Krohn, 1983, 6–7.

103 Ks. esim. Krohn, 1983; Kohtaniemi, 1987.

neissaan.¹⁰⁴ Kirjeeseensä hän sai vastaukset yleisen poliisiopin (sekä kokelas- että miehistötaso), äidinkielen, etiikan, psykologian ja rikostutkinnan opettajilta. Ainetta opetettiin varsinaisen poliisietiikan oppiaineen lisäksi muissa oppiaineissa ns. läpäisyperiaatteella. Etiikan ja psykologian opettaja Unto Välihalo katsoi, että etiikka erillisenä oppiaineena sai oppilaat huomaamaan paremmin, miten etiikka ja eettiset periaatteet liittyivät muihin oppiaineisiin ja siten vastaanottamaan paremmin ”eri oppiaineiden eettiset ainekset”.¹⁰⁵

Poliisietiikassa korostettiin poliisia itsenäisenä toimijana, joka otti vastuuta omasta toiminnastaan ja kehitti omaa työtään. Äidinkielessä eettistä kasvatusta oli muun muassa ohjaus ”itsenäiseen ajatteluun ja rakentavaan keskusteluun maailman- ja elämäkatsomukseen liittyvissä asioissa”.¹⁰⁶ Myös poliisiopin miehistötason opetuksessa eettisessä kasvatuksessa korostettiin itsenäisyyttä.¹⁰⁷ Yleisen poliisiopin kokelastason opetussuunnitelmassa asetettiin kaunis tavoite: ”edistää poliisimiehen persoonallisuuden kehittymistä ja vahvistaa yleisesti hyväksytyjä periaatteita ihmisen arvoista ja oikeuksista, ihmisarvon mukaisesta käyttäytymisestä ja velvollisuuksista poliisimiehenä ja yksilönä suhteessa yhteiskuntaan ja toisiin yksilöihin edistämällä ymmärtämystä

104 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisietiikka-seminaarin 1988 aineistoa, Anja Mikkolan kirje poliisikoulun opettajille, 3.9.1987.

105 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisietiikka-seminaarin 1988 aineistoa, Unto Välihalon vastaus Anja Mikkolan kirjeeseen poliisietiikasta, päivämätön.

106 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisietiikka-seminaarin 1988 aineistoa, Maija Pajarisen vastaus Anja Mikkolan kirjeeseen poliisietiikasta, 10.9.1987.

107 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisietiikka-seminaarin 1988 aineistoa., Jorma Haapasaaressen vastaus Anja Mikkolan kirjeeseen poliisietiikasta, päivämätön.

suvaitsevaisuuteen ihmisten välillä.¹⁰⁸

Anu Kohtaniemen aiheesta tekemässä tutkielmassa siteerattiin psykologi Kohlbergin määritelmää moraalin kehittymisen tasoista ja vaiheista, jossa alimmalla tasolla yksilön moraaliset valinnat lähtivät puhtaasti ulkoisista tekijöistä ja tarpeesta välttää rangaistuksia. Korkeimmalla autonomis-periaatteellisella tasolla yksilöt taas tekivät itse päätöksensä korkeamman periaatteen mukaisesti, mikä perustui ajatukseen oikeudesta, molemminpuolisuudesta, tasa-arvoisuudesta lain edessä ja ihmisyksilöiden arvosta yksilöllisinä ihmisinä.¹⁰⁹ Tällainen näkemys poikkesi suuresti esimerkiksi vuoden 1944 komiteamietinnön näkemyksestä nuhteettomasta kokelasaineksesta, joka piti ulkoisella kurilla kasvattaa oikeanlaiseksi poliisiksi hierarkkiseen käskysuhdeorganisaatioon. Poliisieettinen poliisiyksilö oli aikuiseksi kasvanut ihminen, joka motivoitui sisäisesti ja kantoi vastuuta omista valinnoistaan.

Aivan kaikkialle opetuksen poliisieettinen ajattelutapa ei kuitenkaan heti levinnyt. Vastauksessaan Mikkolalle poliisiopin opettaja Nurmi huomautti, että oli olemassa ”henkilöitä, jotka näkevät poliisin ensisijassa käsky- ja pakkovallan käyttäjänä”. ”Toiset” taas perustivat opetuksensa ”huomattavasti pehmeimpien arvojen varaan”.¹¹⁰ Psykologian opetusohjelmatyöryhmä puolestaan huomautti, että kansainvälis-oikeudelliset vaatimukset moraalinormistosta oli Suomessa kyllä otettu huomioon poliisia koskevassa lainsäädännössä ja sitä koskevissa määräyksissä, mutta normiston

108 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisietiikka-seminaarin 1988 aineistoa, Matti Nurmen vastaus Anja Mikkolan kirjeeseen poliisietiikasta, 7.9.1987.

109 Kohtaniemi, 1987, 4–5.

110 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisietiikka-seminaarin 1988 aineistoa, Matti Nurmen vastaus Anja Mikkolan kirjeeseen poliisietiikasta, 7.9.1987.

sisäistäminen oli vaikeampaa.¹¹¹ Seuraavissa osioissa havaitaan, että kelpoisuusvaatimukset ja koulutuksen kurijärjestelmät eivät myöskään kovin nopeasti muuttuneet vastaamaan uutta sisäisesti motivaationsa löytävää ”aikuista” poliisia.

1990-luvulla poliisietiikkaa ei enää mainittu erillisenä oppiaineena muutoin kuin päällystötutkinnoissa. Poliisieettistä ajattelua ei mainittu myöskään perusjakson kuvauksessa.¹¹² Poliisieettisiä näkökulmia otettiin silti opetuksessa esiin. Vuonna 1994 Roomassa järjestettiin Interpolin yleiskokous, jossa annetussa päätöslauselmassa kaikkia poliisiviranomaisia kehoitettiin toimimaan kansainvälisen ihmisoikeusjulistuksen hengessä. Sisäasiainministeriö pyysi Interpolin aloittaman vertailun johdosta poliisikoululta lausuntoa siitä, miten ihmisoikeudet otettiin poliisikoulutuksessa huomioon. Vastauksessaan poliisikoulun johtajaksi edennyt Anja Mikkola totesi, että perus- ja ihmisoikeusnäkökulmaa korostettiin kaikessa poliisikoulutuksessa ja että kyseessä oli myös moraaliseettinen kysymys. ”Poliisi pyrkii tasapainoiseen ihmisoikeuksien soveltamiseen, poliisi kohtelee ihmisiä tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti myös voimakeinoja käyttäessään.” Oppiaineista ihmisoikeuksia käsiteltiin erityisesti oikeustieteellisissä aineissa, poliisihallinnossa ja psykologiassa.¹¹³

Eettisen kasvatuksen sisäistäminen on sittemmin pyritty varmistamaan myös muodollisella ja rituaalisella tasol-

la ottamalla käyttöön poliisin eettinen vala. Poliisin ylijohto antoi asiasta määräyksen 13.12.2000. Tarkoituksena oli saada poliisiin ammattikunta ”entistäkin selvemmin tiedostamaan ja sisäistämään ne arvot ja hyvät toimintatavat, joita Suomessa poliisilta odotetaan”. Ensimmäinen valatilaisuus järjestettiin vuonna 2001.¹¹⁴ Valassa poliisiksi valmistuneet lupaavat käyttäytyä poliisin arvolle sopivalla tavalla, kunnioittaa kaikkien ihmisoikeuksia, käyttää poliisivaltuuksia lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla, noudattaa esimiesten käskyjä, olla valmiita kohtaamaan poliisin ammattiin liittyvät vaarat, toimia avoimesti ja sovinnollisuutta edistäen, käyttäytyä rehdisti, auttavaisesti ja ammatillista yhteishenkeä vahvistaen, olla oikeudenmukaisia ja toimia koko työyhteisön parhaaksi.¹¹⁵

Valasta huomaa, että poliisiin kohdistuu edelleen monenlaisia, ristiriitaisiakin vaatimuksia. Esimerkiksi poliisieettisen ihmiskuvan korostama itsenäisyys saattaa olla ristiriidassa ylhäältä tulevien käskyjen noudattamisen kanssa. Valaan sisältyy paradoksi, jossa poliisin tulee toimia sisäsyntyisesti eettisesti ja itsenäisesti aikuisen ihmisen tavoin, mutta olla samalla jatkuvassa tilivelvollisuudessa ja käskynalaissuhteessa sekä ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan että ylemmilleen.

NORMAALIUS POLIISIN IHANTEENA

Kautta aikain normaalius ja niihin liittyvät tietyt fyysiset ja henkiset ominaisuudet sekä luotettavuus ovat olleet keskeisiä ihanteellisen poliisiyksilön määrittelyssä.

111 Psykologian opetusohjelmatyöryhmän mietintö, 1981, 11.

112 Ks. esim. Poliisihallinnon koulutusohjelma vuodelle 1993, 19–20; Poliisihallinnon koulutusohjelma vuodelle 1994, 28–29; Poliisihallinnon koulutusohjelma vuodelle 1995, 29–32.

113 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisikoulun lausunnot 1985–1999, Lausunto sisäasiainministeriölle ihmisoikeuksista poliisikoulutuksessa.

114 Poliisikoulun toimintakertomus 2001, 2–3.

115 Poliisi, ”Poliisin eettinen vala.” www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/poliisin_eettinen_vala, Haettu 7.5.2018.

Normaalin merkitys on kuitenkin jonkin verran muuttunut aikojen saatossa.

Seuraavaksi tarkastelen niitä normalisoivia tekniikoita, joita poliisiuralle haluaviin on kohdistettu hakuvaiheessa. Normalisoivilla tekniikoilla viitataan tapoihin, jossa tarkastellaan väestöstä muodostettua normaalijakaumaa jonkin tietyn ominaisuuden mukaan, ja tämän jälkeen verrataan tietyn yksilön tai ryhmän suhdetta tähän väestön kautta muodostettuun normaaliin.¹¹⁶ Normaali voidaan ymmärtää kahdella tavalla: jonkinlaisena väestöllisenä keskimääräisyytenä tai sitten tämän keskimääräisyyden ylittävänä ihanteena, johon tulisi pyrkiä. Poliisikoulutuksessa yksi keskeinen murros oli poliisi-ihanteen osittainen siirtyminen ihanteellisesta normaalista kohti keskimääräistä tai edustavaa normaalia.

Poliisikoulutuksen keskittyminen ja valtiollistuminen merkitsi samalla valintakriteerien standardisoitumista. Standardoituminen puolestaan merkitsi poliisiyksilöille asetettujen vaatimusten kasvamista. Tämä näkyi suhteessa normaaliin siten, että poliisien tuli olla vapaita kaikesta negatiivisesta poikkeavuudesta, kuten huonotapaisuudesta, sairauksista tai älyllisestä vajavaisuudesta. Keskiverto ei kuitenkaan riittänyt, vaan poliisien tuli edustaa jakauman yläpäättä. Voidaankin esittää, että poliisien tuli olla ihanteellisen normaaleja. Poliisikoulutuksen vähitellen standardisoituessa poliisiuralle haluttiin kouluttaa koko poliisiorganisaatioon sitoutuneita yleispoliiseja. Fyysiset ja psyykkiset vaatimukset kasvoivat.

1980-luvulla tämä ihanne muuttui: ihanteellisen normaalin tilalle ja rinnalle tuli tavallisen normaali poliisi, jonka tuli edustaa eri väestöryhmiä. Naiset alkoivat

1970-luvulla päästä samoihin tehtäviin miesten kanssa, ja heille alettiin määrätä omia kelpoisuusvaatimuksia näihin tehtäviin pääsyä helpottamaan. Muutokset ovat jatkuneet vielä 2000-luvullakin, esimerkiksi pituusvaatimus ja vaatimus asevelvollisuuden suorittamisesta poistui vasta 2005 jälkeen. Tästä huolimatta on edelleen olemassa jonkinlainen poliisi-standardi, joka määräytyy järjestysoikeustehtävien perusteella.

Järjestysoikeuspoliisimies poliisin normaaliuden määrittäjänä

Fyysisten vaatimusten, kuten pituuden ja suorituskyvyn merkitystä selittää se, että poliisi-ihannetta on kautta tutkittavan jakson määrittänyt vahvasti ajatus järjestysoikeuksista eräänlaisena yleispoliisina tai poliisiuran alkuvaiheena, standardina, johon jokaisen poliisiuralle haluavan tulisi soveltua.

Jo vuoden 1944 mietinnöstä välittyi ajatus, että poliisialalle pyrkivistä tuli kouluttaa ensisijaisesti yleispoliiseja ja vasta toissijaisesti tietyn poliisitoimen haltijoita ja osajia.¹¹⁷ Sama ajatus välittyi myös koulutusvalintatyöryhmän mietinnöstä. Sen mukaan hakijan sopivuutta siihen työ- ja tehtäväympäristöön, jossa poliisiyksilö joutui toimimaan. Tyypillisiä tehtäviä olivat työryhmän mukaan auto- ja jalkapartiointi, juopuneiden ja väkivaltaisten ihmisten käsitteleminen, neuvon, kehotusten ja käskyjen antaminen, voimakeinojen käyttäminen, liikenteen ohjaaminen, kuulustelujen suorittaminen, väkijoukkojen käsitteleminen, maastoet-

¹¹⁷ Toimikunnan mukaan poliisivalinnat tuli keskittää, ja kaikkien hyväksytyjen tuli käydä keskitetysti järjestetty alokaskurssi. Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 3–11.

¹¹⁶ Ks. Foucault, 2007, 62–63.

sintöjen suorittaminen, toimiminen järkyttävissä olosuhteissa, tiedustelut sekä erinäiset ohjaus- ja neuvontatehtävät. Voidaan siis tulkita, että työryhmä painotti pitkälti *järjestyspoliisin* tehtäviä. Keskeistä näissä tehtävissä oli työryhmän mukaan toimiminen ihmisten kanssa virka- ja siviiliasussa, vaikeat työolosuhteet, vaara- ja ristiriitatilanteet, järkyttävät kokemukset sekä työn rasittavuus. Muistiossa huomautettiin, että poliisin tehtävät olivat viime vuosina monipuolistuneet ja vaikeutuneet sekä muuttuneet lisääntyneen väkivaltaisuuden johdosta entistä vaarallisemmiksi.¹¹⁸

Voidaan siten tulkita, että koulutusvalintatyöryhmä jatkoi vuoden 1944 toimikunnan perintöä. Kaikkien poliisiksi haluavien oli sovelluttava tiettyihin, erityisesti järjestyspoliisin tehtäviin, ja rekrytoinnit oli suoritettava keskitetysti prosessissa, jossa nämä ”yleispoliisiainesta” olevat seuloitaisiin esiin ja koulutettaisiin. Erikoistuminen tapahtuisi vasta myöhemmin. Poliisin ”normi” oli siten järjestyspoliisimies, ”kätet savessa” kentällä. Naispoliisit olivat tässä poikkeus, joka vahvisti säännön.

Parlamentaarinen poliisikomitea merkitsi tässäkin asiassa murrosta. Komitea moitti, että aikaisemmat työryhmät tarkastelivat poliisityötä lähes yksinomaan järjestyspoliisitehtävien kautta. Komitean mielestä ei ollut riittävästi pohdittu ja selvitetty, missä määrin ja mitkä tehtävät *käytännössä* edellyttivät voiman käyttöä ja muodostivatko ne todellisuudessa niin merkittävän osan poliisityöstä, että sitä voitaisiin perustellusti käyttää karsintaperusteena. Se myös katsoi, että poliisissa oli lukuisia muitakin tehtäviä kuin järjestyspoliisitehtäviä, ja näissä kaikissa ei tarvittu fyysistä voimaa. Komitea huomaut-

ti, että siitä ”fyysisestä kapasiteetista”, joka poliisityön vaatimuksen normiksi voitaisiin asettaa, puuttui tutkittua tietoa. Sitä paitsi, poliisityö vaati niin monia eri ominaisuuksia, *ettei fyysistä voimaa saanut yliarvostaa*: tutkimusten mukaan naisten lukumäärän lisääminen poliisissa olisi omiaan ”vähentämään poliisia kohtaan tunnettua epäluuloa ja vastakohtaisuuksia poliisiin ja yleisön välillä”.¹¹⁹

Poliisikomitea katsoikin, että poliisin tuli olla aikaisempaa edustavampi otos ”kansasta”. Poliisin ja yleisön välisen yhteyden sekä toimintaa kohtaan tunnetun luottamuksen kannalta oli pyrittävä määrätietoisesti siihen, että poliisin henkilöstö *edustaisi maan eri alueita, molempia kieliryhmiä ja kumpaakin sukupuolta*. Poliisikokelaiden valintaperusteet ja -menetelmät oli järjestettävä siten, että hakijoiden arviointi kyettäisiin tosiasiallisesti suorittamaan ”*yhdenvertaisen kohtelun pohjalta epäasiallisiin syihin perustuvaa syrjintää tai suosintaa välttäen*”.¹²⁰ Näyttää siltä, että normaali oli poliisikoulutuksessa muuttumassa ihanteesta keski-verroksi: sen sijaan, että poliisin tulisi olla ”ihanteellisen normaali”, sen tuli edustaa ”tavallista” kansaa. Nuhteettomasta ”kansan esikuvasta” oli tulossa ”kansan edustaja” sen (lähes) koko kirjossa. Keskiverto ei siten tarkoittanut sitä, että jokaisen tulisi olla samanlainen, vaan että poliisi kokonaisuudessaan edustaisi väestöä, sen diversiteettiä ja sen hajontaa.

Kaikesta uudistusmielisyydestä huolimatta järjestyspoliisityön keskeinen rooli suomalaisessa oikeudessa säilyi kuitenkin myös parlamentaarisen poliisikomitean mietinnössä. Mietinnön mukaan poliisin päätehtävä oli yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, ja samalla

119 KM 1986: 16, 687–688.

120 KM 1986: 16, 298–299.

118 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 30–31, 37.

poliisi oli ensisijainen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä vastaava taho. Muita painopistealueita olivat ennalta estävä toiminta, rikollisuuden torjunta, liikenteen turvaaminen ja valtion turvallisuuden suojaaminen. Rikosoikeudellinen sanktiojärjestelmä tuki yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoa.¹²¹

Järjestyspoliisityön keskeinen merkitys näkyy muun muassa siinä, että vaatimus asevelvollisuuden suorittamisesta (miehille) poistui laista vuonna 2005. Hallituksen esityksessä sitä vielä esitettiin, ja se poistui vasta perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta. Hallituksen perusteluna asepalveluksen vaatimukselle oli, että poliisimies joutuisi kantamaan työssään asetta, ja varusmiespalveluksen suorittamatta jättäminen kuvasti henkilön uskonnollista tai vakaumuksellista tahtoa kieltäytyä aseiden käytöstä. Tämä perustelu oli esiintynyt myös vuoden 1985 asetuslailla annettaessa. Perustuslakivaliokunta sijaan katsoi, että vaatimus asevelvollisuuden suorittamisesta asetti hakijat uskonnon tai vakaumuksen perusteella eri asemaan, mikä oli perustuslain mukaan kiellettyä. Valiokunta viittasi myös perustuslaissa säädettyyn uskonnon ja vakaumuksen vapautteen sekä 27 §:n 2 momenttiin, jossa määrättiin, että oikeudesta saada vakaumuksen perusteella vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla.¹²²

Perustuslakivaliokuntakaan ei kuitenkaan katsonut, että pakko- ja voimakeinojen käyttö ei olisi välttämätöntä poliisitoimissa. Se perusteli näet kantaansa nimenomaan sillä, että uskonnolliseen ja eettiseen vakaumukseen perustuvat syyt, jotka estivät henkilöä osallistumasta sotilaalliseen maanpuolustukseen, eivät kui-

tenkaan välttämättä merkinneet, että henkilö katsoisi olevansa estynyt käyttämästä poliisitoimissa tarvittavia pakko- ja voimakeinoja.¹²³ Ns. järjestys- tai yleispoliisijätös ei siten ollut lieventynyt niin pitkälle, ettei voimankäytöstä kieltäytyminen enää estäisi poliisiuraa.

Kaiken kaikkiaan näyttäisi siltä, että ajatus ns. yleispoliisista, joka kykenee erityisesti järjestyspoliisitehtävien vaatimiin tehtäviin, ei ole kadonnut mihinkään, vaikka kuva tällaisesta henkilöstä onkin monipuolistunut. Kokelasvalinta nojaa edelleen vahvasti ajatukseen henkisestä ja fyysisestä ”normaaliudesta” sekä toisaalta ”sopivuudesta” poliisitoimeen. Kategoristen lailla säädettyjen pituus- ja asevelvollisuusvaatimusten sijaan painotetaan nykyään enemmän kunto- ja psykologisia testejä. Painopiste on siten pikku hiljaa siirtynyt muodollisesta pätevyydestä ”sisällöllisen” pätevyyden tai sopivuuden arviointiin. Kehitys Suomessa on samalla seurannut kansainvälistä trendiä, jossa standardivaatimukset pituuden tai painon suhteen on nähty syrjivinä ja ne on korvattu fyysistä ketteryyttä tai kuntoa mittaavilla testeillä.¹²⁴ Tarkastelen seuraavassa erityisesti poliiseilta vaadittua henkistä normaaliutta, kuten älykkyyttä, sekä fyysistä normaaliutta, kuten terveyttä ja fyysistä suorituskykyä.

123 PeVM 28/2004 vp.

124 Esimerkiksi Yhdysvalloissa pitkälti luovuttiin pituusvaatimuksista vuoden 1964 Civil Rights Actin jälkeen, kun usean osavaltion oikeusistuimet totesivat, että pituusvaatimukset perusteettomasti sulki suuren osan naisista poliisityön ulkopuolelle. Vuosien 1972 ja 1990 välillä fyysisen ketteryyden testaaminen oli yleistynyt 54 prosentista 80 prosenttiin paikallisista poliisiyksiköistä ja osavaltioiden yksiköistä jopa 84 prosenttiin. Gaines, Falkenberg ja Gambino, 1993, 50–51; Anderson, Plecas ja Segger, 2001, 9.

121 KM 1986: 16, kansilehti, 5, 15, 24.

122 PeVM 28/2004 vp.

Henkinen normaalius: älykkyys, kypsyys ja kehitystaso

Poliisiyksilöltä vaadittiin kautta tutkittavan ajanjakson riittävää älykkyyttä. Tämä vaatimus ilmeni vahvasti vuoden 1944 mietinnöstä, jossa näkyi vaikutteita rotuhygieenisestä ajattelusta. Toimikunta ei niinkään perustanut aikaisemmasta muodollisesta koulutuksesta, mutta sen mielestä hakijat tuli testata älykokeessa, jotta saatiin selville, olivatko he *kehitykseltään ja älyltään sillä asteella*, mitä poliisitoimi edellytti. Alipäällystöloukalle oli otettava sellaisia miehistöluokan suorittaneita konstaapeleita, joilla *kehitystasonsa ja taipumustensa* perusteella oli edellytyksiä nousta alipäällystöön, poliisipäällystökurssille pääsyyn puolestaan vaadittiin riittävää *sivistystasoa ja muuta kehitystä*.¹²⁵

Näkemykset poliisilta vaadittavasta normaaliudesta eivät sanottavasti muuttuneet myöskään vuoden 1978 koulutusvalintatyöryhmän mietinnössä. Se esitti, että poliisikokelaiden valitsemisessa oli tavoitteena saada kokelaskurssille ja sitä kautta poliisin palvelukseen riittävä määrä poliisitehtäviin *sopivaa kehityskelpoista* henkilöstöä, jonka *tehtävistä suoriutuminen*, alalla *pysyvyys* ja *viihtyvyys* sekä *sopentuminen* poliisialan *psykkisiin ja fyysisiin erityisrasituksiin* oli mahdollisimman hyvä. Poliisitehtävät edellyttivät poliisimiehitä täysi-ikäisyyttä, *henkistä kypseyttä* ja elämäkokemusta.¹²⁶ Poliisin tuli siis edelleen edustaa ihanteellista normaaliutta, vaikka perustelut olivatkin jonkin verran muuttuneet vuodesta 1944.

Älykkyys oli ensimmäinen testeillä mitattava psyykinen ominaisuus.

125 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 5–6, 12, 17.

126 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 30.

Älykkyyttä mittaavan kehitystaso- tai -asteajattelun kehittivät alun perin ranskalaiset tutkijat Binet ja Simon 1900-luvun alussa. Älykkyystestauksen tarkoitus oli luokitella lapsia sen mukaan, vastasiko heidän henkinen ikänsä heidän fyysistä ikäänsä. Jos henkinen ikä oli fyysistä ikää jäljessä, lapsi luokiteltiin jälkeenjääneeksi.¹²⁷ Älykkyystestaaminen oli siten normalisoiva tekniikka, jossa yksilöä verrattiin oman verokkiryhmänsä perusteella muodostettuun normaaliin. Suomessa älykkyystestejä käytettiin ensin sen määrittelemiseen, tarvitsiko lapsi siirtää erityisluokalle¹²⁸, mutta pikku hiljaa niistä tuli osa rotuhygieenistä projektia, jossa ”normaalit” ja ”epänormaalit” eroteltiin toisistaan ”terveen kansakunnan” suojelemiseksi. Pahimmassa tapauksessa ”jälkeenjääneisyys” oli este avioliitolle tai johti pakkosterilisaatioon.¹²⁹

Älykkyystestaus ja muut uudet psykologien käyttämät työkalut, kuten normaalijakauman keksiminen, mahdollistivat yksilöllisten ominaisuuksien pelkistämisen yksinkertaiseen, kvantifioitavaan muotoon sekä tiedon keruun laajoilta ihmisjoukoilta. Normalisointi ja standardisointi tekivät ihmisyksilöistä laskettavia ja käsiteltäviä. Siten ne soveltuivat hyvin modernin yhteiskunnan kehittyvien instituutioiden tarpeisiin.¹³⁰ Ensimmäisen maailmansodan yhteydessä älykkyystestejä kehitettiin erityisesti armeijan massatestauksen tarpeisiin. 1900-luvun alkupuolella alettiin myös

127 Axelsson, 2007, 55–56.

128 Jauhiainen ja Kivirauma, 1997, 627–628.

129 Vuodesta 1929 avioliittolaista lähtien mielisairaus ja tylsämielisyydet olivat esteitä avioliitolle, ja vuoden 1935 sterilisaatiolaissa pakollinen sterilisaatio ulotettiin ”mentaaliselältä iältään” alle 14-vuotiaisiin. Vuosien 1935–1955 välillä steriloiduista 58,6 prosenttia oli ”henkisesti jälkeenjääneitä”. Hietala, 2005.

130 Rose, 1988, 191–195.

kehittää erilaisia persoonallisuustestejä. Erityisesti 1930- ja 1940-luvut olivat suurten persoonallisuusteorioiden aikaa, jolloin ihmisen persoonallisuutta pyrittiin selittämään yleispätevillä teorioilla. Toisen maailmansodan jälkeen kiinnostus kohdistui enemmänkin lahjakkuuden tekijöihin ja erityistaitoihin, mikä edesauttoi kykytestien ja erilaisten ammatillisten testien kehittämistä.¹³¹

Nykyään soveltuvuustesteillä tarkoitetaan tietynlaista testausta kokonaisuutena, joka koostuu erilaisista testeistä, kuten älykkyys-, persoonallisuus- ja kiinnostustesteistä.¹³² Persoonallisuustestit voidaan jaotella karkeasti psykometrisiin ja projektiivisiin testeihin, joista ensimmäiset hyödyntävät tilastollisia menetelmiä ja jälkimmäiset nojaavat enemmän psykologin ammattilaisena tekemään henkilökohtaiseen tulkintaan.¹³³ Kolmas tapa jaotella testit on erotella ne poisulkeviin sekä ihanteellisia ominaisuuksia etsiviin testeihin. Ensiksi mainituilla on pyritty karsimaan kaikkein ongelmallisimmat yksilöt heti alkuvaiheessa, jälkimmäisillä on puolestaan haettu sopivimpia hakijoita.¹³⁴

Psykologisesta testaamisesta tuli vähitellen myös poliisivalintojen työkalu. Kansainvälisesti tarkasteltuna psykologisten työkalujen ja alan tutkimuksen käyttö poliisitoiminnassa on kasvanut käytännössä olemattomasta lähes yleismaailmalliseksi melko lyhyessä ajassa, 1960-luvul-

ta lähtien.¹³⁵ Kuten Janssonin osiosta ilmenee, vuoden 1944 toimikunnan esittämien älykkyys- ja luonnetestien käyttö alkoi Suomessa liikkuvassa poliisissa jo 1940- ja 1950-luvuilla. Poliisiopistoa varten psykologisten testien käyttöönottoa selvitettiin ilmeisesti ensimmäisen kerran vuonna 1963, kun sisäasiainministeriö tilasi osana isompaa poliisitutkimuksen hanketta Martti Konttiselta pro gradu-tutkielman psykologisten testien käyttömahdollisuudesta poliisivalintojen perustana. Tutkimuksessa verrattiin erilaisia testattavia kykyjä ja persoonallisuuden piirteitä oppilaiden myöhempään menestykseen poliisiuralla.¹³⁶

Älykkyys- ja persoonallisuustestit vakiintuivat valintakokeen käyttöönoton myötä kiinteäksi osaksi poliisikokelaiden valintaa. Vuodesta 1973 ainakin vuoteen 1986 koe säilyi suhteellisen samanlaisena. Siinä oli sekä älykkyyttä mittaava testi että persoonallisuustesti. Persoonallisuustesteissä käytettiin ainakin kahta testiä, Warteggin testiä ja Cattellin testiä.¹³⁷ Ensimmäinen on poisulkeva projektiivinen testi, eli se perustui psykologin arvioon ja sillä pyrittiin karsimaan kaikkein ongelmallisimmat tapaukset pois hakijoista. Poliisikoulussa sitä käytettiin ilmeisesti lähinnä tunnistamaan mielenterveyden häiriöitä. Jälkimmäinen on puolestaan psykometrinen ja ihanteel-

135 Weiss, 2010, 5.

136 Konttisen mukaan poliisiyössä tarvittiin erilaisia kykyjä ja persoonallisuuden piirteitä, joita olivat ainakin älykkyys (vähintään keskitasoinen), objektiivisuus, organisaatiokyky, huomiokyky, maltillisuus ja kuriin sopeutuminen. Myös sosiaalisuus ja ambitio nähtiin palveluammattissa suotavaksi piirteeksi. Lisäksi ei-toivottuja piirteitä olivat liiallinen tai liian vähäinen uskonnollisuus, liiallinen aggressiivisuus, paranooidiset piirteet, alemmuudentunto ja neuroottisuus. Konttinen, 1963, 1, 20–30.

137 Jalava, 1986, 5, 11.

131 Kuuskorpi, 2014, 40–47.

132 Kuuskorpi, 2014, 45.

133 Ks. esim. Kuuskorpi, 2014, 42.

134 Englanniksi näitä testityyppejä nimitetään käsitteillä "screening out" ja "screening in". Esimerkiksi Lough ja von Treier katsovat, että molempia testityyppejä tarvitaan täydentämään toisiaan optimaalisten tulosten saavuttamiseksi. Lough ja Von Treuer, 2013, 738.

lisiä ominaisuuksia kartoittava testi.¹³⁸

Yhdysvalloissa Simon-Binet-testiä sekä armeijan käyttöön kehitettyä Army Alpha-testiä kokeiltiin poliisien testaamisessa jo varhaisessa vaiheessa, mutta vasta toisen maailmansodan jälkeen psykologisia testejä alettiin käyttää poliisitoiminnassa laajemmin. Weissin ja Inwaldin mukaan poliisivalintoihin osallistuminen oli luonteva laajennus tehtäviin, joita psykologit olivat harjoittaneet armeijan palveluksessa sodan aikana. 1960- ja 1970-luvuilla nousi esiin tarve varmistaa poliisihakijoiden emotionaalinen tasapainoisuus ja ehkäistä väärinkäytöksiä, mutta samalla tehtyjen testien validiteettia kritisoitiin. Esimerkiksi laajasti käytössä ollut MMPI-testiä kritisoitiin siitä, että se oli alun perin luotu psykiatristen sairaaloiden potilaiden testaamiseen, eikä ns. terveiden yksilöiden tarkasteluun. Testejä alettiinkin kehittää ja niiden validiteetista tehtiin runsaasti tutkimusta.¹³⁹

Myös Suomessa alkoi 1980-luvulla keskustelu poliisivalintojen onnistu-

neisuudesta ja testien luotettavuudesta. Kritiikkiä esitettiin niin poliisikoulutuksen piirissä kuin parlamentaarisen poliisikomiteankin toimesta. Parlamentaarinen poliisikomitea moitti esikarsintaa summittaisuudesta ja katsoi, että sen osuutta tuli pienentää. Poliisiipiirin päällikön tai valintalautakunnan arvioille oli annettava aikaisempaa vähemmän arvoa, koska ne eivät olleet vertailukelpoisia eivätkä yhteismitallisia. Poliisiipiirin päälliköiden lausunnot voitaisiin korvata lääneittäin suoritettavilla haastatteluilla, jolloin ne voitaisiin suorittaa yhteisten periaatteiden mukaisesti, mikä tekisi niistä vertailukelpoisempia ja luotettavampia. Mahdollisimman monen oli voitava osallistua valintakokeisiin ja -testeihin.¹⁴⁰

Varsinaisessa valintakokeessa pääpainon tuli komitean mielestä olla kokeilla, jotka *mahdollisimman objektiivisesti ja luotettavasti* mittasivat hakijoiden keskinäistä paremmuutta. Komitea huomautti, että poliisin valintoja varten oli pyrittävä kehittämään *nimenomaisesti poliisialalle soveltuvat testit* yhteistyössä henkilövalintoihin perehtyneiden laitosten ja alan korkeakoulujen kanssa. Objektiivisuus oli tärkeää myös hakijan oikeusturvan kannalta. Komitea moitti myös, että minikäänlaista poliisikokelaiden valintaan liittyvää systemaattista seurantaa ei ollut järjestetty. Siten ei myöskään ollut olemassa tutkimustietoa siitä, miten valinnassa oli onnistuttu ja miten valitut olivat menestyneet. Seurantaa tulisikin jatkossa järjestää esimerkiksi työterveyslaitoksen ja poliisioppilaitosten yhteistyönä. Valintalautakuntiin tulisi valita poliisialaan perehtyneiden lisäksi myös henkilövalintoihin, aikuiskoulutukseen ja opetustoimeen perehtyneitä henkilöitä.¹⁴¹

138 Warteggin testi koostuu kahdeksasta nelioista (neljä nelioita vierekkäin kahdessa vaakarivissä), joissa kussakin on valmiina yksinkertainen merkki. Testattavaa henkilöä pyydetään täydentämään kussakin olevassa neliossa oleva merkki piirroksiksi ja kirjoittamaan tämän jälkeen lyhyt kuvaus jokaisesta kuvasta. Tulokinnassa yleinen oletus on, että kyky tarkastella ja vastata testin tarjoamaan stimulaatioon vastaa henkilön käytöstä sosiaalisessa ympäristössä. Cattellin testiillä puolestaan mitataan 16 persoonallisuuden piirrettä, kuten seurallisuutta, älykkyyttä, emotionaalista tasapainoa, johtavuutta, eloisuutta, tunnollisuutta, arkuutta, sensitiivisyyttä, luottavaisuutta, käytännöllisyyttä, välittömyyttä, itseluottamusta, konservatiivisuutta, itsenäisyyttä, minäkuvan ylläpitämistä ja kärsivällisyyttä. Testin kehittäjä Cattell havaitsi, että hänen faktorianalyysillä löytämänsä 16 piirrettä voi ryhmittää viiteen vielä suurempaan persoonallisuuden alueeseen. Cattellin kehittämä testi tunnetaankin yleisemmin nimityksellä Big Five. Kuuskorpi, 2014, 196–204, 229–231; Soilevuo Grønnerød ja Grønnerød, 2012, 476–477; Jalava, 1986, 5, 11.

139 Weiss, 2010, 1–16.

140 KM 1986: 16, 696–697.

141 KM 1986: 16, 16, 696–697.

Myös Sanna-Kaarina Jalava esitti runsaasti kritiikkiä testejä kohtaan vuonna 1986 Poliisikoululle tekemässään tutkielmassa. Hän huomautti, että testatut persoonallisuuden piirteet eivät ennustaneet henkilön varsinaista käyttäytymistä. Hän esitti myös, että poliisin ammatissa tarvittavat valmiustekijät eivät olleet kiveen hakattuja vaan muuttuivat ajan saatossa. Siksi tutkimusten orjallinen seuraaminen ei ollut tarkoituksenmukaista.¹⁴²

Jalava kritisoi valintakoetta siitä, että se ennusti enemmänkin koulutuksessa kuin varsinaista ammatissa menestymistä. Hänen mukaansa pätevyyttä ei voinut juuri ennustaa poliisivalintoihin liittyvillä tekijöillä.

Jalava huomautti myös, että persoonallisuustesteinä käytetyillä Wartegin ja Cattellin testeillä persoonallisuusulottuvuuksien määrittelemine ja varsinkaan pisteyttäminen ei ollut täysin yksiselitteistä. Tästä huolimatta persoonallisuustesteistä saatua alhaista pistemäärää käytettiin karsintaperusteena. Lisäksi Cattellin 16 persoonallisuusosiosta otettiin Poliisikoulun valintakokeessa huomioon vain kuusi, mikä saattoi vääristää testin yhteispistemäärää. Jalava kritisoi myös, että kokeiden haastattelijoilla ei ollut varsinaista ammattihaastattelijan koulutusta. Alan koulutuksen saaneen psykologin tulisi toimia itse haastattelijana tai vähintäänkin osallistua arviointiin.¹⁴³

Henkinen normaalius ja älykkyys ovat edellytyksiä poliisiuralle pääsemiseksi. Kuva on valintakokeen kirjallisesta osiosta, tarkka vuosi tuntematon. *Poliisimuseo*

142 Jalava, 1986, 1, 5, 11.

143 Jalava, 1986, 67–68.

Kritiikin seurauksena persoonallisuus- ja älykkyystestestauksen kehittämistä jatkettiin edelleen poliisikoulutuksen piirissä. Esimerkiksi vuonna 1996–1997 poliisikoulu selvitti yhteistyössä Tampereen yliopiston psykologian laitoksen kanssa valintakokeiden eri osien sisällöllistä johdonmukaisuutta, yhteyttä toisiinsa sekä kokonaispistemääriä. Erityisesti tarkasteltiin persoonallisuuden arviointimenetelmiä.¹⁴⁴ Seuraavana vuonna valintakoehaastattelussa otettiin myös käyttöön lomake haastattelun dokumentoitavuuden ja päätösten perusteltavuuden parantamiseksi. Lisäksi haastattelijoille jaettiin ohjekirja haastattelun suorittamisesta ja järjestettiin lyhyt opastus haastattelun suorittamisesta.¹⁴⁵

Vuonna 2018 henkilökohtaisen soveltuvuuden arvioinnissa hyödynnettiin ”yleisesti käytettyjä ja turvallisuusalan arviointitarpeisiin kehitettyjä testejä ja kartoituksia sekä muita kirjallisia tehtäviä”. Arviointi sisälsi lisäksi ”yksilö- ja ryhmätehtävissä sekä haastattelussa hakijasta saadut *havainnot ja vaikutelmat*”. Psykologisessa osiossa arvioitiin muun muassa hakijan *tasapainoisuutta, ongelmanratkaisuvalmiuksia, vuorovaikutus- ja yhteistyövalmiuksia* sekä ”poliisin työssä tarpeellista kykyä *ottaa vastuuta käytännön tilanteiden ohjaamisesta ja johtamisesta*”. Haastattelussa arvioitiin muun muassa hakijan *motivaatiota, itsetuntemusta* ja poliisialan tuntemusta sekä ymmärrystä alan erityisyydestä ja vaatimuksista. Lisäksi arvioitiin hakijan *asenteita* sekä *suhtautumista* työelämään ja työkyvyn ylläpitämiseen. Yksilö- ja ryhmätehtävässä arvioidaan hakijan kykyä *itsenäiseen* työskentelyyn, *analyttisyyttä, esiintymisvalmiuksia* sekä *yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja*.¹⁴⁶

144 Poliisikoulun toimintakertomus 1996, 9.

145 Poliisikoulun toimintakertomus 1997, 12–13.

146 Poliisi (AMK) valintaperusteet 23.1.2018 alkaen, 6–9.

Älykkyys on siten edelleen keskeinen poliiseilta vaadittava ominaisuus, mikä käy ilmi jo ruotsalaisten tutkijoiden kuvaamasta älykkään, sosiaalisen ja edustavan poliisin ihanteesta. Älykkyuden merkitys on kuitenkin jossakin määrin muuttunut. Staattisen ominaisuuden sijaan siitä on tullut enemmän jonkinlainen taito tai valmius, jota voi opiskella. Uudenlaiseen älykkyteen liitetään itseenäinen ajattelu, halu kehittyä, empatia ja kyky ymmärtää toisia ihmisiä.

Fyysinen normaalius: terveys ja pituus

Poliiseilta on perinteisesti vaadittu myös keskimääräistä parempia fyysisiä ominaisuuksia: pituutta, kuntoa ja terveyttä. Pituusvaatimus on yksi esimerkki normalisoivasta tekniikasta, sillä poliisien ihannepituus perustui väestön keskimääräisen pituuden ylittämiseen. Pituusvaatimukseksi asetettiin jo vuonna 1929 170 senttimetriä. Pituusvaatimusta perusteltiin poliisin auktoriteetilla ja uskottavuudella: miesten keskipituus oli vuonna 1926 171 cm, ja poliisimiehen ”kuntoisuuteen” kuului, että hän oli ulkonaiselta olemukseltaan ”reippaan näköinen ja arvontoa herättävä”. Ratsupoliisi oli ilmeisesti riittävän arvovaltainen jo satulassa istuessaan, sillä heidän suhteensa komitea katsoi ”luonnollisesti” olevan syytä tehdä poikkeus tästä vaatimuksesta.¹⁴⁷

Vuoden 1969 poliisiasetus merkitsi kelpoisuusnäkökulmasta standardisoinnin huippua, jossa pitkään kaavailut tiukemmat vaatimukset viimein toteutuivat. Poliisin järjestelykomitea oli ehdottanut jo vuoden 1964 mietinnössään pituusvaatimuksen nostamista 175 senttimetriin, mutta tämä toteutui vasta

147 KM 1926: 7, 31.

poliisiasetuksessa. Vuodesta 1973 alkaen naisten kohdalla voitiin tehdä poikkeus pituusvaatimuksista, mikä mahdollisti paremmin naisten toimimisen poliisina, mutta samalla vahvisti käsitystä miehestä poliisiin normaalina.¹⁴⁸

Koulutusvalintatyöryhmän vuoden 1978 mietintö kuvaa kiinnostavasti näkemyksiä poliisille asetettavista normaaliuden vaatimuksista sekä sukupuolen merkitystä tässä asetelmassa. Työryhmä ehdotti poliisiin pituusvaatimusta nostettavaksi 178 senttimetriin ja naispoliisien pituusvaatimukseksi asetettavan 168 senttimetriä. Työryhmän mukaan poliisimiehen pituudella poliisitehtävissä oli ilmeinen *psykologinen* merkitys. Lisäksi voimankäyttötilanteissa ja väkijoukossa pituus sekä raajojen ulottuvuus olivat merkittäviä tekijöitä siitä huolimatta, ettei pituus yksin ratkaissut fyysistä suorituskykyisyyttä. Mietinnössä viitattiin vuonna 1974 julkaistuun artikkeliin, jonka tutkimustulosten mukaan pitkiin poliiseihin kohdistui vähemmän väkivaltaa, heillä oli pienempi todennäköisyys saada vammoja, he turvautuivat harvemmin aseeseen ja yleisö teki heistä vähemmän valituksia kuin lyhemmistä poliisimiehistä. Lisäksi *rikollisten keskipituus* oli noin 177, 8 cm.¹⁴⁹

Pituudella oli siten työryhmän mielestä merkitystä poliisiin uskottavuuden kannalta, mutta rivien välistä voi tulkita, että pidempien poliisien katsottiin olevan myös parempia poliiseja. Työryhmä katsoi myös, että koska miesten suorituskyky oli keskimäärin korkeampi kuin naisten ja rikolliset olivat yleensä miehiä, soveltuu valtaosa poliisiin tehtävistä paremmin

miehille kuin naisille. Naisia tuli siten rekrytoida ensisijaisesti tarpeen mukaan ja sellaisiin riittävän suuriin poliisiyksiköihin, joissa heille oli mahdollista luoda tarkoituksenmukaiset toimenkuvat.¹⁵⁰

Kiinnostava muutos tapahtui vuonna 1985, kun pituusvaatimus poistui asetus tekstistä. Tämä ei nimittäin merkinnyt sitä, että pituusvaatimus olisi poistunut valintakriteereistä, sillä se sisällytettiin hakijan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin sisäasiainministeriön ohjeessa. Kaiken lisäksi vaatimus itse asiassa nousi, sillä ministeriön ohjeen mukaan koulutukseen valittavien tuli olla vähintään suomalaisten *tilastollista keskipituutta*. Vuonna 1985 tämä oli 178 cm.¹⁵¹ Muodollisesta asetustasolla määritellystä normaalipituudesta siirryttiin siten jatkuvaan tilastollisesti väestön kautta määrittyvään normaaliin. Pituusvaatimus poistui lopullisesti vuonna 2005, uuden poliisikoulutuslain säätämisen jälkeen. Sitä ennen vaatimus oli naisilta 165 cm ja miehiltä 175 cm.¹⁵²

Pituus liittyi, tai ainakin sen katsottiin liittyvän poliisiyksilön fyysiseen suorituskykyyn. Fyysisen suorituskyvyn taas nähtiin olevan poliisin välttämätön ominaisuus. Aihetta on Suomessa lähestytty toisesta näkökulmasta kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa yleisen fyysisen kunnon mittaaminen on katsottu syrjiväksi, ja valinnoissa käytettyjen testien on täytynyt liittyä suoraan tehtävään työhön.

Fyysisiä testejä on pääosin kahdentyyppisiä. Ensimmäisen tyyppin testeissä mitataan hakijoiden yleistä kuntoa, voimaa ja ketteryyttä eli ”abstrakteja fyysisiä ominaisuuksia” esimerkiksi leuanveto- ja

148 KM 1964: B 103, 44–45. KM 1967: B 9, 10, 39; Poliisiasetus (119/1969); Asetus poliisiasetuksen muuttamisesta (163/1973).

149 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 34–35.

150 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 34, 40–42.

151 Poliisiasetus (737/1985); Laitinen, 2005, 13.

152 ”Poliisikouluun valittavien pituusvaatimus poistuu.” Turun Sanomat, 10.5.2005.

juoksutesteillä. Toisessa testityypissä pyritään simuloimaan mahdollisia poliisityö-
sä vastaan tulevia tilanteita, kuten epäillyn
kiinniottamista tai tiedottoman pelasta-
mista vedestä, eli testataan suoriutumista
työhön suoraan liittyvissä tehtävissä.
Jälkimmäisissä testeissä on usein käytetty
fyysisiä apuvälineitä, kuten esteratoja tai
nukkeja. Huolimatta pyrkimyksestä syrji-
mättömyyteen molemmat testityypit ovat
joutuneet myös kritiikin kohteeksi, sillä
huomattavan pieni osa naisista selviytyi
niistä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa 1970-
ja 1980-luvun vaihteessa nostetuissa
oikeusjutuissa useampi tuomioistuimien totesi
käytetyt työsuoritteisiin perustuvat testit
syrjiviksi, sillä niissä ei osoitettu riittävän
selvää yhteyttä mittareiden ja käytännön
poliisitehtävien välillä.¹⁵³

153 Gaines, Falkenberg ja Gambino, 1993, 51–54;
Anderson, Plecas ja Segger, 2001, 9–12.

Kritiikin seurauksena Yhdysvalloissa
siirryttiin testaamisessa ”terveysperus-
taiseen” kuntokarsintaan, jossa yleisten
kuntotestien tuloksia verrattiin oman
ikäryhmän ja sukupuolen tuloksiin: tietyn
tason ylittävä hakija määriteltiin *terveek-
si*. Terveys nähtiin siis tässä artikkelissa
käytettyä käsitettä käyttäen ihanteellise-
na normaalina. Vakioinnin tarkoitus oli
poistaa syrjintä iän tai sukupuolen perus-
teella. Sukupuolen tai ”rodun” mukaan
vakioitujen normien käyttö kiellettiin
kuitenkin vuoden 1991 Civil Rights Actin
myötä. Lisäksi vuoden 1990 Americans
with Disabilities Act (ADA) kielsi syrjin-
nän vammaisuuden perusteella. Hakijan
sai karsia vain, jos hän oli kykenemätön
suoriutumaan olennaisista työtehtävistä
(*essential functions*), muussa tapauksessa
hänelle oli mahdollisuuksien mukaan jär-
jestettävä työntekeä edesauttavat olo-

Hyvää fyysistä
kuntoa on pidetty
poliisimiehen
tärkeänä
ominaisuutena.
Liikuntatunti
vauhdissa
Poliisiopistossa
1960-luvulla.
Poliisimuseo

suhteet (*reasonable accommodations*). Ei kovin yllättäen myös ADA teki mahdolltomaksi tämän kaltaiset testit, sillä niissä mitattiin hakijoiden ”terveyttä” eikä suoraan kykyä selviytyä olennaisista työtehtävistä.¹⁵⁴ Ongelmaa on pyritty ratkaisuun luomalla simulaatiotestitilanteita, joiden yhteys käytännön työtilanteista suoriutumiseen olisi mahdollista osoittaa. Tämän onnistumisesta on erilaisia näkemyksiä tutkijoiden parissa.¹⁵⁵

Suomessa lähestymistapa asiaan on ollut erilainen. Käytössä ovat olleet sukupuolen mukaan (ainakin osittain) kompensoidut yleisluontoiset kuntotestit. Ne ovat lähempänä yllä mainittuja ”terveystestejä”. Vuoden 1978 koulutusvalintatyöryhmä esitti jopa muodolliseksi kelpoisuusvaatimukseksi, että poliisitoimeen valittavan tulisi olla myös fyysiseltä suorituskyvyltään poliisitoimeen sopiva. Fyysisen suorituskyvyn osalta tuli ensin määritellä suorituskyvylle *minimiraja*, joka hakijan oli täytettävä voidakseen tulla hyväksytyksi karsintakokeessa. Lisäksi minimirajan ylittäneille tuli antaa valinnassa pisteitä fyysisestä suorituskokeesta.¹⁵⁶

1970-luvulla fyysisestä kokeesta, johon sisältyi Cooperin testi, leuanveto, vauhditon pituushyppy ja käsivarsien ojentajalihasten voimaa mittaava koe, ei annettu valintapisteitä, mutta se saattoi muodostua hylkääväksi karsintaperusteeksi.¹⁵⁷ 1980-luvulla fyysisistä ominaisuuksista katsottiin tärkeiksi *poliisille sopiva ruumiinrakenne* ja *ulkoinen olemus* sekä hyvä kunto. Lisäksi fyysisen

suorituskäytännön säilyttämistä liikunnallisella aktiivisuudella nuoruusvuosien jälkeenkin ja alalle päästyä pidettiin tärkeänä.¹⁵⁸

Vuonna 1990 käytössä oli kuntotesti, joka oli yhdistelmä yleistä ja työtilannetta simuloivaa koetta: siihen sisältyi nukenkanto, ketteryyssko (juoksurata), penkkipunnerrus, vauhditon pituushyppy, leuanveto ja 1500 metrin juoksu. Naisille oli joissakin osioissa eri minimisuoritusvaatimukset, ja naisilta vaadittiin vähimmäissuorituksena minimivaatimuksen saavuttamista kolmessa pakollisessa osiossa, kun miehiltä vaadittiin neljässä. Pisteytyskaalat (ja sitä kautta maksimipisteet) olivat silti molemmilla samat.¹⁵⁹ Vuonna 2018 kuntokokeen tavoitteena on varmistaa hakijoiden ”fyysisten ominaisuuksien perusvalmiudet” ja arvioida, onko hakija kunnoltaan ”sellaisella vähimmäistasolla, että hän selviytyy tutkintokoulutuksesta ja myöhemmin poliisin työstä”. Testeissä mitataan uimataittoa, voimaa (leuanveto ja penkkipunnerrus), ketteryyttä (juoksurata) ja kestävyyttä (1500 metrin juoksu). Ketteryyss- ja kestävyystesteissä on eri aikarajat naisille ja miehille, voimatestissä vastuksena on oma paino. Esteettömyydestä eli soveltuvista järjestelyistä ei ole mainintaa fyysisen vammaisuuden osalta.¹⁶⁰

Näyttäisi siten kaiken kaikkiaan siltä, että vaikka nykyään poliisien halutaan ensisijaisesti pystyvän toimimaan yhteistyökykyisesti ja neuvotellen, tulisi jokaisen heistä silti hakuvaiheessa edelleen täyttää tietyt fyysiset vaatimukset voimankäyttötilanteista selviämiseksi.

154 Gaines, Falkenberg ja Gambino, 1993, 54–57.

155 Anderson, Plecas ja Segger, 2001, 12–23; Lonsway, 2003, 244–248.

156 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 34, 40–42.

157 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 10.

158 KM 1986: 16, 694.

159 Valintaperusteet ja hakumenettely poliisin peruskoulutukseen, 1990, 7.

160 Poliisi (AMK) valintaperusteet 23.1.2018 alkaen, 7–8, 11.

Normaalius vaatimuksena tietyn keskitason ylittämiseen ei ole siten ytimeltään muuttunut tarkasteltavalla ajanjaksolla.

Paitsi riittävää fyysistä kuntoa ja pituutta, terveyttä on yleisemminkin edellytetty poliisiksi haluavilta. Terveys määriteltiin vuoden 1929 poliisiasetuksessa yleisenä sopivana terveydentilana sekä normaalina näkö- ja kuulokykynä. Nämä piti todistaa lääkärintodistuksella.¹⁶¹ Myös terveydentilalle sekä näölle ja kuulolle asetetut vaatimukset tarkoittivat tietyn tason ylittämistä. Vuonna 1944 toimikunta esitti sopivuuden arvioimiseksi erityisen poliisilääkäriin arviota. Paikalliset lääkärit olivat toimikunnan mukaan toisinaan antaneet poliisitoimeen pyrkiville riittämättömän tarkastuksen nojalla todistuksia siitä, että he ovat terveydentilaltaan poliisitoimeen sopivia, mutta jälkepäin oli sitten osoittautunutkin, että konstaapeleiksi päässeissä oli *vikoja ja tauteja*, joita ei ollut pintapuolisessa tarkastuksessa havaittu.¹⁶² Vuonna 1978 vaatimuksia näöstä sekä kuulosta tarkennettiin, ja lisäksi säädettiin uusi vaatimus normaalista värinäöstä.¹⁶³

Parlamentaarinen poliisikomitea huomautti vuoden 1986 mietinnössään, että hakemukseen liitettävä lääkärintodistus ei aina antanut riittäviä eikä luotettavia tietoja poliisikokelaaksi hakeutuvan

todellisesta terveydentilasta. Käytännössä hakija oli lääkärin arvion mukaan lähes aina sopiva poliisitoimeen. Tavoitteena olikin pidetty, että ”hakijoihin voitaisiin kohdistaa nykyistä tehokkaampi terveyskontrolli esimerkiksi karsintakokeen yhteyteen liitettävän lääkärintarkastuksen muodossa”.¹⁶⁴ Komitealla oli siten vastaava huoli poliisiorganisaation ulkopuolisten lääkäreiden osaamisesta kuin vuoden 1944 toimikunnalla.

Vuonna 1999 alettiin edellyttää Poliisikoulun kustantamaa terveystarkastusta, joka tuli pakolliseksi valintakokeen hyväksytyksi suorittaneille ennen johtajan päätöstä koulutukseen hyväksymiseksi. Tämän lisäksi hakijat toimittivat edelleen lääkärinlausunnon hakemuksen liitteenä. Tavoitteena oli ehkäistä sellaisten hakijoiden valikoituminen koulutukseen, joiden poliisikoulutuksen omat työterveyshuollon lääkärit eivät terveydellisten seikkojen vuoksi arvioineet selviytyvän poliisiin ammatissa.¹⁶⁵ Vuonna 2000 terveystarkastukseen otettiin huumeselonta.¹⁶⁶ Pitkään esitetystä kritiikistä huolimatta ulkoisesta lääkärintodistuksesta luovuttiin vasta vuonna 2001, jolloin se korvattiin hakijan itse antamalla terveys selvityksellä.¹⁶⁷ Uudistuksen teki vihdoin mahdolliseksi koulutuksen järjestäjän tarjoama oma terveystarkastus, jossa voitiin varmistua lääkäreiden riittävästä, juuri poliisialalle soveltuvasta osaamisesta.

161 KM 1926: 7.

162 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 7.

163 Vuoden 1978 asetuksessa terveydentilaa koskeva 4 momentti muutettiin kuulumaan siten, että hakijan tuli olla ”lääkärintodistuksen mukaan yleiseltä terveydentilaltaan poliisitoimeen sopiva, ja näkövyölyltään sellainen, että kummankin silmän näkökyky on ilman silmälaseja vähintään 0,5 eikä väriaisti ole olennaisesti heikentynyt, sekä kuulokyvyltään sellainen, että hän kuulee kummallakin korvalla tavallisen puheäänänen vähintään neljän metrin etäisyydeltä”. Asetus poliisiasetuksen muuttamisesta (801/1978).

164 KM 1986: 16, 692–693.

165 Poliisikoulun toimintakertomus 1999, 16.

166 Poliisikoulun toimintakertomus 2000, 6.

167 Poliisikoulun toimintakertomus 2001, 9.

POLIISIMIEHEN

on virassaan

ja yksityisessä elämässään

käyttäytyttävä niin, ettei

poliisikunnan arvo siitä kärsi.

ITSENÄISYYDEN JA KURINALAISUUDEN VÄLINEN JÄNNITE

Poliisin kaksijakoisesta roolista nouseva itsenäisyyden ja kurinalaisuuden välinen jännite hallitsi poliisin ihannetta kautta tarkasteltavan ajanjakson. Tarkastelen tässä osiossa, miten tämä jännite näkyi komiteamietinnöistä välittyvissä poliisi-ihanteissa sekä poliisikoulutuksen kurinpidollisissa käytännöissä.

Ihanteiden ja käytäntöjen välillä oli selvä katkos erityisesti 1980-luvulla. Samaan aikaan kun opetussisällöissä korostettiin poliisi-ideaalina itseohjautumista ja ammattietiikkaa, kutsuttiin poliisikoulutukseen osallistuvia oppilaitseja, eikä heillä ollut edustajaa oppilaitosten johtokunnissa. Oppilaat asuivat sisäoppilaitoksessa, jossa he eivät saaneet päättää täysin omasta vapaa-ajastaan. He eivät saaneet lukita huoneidensa ovia, ja opettajat saattoivat tehdä asuntolaan tarkastuskäyntejä. Poliisikoulun johtaja muistutteli vielä 1990-luvun alussa opettajia

näiden valvontavastuusta ja teroitti, että luokkaan ei saanut tuoda virvokkeita ja että pulpettien päällykset oli tyhjennettävä. Kuri kuitenkin lieveni pikku hiljaa, ja poliisikoulutuksessa olevat saivat enemmän päätösvaltaa sekä oman vapaa-ajansa että kouluympäristönsä suhteen.

Itsekurista itsemotivaatioon

Tarkasteltavan jakson alussa, vuoden 1944 toimikunnan jättäessä mietintönsä, itsenäisyyden ja kurinalaisuuden välinen jännite pyrittiin ratkaisemaan ihanteellisen sotilaallisen maskuliinisuuden avulla. Jännite oli lähtöisin poliisin roolin kaksijakoisuudesta, jossa poliisin tuli olla samaan aikaan sekä käskijänä että käskettävänä. Näin ollen poliisin tuli osoittaa rohkeutta ja oma-aloitteisuutta, mutta samalla hänen tuli kuitenkin toimia kurinalaisesti ja tottelevaisesti ja sopeutua poliisijohdon sopivaksi katsomaan arvomaailmaan. Organisaatio, jonka katsottiin parhaiten varustavan hakijoita

tällaiseen rooliin, oli armeija. Toimikunta esittikin aliupseerikoulua pohjavaatimukseksi poliisitoimeen ottamiselle.

Toimikunnan mielestä aliupseerikoulun käyminen oli osoitus sellaisesta *keskimääräistä paremmasta kansalaiskunnosta*, jota poliisitoimen haltijalta välttämättömästi vaadittiin. Aliupseerikoulutuksen saaneet olivat toimikunnan kokemuksen mukaan sekä tietopuolisesti että käytännöllisesti muita etevämpiä, ja koulussa kehitettiin oppilaissa *johtamiskykyä, hyvää kuria ja järjestystä, moitteetonta esiintymistä*: ominaisuuksia, joita *juuri poliisilta* vaadittiin.¹⁶⁸ Poliisiksi pyrkivällä tuli olla sellaisia *henkisiä kykyjä ja luonteenominaisuuksia*, joita poliisitoimi välttämättä edellytti. ”Niinpä poliisimiehellä tulee esimerkiksi olla *huomio- ja aloitekykyä, kekseliäisyyttä, rohkeutta, kykyä itsehillintään*, mutta kuitenkin sellaista *päätäväisyyttä ja käskijäluonnetta, jota muut ihmiset kunnioittavat*, y.m.s. ominaisuuksia.”¹⁶⁹

Samalla kun palvelukseen haluttiin eteviä, älykkäitä ja kyvykkäitä johtamiskoulutuksen saaneita henkilöitä, eivät he silti saaneet olla liian kokeneita ja itsevarmoja. Tämä näkyi siinä, että toimikunta halusi laskea koulutuksen ikärajoja. Alaikärajaa esitettiin laskettavaksi, koska ”yleensä nuorukainen oli jo 21-vuotiaana niin hyvin henkisesti kuin ruumiillisestikin siksi *kypsynyt*”, että hänet voitaisiin ottaa poliisiin palveluksen. Myös yläikärajan laskemista esitettiin, sillä toimikunnan mielestä miehissä, jotka ehkä jo muilla aloilla epäonnistuttuaan varsin myöhäisellä iällä antautuivat poliisialalle, oli jo siinä määrin *jäykkyyttä*, että heidän oli *vaikeata sopeutua*

poliisikoulutukseen.¹⁷⁰

Foucault’n käsitteitä käyttäen toimikunta halusi poliisikokelaiden olevan paitsi hyödyllisiä (*utile*) myös kesyjä tai koulittavia (*docile*).¹⁷¹ Toimikunnan mieltä haluttiin palvelukseen kehityskelpoista, virheetöntä muokattavaa massaa (ainesta), jolla oli lähtökohtaisesti oikeansuuntaiset arvot poliisialalle ja josta saatettiin kouluttaa keskitetyssä poliisikoulutuksessa poliisijohdon oikeanlaisiksi katsomia yleispoliisimiehiä, jotka katsoivat olevansa ensisijaisesti poliiseja, toissijaisesti oman yksikkönsä tai lääninsä edustajia. Armeijan käyneet henkilöt olivat sopivia poliisialokkaita, sillä he olivat altistuneet armeijassa sosialisatiolle, jonka tarkoitus oli uudelleen kouluttaa heistä oikeanlaisia mieskansalaisia.¹⁷² Kurinalaisuuden ja itsenäisyyden välinen jännite pyrittiin siten ratkaisemaan tietynlaisen maskuliinisuuden avulla.

Mietinnön mieskuvan voi sanoa pitkälti vastanneen valkoisessa Suomessa sisällissodan jälkeen muotoutunutta miesihannetta, jota esimerkiksi Ahlbäck on tutkinut. Ahlbäckin mukaan maskuliinisuuden normit yhdenmukaistuivat erityisesti sisällissodan ja asevelvollisuuden myötä. Suomalaisen miesihanteen kehityksessä näkyivät eurooppalaiset sukupuolijärjestelmän muutokset ja erityisesti sukupuolijärjestyksen polarisoituminen, jossa naisten ja miesten roolit erkaantuivat. Murroksen taustalla olivat kaupungistumista seurannut maatalouden väheneminen elinkeinona, keskiluokkaistuminen, asevelvollisuusarmeijan kehittyminen ja nationalismin nousu.

168 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 6.

169 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 7.

170 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 6–7.

171 Ks. määritelmät tämän artikkelin johdannosta.

172 Sosialisatiosta armeijassa ks. Ahlbäck, 2014, 6, 10, 25–26.

Keskiluokkainen miesihanne rakentui itseä suuremman tarkoituksen palvelemisen kautta erotuksena vanhemmasta aateliston mieskunnista, joka perustui pikemminkin oman statuksen puolustamiselle esimerkiksi kaksintaisteluihin. Miehekkyyttä alettiin liittää yhteen kurin, sankaruuden, kunnian, kuoleman ja taistelussa uhrautumisen kanssa. 1800-luvun kuluessa sotilaspalveluksesta tuli useassa osassa Eurooppaa osa ”normaalia” mieheyttä, ja samalla se sai ympärilleen jalon patriotismin ja kansalaishyveen auran. Uuden keskiluokkaisen maskuliinisen miehen piirteitä olivat luonteenlujuus, itsekuri, tahdonvoima, moraalinen puhtaus, rohkeus, isänmaallisuus ja hyvä fyysinen kunto. Näistä ominaisuuksista tuli myös yhteisön ja kansakunnan symboleita.¹⁷³

Suomessa sukupuolijärjestyksen polarisoituminen tapahtui suhteellisen myöhään muihin Euroopan osiin verrattuna, vasta sisällissodan jälkeen. 1930-luvulla armeijan johtoon edenneet jääkärikouluttajat kehittivät uudenlaista sotilaskoulutusta, jonka päämääränä oli kouluttaa alokkaista uusia ihmisiä, jotka olisivat valmiita uhraamaan itsensä jalon asian puolesta. Motivaation tuli lähteä sisälteä. ”Preussilainen” sokea totteleminen ei enää riittänyt, vaan ryhmänjohtajan tai sotamiehen oli kyettävä soveltamaan saamiaan käskyjä erilaisiin tilanteisiin. Tahdonvoima, aloitekyky, kekseliäisyys ja luottamus tovereihin olivat keskeisiä uudenlaisen sotilaallisen maskuliinisuuden rakennuspalikoita, joita kuitenkin itsekurin ja vastuuntuntoisuuden tuli hyllyttää.¹⁷⁴ Kyse oli siis tasapainosta: toisaalta piti sopeutua osaseksi hierarkkiseen

käskyorganisaatioon, mutta samalla tuli olla itsenäinen yksilö, joka uhrasi itsensä omasta tahdostaan. Itsekuri oli avainsana tämän saavuttamiseksi.

Sotilaallisuuden ja maskuliinisuuden väliset kulttuuriset yhteydet toimivat sekä kepin että porkkanan lailla: ne tarjosivat yksilölle mahdollisuuden saavuttaa kunniaa ja arvostusta ”tosimiehenä”, mutta samalla ne sisälsivät riskin häpeästä, identiteetin menetyksestä ja mieheyden sosiaalisesta kieltämisestä, mikäli hän ei suostunut mukautumaan. Ihanteellista maskuliinisuutta rakennettiin negatiivisen stereotypian avulla. Miehet, jotka olivat moraalittomia, heikkoja ja nöyristeleviä, olivat samalla yhteiskunnan vihollisia.¹⁷⁵ Maskuliinisuus rakentui samalla vastinpariksi feminiiniselle. Myös toimikunnan muistiossa ihannepoliisikokelas piirtyi selvästi sen tyytymättömyyden varaan, jota muistion laatijat ilmaisivat maaseutupoliisipäällikköiden itsenäisesti palkkaamaa poliiseja kohtaan. Heissä oli ”vikoja ja tauteja”, he olivat ”huonompaa aineesta”, eivätkä he olleet luotettavia.¹⁷⁶

Itsenäisyyden ja koulittavuuden välinen suhde tuli ilmi paitsi valintojen, myös koulutuksen yhteydessä: vaikka henkilöiden tuli olla riittävän kypsiä pystyäkseen itse prosessoimaan ja yhdistelemään tietoa, tuli tämän tapahtua poliisiorganisaation ehdoilla: toimikunta moitti, että sen aikaiset kurssit olivat niin lyhyitä, että tietomäärä oli ollut pakko *ahtaa* oppilaisiin liian nopeassa tahdissa. Koulutuksen oli oltava riittävän pitkä, jotta tärkeimmät asiat tarkoin *juurrutettaisiin* oppilaitten mieliin. Alokaskoulutuksen yhteydessä painotettiin, että kurin ja järjestyksen ylläpitämiseksi oppilaille tuli tarjota

173 Mosse, 1996, 17–39.

174 Ahlbäck, 2014, 11–12, 14–17, 28–29, 67–70, 79–80, 95–98.

175 Ahlbäck, 2014, 6–13, 23.

176 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 3–11.

majoitus ja ruoka.¹⁷⁷ Oppilaita oli helpompi valvoa ja heidän aikataulujaan ja toimintaansa kontrolloida, kun he viettivät suurimman osan ajastaan poliisikoulutuksen tarjoamissa tiloissa. Tätä painotettiin myös vuoden 1926 mietinnössä. Oppilasasuntoloissa oppilaat olisivat päällystön ”suoranaisen silmälläpidon alaisina” ja heitä voitaisiin vapaa-aikanakin totuttaa ”täsmällisyyteen ja järjestykseen.”¹⁷⁸

1970-luvulla jännite itsenäisyyden ja kurinalaisuuden välillä syventyi entisestään, minkä voi tulkita johtuneen poliisin kohdistuvista uusista odotuksista, jotka törmäsivät yhteen vanhojen ihanteiden kanssa. Koulutusvalintatyöryhmän vuonna 1978 jättämässä mietinnössä poliisiyksilöille asettamat vaatimukset kuulostivat ristiriitaisuudessaan lähes mahdottomilta

177 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944, 10, 12, 15.

178 KM 1926: 7, 33.

saavuttaa. Tämä on kiinnostavaa ottaen huomioon, että työryhmä itsekin huomautti, että pohdittaessa hyvän poliisin ominaisuuksia poliisimiehen oli usein edellytetty olevan ”lähes täydellinen yksilö” ja omaavan ”mitä parhaat fyysiset, psyykkiset ja moraaliset ominaisuudet”.¹⁷⁹

Toisaalta poliisitehtävät edellyttivät työryhmän mielestä täysi-ikäisyyttä, henkistä kypsyyttä ja elämäkokemusta. Poliisit joutuivat tekemään itsenäisiä ja nopeita ratkaisuja alati vaihtelevissa tilanteissa sekä toimimaan eri tavalla ajattelevien ihmisten parissa. Siksi poliisikokelaisten valinnassa oli kiinnitettävä huomiota hakijan älykkyyteen, ja myös hyvä muisti oli tärkeä ominaisuus poliisitehtävissä. Samalla poliisimiehen tuli työryhmän mielestä ensisijaisesti kuulua käytännölliseen ihmistyyppiin, joka oli toimiva, voimakas, lujaluonteinen ja *sovinnainen*. Asevelvollisuutta pidettiin edelleen

179 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 31.

Poliisi-ihanne heijasteli pitkään ajatusta sankarillisesta maskuliinisuudesta, jossa mieskunnia samastettiin yhteen sotilaallisuuden ja itsensä uhraamisen kanssa. Kuva on poliisien keskinäisistä urheilukilpailuista 1950–1960-luvulta. *Poliisimuseo*

sopivana esikoulutuksena poliiseille. Asevelvollisuus, etenkin sitä suoritettaessa saatu ”koulutus, kokemus ja kypsyyt” edistivät työryhmän mielestä henkilön suoriutumista poliisitehtävissä.¹⁸⁰

Eikä tässä vielä kaikki. Sovinnaisuutta tasapainottamassa poliisilla tuli olla myös ”sosiaalisen ja älyllisen ihmistyyppin piirteitä” lisäämässä ihmismyönteisyyttä, oma-aloitteisuutta ja kriittisyyttä. Asenteiltaan poliisimiehen tuli olla suvaitsevainen ja demokraattinen, muttei *boheemi* eikä *impulsiivinen*. Hänen tuli olla rauhallinen mutta määrätietoinen, rehti ja lainkuuliainen muttei arka eikä alistuvainen, voimakas, mutta ystävällinen ja kaiken lisäksi tasapainoinen¹⁸¹. Vuoden 1944 mietinnössä poliisin piti toisaalta käskää ja toisaalta olla kouluttavissa, nyt hänen piti edellä mainittujen ominaisuuksien lisäksi olla vielä kriittinen ja sosiaalinenkin. Näyttää siltä, että samalla kun demokratisoituvasta yhteiskunnasta tuli poliisille uusia vaatimuksia, myös vanhoista haluttiin edelleen pitää kiinni.

Vuonna 1986 parlamentaarisen poliisikomitean antaessa mietintönsä valvojana ei ollut enää ainoastaan hierarkiassa ylempi taho, vaan poliisiyksilön tuli myös itse ylläpitää jatkuvasti yhteiskunnalta saamaansa luottamusta. Poliiseja tuli nyt *kasvattaa* sisäistämään poliisin yhteiskunnallisen tehtävän luonne ja yhteistyön merkitystä korostava *demokraattinen ajattelutapa*. Huomiota olisi koulutuksessa kiinnitettävä myös *vastuullisen, asiallisen ja puolueettoman* toimintalinjan omaksumiseen”. Poliisimiehen tulisi olla *oma-aloitteinen ja palvelualtis*, ja hän kantaisi vastuuta oman *ammattitaitonsa* kehittämistä ja *ammattikunnan*

edustajana toimimisesta.¹⁸² Poliisin tuli nyt motivoitua itse toimimaan oikealla tavalla, ei vain opetella noudattamaan käskyjä. Kurinalaisesta koulumisesta oli siirrytty hienovaraisempaan kasvattamiseen, jossa oppilaan omalla toiminnalla ja itsensä motivoimisella oli suuri merkitys sosiaalistumisessa eettisesti toimivaksi ammattimaiseksi poliisiksi.

Poliisikoulun järjestys ohje- ja järjestyssääntöjen muodostamassa kuvassa

Tarkastelen seuraavaksi poliisikoulutuksen kurikäytäntöjä erityisesti järjestyssääntöjen mutta myös ohjesääntöjen antaman kuvan kautta. 1980-luvulta lähtien olen saanut käsiini vain poliisikoulun järjestyssääntöjä, joten Poliisiopistosta saatava kuva jää ajanjakson osalta puutteelliseksi.

Järjestyssääntöjen perusteella poliisikoulutusta voi tarkastella yhtenä modernin yhteiskunnan laitoinstituutioista, joissa käytettiin kurinpitovaltaa laitoksessa olevia kohtaan. Niinpä poliisikoulutuksessa oli paljon yhtäläisyyksiä esimerkiksi suomalaisten sairaanhoitajien koulutuksen kanssa, jota Maria Sarkio on tutkinut väitöskirjassaan. Myös sairaanhoitajakoulutuksessa korostettiin kuuliaisuutta ja itsekuria. Sairaanhoitajaoppilaiden, kuten poliisioppilaidenkin, oli pakko asua oppilaskodissa koulun lähellä. Tämän katsottiin valmentavan heitä sairaalan ”disipliiniin”. ”Kun jokainen sairaanhoitajakuntaan kuuluva oli sisäistänyt samanlaisen itsekurin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ylihoitajien ja ylilääkärien heihin kohdistama valvonta ja toiminnan säätely kävi mahdollisek-

180 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 33, 37–38.

181 Koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 38.

182 KM 1986: 16, 684.

si.” Myös sairaanhoitajakoulutus joutui lopulta vastentahtoisesti sopeutumaan yhteiskunnallisiin muutoksiin, ja osin tämä tapahtui aikaisemmin kuin poliisikoulutuksessa. Esimerkiksi internaateissa ei ollut pakko asua enää vuodesta 1964 alkaen.¹⁸³

1960-luvun murros näkyi myös sillä tavalla, että tällaisia instituutioita kritisoitiin. Poliisikoulutuksen käytännöt muuttuivat kuitenkin melko hitaasti. Järjestyssääntöjen perusteella poliisikoulutuksessa vallitsi pitkään ankara, sotilaallinenkin kuri. Vaikka poliisin uusi ihanne oli neuvotteleva ja teoreettisia aineita osaava sosiaalisesti kyvykäs henkilö, joka motivoitui sisäisesti eikä ulkoisesti, suhtauduttiin kokeilaisiin ja oppilaisiin poliisikoulutuksen järjestyssäännöissä pitkään kohteina, joita piti kasvattaa rooliinsa ankaran ulkoisen kurin avulla ja joihin ei voinut luottaa säatelemättä tarkkaan heidän käyttäytymistään, eleitään, pukeutumistaan ja jokapäiväisiä askareitaan.

Valtion poliisikoulun ohjesäännöt julkaistiin vielä 1940- ja 1950-luvuilla asetuskokoelmassa. Keskeisen pohjan loivat vuoden 1945 poliisiasetus ja samana vuonna julkaistu ohjesääntö. Vuoden 1945 asetuksessa säädettiin, että poliisikoulussa tuli vallita esimerkillinen kuri ja järjestys. Oppilaisiin kohdistuvaa kurinpitovaltaa käytti koulun johtaja ja vakavissa tapauksissa opettajakunta.¹⁸⁴ Vuonna 1946 poliisikoulun ohjesääntöön lisättiin uusi 34 §, jossa edellytettiin, että poliisikoulussa annetuista kurinpitorangeistuksista oli pidettävä rangaistuspäiväkirjaa, josta oppijakson päätyttyä lähetettäisiin nimittävälle viranomaiselle ote

nimikirjaan merkitsemistä varten.¹⁸⁵

Kuri oli poliisikoulussa ankaraa siihen nähden, että esimerkiksi alipäällystöluokalla oli vanhempia konstaapeleita ja päällystöluokalla vielä tätäkin pidemmälle urallaan edenneitä ja vanhempia poliiseja. Koulun vuosikertomuksiin kuului kiinteänä osana ”Kurinpito ja käyttäytyminen”. Siinä kerrottiin, mitä rikkeitä oli tapahtunut ja mihin kurinpitotoimiin opettajakunta oli ryhtynyt toimien johdosta. Rikkeitä raportoitiin harvoin, eikä ulkopuolisilta ollut yleensä tullut valituksia poliisikoulun oppilaiden käytöksestä. Varotoimena oppilaita kuitenkin kiellettiin menemästä Suomenlinnan aliupseerikerholle. Opettajakunnan pöytäkirjoista ilmeni vuodelta 1948 tapaus, jossa oppilaat olivat käyneet aliupseerikerholla ja tämän jälkeen joko ajautuneet tappeluun tai oma-aloitteisesti pahoinpidelleet paikallisia alkoholin vaikutuksen alaisena. Oppilaista yksi oli vanhempi konstaapeli, kaksi tarkastuskonstaapelia ja yksi nuorempi konstaapeli. Yksi oppilaista oli ampunut laukauksen koulun läheisyydessä. Kaikki tapaukseen osallistuneet oppilaat erotettiin.¹⁸⁶

Poliisikoulutuksen muutettua Otaniemeen oppilaitokselle annettiin uusi järjestyssääntö. Se oli huomattavan yksityiskohtainen kokonaisuus. Kaikesta löytyi määräys: käyttäytymisestä oppitunneilla ja yleensä koulun alueella, siisteydestä, kanttiinin, kerhohuoneen ja ruokasalin käytöstä, voimistelusalista ja ampumaradasta, televisiosta, puhelimesta, valojen sammuttamisesta, pyykinvaihdesta ja

185 Sisäasiainministeriön päätös valtion poliisikoulun ohjesäännön sisältävän sisäasiainministeriön päätöksen muuttamisesta (761/1946).

186 KA, Valtion poliisikoulun arkisto: Ca 2, Pöytäkirjat 1947–1963, Poliisikoulun opettajakunnan pöytäkirja, 15.5.1948; Poliisikoulun vuosikertomus 1950, 1951, 1955 ja 1957.

183 Sairaanhoitajiin kohdistetusta kurista ks. Sarkio, 2007, 287, 299–310.

184 Asetus valtion poliisikoulusta (1273/1945).

Sisäoppilaitos mahdollisti sen, että oppilaiden
käytöstä voitiin valvoa myös vapaa-ajalla.
Poliisiopistolaisia Otaniemen asuntolassa
1960-luvulla. *Poliisimuseo*

matkalaukkuvarastosta. Järjestyssäntö oli käsikirjamainen: siinä oli lukuisia sel-laisia kohtia, jotka olisivat voineet olla myös käyttöohjeita tai jotka voisi helposti arkijärjellä ymmärtää. Syntyy vaikutelma, että oppilaisiin ei lähtökohtaisesti luotettu: esimerkiksi lomien tai yksittäiseltä tunnilta poissaolojen anomiseen tuli liittää todisteita loman tarkoituksesta, ja lääkärin määräämät lääkkeet tuli hyväksyttävä poliisiohjaajalla.¹⁸⁷ Ne, jotka pitäisivät kuria yhteiskunnassa, olikin ensin itse kasvatettava kuriin ja järjestykseen.

Järjestyssäntö vuosilta 1961–1962 oli oppilaitoksen ensimmäinen järjestyssäntö koulun muutettua Otaniemeen, mikä selittänee osan sen yksityiskohtaisuudesta ja perusteluista. Myöhemmässä päivämättömässä järjestyssännössä 1960-luvulta yksityiskohtaisuudesta oli hieman tingitty. Järjestyssännöstä ei löytynyt enää taustoittavia arvauseita tai perusteluita. Kokonaisuus oli jaoteltu numeroiduiksi luvuiksi ja pykäliksi, ja se oli siten muodollisempi ja säädosmääsempi kuin edeltävä järjestyssäntö.¹⁸⁸

1970-luvulla opetussisällöt ja näkemykset poliisin roolista muuttuivat, mutta tämä ei juuri näkynyt ohje- ja järjestyssännöissä. Päivät olivat edelleen tarkasti aikataulutettuja, ja kuri oli ankaraa.¹⁸⁹ Kurssikeskuksen perustamisen jälkeen myös sille luotiin oma järjestyssäntö. Kurssikeskuksessa pätevät monin paikoin samat säännöt kuin Poliisiopistossakin.¹⁹⁰ Vuonna 1978 kurssikeskuksen käyttöön saatiin vuokrattua erilliset asuintilat, joille katsottiin tarpeellisiksi luoda oma jär-

jestyssäntö. Kirjeessään Poliisiopiston johtajalle kurssikeskuksen johtaja Esa Meronen huomautti, että oppilaiden asuessa ns. yleisissä opiskelija-asunto-loissa, oli heidän kohdallaan mahdotonta soveltaa erityismääräyksiä.¹⁹¹ Tosin keskuksen järjestyssännössä määrättiin, että sitä sovellettiin myös kurssikeskuksen majoitustiloissa, vaikka ne eivät olisi-kaan kurssikeskuksen yhteydessä.¹⁹²

1970- ja 1980-luvulla kurssikeskuksen järjestyssännöt ylimalkaistuivat samalla kun osia niistä siirrettiin erityisohjeisiin. Esimerkiksi päiväjärjestyksestä ei enää määrätty järjestyssännössä, vaan viikko-ohjelmat ilmoitettiin erikseen ilmoitustauluilla tai kovaäänisillä.¹⁹³ Päivystäjien tehtävistä alettiin antaa tarkempia määräyksiä erikseen sen sijaan, että esimerkiksi päivystyksen alkamisajasta olisi määrätty järjestyssännöissä. Samankaltaisia erityismääräyksiä annettiin myös asuntolaneuvoston, kerroksen edustajan ja huoneiston vanhimman tehtävistä. Poliisikoulun johtaja saattoi lisäksi antaa erillisiä järjestyksen-pitoon, yleiseen siisteyteen ja poliisikoulun omaisuuden käyttöön ja hoitoon liittyviä määräyksiä.¹⁹⁴

Jos oppilas rikkoi järjestyssäntöjä, johtaja voi antaa hänelle suullisen muistutuksen tai muistutuksen päiväkäskyssä. Opettajakunnalla oli valta erottaa oppilas koulusta, mikäli järjestyssäntörikkomus oli törkeä, jos oppilas oli ilmeisesti syy-

187 Järjestyssäntö Valtion poliisikoulun oppilaille, 1961–1962.

188 Poliisiopiston järjestyssäntö, 1960-luku, päivämätön.

189 Poliisiopiston järjestyssäntö, 30.12.1974, 3–14 §.

190 Poliisin kurssikeskuksen järjestyssäntö, 3.6.1975.

191 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisiopiston johtokunnan pöytäkirjat 1969–1981, Kurssikeskuksen johtajan kirje Poliisiopiston johtajalle: Aloitte järjestyssännön vahvistamiseksi oppilasasuntolaa varten, 24.7.1978.

192 Poliisin kurssikeskuksen oppilasasuntolan järjestyssäntö, 20.7.1978 (johtokunnan vahvistama 29.1.1979).

193 Poliisin kurssikeskuksen järjestyssäntö, 3.6.1975.

194 Poliisikoulun järjestyssäntö, 4.3.1986.

listynyt rikokseen tai menetellyt poliisi-asetuksen 26 §:n vastaisesti (poliisimiehen on toimissaan ja yksityiselämässään käyttäydyttävä siten, ettei poliisin arvo siitä kärsi). Vuodesta 1982 alkaen oppilasta oli ennen erottamispäätöstä kuultava, jos sille ei ollut olemassa erityistä estettä. Erottamispäätöksestä oli oikeus tehdä kirjallinen valitus johtokunnalle. Opettajakunta saattoi lievempänä keinona myös keskeyttää oppilaan kurssin tätä kuultuaan, mikäli tämä osoitti ilmeistä kykenemättömyyttä tai haluttomuutta opetuksen seuraamiseen. Opettajakunta saattoi keskeyttää kurssin myös, mikäli sairaus esti menestyksellisen opiskelun. Tällöin opettajakunta voi harkita, voisiko oppilas lukea hyväkseen keskeytyneitä opintojaan.¹⁹⁵ 1990-luvulla päätös oppilaan erottamisesta siirtyi opettajakunnalta johtajalle.¹⁹⁶

Tarkastelen seuraavassa hieman tarkemmin poliisioppilailta odotettua käyttäytymistä ja miten sitä valvottiin poliisikoulutuksen arjessa.

Käyttäytyminen poliisin arvolle sopivalla tavalla

Poliisikoulutuksessa haluttiin opettaa oppilaat ”esittämään poliisia” oikein ja uskottavasti. Yksi tapa toteuttaa tätä oli kontrolloida koulutuksessa olevien eleitä, ilmeitä, pukeutumista ja käyttäytymistä yleisemminkin. Tämä kuvastaa

¹⁹⁵ Poliisioppilaitosten ohjesääntö, vahvistettu 5.11.1982, muutettu 22.8.1984, 53, 55 ja 56 §.

¹⁹⁶ Vielä vuoden 1990 poliisioppilaitosten yhteisessä ohjesäännöstä erottamisvalta kuului opettajakunnalle. Tämän jälkeen oppilaitoksilla oli erilliset ohjesäännöt. Poliisiopiston ohjesääntöjä en ole 1990-luvun osalta saanut käsiini, mutta vuoden 1996 poliisikoulun ohjesäännössä ei ollut mainintaa erottamismenettelystä. Vuoden 2005 poliisikoulun ohjesäännössä päätöksen erottamisesta teki koulun johtaja. Poliisioppilaitosten ohjesääntö, 18.6.1991.

Foucault’n käsittein poliisikoulututusta yhtenä modernin yhteiskunnan instituutiona, joka pyrki kurinpitovallan avulla säätelemään kasvattiensa käyttäytymistä. Ankara kuri ei siten ollut mitenkään yksinomaista juuri poliisikoulutukselle. Esimerkiksi Sarkio on kuvannut sairaanhoitajien oppilaskotia panoptikonina, jossa oppilaat olivat ympäri vuorokauden johtajan valvonnan alaisina.¹⁹⁷

Oppilaat tuli opettaa käyttäytymään sekä virantoimituksessa että vapaa-ajalla moitteettomasti, jotta ”poliisin arvo” ei kärsisi. Jo poliisikoulutuksessa poliisin katsottiin edustavan omaa ammattikuntaansa, ja tämän huono käyttäytyminen saattoi heikentää poliisin arvoa. Poliisiasetuksen säätämisen jälkeen siinä annettu määräys käyttäytymisestä ”poliisin arvolle sopivalla tavalla” sisällytettiin myös järjestyssääntöön.¹⁹⁸ Poliisin arvolle sopiva käyttäytyminen mainittiin siitä lähin jokaisessa läpikäymässäni järjestyssäännössä jossakin muodossa.

Oppilaiden poliisista antaman kuvan merkityksestä saa käsityksen vuoden 1961–1962 järjestyssäännöstä, jossa huomautettiin, että koulun lähettyvillä liikkueissaan koulun oppilaat olivat yleisön erityisen huomion alaisena. Poliisimiesten syyllistyminen liikenneturvallisuutta vaarantavaan menettelyyn, kuten ”parveiluun” koululle johtavalla yleisellä tiellä, oli omiaan vähentämään sitä arvontantoa, jota poliisin tulisi saada osakseen yleisön taholta. Hyvän kuvan ylläpitämiseksi vierailijoille oli riennettävä auliisti tarjoamaan apuaan ja kyselemään, mitä he halusivat, ja heidät oli opastettava heidän haluamaansa paikkaan.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Sarkio, 2007, 301–303.

¹⁹⁸ Poliisiopiston järjestyssääntö, 30.12.1974.

¹⁹⁹ Järjestyssääntö Valtion poliisikoulun oppilaille, 1961–1962.

Seppo Kallio työskenteli 1950–60-luvun vaihteessa vastavalmistuneena poliisina liikkuvan poliisin kansliassa Helsingissä. Yhtenä työtehtävänä hän poseerasi lukuisissa valokuvissa, joilla poliisialokkaita opastettiin muun muassa virkapuvun käyttöön, jalkapartiointiin ja oikeanlaiseen esiintymiseen yleisölle. Kuvat on otettu Helsingissä lähellä Merimiehenkatua.

Partioitaessa tuli esiintyä ryhdikkäästi ja asiallisesti.

Pylväisiin nojailu ei ollut poliisille sopivaa käytöstä.

Poliisimiehen ei ollut sopivaa pitää käsiään taskussa kansalaisten kanssa jutellessaan. *Poliisimuseo*

Opettajan saapuessa luokkaan luokkapäivystäjän oli huudettava ”huomio” ja oppilaiden oli noustava perusasentoon käytävälle. Opettajan kysymyksiin oli vastattava seisaaltaan, puhuttelusanoja ei tarvinnut käyttää opettajan kysymyksiin vastattaessa, mutta opettajaa oma-aloitteisesti puhuttaessa piti aloittaa: ”Herra...”. Oppilaiden oli istuttava ”ryhdikkäänä ja virkeänä oppitunnin aikana”. Opetusta oli seurattava ”tarkkaavaisena ja hiljaa” tai ”muiden työskentelyrauhaa häiritsemättä”. Myös ulkoarjoituksissa ilmoittautuminen tehtiin oppilaiden seistessä perusasennossa. Liikuntakasvatustunnille tuli mennä parijonossa, ja saavuttaessa päivystäjä huusi ”huomio, katse oikeaan päin” ja ilmoitti perusasennossa seisovat oppilaat opettajalle, ellei opettaja vapauttanut tästä velvollisuudesta.²⁰⁰ Määräys seisomaan noususta opettajan luokkaan tullessa ja opettajalle vastatessa sekä perusasennossa seisomisesta poistui Poliisikoulun järjestyssäännöstä vuonna 1986, mutta on silti mahdollista, että näitä käytännössä edellytettiin tämän jälkeenkin.²⁰¹

Vuonna 1990 ja 1992 poliisikoulun johtaja antoi vielä opettajille suunnatut erilliset ohjeet järjestyssäännön noudattamisesta. Opettajien oli kiinnitettävä huomiota siihen, että tunnilta myöhästyneeltä vaadittiin välittömästi tieto myöhästymisen syystä. Oppilaan oli pyydyttävä viittaamalla lupa käyttää puheenvuoro. Lisäksi haluttiin, ettei luokkaan saanut tuoda virvokkeita tai kahvia niiden nauttimisesta puhumattakaan. Luokkien ilmoitustauluille sai kiinnittää vain koulun, oppilaskunnan tai luokan virallisia

200 Järjestyssääntö Valtion poliisikoulun oppilaille, 1961–1962; Poliisiopiston järjestyssääntö, 30.12.1974; Poliisin kurssikeskuksen järjestyssääntö, 3.6.1975.

201 Poliisikoulun järjestyssääntö, 4.3.1986.

tiedotteita. Pulpettien päällykset oli tyhjennettävä koulupäivän päättyessä.²⁰²

Yksi sosialisointi ja vallankäytön muoto oli univormun käyttö. 1960-luvulta lähtien oppilaiden tuli käyttää Poliisiopistossa koulupukua tai oppilaspukua, johon takin ja housujen lisäksi kuuluivat harmaa tai valkoinen paita, tummansininen solmio, tummansiniset tai mustat raidattomat sukat ja mustat kengät.²⁰³ 1970-luvulla linjattiin, että oppilaspuvussa ei saanut esiintyä oppilaitoksen ulkopuolella. Palvelusajan ulkopuolella pukeutuminen oli vapaata, mutta asun tuli olla ”siisti ja asiallinen”.²⁰⁴ Kurssikeskuksessa oppilaat esiintyivät siviiliasussa, mutta tällöin oli soveltuvin osin noudatettava sisäasiainministeriön määräyksiä virkapukukäyttäytymisestä.²⁰⁵ 1980-luvulla Poliisikouluksi muuttuneessa kurssikeskuksessa siirryttiin käyttämään pääosin virkapukuja.²⁰⁶ Vuonna 1985 oppilas, joka oli luokkapäivystäjänä ollessaan jättänyt paitapuseron ylänapin auki, sai rangaistukseksi muistutuksen päiväkäskystä.²⁰⁷

Paitsi oppitunneilla, myös ruokailussa oli käytettydyttävä oikein. Vuosien 1961–1962 järjestyssäännössä linjattiin, että ruokalassa oli käytettydyttävä ”hilitysti” ja vältettävä kovaaäänistä keskustelua. Pöydästä poistuttaessa oli kumarrettava kevyesti pöytään jääville, ja tuoli oli siirrettävä pöydän alle. ”Erityisesti on

202 Ohje yleisen järjestyksen ylläpidosta Poliisikoulussa, 28.12.1990; Ohje yleisen järjestyksen ylläpidosta Poliisikoulussa (luonnos), 24.8.1992.

203 Poliisiopiston järjestyssääntö, 1960-luku, päiväämätön.

204 Poliisiopiston järjestyssääntö, 30.12.1974.

205 Poliisin kurssikeskuksen järjestyssääntö, 3.6.1975.

206 Poliisikoulun järjestyssääntö, 4.3.1986.

207 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Päiväkäskyt 1981–1985, Päiväkäsky 3/85.

vältettävä astioiden ja ruokailuvälineiden lattialle tiputtamista, keittiön pöydälle kurkkimista ja tarpeetonta kävelyä pöytien välissä.” Ruoan arvostelu oli kiellettyä.²⁰⁸

1960-luvulla kiinnitettiin runsaasti huomiota oppilaiden seksuaalimoraliin²⁰⁹. Ei ollut sopivaa, että oppilaat tulivat saunasta käsin hakemaan kanttiinista virvokkeita ”vaillinaisesti puettuina”. Majoitusrakennuksen käytävillä ei saanut kuljeskella alastomana. Pimeän aikana ja muutenkin ”vajaissa pukimissa” liikuttaessa oli ikkunat ”pimitettävä” ikkuna-verhoilla, ja tämä oli muistettava erityisesti ensimmäisessä kerroksessa. Majoitustupiin ei saanut tuoda vieraita, vaan heidän kanssaan tuli seurustella auloissa, kanttiinissa tai seurusteluhuoneessa. Vieraiden oli poistuttava klo 22 mennessä.²¹⁰

Suhtautuminen alkoholinkäyttöön lieveni poliisikoulutuksessa tutkittavalla ajanjaksolla. Sen sijaan asenteet tupakointia kohtaan muuttuivat kielteisemmiksi.²¹¹ Asteet siis seurasivat muun

yhteiskunnan kehitystä, joskin jälkijunassa. Alkoholien ja muiden huumausainesten käyttö tai hallussapito ja päihtyneen esiintyminen oli 1990-luvulle asti ankarasti kiellettyä oppilaitosten alueella, myös vapaa-ajalla ja majoitustiloissa.²¹² Oppilaskunnan aloitteesta järjestyssäännöt kuitenkin lievenivät alkoholinkäytön osalta vapaa-ajalla: vuonna 1992 päihdyttävien aineiden nauttimista vapaa-ajalla poliisikoulun alueella ei enää kielletty, ainoastaan päihtyneenä esiintyminen oli kiellettyä.²¹³ Vuonna 2005 alkoholinkäyttöä vapautettiin entisestään linjaamalla, että poliisikoulun alueella ei saanut esiintyä *häiritsevästi* päihtyneenä.²¹⁴

Poliisin arvolle sopimaton toiminta pikku hiljaa laajeni kattamaan myös rasistisen toiminnan. Vuonna 1991 poliisikoulussa käsiteltiin tapausta, jossa kaksi poliisikoulun oppilaista oli ollut osallisena yhteenotossa vietnamilaisten pakolaisten kanssa. Oppilaita syytettiin pahoinpitelystä. Esitutkintapöytäkirjojen perusteella opettajakunta totesi oppilaiden käyttäytyneen vapaa-ajallaan sopimattomasti ja että ”poliisin arvo oli siitä kärsinyt”. Tapaus oli saanut jonkin verran julkisuutta osakseen. Opettajakunta totesi tuomitsevansa ”kaikki syrjintään ja rasismiin liittyvät ilmiöt opetusohjelmien ja annetun opetuksen linjan vastaisina”.²¹⁵

208 Järjestyssääntö Valtion poliisikoulun oppilaille, 1961–1962; Poliisiopiston järjestyssääntö, 1960-luku, päiväämätön.

209 Oma käsitteeni.

210 Järjestyssääntö Valtion poliisikoulun oppilaille, 1961–1962; Poliisiopiston järjestyssääntö, 1960-luku, päiväämätön.

211 Ensin tupakointi oli sallittua luokissa kokeiden aikana, joskaan ei oppitunneilla. Kurssikeskuksessa tupakointi luokissa ja harjoituksissa oli alusta asti kiellettyä, ellei siihen myönnetty erityistä lupaa. Vuonna 1986 Poliisikoulussa sai tupakoida luokassa, jos siihen oli annettu erikseen lupa sekä siihen varatuissa tiloissa. 1990-luvulla tupakointi kiellettiin kokonaan lukuun ottamatta sille määrättyjä tiloja. Myös asuntolassa tupakointi porraskäytävissä ja yhteisissä tiloissa kiellettiin. Järjestyssääntö Valtion poliisikoulun oppilaille, 1961–1962; Poliisiopiston järjestyssääntö, 1960-luku, päiväämätön; Poliisin kurssikeskuksen järjestyssääntö, 3.6.1975; Poliisikoulun järjestyssääntö, 4.3.1986; Poliisikoulun järjestyssääntö, 31.12.1992.

212 Järjestyssääntö Valtion poliisikoulun oppilaille, 1961–1962; Poliisiopiston järjestyssääntö, 1960-luku, päiväämätön; Poliisiopiston järjestyssääntö, 30.12.1974.

213 Lausunto Poliisikoulun järjestyssäännöstä, 3.9.1992. Poliisikoulun järjestyssääntö, 31.12.1992.

214 Poliisikoulun järjestyssääntö, 26.7.2005.

215 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisikoulun lausunnot 1985–1999, Lausunto sisäasiainministeriölle entisten oppilaiden muutoksenhausta käytösnumeron alentamista koskevaan päätökseen, 28.3.1991.

Aikataulutettu arki ja päivystysjärjestelmä

Sarkio on kuvannut, että ”sairaanhoitajien elämä oppilaskodissa normitettiin tarkasti ajankäytön hallinnalla, joka konkretisoitui esimerkiksi johtajan valomissa yhteisissä ruokailuajoissa ja oppilaiden kotiintuloajoissa”.²¹⁶ Täsmälleen samanlaisia valtatekniikoita käytettiin poliisikoulutuksessa. Kuria pidettiin poliisikoulutuksessa yllä tarkoilla aikatauluilla sekä luomalla oppilaille erilaisia palvelutehtäviä. Poliisikoulutuksen sisäoppilaitosmuoto mahdollisti sen, että poliisioppilaitoksen arki oli tarkkaan aikataulutettua. Sitä määrittivät ateriat, oppitunnit ja yöksi säädetty hiljaisuus.

Herätys tuli joka arkiamu kovaäänisestä klo 6.45. Aamuteen jälkeen alkoi palvelusaika, joka kesti klo 17 asti.²¹⁷ 1970-luvulla päiväohjelma ilmoitettiin ala-aulan päälmoitustaululla tai erityisillä tiedotuksilla. Luokittainen ruokailujärjestys ilmoitettiin päälmoitustaululla.²¹⁸ Kurssikeskuksen arkea ei säädelty ruokailun osalta aivan yhtä yksityiskohtaisesti kuin Poliisiopiston. Lounasruokailun ajat määrättiin miehistökurssien osalta päiväohjelmien yhteydessä, muutoin ruokailujärjestys oli vapaa.²¹⁹

Jo 1950-luvulla oppilaat saivat käydä vapaa-ajallaan Suomenlinnasta Helsingissä kaupunkilomilla. 1950-luvun alussa kaupunkilomia myönnettiin yleensä kolmena iltana viikossa: sunnuntaisin sekä kahtena arki-iltana ja näiden lisäksi myös pyhäpäivinä. Ilmeisesti vuonna 1956 käytäntö muuttui sellaiseksi, että

oppilaat saivat vapaasti poistua oppituntien jälkeen koulun alueelta²²⁰

Majoitustiloissa oli hiljaisuus klo 22.30–7.00. Tällöin soitto, laulu, radion kuuntelu ja muu yölepoa häiritsevää toimintaa oli kiellettyä. Ulko-ovet olivat yön ajan klo 0.00–06.30 lukittuina, ja avaamisesta huolehti apulaispäivystäjä maksua vastaan.²²¹ Välillä ovia ei yöllä avattu laisinkaan.²²² 1970-luvulla liikumista yöaikaan vapautettiin jonkin verran. Lauantain ja sunnuntain välisenä yönä ovet lukittiin vasta kolmelta, ja sunnuntain ja maanantain välisenä yönä ovet olivat auki koko yön. Poliisiopiston johtaja voi sallia, että oppilaat saapuivat opistolle ovien lukitsemisen jälkeen kello kolmeen asti.²²³

Keskeinen palvelutehtävien muoto oli päivystyspalvelus. Päivystyspalveluksen funktion voi nähdä kolmenlaisena: ensinnäkin määrärahojen puutteessa kärsivät oppilaitokset saivat ilmaista työvoimaa, toiseksi päivystystehtävät olivat sosialisaation väline, joilla opetettiin työntekoa, nöyryyttä, kuria ja vastuuntuntoa oppilaille, ja kolmanneksi päivystäjät toimivat poliisioppilaiden sisäisenä poliisina ja kurijärjestelmänä.

Jo Suomenlinnan aikoina oli käytössä päivystysjärjestelmä, jossa koulun oppilaita käytettiin erilaisiin vastuutehtäviin

220 Vuoden 1956 vuosikertomus puuttuu arkistosta, mutta vielä vuonna 1955 iltalomia on myönnetty kolmena päivänä viikossa, kun taas vuonna 1957 kerrottiin, että oppilaat olivat edelleenkin saaneet poistua koulun alueelta vapaasti oppituntien päätyttyä. KA, Valtion poliisikoulun arkisto, Ca 2, Pöytäkirjat 1947–1963, Poliisikoulun opettajakunnan pöytäkirja, 21.5.1955; Poliisikoulun vuosikertomus 1950, 1951, 1955 ja 1957.

221 Järjestyssääntö Valtion poliisikoulun oppilaille, 1961–1962.

222 Poliisiopiston järjestyssääntö, 1960-luku, päiväämätön.

223 Poliisiopiston järjestyssääntö, 30.12.1974, 4 §.

216 Sarkio, 2007, 302.

217 Järjestyssääntö Valtion poliisikoulun oppilaille, 1961–1962.

218 Poliisiopiston järjestyssääntö, 30.12.1974.

219 Poliisin kurssikeskuksen järjestyssääntö, 3.6.1975.

ja jossa heille määrättiin hierarkkinen esimiesasema suhteessa muihin oppilaisiin. Päivystäjän vastuulla oli huolehtia, että oppilaat käyttäytyivät ”mallikelpoisesti ja annettujen määräysten mukaisesti”. Päivystäjän esimiehenä ja valvojana toimi koulutuskomisario, joka vastasi yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta poliisikoulussa.²²⁴

Otaniemen muuton jälkeen tähän päivystysjärjestelmään luotiin uusia tehtäviä. Kiertävän yleisen päivystäjän lisäksi koulussa toimivat tämän alaisina apulaispäivystäjä, luokkapäivystäjä, käytävänvanhimmat, käytäväpalvelijat, lähetti, saunapäivystäjä ja voimistelusalin päivystäjä sekä kirjastonhoitajat. Kaikki nämä olivat Poliisiopiston oppilaita, joiden tuli noudattaa päivystäjän ohjeita ja määräyksiä. Säännössä korostettiin, että päivystäjä oli edellä mainittujen esimies. Kuria tuotettiin siis luomalla hierarkkinen komentoketju oppilaiden keskuuteen muodostettavien vastuutehtävien avulla. Päivystäjän tuli raportoida kaikesta poliisiohjaajille, joka oli korvannut koulutuskomisarion tehtävän.²²⁵ Myöhemässä 1960-luvun järjestyssäännössä päivystäjien esimieheksi tuli vielä kiertävä oppilasvalvojan tehtävä, johon määrättiin oppilaita poliisi- ja alipäällystöluokilta.²²⁶

Oppilaita käytettiin 1950- ja 1960-luvuilla työvoimana muutoinkin kuin päivystystehtävissä. Säännössä teroitettiin, että työpalvelu ei ollut oppilaiden arvoa alentavaa, sillä toimiessaan kentällä virkatehtävissä poliisi joutui

tekemään kaikenlaista työtä. Säännöissä sanottiin suoraan, että ne oppilaat, jotka katsoivat työpalvelun alentavan arvoaan voivat kääntyä opiston johtajan puoleen anomalla eroa koulusta. ”Pinnareita ja purnaajia ei täällä hyväksytä!” Sääntöjen mukaan kokemus oli osoittanut, että oppilaasta, joka oli yrittänyt pinnata koulujallaan, ei tullut kunnon poliisimiestä. ”Kenttätyötä tekevät toverit ovat valittaneet tällaisen poliisimiehen jatkavan samantapaisia edesottamuksiaan siihen saakka, kunnes hänet on jouduttu erottamaan palvelukseen sopimattomana.”²²⁷

Järjestyssäännöt kertoivat siten jotakin oleellista Poliisiopiston johdon näkemyksestä poliisimiehen ideaalista: Ensinnäkin, hän oli riittävän nöyrä tekemään kaikkia hänelle määrättyjä töitä mukisematta. Samalla hän oli lojaali tovereilleen, sillä töistä lipsuminen kaatui muiden poliisien kontolle. Työpalvelusta voidaan siis tulkita paitsi halvan työvoiman käyttönä, myös osana oppilaan sosialisatiota organisaation palvelukseen, jotta tämä oppisi kunnioittamaan työtään, ylempiään, tovereitaan ja koko poliisiorganisaatiota. Lukuisat perustelut siitä, että työpalvelu ei ollut arvoa alentavaa, saattoivat juontua myös työpalvelun osakseen saamasta nihkeästä suhtautumisesta oppilaiden taholta. Niskoittelijoille haluttiin panna ”jauhot suuhun”, sillä auktoriteetin kyseenalaistaminen ei vain kerta kaikkiaan käynyt laatuun 1960-luvun poliisikoulutuksessa.

Oppilasvalvojist ja päivystäjistä koostuvan kiertävän ryhmän tehtävänä oli myös valvoa *yleistä järjestystä ja turvallisuutta* oppilaiden keskuudessa. He muodostivat siis poliisikokelaiden ja -oppilaiden oman poliisin. Kukin luokka-aste

224 KA, Valtion poliisikoulun arkisto: Ca 2, Pöytäkirjat 1947–1963, Poliisikoulun opettajakunnan pöytäkirja, 22.1.1960.

225 Järjestyssääntö Valtion poliisikoulun oppilaille, 1961–1962.

226 Poliisiopiston järjestyssääntö, 1960-luku, päivämätön.

227 Järjestyssääntö Valtion poliisikoulun oppilaille, 1961–1962.

Poliisiopiston päivystäjä seisoo tiskin takana 1960-luvun alussa päivystäjän kilpi kaulassaan. Hierarkkista päivystysjärjestelmää käytettiin sosiaalistamaan oppilaita poliisin ammattiin.
Poliisimuseo

sai asemaansa liitettyjä päivystystehtäviä hierarkkisessa järjestyksen ylläpitoa tukevassa järjestelmässä. 1970-luvulla ennen miehistökoulutuksen kurssikeskukseen siirtymistä Poliisiopiston oppilasvalvojan tehtävä kiersi päällystö- ja alipäällystöluokkien keskuudessa. Apuna toimi apulaisoppilasvalvoja, joka oli alipäällystöluokan oppilas. Näiden alaisuudessa toimivat päivystäjä ja apulaispäivystäjä komennettiin tehtäviinsä miehistöluokilta. Luokilla olivat vielä kiertävät luokkapäivystäjät, jotka ilmoittautuivat opiston päivystäjälle.²²⁸ Sama hierarkkisuus periytyi myös poliisin kurssikeskuksen käytäntöihin sen saadessa oman järjestyssäännön vuonna 1975.²²⁹

Päivystystehtäviä oli poliisikoulussa vielä 1990- ja 2000-luvulla. Vuoden 2005 järjestyssäännössä linjattiin, että päivystäminen kuului perustutkintokoulutukseen liittyviin velvollisuuksiin. Se nähtiin

siten edelleen tärkeänä osana poliisiksi kasvamista. Vuoden 1996 järjestyssäännössä sanottiin suoraan, että päivystystehtävät olivat osa koulutusta. Päivystäjä valvoi sisäistä järjestystä ja turvallisuutta oppilaitoksessa. Yleisen päivystäjän lisäksi oli luokkapäivystäjä, jonka tehtävänä oli edelleen huolehtia luokan siisteydestä ja opetuksessa tarvittavien välineiden saatavuudesta ja kunnosta. Hänen velvollisuutensa oli myös ottaa ennakoita selvää koulutuksen tai harjoitustapahtuman järjestämispaikasta ja yksityiskohdista, jos ne eivät ilmenneet lukujärjestyksestä tai ohjeista. Luokkapäivystäjän tuli edelleen tehdä ilmoitus opettajalle, kouluttajalle tai luennoitsijalle, esitäyttää luokan päiväkirja ja kirjata poissaolijat päiväkirjan liitteeseen.²³⁰

Nälkälakkoilua ja toverikuria – oppilaiden ja opettajien väliset suhteet

Oppilaita sopeutettiin poliisiorganisaatioon paitsi ankaran kurin, aikataulujen ja eleiden säätelyn sekä oppilaiden keskinäisen hierarkian avulla, myös oppilaiden ja opettajien välisten valtasuhteiden kautta. Oppilaiden ja opettajien välinen hierarkia sekä vaatimus auktoriteettien kunnioituksesta näkyivät paitsi oppitunneilla, myös vapaa-ajalta. 1960- ja 1970-luvuilla opettajilla oli oikeus ohittaa oppilaat kanttiinijonossa, ja jos oppilaan oli pakko tulla kanttiinissa opettajan pöytään, oli tähän pyydyttävä lupa. 1960-luvulla vielä erikseen määrättiin, että kanttiinin ovelta opettajia oli tervehdittävä kevyellä kumarruksella. Oppilaan oli tervehdittävä kunnioittavasti opettajaa joka päivä tämän ensi kertaa nähdessään. Poliisiopiston seinustat oli

228 Poliisiopiston järjestyssääntö, 30.12.1974, 15–19 §.

229 Poliisin kurssikeskuksen järjestyssääntö, 3.6.1975.

230 Poliisikoulun järjestyssääntö, 26.7.2005;

Poliisikoulun järjestyssääntö, 12.4.1996.

varattu kouluautoille ja henkilökunnan autoille, oppilaiden tuli pysäköidä muille paikoille.²³¹

Oppilaiden kurinpidon kannalta keskeinen hahmo oli koulutuskomisario, jonka nimike muutettiin Otaniemen muuton jälkeen poliisiohjaajaksi ja sittemmin taas 1980-luvulla komisarioksi. Poliisiohjaajaa/komisariota voidaan hyvällä syyllä nimittää poliisikoulutuksen oman poliisiorganisaation esimieheksi. Opetustehtävien lisäksi hän toimi alusta asti päivystäjän esimiehenä ja vastasi yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta poliisikoulussa.²³² 1970-luvulla linjattiin, että hän avusti opiston johtajaa kurin ja järjestyksen ylläpitämisessä sekä sisäpalvelusta ja päiväjärjestystä koskevissa asioissa. Hänen tehtävänsä oli valvoa oppilaiden esiintymistä ja käyttäytymistä sekä antaa heille sitä koskevaa ohjausta.²³³ Myöhemmin hänen tehtäväkenttäänsä laajeni koskemaan muun muassa koulutuksen järjestelyä sekä oppilaiden ohjausta ja huoltoa.²³⁴

Suhautuminen oppilaskuntaan kertoo paljon siitä, miten poliisikoulutuksessa nähtiin oppilaiden oma-aloitteinen toiminta opiskeluympäristönsä kehittämiseksi. Oppilaskunnan tehtävä ei ensin suinkaan ollut olla oppilaiden äänitorvi vaan pikemminkin sosialisaaion ja kurin väline. Kommentoidessaan vuonna 1947 koulun oppilaskunnan sääntöehdotusta, jonka johtokunta hyväksyisi, opettajakunta katsoi, että säännöistä tulisi pois-

taa kaksi pykälää, sillä koulussa vallitsevan kurin kannalta ei ollut suotavaa, että ”oppilaskunnalle myönnettäisiin oikeus keskustella kokouksissaan koulun sisäisestä toiminnasta ja tehdä siitä esityksiä sekä vaatia kirjallisia vastauksia esityksiinsä.”²³⁵

Vuonna 1970 uudistetun ohjesäännön mukaan oppilaskunnan tehtävänä oli edistää oppilaiden yhteisiä harrastuksia, pitää *yllä hyvää toverihenkeä ja -kuria*, kehittää yhteisöjen toiminnassa tarvittavia kykyjä ja taitoja sekä oppilaiden viihtyisyyttä.²³⁶ Oppilaskunta oli siis ohjesäännön laatijoiden näkökulmasta poliisin sosialisaaion kannalta keskeinen organisaatio, joka edesauttoi kurin ylläpitämistä ja välitti poliisikulttuurin keskeisiä piirteitä, kuten keskinäistä lojaalisuutta oppilaille. Tämä määritelmä oppilaskunnan tehtävistä ja toverikurin ylläpitämisestä osana sitä säilyi pitkään ohjesäännössä: maininta toverikurista poistui vasta vuonna 1982 ohjesäännössä.²³⁷

Oppilaskunnan omista säännöissä vuodelta 1971 sen tarkoitus muotoiltiin hiukan toisella tavalla. Tarkoituksena oli ensisijaisesti pyrkiä takaamaan kaikille oppilaskunnan jäsenille *yhtäläiset aineelliset ja henkiset mahdollisuudet* opistossa opiskeluun ja edistymiseen nähden, kehittää *yhteiskunnallisessa toiminnassa* tarvittavia kykyjä ja taitoja, ylläpitää hyvää toverihenkeä ja -kuria sekä edistää oppilaiden yhteisiä harrastuksia.²³⁸ Tasa-

231 Järjestyssääntö Valtion poliisikoulun oppilaille, 1961–1962; Poliisiopiston järjestyssääntö, 1960-luku, päiväämätön.

232 KA, Valtion poliisikoulun arkisto: Ca 2, Pöytäkirjat 1947–1963, Poliisikoulun opettajakunnan pöytäkirja, 22.1.1960.

233 Poliisiopiston ohjesääntö, 31.12.1971.

234 Poliisikoulun ohjesääntö, 31.12.1992.

235 KA, Valtion poliisikoulun arkisto: Ca 2, Pöytäkirjat 1947–1963, Poliisikoulun opettajakunnan pöytäkirja, 2.7.1947.

236 Poliisiopiston ohjesääntö, 31.12.1971.

237 Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1983, 14; Poliisiopiston ja Poliisin kurssikeskuksen vuosikertomus v. 1982, 18.

238 Poliisiopiston oppilaskunnan säännöt, 16.12.1971, 2 §.

arvoisuus, josta ohjesäännöissä ei ollut mainintaa, oli nostettu säännöissä etusijalle. Yhteisöissä toimiminen oli muutunut yhteiskunnalliseksi toiminnaksi. Ohjesäännön ensimmäiset kohdat yhteiset harrastukset sekä toverihenki ja -kuri olivat viimeisinä.

Oppilaskunnan toimintaa valvoivat opiston johtaja sekä hänen määräämänsä oppilaskunnan kuraattori. Opettajilla oli puhe- ja läsnäolo-oikeus kaikissa oppilaskunnan kokouksissa. Oppilaskunnan yleinen kokous sai käsitellä opetusta ja koulutusta koskevia asioita, mutta vain opiston johtajan luvalla. Oppilaskunnalla oli myös itsenäistä kurinpitovaltaa: se saattoi käsitellä hyvää toverihenkeä ja oppilaskuntatyötä loukkaavia tekoja sekä kutsua tarpeen vaatiessa asianomaisen henkilön puhutteluun. Järjestyssääntöjä vastaan tehtyjä rikkomuksia se saattoi käsitellä vain opiston johtajan luvalla.²³⁹

Oppilaskunta jakaantui kursseihin ja kurssit edelleen luokkiin. Oppilaskunta koottiin tasapuolisesti jokaiselta kurssilta, mutta hallituksen puheenjohtaja tuli ylimmältä kurssilta. Hallitus oli päätösvaltainen, kun jokaiselta kurssilta oli edustaja kokouksessa. Merkillepantavaa on, että kurssit ja luokat olivat velvollisia pitämään kurssi- ja luokkakohtaisia kokouksia yksityisen oppilaan aloitteesta.²⁴⁰ Oppilailla oli siten ainakin muodollisesti hyvät mahdollisuudet saada äänensä kuuluviin oppilaskunnassa. Oppilaskunta kasvatti siten oppilaita paitsi kuriin ja toverihenkeen, myös oma-aloitteisuuteen, aktiivisuuteen ja mielipiteenilmaisuun – erimielisyyteenkin. Se esitti vuonna 1975

jopa ajan demokraattisen hengen mukaisesti oppilasneuvoston perustamista, mutta esitys päädyttiin hylkäämään oppilaitoksen johtokunnassa.²⁴¹

Opettajien ja oppilaiden jännitteet tulevat kiinnostavasti esiin ns. ruokakysymyksessä, joka kärjistyi syksyllä 1973. Oppilaiden keskuudessa oli jo pitkään esiintynyt tyytymättömyyttä oppilaitoksessa tarjottavan ruoan laatuun, minkä johdosta oppilaskunta oli tehnyt aiheesta useita selvityksiä ja aloitteita – tuloksetta. Oppilaskunta oli oman selvityksensä mukaan pitänyt asiaa säännöllisesti esillä jo vuodesta 1967 asettamalla tarkkailuryhmiä, tekemällä kirjelmiä, laatimalla mielipidetiedusteluja ja käymällä neuvotteluja. Toiminta ei ollut johtanut tuloksiin. Ruokakysymys huipentui 23.10.1973 mielenilmaukseen, jossa oppilaat kieltäytyivät päivällisestä yhdessä merivartiokoulun oppilaiden kanssa. Vasta tämä mielenilmaisuus tuotti jonkinlaisia tuloksia, ja nyt myös johtokunta joutui ottamaan asiaan kantaa. Mielenilmauksen jälkeen johtokunta päätti kutsua oppilaskunnan puheenjohtajan sekä Työmaahuolto Oy:n edustajan kuultavaksi kokouksensa. Kokouksessa johtokunta päätti, että oppilaskunnan ja Työmaahuolto Oy:n välille perustettaisiin ruokailutoimikunta, joka suunnittelisi ruokailun.²⁴²

241 Johtokunta totesi, että ”huomioon ottaen nykyiset osallistumismuodot, poliisijärjestöjen edustuksen ja poliisiopiston kurssien lyhyden sekä opintodemokratian nykyiset toteuttamismahdollisuudet, ei esitys tässä vaiheessa anna johtokunnan puolelta aihetta toimenpiteisiin”. Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisiopiston johtokunnan pöytäkirjat 1969–1981, Johtokunnan pöytäkirja ja liitteet, 9.9.1975.

242 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto: Poliisiopiston johtokunnan pöytäkirjat 1969–1981, Johtokunnan pöytäkirja ja liitteet, 24.5.1973; Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisiopiston johtokunnan pöytäkirjat 1969–1981, Johtokunnan pöytäkirja ja liitteet, 9.4.1974.

239 Poliisiopiston oppilaskunnan säännöt, 16.12.1971, 5, 9 ja 14 §.

240 Poliisiopiston oppilaskunnan säännöt, 16.12.1971, 6 ja 7 §.

Pitkän työn jälkeen oppilaskunta näytti viimein saaneen tahtonsa perille tai ainakin huomattavasti aikaisempaa paremmat mahdollisuudet vaikuttaa ruokailuun. Näyttää siltä, että vasta mielenilmaus johti siihen, että oppilaskunta ei voinut enää ohittaa. Tätä ennen oppilaskuntaa ei otettu vakavasti vaan sen vaatimukset sivuutettiin. Tämä huomioiden oppilaskunnan vaikuttamistyö osoitti huomattavaa pitkäjänteisyyttä ja sitkeyttä, varsinkin kun kurssit olivat puolen vuoden mittaisia. Esimerkiksi syksyllä 1973 oppilaskunta turvautui edellisen kurssin puheenjohtajaan, joka kävi kertomassa oman kurssinsa tekemästä ruokaselvityksestä.²⁴³

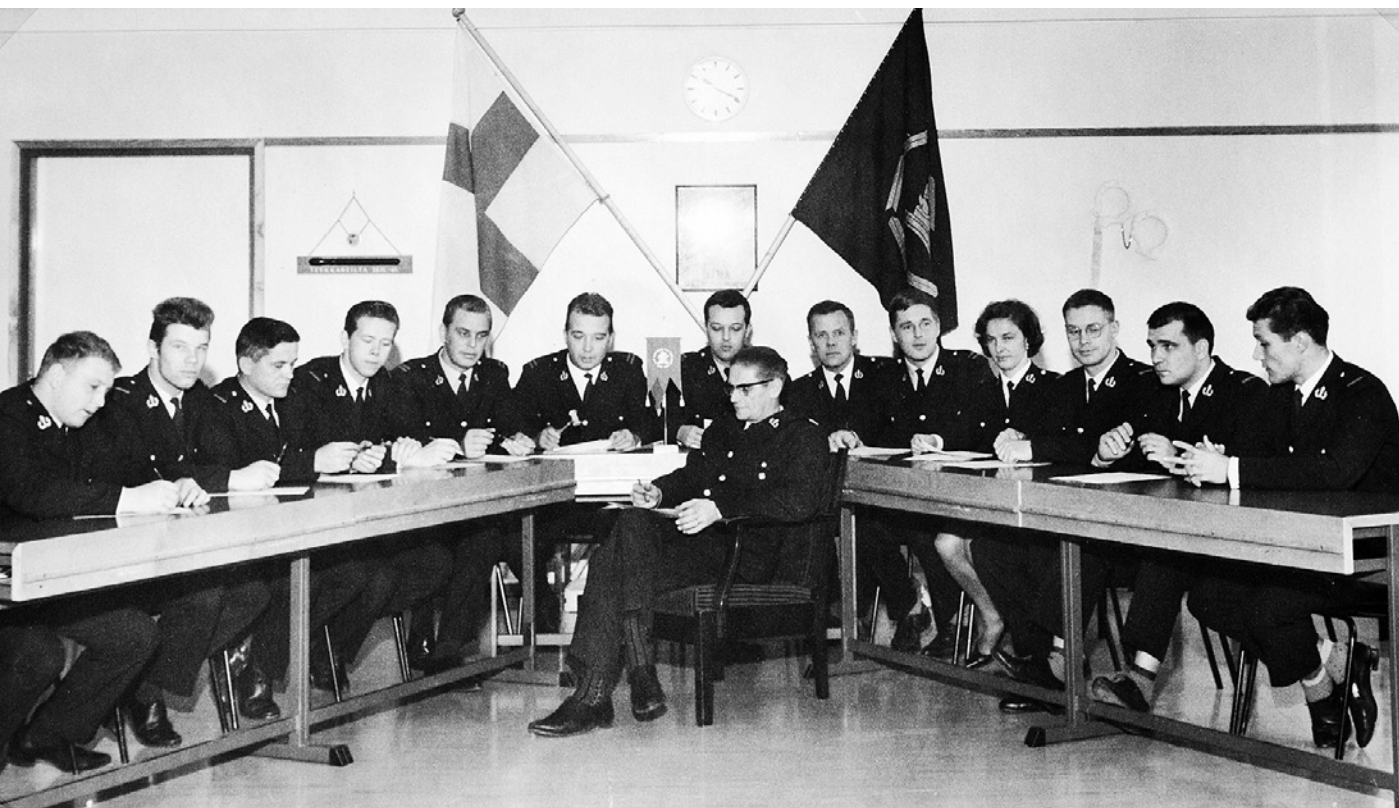
Poliisioppilaitosten ohjesääntö uudistettiin vuonna 1982. Säännöissä näkyi muuttunut suhtautuminen oppilaskuntaan. Sen tehtävänä oli nyt kehittää poliisihenkilöstön yhteenkuuluvuutta, edistää

oppilaiden ja kokelaiden vapaa-ajantointia sekä *edustaa* oppilaita ja kokelaita heitä koskevissa yhteisissä asioissa ja *tehdä niistä esityksiä*. Kurista ei ollut mainintaa oppilaskunnan tehtävissä, tosin kurssikeskuksen vuosikertomukseen vuodelta 1985 oli (ilmeisesti epähuomiossa) vielä jäänyt maininta toverikurin edistamisestä. Oppilaskuntaa voitiin nyt myös *kuulla* ratkaistaessa opetuksen yleiseen järjestelyyn ja sisältöön liittyviä kysymyksiä.²⁴⁴ Oppilaskunnalle haluttiin siis antaa oma ääni jo johtosäännössä, eikä enää nähty sen vain välittävän ylhäältä annettua kuria. Oppilaskunnan tuli nyt nimenomaan ottaa kantaa oppilaita koskeviin asioihin. Oppilaskunta itse olisi kuitenkin halunnut vielä enemmän vaikutusvaltaa. Ohjesääntöä valmisteltaessa oppilaskunnan ohjesääntöryhmä vaati ohjesääntöön määräystä, että sitä tuli kuulla päätettäessä opetuksen keskeisistä suuntaviivoista. Se vaati myös,

Oppilaskunnan keskeinen tehtävä oli ohjesäännöissä pitää yllä toverihenkeä ja -kuria. Omissa säännöissään se kuitenkin painotti tasavertaisten opiskelumahdollisuuksien edistämistä sekä yhteiskunnalliseen toimintaan valmentamista. Otaniemen oppilaskunta 1960-luvun alussa, keskellä opettaja, kuraattori Kauko Katila. *Poliisimuseo*

243 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Poliisiopiston johtokunnan pöytäkirjat 1969–1981, Johtokunnan pöytäkirja ja liitteet, 9.4.1974.

244 Poliisioppilaitosten ohjesääntö, vahvistettu 5.11.1982, muutettu 22.8.1984, 19 ja 22 §.

Poliisi on valtion pakkovallan monopolina sekä käskijän että käskettävän asemassa. Tämä poliisin ytimessä oleva ristiriita sävyttää poliisikoulutuksen reaktioita ympäröivän yhteiskunnan muutoksiin. Kuvassa lipunnosto Poliisiopistossa, tarkka vuosi tuntematon. *Poliisimuseo*

että sille tulisi varata tilaisuus lausunnon antamiseen järjestyssäännöstä ennen sen vahvistamista.²⁴⁵

Opiskelijoiden muodolliset vaikutusmahdollisuudet paranivat huomattavasti vuoden 1992 asetuksen poliisikoulutuksesta (430/1992) myötä. Se lakkautti yhteisen poliisioppilaitosten johtokunnan, ja oppilaitoksille perustettiin omat johtokunnat. Asetuksen myötä opiskelijat saivat myös ensimmäistä kertaa oman edustajan Poliisiopiston ja poliisikoulun johtokuntiin toimintavuodesta 1992 alkaen. Asetuksen seurauksena tapahtui myös pieni, mutta sisällöllisesti merkittävä kielellinen muutos: poliisioppilaitoksissa opiskelevista alettiin vuosikertomuksesta 1993 alkaen käyttää sanaa *opiskelija*, kun vielä vuoden 1992 vuosikertomuksessa he olivat *oppilaita*.²⁴⁶ Näiden muutosten myötä opiskelijoista tuli kasvavassa määrin ”aikuisia” myös käytännössä eikä vain ihanteissa.

LOPUKSI

Poliisikoulutus on ollut Suomessa koko historiansa ajan vahvan normatiivista. Kautta linjan on haluttu säädellä sitä, millaisia henkilöitä poliisikoulutukseen valittiin ja miten heitä koulutettiin. Tämä on sikäli ymmärrettävää, että väkivallan monopolin ”avaimia” ei haluta antaa kenelle tahansa, vaan niihin pääsyä halutaan kontrolloida. Siinä on kuitenkin eroja, kuinka tarkkaa tämä sääntely on ollut ja millaisia kriteerejä sille on asetettu.

245 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto: Poliisiopiston johtokunnan pöytäkirjat 1969–1981, Johtokunnan esityksiä ja liitteet, 20.4.1982.

246 Poliisikoulun toimintakertomus 1992, 1–3; Poliisiopiston toimintakertomus 1993, 4–5.

Poliisikoulutuksen voikin tulkintani mukaan jakaa pystymetsäaikaan, standardisointumisaikaan ja murrosaikaan. Ensimmäisessä vaiheessa uusien poliisien rekrytointi ja valinta olivat paikallisten poliisipäälliköiden vastuulla, ja vaatimukset olivat melko vähäisiä. Ammatillista osaamista enemmän painottuivat hakijoiden henkilökohtaiset suhteet ja poliittinen luotettavuus. Tähän turhautuneet poliisijohdon edustajat halusivat keskittää poliisivalinnat ja koulutuksen ja tiukentaa hakijoille asetettavia vaatimuksia. Kun he viimein onnistuivat tässä poliisilain ja -asetuksen säätämisen myötä, kohtasivat poliisikoulutusta uudet haasteet. Nämä haasteet tulivat ympäröivästä demokratisoituvasta ja pluralisoituvasta yhteiskunnasta.

Kehitys kohti ”sosiaalista, edustavaa ja älykästä” poliisiorganisaatiota on Suomessa seurannut kansainvälistä kehitystä, mutta se on ollut paikoin esimer-

kiksi Ruotsia myöhäisempää. Ruotsissa komitea korosti jo vuonna 1952, että koulutuksen tulisi edistää ymmärrystä *demokraattisen* yhteiskunnan toiminnasta sekä tuottaa *solidaarisia* asenteita tätä yhteiskuntaa kohtaan. Furuahagen arvioi tämän olleen seurausta toisen maailmansodan jälkeisestä tarpeesta ottaa etäisyyttä poliisin poliittiseen ja autoritääriiseen rooliin Natsi-Saksassa.²⁴⁷ Suomessa tällaista selvää pesäeroa yritettiin heti sodan jälkeen, kun esimerkiksi poliisiin vaadittiin rekrytoitavaksi kommunisteja, mutta tilanne muuttui ”vaaran vuosien” päätyttyä (ks. Janssonin osio). Tilanne oli selkeästi sisäpoliittisesti asemiampi kuin Ruotsissa. Suomessa keskustelu demokraattisen yhteiskunnan arvoihin sopeutuvista poliiseista alkoi toden teolla vasta 1970-luvulla poliisikoulutuksen sisällä, ja laajemmin yhteiskunnassa vasta 1980-luvulla. 1960-luvulla julkinen keskustelu keskittyi erityisesti kriminaalipolitiikkaan ja laitoksissa olevien kohteluun.²⁴⁸

1960-luku ei siten oikeastaan ollut poliisikoulutuksen näkökulmasta vielä murroksen aikaa vaan standardisointumisen aikaa. Poliisilain säätämisen myötä esimerkiksi pituusvaatimus kasvoi. Murros poliisin ja poliisikoulutuksen avautumiseksi yhteiskuntaan alkoi 1970-luvulla, mutta pääsi toden teolla käyntiin vasta 1980-luvulla. Poliisin ihanne muuttui päätöksentekijöiden keskuudessa pikku hiljaa älykkäästä mutta kurinalaisesta jääkäripoliisista kohti kansaa edustavaa, palveluultista ja yhteistyökykyistä demokraattisen yhteiskunnan arvoihin sopivaa poliisia. Ihanteellisen normaalista tuli edustavan normaali poliisi.

247 Furuahagen, 2015.

248 1960-luvun keskustelusta ks. esim. Honkala, 2010.

Samalla poliisin auktoriteetti perustui kuitenkin Suomessa koko ajan latenttiin voimankäytön potentiaaliin, ja poliisilta vaadittiin edelleen tiettyä ”ihanteellista normaaliutta”: keskimääräistä parempaa terveyttä, hyvää kuntoa ja kyvykkyyttä. Muodolliset kelpoisuusvaatimukset säilyivät 1920-luvulta aina viime päiviin saakka hyvinkin samankaltaisina, ja fyysiset ja psyykkiset vaatimukset normaaliudesta jopa kasvoivat vuoden 1969 poliisiasetuksen antamisen jälkeen.

Itsenäisyyden ja kouluttavuuden välisen jännite ei ole myöskään kadonnut mihinkään vaan se on muuttanut muotoaan. Aikaisemmin poliisin tuli sopeutua käskyvaltaorganisaatioon mutta pystyä myös itse antamaan käskyjä. Hänet sosialistettiin ammattiinsa ankaran kurin ja työn avulla. Nyky-yhteiskunnassa poliisiin taas kohdistuu ristiriitaisia odotuksia yhteiskunnan demokratisoitumisen seurauksena: poliisin tulee olla jo lähtökohdaisesti eettinen henkilö, joka motivoituu itsenäisesti, mutta silti hän on jatkuvasti tilivelvollinen sekä ylemmilleen että ympäröivälle yhteiskunnalle ja demokraattisesti valitulle lainsäätäjälle. Kaiken lisäksi uusien odotusten tullessa kuvaan myös vanhat ovat edelleen jossakin määrin läsnä.

Suomalaisessa lainsäädännössä (ja sitä ennen tavanomaisoikeudessa) on kautta linjan painotettu poliisin roolia nimenomaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäjänä, ja esimerkiksi rikosentorjunta tai rikostutkinta ei ole saanut yhtä suurta roolia kuin monessa muussa maassa. Poliisilla on ollut voimankäyttövaltuuksia myös virkamiehenä, toimeenpanovallan edustajana, eikä vain tuomiovallan ”eturintamana”. Tämä on näkynyt myös poliisikoulutuksessa, jossa on haluttu kouluttaa ensisijaisesti poliiseja, jotka pystyvät tekemään ”ken-

tällä” uskottavasti järjestyspoliisin töitä. Kelpoisuusvaatimuksissa on siten korostettu fyysisiä ominaisuuksia ja pituutta. Järjestyspoliisi on nähty eräänlaisena yleispoliisina, johon kelpoiset pääsevät myös muihin poliisitöihin. Toisaalta on huomattava, että suomalaiset kelpoisuusvaatimukset ja ihanneominaisuudet ovat myös seuranneet kansainvälisiä trendejä. Fyysiset tai psykologiset testit eivät ole mikään suomalainen keksintö, ja esimerkiksi Ruotsissa poliisiksi hakeville on määritelty jopa painoindeksihaarukka.²⁴⁹ Fyysisistä tehtävistä selviytymistä on pidetty keskeisenä vaatimuksena poliisiuralle hakeutuvalla ympäri maailman. Suomessa voimankäyttö on vain kehystetty järjestyspoliisin tehtävien kautta, kun taas esimerkiksi Yhdysvalloissa se on nähty osana lainvalvontaa ja rikoksentorjuntaa.

Tavoitteita oikeanlaisten poliisien kouluttamisesta pyrittiin saavuttamaan paitsi itse poliisikoulutuksella, myös koulutuksen sisältöihin suoraan liittymättömillä käytännöllillä, säännöllillä ja kurinpidolla. Nämä sosiaalistivat oppilaista poliisiorganisaation jäseniä. Esimerkiksi lojaalisuus tovereita kohtaan oli tärkeää, ja sitä pyrittiin edistämään oppilaskuntatoiminnalla. Oli pitkään aika, jolloin oppilaskunnasta ei haluttu itsenäistä toimijaa, joka tekisi koulutuspolitiikkaa ja kritisoi koulutuksen sisältöjä, vaan se nähtiin työkaluna oppilaiden sosiaalistamiseen ja kurin ylläpitoon. Kurin hölletessä luotettavuus ja rehellisyys pysyivät kuitenkin edelleen tärkeinä poliisin ominaisuuksina. Tämän nähtiin kuitenkin kumpuavan enemmänkin sisäisestä motivaatiosta kuin ulkoisesta pakosta.

249 Svenska polisen, ”Antagningskrav till polisutbildningen.” <https://polisen.se/om-polisen/bli-polis/ansoka-till-polisutbildningen/antagningskrav-till-polisutbildningen/>, Haettu 7.5.2018.

Länsi-Saksassa Weimarin ajalta alkanut traditio, jossa poliisikoulutus, poliisityö ja poliisikulttuuri olivat luonteeltaan sotilaallisia ja autoritäärisiä, jatkui aina 1950- ja 1960-luvuille asti. Oppilaat asuivat parakeissa, ja koulutusta leimasivat ryhmähenki, vahvuus ja maskuliinisuus.²⁵⁰ Myös suomalaisen poliisikoulutuksen käytännön järjestelyissä voidaan havaita vastaavaa sotilaallisuutta ja kurinalaisuutta painottaneita käytäntöjä vielä 1970-luvulla ja myöhemmin. Poliisiammattikorkeakoulun rehtori Kimmo Himbergin mukaan seisomaan nousu opettajan luokkaan tullessa loppui vasta 2010-luvulla hänen lähettämänsä sähköpostin myötä.

Kenen palveluksessa poliisin tuli olla? Yleisön, lain, poliisijohdon, ”kunniallisten kansalaisten”, eliitin, hallituksen? Voidaan sanoa, että kyseessä oli poliisin ja poliisikoulutuksen keskittyessä myös poliisijohdon väline. Lainvalmistelu sekä poliisilainsäädännöstä yleisesti että poliisikoulutuksesta erityisesti oli hyvin pitkään yksinomaan poliisin omissa käsissä. Kontrolli haluttiin pitää keskitetyssä päätöksenteossa, eikä luovuttaa sitä paikallistasolle. Poliisikoulutuksen ohjauksessa valtaa käyttivät pitkään sisäasiainministeriön poliisiosasto ja poliisin johto, oppilaitoksen johtokunta ja johtaja sekä jossakin määrin opettajakunta ja valintatoimikunta. Vielä 1960-luvulla opettajat saivat itsenäisesti uudistaa opetustaan, ja opettajakunta päätti kautta linjan kurinpidollisista toimista sekä oli mukana laatimassa koulun järjestyssääntöjä. Toisaalta myös opettajakuntaan kohdistui kuria ja sääntöjä poliisin hierarkkisessa organisaatiossa.

Pikku hiljaa poliisi avautui yhteiskuntaan ja ”kansanvaltaistui”, kun valmistelu parlamentarisoitui. Eri tasoille perus-

250 Furuheggen, 2015, 12.

tettiin poliisin neuvottelukuntia, joissa myös puolueet olivat edustettuina. Myös muut kuin poliisialan asiantuntijat pääsivät mukaan poliisikoulutuksen valmisteluun. Huipentuma tässä kehityksessä oli parlamentaarinen poliisikomitea, jonka päätöksentekijät koostuivat yksinomaan puolueiden edustajista.

Poliiseille annettiin paljon juridista koulutusta, mistä voinee päätellä, että jos ei kansanvaltaisuutta, niin ainakin lain-tuntemusta ja oikeusvaltiollisuutta pidettiin tärkeänä alusta asti. Samalla haluttiin valvoa sitä kuvaa, mitä poliisioppilaat tai -kokelaat antoivat organisaatiosta ulospäin ja kasvattaa heitä lojaaleiksi poliisiorganisaatiolle. Tästä voi päätellä, että poliisin legitimitettiin suhtauduttiin ulkoisena painostustekijänä: hyvä kuva yleisön silmissä oli tärkeä, jotta poliisi sai organisaationa toimia suhteellisen rauhassa ilman, että sen toiminta nousisi yleiseen keskusteluun poliittiseksi ongelmaksi. Legitimitettiin oli siten poliisille tärkeä työkalu, jonka merkitys kasvoi yhteiskunnan demokratisoituessa.

Poliisin ”kansanvaltaisuuden” voi ajatella kahdella tapaa. Toisaalta on olemassa ”weberläinen sovellus”, jossa väkivaltamonopoli on keskitetty yhdelle taholle, josta päättää vaaleilla valittu eduskunta ylimpänä vallankäyttäjänä ja jota sitovat yhteiset oikeusvaltioperiaatteet, yhtenäiset käytännöt ja professionaalisuus. Toisaalta esimerkiksi Yhdysvalloissa on ollut yleistä nähdä paikallinen poliisi luotettavana ja tuttuna paikallisyhteisön edustajana. Näissä yhteisöissä poliisit saattavat hoitaa tointaan luottamus-tehtäväpohjalta muun työnsä ohella.²⁵¹

Kansainvälisesti ja myös Suomessa suurta suosiota saavuttanut community policing -filosofia lienee ollut jonkinlainen yritys sovittaa näitä kahta ajatusta yhteen. Toisaalta lähestymistapa on saanut osakseen kritiikkiä yhteiskunnassa vallitsevien keskeisten jännitteiden silottelusta.

Community policingin kriitikot ovat siinä oikeassa, että on tärkeää muistaa, että poliisin rooli on poliittinen asia, ja niin on myös poliisikoulutus. Tällä tarkoitan sitä, että poliisikoulutuksessa käytetään valtaa, ja se on aina myös väline jonkin asiointilan saavuttamiseksi. Tehdyillä valinnoilla on seurauksia sekä koulutuksessa olevien että koko yhteiskunnan kannalta. Samalla valinnat on mahdollista kyseenalaistaa, sillä ne eivät ole väistämättömiä eikä niistä vallitse aina yksimielisyyttä. Sen sijaan vallankäyttö on välttämätöntä, jos poliisikoulutusta ylipäätään halutaan järjestää, koska valintoja tehdään aina joko tiedostetusti tai tiedostamatta. Eettisestä näkökulmasta on siksi tärkeää keskustella avoimesti siitä, keitä opetetaan (valikoituminen), mitä opetetaan (virallinen ja ”piilo-opetussuunnitelma”), miten opetetaan, missä puitteissa ja ympäristössä opetetaan (käytännöt, järjestelyt, suhtautuminen), kuka siitä päättää ja miksi.

251 Esimerkiksi New Yorkissa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa tietyt maahanmuuttajataustaisen yhteisön asuttamaa kaupunginosaa partioivat saman taustan omaavat konstaapelit. Furuhegen, 2015, 10.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

ARKISTOLÄHTEET

KANSALLISARKISTO, KA

Valtion poliisikoulun arkisto

CA 1: Pöytäkirjat 1929–1945

CA 2: Pöytäkirjat 1947–1963

HA 1: Vuosi- ja toimintakertomuksia; koulutus- ja opetusaineistoa (1918–1957)

Sisäasiainministeriön II arkisto

AA: Diaarikortit

BA 1: Komitealuettelot

UCA 2: Komiteamietinnöt

UBC 2: Poliisiosaston julkaisut 1963–1977

Rikosoikeuskomitean arkisto

HA 10: Rikosoikeuskomitean muistiot 1972

POLIISMUSEON ARKISTO

PM 44: Koulutukseen liittyvää arkistoa ja kirjallista materiaalia

PM 428: Poliisikoulutuksen äidinkielen opetuksen liittyvää materiaalia

POLIISIASIAIN NEUVOTTELUKUNTA 1989

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN ARKISTO

KOULUTUKSEN KEHITTÄMINEN / SUUNNITTELU, Poliisiopisto vuodesta 1987

KOULUTUS VARIA 1961–1990-luku

KURINPIDOLLISET ASIAT (opiskelijoita koskevat)

MUUT PÖYTÄKIRJAT, mm. koulutuksen johtoryhmän pöytäkirjat 1987–1997

OPETTAJAINKOKOUSTEN PÖYTÄKIRJAT 1973–1985

OPETUS JA OPPILAAT: tilastoja ja luetteloita 1951–1974, kokelaskurssit 1962–1974, opetusohjelmia, ehdotuksia 1965–1973

OPINTO-OPPAAT 1989–1997

POLIISIETIIKKA-SEMINAARIN 1988 aineistoa

POLIISIKOULUN LAUSUNNOT 1985–1999

POLIISIKOULUN LAUSUNNOT 2000–2005

POLIISIKOULUN JOHTORYHMÄN KOKOUSTEN PÖYTÄKIRJAT 1987–2005

POLIISIOPISTON JOHTOKUNNAN PÖYTÄKIRJAT 1969–1981

POLIISIOPISTON JOHTOKUNNAN PÖYTÄKIRJAT 1982–1984

PÄIVÄKÄSKYT 1981–1985

TUTKIMUKSET JA SELVITYKSET 1985–2005

TYÖRYHMIIN LIITTYVÄT ASIAKIRJAT 1985–2005

VALINTALAUTAKUNNAN PÖYTÄKIRJOJA yms. 1985–1986

VIRALLISJULKAISUT

KOMITEANMIETINNÖT

MIETINTÖ KOMITEALTA, joka on asetettu laatimaan ehdotusta poliisiopetuksen järjestämiseksi, Helsinki, 1926: 7.

POLIISIN JÄRJESTELYKOMITEAN MIETINTÖ nro 6. Ehdotus poliisilainsäädännön uudistamiseksi, Helsinki, 1958: 15.

POLIISIN JÄRJESTELYKOMITEAN MIETINTÖ nro 8. Ehdotus poliisikoulutusta koskevien säännösten uudistamiseksi, Helsinki, 1964: B 103.

POLIISIASETUSTOIMIKUNNAN MIETINTÖ. Ehdotus poliisiasetukseksi, Helsinki, 1967: B 9.

PARLAMENTAARISEN POLIISIKOMITEAN MIETINTÖ, 1986: 16.

TOIMIKUNTIEN JA TYÖRYHMIEN MIETINNÖT

MIETINTÖ niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 1944.

KOULUTUSVALINTATYÖRYHMÄN MIETINTÖ, 1978.

PSYKOLOGIAN OPETUSOHJELMATYÖRYHMÄN mietintö, 1981.

VUOSIKERTOMUKSET

VALTION POLIISIKOULUN VUOSIKERTOMUS 1950, 1951, 1955 ja 1957.

POLIISIOPISTON JA POLIISIN KURSSIKESKUKSEN VUOSIKERTOMUKSET 1974–1983.

POLIISIKOULUN TOIMINTAKERTOMUS 1992, 1996, 1997 ja 2001.

POLIISIOPISTON TOIMINTAKERTOMUS 1993.

LAIT JA ASETUKSET

- TASAVALLAN SUOJELULAKI (336/1930).
ASETUS valtion poliisikoulusta (1273/1945).
SISÄASIAINMINISTERIÖN PÄÄTÖS sisältävä valtion poliisikoulun ohjesäännön (1342/1945).
SISÄASIAINMINISTERIÖN PÄÄTÖS valtion poliisikoulun ohjesäännön sisältävän sisäasiainministeriön päätöksen muuttamisesta (761/1946).
ASETUS valtion poliisikoulutuksesta annetun asetuksen muuttamisesta (920/1948).
LAKI valtion poliisikoulun nimen ja sijoituspaikan muuttamisesta (485/1962).
POLIISILAKI (84/1966).
POLIISIASETUS (119/1969).
ASETUS poliisiasetuksen muuttamisesta (163/1973).
ASETUS poliisiasetuksen muuttamisesta (801/1978).
POLIISIASETUS (737/1985).
ASETUS poliisikoulutuksesta (430/1992).
ASETUS poliisikoulutuksesta (1272/1997).
LAKI poliisikoulutuksesta (68/2005).

HALLITUKSEN ESITYKSET JA VALIOKUNTIEN MIETINNÖT

- HALLITUKSEN ESITYS POLIISILAIKSI (HE 130/1964).
PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ (28/2004).

POLIISIKOULUTUKSEN SISÄISET SÄÄNNÖT JA OHJEET

- POLIISIOPISTON OHJESÄÄNTÖ, 31.12.1971.
POLIISIOPISTON OHJESÄÄNTÖ, vahvistettu 5.11.1982, muutettu 22.8.1984.
POLIISIOPISTON OHJESÄÄNTÖ, 18.6.1991.
POLIISIKOULUN OHJESÄÄNTÖ, 31.12.1992.
POLIISIKOULUN OHJESÄÄNTÖ, 26.7.2005.
JÄRJESTYSSÄÄNTÖ VALTION POLIISIKOULUN OPPILAILLE, 1961–1962.
POLIISIOPISTON JÄRJESTYSSÄÄNTÖ, 1960-luku, päivämätön.
POLIISIOPISTON JÄRJESTYSSÄÄNTÖ, 30.12.1974.

- POLIISIN KURSSIKESKUKSEN JÄRJESTYSSÄÄNTÖ, 3.6.1975.
POLIISIN KURSSIKESKUKSEN OPPILASASUNTOLAN JÄRJESTYSSÄÄNTÖ, 20.7.1978 (johtokunnan vahvistama 29.1.1979).
POLIISIKOULUN JÄRJESTYSSÄÄNTÖ, 4.3.1986.
POLIISIKOULUN OPPILASASUNTOLAN JÄRJESTYSSÄÄNTÖ, 11.11.1985.
POLIISIKOULUN JÄRJESTYSSÄÄNTÖ, 31.12.1992.
POLIISIKOULUN JÄRJESTYSSÄÄNTÖ, 12.4.1996.
POLIISIKOULUN JÄRJESTYSSÄÄNTÖ, 26.7.2005.
OHJE YLEISEN JÄRJESTYKSEN YLLÄPIDOSTA POLIISIKOULUSSA, 28.12.1990.
OHJE YLEISEN JÄRJESTYKSEN YLLÄPIDOSTA POLIISIKOULUSSA (LUONNOS), 24.8.1992.
VALINTAPERUSTEET JA HAKUMENETTELY poliisin peruskoulutukseen, 1990.
POLIISI (AMK) VALINTAPERUSTEET 23.1.2018 alkaen.

LEHDET JA MUU MEDIA

- BACKMAN, EERO JA JUHANI IIVARI:
”Poliisikomitea lisää arveluttavasti poliisivaltuuksia.” Uusi kriminaalihuolto, 1986, 4.

INTERNET-LÄHTEET

- SVENSKA POLISEN, ”Antagningskrav till polisutbildningen.” <https://polisen.se/om-polisen/bli-polis/ansoka-till-polisutbildningen/antagningskrav-till-polisutbildningen/>, Haettu 7.5.2018.
POLIISI, ”Poliisin eettinen vala.” www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/poliisin_eettinen_vala, Haettu 7.5.2018.

KIRJALLISUUS

- AHLBÄCK, ANDERS. 2014. *Manhood and the Making of the Military: Conscriptio, Military service and Masculinity in Finland, 1917–39.* Farnham/Burlington: Ashgate.
ANDERSON, GREGORY S., DARRYL PLECAS JA TIM SEGGER. 2001. *Police officer physical ability testing – Re validating a selection criterion.* *Policing: An International Journal* 24, (1), 8–31.
AXELSSON, THOM. 2007. *Rätt elev i rätt klass. Skola, begåvning och styrning 1910–1950.* Linköping: Linköping University Electronic Press.

- COHEN, STANLEY. 1990. *Visions of Social Control. Crime, Punishment and Classification*. Cambridge: Polity Press.
- FOUCAULT, MICHEL. 1977. *Discipline and Punish. The Birth of the Prison*. Lontoo: Penguin Books.
- FOUCAULT, MICHEL. 2007. Security, territory, population. Lectures at the Collège de France, 1977–1978. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- FURUHAGEN, BJÖRN. 2015. The making of a social, representative and intellectual police force - Recruitment and education of police trainees in Sweden during the 20th century. *Nordisk politiforskning* 2, (01), 6–33.
- GAINES, LARRY K., STEVE FALKENBERG JA JOSEPH A. GAMBINO. 1993. Police Physical Agility Testing: An Historical and Legal Analysis. *American Journal of Police* 12, 47–66.
- HANNULA, ILARI. 1981. Vankeinhoitoon liittyvän lainsäädännön historiaa 1881–1975. Teoksessa Suominen, Elina (toim.): *Suomen vankeinhoidon historiaa, osa 1. Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- HIETALA, MARJATTA. 2005. From Race Hygiene to Sterilization: The Eugenics Movement in Finland. Teoksessa Broberg, Gunnar ja Roll-Hansen, Nils (toim.): *Eugenics and the Welfare State. Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway, and Finland*. East Lansing: Michigan State University Press, 195–258.
- HOFFMAN, MARCELO. 2011. *Disciplinary Power*. Teoksessa Taylor, Dianna (toim.): *Michel Foucault: Key Concepts*. Durham: Acumen, 27–39.
- HONKALA, KAISA. 2010. ”YK:n ihmisoikeudet vankiloihin!” Marraskuun liikkeen suomalaisen kontrollipolitiikan kritiikki 1967–1972. Helsinki: Helsingin yliopisto (Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, julkaisematon).
- INNES, MARTIN. 2003. *Understanding Social Control. Deviance, Crime and Social Order*. Buckingham: Open University Press.
- JALAVA, SANNA-KAARINA. 1986. Uusien poliisi-miesten valintamenettelyn yhteys poliisin peruskoulutuksessa ja ammatissa menestymiseen: tutkimusraportti. Tampere: Poliisikoulu.
- JAUHIAINEN, ARTO JA JOEL KIVIRAUMA. 1997. Disabling School? Professionalisation of Special Education and Student Welfare in the Finnish Compulsory School. *Disability & Society* 12, (4), 623–641.
- KANNALA, PIETI. 2014. Laitosvallasta lapsen perusoikeuksien ja oikeusturvan toteuttamiseen lastensuojelulaitoksissa. Oikeustieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto (julkaisematon).
- KAPPELER, VICTOR E. JA LARRY K. GAINES. 2012. *Community Policing: A Contemporary Perspective*. Lontoo/New York: Routledge.
- KOHTANIEMI, ANU. 1987. Käsitys ihannepoliisista ja poliisin ammattietiikasta. Tutkimus kokelas-, miehistö- ja alipäällystökursseilaisista. Tampere: Kasvatustieteiden tutkielma. Tampereen yliopisto (julkaisematon).
- KOKKO, HANNU. 1983. Poliisilain eduskuntakäsittely. Helsinki: Oikeushistorian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto (julkaisematon).
- KONTTINEN, MARTTI. 1963. Poliisiyö ja ammattimenestyksen ennustaminen. Helsinki: Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto (julkaisematon).
- KORANDER, TIMO. 2014. Rikottujen ikkunoiden nollatoleranssi. Tutkimus New Yorkin rikosentorjunnan uuskonservatiivi-mallista Suomessa. Turku: Akateeminen väitöskirja, Turun yliopisto.
- KOSTIAINEN, AURA. 2011. Oikeusvaltion paradoksin äärellä. Tasavallan suojelulakiesityksistä käyty eduskuntakeskustelu vuosina 1930 ja 1936. Helsinki: Poliittisen historian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto (julkaisematon).
- KROHN, RONNIE. 1983. Poliisin ammattietiikka. Tutkielma alipäällystökursilta k/83. Poliisiopisto (julkaisematon).
- KUUSKORPI, TAINA. 2014. Psykologiset testit ja testaukset: tosiasiat, uskomukset ja pelot. Raisio: Luovin.
- LAITINEN, MARKO. 2005. Poliisin valintaperusteet Suomessa 1918–2005. Tampere: Tampereen yliopisto (Suomen historian aineopintojen tutkielma, julkaisematon).
- LAMPIKOSKI, HENRIK. 2012. Kedjan som inte fick brista. Den finska poliskärens utbildning och professionalisering 1944–1977. Helsinki: Historian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto (julkaisematon).
- LOMAN, TIMO. 1997. Poliisin oikeudesta käyttää voimakeinoja. Helsinki: Sisäasiainministeriön poliisiosasto.
- LOMBARDO, ROBERT JA TODD LOUGH. 2007. *Community Policing: Broken Windows, Community Building, and Satisfaction with the Police*. *The Police Journal* 80, (2), 117–140.

LONSWAY, KIMBERLY A. 2003. Tearing Down the Wall: Problems with Consistency, Validity, and Adverse Impact of Physical Agility Testing in Police Selection. *Police Quarterly* 6, (3), 237–277.

LOUGH, JONATHAN JA KATHRYN VON TREUER. 2013. A critical review of psychological instruments used in police officer selection. 36, (4), 737–751.

MELANDER, SAKARI. 2008. Kriminalisointiteoria: rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

MOSSE, GEORGE LACHMANN. 1996. *The Image of Man. The Creation of Modern Masculinity*. New York: Oxford University Press.

PIHLAJAMÄKI, HEIKKI. 1999. *Ius politiae - havaintoja politiaoikeuden pirstaloitumisesta ja rikosoikeuden kehityksestä 1800-luvulla*. Lakimies (4).

RAY, JOHN M. 2014. *Rethinking Community Policing*. El Paso, Texas: LFB Scholarly Publishing LLC.

”POLIISIKOULUUN VALITTAVIEN PITUUSVAATIMUS POISTUU”. *Turun Sanomat*, 10.5.2005. <http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/1074043334Poliisikouluun+valittavien+pituusvaatimus+poistuu> Haettu 9.5.2018.

REINER, ROBERT. 2000. *The politics of the police*. Oxford: Oxford University Press.

ROSE, NIKOLAS. 1988. Calculable minds and manageable individuals. 1, (2), 179–200.

SARKIO, MARIA. 2007. *Sairaanhoitajaksi kasvattaminen. Sairaanhoitajakoulutus ja siinä käytetyt oppikirjat Suomessa vuoteen 1967 asti*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

SINISALO, KARI. 1971. Poliisin toimivallan määrytyminen. Tutkimus poliisin vallasta ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

SOILEVUO GRÖNNERØD, JARNA JA CATO GRÖNNERØD. 2012. The Wartegg Zeichen Test: A Literature Overview and a Meta-Analysis of Reliability and Validity. 24, (2), 476–489.

SZTOMPKA, PIOTR. 1998. Trust, Distrust and Two Paradoxes of Democracy. *European Journal of Social Theory* 1, (1), 19–32.

WEISS, PETER A. 2010. *Personality Assessment in Police Psychology: A 21st Century Perspective*. Springfield: Charles C Thomas.

XU, YILI, MORA L. FIEDLER JA KARL H. FLAMING. 2005. Discovering the Impact of Community Policing: The Broken Windows Thesis, Collective Efficacy, and Citizens’ Judgment. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 42, (2), 147–186.

YLIJÄRVI, JANNE. 2006. *Poliisin toimivaltuudet Suomessa 1966–2006. Oikeushistoriallinen tutkimus suomalaisen poliisin toimivaltuuksien kehityksestä*. Helsinki: Oikeushistorian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto (julkaisematon).

Liikennevalistusta lapsille. Poliisimuseo

KIRJOITUSTAIDOTTOMUUDESTA KORKEAKOULUTUKSEEN

Poliisikoulutuksen suhde yleisiin koulutuspoliittisiin
tavoitteisiin itsenäisyyden alusta 2000-luvulle

Ilja Kokkonen

SISÄLLYS

POLIISIKOULUTUS JA KOULUTUSPOLITIIKKA	411
<i>Johdanto</i>	411
SUOMALAISEN KOULUTUSHISTORIAN JA KOULUTUSPOLITIIKAN SUURIA LINJOJA ..	413
<i>Koulutuspolitiikasta yleisesti</i>	413
<i>Kansan koulutustaso Suomen itsenäistyessä</i>	415
<i>Oppivelvollisuuskoulun toteuttaminen</i>	417
<i>Suomalainen rinnakkaiskoulujärjestelmä: oppikoulu</i>	417
<i>Yhtenäiskoulun toteuttaminen Suomessa</i>	420
<i>Keskiasteen koulunuudistus</i>	423
<i>Ammattikorkeakoulu</i>	423
POLIISIN POHJAKOULUTUSVAATIMUKSET SUHTEESSA	
SUOMEN YLEISEEN KOULUTUSPOLITIIKKAAN	425
<i>Itsenäisyyden alku</i>	425
<i>Keskikoulu ja kuohuva 1960-luku</i>	426
<i>Peruskoulutettuja poliiseja</i>	427
<i>Poliisi uravaihtoehtona peruskoulun oppilaanohjauksessa</i>	428
<i>Keskiasteen koulunuudistus ja poliisikoulutus</i>	429
<i>Peruskoulu ei riitä: toisen asteen tutkinnon tulo kelpoisuusvaatimuksiin</i>	430
<i>Ylioppilaskysymys</i>	432
<i>Yleisesti koulutuksellisista kelpoisuusvaatimuksista</i> <i>suomalaiseen koulutuspolitiikkaan ja väestön koulutustasoon</i>	436
POLIISIEN KOULUTUKSELLISESTA JA SOSIAALISESTA TAUSTASTA	437
SOTILASKOULUTUS	439
POLIISIKOULUTUS SIIRTYY KORKEAKOULUUN	443
LOPUKSI	447
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	450

POLIISIKOULUTUS JA KOULUTUSPOLITIikka

Johdanto

Poliisikoulutus on monessa suhteessa hyvin poikkeuksellinen ala. Kuitenkin sitä voidaan tarkastella osana Suomen koulutuspolitiikan suuria linjoja. Tällaisessa tarkastelussa yleiset koulutuspoliittiset käännekohtat korostuvat (oppivelvollisuuden toteuttaminen, luopuminen rinnakkaiskoulujärjestelmästä ja ammattikorkeakoulujen synty). Poliisikoulutuksen muusta koulutuskentästä poikkeavasta erikoisuusteesta ja organisatorisista ratkaisuista johtuen poliisikoulutuksella on toki omat erityispiirteensä. Kuitenkin myös se on myös heijastellut yleisiä koulutuksellisia linjauksia. Tällöin poliisikoulutus näyttäytyy usein reagoijana enemmän kuin innovoijana. Tämä näkökulma ei tarkoita, etteikö poliisikoulutus itsessään olisi ollut myös innovatiivista. Esimerkiksi monia tieteellisiä ja teknologisia innovaatioita on usein hyödynnetty poliisikoulutuksessa jo varhain. Tämä ei kuitenkaan ole tämän koulutuspolitiikkaan keskittyvän tarkastelun teemana.

Tässä tekstissä siirrytään yleisestä erityiseen. Tarkastelussa on siis se, kuinka poliisikoulutus on reagoinut yleisesti koulutuskentällä tapahtuneisiin muutoksiin. Tekstin rakenne selittyy sillä. Ensin on kiinnitetty huomiota yleisellä tasolla tapahtuneisiin muutoksiin ja vasta sitten siihen, miten poliisikoulutuksessa on siihen reagoitu.

Koulutuspoliittisia muutoksia voi tarkastella laajemman yhteiskunnallisen rakenneselittävyyden kontekstissa. Poliisikoulutus ei ole ollut muusta yhteiskunnasta ja siinä tapahtuneista koulutuspoliittisista ja koulutussosiologisista muu-

toksista irrallinen saareke. Esimerkiksi väestön koulutusrakenne yleisesti on myös vaikuttanut siihen, millaisia koulutuksellisia vaatimuksia poliiseille on voitu asettaa. Poliisikoulutukseen rekrytoituneiden koulutuksellinen ja sosioekonominen tausta ovat vaikuttaneet keskeisesti myös koulutuksen luonteeseen. Rekrytoitujen koulutustaso on vaikuttanut siihen, millaista koulutus on ollut luonteeltaan. Tällöin on perusteltua kiinnittää myös näihin tekijöihin huomiota yleisen koulutustason nousun kontekstissa.

Jukka Kekkonen on luonnehtinut oikeushistorian kontekstuaalisuuden ajatusta oikeudellisen muutoksen kytke-miseksi muihin yhteiskunnallisen todellisuuden ja kulttuurin muutoksiin.¹ Tässä tutkimuksessa relevantteja yhteiskunnallisen todellisuuden kenttiä ovat erityisesti koulutussektori ja väestön koulutustaso.

Poliisikoulutuksen luonne on toisaalta kuitenkin monesta muusta koulutusalaasta poikkeava sen korostetun valtiollisuuden vuoksi: poliisikoulutuksessa opiskelijat opetetaan edustamaan valtiollista läsnäoloa ja ylläpitämään valtion sisäistä suvereniteettia väkivallan monopolin merkityksessä toisella tavoin kuin muissa koulutuksissa. Pitkässä historiallisessa katsannossa ja etymologisesti poliisi on se mitä on jäänyt jäljelle aiemmin yhteiskunnallisesti ja oikeudellisesti niin keskeisestä politiaoikeudesta. Politiaoikeus kattoi laajasti yhteiskunnallista säätelyä erilaisilla aloilla (esimerkiksi puolustusvoimien sisäiseen kuriin liittyviä kysymyksiä). Vähitellen 1800-luvun kuluessa politiaoikeuden erilliset osa-alueet muodostuivat erillisiksi oikeudenaloiksi (esimerkiksi hallinto-oikeus). Poliisi on tavallaan siis politiaoikeuden jakojään-

¹ Kekkonen, 2013, 20.

Valtiolippuja saloissa Otaniemessä. Poliisikoulutuksen asema korostetun valtiollisena koulutusalanana on luonut sille erityisiä piirteitä. *Poliisimuseo*

nös, jonka tehtäväksi jäi ylläpitää muiden oikeudenalojen tarkemmin määrittämää yhteiskunnallista järjestystä.² Tällöin myös poliisikoulutus, sellaisena kuin se moderneissa yhteiskunnissa on perinteisesti järjestetty, on valjastettu palvelemaan tätä päämäärää.

SUOMALAISEN KOULUTUS-HISTORIAN JA KOULUTUS-POLITIIKAN SUURIA LINJOJA

Koulutuspolitiikasta yleisesti

Koulutuspolitiikassa on kyse koulutukseen liittyvästä politiikasta, jossa julkinen valta ja erilaiset intressitahot pyrkivät muotoamaan koulutuksen reunaehdoja. Eri maissa lähestyminen koulutuspolitiikkaan ja sen seurauksena koulutusjärjestelmän rakenne poikkeavat toisistaan. Yleisesti koulutusjärjestelmään kuuluu sekä avoimen että suljetun järjestelmän piirteitä. Toisaalta koulutus on ihmisten tarpeita tyydyttävä palvelujärjestelmä ja toisaalta se on vieraannuttava pakkojärjestelmä ja yhteiskuntarakennetta ylläpitävä ja uusintava organisaatio.³ Suomessa ja muissa Pohjoismaissa koulutuspolitiikka ja sen organisatoriset rakenteet ovat olleet erittäin valtiokeskeisiä verrattuna esimerkiksi anglosaksiseen maailmaan. Kouluhallituksen historia ulottuu 1870 luvulle saakka. Itsenäisen Suomen valtioneuvostossa on koko itsenäisyyden ajan ollut opetusministeriö. Tämän ministeriön alkuperäinen nimi kirkollis- ja opetusasiainministeriö korostaa valtiollisen koulutuspolitiikan vahvaa historiallista kytköstä valtiokirkkoon Pohjoismaissa: Ruotsissa vastaava elin oli

2 Pihlajamäki, 2004, 61–64.

3 Lehtisalo; Raivola, 1992, 19.

nimeltään *Ecklesiastikdepartementet* vuoteen 1968 saakka. Mainittakoon vertailun vuoksi, että Yhdysvalloissa opetusministeriötä vastaava *Department of Education* on perustettu vasta vuonna 1979 ja se on alusta asti ollut kiistelty ja ajoin lakautusuhan alainen. Suomi lukeutuukin koulutuspoliittisesti päätöksentekojärjestelmältään keskitettyihin maihin.⁴ Tämän yhtenä ilmentymänä Suomeen ei yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta ole syntynyt yksityisten ”eliittiooppilaitosten” verkostoa sen paremmin yleissivistävään koulutukseen kuin korkeakoulutukseenkaan. Eliittikoulu ja eliittiyliopistot, siinä määrin kuin sellaisista on Suomessa edes järkevää puhua, ovat lähinnä syntyneet julkisen, valtiollisesti säännellyn koulutuskentän sisälle.⁵

Gregory Clark on tutkimuksessaan esittänyt kansainvälisen sukunimiaineiston perusteella, että yleisestikin vanhojen eliittiryhmien jälkeläiset ovat edelleen vahvasti yliedustettuja arvostetuimpien koulutusammattien (esim. juristit) harjoittajien joukossa kaikissa tutkituissa kahdeksassa maassa toisin kuin joissain aiemmissä tutkimuksissa oli oletettu. Hän on kyseenalaistanut myös 1800-luvulta lähtien yleistyneen ilmaisen koulutuksen merkityksen sukupolvien väliselle sosiaaliselle liikkuvuudelle.⁶ Esimerkiksi ruotsalaisissa asianajajissa aateliston ja vanhan oppi-

4 Lampinen, 1998, 10.

5 Yliopistoista katso esim. Nori, 2011, 30–32 ja 84–93.

6 Clark, 2014, 8–10. Suomi ei kuulu Clarkin tutkimiin maihin, mutta Pohjoismaista Ruotsi kuuluu. On mahdollista, että Clarkin sukunimimetodi ei toimisi suomalaisessa kontekstissa kovin hyvin johtuen kansallisista erikoisuuksista (esim. sivistyneistön nimien suomalaistaminen). Lisäksi on syytä jälleen huomauttaa suomalaisen yhteiskunnan perinteisesti hyvin ohuesta ylä- ja keskiluokasta ja aiemmasta matalasta koulutustasosta. Täten Suomessa kenties koulutus on ollut aidompi sosiaalisen liikkuvuuden väylä kuin monissa muissa maissa.

säädyn jälkeläiset ovat vahvasti yliedustettuja⁷ samoin kuin Japanissa samurai- ja *kazoku*(aatelis)-luokkien jälkeläiset vastaavissa tehtävissä.⁸ Jopa kommunistisen vallankumouksen ja kulttuurivallankumouksen jälkeisessä Kiinan kansantasavallassa keisarikunnan virkatutkinnon suorittaneiden mandariinien jälkeläiset ovat yhä 2010-luvulla suhteellisesti selkeästi yliedustettuja eliittipositioissa (professorit, yritysjohtajat, valtion virkamiehet), yliopisto-opiskelijoissa ja akateemisen tutkinnon suorittaneissa.⁹ Saattaa olla, että koulutusjärjestelmä muodollisesta rakenteestaan riippumatta pyrkii aina ylläpitämään eliittiryhmien uusintamista julkilausutuista tasa-arvon ja sosiaalisen liikkuvuuden tavoitteista huolimatta.¹⁰

Yksi koulutuspolitiikkaa sivuava kasvatussociologinen kysymys on professioiden ja semiprofessioiden statuskampailu. Arkkityypisiin professioihin eli ylimpiin asiantuntija-ammatteihin (kuten lakimiehiin, lääkäreihin, pappeihin ja upseereihin) liittyy oleellisen osana korkea akateeminen koulutus. Koulutustason kasvaessa aiemmin alemman tason asiantuntijatehtäviksi mielletyt alat, semiprofessiot, ovat alkaneet kohonneeseen koulutukseensa vedoten vaatia profession asemaa.¹¹ Valtiolla on aina ollut roo-

lina professionaalistumiskehityksessä. Pohjoismaissa tämä on 1900-luvun lopulla liittynyt erityisesti hyvinvointivaltiolliseen kehitykseen. Juha Oksanen toteaa, että professiot ovat ajaneet valtiollistumistaan, liittoutuneet valtion kanssa, vakuuttaneet valtion ainutlaatuisesta palvelustaan ja sen hyvinvointimerkityksestä sekä vaatineet korkeampaa koulutusta, lisensejä ja monopoleja.¹²

Koska koulutuspoliittinen keskustelu yleisestikin on Suomessa ollut kovin valtiojohtoista, ei ole tietenkään ihme, että tämä on totta myös valtion oman virkamieskoulutuksen, kuten poliisikoulutuksen osalta. Poliisikoulutukselle on pitkään ollut koulutuspoliittisesta näkökulmasta ominaista erikoinen dikotomia; toisaalta on haluttu sopeuttaa poliisikoulutusta osaksi yleistä koulutusjärjestelmää ja taata mm. opiskelijoiden jatkokoulutusmahdollisuudet kun taas toisaalta poliisikoulutuksella on ollut oma erityinen luonteensa sen korostetun valtiollisuuden vuoksi. Myös organisatorisesti poliisikoulutus on poikennut yleisestä koulutuksen kentästä ollen sisäasiainministeriön eikä opetusministeriön alaista toimintaa.¹³

Jos katsotaan suomalaista poliisikoulutusta osana suomalaista koulutusjärjestelmää, voidaan kuitenkin havaita, että sen piirissä on sekä välttämättömyyden pakosta että omasta aktiivisesta tahdosta yleisesti haluttu pysytellä muun koulutussektorin muutosten mukana. Täten poliisikoulutuksessa on jouduttu reagoimaan kaikkiin Suomen koulutuskenttää itsenäisyyden aikana mullistaneisiin uudistuksiin. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi yleisen oppivelvollisuuden toteuttaminen kansakoulun muodossa, rinnakkaiskoulujärjestelmästä luopuminen peruskoulun

7 Clarkin aineiston mukaan ruotsalainen ylhäisaatelisto (vapaaherralliset ja kreivilliset suvut) on lähes kuusinkertaisesti suhteellisesti yliedustettu asianajajakunnassa. Alempi (arvonimetön) aatelisto sekä latinalaisnimisen pappissäädyn (us-päätteiset nimet) jälkeläiset ovat asianajajia kolme kertaa useammin kuin väestö keskimäärin. Samaan suuntaan viittaavia tuloksia on myös ruotsalaisista lääkäreistä ja Upsalan yliopistosta maisteriksi valmistuneista, joskaan vanhojen eliittien yliedustus ei ole yhtä vahvaa. Clark, 2014, 30–35.

8 Clark, 2014, 187–196.

9 Clark, 2014, 170–174.

10 Clark, 2014.

11 Antikainen; Rinne; Koski, 2006, 186–187.

12 Oksanen, 1999, 25.

13 Esim. Honkonen; Raivola, 1991, 5.

hyväksi, kiista peruskoulun tasokursseista, ammatillisen keskiasteen uudistukset ja ammattikorkeakouluinstituution luominen. Samalla on jouduttu pohtimaan sitä, millaisia pohjakoulutusvaatimuksia poliiseiksi hakeutuville henkilöille on voitu asettaa. Tässäkin on nähtävissä pitkään jatkunut kahdensuuntaisten intressien ristiriita; toisaalta yhä monimutkaisemmaksi, teknistyneemmäksi ja kirjallisemmaksi kehittyvässä yhteiskunnassa on ollut tärkeää, että järjestysvaltaa käyttävät virkamiehet omaavat laajoja yleissivistyksellisiä valmiuksia, toisaalta taas ei ole haluttu luoda liian akateemista poliisikuntaa, jolla voisi olla vaikeuksia selvittää käytännön haasteista.

Kansan koulutustaso Suomen itsenäistyessä

Suomi oli Euroopan viimeisiä oppivelvollisuuskouluun siirtyneitä maita. Joissain Euroopan maissa oli 1700-luvulle asti juontavaa oppivelvollisuuslainsäädäntöä. Jopa Euroopan periferioissa kuten Balkanilla tyypillisesti säädettiin lailla oppivelvollisuudesta jo 1800-luvun lopulla.¹⁴ Vielä pitkään 1900-luvulla Suomessa oli vanhan kirkollisen, Katekismuksen lukutaitoon tähtäävän alkeisopetuksen perintönä suurehko ryhmä ihmisiä, jotka olivat ainoastaan lukutaitoisia, mutta kirjoitustaidottomia. Vanha vitsi poliiseista, joista toinen osasi lukea ja toinen kirjoittaa, olisi voitu kertoa monista muistakin kansalaisista. Vielä vuonna 1920 noin 30 % aikuisväestöstä oli ainoastaan lukutaitoista ja maaseudulla luku nousi yli kolmanneksen.¹⁵ Poliisimestari Helenius totesikin vuonna 1919 Valtion poliisikoulun oppi-

laista, että näistä vain harva pystyi kirjoittamaan kielellisesti ja muodollisesti oikeita asiakirjoja.¹⁶

Ajatus yleisestä oppivelvollisuudesta Suomessa on paljon vanhempi kuin sen toteutuminen lainsäädännöllisesti. Ensimmäiset kansakoulut syntyivät 1800-luvun puolivälissä ja vuonna 1863 Jyväskylään perustettiin kansakoulunopettajaseminaari ja 1866 annettiin Kansa-kouluasetus.¹⁷ Kansakoulutuksen varhaisvaiheet voidaan nähdä osana yleistä suomalaista kansallista sivistysprojektia. Samoin kansakoulujen piirihallinto kansakouluntarkastajineen juontaa juurensa jo 1800-luvulle.¹⁸

Kansakoululaitos muodollisesti koulutettuine opettajineen siis kehittyi vahvasti jo itsenäistymistä edeltävinä aikoina. Täten kansakoulutusta ei oppivelvollisuuslain myötä suinkaan luotu tyhjästä. Suhtautuminen kansakoulutukseen oli muuttunut yleisesti myönteiseksi, toki yksittäisin poikkeuksin, kautta poliittisen kentän oppivelvollisuuslakia säädettäessä. Kuitenkin on otettava huomioon, että vielä 1900-luvun alkupuolella laajoissa kansalaispiireissä varsinkin maaseudulla myös kyseenalaistettiin kansakoulun hyödyllisyys. Ei nähty tarpeelliseksi kouluttaa lapsista työstä vieraantuneita ”puoliherroja”. Lapsiaan kansakouluttaviin saatettiin maalaisyhteisössä suhtautua jopa epäluuloisesti ja heidän saatettiin nähdä kuuluvan ihan omaan yhteiskuntaluokkaansa.¹⁹ Heikki Isolauri on osoittanut, että perinteisesti runsaasti poliiseja tuottaneella Etelä-

16 Hietaniemi, 1993, 17.

17 Syväoja, 2004, 34 - 37.

18 Rautama, 2010, 51–71.

19 Esimerkiksi Pielavedellä Savossa lapsiaan kansakouluttavien, yleisesti varakkaampien vanhempien katsottiin 1900-luvun alussa kuuluvan suorastaan omaan ihmisluokkaansa. ”Ikoset käyttivät lapsillaan kansakoulua. He olivat sellaista herrasrotua; tukkiherroja”. Kokkonen, 1994, 156.

14 Lindström, 2001, 68–70 ja 78.

15 Tilastollinen vuosikirja 1921, tilasto 21.

Pohjanmaan suomenkielisellä maaseudulla kansakoulu oli ennen vuoden 1921 oppivelvollisuuslakia leimallisesti itsenäisen talollisväestön koulu.²⁰ Isolaurin tutkimala alueella oli 1920-luvulle tultaessa talollisista puolet ja alemmista, maata omistamattomista yhteiskuntaluokista vain joka viides käynyt kansakoulua.²¹ Myös alueelliset erot olivat selviä. Alueen keskeisissä kunnissa myös tilaton väestö osallistui kansakoulutukseen enemmän kuin syrjäseuduilla, kuitenkin kaikkialla vähemmän kuin talollisväestö.²² Käytännössä jopa kansakoulu aiheutti maaseudun köyhimmälle väestön osalle sitä paitsi lisäkustannuksia, joista ei aina ollut helppoa selviytyä. Lisäksi kouluikäisten lasten työnteke kotona oli taloudellisesti merkittävää.²³ Isolauri toteaaakin, että kansakoulunkäynti ei erityisesti tarjonnut sosiaalisen nousun mahdollisuuksia (ainakaan ilman jatko-opintoja), mutta kuitenkin se vaati taloudellisia uhrauksia.²⁴ Myös uskonnollisista syistä kumpuavaa kansakoulun vastustusta esiintyi eri puolilla maata.²⁵

Tämän ja monen myöhemmänkin suomalaisen koulutuspolitiikkaan liittyvän keskustelun voi katsoa osaltaan heijastavan sitä seikkaa, että suomalaisesta yhteiskunnasta puuttui pitkään, ainakin 1800-luvun puoliväliin keskiluokka sanan varsinaisessa merkityksessä; oli vain ”yhteinen kansa” ja suppea

(pitkään ruotsinkielinen) herrasluokka, johon valikoituminen tapahtui suurelta osin koulutuksen kautta.²⁶ Arto Nevala on kuvaillut suomalaista koulutuspolitiikkaa toteamalla, että Suomessa säättyyn pohjautuvan yläluokan ja ylimpien kerrosten puuttuessa tai ollessa heikkoja, koulutukselle sosiaalisen nousun välineenä on ollut 1800-luvun lopulta lähtien tilaa. Tämän vuoksi myöhemmin Suomessa koulutus on kytketty osaksi yhteiskunnallisen tasa-arvon tavoittelua ja hyvinvointivaltion rakentamista.²⁷ Myös Suomessa vanha säätyläistö on silti edelleen yliedustettuna korkeimmissa koulutusta vaativissa virka-asemissa esimerkiksi oikeuslaitoksessa.²⁸

Kansakouluvastaisuus on ymmärrettävä myös sitä taustaa vasten, että kansakoulun suorittaminen yksinään tuotti vielä Suomen itsenäistyessä varsin vähän muodollista pätevyyttä mihinkään tehtäviin tai edes jatkokoulutukseen. Poliisikoulutuksen kannaltakin on muistettava, että kansakoulun käyminen ei ollut vielä itsenäisyyden alussa poliisin uralle pääsemisen edellytys. Yleisesti koulutusmyönteisyys lisääntyi laajoissa yhteiskuntapiireissä sitä myötä kuin koulutus alkoi tarjota yhä selkeämmin ammatillisia ja elinkeinollisia hyötyjä. Laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa tämä on suhteutettava suomalaisen yhteiskunnan jo alkaneeseen, mutta edelleen yhä hyvin hitaaseen kaupungistumiseen ja teollistumiseen. Perinteisessä maatalousyhteiskunnassa esimerkiksi maatalouden kausityöläinen (renki tai piika) ei välttämättä tarvinnut työstään selvittääkseen edes niukkaa muodollista koulutusta.

20 Isolauri, 1973, 81. Lisäksi on huomattava, että kansakoulujen johtokunnat koostuivat melkein yksinomaan talollisista ja samoin opettajisto oli suurelta osin talollistaustaista. Isolauri, 1973, 163–164.

21 Isolauri, 1973, 93

22 Isolauri, 1973, 85–86.

23 Isolauri, 1973, 111.

24 Isolauri, 1973, 166.

25 Esim Lassila, 2001, 725 – Esimerkiksi vielä vuonna 1906 vanhoillislestadiolaisten yleinen kokous Oulussa vaati lasten koulutuksen jättämistä vanhempien asiaksi, ”josta ei saanut tehdä vaatimusta”.

26 Luokkarakenteesta ja kansakoululaitoksen synnystä Lindström, 2001, 25–28.

27 Nevala, 1999, 174.

28 Raunio, 2000, 62–65.

Oppivelvollisuuskoulun toteuttaminen

Itsenäistymiseen mennessä suomalainen yhteiskunta oli kypsynyt ajatukseen oppivelvollisuuden toteuttamisesta pääsääntöisesti kansakoulun muodossa. Eduskunta oli jo hyväksynyt oppivelvollisuuslain vuonna 1910, mutta se oli jäänyt vaille keisari-suuriruhtinaan vahvistusta. Yksi tekijöistä, jotka johtivat vuoden 1921 oppivelvollisuuslain hyväksymiseen, oli vuoden 1918 sisällissota, joka nähtiin osin seuraukseksi ”kansan henkisesti kehittymättömyydestä”.²⁹ Sitä paitsi oppivelvollisuuskoulun toteuttaminen ei enää ollut käytännössä niin suuri murros kuin se olisi ollut vielä muutama vuosikymmen aiemmin, koska tuossa vaiheessa jo 63 % oppivelvollisuusikäisistä kävi koulua. Määrä oli noussut voimakkaasti parin edeltävän vuosikymmenen aikana vuoden 1898 piirijakoasetuksen jälkeen, jossa maa oli jaettu kansakoulupiireihin.³⁰ Oppivelvollisuuteen perustuvan kansakoulun yksi viimeisistä suurista kysymyksistä oli tunnustuksellisen uskonnonopetuksen asema. Kirkolle ja poliittiselle oikeistolle kysymys oli tärkeä, koska kirkon suora vaikutus alkeisopetukseen vähentyi suuresti kirkollisten kiertokoulujen syrjäytyessä kansakoulujen tieltä.³¹

Siirtyminen oppivelvollisuuskouluun oli vieläkin hitaampaa kuin puhtaasti vuoden 1921 oppivelvollisuuslain säätämisen perusteella olisi oletettavissa. Siirtymäkausi oppivelvollisuuskouluun kesti usein maalaiskunnissa pitkälle 1930-luvulle saakka. Lain mukaisessa normaalitapauksessa kansakouluopetus kunnassa oli järjestettävä lain mukai-

seksi 16 vuodessa, josta siitäkin saatettiin kunnalle antaa lykkäystä oppivelvollisuuden toimeenpanemisessa. Oppivelvollisuuslain ensimmäinen pykälä lisäksi erikseen vapautti toistaiseksi oppivelvollisuudesta ”lähimmästä kansakoulusta viittä kilometriä kauempana olevat lapset niissä kunnissa, joiden keskimääräinen asukasluku neliökilometriä kohti ei nouse kolmeen”. Tällaisia olivat esimerkiksi suurin osa tulevan Lapin läänin kunnista.³² Äärimmäisenä esimerkkinä mainittakoon, että Ranuan kunnassa 80 % oppivelvollisuusikäisistä lapsista suoritti ainoan koulusivistyksensä kirkollisissa kiertokouluissa vielä toisen maailmansodan aikoihin ja oppivelvollisuus tuli siellä – kuten lukuisissa muissakin Lapin läänin kunnissa – voimaan vuonna 1947.³³ Poliisikoulutuksen kannalta on kiinnostavaa, että siirtyminen oppivelvollisuuskouluun tapahtui viimeisenä harvaan asutulla maaseudulla, josta muodostui tyypillinen poliisikoulutuksen rekrytoimisalue. Vielä 1920-luvun alussa 40 % poliisikoulun oppilaista ei ollut käynyt kansakoulua (Julia Jansson tässä teoksessa). Vuoden 1919 6 kk kurssin käyneistä 318 vain 164 oli käynyt kansakoulun.³⁴

Suomalainen rinnakkaiskoulujärjestelmä: oppikoulu

Suomen itsenäisyyden ensimmäisen puolen vuosisadan ajan koulujärjestelmä perustui rinnakkaiskouluperiaatteelle. Tyypillisimmin tässä mallissa osa opiskelijoista valikoitui pääsykokeiden kautta kesken oppivelvollisuuttaan tietopuoli-

29 Lindström, 2001, 78–86.

30 Autio, 1986, 41.

31 Autio, 1986, 43–45 ja 62–63.

32 Lassila, 2001, 758 - Laki oppivelvollisuudesta (101/1921), 1.2 §, 19.1–2 §

33 Lassila, 2001, 49 ja 386.

34 Hietaniemi, 1993, 17

sia oppiaineita painottavaan oppikouluun kansakoulun neljännen luokan jälkeen ja osa jatkoi kansakoulussa sekä sen jatkeeksi 1950-luvulla perustetussa kansalaiskoulussa. Oppikoulu jakautui ensimmäiset viisi luokkaa käsittäneeseen keskikouluun ja viimeiset kolme luokkaa käsittäneeseen lukioon.

1900-luvun alkupuolella oppikoulu oli vielä varsin kaupunkilainen ja elitistinen koulutusväylä. Suurin osa maalaiskunnista oli vailla omaa oppikoulua. Lukuvuonna 1930–1931 maaseutukunnissa oli vain 13 yliopistoon johtavaa oppikoulua. Kaupungeissa ja kaupaloissa näitä oli 122.³⁵ Kuitenkin kaupunkiväestöä oli vuoden 1929 lopussa vain 17,9 %.³⁶ Tilanne alkoi tosin muuttua pian sotien jälkeen. Toisen maailmansodan jälkeen esimerkiksi valtionavustuksissa tapahtuneiden muutosten seurauksena myös maaseudulle alettiin perustaa kunnallisia oppikouluja, aluksi varsinkin keskikouluja, huomattavasti aiempaa enemmän. Tähän vaikutti myös uusi demokraattisempi asenneilmasto, joka suosi yhä laajempien kansalaisryhmien kouluttamista.³⁷ Lukuvuonna 1950–1951 yli kolmannes kaikista oppikouluista oli kunnallisia keskikouluja ja yhteensä yli puolet yleensä kunnallisia ja yksityisiä oppikouluja.³⁸ Tämä toi uudenlaista väestöä oppikoulutuksen piiriin.

Kuitenkin koko rinnakkaiskoulujärjestelmän ajan oppikoulu säilytti josain määrin keskiluokkaisen ja elitistisen luonteensa. Maaseudulla tyypillisimmin oppikouluun hakeutuivat ja pääsivät kir-

konkylien vähälukuisen sivistyneistön ja kauppiasluokan sekä suurimpien tilallisten jälkeläiset. Syrjäkylien pienviljelijäväestö oli suhteellisesti huomattavasti edustettuna.³⁹ Kaupungeissa myös työväestö koulutti sotien jälkeisenä aikana lapsiaan oppikoulussa, vaikka keskiluokan jälkeläiset olivatkin suhteellisesti yliedustettuja. 1950 25–44-vuotiaasta väestöstä 5,8 % oli suorittanut oppikoulun viisi alinta luokkaa muodostavan keskikoulun ja tämän lisäksi ylioppilaita oli 3,9 % väestöstä. Vuonna 1960 vastaavan ikäisestä väestöstä 7,5 % oli suorittanut keskikoulukurssin ja ylioppilaita oli 5,5 %. Kaupungeissa ja Etelä-Suomessa luvut olivat korkeampia.⁴⁰

Oppikoulun elitistisyydestä puhuttaessa on kuitenkin huomattava, että kyseessä ei ollut niinkään suoranaisesti perheiden tulotasoon liittyvä erottelu. Vaikka oppikoulutus toi lisäkustannuksia perheille, oli niistä usein mahdollisuus vapautua vapaaoppilaspaikkojen ja muiden varattomille suunnattujen tukien avulla. Oppikoulun elitistisyydessä on kyse vaikeammin määriteltävästä kotien koulutusasenteisiin, koulutukselliseen itsetuntoon, luokka-asemaan, opettajien tiedostettuihin ja tiedostamattomiin ennakkoluuloihin ja muihin vastaaviin tekijöihin liittyvästä vyyhdestä.

35 Kangas, 1992, 109.

36 Tilastollinen vuosikirja 1931, tilasto 11. Kauppalaväestöä oli lisäksi noin pari %, eli kaupunki- ja kauppalaväestöä noin 1/5. *ibid.*, tilasto 13.

37 Autio; Heikkilä, 1990, 186–187.

38 Tilastollinen vuosikirja, 1951, tilasto 298.

39 Esimerkiksi vuonna 1954 Parkanossa tehdyssä tutkimuksessa kirkonkylän lapsista oppikoulussa oli 60 %, lähikylien lapsista 26,7 % ja syrjäkylien lapsista 12,6 %. Kirkonkyläläisten lasten vanhemmat olivat myös keskimäärin itse korkeammin koulutettuja ja harvemmin maa- ja metsätalouden palveluksessa kuin lähi- ja syrjäkylien lasten vanhemmat. Kirkonkylän lapsista suhteessa harvemmat olivat paikkakunnalla syntyneitä. Lähi- ja syrjäkylien asukkaat myös toivoivat lapsilleen suhteellisesti enemmän ammattikoulutusta kuin oppikoulutusta siitä huolimatta, että Parkanossa oli vireä yliopistoon johtava oppikoulu. Silo, 1956, 176–180.

40 Suomen Tilastollinen Vuosikirja 1957, tilasto 20 sekä Suomen tilastollinen vuosikirja 1967, tilasto 19.

Oppikouluun valikoituminen oli keskeisesti nuoren ihmisen elämäntulkua muokkaava tekijä rinnakkaiskoulujärjestelmässä.
Rudolf Valtonen, Sanomalehti Suomenmaan kokoelma, Museovirasto

Jo 1940-luvulla oppikoululaisten määrä alkoi kasvaa ja 1950 oppikoululaisia oli melkein kaksi kertaa enemmän kuin vuonna 1940–41. Suurten ikäluokkien tullessa oppikouluikään 1950-luvun lopulta alkaen oppikoululaisten määrä ja suhteellinen osuus ikäluokasta kasvoi edelleen. Kasvu jatkui rinnakkaiskoulun loppuun saakka. Viimeisinä vuosina ennen peruskouluun siirtymistä esimerkiksi Helsingissä jo enemmistö ikäluokasta siirtyi oppikouluun. Jyrkkiä eroja oppikouluun siirtymisen ja sosiaalisen taustan ja asuinalueen suhteen oli kuitenkin vielä 1970-luvun Helsingissäkin: Etelä- ja Länsi-Helsingissä kansakoululaisista oppikouluun siirtyi melkein koko – tai joskus jopa koko – vuosiluokka, kun taas Jakomäessä 80 % koululaisista jäi kansakouluun.⁴²

Poliisi antaa liikennevalistusta. *Poliisimuseo*

Yhtenäiskoulun toteuttaminen Suomessa

Siirtyminen rinnakkaiskoulujärjestelmästä (kansakoulu, kansalaiskoulu⁴³ ja oppikoulu) yhtenäiskouluun (peruskouluun) sujui tavallaan maantieteellisesti päinvas-
taisessa järjestyksessä kuin siirtyminen oppivelvollisuuskouluun. Siirtyminen alkoi maaseutuvaltaisesta Pohjois-Suomesta. Rinnakkaiskoulujärjestelmässä osa opiskelijoista valikoitui neljännen kansakouluvuoden jälkeen pääsykokeiden kautta oppikouluun. Yhtenäiskoulussa koko ikäluokka kävi läpi sisällöllisesti saman koulutuksen. Tässä uudistuksessa Suomi oli ajallisesti edellä jopa monia Keski-Euroopan maita. Euroopassa yhtenäiskoulujärjestelmä on yleisesti varhaisin Pohjoismaissa. Ensimmäisenä sen toteutti Norja ja myös Ruotsi ehti Suomea edelle. Esimerkiksi sellaiset vanhat sivistysvaltiot kuin Englanti, Ranska, Italia ja Hollanti toteuttivat yhtenäiskoulu-uudistuksen myöhemmin. Saksankielisessä Euroopassa siirtyminen yhtenäiskouluun on ollut vielä hitaampaa.⁴⁴

43 Kansalaiskoulu oli 6-vuotisen kansakoulun jatkoksi 1950-luvulla luotu koulumuoto niille, jotka eivät olleet siirtyneet oppikouluun. Kansalaiskoulussa painotus oli käytännöllisissä ja ammatillisissa aineissa. Osastopäällikkö Alfred Salmela luonnehti 1958 jakoa siten, että oppikoulu on *homo sapiensien* (viisaisten ihmisten) koulu ja kokonainen kansakoulu ja sitä seuraava kansalaiskoulu *homo faberiden* ("seppä-ihmisten", työläisten) koulu. Hän tosin luonnehti kumpaakin koulumuotoa tasavertaiseksi, koska molempia tarvitaan. Kansalaiskoululle leimallista oli myös selkeä sukupuolirooliajattelu poikien ja tyttöjen töiden välillä. Varsinkin oppikoulutuksen lisääntyessä 1960-luvulla kansalaiskoulu alettiin hahmottaa selkeästi keskikoulua (oppikoulua) statuksestaan alemmaksi koulumuodoksi. Peruskoulun toteutuessa 1970-luvulla kansalaiskoulu sulautettiin siihen. Sen perintönä voidaan osin nähdä peruskoulun suppeat tasokurssit, joilta oli vaikea sijoittaa jatko-opintoihin, sekä käytännölliset valinnaisaineet. Jauhainen, 2002, 229–254.

44 Lampinen, 1998, 55–56.

41 Tilastollinen vuosikirja 1951, tilasto 297.

42 Itä, 2006, 52.

Nykyään peruskoulua usein esitellään suurena suomalaisena menestystarinana. Tällöin helposti unohtuu, että peruskoulu-uudistus ei suinkaan ollut ideologisesti ristiriidaton hanke 1960-luvun tai vielä 1970-luvunkaan koulutuspolitiikassa. Monissa piireissä peruskouluun pelättiin liittyvän aatteellista painolastia, joka oli ristiriidassa esimerkiksi eräiden oikeistolaisien piirien maailmankatsomuksen kanssa. Jo 1950-luvulta lähtien oli alkanut hahmottua ajatus siitä, että yhtenäiskoulu ei olisi pelkästään koulutuspolitiikkaa, vaan myös laajempi yhteiskuntapoliittinen kysymys. Yhtenäiskoulun julkilausuttunakin tavoitteena oli luoda sosiaalista yhteenkuuluvuutta.⁴⁵

Peruskoulun suunnittelu valtiollisella tasolla alkoi 1950-luvulla. Myös monet poliittiset tahot ja aatteelliset yhdistykset osallistuivat ahkerasti tähän keskusteluun. Yksi vaikutusvaltainen esimerkiksi näistä oli Jaakko Itälän johtama Väestöliiton koulusuunnittelutoimisto, joka pyrki hahmottelemaan koulun uudistusta Yhdysvaltain ja Englannin asunto- ja sosiaalisuunnittelun sekä ruotsalaisten esikuvien perusteella.⁴⁶ Peruskoulun suunnittelu ja toteuttaminen ovat osa sitä prosessia 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin nykyaikaisen suomalaisen koulutuspolitiikan voidaan katsoa syntyneen. Tämän taustalla oli elinkeinorakenteen muutos ja vahva eurooppalaisittain myöhäinen kaupungistuminen.⁴⁷

Pauli Arola on luonnehtinut kasvatustieteen oppihistorian näkökulmasta vuosia 1955–1980 ”kasvatustieteen historiatomaksi välivaiheeksi”. Kasvatustiede, jota vielä 1900-luvun alussa oli kutsuttu kasvatusopiksi, oli pitkään ollut akatee-

misessä yhteisössä suhteellisen matalassa arvossa. Toisen maailmansodan jälkeen kasvatustieteessä alettiin korostaa psykologiaan pohjautuvan empirian merkitystä ja kvantitatiivista metodiikkaa varsinkin 1950-luvulta lähtien, kun positivistisen suuntauksen usein luonnontieteellisesti koulutetut kannattajat saivat haltuunsa oppituolit. Samalla historiallinen tutkimusote kasvatustieteessä heikkeni. Sama ilmiö oli nähtävissä muutenkin historiatieteissä 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin ne joutuivat puolustuskannalle yhteiskuntatieteiden suhteen. Varsinkin 1960-luvulta lähtien kasvatustieteen kysyntä kasvoi opetusministeriön hallinnonalan tullessa aikaisempaa tärkeämmäksi, jolloin koulutuspolitiikasta tuli yhä selkeämmin osa yhteiskuntapolitiikkaa. Esimerkiksi peruskouluun siirtyminen vaati tuekseen koulutus- ja yhteiskuntasuunnittelua tukevaa empiiristä kasvatustieteellistä tutkimusta. Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö vuodelta 1970 korosti, että yhteiskunnan muutos edellytti koulun kehittämistä. Koulutuksen kehittämisen taas tuli perustua kasvatustieteelliseen tutkimukseen. Tutkimuksellinen mielenkiinto suunnattiin oman ajan yhteiskuntaan. Tiedeyhteisön tuli tuottaa tutkimuksia, joita voitiin käyttää hyväksi hyvinvointiyhteiskuntaa rakennettaessa.⁴⁸ Tällöin vahvistui myös esimerkiksi keskiasteen koulu-uudistuksessa näkynyt linjaus yhtenäisten, koko yhteiskunnan läpäisevien koulutuksellisten linjojen tarpeellisuudesta, joista ei ollut suotavaa tehdä poikkeuksia yksittäisillä koulutusaloilla. Vaikka poliisikoulutus poikkesi institutionaalisesti muusta koulutuskentästä ollen Sisäministeriön alaisuudessa, jouduttiin myös poliisikoulutuksessa reagoimaan näihin suurin linjauksiin.

45 Okkonen, 2017, 72.

46 Lehtisalo, 2006, 41.

47 Lehtisalo; Raivola, 1992, 95–96.

48 Arola, 2012, 92–110.

Tätä taustaa vasten on ymmärrettävissä, että eri yhteiskuntapiirit reagoivat hyvin voimakkaasti koulutuspoliittisiin kysymyksiin. Vallitsevan ajattelun mukaan kysymys ei ollut pelkästään koulutuksellisista valinnoista vaan myös yhteiskunnan luonteesta laajemmin.

Peruskoulun vastustus ei päättynyt edes sitä koskeneen lainsäädännön tultua hyväksytyksi vuonna 1968.⁴⁹ Vielä peruskoulu-uudistuksen käytännössä alettuaakin esimerkiksi Vapaan Koulutuksen Tukisäätiö ja Yksityisoppikoulujen liitto tahtivat vaikuttaa koulutuspolitiikkaan pyrkimällä saamaan yksityisoppikoulut vahvempaan asemaan ja kannattamalla peruskoulujen sisällä toimivia tasokursseja.⁵⁰ Tämä liittyi osittain siihen, että peruskoulun toteuttamisvaiheessa vasemmistopuolueet tähtäsivät avoimesti yhteiskunnan valtasuhdejärjestelmän muuttamiseen.⁵¹ Esimerkiksi Oulun kaupungin tuolloinen kaupunginjohtaja on myöhemmin kuvannut hyvin jännittynyttä ilmapiiriä, joka Oulussa vallitsi sen siirtymässä ensimmäisenä suurena kaupunkina ja perinteisenä Pohjois-Suomen koulukaupunkina peruskoulujärjestelmään. Hänen mukaansa suurteollisuus tuki Helsingistä lähetettyjä agitaattoreita, jotka tulivat kaupunkiin puolustamaan yksityiskoulun asemaa.⁵² Siirtyminen peruskouluun alkoi Lapin läänistä 1972 syyslukukaudella ja eteni sieltä asteittain etelään. Perinteisesti runsaasti poliiseja tuottanut maaseutu kohtasi siis peruskoulu-uudistuksen varhaisemmin kuin Etelä-Suomen kaupunkialueet. Tilanne oli päinvastainen kuin oppivelvollisuuden toteutuessa kansakoulun muodos-

sa, jolloin harvaan asuttu maaseutu tuli jälkijunassa. Pääkaupunkiseutu siirtyi peruskouluun viimeisenä vuonna 1977. Vuonna 1982 valmistui ensimmäinen kokonaisuudessaan peruskoulun suorittanut ikäluokka.⁵³

Keskustelu peruskoulun sisäisistä tasokursseista oli tavallaan suuren peruskoulu-keskustelun jälkinäytös. Tasokursseja järjestettiin vieraisissa kielissä ja matematiikassa. Alun perin tasokurssimallin julkilausuttuna tavoitteena ei ollut koululaisten jatkokoulutusmahdollisuuksien rajoittaminen, vaan tarkoituksena oli ottaa huomioon koululaisten opintoedellytykset ja antaa mahdollisuuksia valinnaisuuteen koululaisten harrastusten perusteella. Kuitenkin pian tasokursseista alkoi muodostua oppilaiden jatkokoulutusmahdollisuuksia rajoittava mekanismi. Suppeiden kurssien perusteella oli mahdollista päästä ainoastaan kouluasteen ammatillisiin oppilaitoksiin.⁵⁴ Karkeasti yleistäen ne piirit, jotka olivat kannattaneet rinnakkaiskoulujärjestelmää, muotoilivat argumenttinsa nyt niin, että peruskoulun sisällä akateemisesti lahjakkaamman osan oppilaista olisi suoritettava opintonsa vaativampien opintovaatimusten mukaan. Yleisesti ottaen esimerkiksi vasemmistopuolueissa ja liberaalissa oikeistossa vaadittiin tasokurssien poistamista jo 1970-luvulla. Peruskouluuasteen vahva puolustaja opetusministeri Jaakko Itälä kuvasi tilanteen siten, että oli erotettavissa toisistaan karsiva ja auttava valinnaisuus. Karsiva valinnaisuus toteutui tasokursseissa ja auttava valinnaisuus siinä, että vähempiosaisille tarjottaisiin erikoistukea, jota varakkaampien perheiden lapille oli tar-

49 Laki koulujärjestelmän perusteista (467/1968)

50 Aho, 2006, 54–60.

51 Okkonen, 2017, 22.

52 Manninen, 1995, 249.

53 Numminen, 1980, 7.

54 Numminen, 1982, 45–46.

jolla jo kotoa.⁵⁵ Tuon ajan koulutusviranomaiset ovat yleisesti todenneet, että laajemmille tasokursseille valikoitui suhteellisesti enemmän ylempien sosiaaliluokkien lapsia riippumatta todellisesti lahjakkuudesta ja koulumenestyksestä. Tähän saattoivat vaikuttaa opettajien tiedotiset ja tiedostamattomat ennakoasenteet ja alemmista sosiaaliluokista tulevien koululaisten ja heidän vanhempiansa heikko koulutuksellinen itsetunto.⁵⁶ Täten tasokurssit tavallaan muistuttivat rinnakkaiskoulujärjestelmän oppikouluun valikoitumisen dynamiikkaa. Myös poliisikoulutuksen kelpoisuusvaatimusten pohdintaan tasokursseja koskevan henkien taistelun aallot levisivät, kuten muualla todetaan. Tasokursseista luovuttiin lopulta vuonna 1985.⁵⁷

Keskiasteen koulunuudistus

Sama yhtenäiskoulun ihanne, johon peruskoulu-uudistuskin pohjasi, oli taustalla myös 1970-luvulla alkaneessa keskiasteen koulunuudistuksessa. Hankkeen alkuna voidaan pitää valtioneuvoston 30.5.1974 antamaa periaatepäätöstä, jolla ammatillinen koulutus ja lukio-koulutus pyrittiin niveltämään toisaalta peruskouluun ja toisaalta korkeakoulutukseen. Jo tässä periaatepäätöksessä asetettiin tavoitteita, jotka vähitellen

55 Okkonen, 2017, 266–267.

56 Turussa oppilaan vanhempi oli kirjoittanut lomakkeeseen: ”Meidän pojasta ei tule heraa. Hän valitsee supean kurssin.” Opintie kaikkien ulottuville –peruskoulu, Osa 3: kamppailu oppikirjoista ja opetussuunnitelmista. Yle 2012 (päivitetty 2013) – haettu 4.5.2018 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/07/30/opintie-kaikkien-ulottuville-peruskoulu>

57 Hallituksen esitys Eduskunnalle peruskoululaiksi ja lukiolaiksi sekä niihin liittyväksi lainsäädännöksi HE1982/30, 4 ja 23 26 § perustelut Katso Peruskoululaki (476/1983) 26 ja 99 §

(osittain) toteutuivat seuraavien vuosikymmenien kuluessa. Ammatillisesta koulutuksesta oli tarkoitus luoda lukion kanssa kilpailukykyinen väylä korkeakoulutukseen. Peruskoulua tuli kehittää siten, että se tuottaisi kelpoisuuden jatko-opintoihin. Mikäli peruskoulu ei antaisi riittävää pohjaa opistoasteen koulutukselle, olisi ongelma ratkaistava kehittämällä peruskoulua eikä nostamalla opistoasteen pohjakoulutusvaatimuksia. Ammattikoulutukseen oli saatava yleissivistävää ainesta. Ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen opetusta oli kehitettävä siten, että yleissivistävää (lukio) ja ammatillista tietä etenevillä opiskelijoilla olisi mahdollisuus suorittaa korkeakoulututkinto suurin piirtein saman ikäisinä. Tämän periaatepäätöksen perusteella alkoi valtava suunnittelutyö, jonka ensimmäisessä vaiheessa valtioneuvosto asetti elokuussa 1974 kaikkiaan 14 toimikuntaa. Näiden toimikuntien työn perusteella ryhdyttiin laatimaan esityksiä uusiksi opetussuunnitelmiksi. Vuonna 1978 annettiin laki keskiasteen koulutuksen kehittämistä.⁵⁸ Tämän lain 3 § sisälsi ajatuksen siitä, että peruskoulun olisi tuotettava jatko-opintokelpoisuus keskiasteen oppilaitoksiin. Täten keskiasteen opintojen kannalta olisi vain yksi peruskoulu. Tässä voidaan nähdä jo lainsäädännöllinen siemen 1980-luvulla tapahtuneeseen peruskoulun tasokursseista luopumiseen.⁵⁹

Ammattikorkeakoulu

Suomalaisessa korkeakoulukentässä on 1970-luvulta asti herännyt keskustelua tarpeesta luoda yliopistosektorin rinnalle käytännöllisemmin suuntautunut korkea-

58 Honka, 2000, 77–85.

59 Numminen, 1982, 45.

koulusektori. Ajallisesti on huomattava, että tällainen korkeakoulutuksen ”rinnakkaiskoulumalli” alkaa ensimmäisen kerran nousta keskusteluun samoihin aikoihin kun oppivelvollisuuskoulussa rinnakkaiskoulumallista ollaan luopumassa. Ensimmäinen virallinen hanke tähän suuntaan oli valtioneuvoston vuonna 1968 asettaman professori Pekka Ahosen johtaman komitean mietintö vuodelta 1971 teknillisen opetuksen suunnittelusta peruskoulu-uudistuksen jälkeisissä oloissa. Vaikka komitea tarkasteli vain teknillistä alaa osin ottaen mallia Saksan juuri syntymässä olevasta ammattikorkeakoulusektorista, oli se monella tavoin aikaansa edellä. Ajatus oli luoda insinöörikoulutukseen elinkeinoelämän kanssa läheisessä vuorovaikutuksessa oleva korkeakoulumalli, jonka päättötutkinto vastaisi alemmaa yliopistollista kandidaatin tutkintoa. Vaikka insinöörkenttä ottikin esityksen innokkaasti vastaan, ei se vastannut aikakauden koulutuspoliittista ajattelua. Yhtenäiskouluajattelun hengessä ei haluttu suunnitella erillisten alojen koulutusta yleisestä linjasta poikkeavilla ratkaisuilla. Asia hautautuikin 1970-luvulla alkaneen keskiasteen yleisen koulutusuudistuksen alle. Seuraavan kerran asia nostettiin valtiollisella tasolla esille 1987, kun asetettiin koulutuspoliittinen johtoryhmä. Taustalla oli osittain usein aiemminkin suomalaisen koulutuspolitiikkaan vaikuttanut kysymys ylioppilaiden jatko-opintoihin pääsyn helpottamisesta. Johtoryhmä esitti visiossaan 1989 esimerkiksi ammattikorkeakoulujen perustamista. Visio herätti vilkkaan julkisen keskustelun. Esimerkiksi Ahosen komitean mietintöön myönteisesti suhtautunut insinöörinkunta olikin nyt kriittinen suhteessa ajatukseen, että koko opistosektori muutettaisiin ammattikorkeakouluiksi. Insinöörikoulutuksen

pelättiin ”ajautuvan samalle tasolle naisvaltaisia aloja edustavien kotitalousteknikoiden ja suurtalousesimiesten kanssa”. Selkeimmin kielteisesti visioon suhtautui lausunnon antaneista tahoista Professoriliitto.⁶⁰

Suomalaiselle koulutuspolitiikalle tyypilliset jännitteet elitistisyyden ja inklusiivisuuden, yhtenäisen mallin ja rinnakkaismallien välillä näkyivät selkeinä tässäkin keskustelussa. Kehittelyä kuitenkin jatkettiin ja vuonna 1991 valtioneuvosto myönsi kokeiluluvan 22 väliaikaiselle ammattikorkeakoululle. Kokeilujen alkaessa moni keskeinen koulutuspoliittinen linjaus oli vielä epäselvä. Ei esimerkiksi ollut varmuutta siitä, tulisiko kokeilu ulottaa kaikille aloille. Erilaisia näkemyksiä oli siitäkin, oliko ammattikorkeakoulutuksen tarkoituksena kokonaan korvata opistoasteen koulutus.⁶¹ On kansainvälisesti poikkeuksellista, että Suomen ammattikorkeakoululaitos luotiin kokeilun kautta eikä normaalia lainsäädäntötieta. Lampinen katsoo tämän johtuvan suomalaisesta koulutuskokeilujen perinteestä ja siitä, että vielä 1990-luvun alussa ei ollut poliittista kypsyyttä pysyvän ammattikorkeakoulujärjestelmän luomiseen.⁶² Vuonna 1995 annettiin Laki ammattikorkeakouluopinnoista⁶³, jolloin vakinaisten ammattikorkeakoulujen perustaminen tuli mahdolliseksi selkeältä säädöspohjalta. Samana vuonna 9 ensimmäistä oppilaitosta sai vakinaisen toimiluvan.⁶⁴

Ammattikorkeakoulusektori on nykyään jo vakiintunut osaksi suomalaista korkeakoulukenttää. Opis-

60 Jääskeläinen, 2000, 17–19.

61 Jääskeläinen, 2000, 27 ja 34.

62 Lampinen, 1998, 104.

63 Laki ammattikorkeakouluopinnoista (255/1995)

64 Jääskeläinen, 2000, 49–50.

kelijaprofililtaan ammattikorkeakoulut yleisesti kuitenkin edelleen poikkeavat yliopistoista. 2010-luvun alussa yliopisto-opiskelijoiden isistä 55 % oli suorittanut korkeakoulututkinnon määrän ollessa ammattikorkeakouluopiskelijoiden isistä 35 %. Äitien osalta suhde on samankaltainen.⁶⁵ Tyypillisesti ammattikorkeakouluun siirrytään myös heikommilla ylioppilasarvosanoilla ja myöhemmin ylioppilaskirjoitusten jälkeen kuin yliopistoon.⁶⁶ Kansainvälisestikin ”vanhojen” yliopistojen rinnakkaisintituutiot (esim. ammattikorkeakoulut) näyttävät vähemmän elitistisinä kuin paikkansa aiemmin vakiinnuttaneet yliopistot.⁶⁷ Vaikuttaa siltä, että rinnakkaiskoulujärjestelmä on usein muodollisista erikoistumiseen ja monimuotoisuuteen liittyvistä tavoitteista huolimatta jossain määrin sosiaalisesti erotteleva puhuttiinpa sitten perusasteesta, keskiasteesta tai korkea-asteesta.

POLIISIN POHJAKOULUTUS- VAATIMUKSET SUHTEESSA SUOMEN YLEISEN KOULUTUSPOLITIikkaan

Itsenäisyyden alku

Suomen itsenäistytessä ja itsenäisyyden ensimmäisen vuosikymmenen aikaan poliisiksi hakeutuvalla ei ollut mitään

65 Hautamäki & alii, 2012, 33–35.

66 Hautamäki & alii, 2012, 37.

67 Esimerkiksi Yhdistyneen kuningaskunnan ammattikorkeakouluista (polytechnic) muodostetut ”uudet yliopistot” mielletään hierarkiassa alemmiksi kuin ”vanhat yliopistot”. Samoin Saksassa ammattikorkeakoulujen (Fachhochschul) opiskelijat ovat useammin työläistäustaisia kuin yliopistojen. Nori, 2011, 88.

pohjakoulutusvaatimuksia. Tämän seurauksena 1918 aloittaneen poliisikoulun kurssi koostui suurimmaksi osaksi yleisivistävistä aineista. Nuoremmalle konstaapelille asetettiin vuonna 1929 Asetuksessa kelpoisuusvaatimuksista apulaisnimismiehen, poliisikomisarion ja poliisikonstaapeliin toimiin (3.1§ 1. kohta) vaatimukseksi yläkansakoulun käyminen. Tätä aiemmin poliiseille ei ollut säädöstehtävissä määriteltyä pohjakoulutusvaatimusta. Vaikka tämäkin asetus ei tekstin tasolla käsittele kelpoisuusvaatimusta poliisin koulutukseen pääsemiseksi sinällään, oli tämä käytännössä kelpoisuusedellytys sille tilanteessa, jossa yhtenäistä poliisikoulutusta ei ollut. Valtion Poliisikouluhan toimi vain jatkokoulutuksena jo valmiiksi poliisin tehtävissä toimiville. 1930-luvulta lähtien aina 1960-luvulle alokaskoulutus oli liikkuvan poliisin järjestämää ja koulutuksellisenä yleisenä kelpoisuusvaatimuksena näille toimi mainittu asetus.⁶⁸ Ottaen huomioon yleinen koulutustaso ja se, että oppivelvollisuuskoulu toteutui Suomessa eurooppalaisittain myöhään, oli tämäkin vaatimus omiaan karsimaan pois poliiseista osan mahdollisista ehdokkaista. Kansakoulun käymisessä oli myös sosiaalista vinoumaa. Ylempänä on mainittu, kuinka esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla ja muuallakin kansakoulu oli leimallisesti itsenäisen talonpoikaiston koulu. On hyvä muistaa, että itsenäinen talollisuusluokka oli ollut keskeinen ”valkoisen Suomen” tukija vuoden 1918 konfliktissa. Vielä niinkin myöhään kuin 1950 29,1 % yli 20-vuotiaasta väestöstä oli vailla kansakoulututkintoa. Oulun läänin maalaiskunnissa jopa 47,8 % väestöstä ei ollut suorittanut kansakoulua. Tietenkin on huomattava, että suurin osa tästä ryh-

68 Poliisin järjestelykomitean mietintö, 1958, 15. Laitinen, 2005, 5–8.

mästä oli vanhoja ikäluokkia, jotka eivät olleet vuoden 1921 oppivelvollisuuslain piirissä.⁶⁹ Vielä vuoden 1944 poliisikoulutusta käsittelevässä toimikunnan mietinnössä katsottiin, että yläkansakoulua korkeampaa muodollista koulusivistystä ei poliisialalle pyrkivältä tulisi vaatia. Toimikunta piti tärkeämpänä hakijoiden älykkyuden testaamista.⁷⁰

Keskikoulu ja kuohuva 1960-luku

Seuraava merkittävä korotus poliiseilta vaadittavaan pohjakoulutustasoon tuli vasta vuoden 1969 Poliisiasetuksessa (60 § 1. kohta). Tämä korotus kelpoisuusvaatimuksissa tapahtuu siis samaan aikaan, kun Otaniemen Poliisiopistossa suoritettu kokelaskurssi tulee pitkän keskustelun jälkeen kaikille uusille konstaapeleille pakolliseksi.⁷¹ Tuolloin minimikoulutusvaatimukseksi tuli keskikoulun käyminen. Itse asiassa tämä on ensimmäinen kerta, kun säädöstasolla määritellään nimenomaan (Poliisiopiston) koulutuksen kelpoisuusvaatimuksia. Aiemminhan voimassa oleva oikeus oli määrittänyt vain kelpoisuutta nuoremman konstaapelin toimeen, vaikka tätä olikin käytetty kelpoisuusvaatimuksena koulutukseen hakeutuille. Kuten Julia Jansson on osoittanut, ajatus keskikoulun asettamisesta pohjakoulutusvaatimukseksi poliisimiehille on ollut vilkkaan keskustelun aiheena jo ainakin 1950-luvulta lähtien. Toisaalta on korostettu kirjallisen osaamisen hyödyllisyyttä poliisin ammatin hoidossa, mutta toisaalta on pelätty esimerkiksi kaupunkilaisia harvemmin oppi-

koulua käyneen maalaisnuorison aseman puolesta.⁷² Samanlaiset punninnat ovat olleet tyyppillisiä aina, kun poliisin kelpoisuusvaatimuksia on muutettu. Suhteessa maamme yleiseen koulutuspolitiikkaan on huomattava, että eduskunta oli jo vuonna 1968 hyväksynyt peruskoulun toteuttamisen ja käytännössä siihen alettiin siirtyä lääneittäin vuodesta 1972 lähtien. Yhdeksänvuotinen yhtenäiskouluna toteutettu peruskouluhan käytännössä korvasi keskikoulun. Silti vuoden 1969 asetus tarkoitti periaatteessa ainakin muutamien vuosien ajan sitä, että poliisiura rajautui rinnakkaiskoulujärjestelmässä oppikouluun siirtyneelle väestölle suunnatuksi, vaikka tiedetäänkin, että koulun valitsemislautakunta on myöntänyt poikkeuksia vaatimuksesta suorittaa keskikoulu.⁷³ Vuoden 1967 komiteamietinnössä Poliisiasetuksesta todetaan, että on osoittautunut poliisitehtävissä yleisesti vaadittavan kansakoulun oppimäärää laajempia tietoja ja toimikunta on täten ehdottanut keskikoulun oppimäärää pääsyvaatimukseksi poliisikokelaskursseille. Erikseen mietinnössä kuitenkin todetaan että ole haluttu estää lahjakaiden tai muutoin soveltuvien henkilöiden pääsemistä poliisiin puuttuvan keskikoulun vuoksi. Siksi kurssille tulee voida hyväksyä myös henkilö, jolta keskikoulu puuttuu.⁷⁴ Esimerkkinä tällaisesta kokelaskurssille hyväksytystä hakijasta olkoon 1970-luvun puolivälistä urheileva toimiupseeri, joka pyytää erivapautta todeten vanhempiansa varattomuuden olleen syynä keskikoulun käymättömyy-

69 Sarjala, 2006, 37.

70 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 29.11.1944 (julkaisematon), s. 6.

71 Lampikoski, 2012, 77-81.

72 Katso Jullia Jansson tässä teoksessa.

73 Peltokangas, 1985, 4 ja 12.

74 Ehdotus Poliisiasetuksiksi. Komiteamietintö 1967: B9, 10, 63.2 §.

teen.⁷⁵ Tällainen mahdollisuus myöntää pohjakoulutusta koskeviin kelpoisuusvaatimuksiin säilyi asiaa koskevien säädösten myöhemmissäkin versioissa.

Vaikka oppikoulutus oli jo tuossa vaiheessa merkittävästi yleistynyt, ei se silti tavoittanut kaikkia ikäluokan nuoria ja sen luonne oli yhä jossain määrin sosiaalisesti valikoiva. Käytännössä poliisikoulutukseen hakeutui siis vielä uuden asetuksenkin aikaan opiskelijoita kansakoulupohjalta. Varsin usein heillä oli myös jotain ammatillista koulutusta, mutta kelpoisuusvaatimuksissa tästä ei tuossa vaiheessa mainittu erikseen mitään.⁷⁶

Peruskoulutettuja poliiseja

Peruskoulu huomioidaan säädöspohjassa ensimmäisen kerran Asetuksessa poliisiasetuksen muuttamisesta.⁷⁷ Tässä 2 kohta kokelaskurssille hyväksyttävän henkilön kelpoisuudesta on muuttunut muotoon ”suorittanut keskikoulun tai peruskoulun oppimäärän”. Näiden sisältöön ei asetustekstin tasolla oteta tarkemmin kantaa. Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietinnössä samalta vuodelta otetaan kuitenkin myös kantaa ajan suureen koulutuspoliittiseen kiistakysymykseen peruskoulun tasokursseihin. Koska peruskoulussa oli tuolloin mahdollista suorittaa erilaisia oppimääriä, katsottiin edellytettävän, että kokelas oli ”suorittanut keskikoulun tai sitä vastaavan peruskoulun oppimäärän”. Käytännössä kokelaalta toivottiin siis edellytettävän ylempien tasokurssien suorittamista.

75 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto. Poliisin kurssikeskus 4 opiskelijavalinta. Hyväksytyjen hakuasiakirjat ja lausunnot. Kokelaskurssi 5.

76 Esim. Peltokangas, 1985, 28.

77 Asetus poliisiasetuksen muuttamisesta (801/1978) 60 §.

Mietinnössä toivottiin myös yleisen koulutustason nousuun viitaten pykälässä aiemmin olleen pohjakoulutusvaatimuksesta poikkeamismahdollisuuden poistamista.⁷⁸ Poikkeamismahdollisuus kuitenkin säilyi asetustekstissä.

Vuoden 1985 Poliisiasetuksessa ylempiin tasokursseihin viitataan asettamalla poliisikokelaan kelpoisuusvaatimukseksi ”lukioon oikeuttavan peruskoulun oppimäärän” suorittaminen. (33 § 2. kohta).⁷⁹ Sisäasianministeriön yleiskirjeessä poliisikokelaiden valintaa koskevista yleisohjeista seuraavalta vuodelta lukioon oikeuttavan peruskoulun oppimäärän katsottiin täyttyvän, jos hakija osoittaa suorittaneensa yhdessä vieraassa kielessä ja matematiikassa vähintään keskikurssin ja toisessa vieraassa kielessä laajan kurssin.⁸⁰ Mielenkiintoista on, että Poliisiasetukseen tulee siis maininta tasokursseista samaan aikaan kun ne olivat jo poistumassa peruskoulusta. Erillinen maininta keskikoulusta kelpoisuusperusteena siis poistui tässä vaiheessa. Poliisikoulutuksen rekrytoimista tehostanut työryhmä totesi mietinnössään 1985 vain, että maininta keskikoulusta voitiin perustellusti poistaa. Työryhmä totesi myös, että samaan aikaan suunnitteilla ollutta tulossa olevaa sopeuttamista keskiasteen uudistukseen ei tässä mietinnössä huomioitu.⁸¹ Toisaalta ottaen huomioon asteittaisen siirtymisen peruskouluun maassa oli kuitenkin tuossa vaiheessa vielä suhteellisen

78 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 33.

79 Poliisiasetus (737/1985) 33 § 2. kohta

80 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto.

Valintakoelautakunnan kokousten pöytäkirjat 1989–1992. SM yleiskirje/poliisikoulun kirje 12.4. 1986 nro 71/D

81 Poliisikoulutuksen rekrytointitoiminnan tehostamista koskeneen työryhmän mietintö, 1985, 14 – Katso sopeuttamisesta keskiasteen koulunuudistukseen alempana

paljon nuorehkoa keskikoulun suorittanutta väestöä. Poikkeamismahdollisuus kuitenkin yhä säilyi. Sitä kuitenkin kvalifioitiin asetustekstissä ottamalla poikkeuksen myöntämistä koskevaan kohtaan tarkennus ”erityisistä syistä”, kun aiemmin oli ainoastaan ilmaistu asia toteamalla ”voi...hyväksyä”. Tämän sisältöinen tarkennus on myös seuraavissa kelpoisuusvaatimuksia koskevissa säädösteksteissä. Tämän syytä voi etsiä esimerkiksi siitä työryhmän mietinnössä todetusta seikasta, että noina vuosina tällaisia pohjakoulutukseen liittyviä poikkeuksia oli valintalautakunnassa tehty vain hyvin harvoin. Taustalla on ilmeisesti väestön ja hakijoiden koulutustason kasvu.⁸²

Kun tasokursseista luovuttiin 1985, voitiin kaikkien peruskoulun hyväksytysti suorittaneiden nuorten 1980-luvun lopulla katsoa suorittaneen ”lukioon oikeuttavan peruskoulun oppimäärän”. Lisäksi tuossa vaiheessa voidaan jo sanoa, että äärimmäisen harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta kaikki oppivelvollisuusikäiset todella suorittivat peruskoulun. Täten muutaman vuoden ajan 1980-luvun loppupuolella näytettiin päätyvän tilanteeseen, jolloin poliisin peruskoulutukseen pääsy olisi ollut pohjakoulutuksen kannalta tosiasiallisesti avoimempaa kuin koskaan vuoden 1969 asetuksen säätämisen jälkeen. Tavallaan päätyminen tällaiseen tilanteeseen olisi ollut eräässä mielessä keskiasteen koulu-uudistuksen suurten linjojen mukainen ratkaisu ottaen huomioon, että kokelaskurssit miellettiin osaksi ammatillista koulutusta, vaikka ylempiä opintoja pidettiin opistoasteeseen kuuluvina. Monet muut (osittain) opistoasteeseen luettavat oppilaitokset

(esimerkiksi kauppaoppilaitokset) tarjosivat noihin aikoihin mahdollisuuden peruskoulupohjaiseen koulutukseen.

Poliisi uravaihtoehtona peruskoulun oppilaanohjauksessa

Yksi nivelkohta poliisien koulutuksen ja yleisen koulutuksen välillä on se, kuinka poliisikoulutusta on esitelty koulutusvaihtoehtona yleissivistävän peruskoulutuksen koululaisille. Kiinnostava tämä teema on erityisesti 1970-luvun alusta 1980-luvun puoliväliin. 1970-luvun alussa koko ikäluokalle yhteistä peruskoulua oli alettu toteuttaa ja sen suorittaminen edellä mainituin rajoituksin mahdollisti pyrkimisen poliisiuralle. 1980-luvun lopulla poliisikoulutuksen kelpoisuusvaatimukset muuttuivat niin, että pelkän peruskoulun perusteella siihen ei enää voinut pyrkiä. Välyksen siitä, miten poliisia elämänurana esiteltiin peruskoululaisille saa katsomalla peruskoulun oppilaanohjauksen ja ammatinvalintaopin oppikirjoja tuolta ajalta. Näissä poliisikoulutusta on esitelty erilaisten otsikkojen alla. Vuonna 1972 peruskouluun siirtymisen ollessa vasta alussa, 8. luokan ammatinvalintaopin kirjassa esitellään poliisialan ammatteja otsakkeen ”suojelu ja vartiointi” alla kuten myös sotilasuraa, palontorjunta-alaa ja muita suojelualan ammatteja (tullivartija, vanginvartija). Poliisin päätehtäväksi kuvataan yleisen järjestyksen ylläpitämistä ja taistelua rikollisuutta vastaan. Lisäksi poliisilla mainitaan olevan muita tehtäviä ja työkentän muodostuvan varsin laajaksi. Järjestyspoliisin ja rikospoliisin tehtävistä kerrotaan erikseen. Kokelaskurssin pääsyaatimuksiin viitataan vain oheistamalla tekstiin Espoon Poliisiopiston

⁸² Poliisikoulutuksen rekrytointitoiminnan tehostamista koskeneen työryhmän mietintö, 1985, 14.

kokelaskurssin hakuilmoitus.⁸³ Vuonna 1982 poliisi esitetään myös suojele- ja vartiointialan työnä. Poliisiin työtehtävät kuvataan samoin ilmaisin kuin 1972. Lisäksi kuvataan Tampereen kurssikeskuksen kokelaskurssin kelpoisuusvaatimuksia ja hakuprosessia.⁸⁴ Vuodelta 1987 olevassa peruskoulun oppilaanohjauksen oppikirjassa poliisikoulutusta esitellään hyvin lyhyesti osana suojele- ja liikunta-alan töitä. Syy lyhyeen käsittelyyn on varmaankin se, että poliisikoulutukseen ei tuosta vuodesta lähtien pääsääntöisesti voinut enää hakeutua peruskoulupohjalta. Mielenkiintoinen yksityiskohdata kuitenkin on, että tekstissä erikseen mainitaan, että yli neljännes viroista on Helsingin seudulla ja että naisille paikkoja on niukalti.⁸⁵

Keskiasteen koulunuudistus ja poliisikoulutus

Samaan aikaan pohdittiin myös sitä miten poliisikoulutus suhteutetaan osaksi keskiasteen uudistusta. Asiaan kiinnitettiin huomiota jo 1978 Poliisin koulutusvalintatyöryhmässä. Tällöin kiinnitettiin huomiota keskiasteen uudistuksen yleisten tavoitteiden mukaisesti mm. ammattitaitoisten koulutustason kohottamiseen ja koulutuspohjan laajentamiseen yhteiskunnallisten ja käyttäytymistieteellisten aineiden alueella sekä yleissivistävien oppiaineiden sisältöjen laajentamiseen. Mahdollisuuksien parantaminen jatko-opintoihin yliopistoissa ja korkeakoulusektorilla koettiin myös tärkeäksi. Keskeiseksi katsottiin yleinen alueellinen ja yhteiskunnallinen edustavuus. Ei katsottu tarkoituksenmukaiseksi rajata opin-

toja tiettyjen erityisvaatimusten mukaan. Haasteita rekrytoinnille aiheutti myös se, että ikävaatimusten vuoksi poliisikokelaskurssille saattoi hakeutua vasta myöhemmin kuin muille ammatillisille aloille.⁸⁶

Poliisikoulutuksen yksi kysymyksistä oli se, että kokelaskoulutus katsottiin osaksi ammatillista koulutusta, kun taas virkatutkinnot olivat opistoasteella. Koulunuudistukseen liittyviä asioita pohdittuun Sisäasiainministeriö asetti vuonna 1982 työryhmän poliisin ammatillisen koulutuksen sopeuttamisesta keskiasteen koulunuudistukseen, joka antoi mietintönsä 29.2.1984. Mietinnössä katsottiin, että poliisin ammattikoulutuksen sopeuttaminen keskiasteen koulunuudistukseen aiheuttaa vain vähäisiä muutoksia poliisia koskevaan lainsäädäntöön. Uuden koulutusjärjestelmän mukaiset muutokset olivat keskiasteen uudistuksen yleisen hengen mukaisia. Koulutusaika pitenisi, pohjakoulutusvaatimukset laajenisivat, yleissivistävät oppiaineet lisääntyisivät, ammatillinen koulutus laaja-alaisuisi ja jatkokoulutusmahdollisuudet muun koulujärjestelmän parissa paranisivat.⁸⁷ Poliisikoulutuksen katsottiin eroavan monista muista aloista siinä, että ammatillinen kokelaskurssi ja sitä seuraavat opistoasteen virkatutkinnot oli suoritettava toistensa jälkeen. Ei siis ollut mahdollista toimia siten, että jo opintojen alussa osa opiskelijoista valikoituisi opistoasteen koulutukseen. Vaikka ammattikoulutukseen luetun kokelaskurssin pohjakoulutusvaatimus oli säädöstatolla peruskoulu tai keskikoulu, katsottiin mietinnössä,

⁸⁶ Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö, 1978, 72–77. Ikärajaksi kokelaskurssille oli 1970-luvulla muodostunut 19 vuotta. Asetus poliisiasetuksen muuttamisesta (163/1973) 60§ 1. kohta.

⁸⁷ Poliisin ammatillisen koulutuksen sopeuttaminen keskiasteen koulunuudistukseen 1984, 9.

⁸³ Kaartinen, Koski & Sillanpää, 1972, 135–137.

⁸⁴ Kaartinen, Koski, Merimaa & Sillanpää, 1982, 89–90.

⁸⁵ Hämäläinen, Kupari & Ritvanen, 1987, 168–169.

että koska kokelaskurssi ja sitä seuraavat virkatutkinnot olivat osa samaa jatku-moa, poliisihallinto ottaisi palvelukseensa peruskoulun jälkeen vähintään ammatillisen kouluasteen tutkinnon suorittaneita.⁸⁸ Reijo ja Petri Raivolan tutkimat jo työ-elämässä olleet poliisimiehet suhtautuivat poliisikoulutuksen uudistamiseen myönteisesti, mutta keskiasteeseen niveltämisen vaikutusta koulutuksen itsenäisyyteen myös pelättiin.⁸⁹

Tavallaan ratkaisu on erikoinen keskiasteen uudistuksen yleisten tavoitteiden näkökulmasta, jossa erityisesti haluttiin muodostaa peruskoulusta riittävä pohjakoulutus ammatillisille tutkinnoille. Voitaneen sanoa, että mietinnössä keskiasteen uudistuksen terminologiaa käytetään tavalla, joka ei ole täysin uudistuksen hengen mukainen.

Peruskoulu ei riitä: toisen asteen tutkinnon tulo kelpoisuusvaatimukseen

Tilanne muuttui poliisikoulutuksen kelpoisuusvaatimusten osalta 1980-luvun lopulla. Vaatimus toisen asteen tutkinnon suorittamisesta poliisiin perustutkinnon suorittajille tulee ensimmäisen kerran jo Asetuksessa poliisiasetuksen muuttamisesta vuonna 1987⁹⁰. Tällöin vaadittavaksi minimitasoksi muodostuu kouluasteen ammatillinen tutkinto tai lukion oppimäärä taikka ylioppilastutkinto. Asetus on siis vuonna 1985 annetun sopeuttamistyöryhmän mietinnön mukainen. Asetus on annettu suunnilleen samaan aikaan kun jo 1970-luvulla ensimmäisen kerran herännyt keskus-

telu ammattikorkeakoulu-uudistuksesta alkaa jälleen kiihtyä ja johtaa vuonna 1991 ensimmäisten väliaikaisten ammattikorkeakoulujen perustamiseen. Vähitellen myös keskustelu mahdollisesta Poliisiammattikorkeakoulusta ja laajemminkin poliisien korkeakoulutasoisesta jatkokoulutuksesta alkoi herätä. Ajan henkenä yleisesti oli tarjota jatkokoulutusmahdollisuuksia yhtäläisesti ammatillisen koulutuksen suorittaneille ja lukiolaisille. Ammatilliseen koulutukseen halutaan lisätä noihin aikoihin yleissivistävää ainesta, jotta kuilu lukio-koulutuksen ja ammattikoulutuksen välillä madaltuisi. Pykälä heijastelee tätä aika hyvin. Kuitenkin yleisenä ihanteena keskiasteen koulutuksessa yhä oli, että peruskoulu olisi opistoasteen vaadittava pohjakoulutus.

Vaikka teknisesti ottaen muutos vaatimuksissa rajoittaa hakukelpoisuutta, on kuitenkin huomattava, että tuossa vaiheessa nuorissa ikäluokissa hyvin suuri osa väestöstä on jo suorittanut jonkin toisen asteen tutkinnon. Vuonna 1987 20–24-vuotiaista miehistä vain 23,2 % ja 17,4 % saman ikäisistä naisista oli vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa.⁹¹ Tämä kelpoisuusvaatimusten korotus rajoitti siis vain suhteellisen harvojen hakijoiden mahdollisuutta hakeutua poliisikoulutukseen, tosin enemmän miesten kuin naisten; miesten koulutustaso on viime vuosikymmeninä ollut keskimäärin matalampi kuin naisten. Johtokunnalle annettu mahdollisuus myöntää kelpoisuusvaatimuksesta tältä

88 Poliisin ammatillisen koulutuksen sopeuttaminen keskiasteen koulunuudistukseen 1984, 10.

89 Raivola & Raivola, 1988, 48.

90 Asetus poliisiasetuksen muuttamisesta (1162/1987), 33.1 § 2. kohta.

91 Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutus rakenne [verkkojulkaisu].

ISSN=1799-4586. 2016. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 6.5.2018]. - tietokantataulukot http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kou_vkour/staffin_vkour_pxt_001.px/table/tableViewLayout1/?rxid=4e19e802-d462-4a00-ad65-64e3a5b3b85a

osin poikkeuksia erityisistä syistä säilyi yhä. Valintakoelautakunta katsoi neuvottelupäivänään 1989 yleisohjeissaan, että hakija voitiin hyväksyä peruskoulupohjalta, jos hänen menestymisensä pohjakoulutuksessa oli ollut keskimääräistä parempi.⁹² Vaikka muutos ei ollut kovin dramaattinen, on kuitenkin huomattava, että vielä kaksi vuotta aiemmin ei rekrytointityöryhmän mietinnössä katsottu, että pohjakoulutusvaatimukseen tulisi tehdä muutoksia.⁹³ Toisaalta siinä todettiin, että siinä ei otettu kantaa keskiasteen uudistukseen sopeuttamiseen. Toisaalta peruskoulujen tasokurssien poistaminen lienee osaltaan vaikuttanut siihen, että jo varsin pian pidettiin tarpeellisena vaatia poliisikoulutukseen hyväksyttäviltä henkilöiltä toisen asteen koulutusta.

Ennen siirtymistä perustutkinnon suorittamiseen Poliisiammattikorkeakoulussa kelpoisuusvaatimukseen pohjakoulutuksen osalta ei tullut enää sisällöllisesti merkittäviä muutoksia. Asetuksessa poliisikoulutuksesta 1992 pohjakoulutusvaatimus on sanasta sanaan sama kuin vuoden 1987 asetuksessa. Lainsäädäntöteknisesti kiinnostavaa tietysti on, että koulutus eriytetään omalla asetuksellaan säädeltäväksi. Ainoastaan terminologia muuttui yleisen koulutustermistön muutosten mukaisesti. Kouluasteen ammatillisesta tutkinnosta tuli asetuksessa ammatillinen perustutkinto vuonna 1997. Sisällöllisesti ainoa jossain määrin merkittävä muutos oli, että suomalaisen ylioppilastutkinnon rinnalle hyväksyttiin vuonna 1997 muu yliopistotutkintoasetuksessa tarkoit-

tua tutkintoa vastaava tutkinto tai vuoden 2005 versiossa muu ylioppilastutkintoasetuksessa tarkoitettu tutkinto.⁹⁴ Tällaisia suomalaista ylioppilastutkintoa vastaavia tutkintoja ovat erityisesti ns. kansainväliset ylioppilastutkinnot,⁹⁵ joiden suorittaminen alkoi yleistyä 1990-luvulla aluksi tyypillisesti suurehkojen kaupunkien eliittilukion maineessa olevissa kouluissa.⁹⁶ Yleisin näistä on *International Baccalaureate* (IB) –tutkinto. Näitä suoritettiin vuonna 1995 131 kappaletta ja vuonna 2005 286 kappaletta.⁹⁷ Täten tällaisten tutkintojen suorittaneiden määrä on erittäin marginaalinen suhteessa kansallisten toisen asteen tutkintojen suorittaneiden määriin.

1998 voimaan tullut vuoden 1997 asetus⁹⁸ on ensimmäinen, joka annettu poliisikoulun ja poliisiammattikorkeakoulun kaksinaista rakennetta varten. Tuossa vaiheessa vain poliisipäällystötutkinto oli ammattikorkeakoulututkinto (9§).

Lakiteknisesti periaatteessa tärkeä muutos vuonna 2005 yleisesti poliisikoulutuksen ja siten myös kelpoisuusvaatimusten osalta oli se, että säätely siirtyi oikeuslähdehierarkisesti korkeammalle tasolle, kun poliisikoulutuksesta säädettiin ensimmäisen kerran lailla asetuksen sijasta Laissa poliisikoulutuksesta.⁹⁹

92 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto. Valintakoelautakunnan kokousten pöytäkirjat 1989–1992. Valintalautakunnan neuvottelupäivä 11.4.1989, yleisohjeiden uudistus, 2.

93 Poliisikokelaiden rekrytointitoiminnan tehostamista selvittäneen työryhmän mietintö 1985, 14 - 15

94 Asetus poliisikoulutuksesta (1272/1997) 15 § ja Laki poliisikoulutuksesta (68/2005), 6 §

95 Ylioppilastutkintoasetus (1000/1994) 22 §.

96 Kaarninen; Kaarninen, 2002, 326–327.

97 Suomen virallinen tilasto (SVT): Lukiokoulutus [verkkojulkaisu].

ISSN=1799-1633. 2007, Kansainväliset ylioppilastutkinnot ja gymnasieexamen-tutkinnot 1995-2007 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 6.5.2018].

Saantitapa: http://www.stat.fi/tii/lop/2007/lop_2007_2008-06-16_tau_005.html

98 Asetus poliisikoulutuksesta (1272/1997)

99 Laki poliisikoulutuksesta (68/2005)

Pääsykokeisiin osallistuminen 1980-luvulla. Käytännössä 1980-luvulla jo koko nuori ikäluokka oli suorittanut vähintään peruskoulun. Useimmilla oli myös perusasteen jälkeistä koulutusta. Pohjakoulutusvaatimusten nostaminen tuli tällöin ajankohtaiseksi. *Poliisimuseo*

Vuonna 2013 annettiin Laki Poliisi-ammattikorkeakoulusta. Siinä pohjakoulutusvaatimukset on kirjoitettu hie- man erilaisella tavalla kuin aiemmin, mutta lähtökohta on edelleen sama kuin vuoden 2005 laissa.¹⁰⁰ Yleisesti kelpoisuuden tuottaa toisen asteen tutkinto. Erikseen mainitaan ulkomaisesta koulutuksesta, joka asianomaisessa maassa tuottaa oikeuden korkeakoulu- tutkintoihin. Lisäksi kelpoisuuden opin- toihin tuottavat aiemmat poliisitutkinnot. Ammattikorkeakoulun vaatima toisen asteen koulutusvaatimus oli siis toteutet-

tu ensimmäisen kerran jo vuoden 1992 asetuksessa. Mielenkiintoisena lain kir- joitusteknisenä yksityiskohtana mainitta- koon, että vuoden 2013 laki on kuitenkin ensimmäinen, jossa kelpoisuusvaatimuk- sissa ylioppilastutkinto mainitaan ennen ammatillista tutkintoa. Vaikka asialla ei ole sisällöllistä merkitystä, voidaan siinä ehkä nähdä symbolisesti lopullinen merk- ki ylioppilaskammon haihtumisesta.

Ylioppilaskysymys

Poliisikoulutuksessa voisi sanoa olevan eräänlaisena sivujuonteena ”ylioppilas- kysymys”. Kuten todettua, ylioppilai-

100 Laki Poliisiammattikorkeakoulusta (1168/2013), 22§.

ta on hakeutunut poliisiin palvelukseen jo itsenäisyyden alkua ajoista lähtien ja ennenkin. Kuitenkaan poliisikoulutuksen alimman tason kurseissa ylioppilaita ei ole erikseen huomioitu kelpoisuusvaatimuksissa. Kuitenkin varsinkin sotien jälkeisenä aikana ja erityisesti aiempaan verrattuna hyvin koulutettujen suurten ikäluokkien tullessa hakijakään 1970-luvulla ylioppilaiden määrä kokelaskurssien hakijoissa on kasvanut merkittävästi.¹⁰¹ Asia on herättänyt keskustelua toisinaan. Vuoden 1978 koulutusvalintatyöryhmän mietinnössä kiinnitetään erikseen huomiota ylioppilaiden kasvaneeseen osuuteen hakijoissa. Tällöin todetaan, että ylioppilaita on hakijoissa niin paljon, että kaikki oppilaat olisi voitu valita heistä¹⁰². Tätä työryhmä ei kuitenkaan pitänyt tarkoituksenmukaisena. Työryhmä toteaa, että aiempina vuosina osa ylioppilaita tuli poliisiin palvelukseen vain väliaikaisessa tarkoituksessa jatkaa opintojaan. Lisäksi ylioppilaiden katsottiin eräissä tapauksissa yliarvioineensa mahdollisuutensa nopeaan urakehitykseen koulupohjansa perusteella ja tämän epäiltiin aiheuttaneen turhautumista. Tosin jatko-opintomahdollisuuksien ja työpaikan saannin vaikeutumisen arveltiin saaneen ylioppilaat nyttemmin paremmin sopeutumaan ammatilliseen uravalintaan. Vaikka ylioppilastutkinnon suorittamisella nähtiin antavan lisämahdollisuuksia poliisitehtävistä selviytymiseen ja jatko-opintoihin, sama oli sanottava monesta muustakin

101 Peltokangas, 1985, 28.

102 Esimerkiksi 1982 karsintakokeissa ylioppilaita oli hakijoista 52 %. Kansakoulupohjaisia oli tuolloin enää 18/343. Poliisiammattikorkeakoulun arkisto. Poliisin kurssikeskus. Cd valitsemislautakunnan/ valintalautakunnan kokousten pöytäkirjat. Poliisin kurssikeskus, karsintakokeet 4.–5. 1. 1982.

koulutuksesta. Siksi kaikki muodolliset koulutusvaatimukset täyttävät hakijat tulisi asettaa samaan asemaan.¹⁰³

Suhtautuminen ylioppilaisiin poliisin palveluksessa näyttää heijastelevan suomalaiselle yhteiskunnalle laajemmin tyypillistä poikkeuksellista suhtautumista ylioppiluuteen. Ylioppilas ei ollut vain tutkinnon suorittanut henkilö, vaan myös yleisemmin koulutuksellisen aseman ja jopa yhteiskuntaluokan symboli. Tämän vuoksi yhteiskunnassa ylioppilaiden määrään ja sijoittumiseen on suhtauduttu erityisen kiinnostuneesti ja ahdistuneesti. Jo 1920-luvulla ylioppilaiden määrää saatettiin julkisissa selvityksissä pitää luonnottoman suurena. Samoin ylioppilaiden sukupuolijakauma on usein herättänyt keskustelua. Vielä kauan sotien jälkeenkkin tyttöjen suurta määrää ylioppilaisista saatettiin pitää ongelmallisena, koska heillä ei ollut samaa kunnianhimoa yhteiskunnallisiin asemiin.¹⁰⁴

Reijo ja Petri Raivolan tutkimuksessa vuodelta 1988, jossa on tutkittu vuonna 1974 opintonsa aloittaneita poliisimiehiä, ylioppilas pohjaiset itse ovat muita useammin perustelleet ammatin valintaa lyhyellä ja ilmaisella koulutuksella sekä varmalla toimeentulolla.¹⁰⁵ Koulutusvalintatyöryhmän mietintöä vastaava asenne on nähtävissä rekrytointityöryhmän mietinnössä vuodelta 1985. Mietinnössä todetaan, että ylioppilas pohjaisten poliisimiesten osuuden kasvessa on arvioitu, että olisi odotettavissa vaikeuksia henkilöstöasioiden hoidossa, koska organisaatio ei voi tarjota riittäviä urakehitysmahdollisuuksia tälle ryhmälle. Mietinnössä puhuttiin myös pelosta,

103 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö 1978. s. 42–43.

104 Kaarinen; Kaarinen, 2002, 204.

105 Raivola; Raivola, 1988, 44.

että suorittavan tason ylioppilaat joutuvan ongelmiin huomattavasti enemmän koulutettujen lähiesimiesten kanssa. Toisaalta ongelmien katsottiin lieventyvän erityisesti sitä kautta, että ylioppilaiden määrän kasvaessa yhä useammat joutuivat muutenkin tyytymään ammattikoulutukseen ja kyseisen ammatin tarjoamiin mahdollisuuksiin. Tosin huomautettiin, että ylioppilaspohjaisten poliisimiesten halukkuus hakeutua oikeustieteellisiin tiedekuntiin oli lisääntynyt. Lopuksi todettiin, että ”pohjakoulutuksen kohoamisen ehkä aiheuttamia ongelmia” olisi pyrittävä torjumaan muuten kuin kiintiöillä.¹⁰⁶

Voidaankin ehkä sanoa, että poliisikoulutuksessa esiintyi eräänlaista ”ylioppilaskamoa”. Sitä selittävinä tekijöinä voi ehkä nähdä vanhemman esimiehistön koulutuksellisen itsetunnon heikkous suhteessa nuorempiin poliiseihin ja suomalaiselle yhteiskunnalle vanhastaan tyypillinen taipumus suhtautua ylioppilastutkintoon hieman fetisistisesti sivistyksen porttina ja jopa ylemmän sosiaalisen luokan symbolina. Tavallaan ylioppilaskysymys ratkesi itsestään 1980-luvun lopulle tultaessa, jolloin ylioppilastutkinto rinnastettiin asetuksessa kouluasteen ammatilliseen tutkintoon, kuten yleisestikin koulutuspolitiikassa alettiin tehdä keskiasteen koulunuudistuksen vanavedessä ammatillisten tutkintojen tullessa yhä monipuolisemmin myös yleisivistävää ainesta sisältäviksi. Kiinnostava yksityiskohta kuitenkin on, että vuoden 1987 asetuksessa ammatillinen tutkinto mainitaan ennen lukiota ja ylioppilastutkintoa. Ehkä ylioppiluteen liittyvä erityinen ”aura” alkoi tuolloin jo muutenkin haihtua sen tultua hyvin yleiseksi kaikissa yhteiskuntaluokissa.

Ei silti pidä unohtaa, että lukiokoulutus on edelleen selkeästi enemmän hyvin koulutetuista ja korkean yhteiskunnallisen aseman omaavista perheistä tulevien nuorten suosiossa kuin muiden. Vuonna 2006 lukiolaisten äideistä opisto- tai korkeakoulututkinnon oli suorittanut 48,7 % ja isistä 42,9 %. Ammatillisessa koulutuksessa vastaavat luvut olivat äideistä 19 % ja isistä 13 %. Lukiolaisten äidit olivat siis suhteellisesti 2,5 kertaa ja isät jopa yli 3 kertaa useammin vähintään opistotasoisien tutkinnon suorittaneita kuin ammattiopiskelijoiden vanhemmista. Lukiolaisten vanhemmilla oli myös korkeampi työmarkkina-asema, ammatiasema ja tulotaso kuin ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden vanhemmilla.¹⁰⁷ Myös ylioppilastutkinnosta saadut arvosanat korreloivat vanhempien koulutustason kanssa¹⁰⁸

Uusista poliisin perustutkinto-opiskelijoista selkeä enemmistö oli (vähintään) lukiotaustaisia kyselytutkimusten perusteella jo 2010-luvun alussa eli siis ennen siirtymistä korkeakoulututkintona suoritettavaan perustutkintoon. ”Pelkän” ammattikoulun oli suorittanut vuonna 2011 ainoastaan 13 %.¹⁰⁹ Vasta vuoden 2013 laissa Poliisiammattikorkeakoulusta ylioppilastutkinto mainitaan ensimmäisenä vaihtoehtona kelpoisuusvaatimuksista puhuttaessa.

On kiinnostavaa, että suhtautuminen Suomessa on tässä asiassa ollut selkeästi erilainen tai asenteet ovat ainakin muuttuneet hitaammin kuin Ruotsissa. Siellä jo 1976 poliisikoulutuksen kelpoisuusvaatimukset yhdenmukaistettiin yliopistojen pääsyvaatimusten kanssa, joka tyypillisesti tarkoitti lukion (keskiasteen

106 Poliisikokelaiden rekrytointitoiminnan tehostamista selvittäneen työryhmän mietintö, 1985, 14–15.

107 Hämäläinen; Juutilainen; Hellsten, 2007, 40–46.

108 Hautamäki & alii, 2012, 33–34.

109 Kettunen; Kempainen, 2011, 7–8.

koulun) käymistä.¹¹⁰ On tosin huomattava keskeinenä erona, että ruotsalaisessa koulutuspolitiikassa oli 1970-luvulta päädytty ulottamaan yhtenäiskoulumalli myös keskiasteelle. Erilliset lukiot ja ammattikoulut yhdistettiin samaksi koulumuodoksi (*gymnasieskolan*), jossa tosin oli akateemisempia ja ammatillisempia suuntautumislinoja.

110 Furuhausen, 2015, 13.

Ylioppilastutkinnosta oli luovuttu 1960-luvun lopussa. Täten näennäisesti korkeammat poliisikoulutuksen kelpoisuusvaatimukset eivät olleet samalla tavoin sosiaalisesti ja koulutuksellisesti erottelevia kuin ne olisivat olleet, mikäli ne olisi toteutettu Suomessa samoihin aikoihin.

Poliiseja nuorison ja ylioppilaiden rauhanfestivaalilla 1962. Monille maalaistaustaisille nuorille poliiseille tulo Helsinkiin saattoi aiheuttaa kulttuurishokin. Suhtautuminen ylioppilaspohjaisiin hakijoihin oli yksi poliisikoulutuksen kysymyksistä. *Poliisimuseo*

Yleisesti koulutuksellisista kelpoisuusvaatimuksista suomalaiseseen koulutuspolitiikkaan ja väestön koulutustasoon

Poliisien kokeilukurssien tai perustutkinnon pohjakoulutusvaatimukset muutuivat siis varsin hitaasti itsenäisyyden alkuaikoina. Ensimmäisen reilun vuosikymmenen aikana vuoteen 1929 itsenäisen Suomen valtiollisen poliisikoulutuksen ja poliisin virkauran alimmalle asteelle ei periaatteessa siis ollut mitään pohjakoulutusvaatimusta. Tällöin tosin suurin osa tyypillisessä hakuiässä olevista nuorista ei vielä ollut oppivelvollisuuden parissa. Vuonna 1929 säädetty vaatimus kansakoulun käymisestä säilyi ainoana koulutuksellisenä ja ammatillisena pohjakoulutusvaatimuksena neljän vuosikymmenen ajan huolimatta väestön sosiaalisessa ja koulutuksellisessa rakenteessa tapahtuneista suurista muutoksista. Toisaalta suhteellisen matala koulutuksellisen pohjakoulutuksen vaatimus oli ehkä omiaan pitämään poliisin jossain määrin sosiaalisesti avoimempina kuin tilanne olisi ollut vaatimustason ollessa korkeampi. Voidaan esimerkiksi arvela, että Toisen maailmansodan jälkeinen pyrkimys rekrytoida yhteiskuntarauhan nimissä lisää työläistäustaisia poliiseja olisi ollut huomattavasti haasteellisempi, jos koulutustasovaatimus olisi ollut korkeampi tilanteessa, jossa korkeampi koulutus tyypillisesti vaati sosiaalisestikin erottelevan oppikoulun käymistä. Esimerkiksi Erik Allardt on osoittanut tutkimuksissaan, että 1950-luvulla koulusivistys oli keskeinen sosiaalisia arvosuoksia muokkaava tekijä.¹¹¹

Merkittävä muutos pohjakoulutusvaatimuksissa 1960-luvun lopulla tuli

samaan aikaan kuin suomalaisen yhteiskunnan koulutuspolitiikka oli muutenkin myllerryksen kourissa. Suurten ikäluokkien koulutustaso oli huomattavasti korkeampi kuin niitä edeltäneiden ikäluokkien ja poliittisessa päätöksenteossa oli päästy hyväksymään yhtenäiskouluperiaatteeseen perustuva peruskoulu. Tavallaan rinnakkaiskoulujärjestelmään kuuluvan keskikoulun asettaminen koulutusvaatimukseksi voidaan nähdä olevan jonkinlaisessa ajatuksellisessa ristiriidassa ajan yhä inklusiivisempaan koulutuspolitiikkaan. Toisaalta pohjakoulutusvaatimuksesta pystyttiin tekemään ja tehtiinkin varsin helposti poikkeuksia. 1970- ja 1980-luvuilla poliisikoulutuksen kelpoisuusvaatimusten määrittely heijasteli ajan yleisiä koulutuspoliittisia kysymyksiä esimerkiksi peruskoulujen tasokurkseista. Esillä ollut ja asetukseenkin päätenyt vaatimus laajempien tasokurssien suorittamisesta heijasteli varmaan myös pyrkimystä nähdä poliisiura prestiisiltään ”opistopohjaisten” ammattiurien kaltaiseksi, joissa tällaisia vaatimuksia usein myös oli. Ylioppilaspohjaisten hakijoiden asemaa pohdittiin, mutta tältä osin mitään muutoksia kokeilukurssien kelpoisuusvaatimukseen ei tehty. On ehkä jopa nähtävissä poliisikoulutuksen parissa merkkejä eräänlaisesta ”ylioppilaskammosta”; kurseja ei nimenomaisesti haluttu täyttää ylioppilailla, vaikka se hakija-aineksen perusteella olisi ollut mahdollista. Kun toisen asteen tutkinto 1980-luvun lopulla tuli perustutkinnon pohjakoulutusvaatimukseksi, oli koulutuksellinen ajattelu jo muuttunut siten, että ylioppiluutta ei laajemminkaan koulutuspolitiikassa enää pidetty samalla tavalla erityisenä ja ”elitistisenä” vaihtoehtona ammatilliselle koulutukselle kuin aiemmin. Samalla jatkokoulutusmahdollisuuksia pyrittiin yleisesti avaamaan toisen asteen tutkinnon

suorittaneille esimerkiksi perustamalla ammattikorkeakouluja. Säädöstekstissä ylioppilaita ei siten erotellakaan ammatillisen koulutuksen tai ”pelkän” lukion (siis ilman ylioppilastutkintoa) suorittaneista.

POLIISIEN KOULUTUKSELLISESTA JA SOSIAALISESTA TAUSTASTA

Kuitenkin ainakin kaupunkipaikoilla poliisien peruskoulutustaso nousi merkittävästi jo sotien välisenä aikana vaikka muodollisissa pätevyysvaatimuksissa ei vuoden 1929 asetuksen jälkeen tapahtunutkaan muutoksia. Vuonna 1919 Helsingissä palvelukseen otetuista kolmannes ei ollut käynyt kansakoulua. 1930-luvun puolivälin jälkeen palvelukseen otetuista jo viidennes oli pohjakoulutukseltaan ylioppilaita, joka on huomattavasti korkeampi luku kuin ylioppilaiden suhteellinen osuus tuon ajan suomalaisista nuorista miehistä.¹¹² Kun puhutaan 1930-luvusta, ei voida sulkea tosin pois sitäkään mahdollisuutta, että ylioppilaiden rekrytoimisessa poliisin palvelukseen on ollut taustalla osin aatteellisia syitä tilanteessa, jossa maassa koulutetuissa piireissä oli vallalla vahva isänmaallinen eetos kommunistilakien säätämisen jälkeen ja jossa poliisikoulutusta yleisesti pyrittiin ”sotilaallistamaan”. On mahdollista ajatella, että poliisiurasta tuli tuossa poliittisessa ja yhteiskunnallisessa tilanteessa mahdollinen vaihtoehto osalle niistä ylioppilaisista, jotka ehkä toisessa tilanteessa olisivat hakeutuneet upseeriuralle. Pienemmässä määrin tällainen ilmiö havaittiin jo vuonna 1917, kun Helsingissä joukko ylioppilaita astui poliisin palvelukseen

¹¹² Keskinen; Silvennoinen, 2004, 107 ja 140. Hietaniemi, 1992, 293, taulukko 5.

Ylioppilaitten itsenäisyyspoliittisen delegaation aktiivisuuden ansiosta.¹¹³

Ylioppilaita 1930-luvun puolivälin nuorista miehistä oli selvästi alle 10 %.¹¹⁴ Lukema kaupungeissa oli tietysti selkeästi korkeampi. Yksi seikka, joka saattoi ajaa nuoria miehiä poliisin palvelukseen, oli 1930-luvun ”ylioppilastulva”. Vaikka ylioppilaiden määrä verrattuna nykytilanteeseen, jossa puolet ikäluokasta suorittaa ylioppilastutkinnon, oli edelleen pieni, katsottiin julkisessa keskustelussa 1930-luvulla, että vielä varsin maatalouspainotteinen Suomi ei kykenisi tarjoamaan koulutusta vastaavaa työtä kaikille ylioppilaille. Ylioppilaiden määrän kasvua voi havainnollistaa sillä, että itsenäistymisen aikoihin ylioppilaskokelaita oli vuosittain reilusti 1000 kun taas 1930-luvun puolivälissä luku ei koskaan ollut alle 2500 eli määrä suunnilleen kaksinkertaistui.¹¹⁵ Vuonna 1939 ylioppilaita oli 19–20-vuotiaista 1,95 % eli nykypäivän näkökulmasta erittäin vähän.¹¹⁶ Tilanne koettiin niin vakavaksi, että valtioneuvosto asetti vuonna 1934 erillisen Edwin Linkomiehen johtaman komitean vastustamaan ylioppilastulvaa.¹¹⁷ Tilanteeseen pyrittiin vastaamaan monin tavoin. Esimerkiksi

¹¹³ Hietaniemi, 1992, 39.

¹¹⁴ Vuonna 2002 80-84-v. miehet 7,4 % ylioppilaita. Väestön koulutus rakenne kunnittain 2002, taulukko 2.4. Ikäluokasta nuorena ylioppilaita lienee ollut vielä vähemmän. Väestöntutkimuksessa on ongelmallista päätellä vanhoja osuuksia myöhemmin mitatuista. Tunnetusti kouluttamattomilla ja sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevilla on korkeampi kuolleisuus. Suomen väestö, 2007, 221

¹¹⁵ Tilastollinen vuosikirja 1940 taulukko 191 ja 1921 taulukko 192. Vuonna 1919, ehkä ensimmäinen itsenäisyyden ”normaalivuosi” oli 1263 kokelasta ja vuonna 1935 2669.

¹¹⁶ Kaarninen; Kaarninen, 2002, 202.

¹¹⁷ Kangas, 1992, 111

noihin aikoihin vakiintui ylioppilaspohjainen kansakoulunopettajakoulutus ja perustettiin Jyväskylän Kasvatusopillinen Korkeakoulu sitä tarjoamaan.¹¹⁸ Perinteinen ajatus ylioppilastutkinnosta automaattisesti akateemiselle tiede- tai virkamiesuralla johtavana väylänä alkoi viimeistään tuolloin rapautua. Muutos ei ollut silti tosiasiallisesti kovin dramaattinen. Ylioppilaista 1930-luvulla edelleen 75–80 % sijoittui korkeakouluihin.¹¹⁹

Sotien jälkeisenä aikana poliisiksi hakeutuneiden koulutuksellinen tausta näyttää maanlaajuisesti pysyneen kauan melko matalana. Otaniemen poliisikoulutukseen hakeutuneista vuonna 1962 74,2 % tuli kansakoulupohjalta ja ylioppilaita oli vain 1,6 %. Yleisen koulutustason jatkuvan kasvun myötä myös poliisikoulutukseen hakeutuneiden yleinen koulutustaso nousi vuosien varrella. Vuoden 1969 muutokset kelpoisuusvaatimuksissa heijastuivat erityisesti kansakoulupohjaisten hakijoiden määrään (1968 22,6 %, 1969 15,2 % ja 1970 10,9 %). Mielenkiintoinen tipahdus pohjakoulutustasossa näyttää tapahtuneen samassa yhteydessä, kun poliisikoulutus siirtyi vuonna 1974–1977 Tampereelle. Vuonna 1973 hakijoista 20,7 % oli kansakoulupohjaisia ja 21,1 % ylioppilaita. Seuraavana vuonna luvut olivat 28,6 % ja 15,7 %. Vuoteen 1976 mennessä tämä ”kuoppa” näyttää kuitenkin tasoittuneen ja hakijoiden koulutustaso oli korkeampi kuin koskaan Otaniemessä (kk 5,2 % ja yo 46,2 %).¹²⁰

Koska koulutuksellinen ja sosiaalinen tausta korreloivat vahvasti, ei olekaan yllättävää, että poliisien sosiaalinen tausta on itsenäisyyden varhaisina vuosina ollut

keskimäärin suhteellisen matala. Tuija Hietaniemi on esittänyt tilastollisia tietoja helsinkiläisistä poliiseista 1900-luvun alkupuoliskolla. Katsottaessa Helsingin poliisien sosiaalista taustaa itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä on huomattava, että varsin suuri osuus poliiseista oli peräisin työväenluokkaisista perheistä. Itsenäisyyden ensimmäisinä vuosina ja toisaalta toisen maailmansodan jälkeen tämä lukumäärä oli selvästi yli puolet kuten jo autonomian loppuaikoina. Työläistaustaisten poliisien määrä laskee merkittävästi 1930-luvun lopulla, joka korreloi hyvin korkeamman pohjakoulutuksen omaavien poliisien luvun kasvun kanssa. Vuosina 1934–1939 poliiseista vain alle 1/7 voidaan laskea kuuluvan taustaltaan työväestöön. Helsingissäkin myös maataloustaustaisten poliisien osuus oli koko tuon ajanjakson selkeästi yli 10 %. Erityisesti 1920-luvulla pääkaupunkilaisten rekrytointi oli sen verran haasteellista, että talonpoikaisen poliisianeoksen osuus nousi yli 40 %. Erityisesti Vaasan lääni oli tärkeä rekrytointialue.¹²¹ On huomattava, että myös työväestöön luetuista pieni osa on maataloustyöväkeä. Varsinaisesti maataloustaustaiseksi luetun väestön tarkemmasta sosiaalisesta asemasta on vaikea sanoa tarkemmin varsinkin 1920-luvun jälkeen, koska 1920-luvun torpparivapautuksen jälkeen erottelu tilallisten ja torppareiden väliltä katoaa. 1920-luvun ensimmäisinä vuosina torpparitaustaisia on Helsingin maatalousväestöstä tulevista poliiseista 1/6–1/3.¹²²

Sotien jälkeenkin työväestön ja maatalousväestön osuus poliiseissa on ollut merkittävä. Vielä 1960-luvulla näiden sosiaalisten ryhmien yhteenlaskettu edus-

118 Kangas, 1992.

119 Kaarninen; Kaarninen, 2002, 202–203.

120 Peltokangas, 1985, 28–30.

121 Hietaniemi, 1992, 75

122 Hietaniemi, 1992, 288–289.

tus poliiseiksi hakeutuneissa on ollut Otaniemen koulussa Tapio Peltoniemen tutkimuksen mukaan monina vuosina selkeästi yli 2/3. Mielenkiintoista on, että vuoden 1969 keskikoulun ja aliupseerikoulutuksen kelpoisuusvaatimuksiksi asettaneen Poliisiasetuksen tultua voimaan näiden ryhmien edustus näyttää vakiintuvan noin 50 % tienoille.¹²³ Gerkman on tutkinut poliisien sosioekonomista taustaa vuosina 1985 ja 1995. Näyttäisi siltä että työläistaustaisten osuus poliisihenkilöstössä on jo 1985 ollut jonkin verran matalampi kuin väestössä keskimäärin (poliiseista 33,9 % ja koko 20–29-v. työssäkäyvistä väestöstä 43 %). Vuoteen 1995 mennessä työväestö oli edelleen hieman aliedustettuna poliisien joukossa (poliisit 38,3 % ja kaikki 41,6 %), mutta selvästi vähemmän kuin vuosikymmen aiemmin. Erityisesti alemmat virkamiehet olivat poliisien sosioekonomisen taustan kannalta selkeästi yliedustettu ryhmä (1985 poliisit 23,7 % ja muut 14,6 %, 1995 poliisit 29,9 % ja muut 22,8 %)¹²⁴

Hyvin pitkänä linjana voidaan nähdä, että eri sosioekonomisista taustoista tulevien osuus poliiseista on vaihdellut voimakkaasti.¹²⁵ Toisinaan hyvin suuresti yliedustetun työväestön osuus näyttää laskeneen, kun pohjakoulutusvaatimuksia on korotettu. Toisaalta vaikutus näyttää tasoittuneen usein aika pian. Esimerkiksi huolimatta toisen asteen koulutuksen tulosta koulutuksellisek-

si kelpoisuusvaatimukseksi 1980-luvun lopulla, työläistaustaisten poliisien osuus on ollut suhteellisesti korkeampi vuonna 1995 kuin vuonna 1985. Tämä johtunee myös koulutustason yleisestä kasvusta yhteiskunnassa. Kontrafaktuaalisena ajatusleikkinä voidaan kuitenkin väittää, että jos poliisikoulutuksesta olisi muodostettu ylioppilas pohjainen korkeakoulutuslinja esimerkiksi 1960-luvulla ja varsinkin tätä aiemmin, suomalaisen poliisikunnan yleinen rakenne ja ammatillinen itseymmärrys näyttäisivät hyvin erilaiselta nykyään. Todennäköisesti kansalaisten yleinen suhtautuminen poliisiin ei olisi samalla tavalla välitöntä. Kenties tietty varauksellisuus poliisikunnan ”liialliseen” ylioppilastumiseen aikana, jolloin vielä suhteellisen pieni osuus väestöstä oli ylioppilaita, on ollut perusteltua.¹²⁶

SOTILASKOULUTUS

Toinen keskeinen koulutukselliseen taustaan liittyvä keskeinen piirre on sotilaskoulutus. Koska sotilaskoulutus ja yleinen pohjakoulutus yleisesti jossain määrin korreloivat keskenään ja koska näitä asioita lähestytään usein samantyyllisesti poliisikoulutuksen kehittämistä koskevissa mietinnöissä, asiasta on syytä puhua osana koulutuspolitiikkaa. Samalla voidaan osoittaa erilaista asennoitumista suhteessa sotilaskoulutukseen ja yleisiin pohjakoulutusvaatimuksiin.

Jo sotien väliseltä ajalta lähtien alkoi olla yleistä, että poliiseiksi rekrytoituneilla oli vähintään aliupseerikoulutus suori-

123 Peltokangas, 1985, 35

124 Gerkman, 1999, 51–52.

125 Tosin sosioekonomisen taustan mittaaminen on vaikeaa ja eri tutkimuksissa on erilaisia metodeja. Lisäksi saman ryhmän sisällä saattaa olla todelliselta taustaltaan hyvin erilaista väkeä. Esimerkiksi maanviljelijöihin/maatalousväestöön saattaa sisältyä sekä varsinaisesti vaatimattoman elintason omaavia perheitä että erittäin varakkaita.

126 1950-luvun vaihteessa syntyneistä miehistä oli ylioppilaita (vuonna 2007) noin 1/6 ja naisista vähän alle neljännes. Väestön koulutusrakenne kunnittain 2002, taulukko 2.4.

tettuna.¹²⁷ Tämä poliiseiksi hakeutuvien yhä korkeampi sotilaskoulutusaste voidaan nähdä myös yhteydessä poliisin yleiseen sotilaallistumiseen 1930-luvulla, joka oli vahvimillaan Mäntsälän kapinan jälkeen.¹²⁸ Kuitenkaan lainsäädäntö ei edellyttänyt poliisin palvelukseen hakeutuvilta nuorilta miehiltä muuta kuin suoritetun asevelvollisuuden vuoden 1969 Poliisiasetukseen saakka.¹²⁹ Ajatus siitä, että poliisiksi hakeutuvien olisi oltava vähintään aliupseereita, oli tosin elänyt jo vuosikymmeniä.¹³⁰ Käytännön kannalta tuossa vaiheessa pieni, mutta sodan jälkeisen ajan poliittista todellisuutta heijastava muutos säädöstekstissä on vuodelta 1945, jolloin mahdollisuus korvata asevelvollisuuden suorittaminen perusteellisella suojeluskuntakasvatuksella poistettiin.¹³¹ Vuonna 1969 asetuksessa pääsyaatimukseksi kokelaskursseille muodostui aliupseerikoulutus. Tästä ei vuoden 1967 komiteamietinnön mukaan periaatteessa olisi voinut myöntää poikkeusta, toisin kuin yleisestä keskikoulun edellyttävästä koulutusvaatimuksesta. Lopullisessa asetustekstissä (60 §) mahdollisuus myöntää poikkeus kuitenkin annetaan henkilölle, jolla ”muutoin on edellytyksiä toimia poliisimiehenä”. Esimerkkinä henkilöstä, jolle tällainen poikkeus on vielä 1970-luvun puolivälissä myönnetty, mainittakoon urheilua harrastava korpraali, joka on suorittanut vartijakurssin ja työskennellyt vanginvar-

127 Keskinen; Silvennoinen, 2004, 140.

128 Hietaniemi, 1992, 191–194.

129 Kuitenkin kokelaskurssien hakuilmoituksessa vaaditaan aliupseerin tutkintoa jo 1963.

130 Mietintö niistä periaatteista, joiden mukaan poliisikoulutus olisi järjestettävä, 29.11.1944 (julkaisematon), 6.

131 Asetus kelpoisuusvaatimuksista apulaisnimismiehen, poliisikomisarion ja poliisikonstaapelin toimiin annetun asetuksen muuttamisesta (1308/1945), 3 § 2. kohta

tijana.¹³² Poliisiasetustoimikunnan komiteamietintö toteaa mielenkiintoisesti, että ”valinta aliupseerikouluun edellyttää samanlaisia taipumuksia, kuin poliisialalla vaaditaan ja siellä saatu käskemistottumus on hyödyksi poliisialalla.”¹³³

Vielä 1960-luvun lopulla siis selvästi nähtiin sisäisen suvereniteetin ja järjestysvallan ylläpitämisen olevan jossain määrin luonteeltaan samankaltaista toimintaa kuin ulkoisen suvereniteetin turvaamiseen keskittynyt puolustusvoimien työ.

Käytännössä aliupseerikoulutuksen tuleminen kelpoisuusvaatimukseksi ei ollut kovin dramaattinen muutos, koska jo Poliisiasetuksen voimaantuloa edeltävinä vuosina 1962–1968 selvästi yli 90 % poliisikokelaista oli päällystöä tai ali-päällystöä. Poliisiopiston kokelaskurssien hakuilmoituksessa vähintään alikersantin sotilasarvoa oli itse asiassa edellytetty jo vuonna 1963.¹³⁴ Pelkästään upseerienkin osuus hakijoista oli 19 %.¹³⁵ Tämä on mielenkiintoista sen vuoksi, että noina vuosina ylioppilaita oli hakijoista suhteellisen vähäinen osuus. Koska reserviupseerikoulutukseen tyypillisesti valikoituu hyvin koulutettua osaa asevelvollisista, vaikuttaa siltä, että poliisin palvelukseen on päätynt suhteellisen paljon juuri sellaisia reserviupseereita,

132 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto. Poliisin kurssikeskus 4 opiskelijavalinta. Hyväksytytjen hakuasiakirjat ja lausunnot. Kokelaskurssi 5.

133 KM 1967: B6. 10 ,63.3 §

134 ”Poliisiopiston toimeenpanemat poliisikokelaskurssit ja niille hakeminen vuonna 1963”, Suomen Poliisilehti, n:o 6, 1963, 175. Mahdollisuus poikkeuksiin. Alkuvuoden vastaavassa ilmoituksessa tätä ei edellytetä, vaikka ilmoituksissa mainostetuista kurseista kaksi on samoja kuin myöhemmässä ilmoituksessa. ”Poliisiopiston toimeenpanemat poliisikokelaskurssit ja niille hakeminen vuonna 1963”, Suomen Poliisilehti n:o 2, 1963, 59.

135 Peltokangas, 1985, 31.

joiden yleinen koulutustaso on ollut matalahko. Voidaan pohtia, heijastaako tämä jossain määrin aiemmin mainittua poliisikoulutuksen ”ylioppilaskamoa”. Ainakaan korkeaan sotilasarvoon ei näytetä kohdistetun yleisesti saman sisältöisiä pelkoja kuin ylioppilaskoulutukseen. Selityksenä varmasti osittain on se, että sotilasarvot on hankittu linjaorganisaatioissa, jossa tulee oppia sekä käskemään että ottamaan käskyjä vastaan. Tällöin todellinen tai kuviteltu pelko siitä, että kokelas ei osaisi suhtautua asiallisesti esimieheensä, ei ehkä noussut samalla tavalla esiin kuin ylioppilaisen ollessa kyseessä. Upseerien osuus kokelaisissa kasvoi vielä vahvasti 1970-luvun keski- ja loppuvaiheilla ylittäen jo puolet kaikista kokelaista.¹³⁶ Kuten mainittua asetuksessa kuitenkin annettiin poikkeusmahdollisuus tästäkin kelpoisuusvaatimuksesta.

Ajatus siitä, että menestyksekkäs asevelvollisuuden suorittaminen kuuluu osaksi kelpoisuusvaatimuksia, säilyy kauan. Sen määrittely, mikä on vaadittavalla tavalla hyvin suoritettu asevelvollisuus, sitä vastoin vaihtelee asetuksissa. Vuoden 1985 mietinnössä todetaan, että valinnassa kiinnitetään huomiota myös siihen, onko aliupseerikoulutusta vaille jäänyt saanut sotilas-koulutusta jollekin erityisalalle. Erityisesti sotilaspoliisikoulutusta on suosittu, vaikka siitä ei vielä asetuksessa mainittukaan erikseen.¹³⁷ Erikoiskoulutuksen rinnastamista aliupseerikoulutukseen vaihtoehtoisena kelpoisuusehtona esitettiin jo mietinnössä 1978.¹³⁸ Säädetekstiin erillinen maininta sotilaspoliisikoulutuksesta tuli kuitenkin vasta 1992 asetuksessa.¹³⁹

Vaatimus ”hyvin” suoritetusta asevelvollisuudesta käytännössä vähintään aliupseerikoulutuksen tai sotilaspoliisikoulutuksen muodossa säilyi muodollisena kelpoisuusvaatimuksen koko sen ajan, kun asevelvollisuuden suorittamista ylipäänsä vaadittiin miespuolisilta poliisin perusasteen koulutuksen suorittajilta. Vuoden 2005 laistahan tämä vaatimus lopulta kokonaan poistettiin. Ahvenanmaalaiset oli tosin jo säädöstekstin tasollakin vapautettu tästä edellytyksestä jo vuoden 1987 Asetuksessa poliisiasetuksen muuttamisesta.¹⁴⁰ Ahvenanmaalaisten kohdalla poikkeus säännöstä perustuu valtakunnan yleisen paikallishallinnon hoitamisesta ja poliisitoimesta Ahvenanmaan maakunnassa annetun asetuksen 9 §:ään. Siinä säädettiin, että maakunnan poliisiin kuuluville toimenhaltijoille on varattava tilaisuus koulutuksen saamiseen valtion poliisikoulutuslaitoksissa. Käytännössä Ahvenanmaalla poliisihenkilöstö rekrytoitiin suoraan siviilistä niin sanotuiksi kesäpoliiseiksi odottamaan paikka poliisipiiristä. Heidät koulutettiin vasta heidän saatuaan paikan poliisipiiristä.¹⁴¹ Mielenkiintoista on, että ajatus asevelvollisuuden – mielellään hyvästä – suorittamisesta säilyy pitkään eräässä mielessä itsestään selvänä asiana poliisin palvelukseen hakeuduttaessa. Mietinnöissä tätä ajatusta perustellaan usein vain hyvin niukasti ja vaihtelevasti; poliisikoulutus vain ”edellyttää samanlaisia taipumuksia”.¹⁴² Vuoden 1985 rekrytointityöryhmän mietinnössä todetaan mielenkiintoisesti, että virka-ase edellyttää asevelvolli-

136 Ibid.

137 Poliisikokelaiden rekrytointitoiminnan tehostamista selvittäneen työryhmän mietintö 1985, s.16

138 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö 1978, 33

139 Asetus Poliisikoulutuksesta (430/1992), 8 §.

140 Asetus poliisiasetuksen muuttamisesta (1162/1987), 33.2§

141 Poliisikokelaiden rekrytointitoiminnan tehostamista selvittäneen työryhmän mietintö 1985, 28

142 Poliisiasetustoimikunnan mietintö 1967, 63 §

suuden suorittamista, koska aseettoman palvelun tai siviilipalvelun suorittaneet todennäköisesti kieltäytyisivät sen kantamisesta.¹⁴³ Tätä oletusta ei varsinaisesti perustella. Vielä tuossa vaiheessa oletus ei ole täysin perusteeton, sillä vielä tuolloin (vuoteen 1987 saakka) siviilipalvelukseen päästökseen vakaumus oli osoitettava erillisen tutkintalautakunnan edessä, joka saattoi vaatia hakijalta aika jyrkkiäkin aatteellisia vakaumuksia. Tavallaan ulkoisen ja sisäisen suvereniteetin puolustaminen näyttävät vielä tuossakin vaiheessa ajatuksellisesti sulavan toisiinsa.

Vielä vuoden 2005 lakia valmisteltaessa sisäministeriön asettama työryhmä katsoi vanhaan malliin, että asevelvollisuuden suorittaminen olisi poliisikoulutukseen hakeutumisen edellytyksenä miehille. Hallituksen esityksessä oltiin yleisesti samoilla linjoilla, mutta pohdittiin myös asiaa uuden perustuslain näkökulmasta. Näkemyksenä oli edelleen kuitenkin, että asevelvollisuuden suorittamisen esteenä olivat yleensä sellaiset syyt, jotka liittyvät ehdottomaan väkivallasta kieltäytymiseen tai ehdottomaan kieltäytymiseen ampu-aseiden käytöstä. Tosin vaatimus aliupseerikoulutuksen tai sotilaspoliisikoulutuksen suorittamiseen oli hallituksen esityksessä ensimmäisen kerran vuoden 1969 jälkeen poistettu. Hallituksen esityksessä kuitenkin katsottiin, että poikkeuksellisesti velvollisuudesta suorittaa asevelvollisuus saatettaisiin myöntää poikkeuksia, mutta näiden katsottiin olevan mahdollisia lähinnä maahanmuuttajien kohdalla.¹⁴⁴ Perustuslakivaliokunta kuitenkin katsoi perustuslain yhdenvertaisuuspykälän (6 §) perusteella, että asevelvollisuuden suorittaminen oli sellainen

henkilöön liittyvä ”muu syy”, jolla ketään ei saa asettaa ilman hyväksyttävää syytä eri asemaan. On syytä huomauttaa, että kyseessä oli Perustuslakivaliokunnan mukaan erityisesti miesten keskinäinen yhdenvertaisuus eikä sukupuolten yhdenvertaisuus. Perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota myös siihen, että vakaumuksen ja omantunnon syiden merkitystä voi arvioida vain asianosainen itse. On huomattava, että tuossa vaiheessa siviilipalvelukseen hakeutumisen edellytyksenä ei enää ollut tutkintalautakunnan arvio vaan asia perustui asevelvollisen omaan vakuutukseen.¹⁴⁵ Tällöin oli vähemmän perusteltua kuin aiemmin tehdä pitkälle meneviä oletuksia asevelvollisen vakaumuksen tarkasta luonteesta. Eduskuntakeskustelussa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että velvollisuus asevelvollisuuden suorittamiseen oli saattanut sulkea pois poliisuralta sellaisia miehiä, jotka oli vapautettu asevelvollisuudesta terveydellisin syin, mutta joilla saattoi silti olla edellytyksiä suoriutua poliisin tehtävistä (esim. diabetes). Lopulta siis laissa päädyttiin poistamaan kelpoisuusvaatimuksista asevelvollisuuden suorittaminen.¹⁴⁶

Vaatimusta asevelvollisuuden suorittamisesta kelpoisuusehtona ja sen poistamista voidaan tarkastella myös suhteessa laajemmin yhteiskuntapolitiikkaan ja koulutuspolitiikkaan. Siviilipalvelus ja aseeton palvelus syntyivät alkujaan suomalaisessa yhteiskunnassa hyvin poikkeuksellisen mahdollisuutena vapauttaa velvollisuudesta erittäin vahvan pasifistisen, uskonnollisen tai antimilitaristisen vakaumuksen omaavia miehiä. Henkilöt, joihin tätä sääteilyä alun perin sovellettiin, olivat tyypillisesti ideologisesti ja muuten varsin marginaalisia. Eräiden ryhmien

143 Poliisikokelaiden rekrytointitoiminnan tehostamista selvittäneen työryhmän mietintö 1985, 16.

144 HE 168/2003, s. 10.

145 Siviilipalveluslaki (1723/1991) 1 ja 6 §

146 Tästä keskustelusta katso Laifinen, 2005, 17–23.

osalta vapautus asepalveluksesta perustui muuhun lainsäädäntöön (ahvenanmaalaiset ja vuodesta 1984 Jehovan todistajat). Vähitellen varsinkin 1960-luvun jälkeen yhteiskunnalliset muutokset alkoivat johtaa siihen, että siviilipalvelus alettiin varsinkin kaupunkien keskiluokkaisissa perheissä nähdä vaihtoehtona eikä harvinaisena poikkeusmahdollisuutena erityisen vahvan aatteen omaaville henkilöille. Kehitystä vahvistivat esimerkiksi vuoden 1987 tapahtunut tutkintalautakunnan poistaminen. Monet alkoivat nähdä siviilipalveluksen jopa ”mielekkäämpänä” tapana tehdä koulutustaan tai urahaaveitaan vastaavaa työtä kuin asevelvollisuuden suorittamisen. Kun ottaa huomioon, että poliisin palvelukseen muutenkin on tiedetty vanhastaan rekrytoituneen huomattavasti enemmän maalaisia kuin kaupunkilaisia, tällainen kelpoisuusvaatimus oli omiaan ennestään vääristämään tätä suhdelukua. Maalaistaustaiset nuoret poliisit ovat joutuneet tyypillisesti ensimmäiseksi työskentelemään Helsingissä. Tätä on kuvattu jopa ”kulttuurishokiksi”.¹⁴⁷ Tilanteessa, jossa merkittävä osuus kaupunkien korkeakoulutuksessa olevista nuorista miehistä hakeutui siviilipalvelukseen ja toisaalta myös maahanmuuttajaväestön osuus Suomen väestöstä kasvoi, asevelvollisuuden suorittamisen säilyttäminen kelpoisuusvaatimuksissa olisi todennäköisesti lopulta käynyt vaikeaksi, vaikka Perustuslakia olisikin tulkittu vuoden 2005 lain valmistelussa toisin.

POLIISIKOULUTUS SIIRTYY KORKEAKOULUUN

Keskustelu poliisialan jatkokoulutuksen muodostamisesta ammattikorkeakoulu-

muotoiseksi heräsi yleisen ammattikorkeakoulusektorin syntymisen myötä. Vaikka ammattikorkeakoulu-uudistus oli suuri muutos poliisialalla ja tarkoitti ensimmäisen kerran Suomen historiasa varsinaisen poliisikorkeakoulun luomista, ei se ensimmäisessä vaiheessa kuitenkaan ollut niin radikaali uudistus suomalaisen poliisikoulutuksen pitkässä linjassa kuin pelkästään terminologian perusteella voisi päätellä. Suomalaisen vakiintuneen poliisikoulutuksen aikana on oikeastaan enemmän sääntö kuin poikkeus, että alimman asteen koulutuksesta on huolehtinut erillinen instituutio (liikkuva poliisi, kurssikeskus, Poliisikoulu) kuin jatkokoulutuksesta (Poliisiopisto). 1960-luvulla kaikki koulutus keskitettiin Poliisiopistoon, mutta jo 70-luvun alussa alin aste (kokelaskurssit) siirrettiin erilliseen oppilaitokseen (kurssikeskus), joka pian fyysisestikin sijoitettiin toiselle paikkakunnalle kuin opisto. Poliisikoulutuksessa vallitsi siis kauan tavallaan samanlainen ajatus kuin upseerikoulutuksessa vuoteen 1993 asti, jossa peruskoulutuksen antanut kadettikoulu oli eri instituutio kuin jatkokoulutuksesta huolehtineet oppilaitokset (esim. Sotakorkeakoulu). Merkittävänä erona tietenkin oli, että poliisiamma-teissa ei ollut eriytyneitä oppilaitoksia kouluttamaan upseereita ja ali- tai toimiupseereita. Käytännössä tosin oikeustieteellinen koulutus oli pitkään ollut poliisiorganisaation ”kadettikoulu”, jonka suorittaneet sijoittuivat poliisihierarkian korkeimmille asteille.¹⁴⁸ Samoin poliisipäällystön koulutus oli jo ennen ammattikorkeakoulun perustamista kat-

148 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto. SM Poliisiosasto. Poliisikoulutuksen nykytilaan ja Poliisiammattikorkeakoulun sijaintipaikkaan liittyvä selvitys. Haastatteluyhteenveto. A&M Management 1.11.1999, s. 23.

147 Honkonen & Raivola, 1991, 43–44.

sottu vastaavan ammatillista korkea-asteen koulutusta. Kyseessä olikin poliisiammattikorkeakoulun ensimmäisessä vaiheessa yleistäen sanottuna päällystökoulutusta antaneen Poliisiopiston nimen muuttaminen ammattikorkeakouluksi. Poliisiopistolla oli ollut myös omaa tutkimustoimintaa yhteistyössä Turun, Kuopion ja Tampereen yliopistojen eri laitosten kanssa.¹⁴⁹

Tavallaan ammattikorkeakouluun siirtyminen oli tarpeellinen siitäkin käytännön syystä, että 1990-luvun alun epävarmuus ammattikorkeakoulu-uudistuksen laajuudesta alkoi 1990-luvun puolivälissä haihtua. Ammattikoululain tultua hyväksytyksi ja hakukierroksien ammattikorkeakoulujen vakinaistamiseksi käynnistettyä 1995 alkoi tulla nopeasti selväksi, että erillisestä opistoasteesta aiottiin luopua. Tämä loi painetta aiemmassa vaiheessa ammattikorkeakoululaitoksen ulkopuolelle jääneisiin yksittäisiin opistoasteen instituutioihin.¹⁵⁰ Varmaan olisi ollut mahdollista säilyttää Poliisiopisto ja poliisin päällystökoulutus ammattikorkeakoulu-uudistuksen ulkopuolella toimivana kummajaisena johtuen sen erityisestä asemasta Sisäasianministeriön alaisena oppilaitoksena, mutta on vaikea nähdä mitään syytä sille, miksi tämä olisi ollut minkään tahon kannalta eduksi.

Ilmassa oli kuitenkin vahvana ajatus siitä, että oppilaitoksen nimeksi tulisi antaa lyhyesti Poliisikorkeakoulu, jotta erotuttaisiin Opetusministeriön alaisesta ammattikorkeakoulukentästä.¹⁵¹ Ajatus

erilliskorkeakoulusta, joka ei olisi varsinaisesti ammattikorkeakoulu, tuli usein selkeästi esiin suunnittelun aikana. Yksi tavoite, joka toivottiin saavutettavan ammattikorkeakoulujärjestelmän ulkopuolella toimivalla Poliisikorkeakoululla, oli poliisien päällystökoulutuksen rinnastaminen ylempään korkeakoulututkintoon. On muistettava, että 1990-luvulla ei vielä ollut ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja, jotka olisivat tasoltaan vastanneet maisterin tutkintoa. Ensimmäiset ylempät ammattikorkeakoulututkinnot suoritettiin vuonna 2004.¹⁵² Tämä tavoite Poliisiammattikorkeakoulussa suoritettavasta ylempään korkeakouluasteen tutkinnosta ei siis tässä vaiheessa monien harmiksi toteutunut. Poliisipäällystön tutkinto käytännössä rinnastettiin ammattikorkeakoulututkintoon (alemman korkeakouluasteen tutkinto). Tämän vuoksi jouduttiin etsimään yhteistyöjärjestelyjä yliopistojen kanssa, jotta ammattikorkeakoulun poliisipäällystön tutkinto voitaisiin täydentää maisterin tutkinnoksi.¹⁵³

Rakenteellisesti oleellisesti ammattikorkeakoulumallista eroavan Poliisikorkeakoulun perustamiseen ei siis päädytty. Suomen valtiollisesti ohjatun koulutuspolitiikan yhtenä seurauksena voidaan nähdä se, että yksittäisten oppilaitosten (tai niiden osien) on käytännössä hyvin vaikea jättäytyä suurten koulutuspoliittisten linjojen ulkopuolelle aiheuttamatta vahinkoa itselleen ja opiskelijoilleen, vaikka erillistie puhtaan juridisesti olisikin mahdollinen. Tällaisesta tyyppillisesti lopulta koulutuspolitiikan suuren linjan voittoon päättyneistä kamppailuista ovat esimerkkeinä

149 Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta HE 260/1996

150 Jääskeläinen, 2000, 49–53.

151 Esim. Poliisiammattikorkeakoulun arkisto. Suomen poliisikorkeakoulun perustamista koskeva asiakirjanippu. Mm. Tarmo Ylitalo 4.3.1997 "Eräitä kommentteja liittyen Suomen Nimismiesyhdistyksen kannanottoihin...", kpl 12.

152 Havén, 2007. http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-06-01_004.html

153 Oksanen, 1999, 116–117.

eri aloilta vaikkapa yksityisoppikoulujen asema peruskoulu-uudistuksessa, yksityisten yliopistojen (esimerkiksi Turun) ja korkeakoulujen valtiollistaminen¹⁵⁴ ja Ortodoksisen pappisseminaarin kivulias yhdistäminen osaksi yliopistosektoria vuonna 1988.¹⁵⁵ On kuitenkin huomattava, että Poliisiammattikorkeakoulun esivaiheet olivat sikäli erilaisia kuin muiden ammattikorkeakoulujen, että se oli opiskelijamäärältään varsin pieni (alle 1000 opiskelijaa) eikä sillä ollut muilta (Opetusministeriön alaisilta) oppilaitoksilta vaadittua kokeiluvaihetta. Selvityksessä vuodelta 1999 todettiin suoraan, että virallisen järjestelmän kautta Poliisiopisto ei olisi koskaan saanut AMK-statusta.¹⁵⁶

Poliisiammattikorkeakoulu kuten muutkaan varhaiset korkeakoulut eivät voineet tarjota ylemmän korkeakouluasteen (”maisteriasteen”) tutkintoja tai tutkijakoulutusasteen tutkintoja (lisen-siaatti, tohtori). Näiden koulutustason tutkinnot oli hankittava muualta. Virkauran kannalta nämä tutkinnot oli-

154 Turun yliopistossa samoin kuin muissakin yksityisissä korkeakouluissa toiminnan voimakas laajeneminen johti siihen, että valtionavustusten merkitys kasvoi suureksi. Kuitenkin Yliopisto ja sen ylioppilaskunta (TYO) olisivat halunneet säilyttää oppilaitoksen perinteisen itsenäisyyden. Eduskuntakäsittelyssä yliopiston säätiön ja ylioppilaskunnan näkemykset kuitenkin sivuutettiin ja yliopisto valtiollistettiin kuten monet muutkin korkeakoulut. Autio 1993, s. 223–225.

155 1980-luvulla ortodoksisessa kirkkokunnassa keskusteltiin kiivaasti siitä, miten pappiskoulutus tulisi järjestää. Järjestettäisiinkö koulutus luterilaisten tavoin kirkon ulkopuolisen (Joensuu) yliopiston puitteissa vai kirkon omassa valvonnassa? Yliopistomalli voitti, vaikka esimerkiksi arkkipiispa Paavali vastusti sitä kirkon perinteen vastaisena. Kristoduli, 2008, 181–202.

156 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto. SM Poliisiosasto. Poliisikoulutuksen nykytilaan ja Poliisiammattikorkeakoulun sijaintipaikkaan liittyvä selvitys. Haastatteluyhteenvedo. A&M Management 1.11.1999, 4.

vat tarpeen poliisipäällikön ja apulaispoliisipäällikön tehtäviin.¹⁵⁷ Jo 1980-luvun sopeuttamistyöryhmän mietinnössä oli asetettu yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi sopeuttaa ylempien virkatutkintojen suorittaneiden asema yleiseen koulutukselliseen malliin ja selkeyttää näiden asemaa suhteessa yliopistollisiin jatko-opintoihin keskiasteen koulunuudistuksen hengessä. Jo varhemmin myös ei-ylioppilaspohjaisia Poliisiopiston tutkinnon suorittaneita poliisimiehiä oli päässyt erivapaudella yliopistoon erityisesti oikeustieteellisiin tiedekuntiin opiskelemaan. Oikeustiede näyttäytyikin keskeisimpänä yliopistol-lisena koulutusvaihtoehtona poliisimiehille. Myös yhteiskuntatieteillä oli oma kiinnostavuutensa.¹⁵⁸

Samaan aikaan, kun Poliisiopistoa oltiin muokkaamassa Poliisiammattikorkeakouluksi, käytiin myös keskustelua poliisihenkilöstön maisteritasoisesta koulutuksesta. Tämä keskustelu nosti esiin eri yliopistollisten oppialojen ja oppilaitoksen keskinäisen kilpailuasetelman. Poliisiopisto oli tehnyt yhteistyötä erityisesti Tampereen, Turun ja Kuopion yliopistojen kanssa. Oikeustieteellisistä tiedekunnista keskeisin yhteistyökumppani oli Turun oikeustieteellinen tiedekunta. Näillä oli edelleen halua jatkaa yhteistyötä uudessa tilanteessa. Sisäasiainministeriö solmi Tampereen ja Turun yliopistojen kanssa yhteistyösopimuksen, jonka mukaan ammattikorkeakoulussa päällystötutkinnon suorittanut voisi suorittaa näissä yliopistoissa hallintotieteiden tai valtiotieteen kandidaatin tutkinnon (ylempi korkeakoulututkinto). Tämä ratkaisu ei tyydyttänyt niitä yliopistoja, jotka katsoivat jääneensä

157 Honkonen, 1999, 47.

158 Poliisin ammatillisen koulutuksen sopeuttaminen keskiasteen koulunuudistukseen 1984

yhteistyöstä osattomiksi, kuten Helsingin yliopistoa. Toisaalta yliopistokentällä oli Poliisiammattikorkeakoulua suunniteltaessa ja sen ensimmäisinä vuosina myös pelkoa siitä, tulisiko Sisäasiainministeriö tai poliisi puuttumaan opintojen sisältöihin yliopistollisen itsehallinnon kannalta arveluttavalla tavalla.¹⁵⁹ Oksanen katsoi, että Helsingin yliopiston asenne ja huonosti sujuneet yhteistyöneuvottelut olivat jopa omiaan heikentämään uuden oppilaitoksen suhteita muuhunkin yliopistokenttään.¹⁶⁰ Tampereen tai Turun yliopistossa suoritettu hallintotieteen maisterin tutkinto oli erikseen räätälöity niin, että Poliisipäällystön tutkinnon jälkeen se oli mahdollista suorittaa 1-2 vuodessa ja siihen luettiin runsaasti hyväksi ammattikorkeakoulututkintoon kuuluneita opintoja.¹⁶¹ Rakenne oli siis binäärinen, peräkkäin täydentävä, ammattikorkeakoulujen suhteen yliopistoihin ollessa muuten duaalinen.¹⁶² Poliisiammattikorkeakoulu siis tavoitti jo alusta asti sen mihin yksikään toinen ammattikorkeakoulu ei ollut päässyt:

159 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto, Suomen poliisikorkeakoulun perustamista koskeva asiakirjanippu Esim. Ari Saamilehto 19.3.1997: Eduskunnan hallintovaliokunnalle, 1.12. 1998. Timo Korander 1.12.1998: Turvallisuushallinnon professorin nimityksestä. Kts. myös Poliisiammattikorkeakoulun arkisto. SM Poliisiosasto. Poliisikoulutuksen nykytilaan ja Poliisiammattikorkeakoulun sijaintipaikkaan liittyvä selvitys. Haastatteluyhteenvedo. A&M Management 1.11.1999, 22 ja 30.

160 Oksanen, 1999, 118.

161 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto. 9 muu toiminta, tutkimukset ja selvitykset. Mikkola, 2000, 5–6. Honkonen, 1999, 47.

162 Raivola & Taiha-Vepsäläinen, 2004, 9. Hieman vastaava binäärinen rakenne on nähdäkseen sairaanhoitajien kouluttamisessa terveystieteiden maistereiksi.

suoran oikotien yliopistoon.¹⁶³ Voidaan pohtia, oliko ylimmän poliisikoulutuksen ja yliopistojen (erityisesti Helsingin yliopiston) yhteistyön suunnittelun vaikeuksissa julkilausuttujen syiden ohella myös ”piiolelittimisiä”. Kenties tämä profession ja semiprofession statuskamppailu puettiin akateemisen vapauden ja yliopistollisen itsehallinnon puolustamisen kieleen.

Merkittävämpi uudistus kuin Espoon Poliisiopiston muodostaminen Poliisiammattikorkeakouluksi oli Poliisiammattikorkeakoulun ja Poliisikoulun yhdistäminen ja kaiken koulutuksen muutto Hervantaan, joka tapahtui vuoden 2008 alussa.¹⁶⁴ Vielä tuolloinkin tosin koulutuksesta vain osa oli luonteeltaan ammattikorkeakoulutusta. Vasta vuodesta 2014 lähtien myös poliisin perustutkintokoulutus siirtyi korkea-asteelle. Tällöin toteutui jo 2000-luvun alusta ollut Sisäasiainministeriön poliisiosaston pitkän aikavälin kehittämistavoite poliisien peruskoulutuksen siirtämisestä korkea-asteelle.¹⁶⁵ Täten siis uuden poliisihenkilöstön koulutuksellinen taso nousi korkeammalle kuin se oli koskaan ollut. Vaikka poliisin koulutustason nousua voidaan pitää huikeana itsenäisyyden alkuvuosiin verrattuna, on syytä

163 Poliisiammattikorkeakoulun arkisto. SM Poliisiosasto. Poliisikoulutuksen nykytilaan ja Poliisiammattikorkeakoulun sijaintipaikkaan liittyvä selvitys. Haastatteluyhteenvedo. A&M Management 1.11.1999, 4.

164 Laki poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta (100/2007), 12 §. Vaikka muuttoa Hervantaan oli suunniteltu jo Poliisiammattikorkeakoulun käynnistyessä, myös muita sijoitusvaihtoehtoja oli esillä, esimerkiksi Matinlahti Espoossa. Tällöin olisi sijoitettu myös Raja- ja merivartiokoulu samoihin tiloihin. Poliisiammattikorkeakoulun arkisto. SM Poliisiosasto. Poliisikoulutuksen nykytilaan ja Poliisiammattikorkeakoulun sijaintipaikkaan liittyvä selvitys. Haastatteluyhteenvedo. A&M Management 1.11.1999, 42.

165 Laki Poliisiammattikorkeakoulusta (1168/2013) 3. luku ja HE 64/ 2013 3.1.- 3.2. s. 10–12.

kuitenkin verrata tilannetta yleisemmin väestön koulutustasoon. Viimeisimpien Tilastokeskuksen julkaisemien väestön koulutustasoa mittaavien tilastotietojen mukaan nuorehkoista aikuisista naisista (35-39-v.) vähintään alemman korkeakouluasteen tutkinnon, joihin ammattikorkeakoulututkinnotkin luetaan, on suorittanut vuoden 2016 loppuun mennessä 51 % ja miehistäkin 33,7 % eli yli puolet nuorehkoista naisista ja yli kolmannes saman ikäisistä miehistä on jonkin alan korkeakoulutettuja asiantuntijoita.¹⁶⁶

Poliisiammattikorkeakoulun synnyttämisen ja laajentamisen yhteydessä käytyjä kiistoja esimerkiksi sen asemoinnista suhteessa muuhun korkeakoulutuskenttään voidaan tarkastella myös länsimaisessa ajattelussa syvällä olevan ja koulutuspoliittisia ratkaisuja tehtäessä jatkuvasti esille nousevan teorian ja käytännön välisen jaon pohjalta, josta Annukka Jauhiainen on puhunut väitöskirjassaan. Varsinkin teollistumisen myötä pään ja käden taidot ovat työnjaollisesti eriytyneet. Koulutus on alkuperäiseltä merkitykseltään työstä vapaata aikaa eli koulu on ollut juuri pakoa fyysisestä työstä.¹⁶⁷ Ruumiillisuus itsessään on keskeinen tekijä kulttuurisen rajanvedon näkökulmasta. Alemmat luokat on perinteisesti nähty jotenkin luonteeltaan ruumiillisempina. Ruumiintoimintojen peittäminen on kuulunut keskeisesti korkeampaan koulutukselliseen asemaan. Yhteiskunnan säätyjen ja luokkien on katsottu usein eroavan tä-

sä suhteessa toisistaan jopa biologisesti.¹⁶⁸

Vanhat ”kastijaot” ja ”oppilaitosperinteet” käytännöllisen ja teoreettisen suuntautumisen eroineen ovat eläneet sitkeästi modernisoituvan koulutusjärjestelmän sisällä.¹⁶⁹ Poliisi on ammattialana erityislaatuinen sikäli, että sen sijoittaminen ajattelevan auktoriteetin (*homo sapiens*) ja fyysisen toimijan (*homo faber*) janalla on aina ollut hieman vaikeaa. Poliisien tiedollisten edellytysten ja vaatimusten kasvaessa sekä koulutuksen siirtymässä koulutushierarkiassa korkeammalle tasolle, ongelmaan on aina törmätty. Jo ennen ammattikorkeakoulu-uudistusta asiaan on törmätty esimerkiksi kelpoisuusvaatimusten osalta.

LOPUKSI

Suomalainen poliisikoulutus on itsenäisyyden vuosisadan ajan joutunut reagoimaan yhteiskunnassa ja koulutuksen kentässä tapahtuneisiin muutoksiin. Itsenäisyyden alkuvuosien poliiseille ei ollut mitään muodollisia pohjakoulutusvaatimuksia ja poliisikoulutus itsessäänkin oli ammatissa jo toimineille tarjottua lyhyttä kurssitusta, joka koostui lähinnä yleissivistävistä opinnoista ja sotilaallisesta äksiisistä. Pohjakoulutusvaatimukset pysyivät poliisin palvelukseen hakeutuille pitkään varsin vaatimattomina. Vähitellen yleisen koulutustason nousu ja myös poliisilta vaaditut valmiudet johtivat siihen, että poliisihenkilöstöltä alettiin vaatia entistä laajempia koulutuksellisia kelpoisuusvaatimuksia. Suomalainen poliisikoulutus on myös käytännössä joutunut sopeutumaan yleisesti koulutuskentällä tapahtuneisiin ratkaisuihin,

166 Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutusrakenteen [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-4586. 2016. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 6.5.2018]. tietokantataulukot http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kou__vkour/statfin_vkour__pxt_001.px/table/tableViewLayout1/?rxid=30f59c17-0415-4b96-ad9c-8770d80069fc

167 Jauhiainen, 2002, 278–279.

168 Järvinen; Kolbe, 2007, 126–127.

169 Jauhiainen, 2002, 278–279.

vaikka sen asema Sisäasiainministeriön alaisena koulutuksena eroaa suurimmas- ta osasta muuta koulutuksen kenttää. Poliisikoulutus ei tyypillisesti ole ollut ensimmäisten joukossa koulutuspoli- tiikan suurten linjojen toteuttamisessa, mutta se on kuitenkin omalta osaltaan seurannut sitä, mitä muussa koulutuspo- liitikassa on tapahtunut.

Tuoreimpia uudistuksia on kaiken poliisikoulutuksen nostaminen korkea- kouluasteelle. Tämä seuraa pitkää poli- isikoulutuksen kohoavan koulutuksellisen statuksen linjaa. Uudet poliisit ovat siis jo virkauransa alussa koulutettuja asiantun- tijoita. Muutos on vuosisadan kuluessa ollut suuri erityisesti viimeisten viiden vuosikymmenen aikana. Koska ennusta- minen on vaikeaa ja erityisesti tulevaisuu- den ennustaminen, on mahdotonta sanoa millaiseksi poliisikoulutuksen luonne kehittyi seuraavien sadan vuoden aikana; onko edessä yhä kohoava koulutustaso vai ajautuuko koko korkeakoulutuksen kenttä – poliisikoulutus siinä mukana – kriisiin, jossa muodollisen koulutuksen arvo ei enää ole samalla tavalla merkittävä kuin nykyään ja aiemmin. On joka tapauksessa vaikeaa nähdä, että poliisi- koulutus olisi ensimmäisenä uhattujen alojen joukossa. *Politeia* tarvitsee poliis- insia ja oletettavasti toivoo näiltä myös muodollista koulutusta.

Viime aikoina on varsinkin ulko- mailla käyty keskustelua siitä, mikä on juristiprofession tulevaisuus.¹⁷⁰ Jotkut näkevät lakimieskunnan olevan jo lähellä katoamistaan. Vaikka tällaisia yksinkertaistettuja näkemyksiä voidaan

170 Esim. Susskind, 2010. Richard Susskind katsoo, että esimerkiksi tietotekninen kehitys ja juristien monopoliaseman murtuminen monissa perinteisissä juristitehtävissä johtaa siihen, tulevaisuuden juristien tulee erikoistua ja monet perinteiset juristitehtävät jopa katoavat.

perustellusti kritisoida¹⁷¹ ja eri profes- sioiden kuolemaa on jo kauan ennus- tettu virheellisesti, on kuitenkin täysin mahdollista, että juristikunnan luonne ja itseymmärrys on jatkuvassa muutok- sen tilassa. Ehkä osa niistä yhteiskun- nallisen toiminnan sektoreista, jotka on aiemmin mielletty kuuluviksi juristien ”rooteliin”, ovat jatkossa jonkun muun ammattikunnan toiminta- aluetta. Ei ole sinällään mitenkään mahdotonta kuvi- tella sen paremmin historiallisten esiku- vien kuin jatkuvan yhteiskunnallis- tek- nologisen muutoksenkaan perspektiivistä juristitonta yhteiskuntaa. Erityisen uha- nalaiseksi saattaa muodostua suoma- laistyyppinen ”yleisjuristi”. Pienten eri- koistumattomien lakiasiaintoimistojen ja asianajotoimistojen voi olla vaikeaa löytää itselleen luontevaa roolia uudessa juridisessa ja yhteiskunnallisessa todelli- suudessa.¹⁷² Poliisikoulutuksen muodostuttua korkean koulutustason alaksi on tulevaisuudessa ehkä yhä vaikeampaa nähdä juristit oikeudellisen kentän ”joh- tavana professiona”. Toisaalta yleisen jär- jestyksen turvaamisessa poliisit saattavat jatkossa joutua kilpailemaan asemastaan muiden vartiointialan ammattien kanssa. Sosiaalidarwinistinen statuskamppai-

171 Perusteellista kritiikkiä Richard Susskindin myöhempiä teosta ”Juristin huomina: johdatus tulevaisuuteesi” kohtaan on esittänyt Tomi Tuominen julkaisussa *Lakimies* 2/2015, 324–329. Tuominen mukaan esimerkiksi juristien asianajomonopoli pitää yllä juristiprofessiota. Kuitenkin asianajajat ja lupalakimiehet ovat Suomessa nykyisen näitä ammattiryhmiä privilegioivan säätelyn aikaan juuri sellaisia erikoistuneita lakimiehiä, joiden tulevaisuus Susskindinkin mukaan on kohtuullisen hyvä. Tilanne voi tietysti muuttua lainsäädännön muuttuessa. Tuominen näyttää purevasta kritiikistään huolimatta olevan Susskindin kanssa yhtä mieltä siitä, että ”perinteisten” lakimiesten tulevaisuus on epävarma. On kai lopulta semantiikkaa, keitä oikeudellisen kentän koulutettuja toimijoita pidetään ”oikeina” lakimiehinä.

172 Kts. Susskind, 2010, s. 278–279.

lu yksilöiden ja näiden muodostamien ammatillisten ja muiden yhteisöjen kesken lienee ilmiö, joka ei koskaan lopu. Ei olisi täysin mahdotonta, että poliisit tai ainakin poliisikoulutuksen saaneet ammattilaiset voisivat ottaa haltuunsa sen sosiaalisen lokeron, joka juristeilta vapautuu ainakin historiallisen ”poliitiaoikeuden” alueella. Poliisien professionalistuminen koulutuksen tason nostamisella on ollut pitkä tie ja nykytila, jossa Poliisiammattikorkeakoulussa voidaan suorittaa myös ylempi korkeakoulututkinto, tarkoittaa, että poliisiorganisaatio ei ole enää edes korkeampien tehtävien suhteen samalla tavoin riippuvainen yliopistokentästä kuin aiemmin. Erityisesti poliisin tehtäviin liittyvän oikeuden alalla täten järjestetty koulutus saattaa tuottaa parempia tiedollisia ja taidollisia valmiuksia kuin yleinen oikeudellinen koulutus. Matteuksen evankeliumin sanoin: ”Näin viimeiset tulevat ensimmäisiksi ja ensimmäiset viimeisiksi.”

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

ARKISTOLÄHTEET

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN ARKISTO

9 MUU TOIMINTA, TUTKIMUKSET
JA SELVITYKSET. MIKKOLA, ANJA.
Poliisikoulutuksen nykytilanne.
Poliisikoulu 12.1.2000

CD VALITSEMISLAUTAKUNNAN / VALINTA-
LAUTAKUNNAN kokousten pöytäkirjat

POLIISIN KURSSIKESKUS 4 OPISKELIJAVALINTA.
Hyväksytyjen hakuasiakirjat ja lausunnot.

SM POLIISIOSASTO.

Poliisikoulutuksen nykytilaan ja
Poliisiammattikorkeakoulun sijaintipaik-
kaan liittyvä selvitys. Haastatteluyhteen-
veto. A&M Management 1.11.1999

SUOMEN POLIISIKORKEAKOULUN
perustamista koskeva asiakirjanippu.

VALINTAKOELAUTAKUNNAN KOKOUSTEN
pöytäkirjat 1989–1992.

VIRALLISLÄHTEET

MIETINNÖT

MIETINTÖ niistä periaatteista, joiden mukaan
poliisikoulutus olisi järjestettävä, 29.11.1944
(julkaisematon).

KM 1967: B9. Poliisiasetustoimikunnan
mietintö. Helsinki.

POLIISIN KOULUTUSVALINTATYÖRYHMÄN
MIETINTÖ. Helsinki 1978.

POLIISIN AMMATILLISEN KOULUTUKSEN
SOPEUTTAMINEN KESKIASTEEN
KOULUNUUDISTUKSEEN. Sisäasiainministeriön
poliisiosaston julkaisuja 4/1984, Helsinki.

POLIISIKOKELAIDEN REKRYTOINTITOIMINNAN
TEHOSTAMISTA SELVITTÄNEN TYÖRYHMÄN
MIETINTÖ. Sisäasiainministeriön
poliisiosaston julkaisuja 5/1985, Helsinki

LAIT JA ASETUKSET

LAKI oppivelvollisuudesta (101/1921)

ASETUS kelpoisuusvaatimuksista
apulaisnimismiehen, poliisikomisarion ja
poliisikonstaapelin toimiin (83/1929)

ASETUS kelpoisuusvaatimuksista apulaisni-
mismiehen, poliisikomisarion ja poliisikon-
staapelin toimiin annetun asetuksen muutta-
misesta (1308/1945)

LAKI koulujärjestelmän perusteista(467/1968)

POLIISIASETUS (119/1969)

ASETUS poliisiasetuksen muuttamisesta
(163/1973)

LAKI keskiasteen koulutuksen kehittämisestä
(474/1978)

ASETUS poliisiasetuksen muuttamisesta
(801/1978)

PERUSKOULULAKI (476/1983)

POLIISIASETUS (737/1985)

ASETUS poliisiasetuksen muuttamisesta
(1162/1987)

SIVILIPALVELUSLAKI (1723/1991)

ASETUS poliisikoulutuksesta (430/1992)

YLIOPILASTUTKINTOASETUS (1000/1994)

LAKI ammattikorkeakouluopinnoista
(255/1995)

ASETUS poliisikoulutuksesta (1272/1997)

LAKI poliisikoulutuksesta (68/2005)

LAKI poliisin hallinnosta annetun lain
muuttamisesta (100/2007)

LAKI Poliisiammattikorkeakoulusta
(1168/2013)

HALLITUKSEN ESITYKSET

HALLITUKSEN ESITYS Eduskunnalle
peruskoululaiksi ja lukiolaiksi sekä niihin
liittyväksi lainsäädännöksi HE1982/30

HALLITUKSEN ESITYS Eduskunnalle laiksi
poliisin hallinnosta annetun lain
muuttamisesta HE 260/1996

HALLITUKSEN ESITYS Eduskunnalle laiksi
poliisikoulutuksesta sekä laeiksi poliisin
hallinnosta annetun lain ja poliisilain 7 § :n
muuttamisesta HE 168/2003

HALLITUKSEN ESITYS Eduskunnalle laiksi
Poliisiammattikorkeakoulusta ja eräksi
siihen liittyviksi laeiksi HE64/2013

TILASTOT

SUOMEN TILASTOLLINEN VUOSIKIRJA 1921.
1921. Tilastollinen päätoimisto.

SUOMEN TILASTOLLINEN VUOSIKIRJA 1931.
1931. Tilastollinen päätoimisto.

SUOMEN TILASTOLLINEN VUOSIKIRJA 1951.
1952. Tilastollinen päätoimisto.

SUOMEN TILASTOLLINEN VUOSIKIRJA 1957-1958. Tilastollinen päätoimisto.

SUOMEN TILASTOLLINEN VUOSIKIRJA 1967-1968. Tilastollinen päätoimisto.

VÄESTÖN KOULUTUSRAKENNE KUNNITTAIN 2002. 2003. Tilastokeskus.

TILASTOLLISET INTERNETLÄHTEET

SUOMEN VIRALLINEN TILASTO (SVT):
Väestön koulutus rakenne [verkkójulkaisu].
ISSN=1799-4586. 2016. Helsinki:
Tilastokeskus [viitattu: 6.5.2018]. - tietokan-
tataulukot
Saantitapa: [http://www.stat.fi/til/vkour/2016/
vkour_2016_2017-11-02_tie_001_fi.html](http://www.stat.fi/til/vkour/2016/vkour_2016_2017-11-02_tie_001_fi.html)

SUOMEN VIRALLINEN TILASTO (SVT):
Lukiokoulutus [verkkójulkaisu].
ISSN=1799-1633. 2007. Kansainväliset yliop-
pilastutkinnot ja gymnasieexamen-tutkinnot
1995-2007. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu:
6.5.2018].
Saantitapa: [http://www.stat.fi/til/lop/2007/
lop_2007_2008-06-16_tau_005.html](http://www.stat.fi/til/lop/2007/lop_2007_2008-06-16_tau_005.html)

LEHTIARTIKKELIT

”POLIISIPISTON TOIMEENPANEMAT POLIISIKO-
KOKELASKURSSIT JA NILLE HAKEMINEN VUONNA
1963”, Suomen Poliisilehti n:o 2, 1963, 59.

”POLIISIPISTON TOIMEENPANEMAT POLIISIKO-
KOKELASKURSSIT JA NILLE HAKEMINEN VUONNA
1963”, Suomen Poliisilehti, n:o 6, 1963, 175.

KIRJALLISUUS

AHO, ERKKI. 2006. Salaista koulutuspolitiikkaa kylmän sodan kuumina vuosina. Teoksessa Yhtenäisen peruskoulun menestystarina (toim. Kauko Hämäläinen, Aslak Lindström ja Jorma Puhakka), 54-61. Helsinki: Yliopistopaino.

ALLARDT, ERIK. 1956. Syntyperää ja sosi-
aalista kohoamista koskevat arvostukset.
Yhteiskunnallisen korkeakoulun julkaisuja 7.
Hämeenlinna: Karisto.

ANTIKAINEN, ARI; RINNE, RISTO; KOSKI, LEENA.
2006. Kasvatussosiologia. 3., uudistettu painos.
Helsinki: WSOY.

AROLA, PAULI. 2012. Kasvatustieteen historian
välivaihe. Ajatuksia kasvatuksen historiasta
ja yhteiskunnan muuttumisesta 1955-1980.
Suomen kasvatuksen ja koulutuksen vuosikirja,
92-110.

AUTIO, VELI-MATTI. 1986. Opetusministeriön
historia IV. Ensimmäisen tasavallan kult-
tuuripolitiikka 1917-1944. Järvenpää:
Opetusministeriön historiatyöryhmä

AUTIO, VELI-MATTI. 1993. Opetusministeriön
historia VI. Suurjärjestelmien aika koittaa
1966-1980. Järvenpää: Opetusministeriön
historiatyöryhmä

AUTIO, VELI-MATTI; HEIKKILÄ, MARKKU. 1990.
Opetusministeriön historia V. Jälleenrakennuksen
ja kasvun kulttuuripolitiikka 1945-1965.
Järvenpää: Opetusministeriön historiatyöryhmä.

CLARK, GREGORY. 2014. The Son also Rises.
Surnames and the History of Social Mobility.
Princeton and Oxford: Princeton University
Press.

FURUHAGEN, BJÖRN. The making of a social,
representative and intellectual police force.
Recruitment and education of police trainees in
Sweden during the 20th century. Nordisk
politiforskning. Vol 2, no 1-2015 p. 6-33.

GERKMAN, STEFAN. 1999. ”Reinikainen och hans
vänner” – Polisernas sociala bakgrund
och sammansättning 1985 och 1995. Pro
gradu –avhandling. Helsingfors: Helsingfors
universitet.

HAUTAMÄKI, JARKKO ET ALII. 2012. Lukion
tuottamat jatkokoulutusvalmiudet korkeakoulu-
tuksen näkökulmasta. Jyväskylä: Koulutuksen
arviointineuvoston julkaisuja 59.

HAVÉN, HEIKKI. 2007. AMK-tutkinto vetoaa
työmarkkinoilla. Tieto & trendit 13/2007.
internetosoite: [http://www.stat.fi/artikkelit/2007/
art_2007-06-01_004.html](http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-06-01_004.html) [viitattu: 6.5.2018]

HIIETANIEMI, TUIJA. 1992. Lain vartiossa:
poliisi Suomen politiikassa 1917-1948.
Helsinki: Suomen historiallinen seura.

HIIETANIEMI, TUIJA. 1993. ”Tarkoin tutkimalla
ja valikoimalla, huolellisesti ja johdonmukaisesti
kasvattamalla ja opettamalla” poliisikoulutuk-
sen viitanvälejä rautatien rakentamisesta valtion
poliisikoulutun vakinaistumiseen. poliisi-
koulutus 75 vuotta. historiaa, nykypäivää ja
henkilökohtaisia muistoja poliisikoulutuksesta.
Eripainos ME2000-Lehdestä(8): 6-27.

HONKA, JUHANI. 2000. Keskiasteen koulun-
uudistus – koulutusta koko ikäluokalle –
ideologinen ja rakenteellinen muutos ammatil-
lisessa kouluksessa. Suomalaisen ammattikasva-

tuksen historia, 71–92. Opetus-, kasvatusta- ja koulutusalojen säätiö.

HONKONEN, RISTO. 1999. Poliisi ja opintoviikon metsästys. Tampere: Tampereen yliopisto.

HONKONEN, RISTO; RAIVOLA, REIJO. 1991. Siviilistä poliisiksi .Poliisiksi sosiaalistumisen tarkastelua. Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitos, A 48. Tampere: Tampereen yliopisto.

HÄMÄLÄINEN, SEPPO; KUPARI, PAULA; RITVANEN, RIITTA. 1987. Opo. 8–9, Oppilaanohjauksen oppikirja peruskoulun 8. ja 9. luokkaa varten. Helsinki: Otava.

HÄMÄLÄINEN, ULLA; JUUTILAINEN, VESA-PEKKA; HELLSTEN, KATRI. 2004. Lukiolaisten ja ammattillista perustutkintoa suorittavien elämäntilanne ja toimeentulo. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 87. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

ISOLAURI, HEIKKI. 1973. Kansakoulunkäynti Etelä-Pohjanmaalla 1875–1921:

Tutkimus kansakoulunkäynnistä väestön yhteiskunnallis-taloudellisesta tilasta riippuvana ilmiönä kansakoulun kokonaiskehityksen valossa suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla. Koululaitosopillinen tutkimus. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos.

ITÄLÄ, JAAKKO. 2006. Elinkeinorakenteen muutos ratkaisi koulu-uudistuksen. Yhtenäisen peruskoulun menestystarina (toim. Kauko Hämäläinen, Aslak Lindström ja Jorma Puhakka), 47–54. Helsinki: Yliopistopaino.

JAUHIAINEN, ANNUKKA. 2002. Työväen lasten koulutie ja nuorisokasvatuksen yhteiskunnalliset merkitykset. Kansakoulun jatko-opetuskysymys 1800-luvun lopulta 1970-luvulle. Turun yliopiston julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis, Scripta Lingua Fennica Edita, sarja – ser. C osa – tom. 187. Turku: Turun yliopisto.

JÄRVINEN, KATARIINA & KOLBE, LAURA. 2007. Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa. Nykysukupolvien kokemuksia tasa-arvosta. Helsinki: Kirjapaja.

JÄÄSKELÄINEN, RAIMO. 2000. Katsaus Suomen ammattikorkeakoulujärjestelmään. Snellman-instituutin B-sarja 48/2000. Kuopio: Snellman-instituutti.

KANGAS, LASSE. 1992. Jyväskylän yliopistokysymys 1847 - 1966. Tutkimus korkeakoulun perustamisesta ja kehityksestä yliopistoksi. Studia Historica Jyväskyläänsia 44. Jyväskylä:

Jyväskylän yliopisto.

KAARNINEN, MERVU; KAARNINEN, PEKKA. 2002. Sivistyksen portti. Ylioppilastutkinnon historia. Helsinki: Otava.

KAARTINEN, ANTTI; KOSKI, ERKKI; SILLANPÄÄ, HEIKKI. 1972. Peruskoulun ammatinvalinta 1. Helsinki, WSOY.

KAARTINEN, ANTTI; KOSKI, ERKKI; MERIMAA; SILLANPÄÄ, HEIKKI. 1982. Peruskoulun ammatinvalinta 8+9. Helsinki: WSOY.

KEKKONEN, JUUKA. 2013. Mitä on kontekstuaalinen oikeushistoria? Helsinki: Forum Iuris

KESKINEN, KIMMO; SILVENNOINEN, OULA. 2004. Helsingin poliisilaitoksen historia. Helsinki: Helsingin kihlakunnan poliisilaitos.

KETTUNEN, HEIDI; KEMPPAINEN, TEEMU. 2011. Poliisiammattikorkeakoulu. Selvitys opiskelijoiden koulutuspoluista, koulutuksen laadusta ja opiskelukyvystä 2011. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiön raportti. OTUS, Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö.

KOKKONEN, JOUKO. 1994. Kylät kirkkojen ympärillä. Kirkkosaaren ja Penttilänlahden kylähistoria. Pieksämäki: Kirkkosaaren ja Penttilänlahden historiatoimikunta.

KRISTODULI, NUNNA. 2008. Arkkikiipiisa Paavali hengellisen lapsensa silmin. Jyväskylä: Minerva.

LAITINEN, MARKO. 2005. Poliisin valintaperusteet Suomessa 1918–2005. Varusmiespalveluksen poistaminen kelpoisuus-ehdoista. Aineopintojen tutkielma, Suomen historia. Tampere: Tampereen yliopisto.

LAMPIKOSKI, HENRIK. 2012. Kedjan som fick inte brista. Den finska poliskärens utbildning och professionalisering 1944–1977. Pro gradu –avhandling i historia. Helsingfors: Helsingfors universitet.

LAMPINEN, OSMO. 1998. Suomen koulutusjärjestelmän kehitys. Tampere: Gaudeamus.

LASSILA, JUHANI. 2001. Lapin koulutushistoria – kirkollinen alkuopetus, kansa-, perus- ja oppikoulu, osat 1 ja 2. Acta Universitatis Ouluensis, E Scientiae Rerum Socialium 49. Oulu: Oulun yliopisto.

LEHTISALO, LIEKKI. 2006. Edelläajattelijain aika. Yhtenäisen peruskoulun menestystarina (toim. Kauko Hämäläinen, Aslak Lindström ja Jorma

- Puhakka), 40–47. Helsinki: Yliopistopaino, Helsinki.
- LEHTISALO, LIEKKI; RAIVOLA, REIJO. 1992. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- LINDSTRÖM, ASLAK. 2001. Tie oppivelvollisuuden säätämiseen. Koko kansan koulu – 80 vuotta oppivelvollisuutta: Suomen koulutushistoriallisen seuran vuosikirja 2001, 15–101. Jyväskylä: Gummerus.
- MANNINEN, TURO. 1995. Oulun kaupungin historia: 6, 1945–1990. Oulu: Oulun kaupunki.
- NEVALA, ARTO. 1999. Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- NUMMINEN, JAAKKO. 1980. Keskiasteen koulutuksen uudistaminen. Helsinki: Otava.
- NUMMINEN, JAAKKO. 1982. Koululainsäädännön uudistus. Helsinki: Otava.
- NORI, HANNA. 2011. Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta. Turun yliopiston julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis, Scripta Lingua Fennica Edita, sarja – ser. C osa – tom. 309. Turku: Turun yliopisto.
- OKKONEN, VILLE. 2017. Peruskoulua vastaan – yksityisoppikoulu ja yhteiskuntajärjestys 1966–1975. Turun yliopiston julkaisuja, Scripta Lingua Fennica Edita, sarja – ser. C osa – tom. 444. Turku: Turun yliopisto.
- OKSANEN, JUHA. 1999. Poliisistako professio koulutusjärjestelmää muuttamalla? Poliisiammattikorkeakoulun tulo Suomeen osana päällystökoulutuksen uudistamista. Acta Universitatis Tamperensis 671. Tampere: Tampereen yliopisto.
- PELTOKANGAS, TAPIO. 1985. Poliisin rekrytointi 1.1.1962...31.12.1980. Tutkielma: Helsingin yliopisto, Oikeuden yleistieteiden laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- PIHLAJAMÄKI, HEIKKI. 2004. Johdatus varhaismoderniin oikeushistoriaan. Helsinki. Forum Iuris.
- RAIVOLA, PETRI; TAIHA-VEPSÄLÄINEN, REIJA. 2004. Työrukkasia ja visionäärejä. AMK-muotoisilta päällystökursseilta valmistuneiden näkemyksiä opinnoistaan ja valmiuksistaan. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 19. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- RAIVOLA, REIJO; RAIVOLA, PETRI. 1988. Kokelaasta komisarioksi. Poliisiuran kolmetoista ensimmäistä vuotta. Poliisiosaston julkaisuja, sarja C. 2C/1988. Helsinki: Sisäasiainministeriön poliisiosasto, Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitos.
- RAUNIO, ILKKA. 2000. Adlercreutzesta Österbladheihin. Suomen säätyläistön historiaa. Helsinki: Tammi.
- RAUTAMA, PAULI. 2010. Kansakouluntarkastajat ja heidän seuraajansa 1885 - 2009. Kasvatus & Aika 4 (3) 2010, s. 51–71. 2010.
- SARJALA, JUKKA. 2006. Uudistukset nykypäivän näkökulmasta. Teoksessa Yhtenäisen peruskoulun menestystarina (toim. Kauko Hämäläinen, Aslak Lindström ja Jorma Puhakka), 36–40. Helsinki: Yliopistopaino.
- SILU, YRJÖ. 1956. Teknillisen ammattikoulutuksen tarve. Mitä-Missä-Milloin 1956. Helsinki: Otava.
- SUOMEN VÄESTÖ (toim. Seppo Koskinen et alii). 2007. Helsinki: Gaudeamus.
- SUSSKIND, RICHARD. 2010. The End of Lawyers? Rethinking the Nature of Legal Services. Oxford: Oxford University Press.
- SYVÄOJA, HANNU. 2004. Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866–1977. Jyväskylä: PS-kustannus.
- TUOMINEN, TOMI. Ennustuksia tulevasta vai katsauksia jo olevasta? Lakimies 2/2015, 324–325.

INTERNETSIVU (AUDIOLEIKE)

OPINTIE KAIKKIEN ULOTTUVILLE –PERUSKOULU, Osa 3: kamppailu oppikirjoista ja opetusunnitelmista. Yle 2012 (päivitetty 2013) – haettu 4.5.2018 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/07/30/opintie-kaikkien-ulottuville-peruskoulu>

Alipäällystöluokka Suomenlinnan poliisikoulussa vuonna 1948. Hilikka Hartamaa oli ensimmäinen alipäällystöluokan suorittanut nainen. Naispoliisien tehtävät olivat kuitenkin vielä pitkään eriytyneet miespoliisien tehtävistä. *Poliisimuseo*

HOITAJATTAREKSI? DEKKARIKSI?

Naisten poliisikoulutuksen ja naispoliisien 1900-luku

Julia Jansson & Markus Kari

SISÄLLYS

NAISTEN MUUTTUVA ASEMA POLIISIKUNNASSA	457
<i>Miten koulutus on muuttanut naispoliisien asemaa?</i>	458
NAISPOLIISIANSIAN SYNTY JA VARHAISKEHITYS	459
<i>Itsenäisen Suomen ensimmäiset naispoliisikurssit</i>	461
<i>Naispoliiseista säästetään 1920-luvulla</i>	464
<i>Kansainvälinen naispoliisiliike</i>	465
PITKÄ JA VÄHITTÄINEN MUUTOS KOHTI YHTENÄISTÄ POLIISIKÄSITETTÄ	467
<i>Hoitajista etsiviksi</i>	470
<i>Naispoliisien hitaasti monipuolistuvat tehtävät</i>	472
<i>Kansainvälinen kehitys</i>	477
NAISPOLIISI ON POLIISI	479
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	483

NAISTEN MUUTTUVA ASEMA POLIISIKUNNASSA

*“Jos naispoliisi saa muutamankin hui-
kentelevan tytön muuttamaan tapo-
jaan, ennenkuin kevytmielisyys on
vienyt heidät prostitutsioniin ja tautei-
hin, niin säästyvät valtiolle ne sairaus-
ja vankilamenot, joita vuosien jopa
vuosikymmenien kuluessa on pakko
heidän edestään suorittaa. Ja jos nais-
poliisi onnistuu eroittamaan lapset
rikollisesta ympäristöstä ja huonosta
seurasta silloin, kuin ei vielä ole liian
myöhäistä opettaa heille rebellisyyttä
ja muita hyveitä, niin on tämä siveel-
linen ja aineellinen saavutus, jota tosin
ei voi laskea markkoissa, jos haluaisikin,
mutta joka epäilemättä on yhteiskun-
nan menestymiselle tärkeä saavutus.”¹*

*“[Vuonna] 1990 sain vakituisen yli-
konstaapelin viran ja siirryin ryhmän-
johtajaksi ... Päästyäni taas opiskelun
makuun hakeuduin kouluttajakurs-
sille 1990. Jatkoin pätevyystietäni
ammattiin sittemmin myös alipäälly-
sön jatkokursseilla, tutkinta- ja turval-
lisuuskurssilla, kulttuurien tuntemus-
kurssilla sekä osallistumalla esimiehille
tarkoitettuun johtamisvalmennukseen.
... Ryhmä piti jotenkin nimetä ja siitä
tuli Ruotsalan ryhmä.”²*

Lainaukset kuvaavat poliisina toimivien naisten työnkuvan olennaista muutosta itsenäisyytemme aikana. Viime vuosikymmeninä naisten määrän lisääminen

poliisiviroissa on ollut yksi poliisijohdon tavoitteista. Syitä on useita. Yksi syy on se, että monet tehtävistä, jotka liittyivät yhteisösuhteita ja ennaltaestävyyttä korostavaan poliisin rooliin, ovat sellaisia, joiden on perinteisesti katsottu soveltuvan naisille yhtä hyvin tai osittain paremmin kuin miehille.³ Naisten osuutta on haluttu kasvattaa myös tasa-arvosyistä. Lisäksi poliisiin halutaan edustavan koko yhteiskuntaa ja siksi ammatikuntaan tarvitaan myös naisia. Tämän takia on esimerkiksi hyväksyty se, että naisille on poliisikoulutukseen pyrittäessä pääsykokeessa eri rajat kuntotestissä kuin miehille.⁴

Ennen vuosituhaten vaihdetta naisten osuus poliisivoimista oli 8,53 prosenttia – eurooppalaista keskitasoa ja nelinkertainen joihinkin Euroopan maihin nähden. Se oli kuitenkin alhainen verrattuna Ruotsin (21,2 prosenttia) ja Norjan (18,6 prosenttia) vastaaviin osuuksiin.⁵

Naisten aseman parantumisesta heijasti se, että heidän tulemisensa poliisikunnan jäseniksi alkoi samaan aikaan saada laajempaa hyväksyntää poliiseilta. Vuonna 1999 toteutetusta kyselystä ilmeni, että 60 prosenttia miehistä ja lähes kaikki naiset katsoivat, että miehet ja naiset soveltuivat poliisin ammattiin yhtä hyvin. Enemmistö poliiseista myös piti suhtautumista naisiin asiallisena.⁶

Vielä 2000-luvun taitteessa naisten oli kuitenkin edelleen vaikeampi päästä poliisi-

1 Tilma Hainari puolustaessaan vastustaessaan naispoliisien tehtävien alarajaa säästösyistä. Suomen poliisilehti, 1923, 9, 126.

2 Marita Ruotsala muistelee vuonna 1980 alkaneen poliisinuran vaihetta, jolloin hänestä tuli tutkintaryhmän johtaja teoksessa Stadin skoudet, 2018, 294.

3 Sainio ym., 2007, 89.

4 Poliisiammattikorkeakoulu: Haku oppilaitokseen.: usein kysytyt kysymykset. http://www.polamk.fi/usein_kysytyt_kysymykset/poliisi_amk_haku Haettu 19.1.2017.

5 Esitys poliisin tasa-arvosuunnitelmaksi, 1998, 3–8. Ks. myös Eskola, 2007, 5.

6 Tasa-arvo poliisitoimessa, 1999, 39, 44.

sin kuin miesten.⁷ Naisten osuuden vähittäinen kasvu miehistötasolla ei myöskään heijastunut alipäälylystään ja päälylystään: lasikatto oli ilmiselvää todellisuutta.⁸

Kun poliisihallinto päivitti tasa-arvosuunnitelmansa vuonna 2005 uudistuneen tasa-arvolain mukaiseksi, asetti se tavoitteita niin poliisikoulutukselle kuin naisten etenemiselle poliisiuralla, mutta näiden tavoitteiden muotoilu oli epämääräistä. Tavoitteeksi asetettiin esimerkiksi, että poliisiin peruskoulutukseen hakeutuisi entistä enemmän naisia ja että suurempi osuus naispoliiseista hakeutuisi alipäälyly- ja päälylystökoulutukseen – sen sijaan, että oltaisiin ilmaistu tietty tavoitetaso ja puhuttu koulutukseen valitsemisesta, eikä hakeutumisesta. Vastaavasti tavoitteena oli, että avoimiin tehtäviin toivottiin ”sekä naisia että miehiä” ja että heillä olisi yhtäläiset mahdollisuudet rekrytoitua koulutusta vastaavaan tehtävään. Tavoitteena oli myös, että ”esimies-tehtäviin rekrytoituu nykyistä enemmän naisia”.⁹

Vaikka tavoitteet eivät olleet erityisen kunnianhimoisia, olivat ne ja niiden saavuttamiseksi valitut keinot oikeasuuntaisia. Nykyään naisten osuus niin poliisikoulutukseen pyrkijöistä kuin hyväksytyistäkin on noin kolmannes.¹⁰ Tätä voidaan pitää kohtuullisena osuutena perinteisesti erittäin miesvaltaisella alalla. Vuonna 2015 naisten osuus poliisin koko henkilöstöstä oli noin 29 prosenttia, mutta varsinaisissa poliisitehtävissä toi-

mineista vain noin 16 prosenttia. Naisten osuus on kuitenkin viime vuosina ollut kasvussa kaikissa henkilöstöryhmissä.¹¹

Miten koulutus on muuttanut naispoliisien asemaa?

Tässä artikkelissa erittelemme suomalaisen naispoliisien koulutuksen lähtökohtien eri vaiheet 1900-luvulla. Tieto naispuolisten poliisien koulutuksesta edellyttää ymmärrystä naisten roolista poliisitoimessa.

Aloitamme naispoliisiasian synnystä Suomessa ja naispoliisille pioneeri-vaiheessa järjestetystä koulutuksesta. Naispoliisien koulutuksen ja naispoliisitoiminnan pioneerivaihe alkaa Suomessa vuodesta 1907. Aloitamme tarkastelumme täten ajalta ennen itsenäistä Suomea, koska naispoliisitoiminnan alkuvaiheen ymmärtäminen on keskeistä naispoliisien alkuperäisen roolin ja siihen liittyvien koulutustarpeiden hahmottamiselle. Varsinaiset naispoliisikurssit käynnistyivät 1920-luvun alussa. Toiminnan tarkoitus sekä naispoliisitoimintaan kohdistuneet yhteiskunnalliset asenteet pysyivät varsin muuttumattomina aina toiseen maailmansotaan saakka.

Seuraavaksi käsittelemme toiseen maailmansotaan ja sen jälkeisiin vuosiin sijoittuvaa naispoliisien aseman hitaasti marginaalissa edennyttä muutosta. Naispoliisien aseman sodanaikainen muutos poliisikunnassa heijastui myös koulutukseen. Pitkällisen välivaiheen aikana naispoliisit yhtäältä irtautuivat perinteisestä roolistaan. Toisaalta heidän asemansa poliisikunnassa poikkesi edelleen miespoliisien asemasta ja heidän tehtäviensä arvostus oli heikompaa. Naisten katsottiin pitkään sopivan vain tietynlai-

7 Hämäläinen, Jukka: ”Naiset tulevat hitaasti mutta varmasti.” Poliisi, 2002, 3, 6.

8 Esitys poliisin tasa-arvosuunnitelmaksi, 1998, 3–8. Ks. myös Eskola, 2007, 5.

9 Poliisin valtakunnallinen tasa-arvosuunnitelma 2006–2009, 2006, 16, 21.

10 ”Jo joka kolmas poliisiksi haluava on nainen.” Yle uutiset, 26.11.2014 <http://yle.fi/uutiset/3-7652775> haettu 19.1.2017.

11 Poliisin vuosikertomus 2015, 26.

siin poliisitehtäviin sukupuoleensa liittyvien ominaisuuksien takia. Siten myös koulutus oli erilaista.

Lopuksi pohdimme nykytilanteeseen johtaneen pitkälliseen muutosvaiheen syytä. Kun 1960- ja 1970-lukujen taitteessa alkoi laajempi yhteiskunnallinen murroskausi, sen yhteydessä Suomessa omakuttiin niin sanottu *community policing* -ideologia. Poliisitoiminnan paradigma muutoksen seurauksena poliisitoiminnan arvostukset ja tavoitteet muuttuivat. Yksi tämän kauden muutoksista liittyi naispoliisien asemaan. Koska poliisitoiminta alettiin nähdä uudella tavalla, myös ”naisellisina” pidetyille ominaisuuksille tuli tilaa sen puitteissa. Erona aiempaan vaiheeseen on etenkin se, ettei naisille enää järjestetty erillistä koulutusta. Naispoliisit koulutettiin 1970-luvulta lähtien yhdessä miesten kanssa, mikä merkitsee perusteellista ajatusmaailman muutosta. Erillistä naispoliisin käsitettä ei enää vuosikymmen yhtenäiskoulutuksen aloituksen jälkeen esiintynyt. Muutos mursi sukupuolten välisen perustavaa laatua olevan eron tehtävissä. Naispuoliset poliisit ovat nousseet asteittain miesten rinnalle poliisikunnan kaikissa tehtävissä. Sen, tulisiko nykyaika erottaa – ja miten se voitaisiin tehdä – tästä pitkästä muutosvaiheesta jätämme keskustelun ja tulevan tutkimuksen varaan.

Artikkelimme suhteuttaa suomalaisen naispoliisikoulutuksen eri vaiheita ja naispoliisin asemaa angloamerikkalaisissa maissa ja Ruotsissa tapahtuneeseen kehitykseen. Tässä yhteydessä havaitaan, että kehitys on Suomessa ollut samansuuntaista kuin muualla. Samalla huomataan, että Ruotsi on kautta 1900-luvun käynyt naisten poliisikoulutuksen ja siten myös naispoliisien aseman suhteen jossain määrin Suomea edellä. Jos asemaa tarkastellaan koulutuksen käyneiden, poliisitehtävissä

toimivien tai päällystötehtäviin edenneiden naisten määrän kannalta, naisten aseman Ruotsin poliisissa voidaan edelleen katsoa olevan parempi kuin Suomen poliisissa.

NAISPOLIISIANSIAN SYNTY JA VARHAISKEHITYS

Naisten tulo poliisikuntaan oli niin Suomessa kuin muuallakin hidasta, eivätkä he voineet pyrkiä miesten kanssa samoihin tehtäviin. Kun naispoliisit tulivat varsinaisiin poliisitehtäviin, heille oli pitkään omat naiskonstaapelin toimensat ja palkkaluokkansa. Naisten eriytyneen aseman poliisissa voidaan katsoa johtuneen yhteiskunnallisista asenteista: poliisityötä pidettiin vaarallisena ja siksi yhteensopimattomana naisten pääasialliseksi yhteiskunnalliseksi tehtäväksi katsotun lasten hoitamisen kanssa.¹² Naisia oli toiminut poliisin toimistotehtävissä 1800-luvulta saakka, mutta 1900-luvun alkupuolelta lähtien he alkoivat päästä jossakin määrin poliisitehtäviin rinnastettaviin asemiin.¹³

Naisten poliisityön alkujuuret Suomessa voidaan jäljittää 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle. Silloin lakkautettiin niin sanottu ohjesääntöinen prostituutio eli järjestelmä, jossa prostituoiduiksi epäillyt naiset joutuivat käymään tarkastuksissa sukupuolitautien varalta. Tarkastuksista oli vastuussa poliisilaitos, ja tarkastukset teki kaupunkilääkäri. Uudessa järjestelmässä vastuu tarkastuksista siirtyi terveysviranomaisille, jotka saivat virka-apua poliisilta. Vuoden 1905 suurlakon jälkeen kovat ajat näkyivät sii-

¹² Naisten tuloa poliisikuntaan ovat tutkineet esimerkiksi Brown, 1997 ja Brown & Heidensohn, 2000.

¹³ Keskinen, Silvennoinen, 2004, 360.

nä, että prostituutio alettiin mieltää entistä laajemmin sosiaaliseksi ongelmaksi, kun se vielä 1800-luvulla oli käytännössä hyväksytty, vaikkakin kriminalisoitu osa suurimpien kaupunkien elämänmuotoa.¹⁴

Helsingin valkonauhahydistys tarjosi kaduilla seksiä myyneille naisille “siveellistä tukea ja käytännöllistä apua.” Myös muissa kaupungeissa oli vastaavaa toimintaa.¹⁵ Samassa yhteydessä alettiin kiinnittää huomiota pidätettyjen naisten ja lasten oloissa esiintyneisiin epäkohtiin. Asiaan huomiota kiinnittäneet naiset esittivät suurimpien kaupunkien poliisimestareille anomuksen, jonka mukaan poliisilaitosten siveysohjeille tarvittiin erilliset naisten osastot, jossa olisi naispuolisia siveyspoliiseja ja vartijoita. Tämä toteutui vuonna 1907 Helsingissä ja seuraavien vuosien aikana myös Turussa, Viipurissa, Kuopiossa ja Oulussa.¹⁶

Naispoliisitoiminnan alkamisen taustalla olivat siis yhteiskunnallisen muutoksen seurauksena muuttuneet siveyskäsitteet ja naisten aseman parantamiseen tähdänneiden yhteiskunnallisten liikkeiden nousu. Naispoliisiasia liittyi laajempaan kontekstiin, eli jo 1800-luvulla alkaneeseen naisasian ensimmäiseen aaltoon Suomessa. Esiin on nostettava Suomen Naisten Kansanliiton (SKNL)¹⁷ puheenjohtaja, tohtorinna Tilma Hainari, joka vuonna 1908 esitti siveellisyyden konferenssissa, että poliisikamareihin tarvittiin naiskonstaapeleita, joiden virka-asema ja palkkaus tuli olla sama kuin miespuolisilla poliiseilla.¹⁸ Hän julkaisi lehtisen

”Naispoliisiasia”, osallistui aktiivisesti lehtikeskusteluun,¹⁹ sekä toimi aktiivisesti muillakin naisasialiikkeen saroilla. Hän oli mm. Suomen Naisyhdistyksen aktiivi, Suomen Naisten Kansallisliiton pitkäaikainen puheenjohtaja ja Suomen valtuuskunnan varaedustaja Kansainliiton yleiskokouksissa Genevessä. Kansainväliseen naisasialiikkeeseen linkittyivät ideologisesti raittiusaate, rauhanaate, kansanterveyden edistäminen ja naisten oikeudellisen aseman parantaminen. Naispoliisitoiminnan edistäminen siis ilmensi yhtä puolta tämän varhaisen feministisen liikkeen agendasta.²⁰

Hainarin vuodesta 1913 johtaman Suomen Naisten Kansallisliiton lisäksi Valkonauhaliitto ja sen paikallisosastot, Valkonauhahydistykset, olivat keskeisiä vaatimassa naispoliiseja sosiaalisesti painottuneisiin tehtäviin ja organisoimassa

19 Hainari, Tilma: ”Naiset järjestysvallan palveluksessa.” Suomen poliisilehti, 1923, 9; Karpio, 1928, 19.

20 Opettaja, fennomaani, järjestöaktiivi karjalaisnyntinen Tilma Hainari, o. s. Hagan, oli tohtori, monitoimimies Oskar Hainarin puoliso ja avustaja. Hän jatkoi leskeksi jäätyään vielä pitkään avioparin yhteistä aatteellista työtä itäisen Karjalan kaikinpuoliseksi kehittämiseksi. Hainarin yhteiskunnallinen toiminta alkoi valinnalla Sortavalan Rouvasväenyhdistyksen sihteeriksi. Vuonna 1904 Tilma Hainari osallistui naisten kansainväliseen kongressiin Berliinissä ja aloitti loppuelämän kestäväen työn naisasiatyön. Vuonna 1905 hänestä tuli Suomen Naisyhdistyksen varapuheenjohtaja, seuraavana vuonna sihteri, ja vuosina 1913–1937 SKNL:n toinen puheenjohtaja Aleksandra Gripenbergin jälkeen. Hainarin johtamana järjestöstä kehittyi eri naisjärjestöjen yhdistäjä, jonka toiminnassa mm. raittiusaate, rauhanaate, kansanterveys ja naisten oikeudellisen aseman parantaminen olivat keskeisiä ohjelmakohtia. Naispoliisien kouluttaminen oli järjestölle keskeinen toimintamuoto. Hainari tunnettiin sen aktiivisena johtajana, joka järjesti kokouksia, piti puheita ja esitelmiä, sekä osallistui laajaan kirjeenvaihtoon ja pitkille kongressimatkoille. Järjestö oli Kansainvälisen Naisten liiton (ICW) jäsen. Porvarillisen työn arkisto, Kansallisen Kokoomuksen keskusarkisto: Hainari, Tilma Sofia

14 Prostituutiosta ilmiönä Helsingissä ks. Häkkinen 1995.

15 Karpio ym., 1928, 7.

16 Karpio, 1928, 8; ”Yhtä ja toista naispoliisista.” Suomen Poliisilehti, 1942, 7, 212.

17 Myöhemmin Suomen Naisjärjestöjen Keskusliitto, NJKL.

18 Karpio, 1928, 8. Ks. myös ”Naisia koulutetaan poliisitoimintaan.” Poliisimies, 1943, 8, 310

heidän koulutustaan. Valkonauhaliitto perustettiin edistämään raittiutta, siveellisyyttä, naisten oikeuksia, nuorisokasvatusta ja rauhantyötä. Sen vapaaehtoisesti järjestetty huoltotoiminta oli poliittinen voima naispoliisikunnan synnyn takana. Valkonauhaliitto piti naispoliisiasiaa esillä vuosikymmenten ajan ja samalla vaikutti heidän tehtävänkuvaansa. Se esimerkiksi anoi naispoliisien asettamista senaatilta jälleen vuonna 1916. Heidän tehtäväkseen haluttiin erityisesti naisten ja lasten suojaaminen sekä työttömien naisten auttaminen työnsaannissa. Erillisen naistarkastajan tehtäväksi haluttiin siveellisyyssolojen valvominen maassa.²¹

Naispoliisien asema näytti kehittyvän suotuisasti itsenäisyyden alkuvuosina etenkin vanhoissa kaupungeissa. Naispoliiseilla oli tärkeitä tehtäviä ennen kaikkea irtolais- ja prostituutiokysymyksiin erikoistuneina ns. huoltopoliisitehtäviä hoitaneina konstaapeleita.²² Joissakin maaseutukaupungeissa he toimivat myös ”etsivinä” sekä hoitivat katupartiointia esimerkiksi huvitilaisuuksissa, lasten leikkipaikoilla ynnä muissa julkisissa tilaisuuksissa ja tiloissa.²³ Niissä poliisilaitoksissa, joissa naispoliisit olivat itse saaneet suunnitella tehtävänsä, he olivat tehneet varsin paljon vartiokäyntejä kaupungille, missä he olivat olleet ”seuraamassa elämänmenoa ja opastamassa eri tilanteissa olevia naisia.”²⁴

21 Karpio, 1928, 9.

22 Huoltopoliisi vastasi pääasiassa irtolaisten ja prostituutujen valvonnasta ja kiinniotosta ja alkoholin luvattoman myynnin ja päihteiden väärinkäyttäjien tarkkailusta. Keskinen, Silvennoinen, 2004, 232.

23 Karpio, 1928, 35; Hainari, Tilma: ”Naiset järjestysvallan palveluksessa.” Suomen poliisilehti, 1923, 9, 126; ”Naispoliisimme.” Suomen Poliisilehti, 1932, 17, 377.

24 Karpio, 1928, 36.

Naispoliiseja haluttiin palkata ensisijaisesti naisille sopiviksi katsottuihin siveellisyystehtäviin, huolehtimaan naispuolisista pidätetyistä ja suorittamaan näiden kuulustelut, valvomaan tyttöjä ”ehkäisevässä ja pelastavassa tarkoituksessa” yleisillä paikoilla, hoitamaan tyttöjä, jotka olivat jo harhateillä esimerkiksi etsimällä heille työpaikkoja ja sijoittamalla heitä turvaan, huolehtimaan aviottomista äideistä ja heidän lapsistaan ja vankiloista pois päässeistä tytöistä, huolehtimaan poliisin kanssa tekemisiin joutuneista ”kulkurilapsista”, sekä saattamaan poliisin huostassa olleita naisia sairaalaan tai vankilaan.²⁵

Naispoliisien tittelit vaihtelivat; joissain kaupungeissa heidän tittelinsä oli ”hoitajatar”, Viipurissa oli erillisiä naispoliisi-vakansseja ja joissakin poliisilaitoksessa oli palkattu naisia tavallisille konstaapelin vakansseille. Näin ollen eri kaupunkien naispoliisien taloudelliset edut olivat myös keskenään erilaisia.²⁶

Itsenäisen Suomen ensimmäiset naispoliisikurssit

Naispoliisien erityislaatuinen tehtävänkuva johti jo varhain eriytyneeseen ja suhteelliseen korkeaan koulutusvaatimukseen. Varhaisen esimerkin saamme Turusta, jossa Turun Valkonauhahdistyksen (oikealta nimeltään Ehdottomasti Raitis Kristillinen Naisyhdistys) aloitteen ansiosta poliisilaitokselle palkattiin neljä naista. Heistä Sofia Lauren oli opiskellut kolme ja puoli vuotta Ruotsalaisessa tyttökoulussa ja tämän jälkeen tehnyt ansiokkaan uran kasvatuslaitoksen, vai-

25 Karpio, 1928, 11–12; ks. myös esim. Inkeri Sahlan:

”Selostusta naispoliisiasiaista.” Poliisimies, 1948, 23–24, 744.

26 ”Naispoliisimme.” Suomen Poliisilehti, 1932, 17, 377; Vares 2016 (I), 209.

vaistalon, koulujen ja sairaaloiden opetus- ja johtotehtävissä. Hilma Andström oli puolestaan toiminut pyhäkoulun opettajana. Vuosisadan alun harvinaiset naispoliisit olivat yleensäkin koulutukseltaan tyypillisesti sairaanhoitajia tai opettajia.²⁷ Koulutus vastasi tyypillistä tehtävänkuvaava poliisiorganisaatiossa.

Ensimmäistä kertaa naispoliiseille alettiin tarjota tehtävänkuvaan valmistavaa koulutusta vasta itäisen Suomen olojen vakiinnuttua. Ensimmäiset naispoliisikurssit järjestettiin Helsingissä keuhällä 1923. Järjestäjinä toimivat Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitea ja Suomen Valkonauhaliitto. Kurssit kestivät kaksi kuukautta, ne olivat osallistujille maksuttomat ja niiden kustannukset, mukaan lukien joillekin osallistujille myönnetyt stipendit katettiin keräysvaroin. Osallistujia oli 25, joista yhdeksän oli toimessa olevia naiskonstaapeleita eri puolilta maata. Hakemukseen tuli liittää koulu-, papin- ja lääkärintodistukset sekä suositukset kahdelta tunnetulta henkilöltä. Lisäksi hakukelpoisuutta lisäsivät suoritettut kurssit lasten-, sairaan-, tai köyhäinhoidossa tai jossakin muussa yhteiskunnallisessa työssä.²⁸

Naispoliisikurssit olivat varsin monipuolisia verrattuna miehille tarkoitettuun poliisiopetukseen. Osallistujat perehdyttiin yhteiskunnallisiin asioihin ja naispoliisitoimen eri puoliin, kuten siveellisyys-, raittius- ja lastenhuollon alaa koskevaan lainsäädäntöön, rikoslakiin,

poliisiasetuksiin, vankeinhoitoon, irtolaisasetuksiin ja mielisairaiden hoitoon. Tilma Hainarin johtamaan opetukseen kuului myös terveyteen liittyvää opetusta, ensiapua, havainto- ja muistikyvyn kehittämistä sekä voimistelua ja jopa lasten ja rikollisten psykologiaa. Psykologian opinnot tulivat siis erittäin varhaisessa vaiheessa naispoliisikoulutukseen verrattuna miespoliisien koulutukseen ja muun alan opetukseen.²⁹ Kurssiin kuului käyntejä Helsingin poliisilaitoksen eri osastoilla, kunnalliskodissa, keskusvankilassa, turvakodeissa, eläinsuojeluyhdistyksessä ynnä muissa paikoissa, jotka läheisesti liittyivät naispoliisitoimintaan. Luentoja oli yhteensä 150. Kurssien opettajat edustivat monia eri aloja. Heihin kuului mm. tuomari, kouluneuvoksia, eversti, lehtori, poliisikoulun opettaja ja pastori. Puhujina oli useita naisia.³⁰

1920-luvulla kurssien suunnittelun yhteydessä käytiin keskusteluja, joiden perusteella hyväksyttiin vaatimukset naispoliiseille. Naispoliisien koulutus kytkeytyi heille asetettuihin korkeisiin odotuksiin. Heidän tuli olla jopa selvemmin kuin miespoliisien ”siveellisesti nuhteettomia Suomen kansalaisia, jotka tuntevat maan ja sen olot, taitavat kotimaisen paikallisväestön kieltä ja muutoinkin ovat toimeen soveliaita.”³¹

Naispoliisilta odotettiin huomattavan paljon: ”Naispoliisi näkee jokaisessa ihmisessä kanssaihmisensä; Naispoliisi on

29 Ks. esim Jansson, ”Ihannepoliisin vähittäinen muutos ”jämeräotteisesta miehestä, joka vääntää niskat nurin lurjuksilta” vahvaksi ihmistuntijaksi” ja Kokkonen, ”Yhtenäiskoulun toteuttaminen Suomessa” tässä kirjassa.

30 Hainari, Tilma: ”Naiset järjestysvallan palveluksessa.” Suomen poliisilehti, 1923, 9, 113; Hainari, Tilma: ”Naispoliisikurssit Helsinkiin.” Suomen Poliisilehti, 1923, 2, 25; ”Naispoliisikurssit Helsingissä.” Suomen Poliisilehti, 1923, 8, 113; Karpio, 1928, 16-17.

31 Hainari, Tilma: ”Naiset järjestysvallan palveluksessa.” Suomen poliisilehti, 1923, 9, 126.

27 Vares 2016 (I), 209. (Ks. Åbo Underrättelser 6.12.1908)

28 Hainari, Tilma: ”Naiset järjestysvallan palveluksessa.” Suomen poliisilehti, 1923, 9, 113; Hainari, Tilma: ”Naispoliisikurssit Helsinkiin.” Suomen Poliisilehti, 1923, 2, 25; ”Naispoliisikurssit Helsingissä.” Suomen Poliisilehti, 1923, 8, 113; Karpio, 1928, 16-17.

luotettava, vaitelias, puolueeton ja lahjomaton; Naispoliisi täyttää velvollisuutensa ja on täsmällinen; Naispoliisi on avulias, kohtelias ja huomaavainen; Naispoliisi on hyväryhtinen, hillitty ja esiintymisensä arvokas; Naispoliisin huomiokyky on aina vireillä; Naispoliisi pitää mielensä rohkeana; Naispoliisi on eläinten ja muun luonnon ystävä; Naispoliisi harrastaa siistiä ulkoasua sekä puhtautta omassa ympäristössään; Naispoliisi on ehdottomasti raitis, ei käytä voimasaanoja sekä karttaa huonoja tapoja.”³² Edelleen naispoliisiin ”täytyy olla luonteeltaan lempeä ja ystävällinen ja hänen täytyy antautua tehtävänsä niin kuin se antautuu, joka rakastaa ihmiskuntaa.”³³

Korkea vaatimustaso tulee selvästi esiin myös sopivaksi katsotusta rekrytointipohjasta. Naispoliisien tuli mielellään olla vanhempia naisia, ”jotka omaavat elämäkokemusta ja jotka ovat hankkineet itselleen yhteiskunnallisia tietoja ja jonkun verran lain ja asetusten tuntemista ja joilla on hillitty ja arvokas käytöstapa, herättävät luottamusta ja he saavat oikean käsityksen työstään.” Heidät katsottiin sopivammiksi tehtäviin kuin nuoret naiset, ellei näillä ollut tyttökoulu- tai yliopistosivistystä ja muuten tarpeellisia ominaisuuksia. Vanhempien naisten suosiminen liittyi ennen kaikkea poliisikunnassa yhdessä nuorten miesten kanssa toimimiseen. Ongelmia katsottiin syntyvän ainakin jos naispoliisit olivat koulutukseltaan samalla tasolla kuin mieskollegansa. Tästä syystä pidettiin tärkeänä, että naisilla oli kokemusta muilta elämän aloilta ennen kuin he pyrkivät poliisitehtäviin.³⁴

32 Karpio, 1928, 19.

33 Hainari, 1928d, 99.

34 Hainari, Tilma: ”Naiset järjestysvallan palveluksessa.” Suomen poliisilehti, 1923, 9, 126.

Korkeista vaatimuksista johtuen naiset olivat poliisikunnassa vaikeassa välikädessä. Yhtäältä heiltä vaadittiin laajaa osaamista, toisaalta miespoliiseja korkeampi pätevyys oli omiaan aiheuttamaan poliisikunnassa sosiaalisia konflikteja. Käytännössä tämä ilmeni siten, että vaikka naisilta vaadittiin korkeampaa koulutusta kuin heidän miespuolisilta kollegoiltaan, heillä ei ollut mitään mahdollisuuksia edetä virkaurallaan ja heidän palkkauksensa oli matalampi kuin mieskonstaapeleilla. Huonot ehdot herättivätkin huolta siitä, että niihin parhaiten sopivat sivistyneet naiset jättäisivät kokonaan hakeutumatta naiskonstaapelin tehtäviin.³⁵ Naisten suhteellisen korkeaa pääsyvaatimusta ja soveltavaa koulutusta ilmeisesti katsottiin tarvittavan etenkin sopivien äidillisten ominaisuuksien ja moraalisesti korkean käytöksen varmistamiseen, sillä samaan aikaan suurin osa miespoliiseista astui edelleen riviin ilman minkäänlaista koulutusta.

Joissain kaupungeissa³⁶ naispoliiseja nimitettiin vakinaisiksi ylimääräisiksi ja nuoremmiksi konstaapeleiksi, minkä seurauksena heille tarjottiin samat edut kuin vastaaville mieskonstaapeleille. Ilmeisesti heitä olisi poliisiasetuksen ja taloudellisen tilanteen niin salliessa myös haluttu ylentää, mutta tämä ei onnistunut.³⁷

Toisaalta naispoliiseihin suhtauduttiin usein varauksella. Suomen Poliisilehden artikkelissa vuonna 1921 kirjoitettiin seuraavasti: ”Amerikassa on naispuolista vartiopoliisia äskettäin verrattu bisonihärkään – ne kuuluvat molemmat rotuun, joka loppuu sukupuuttoon...” Artikkelin jatkui: ”Joskin myönnetään, että naisilla on kyllä erinäisillä aloilla heille soveltuvat

35 Karpio, 1928, 33, 35.

36 Oulu, Tampere, Turku, Viipuri, Kuopio, Lahti.

37 Karpio, 1928, 38.

tehtävänsä poliisilaitoksessa, niin tuskin heidän oikea paikkansa on kadulla.”³⁸ Naisten roolia kuvastaa Turun poliisilaitosten naisten pyrkimykset kartuttaa hautausapurahastoa perustamalla ompeluseura. Naisten kunnia-asiana pidettiin sopivien käsitöiden valmistaminen myytäväksi – miehiä puolestaan kaivattiin lähinnä seuranpitoon myyjäisiin.³⁹

Naispoliiseista säästetään 1920-luvulla

Naisten määrä poliisitoimessa väheni säästösyistä ja naispoliisitoiminta menetti tulevaisuudennäkymänsä 1920-luvulla. Helsingissä naispoliiseja oli 1920-luvun lopulla vain yksi, muissakin poliisilaitoksissa korkeintaan kaksi.⁴⁰ Naisten asian katsottiin yleisesti 1920-luvulla menneen enemmän taakse- kuin eteenpäin, sillä esimerkiksi postilaitoksissa oli vähennetty naisvirkailijoiden määrää.⁴¹

Vuonna 1922 annettu määräys poliisivoimien vähentämisestä kohdistui monissa laitoksissa naisiin; useassa kaupungissa, jossa ennen määräyksen antamista oli naiskonstaapeleita, ei heitä enää vuosikymmenen lopulla ollut.⁴² Vuoden 1925 poliisitoimesta Suomessa annettu asetus (57/1925) ei tuntenut naispoliisi-nimitystä. Nainen saattoi olla poliisilaitoksen virassa hoitaja -tehtävänimikkeellä, mutta hänen tehtäviään ja velvollisuuksiaan ei määritelty millään tavalla.⁴³ Naisten vähäistä määrää poliisilaitoksilla

arvosteltiin, koska monien mielestä oli tärkeää, että naispuolisille pidätetyille oli naispuolinen henkilö valvomassa ja hoitamassa heidän asioitaan.⁴⁴ Miehet vastasivat edelleen suurimmasta osasta sellaisia tehtäviä, joiden monet katsoivat kuuluviksi naispoliiseille, esimerkiksi naisten ja lasten kuulustelusta ja vartioinnista.⁴⁵ Naisten osallistumista poliisitehtäviin oli rajoitettu. Joissakin paikoissa heille ei annettu tehtäviä, ja toisissa heitä käytettiin lähinnä miespuolisten poliisien palvelijoina.⁴⁶

Naispoliisikursseja johtanut tohtorinna Tilma Hainari vastusti naispoliiseihin kohdistuvia säästöjä tiukasti ennaltaehkäisevään poliisitoimintaan liittynein argumentein.⁴⁷ Päinvastoin kuin oli käymässä, Hainari toivoi asian edistyvän siten, että naispoliisit saisivat saman aseman ja vallan kuin miespoliisit. Hänen mukaansa Englannissa asia oli jo 1920-luvulla nostettu esille valtiollisissa vaaleissa.⁴⁸ Hainari argumentoi naispoliisien olevan tärkeitä myös ”oikeuden, inhimillisyyden ja säädyllisyyden nimessäkin”. Heidän roolinsa oli tukea ensi kertaa rikoksiin syyllistyneitä nuoria naisia ja olla pidätettyjen seurana. Naiskonstaapelin läsnäolon katsottiin voivan estää epäsiiveillisten ja rikollisten tapojen leviäminen pidätettyjen keskuudessa: ”Jos vakava, poliisitoimeen täysin pystyvä nainen valvoisi naispuolisten pidätettyjen yhdessäoloa, niin moni raaka opetus jäisi antamatta ja

38 ”Naispoliisit.” Suomen poliisilehti, 1921, 14, 220-221.

39 Suomen Poliisilehti, 18-19/1923, 258

40 Karpio, 1928, 35; Hainari, Tilma: ”Naiset järjestysvallan palveluksessa.” Suomen poliisilehti, 1923, 9, 126.

41 Karpio, 1928, 22.

42 Karpio, 1928, 33.

43 Karpio, 1928, 31.

44 Hainari, Tilma: ”Naiset järjestysvallan palveluksessa.” Suomen poliisilehti, 1923, 9, 126.

45 Karpio, 1928, 33.

46 Karpio, 1928, 36.

47 Hainari, Tilma: ”Naiset järjestysvallan palveluksessa.” Suomen poliisilehti, 1923, 9, 126.

48 Hainari, Tilma: ”Naiset järjestysvallan palveluksessa.” Suomen poliisilehti, 1923, 9, 128.

pahennus tulisi estetyksi.” Hainari katsoi poliisinaisen voivan vaikuttaa näihin naisiin paremmin kuin vapaaehtoisten siveellisyystöentekijöiden.

Vuonna 1928 Suomen Naisten Kansallislitto ja Suomen Naisyhdistysten Yleiskokous tekivät vetoamuksen eduskunnalle ja hakivat rahoitusta naispoliisiasian tutkimiseksi ulkomailla.⁴⁹ Aiheeseen liittyviä selvityksiä julkaistiinkin.⁵⁰ Yhdistysten tavoite oli synnyttää valtiollinen komitea suunnittelemaan naispoliisien roolia koskevaa asetusta ja saada naispoliisit vakinaiseksi osaksi poliisikuntaa. Naispoliisien koulutus, asema ja palkka haluttiin vastaamaan miespuolisten kollegoiden tilannetta.⁵¹ Lisäksi haluttiin naistarkastaja suoraan poliisipäällikön alaisuuteen toimimaan naispoliisien johdossa.⁵²

Naispoliisien katsottiin edelleen ensisijaisesti sopivan huolehtimaan rajatusta joukosta poliisitehtäviä: vastaamaan naisten ja lasten turvallisuudesta, eksyneistä, poliisiin hoitoon joutuneista ja rikoksen uhreiksi joutuneista lapsista, naispuolisiin pidätettyihin liittyvistä tehtävistä sekä osallistumaan tarkastuksiin niissä tapauksissa, joissa epäiltiin epäsiiveellistä elämää ja lisäksi tutkimaan tiettyjä rikostyyppisiä kuten lapsenmurhia.⁵³

Kuten Hainarin teksteistä käy ilmi, ’naispoliisi’ tarkoitti 1920-luvulla oikeastaan poliisitoiminnan funktiota, joka

tuolloisessa yhteiskunnassa oli annettu naispuolisten poliisien tehtäväksi. Eriytyneen toimenkuvan ohella tuossa funktiossa 1920-luvulla oli keskeistä, että naispoliisit toimivat linkkinä hyväntekeväisyystoimijoiden ja kadulla liikkuvien naisten välillä.⁵⁴ Naispoliisien roolia pidettiin ennen kaikkea ennaltaehkäisevänä ja se oli lähellä monia nykyisten sosiaalityöntekijöiden tehtäviä. Myös naisasiaa aktiivisesti esimerkiksi Suomen Naisliitossa ajanut Dagmar Karpio piti naispoliisien tehtävää nimenomaan rikollisuutta ennaltaehkäisevänä.⁵⁵ Naispoliisitoiminnan funktio heijastelee ajankuvaa aikana ennen hyvinvointiyhteiskunnan sosiaalipalveluja ja yhteiskunnallisia turvaverkostoja.

Pioneeriajan naispoliisitoiminnan mallin synnytti valkonauhaliikkeen ja naisasianliikkeen poliittinen tahto. Päättävät tahot olivat aluksi isojen kaupunkien poliisitoiminnasta vastuussa olevat poliitikot ja poliisimestarit, jotka vastasivat poliisien rekrytoinnista. Alkuvaiheen naispoliisikoulutus vastasikin heidän odotuksiinsa naispoliisien kyvyistä: on pääteltävissä, että Valkonauhaliitto joutui järjestämään korkeatasoista koulutusta vakuuttaakseen ammatin portinvartijaksi korkeasta laadusta.

Kansainvälinen naispoliisiliike

Kansainvälisesti naispoliisikysymyksen nousu noudattelee Suomen kehityksen kanssa samankaltaista kaavaa. Englannissa poliisin palveluksessa oli 1800-luvun puolella naisia, joilla oli äidillinen rooli suhteessa pidätettyihin naisiin. Vaatimukset naisten palkkaamisesta poliisitehtäviin 1900-luvun alussa kum-

49 Karpio, 1928, 26–27.

50 Hainari, 1928; Hainari, 1928b; Hainari, 1928d; Salonen, 1928; Ks. ”Naispoliisijärjestelmä Ruotsissa 25-vuotias.” 1933, 448. Ks. myös esim. ”Naispoliisit ulkomailla.” Suomen poliisilehti, 1932, 19, 478; ”Yhtä ja toista naispoliisista.” Suomen Poliisilehti, 1942, 7, 212; Sixten: ”Vaihteeksi naisistakin.” Suomen Poliisilehti, 1960, 2, 32.

51 Hainari, 1928d, 99–100, 102.

52 Hainari, 1928d, 99–100.

53 Hainari, 1928d, 102.

54 Karpio, 1928, 37.

55 Hainari, 1928c.

pusivat keskiluokkaisesta ja feministisestä naisasianliikkeestä: suojelun kohteena oli nuorten naisten siveys.⁵⁶

Naispoliisien ensimmäinen aalto nähtiin ensimmäisen maailmansodan vaikeissa oloissa. Yhteiskunnallisten olojen äkillinen ja radikaali muutos järkytti aikalaisten moraalikäsitteitä. Lisäksi mieskonstaapelien vapaaehtoisuus rintamalle sai aikaan miehistöpulan.

Englannissa feministisen liikkeen suojista noussut naisten poliisiorganisaatio Women's Police Service tarjosi vuosien 1914 ja 1920 välillä poliisikoulutuksen yli tuhannelle naiselle. Kahden viikon kurssien osallistujista valtaosalla oli aikalaistietämättömyyden mukaan keskiluokkainen tausta ja he olivat ”keskimääräistä poliisimiestä parempaa luokkaa”. Naispoliisit työskentelivät tyypillisesti prostituutiovalvonnassa varuskuntien läheisyydessä tai sotatieteellisyydessä työkennelleiden naisten parissa.⁵⁷

Naispoliisikysymys nousi esiin kansainvälisessä keskustelussa 1920-luvulla. Vuonna 1921 Kansainliitto julkaisi raportin, joka sisälsi ehdotuksia naispoliisin tehtävistä erityisesti naiskaupan vastustamisesta tehtävässä työssä. Naisille sopivaksi katsottiin esimerkiksi rajojen vartioiminen ja työ siirtolaisten keskuudessa.⁵⁸ Naispoliisikysymystä käsiteltiin myös esimerkiksi Berliinin kansainvälisessä poliisikongressissa vuonna 1927 sekä Kansainvälisessä

56 Emsley, 2009, 178–179.

57 Emsley, 2009, 180–181, joka viittaa Gabrielle Westin kertomukseen koulutuksesta.

58 Hainari, 1928c, 92. Kansainliiton piirissä solmittiin kaksi aiheeseen liittyvää yleissopimusta (molemmat Genevessä): naisten ja lasten kaupan ehkäisemistä tarkoittava vuonna 1921 tehty kansainvälinen yleissopimus (Suomessa 77/1927) ja täysi-ikäisten naisten kaupan vastustamiseksi vuonna 1933 tehty kansainvälinen yleissopimus (Suomessa 29/1937)..

Naisten Liitossa (International Council of Women), joka otti Suomen kysymyksen ohjelmaansa.⁵⁹

Lontoossa naispuolisen epäilyn kuulusteluun liittynyt skandaali sai vuonna 1928 aikaan määräyksen, jonka mukaan naispoliisin tuli olla läsnä naisten kuulustelussa. Ensimmäisestä maailmansodasta alkaen koulutettujen naisten asema poliisivoimissa vahvistui määräyksen myötä. Huolimatta tyypillisesti ylempiluokkaisesta taustastaan naispoliisit kuitenkin kohtasivat maskuliinisessa työympäristössä häirintää ja esimerkiksi syytöksiä homoseksuaalisuudesta.⁶⁰

Yhdysvalloissa ensimmäiset naiset olivat toimineet huoltopoliisin tehtävissä Chicagossa 1890-luvulla ja Portlandissa 1890-luvulla. Ensimmäinen naispoliisiksi kutsuttu nainen, jolla oli pidätysvaltuudet, oli Los Angelesin poliisilaitoksen poliisikersantti Alice Wells. Hänen jälkeensä poliisilaitos palkkasi 39 naispoliisia ennen toista maailmansotaa. Poliisitoiminnan murroksen myötä Kalifornian osavaltionyliopisto Los Angelesissa ryhtyi tarjoamaan naispoliiseille tarkoitettua koulutusohjelmaa vuonna 1918.⁶¹

Newyorkilainen naispoliisipioneeri Mary E. Hamilton kuvaili vuonna 1924 naispoliisitoiminnan syntyneen tarpeesta naisten ja lasten suojelemiseksi. Sen poliittisena ajurina toimi naisasianliike ja sen taustalla oli sosiaalisten ongelmien kärjistymisen isoissa kaupungeissa etenkin ensimmäisen maailmansodan aiheuttamana turbulenttina aikana. Hamilton piti naispoliisitoimintaa ja sosiaalityötä läheisinä vertailukohtina ja edellytti naispoliiseilta korkeita moraalisia standarde-

59 Karpio, 1928, 22.

60 Emsley, 2009, 209–212.

61 Bultema, 2013, 70–72.

ja. Hamiltonin mukaan paras tapa toteuttaa naispoliisien koulutus oli järjestää lyhyitä intensiivikursseja täydentämään kenttätöiden käytännössä opittuja asioita. Hamilton esitteli New Yorkin tapaa tarjota myös naispoliiseille kuukauden mittainen poliisikurssi, mutta samalla peräänkuulutti kattavampaa koulutusta, joka olisi tuonut enemmän arvontoa naispoliisitoiminnalle.⁶²

Ruotsissakin tilanne seurasi yleistä länsimaista kehitystä. Kaikki poliisikonstaapelit olivat miehiä, mutta 1900-luvun alusta alkaen suuremmissa kaupungeissa oli ollut pieni määrä 'poliisiasaria', joilla ei ollut konstaapelin muodollista tehtävää. Heidän toimenkuvansa muistutti naisten ja lasten kanssa toimivan sosiaalityöntekijän toimenkuvaa ja heillä oli tyypillisesti sairaanhoitajattaren tai sosiaalityöntekijän koulutus. Erillistä koulutusta poliisiasarille ei järjestetty.⁶³

Naisten tulo poliisin palvelukseen herätti myös vastustusta. Eri maissa käytettiin yhteneväisiä perusteita sille, miksi naisten ei tulisi päästä poliisitehtäviin. Argumentit liittyvät usein etenkin naisten sukupuolirooliin. Poliisivirka olisi korottanut naisen valtasuhteessa ylemmäksi kuin mitä vallitseva aikalaiskäsitys piti normaalina. Naisten rajattu rooli huoltoliisitehtävissä oli hyväksyttävissä moraalinvartointimielessä. Vaikeat ajat aiheuttivat poliisissa työvoimapulaa ja naisten työpanosta tarvittiin naiseen ja lapsiin vaikuttavien poliittisten, sosiaalisten tai taloudellisten kriisien hoidossa. Vastaavat ulottuvuudet selittävät naisten asemaa myös Suomen poliisissa.⁶⁴

62 Hamilton, 1924, 49–54.

63 Furuhaugen, 2015, 12, 20.

64 Eskola, 2007, joka viittaa Jennifer Brownin ja Frances Heidensohnin tutkimuksiin.

PITKÄ JA VÄHITTÄINEN MUUTOS KOHTI YHTENÄISTÄ POLIISIKÄSITETTÄ

Naispoliisitoiminta oli pitkään vakiintumatonta. Vuonna 1932 kansanedustaja Miina Sillanpää esitti eduskunnalle naispoliisitoimen vakinaistamista. Aloitte sai kannatusta, mutta lopulta eduskunta hylkäsi esityksen.⁶⁵ Vuonna 1931 Suomen Naisten Kansallisliitto perusti Naispoliisikomitean, jonka tavoitteeksi tuli yhteistyössä poliisiviranomaisten kanssa järjestää naispoliisikursseja, saada poliisitehtäviin mahdollisimman päteviä naisia ja parantaa heidän asemaansa ja työmahdollisuuksiaan.⁶⁶ Yksityisten tahojen jo 1920-luvulla aloittamien naispoliisikurssien toiminta jatkui 1930-luvulla ja yli sotavuosien harvakseltaan.⁶⁷ Kurssien pääasiallisena kohderyhmänä olivat jo poliisitoimessa työskennelleet naiset. Järjestäjinä toimivat Suomen Naisten Siveellisyyskomitea, Suomen Naisten Kansallisliiton Naispoliisikomitea.⁶⁸

Naispoliisikomitea⁶⁹ järjesti vuonna 1936 poliiseiksi pyrkiville naisille varatuomari Inkeri Sahlanin johtaman kurs-

65 "Katsauksia: Naispoliisitoimen järjestäminen." Suomen Poliisilehti, 1932, 8, 205.

66 Inkeri Sahlan: "Selostusta naispoliisiasiaista." Poliisimies, 1948, 23–24, 744.

67 Ha1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 3; SM yleiskirje 6446 kaikille lääninhallituksille, 17.9.1942, Dd:9, SM, yleiskirjeet, 1942; Poliisimies, 1943, 310 Poliisimies-lehden artikkelissa väitettiin, että ensimmäinen naispoliisikurssi olisi järjestetty vasta vuonna 1939, mutta tieto on muiden lähteiden perusteella virheellinen.

68 SM yleiskirje 6446 kaikille lääninhallituksille, 17.9.1942, Dd:9, SM, yleiskirjeet, 1942; Poliisimies, 1943, 310.

69 Poliisimies-lehden mukaan järjestävä taho oli Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitea. "Naisia koulutetaan poliisitoimiin." Poliisimies, 1943, 8, 310.

sin.⁷⁰ Se ei ollut varsinainen poliisikurssi, vaan järjestettiin sosiaaliministeriön huoltotyönjohtajille⁷¹ järjestämien kurssien yhteydessä. Kuten miespoliisienkin opetus, myös naispoliisien kurssit keskittyivät luentoisiin. Luennot käsittelivät esimerkiksi järjestys- ja rikospoliisin työtä, huoltotoimintaa, sosiaalisia kysymyksiä sekä irtolaisiin ja köyhäinhoitoon liittyvää lainsäädäntöä. Lisäksi kurssilaiset perehdytettiin poliisilaitosten toimintaan. Kurssille oli paljon hakijoita, joiden sivistystaso vaihteli akateemisen koulutuksen saaneista kansakoulun käyneisiin. Kurssilaiset olivat 25–30 vuotiaita. Poliisimies-lehden vuoden 1936 artikkelin mukaan tärkeimmät “sielulliset” ominaisuudet naispoliisitehtävissä olivat “psykologinen taju, maltti ja terävyys.”⁷²

Esimerkiksi ajan naispoliiseista käy vuonna 1907 syntynyt Aune Sarlin, joka siirtyi rikostutkimuskeskuksen valokuvakortittajan tehtävästä Helsingin rikospoliisin konstaapeliksi vuonna 1937 käytyään kahden kuukauden naispoliisikurssin. Tuolloin rikospoliisin päällikkönä toimineen Ilmari Hyvärisen mukaan palvelukseen tarvittiin naispoliisi “hoitamaan miesten mielestä liian vaikeita

asioita”. Laittomia abortteja ja lasten hylkäämisiä käsittelevät tutkinnat olivatkin psyykkisesti vaikeita asioita. Naisten asema pysyi kuitenkin järjestäytymättömällä pohjalla pitkään.⁷³

Seuraavat kurssit järjestettiin vuonna 1939.⁷⁴ Kurssin tarkoitus oli kouluttaa naisia seuraavaksi vuodeksi suunniteltuja Helsingin olympialaisia varten. Tästä syystä kurssin rahoittivat Helsingin kaupunki ja sisäasiainministeriö.⁷⁵ Helsingin poliisikomentajan mukaan naisia tarvittiin suojelutehtäviin.⁷⁶

Jatkosodan poikkeusolot alkoivat murtaa naisten asemaan kohdistunutta ahdasta katsantokantaa Suomen poliisikunnassa. Sota-aika antoi alkusysäyksen kehitykselle, jossa naispoliisitoiminta vähitellen muutti muotoaan ja naispoliisit integroituivat poliisin muihin toimintoihin. Sota lisäsi poliisityötä ja samaan aikaan osa osa poliisimiehistöstä oli rintamalla. Naisia tarvittiin kasvavassa määrin. Naisia käytettiin paljon varapoliisitehtävissä, mutta heidän koulutuksensa poliisitehtäviin oli vähäistä.⁷⁷

Naiset olivat erittäin kiinnostuneita poliisitehtävistä ja kurseille pyrkineiden taso oli korkea. Suomen Poliisilehden mukaan vuonna 1941 Helsingin kaupungilla oli käytössään määräraha 20 naispuolisen poliisin palkkaamista varten. Hakemuksia näihin paikkoihin tuli 400. Samaan aikaan 200 avointa poliisimiehen paikkaa haki 20 miestä,

70 “Naispoliisikurssit.” Suomen Poliisilehti, 1939, 19, 665; “Naisia koulutetaan poliisitoimiin.” Poliisimies, 1943, 8, 310. Joissain poliisilehtien artikkeleissa nimi on Salän, ja joissain Alroth-Sahlen. Hallitussihteeri ja varatuomari Inkeri Sahlan aloitti työuransa sosiaaliministeriössä kohtajuristiksi valmistumisensa jälkeen 1920-luvulla ja pysyi ministeriön palveluksessa eläkeikään saakka. Sahlanin kunnallispoliittinen ura Helsingissä keskittyi sosiaaliasioiden ja kulttuuriin. Hän oli SNKL:n sihteeri 1920-luvulla ja myöhemmin myös Kokoomuksen Naisten Liiton varapuheenjohtaja. ”Porvarillisen työn arkisto. Kansallisen kokoomuksen keskusarkisto: Inkeri Sahlan.”

71 Poliisimies-lehden mukaan kyseessä olivat kunnalliskotijohtajattarille järjestetyt kurssit. ”Naisia koulutetaan poliisitoimiin.” Poliisimies, 1943, 8, 310.

72 “Naispoliisikymmys nykyisessä vaiheessaan.” Poliisimies, 1936, 23-24, 807-808. Ks. myös Vares, 2016, 50.

73 Keskinen – Silvennoinen, 2004, 361–362.

74 “Naispoliisikurssit.” Suomen Poliisilehti, 1939, 19, 665.

75 SM yleiskirje 6446 kaikille lääninhallituksille, 17.9.1942, Dd:9, SM, yleiskirjeet, 1942; “Naisia koulutetaan poliisitoimiin.” Poliisimies, 1943, 8, 310.

76 “15 naispoliisia olympiakesäksi.” Suomen Poliisilehti, 1939, 6, 157–158.

77 “Katsauksia: Naispoliisikurssit.” Suomen Poliisilehti, 1942, 21, 687.

Naispoliisikurssin oppilaita ja opettajia syyskuussa 1939. Eturivissä keskellä Mimmi Hakalehto, joka toimi mm. Helsingin Valkonauhayhdistyksen puheenjohtajana ja takana keskellä Otto Kosonen. Suomen Naisten Kansallisiiton naispoliisikomitea järjesti kurssin yhteistyössä Helsingin poliisilaitoksen kanssa. Kurssilla oli 14 osallistujaa. *Poliisimuseo*

joita kaikkia ei voitu hyväksyä. Kaikki Helsingin naispoliisit olivat suorittaneet vähintään keskikoulukurssin ja monilla kursseille hakeneista oli jo työpaikka, jonka he olivat valmiit jättämään. Naisia palkattiin sota-aikana pääasiassa rikososastolle, loput huolto-osastoon. Vt. Helsingin poliisimestari Anthon vahvisti aikaisemmat näkemykset siitä mihin naispoliiseja tarvittiin: “Katsomme heidät ensisijaisesti soveltuvan sellaisia siveellisyyserikosta selvittämään, joiden uhriksi on joutunut nainen tai lapsi. Sen lisäksi he joutuvat rikososastossa avustamaan elintarvikekorttien katoamis-, hintakiskonta yms juttujen kuulustelussa.” Poliisimestarin mukaan muualta Euroopasta saadut kokemukset olivat osoittaneet, että naispoliisit hoitivat tehtävänsä erinomaisesti.⁷⁸

78 “Naispoliiseja Helsinkiin.” Suomen Poliisilehti, 1941, 19, 765.

Naispoliisikoulutus jatkui sodan aikana lyhyinä kursseina. Sotavuoden 1942 kurssi kesti vain 11 päivää. Vuonna 1943 järjestettiin kolmen viikon kurssi. Vuoden 1942 kurssin rahoitti jälleen Naispoliisikomitea ja vuoden 1943 kurssin puolestaan sisäasiainministeriö, joka myös komensi naiset kummallekin kurssille. Opetus käsitti muun muassa seuraavat teemat: poliisin oikeudet ja velvollisuudet, poliisitoiminnan jaottelu, poliisin valvontatehtävät, rikosoikeus, rikospoliisin tehtävät, rikostutkimus ja rikosjäljet. Huoltopoliisin tehtäviin liittyen luennoitiin esimerkiksi irtolaislain-säädäntöä ja nuoria rikosentekijöitä koskenutta lakia. Kurssilaisille kerrottiin myös valtiollisen poliisin toiminnasta. Lisäksi lääkäri luennoi heille esimerkiksi rikospsykologiasta, vaarallisista mielisairaista, sielullisesti sairaiden huollosta ja hoidosta. Kurssin yhteydessä tehtiin vierailuja kunnallisiin huoltolaitoksiin,

vankiloihin, poliisilaitoksen eri osastoihin ja tutustuttiin käytännölliseen poliisitoimintaan. Valtaosa vuoden 1942 naispoliisikurssin käyneistä työskenteli Helsingin poliisilaitoksen rikososastolla. *Poliisimies*-lehden artikkelin mukaan heistä oli saatu positiivisia kokemuksia. Artikkelissa pidettiin huoltopoliisin tehtäviä naisille sopivimpia.⁷⁹ Helsingissä suhtautuminen naisiin oli edistyksellistä. Naiset kuitenkin pääsivät toimeen myös muualla maassa. Esimerkiksi Vaasassa ensimmäiset naispoliisit aloittivat huoltopoliisin virassa talvella 1941.⁸⁰

Vuoteen 1943 mennessä naispoliisikursseille oli osallistunut yhteensä 90 naista.⁸¹ Vuonna 1943 järjestetyllä kursilla oli 26 opiskelijaa, joista 11 oli jo poliisialalla (esimerkiksi nimismiesten kanslisteina), viisi oli ylioppilaita, joista yksi alemman oikeustutkinnon suorittanut, viisi keskikoulun suorittanutta ja loput neljä kansakoulun suorittaneita. Ikäraja oli 25–35 vuotta, mutta tämä ei koskenut jo poliisitoimessa olleita. Kurssille ei ollut erikoisia pääsyvaatimuksia, koska minkään erityisten vaatimusten täyttämisen ei katsottu tuovan kompetenssia poliisialalle. ”Kuitenkin kurseille, mikäli mahdollista, koetetaan valita oppilaita henkilöitä, jotka tuntevat harastusta sosiaalisia kysymyksiä kohtaan, ovat sosiaalisesti ajattelevia yksilöitä ja omaavat vakaumuksen palvella yhteiskuntaa kyseisellä elämänalalla.”⁸²

79 ”Naisia koulutetaan poliisitoimiin.” *Poliisimies*, 1943, 8, 311.

80 Kangas, 2003, 178–179.

81 ”Naisia koulutetaan poliisitoimiin.” *Poliisimies*, 1943, 8, 310; ”Neljännen naispoliisikurssit päättyneet.” *Suomen Poliisilehti*, 1943, 9, 255.

82 ”Naisia koulutetaan poliisitoimiin.” *Poliisimies*, 1943, 8, 310-311.

Valtaosa kurssin käyneistä naisista päätyi työskentelemään Helsingin poliisilaitoksen rikososastolle. Naispoliisien käytöstä rikos- ja huoltopoliisin tehtävissä oltiin saatu hyviä kokemuksia. Vuoden 1943 *Poliisimies*-lehden artikkelissa ”Naisia koulutetaan poliisitoimiin” spekuloidtiin mahdollisuudella naisista virkapukuisina poliiseina. Katsottiin, että jos heille tätä mahdollisuutta tarjottaisiin, he tulisivat joka tapauksessa työskentelemään heille sopivissa huoltotehtävissä myös siksi, että he olivat tällaisista tehtävistä itse kiinnostuneita.⁸³ Vuoden 1943 naispoliisikurssin päättäjaispuheessa kurssin johtaja varatuomari Inkeri Sahlan piti naisille soveltuvina töinä huoltotöitä ja tarkkailutoimintaa, mutta myös erityisesti naisia koskeneita rikospoliisitehtäviä.⁸⁴ Naisten toimenkuva poliisissa oli sodan myötä laajentumassa.

Hoitajista konstaapeleiksi

Välittömästi sodan jälkeen perustettu poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämistä suunnitellut toimikunta otti kantaa myös naispoliisiasiaan. Toimikunta kannatti vuoden 1944 mietinnössään naispoliisikurssien jatkamista. Naisia ei voinut kouluttaa miesten kanssa samoilla kursseilla, koska naispoliiseille sopivat vain määrätynlaiset tehtävät, joihin kursseilla tuli keskittyä, ”...joskin poliisialan perustietoja on samalla heillekin jossain määrin opetettava.”⁸⁵ Toimikunta halusi naispoliisikurssien opetuksen, majoituksen ja muonituksen ilmaiseksi, samoin kurssimatkat. Lisäksi

83 ”Naisia koulutetaan poliisitoimiin.” *Poliisimies*, 1943, 8, 311.

84 ”Neljännen naispoliisikurssit päättyneet.” *Suomen Poliisilehti*, 1943, 9, 255.

85 Ha1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 25.

se ehdotti erikseen maksettavaksi päivärahaa. Toimikunta katsoi tarpeelliseksi, että naisten alokaskurssi oli vähintään kuukauden mittainen, ja erikseen voitiin järjestää jonkin aikaa palvelleille kahden kuukauden mittainen jatkokoulutuskurssi.⁸⁶

Sodan jälkeen varsinaisten naispoliisikurssien järjestämisestä pidettiin kuitenkin taukoa, koska toimessa olleiden naispoliisien määrä oli niin pieni. Heitä kurssitettiin muun miehistökoulutuksen yhteydessä.⁸⁷ Ensimmäinen nainen, joka suoritti poliisikoulun miehistöluokan Suomessa, oli huolto-osaston konstaapeli Lempi Mäenpää, joka oli aiemmin työskennellyt poliisilaitoksen pidätysvankilan emäntänä ja siirtynyt konstaapeliksi vuonna 1934.⁸⁸

1940-luvulle saakka naiset olivat toimineet pääasiassa hoitaja -nimityksellä ja pääasiassa poliisilaitoksen seinien sisällä, lukuunottamatta naisten ja tyttöjen saattamista. Koska naisia oli poliisitoimissa vain vähän, heidän tehtäviinsä kuulunut naispuolisten pidätettyjen ruumiintarkastusten tekeminen jouduttiin antamaan esimerkiksi poliisilaitosten siivoojille niissä laitoksissa, joissa naisia ei ollut poliisitehtävissä.⁸⁹

Vähitellen naisten tehtävänkuvat alkoivat laajentua. 1940-luvun lopulle tultaessa joissakin laitoksissa naisia käytettiin myös kuulusteluihin ja poliisilaitoksen ulkopuolella suoritettuihin tehtäviin. Esimerkiksi Helsingin poliisilaitoksen rikososastolla oli naisetsiviä, jotka tutkivat pääasiassa abortti- ja lapsenmurharikoksia. Laitoksella oli

myös ainoana Suomessa nainen kuulustelijana. Helsingin huoltopoliisissa työskenteli kenttätehtävissä naisia, jotka toimivat esimerkiksi ratsioissa. Myös maaseutukaupungeissa oli naisia huoltopoliisitehtävissä.⁹⁰

Vuonna 1948 kansanedustajat Margit Borg-Sundman (kok) ja Irma Karvikko (ed) jättivät eduskunnassa aloitteen, jonka tarkoitus oli lisätä rahoitusta naiskonstaapelien virkoja varten eri kaupunkeihin ja parantaa jo toimessa olleiden naisten palkkoja.⁹¹ Vakinaisia naiskonstaapelien virkoja oli tuossa vaiheessa vain viidessä kaupungissa. Lisäksi kolmessa toimi tilapäisiä viran haltijoita. Yhteensä Suomessa oli 21 naiskonstaapelien nimikkeellä työskennellyttä naista ja 15 poliisitehtävissä hoitaja -nimikkeellä toiminutta naista. Suurin osa naisista työskenteli poliisilaitosten kansliatehtävissä. *Suomen Poliisilehti* katsoi vuonna 1948, että poliisissa oli useita sellaisia tehtäviä, jotka sopivat paremmin naiselle kuin miehelle, kuten naispuolisten pidätettyjen ruumiintarkastus, väkisinmakaamis- ja sikiönlähdetystutkimukset. Poliisilehti kiinnitti huomiota myös siihen, että ylin naiskonstaapelien palkka oli alempi kuin alin mieskonstaapelien palkka. Tästä syystä koulutettuja naisia siirtyi jatkuvasti muille aloille.⁹²

Ensimmäinen Valtion poliisikoulun järjestämä naispoliisikurssi pidettiin vuonna 1948. Kurssin pituus oli neljä viikkoa. Kurssien järjestäminen oli kuitenkin edelleen epäsäännöllistä.⁹³ 1950-luvun alku-

86 Ha1, Mietintö poliisikoulutuksen uudelleenjärjestämisestä, 29.11.1944, 26.

87 Nummi, Mauno: "Poliisikoulutuksesta", Suomen poliisilehti, 1951, 20, 259.

88 "Naiskonstaapeli Lempi Mäenpää 50-vuotias." Poliisimies, 1948, 11–12, 411.

89 Inkeri Sahlan: "Selostusta naispoliisiasiasta." Poliisimies, 1948, 23–24, 744.

90 Inkeri Sahlan: "Selostusta naispoliisiasiasta." Poliisimies, 1948, 23–24, 744.

91 Naispoliisiasioita eduskunnassa." Suomen Poliisilehti, 1948, 20, 555.

92 "Naispoliisiasioita eduskunnassa." Suomen Poliisilehti, 1948, 20, 556.

93 "Naispoliisiasioita eduskunnassa." Suomen Poliisilehti, 1948, 20, 556.

puolella kurssista tehtiin vuosittaisia ja niiden pituudeksi vakiintui kuukausi. Kurssit järjestettiin yhteistyössä sosiaaliministeriön kanssa. Lisäksi naispoliiseille alettiin järjestää kolmipäiväisiä neuvottelupäiviä ja he saivat muuta opetusta poliisikoulussa.⁹⁴ Naisten aseman kannalta on merkittävää huomata, että vuonna 1948 alkanut kurssitoiminta oli valtion järjestämää. Se ei enää pohjautunut yksityisten naisasiainjärjestöjen aktiivisuuteen. Tämä ilmentää sitä, että naispoliisitoiminta tuli osaksi normaalia poliisitoimintaa.

Naispoliisikurssien ohjelma säilyi monipuolisena, mutta vielä vuonna 1960 sillä oli selvä painotus tietynlaisiin, naisille sopiviksi katsottuihin tehtäviin. Kevään 1960 naispoliisikurssin opetusohjelmaan kuului esimerkiksi rikospaikkatutkimusta, materiaalitutkimusta, kuulusteluoppia, lasten ja nuorten kuulustelemista, tarkkailu- ja valvontatyötä, kuolemansyy- ja isyystutkimusta, pakkokeinoihin ja todistamiseen liittyviä asioita, asiakaskäsittelyä, lasten ja mielisairaiden kanssa toimista ja paljon muuta. Kurssiin sisältyi myös käynnit Keskusrikospoliisissa, alkoholistien vastaanottolaitoksella, Uudenmaan kunnan työlaitoksella, vaikeasti kasvatettavien poikien vastaanottolaitoksella ja nuorisovankilassa.⁹⁵

Naispoliisien hitaasti monipuolistuvat tehtävät

Vaikka naispoliisien rooli Suomessa hitaasti vakiintuikin, heidän tehtävänkuvansa oli pitkään rajattu verrattuna miesten tehtäviin. Edes naispoliisien asiaa ajaneet naiset eivät ehdottaneet,

että naiset voisivat suoriutua samoista poliisitehtävistä kuin miespuoliset kollegansa. Esimerkiksi varatuomari Inkeri Sahlan, joka johti useita naispoliisikursseja, katsoi vuonna 1948 naispoliiseja tarvittavan: ”Siihen, että jokaisen naisen, tytön tai lapsen, joka syystä tai toisesta joutuu poliisiasemalle, voi nainen kuljettaa, käsitellä tai kuulustella tai milloin miespoliisia on käytettävä, naispoliisi tai -vartija on läsnä. Toisin sanoen, naisen tulisi saada sama oikeus kuin miehen, että omaan sukupuoleen kuuluva henkilö häntä käsittelee. Uskottavaa on, että tällainen myös helpommin osaa psykologisesti käsitellä asianomaista, joten siitä on hyötyä poliisitoiminnalle samalla.” Hän myös huomautti, että Englannissa oli tutkittu nuorten sekä vanhojen naisten uskoutuvan helpommin naispoliiseille.⁹⁶

Polisimies-lehden artikkelissa samalta vuodelta naisten roolia poliisimiesyhdistyksissä perusteltiin lähinnä naisten kyvyillä ”kokoushuoneiden järjestelyssä ja kaunistelussa.” Lisäksi artikkelin mukaan naiset olisivat voineet tuoda tarpeellisia tuloja yhdistyksille järjestämällä ”valituskellista ohjelmaa” kokoustilaisuuksiin, kun miesten järjestämät tilaisuudet olivat keskittyneet ravintolassa ruuasta ja juomasta nautiskeluun. Lisäksi artikkelin näkemyksen mukaan naisyhdistys olisi voinut huolehtia myös poliisien perheistä, jos poliisimies sairastuu ja hoitaa kesäkojeja ja muuta virkistystoimintaa. ”Vain naisen silmä ja sydän voi näitä asioita hyvin hoitaa.”⁹⁷ Mitään ammattiin liittyvää sisällöllistä kontribuutiota naisilta ei siis yhdistystoimintaan odotettu.

96 Inkeri Sahlan: ”Selostusta naispoliisiasiasta.” *Poliisimies*, 1948, 23–24, 744.

97 ”Naiset mukaan. Keskustelukysymysalustus poliisiyhdistysten toiminnan vilkastuttamiseksi.” *Poliisimies*, 1948, 23–24, 785.

94 Nikupaavola, Eino: ”Poliisikoulutuksesta. Turun ja Porin läänin poliisipäällystöpäivillä 15.12.1953 pidetty alustus.” *Suomen Poliisilehti*, 1954, 1, 33.

95 Hc1, naispoliisikurssin ohjelma keväällä 1960.

Osa naisista pettyikin uramahdollisuuksien puutteeseen. Esimerkiksi Hilikka Hartamaa suoritti ensimmäisenä naisena alipäällystökurssin Poliisikoulussa 1948. Hartamaa ei kuitenkaan päässyt päällystötehtäviin ja siirtyi Tampereen kaupungin palvelukseen vuonna 1951.

Vuonna 1959 Suomessa oli vain 29 naiskonstaapelin vakanssia, joista 16 Helsingissä.⁹⁸ Suuri osa naispuolisista poliiseista ei toiminut poliisitehtävissä vaan poliisialan kansliatehtävissä, vaikka heitä nimenomaan olisi esimerkiksi *Poliisimies*-lehden mukaan tarvittu kentällä. Naispoliisitoimintaa käsitellyt artikkeli vuodelta 1950 katsoi, että naisia tarvittiin useisiin naisiin ja lapsiin liittyviin tehtäviin, esimerkiksi alaikäisten kuulustelemiseen ja lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten ehkäisyyn. Artikkelin mukaan jo virkapukuisen naispoliisin läsnäolo oli ”omiaan vähentämään lapsiin kohdistuvia vaaroja.” Naisjärjestöt painottivat, että kaikilla naisilla, jotka joutuivat poliisin kanssa tekemisiin oli oikeus naispuolisen henkilön läsnäoloon heidän sitä vaatiessa. Artikkelin mukaan yleinen mielipide ei kuitenkaan vielä ollut kovin suopea naispoliiseille.⁹⁹

Suomessa oli ehdotettu, että poliisipäälliköllä voisi olla mahdollisuus ottaa avoinna oleviin konstaapelin tehtäviin tarpeen mukaan myös naisia. *Poliisimies*-lehden artikkelissa palautettiin tällaisten ajatusten esittäjät pikaisesti maan pinnalle: ”Mutta jos ajatteleme poliisipäällikköä, jolla on ennestäänkin jo aivan riittämätön määrä mieskonstaapeleita, niin valitsisiko hän sellaisessa tapauksessa avoimeksi tulleelle vakanssille naisen? Ei varmaankaan. Miestähän pidetään joka

suhteessa paljon käyttökelpoisempänä.” Tästä syystä myös ylläpidettiin erityisiä naispoliisien vakansseja.¹⁰⁰

Esimerkiksi Turussa oli 1950-luvulla kenttätehtävissä vain yksi nainen, huoltopoliisissa toimiva naiskonstaapeli Viena Sahlström. Esteenä oli miespoliisien asenneongelma: aina 1970-luvulle saakka poliisin kenttätoiminnassa katsottiin tarvittavan miehiä ominaisuuksia.¹⁰¹

Naisten oli vuodesta 1950 lähtien mahdollista erivapaudella hakeutua poliisikoulun kautta samoihin tehtäviin kuin miespuolisten kollegoidenkin. Tällaisen erivapauden hakeminen oli kuitenkin kallista ja epävarmaa. Erivapautta tuli myös hakea uudelleen, mikäli haluttiin pyrkiä korkeampiin virkoihin. Uralla eteneminen oli erityisen epävarmaa.¹⁰² Ennen kaikkea naispoliisit kohtasivat edelleen torjuvan asenteen poliisikunnassa. Kuten Eskola on todennut, naiset säilyivät edelleen poliisikunnan ”ainokaisina”,¹⁰³ eikä heidän koulutuksena tukenut poliisiurala etenemistä. Naiskonstaapelin toimeen kuitenkin vaadittiin samaa pohjakoulutusta kuin miehiltä eli päästötodistusta keskikoulusta ja tämän lisäksi erikseen perehtyneisyyttä sosiaalihuoltoon.¹⁰⁴

100 ”Valtion poliisikoulu – poliisien ’yliopisto’.” *Poliisimies*, 1950, 19, 170.

101 Vares 2016, 215–217, Turussa kansliassa työskentelevien naispoliisien palkkauskysymykseen oli löydetty luova, joskin poliisilaitoksen sihteerin itsensäkin mielestä laiton ratkaisu: kanslistin ja kirjurin vakansseilla toimivia naisia oli nimitetty vt. konstaapeleiksi ja vt. ylikonstaapeleiksi. Vareksen mukaan ”tästä seurasi säännölliset haukut lääninreviisorilta”. Kenttätoiminnasta syrjivästä asenteesta huolimatta toimistotyössä olevista naisista siis haluttiin pitää kiinni.

102 ”Valtion poliisikoulu – poliisien ’yliopisto’.” *Poliisimies*, 1950, 19, 170; Ca1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 7.3.1959, 3§; Hämäläinen, Jukka: ”Naiset tulevat hitaasti mutta varmasti.” *Poliisi*, 2002, 3, 6.

103 Ks. Eskola 2007.

104 Poliisilaki 84/ 18.2.1966, 60 §, 71§.

98 Ca1, VPK, johtokunnan pöytäkirja, 7.3.1959, 3§.

99 ”Valtion poliisikoulu – poliisien ’yliopisto’.” *Poliisimies*, 1950, 19, 21.

Poliisi tarvitsee naistyövoimaa — koulutus ei ota huomioon naisia

— Nykyaikainen poliisi ei tule toimeen ilman naisia palveluksessaan. On tehtävää, jotta miehen on mahdollista hoitaa. Kuitenkaan Suomessa ei ole järjestetty naispoliisikoulutusta. Meillä ei tunneta englantilaista käsitettä naispoliisi, meillä on vain naisia poliisitehtävissä, sanoi varatuomari Eila Käkönen keskuserikospoliisista.

— Suomessa ei naisilla ole myöskään ylenemismahdollisuuksia poliisitoimessa. Tapasin Englannissa naispoliiseja, jotka olivat hyvin korkeassa asemassa ja heidän palkkansa oli miespuolisten työtovereitten palkkojen tasolla.

Rouva Kannö on päälikkönä keskuserikospoliisin toimistossa, jossa hoitetaan Interpolin asiat. — Suomessa toimii 49 naista poliisin palveluksessa, kertoi hallitussihteeri Erkki Laaksosvirta sisäasiainministeriössä. Suurin osa heistä, 47, on kaupungeissa. Naispoliisit eivät käy virkapukua, ja yleensä he ovat rikospoliisin palveluksessa. Naikonsaapeli saa kauspalkan valtion, 12 palkkalukua mukaan, joka Helsingissä on 600 mk.

Luonteenomaisuudet

— Kun prostituutio poliisilla on 1906, tarvittiin naisia poliisitoimien palvelukseen valvontatehtävinä. Jossain määrin heitä oli tosin käytetty jo edellisellä vuonna suurikokoisena joukossa saattoi olla naisiakin, kertoi varatuomari Inkeri Sahla, joka toimi Naisjärjestöjen keskusliiton naispoliisikomitean puheenjohtajana.

— Vaatimukset poliisin palvelukseen ovat kasvaneet ja hyvät tulo- ja elinolosuhteet ovat kuitenkin käyneet keskeisiksi. Käytännössä syntyy vaatimuksia paljon enemmän ja pääpaino siirtyy luonteenomaisuuksiin. Alalle pyrki runsaasti alle kaksikymmentvuotiaita neitoja. Neuvomme heitä odottamaan täysi-ikäiseksi tuloaan ja käyttämään odotusajan tietojen hankkimiseen yhteiskunnalliselta alalta, jatkoi varatuomari Sahla.

Naisen ura poliisin palveluksessa alkaa poliisilaitoksella, jossa hän useimmiten joutuu kansliatehtäviin. Muuttaman kuukautta hän voi hakea poliisikouluun miesten tavoin, jos poliisilaitos ja lääninhallitus häntä suostuu. Ja savuttaa naiskonstaapelin arvot. Jotkut pääsevät alipäälystökursseille, mutta lisää ylempää koulutusta naisille ei ole.

Henkinen paine raskain

— Äiti, miksi sinä laitat pöyryn laukkuun? Konstaapeli Sisko Matonen ei vielä ymmärrä, että hänen äitinsä on huoltopoliisi.

— Olen kai tyhmäroikea, mutta en koskaan ole osannut pelätä lahtessani suorittamaan jotain tehtävää, totesi rouva Matokangas.

— Useat tehtävät huoltopoliisi saa lausuma- ja valvontatehtävinä. Rouva Matokangas on huostaan kohteilusta kärsivä lapsi kodistaan. Iltaisin partiomeina autolla.

Rouva Matokangas on lankeis poliisin ura kuin luonnostaan, sillä hänen isänsä ja kolme veljeään ovat poliiseja, samoin hänen aviomiehensä Erkki Matokangas. Sisko Matokangas on siro, pieni ja suorittaa ratsioita kukaillensa puussa sitonkultivaijissa. Hän on kokenut kaksi luokkansa. Joten hän pystyy tehostamaan käsyyään väkivaltaisista huollettavista kodistaan.

— Raskainta on henkinen paine, mutta siihenkin tottuu. Kun näkee paljon kurjuutta, tuntuu, että on henkilökohtaisesti velvollinen toteutamaan sitä. Luvittamain, vaikeat olit mahdollisuuksiin. Mutta iloisakin tapauksia sattuu: elien tapasin hallissa huoltopoliisin muuttaman vuoden takaisen olit vieraan, nuoren naisen, joka tuli kysymään mistäkö hänä. Hän oli nyt ollut kaksi vuotta samassa työpaikassa, oli mennyt naimisiin ja saanut pojan.

Naispoliisi ja valistustyö

— Poliisi joutuu käsittelemään niin arkaluontoisia asioita, että nainen on välttämätön poliisin palveluksessa. Asemalle tuodaan naisia, jotka on haku ja revityt aistomaksi. Mitheho kertominen olisi tässä tilanteessa ylivuomista. Nainen osaa suhtautua tilaisiin tilaisiin aivan eri tavalla kuin miek, kertoi konstaapeli Aune Sarlin rikospoliisista.

— Konstaapeli Sarlin on ollut poliisin palveluksessa yli kolmekymmentä vuotta. Hän tuli aluksi keskuserikospoliisin valokuvakorittajaksi, kavi sitten saman poliiskursin kuin miehet ja on toiminut viimeiset vuodet kuulustelijana. Hän joutuu jokapäiväisessä työssään kohtaamaan ihmisläheisen saastaisimpien asioiden parissa. Puokkari, lapsenmurhat sekä naisen ja lapsin kohdistuneet seksuaalirikokset ovat hänelle tuttuja.

— Toivoisin omaavan enemmän kärsivällisyyttä ja kykyä asettaa toisen asemaan. Tatuusien oppia ymmärtämään ihmisuutensa paremmin. Joikus se tuntuu kuitenkin ylivoimaiselta. Saattaa sattua tapaus, että jostain lähetetään rikospoliisiin nuori tyttö, joka välittää tehneensä lapsenmurhan. Hän kertoo selkaperäisesti tapahtumien kulun ja kertoo minne hautasi ruumiin. Saattamme miehinemme suorittaa kaivauksia päiväkaupalla aina työn osittamasta uudesta paikasta. Lopuksi ilmenee, ettei mitään murha olekaan tapahtunut, vaan kaikki on tyttösen omaa keksintöä. Ehkä hän tuntee itsensä hirtteiksi joutuneena huomion kohteeksi ja kerteessaan kuvitellu- ja itsensä kohdistunutta väkivalantejoja.

Valistusta tarvitaan

— Totuus ei kestä julkisuutta, vaan uskomaton tietämättömyy- ty suunatonla kärsimystä varsin- kin naisten ja lasten elämään jalka konstaapeli Sarlin. — Olemme yrittäneet saada radioon sarjanoimaisia keskustelutuokioita, jossa valistettaisiin ensisijassa lapsia ja nuoria naisia.

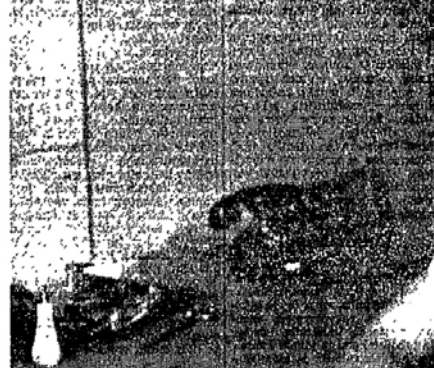
Lapsenviellemisiä tapahtuu hyvin paljon, tämän lajin rikolliset ovat ovelia ja tunnettomia eivätkä vanhemmat osaa valistaa lapsiaan. Nykyään ovat yleistymässä väki-

Konstaapeli Aune Sarlin toimii kuulustelijana rikospoliisissa. Hänen alanaan ovat naitiin ja lapsin kohdistuneet sukupuolirikokset, laiton abortti ja lapsenmurhat.

vallanteot auttoisa, neitot ovat kovin sinistämisiä. Yleensä he ilmoittautuvat vasta, kun laillinen abortti on tarpeen; jolloin on liian myöhäistä. Surkeimmaksi tulee tilanne, kun nainen hädästään turvautuu rahanahneisiin puokkareihin, jotka käyttävät välineinään sukkaupukkoja tai uhrin sisukset polttavia hepoja.

— Ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä on poliisin taholta lisättävä, ja tässä nainen on korvaamattomaksi avuksi. Valistusta on lisättävä tiedotusvälineissä, toteaa konstaapeli Sarlin.

Varpu Tuovinen lapsuudenlehtö on toteutunut — hänetä tuli toisoon poliisi. Urheilijana tunnetaan Varpu tuotea olevansa työssä omalla alallaan.

Joensuun urheileva tyttö poliisiuralle

Joensuu, 20. 8. (AKU)

Nainen poliisina ei vielä tänään naisen ja miehen tasavertaisuuden aikakautena ole jokapäiväinen näky. Joensuun katukuvassa liikkuu päivittäin vain virkapukuisia miespoliiseja. Kuitenkin poliisikamarin rikososastolle mennessään saattaa tavata jo lehtien palstoilta tutuksi tulleit naiskasvat. Ne kuuluvat yleisurheilun kenttäleijassa maanottelutalolle ylläncelle konstaapeli Varpu Tuoviselle.

Konstaapeli Tuovinen on ollut Joensuun poliisilaitoksen palveluksessa puolitoista vuotta. Käytävällä sitä ennen poliisikouluun kokeilukursiin. Poliisikoulu ei aikoo tuottaa mitäänlaista hämminkiä Varpu Tuoviselle, vaikka hän olikin ainoa nainen kursilla. Hankittu hyvä poljakunto oli pitänyt työn miesten tasolla palveluksessa. Varpu puolitavuoluisen rikospoliisitoimen aikana kaikki on mennyt hyvin, milään suurempaa komeellusta tai jännittävää tapahtumaa ei ole esiintynyt satua. Tai jokainen uusi päivä on sitten ollut niin kiintoisa, että entiset harrmit ovat unohtuneet.

Varpu Tuovinen mielestä Joensuun kokonainen kaupunki on olekin mukava omaa työtä ajatellen. Rikospoliisina toimessaan

”Suurimmat valkeudet ovat SAJ:n sisällä”

— Uskon, että suurimmat valkeudet juuri nyt ovat Suomen ammattijärjestöjen sisällä. On iloista uusia järjestyä ja kinnä vuoksi törmätään koko ajan käyttämönsöillä valkeuksien, sanoo pääjohtaja K. A. Fagerholm lausua- telussa, jonka hän on antanut Vasabladille.

Ammattijärjestötyöskentele- eheyttämyyntyöissä Fagerholm toteaa, että SAJ:n kokous biol pois pahimpia särmiä ja professori Waris on tehnyt hyvää työtä. Fagerholm uskoo, että käytännön valkeuksista huolimatta tulee tähän maahan täysin varmasti lähtövalvuudessa yhteytinen ammattijärjestövalike.

— Yhteiskunnan tulit huolehtia kaikista pakollisista vakuutuksista. Ei ole järkevää, että yli 20 yhtiötä huolehtii vakuutuksista, jotka yhteiskunta määrää kansalaisille. Täysin eri asia on vapaaehtoisissa vakuutusissa, sanoo Fagerholm, joka toteaa, että yleensä ei pitäisi sosiaalioida vain edullisointi-sanan vuoksi. Monissa tapauksissa on parempi ottaa rahaa veroilla ja tasoitella eroja tällä tiellä.

Fagerholmin mielestä oli erittäin tyhmää, että ruotsalainen kansanpuolue iai hallituksen ulkopuolelle. Sekä yleispoliittiset intressit että ruotsalaisten asioiden vaivautta olisivat selittäneet rikön mukanaolon.

— Näyttää siltä, että tuleva useampi ehdokkaita kuin Kekkonen — meillemän on annettu jo Venamo. Kaikki vilittaa siihen, että vaalit toimittaan normaalissa järjestyksessä, sanoi Fagerholm, jonka mielestä on vielä hyvää aikaa pöytä presidentinvaaleihin liittyviä kysymyksiä.

— Rauman kaupunki suunnittelee ensimmäisessä Petäjäkässä olevan Leppäsin alueen vakuutus- oikeuden ja tonilla olevien rakenteiden ostamista Rauman Pallosta 28.000 mk:n hinnasta. — FA.

Nainen korkealla paikalla poliisin palveluksessa on varatuomari Eila Käkönen, joka toimii keskuserikospoliisin Interpolitoimiston päällikkönä.

Naisten todettiin 1960-luvun loppuun mennessä menestyvän hyvin sekö poliisikoulutuksessa että poliisin tehtävissä. Lopullinen pääsy tasa-arvoiseen asemaan poliisiyhteisössä edellytti yhtenäistä koulutusta ja eri tehtävien avautumista molemmille sukupuolille. HS 21.8.1966, Päivälehdän arkisto

Helsingin poliisilaitoksen rikososastolle perustettiin 1950-luvun puolivälissä naispuolisen komisarion johtama naispoliisijaos. Naispoliisien asema oli kuitenkin järjestämättä: ohjesäännössä ei otettu naispoliiseja huomioon ja yleneminen oli mahdollista vain erivapauden turvin. He joutuivat usein toimistotehtäviin ja saivat neljä palkkaluokkaa miehiä heikompaa palkkaa. Helsingissä sukupuolten välinen tasa-arvo oli yhä vuonna 1971 ”huuleneitoasteella”. Naiset olivat päässeet rikospoliisi- ja huoltopoliisitehtäviin, mutta järjestyspoliisiin he alkoivat tulla vasta 1970-luvulla. Vuonna 1983 naispuolisia poliiseja oli vain 78 ja ainoa 1980-luvulla johtajatehtäviin edennyt nainen oli väestökirjaosaston johtaja Sisko Ketola. Naispoliisien asema ja heidän heikot etenemismahdollisuutensa alettiin nähdä tasa-arvokysymyksinä 1970-luvulta lähtien.¹⁰⁵

Uuden aikakauden merkki oli naisten ottaminen Poliisiopiston miehistökurssille ensimmäistä kertaa kevätlukukaudella 1967.¹⁰⁶ Naisten kouluttaminen samalla kurssilla miesten kanssa on olennainen tasa-arvon virstanpylväs. Se kertoo ideologisesta murroksesta.

Muutos liittyi vallalle tulleeseen community policing -ideologiaan. Naiseudesta katsottiin olevan hyötyä tietyissä poliisitehtävissä, jotka vaativat empatiaa. 1970-luvulta lähtien vallalla olleen community policing -toiminnan asettamat vaatimukset, kuten kommunikaatio- ja ongelmanratkaisutaidot ovat olleet sellaisia, joita on usein liitetty naisiin.¹⁰⁷ Suomessa naisten pääsy poliisikuntaan ajoittuikin poliisitoiminnan vallitsevan paradigman muutokseen.¹⁰⁸

105 Keskinen – Silvennoinen, 2004, 362–364.

106 Vares 2016 [II], 330.

107 Chappell, 2008, 43.

108 Ks. tarkemmin esim. Kostiaisen artikkeli kirjassa.

Vuoden 1967 miehistökurssilta valmistunut Majlis Sandberg suoritti ensimmäisenä myös alipäällystökurssin. Pääsy koulutukseen oli naisille kuitenkin vaikeampaa kuin miehille: vain 1-2% naishakijoista tuli valituksi.¹⁰⁹

Koulutuksesta 1960-luvulla alkanut vähittäinen muutos näkyi 1970-luvulla poliisiviroissa. Vuodesta 1973 lähtien naiset saattoivat hakeutua poliisitehtäviin ilman erivapauksien hakemista. Vuonna 1975 kaikki naiskonstaapelien toimet muutettiin nuoremman konstaapelin toimiksi.¹¹⁰ Naiskonstaapeli-nimikkeen poistaminen oli konkreettinen osoitus tasa-arvon etenemisestä. Sen käytännöllinen merkitys oli, että naisia voitiin nimittää avoimena oleviin poliisivirkoihin.¹¹¹ Vastaava muutos oli tapahtunut Ruotsissa neljä vuotta aiemmin.¹¹²

Anekdootti kertoo, että naispoliisien aseman nostoon liittyi Suomen tietynlainen pyrkimys kohottaa kuvaansa maiden maiden silmissä. Eläkkeelle jäänyt ylikomisario Teuvo Ruohonen kertoi 1970-luvun alussa vastaanottaneensa ja kouluttaneensa kolme virkapukuista naispuolista konstaapelia. Taustalla oli ETYK-kokouksen järjestelyihin liittyvä tapaaminen, johon Alankomaista oli osallistumassa myös kolme naiskonstaapelia. Ruohosen mukaan ”meinasi tulla kiire järjestää tasa-arvoa kuvastava vastaanotto. Poliisikoulutus naisille annettiin jälkikäteen.”¹¹³

109 PPKM, 1986, 687, Keskinen – Silvennoinen, 2004, 364.

110 VM 247/13-23/74.

111 Vares, 2016, 330.

112 Furuheggen, 2015, 30.

113 Stadin skoudet, 2018, 26. Ruohosen mukaan kolme konstaapelia etenivät urallaan hyvin ja valinnat olivat oivallisia.

”Poliisikoulun miehistökurssi 17 luokka 7”. Tampereen rikospoliisissa työskennellyt konstaapeli Lea Saarinen on kertonut, että hänet komennettiin miehistökursseille yhdeksän vuoden poliisiuran jälkeen. Päällikkö päästi Saarisen kurssille vasta pakon edessä. Ensimmäiseltä ammatiltaan Saarinen oli mielisairaanhoitaja. *Poliisimuseo*

Syvään juurtunut näkemys naisten ja miesten eriarvoisuudessa poliisitehtävissä ei kuitenkaan vielä poistunut. Poliisin koulutusvalintatyöryhmä totesi mietinnössään vuonna 1978, että valtaosa poliisitehtävistä sopi paremmin miehille kuin naisille. Osan se katsoi sopivan yhtä hyvin molemmille sukupuolille, kun taas paremmin naisille soveltuvia tehtäviä oli vain vähän. Tällaisina pidettiin edelleen esimerkiksi naisiin ja lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tutkintaa. Naispuolisten poliisien rekrytointia pidettiin ongelmallisena, koska suuressa osassa poliisipiirejä oli niin vähän henkilöstöä, että kaikkien tuli kyetä suorittamaan kaikkia tehtäviä.¹¹⁴ Tästä syystä naisia katsottiin voitavan sijoittaa pääasiassa suuriin poliisilaitoksiin ja yhteis-

toimintakeskuksiin, joissa heille voitiin laatia sopivat toimenkuvat.¹¹⁵

Naispoliisien esiinmarssia ei tullut sen jälkeenkään kun naiskonstaapeleista tuli lakimuutoksen seurauksena vuonna 1975 aseman ja palkan suhteen tasavertaisia miesten kanssa. Heitä sijoitettiin vielä 1980-luvulla pääasiassa niihin toimiin, joihin jo vuoden 1944 toimikunta oli katsonut heidän sopivan. Myös vuoden 1976 päällystökurssilla tehdyssä selvityksessä naispoliisien tarkoituksenmukaisesta käytöstä vahvistettiin ajatusta siitä, että naiset sopivat vain tiettyntyyppisiin poliisitehtäviin. Se, minkälaisiin toimiin naiset sopeutuivat parhaiten, herätti keskustelua. Eräs kirjoittaja argumentoi, että ”Naisia pidetään tunnetusti tarkkoina ja tunnollisina, huomaavaisina ja kielitaitoi-

114 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö. Helsinki, 1978, 41.

115 Poliisin koulutusvalintatyöryhmän mietintö. Helsinki, 1978, 42.

sina, mutta myös eräissä poliisitehtävissä, kuten nuorten kuulustelijana paremmin lähestyttävänä.” 1980-luvun alkupuolella naisia oli noin kaksi prosenttia poliisivoimista, eikä tähän odotettu merkittävää muutosta.¹¹⁶

Naisten hakeutumista poliisialalle pidettiin jatkuvasti ongelmallisena. Esimerkiksi poliisikokelaiden rekrytointitoiminnan tehostamista selvittänyt työryhmä pelkäsi, että naisten määrän kasvu voisi vaarantaa poliisin kyvyn ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta tarvittaessa voimakeinoin. Arviot turvallisuuden vaarantumisesta eivät kuitenkaan perustuneet tutkimuksiin: ei ollut edes selvää, kuinka suuren osan poliisityöstä voimankäyttöä edellyttävät tehtävät muodostivat.¹¹⁷

Vähitellen asenteet alkoivat muuttua ja naisten tulo poliisikunnan täysivaltaisiksi jäseniksi alkoi näyttää hyväksyttävämmältä. Asennemuutos alkoi näkyä 1980-luvun puolivälissä, jolloin Parlamentaarinen poliisikomitea korosti, ettei fyysistä voimaa saanut yliarvostaa suhteessa muihin poliisilta vaadittuihin ominaisuuksiin. Komitean mukaan naisten osuuden kasvattamisen noin kymmenen prosenttiin poliisivoimista oli omiaan parantamaan poliisin ja kansalaisten välisiä suhteita.¹¹⁸ Komitea piti myös tärkeänä, että poliisien valinnoissa kiinnitettäisiin erityistä huomiota palvelukseen astuvien henkilöiden taustan monipuolisuuteen niin, että valitut edustaisivat ”mahdollisimman tasapuolisesti

maan eri osia, molempia sukupuolia ja eri kieliryhmiä”.¹¹⁹ Samana vuonna lopulta luovuttiin erillisistä naiskiintiöistä poliisikoulun karsinnassa¹²⁰ ja seuraavana vuonna poliisikoulutuksen fyysisiä vaatimuksia muokattiin paremmin naisille soveltuviksi.¹²¹

Asennemuutos sekä konkreettiset toimet lisäsivät naisten osuutta kokelaista muiden Pohjoismaiden tasolle, noin 10 prosenttiin.¹²² Tästä huolimatta vuonna 1987 naispoliisit muodostivat vain 2,2 % koko Suomen poliisikunnasta.¹²³

Kansainvälinen kehitys

Kuten edellä on havaittu, usko naisten kykyyn toimia poliisitehtävissä oli 1950-luvulle tultaessa vielä perin heikko poliisikunnan keskuudessa ja naispuolisten poliisien määrä ja arvostus pysyivät Suomessa matalana verrattuna moniin muihin maihin. Esimerkiksi Ruotsissa tasa-arvoistuminen poliisikunnassa eteni jo 1950-luvulla, kun ’polissyster’ nimikkeestä luovuttiin ja molempia sukupuolia alettiin ottaa samoilla ehdoilla palvelukseen.¹²⁴ Naiset olivat päässeet samoille poliisiopetuskursseille miesten kanssa jo vuonna 1949. 1940-luvun kuluessa Ruotsin poliisikoulu oli järjestänyt kaksi kolmentoista viikon poliisikoulutuskursia naispoliiseille, mutta pääasiassa tähän

116 Raatikainen, Kaisa : ”Koulutus ja naisten asema poliisissa.” Puhe poliisin ylimmän johdon neuvottelupäivillä, julkaistu lehdessä Poliisi, 1986, 3, 3.

117 PPKM, 1986, 687-688.

118 PPKM, 1986, 688; Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 231.

119 PPKM, 1986, 688.

120 Poliisi, 1986, 3, 3.

121 Sainio ym., 2007, 104.

122 Kirsti Nieminen: lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 232.

123 Vares 2016, 330. (lähteenä Suomen Poliisimies 5/1987 Valtter Petterson: Nainen poliisina; Silvennoinen 2001):

124 ”Valtion poliisikoulu – poliisien ’yliopisto’.” Poliisimies, 1950, 19, 21; Furuhaugen, 2015, 21; Vares 2016, 330.

saakka ruotsalaiset naispoliisit olivat olleet tyypillisesti sairaanhoitaja- tai sosiaalihuoltajakoulutuksen saaneita, vaikkakaan varsinaisia pätevyysvaatimuksia heille ei oltu annettu.¹²⁵ Huolimatta siitä, että naispoliisit saivat nyt saman koulutuksen kuin miespuoliset kollegansa, heillä säilyi myös Ruotsissa oma tehtäväkenttensä.¹²⁶

Naisten murtautuminen poliisivoimiin noudattaa samanlaista kaavaa monessa maassa. Aiemmin eriytyneet roolit alkoivat yhentyä 1960-luvun kulttuurisen murroksen seurauksena. Merkittävänä tekijänä niin meillä kuin muuallakin oli yhtenäiskoulutus poliisiksi sekä laajemminkin naisten poliisikoulutusmahdollisuuksien parantuminen.

Englannissa naispoliisien aseman muutos liitetään 1960-luvun sosiaaliseen muutokseen. Sekä naiset että maahanmuuttajataustaiset englantilaiset nousivat tuolloin puolustamaan oikeuksiaan. Kansalaiset kieltäytyivät yhä laajemmin hyväksymästä seksistisiä tai rasisistisiä asenteita. Tämä yhteiskunnallinen muutos vaikutti myös poliisivoimiin.¹²⁷ Englannissa vuonna 1970 ensimmäisenä päällystötehtävään noussut nainen, Helen Welburn, katsoi, ettei naispoliisien tehtävien tullut erota miespoliisien tehtävistä. Toiset naispoliisit puolestaan pitivät työtehtävien eriytymistä hyvänä asiana. Vasta vuoden 1975 tasa-arvolaki poisti sukupuoleen perustuvan syrjinnän rekrytoinnissa ja työtehtävissä. Toisaalta Clive Emsley on tulkinut, että se lisäsi seksuaalista häirintää ja suoranaista vihamielisyyttä poliisin

työyhteisössä. Vaikka räikeät ongelmat jäivät 1970-luvulle, poikkeavat naisten ja miesten tyypilliset urakehitykset Englannin poliisivoimissa edelleen suuresti toisistaan.¹²⁸

Uudessa Seelannissa ensimmäinen naisille tarkoitettu poliisikurssi järjestettiin vuonna 1941. Naisten asema alkoi parantua 1950-luvulla. Vuonna 1952 käyttöön tuli naispoliisien univormu ja vähitellen naisten tehtäväkuva laajentui toimistotoista katupartiointiin ja esimerkiksi etsivän tehtäviin. Erillinen naispoliisien organisaatio purettiin vuonna 1966, mutta vielä 1970-luvulla naisten asemaa pyrittiin parantamaan poliisihallinnon määräyksiin. Uuden Seelannin poliisissa oli kuitenkin pitkään lasikatto: naisten yleneminen oli harvinaista vielä 1980-luvulla ja heidän virkauriensa pituus oli vain puolet miesten urista. Tasa-arvoistuminen eteni vasta 1990-luvulla.¹²⁹

Yhdysvalloissa Los Angelesin poliisilaitos jatkoi naispoliisien suhteen kehityksen kärjessä. Naispoliiseille määrättiin univormu vuonna 1947 ja heille järjestettiin koulutusta vuodesta 1946 alkaen. Naiset kävivät kymmenen päivän kurssin poliisilaitoksen omassa poliisikoulussa – miesten vastaava kesti kolme kuukautta.¹³⁰

Los Angelesissa naisten lopullinen nousu miesten rinnalle tapahtui amerikkalaiseen tapaan oikeussalin kautta. Naisylikonstaapeli (Sergeant) Fanchon Blake, joka oli kohonnut armeijan palveluksessa majuriksi asti, haastoi poliisilaitoksen oikeuteen sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä vuonna 1973. Syynä oli se, ettei Blake saanut osallistua komisarion (Lieutenant) virkaan edel-

125 "Ruotsi alkaa saada naiskonstaapeleita." Suomen Poliisilehti, 1949, 16.

126 Furuheggen, 2015, 20, joka viittaa Cedermarkin vuoden 1985 ja Dahlgrenin vuoden 2007 tutkimuksiin.

127 Emsley, 2009, 257.

128 Emsley, 2009, 269–273

129 Butterworth, 2005, 67-71, 292-293.

130 Bultema 2013, 170-171.

lytettävään kokeeseen. Poliisilaitoksen johto ei olisi halunnut naisia kenttätehtäviin, mutta hävisi jutun oikeudessa vuonna 1980. Ratkaisu avasi naisten pääsyn poliisivoimiin, joka otti tavoitteekseen nostaa naisten osuuden 20 prosenttiin ja lisäksi edistää etnisten vähemmistöryhmien asemaa. Nykyisin Los Angelesin poliisilaitos pitää poliisiensa diversiteettiä ja naisten työskentelyä organisaation joka tasolla ylpeydenaiheenaan.¹³¹

Englannissa ja Walesissa ennen toista maailmansotaa 45 yhteensä 183 poliisi-piiristä työllisti naispoliiseja. Toisen maailmansodan aikaan naispoliisien määrä lähes kaksinkertaistui 282:sta 418:aan. Heidän pääasiallinen tehtävänsä oli edelleen siveyden varmistaminen, mutta moni päätyi toimistotehtäviin. Suhtautuminen naispoliiseihin pysyi kielteisenä ja naisten katsottiin häiritsevän poliisiyötä sota-aikana: erään poliisipäällikön mielestä ”tarpeeksi tekemistä olisi Hunneissa”. Suhtautuminen säilyi nihkeänä myös sodan jälkeen. Naispoliisien virkakelpoisuusvaatimuksista kuitenkin jätettiin pois vaatimus naimattomuudesta ja heidän palkkansa oli enää 10 prosenttia miesten palkkoja heikompi. Myös heidän tehtäväkuvansa laajeni toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina.¹³² Niin Englannissa kuin muuallakin Euroopassa naispoliisien integroituminen työyhteisön osaksi on ollut pitkä ja vaivalloinen prosessi.¹³³ Pitkällinen välivaihe marginaalissa oli samankaltainen eri puolilla maailmaa, vaikka sen tarkka ajoitus toki vaihteli.

131 Bultema 2013, 171–172.

132 Emsley, 2009, 212, 239, 245.

133 Ks. erityisesti Brown, 1997.

NAISPOLIISI ON POLIISI

Viimeisen sadan vuoden aikana naiset ovat tulleet vähitellen pysyväksi osaksi poliisivoimia. Aluksi naispoliisien tehtäväkenttä oli rajattu ja heidän toimenkuvansa koostui pääasiassa naisten ja lasten kanssa työskentelystä tavalla, jota voisi pitää varhaisena sosiaalityönä. Tämä naispoliisitoiminnan miespuolisten poliisien tehtävistä eriytynyt funktio selittyy ajan moraalikäsitteillä, sukupuoli-rooleilla sekä yhteiskuntajärjestyksellä ennen hyvinvointiyhteiskunnan sosiaalipalveluja. Pioneeriajan naispoliisitoiminnan mallin synnytti Valkonauhaliikkeen kaltaisten naisasiaan sitoutuneiden kansalaisliikkeiden poliittinen tahto. Samalla ne ottivat järjestettäväkseen koulutuksen, joka oli ajan olosuhteisiin nähden monipuolista. Naispoliiseilta odotettiin huomattavasti monipuolisempia valmiuksia kuin miespuolisilta poliiseilta.

Naiset ovat tulleet hitaasti osaksi poliisikuntaa. Pitkään poliisitoimintaa pidettiin naisille sopimattomana työnä, paitsi niiltä osin kun tehtävät liittyivät naisten ja lasten kanssa toimimiseen. Naiset olivat poliisiorganisaatiossa eriytyneessä tehtävissä. Heidät nähtiin ”sosiaalityöntekijöinä”, joiden tehtävä oli ennen kaikkea ennaltaehkäistä rikollisuutta, tukea niitä naisia, jotka olivat rikoksen poluille ajautuneet sekä turvata heikoimmassa asemassa olleiden lasten asema.

Viime vuosisadan alun ja vielä puolivälinkin sosiaalisessa järjestyksessä naisten ja miesten elämänpiirit olivat toisistaan eriytyneitä niin meillä kuin muualla. Tasa-arvokehityksen ytimessä on juuri se, että naisten ja miesten elämän peruskehukset ovat lähentyneet toisiaan. Siten myös naisiin ja miehiin kohdistuvat valvonta- ja kontrollitoimet ovat yhdentyneet. Toisin kuin viime vuosisadan alus-

sa, enää ei ole tarvetta luoda naisia varten erillistä poliisijärjestelmää, kuten viime vuosisadan alussa.

Toinen maailmansota muutti ratkaisevasti naisten asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Kuitenkin sen päättymisen jälkeen kesti vielä sukupolven verran ennen kuin tasa-arvoajatukset löivät läpi koko yhteiskunnan tasolla. Naispoliisien aseman ja koulutuksen muutos tapahtui vitkaisesti. Muutosta hidasti pitkään näkemys, jonka mukaan naiset olivat kykenemättömiä osaan poliisitehtävistä ja sopivampia toisiin.

Yhteiskunnallisen muutosajon seurauksena 1960- ja 1970-luvulla naiset pääsivät vähitellen täysivaltaisiksi poliisikunnan jäseniksi ja sitä kautta osallistumaan yleiseen poliisikoulutukseen. Naispoliisien aseman ja heidän koulutuksensa merkittävä muutos vuosisadan kuluessa kertoo paitsi laajemmasta muutoksesta naisten asemassa yleisesti, myös siirtymästä itse poliisikoulutuksen painotuksissa ja tavoitteissa. Katsomme, että erityisesti koulutuksen ja lainsäädännön muutokset olivat keskeisessä asemassa siinä, miten yhteiskunnan tasa-arvoistuminen heijastui sekä poliisitoiminnan luonteeseen että naispoliisien tehtäväkuvaan.

Jätämme vastaisen tutkimuksen varaan tarkemman analyysin siitä, miten naispoliisien koulutus ja sen vaikutus on muuttunut viimeisten noin kahden vuosikymmenen aikana. Tyydymme viittaamaan asiasta tähän mennessä tehtyihin selvityksiin ja tutkimuksiin.

On nimittäin ensinnäkin huomattava, että alipäällystö- ja päällystökoulutukseen naiset ovat myös tällä vuosituhanella hakeutuneet miehiä vähemmän.¹³⁴ Korkeimpiin poliisivirkoihin pääsy on

ollut hidasta.¹³⁵ Näitä seikkoja voidaan pitää tasa-arvon kannalta ongelmallisina.

Naisten eteneminen poliisiorganisaatiossa on lisäksi yhä meidän päivinämmä yleisesti huonompaa kuin miehillä ja heidän tulotasonsa on jäänyt matalammaksi kuin miehillä.¹³⁶ Matti Vuorensyrjä on vuoden 2010 kattavan poliisikyselyn dataa analysoimalla osoittanut, että naispuoliset poliisit etenevät urallaan hitaammin kuin miehet. Tämä saa aikaan naisten heikomman sijoittumisen ylempiin poliisitehtäviin. Urakehityksen vinoutuminen on siten edelleen merkittävä ongelma. Sen vahingollisia seurauksia ovat poliisitoiminnassa tarvittavien lahjakkuuksien menettäminen ja siitä seuraavat taloudellisuus- ja tehokkuusvahingot. Vuorensyrjä huomauttaa, että jos ilmiö pitää sisällään naisiin kohdistuvaa syrjintää, menettää poliisitoiminta sille tärkeää yhteiskunnallista oikeutusta.¹³⁷

Koulutuksella ja siihen pääsyllä on avainrooli urakehityksen mahdollisen vinoutumisen oikaisemisessa ja ehkäisemisessä. Tämän vuosituhanen puolella naiset ja miehet ovat käyneet läpi saman poliisikoulutuksen. Sukupuolten välinen ero näkyy työtehtävissä lähinnä siinä, että esimerkiksi pahoinpitelytilanteessa voi olla luontevampaa että nainen puhuttaa naista ja mies miestä. Lisäksi kenttätehtävissä pyritään siihen, että naisella olisi aina työparina mies. Vaikka pääasiassa naisia pidetään poliisivoimissa tasavertaisina miesten kanssa, ajoittain on suhtautumisessa naisiin vielä voitu kuulla kaikuja menneiltä ajoilta: Nykyisin naisia kuitenkin toimii lähes kaikissa poliisitehtävissä. Poikkeuksia ovat vain vaativien

135 Hämäläinen, Jukka: "Naiset tulevat hitaasti mutta varmasti." Poliisi, 2002, 3, 6.

136 Eskola, 2007; Vuorensyrjä, 2014.

137 Vuorensyrjä, 2014.

134 Hämäläinen, Jukka: "Naiset tulevat hitaasti mutta varmasti." Poliisi, 2002, 3, 6.; Sainio ym., 2007, 104.

tilanteiden erikoisryhmät (VATI-ryhmät) ja valmiusyksikkö (Karhu-ryhmä).

Kuten edellä on havaittu, asenneilmapiiri naisia kohtaan oli esimerkiksi 1990-luvulla huomattavasti sallivampi kuin esimerkiksi 1950-luvulla. Toisaalta vielä 1990-luvulla sekä miehet että naiset katsoivat edelleen hyvin yleisesti, että oli olemassa enemmän ja vähemmän naisille sopivia tehtäviä. Noin 40 prosenttia sekä mies- että naispoliiseista lisäksi työskenteli mieluiten miespoliisin kanssa. Naiset kokivat myös sukupuolista häirintää kollegoidensa taholta.¹³⁸

Naisia kohtaan esiintyi myös syrjiviä asenteita. Esimerkiksi poliisikoiratoimintaa pidettiin sopimattomana naisille. Perustelujen joukossa oli esimerkiksi se, että media olisi voinut nostaa metelin, jos kiinniottilanteessa naispuolista koirapoliisia olisi ammuttu.¹³⁹ Tämänkaltaisia kantoja voidaan pitää heijastumna vanhasta ajattelutavasta, jonka mukaan naisia tulee suojella fyysisiltä uhkilta miehiä enemmän ja tästä syystä naiset eivät voisi toimia kaikissa samoissa tehtävissä kuin miehet. Kaikkiaan naispoliisien asema ei ollut tasa-arvoinen 1900-luvun päättyessä.

Professori Vesa Vares on kiinnittänyt huomiota naispoliisikysymyksen jälkikäteen tarkastelun näköharhaan. Nykynäkökulmasta 1970-luku ja vielä 1990-lukukin näyttävät ajanjaksona, jolloin poliisikunnan naisistuminen oli vielä hidasta. Toisaalta kehityskulku oli tuolloisesta näkökulmasta huimaa. Naisten määrä, näkyvyys, merkitys ja omaehtoisuus lisääntyivät sekä poliisitoiminnassa että muualla yhteiskunnassa. Aikalaiset eivät voineet muutosta vielä muuhun verratakaan.¹⁴⁰

138 Tasa-arvo poliisitoimessa, 1999, 39–40, 47–52.

139 Haastattelu Heli Jalander, Suomen ensimmäinen poliisikoiralaitoksella kouluttajana toiminut nainen, 14.3.2018.

140 Vares 2016, 330.

Samalla Vares on huomauttanut, että poliisissa ei juuri kiinnitetty huomiota naisten rekrytoitumisen yleistymiseen – työ oli perusteiltaan yhä maskuliinista. Naiset joutuivat sopeutumaan työn tekemiseen miehisillä ehdoilla toisin kuin monella muulla alalla.¹⁴¹ Tätä taustaa vasten onkin kiinnitettävä huomiota juuri poliisikoulutuksen merkitykseen poliisi-työn tasa-arvoistumisen kannalta. Ilman 1980-luvun koulutuksen tasa-arvoistavia linjanvetoja poliisitoiminta olisi kenties yhä miehempää kuin mitä se nykyisin on. Samalla poliisikunnan sukupuolirakenne olisi todennäköisesti nykyistä vielä kauempana väestön sukupuolirakenteesta.

Katsomme, että naisten asema poliisikunnassa liittyy paitsi yhteiskunnalliseen muutokseen, myös muuttuneeseen ymmärrykseen poliisiammatin lähtökohdista. Poliisiammatin muutos sotilaalliseen järjestäytymiseen pyrkivien yleistöimivallan nojalla valtaansa käyttävien miesten tehtävistä modernin yhteiskunnan monipuolista osaamista vaativaksi, julkis- ja rikosoikeuden tarkkaan sääntelemäksi palveluammatiksi mahdollisti naisten osaamisen arvostuksen nousun ja sitä heidän pääsynsä pysyväksi osaksi poliisikuntaa. Poliisiammatin muutos on heijastunut myös koulutukseen. Koulutus puolestaan on keskeisesti vaikuttanut naisten mahdollisuuteen edetä poliisiuralla. Onkin hyvä huomata, että itse asiassa poliisikoulutukseen nykyisiin tavoitteisiin liitetään samankaltaisia vaatimuksia kommunikaatiokyvistä, psykologisesta ymmärryksestä ja monipuolisesta taustakokemuksesta, kuin naispoliisien pioneerivaiheen koulutukseen.

Toisinaan kuva kertoo enemmän kuin tilastojen, selvitysten ja arvioiden tuhat sanaa. *Stadin skoudet* -kirjassa on kuva, jonka kuvatekstin mukaan

141 Vares 201, 330.

“Pyjamanaisen juttua tutkittaessa 2014 luiskahti dekkari mereen”. Kuvassa kaksi hymyilevää väkivaltarikosyksikön tutkintaryhmän poliisia nostaa kolmatta hymyilevää poliisia merestä sileälle rantakalliolle. Missään ei korosteta sitä, että kuvan poliiseista kaksi on naisia. Kuva ja siihen kuuluvat rikosylikomisario Juha Rautaheimon muistelmat

uransa varrelta osoittavat, että naiset ovat nykyisin integroituneet vaativaan poliisityöhön tärkeiksi ja itsestään selviksi osiksi työyhteisöä.¹⁴² Naispuolinen poliisihenkilö ei ole nykyisin naispoliisi siten, kun termi ymmärrettiin sata vuotta sitten. Hän on poliisi.

142 Stadin skoudet, 2018, 176.

Dekkaria autetaan merestä rantakalliolle. Nykyajan poliisin työ on monesti vaativaa asiantuntijatyötä, joka edellyttää monipuolista ja työuran aikana jatkuvaa koulutusta. Työssä menestymisen kannalta sukupuolta tärkeämpiä ovat hyvän huumorintajun ja yhteistyökyvyn kaltaiset henkiset ominaisuudet. *Ari Räsänen, Helsingin poliisilaitos*

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

ARKISTOLÄHTEET

KANSALLISARKISTO (KA), HELSINKI

Valtion poliisikoulu

Ca:1, Johtokunnan pöytäkirjat 1929–1961

HA: 1 Vuosi- ja toimintakertomuksia;
Koulutus- ja opetusaineistoa.

HC:1, Naispoliisikurssin ohjelma
keväällä 1960

SM arkisto

DD:9, Yleiskirjeet, 1942

VIRALLISJULKAISUT

POLIISIN KOULUTUSVALINTATYÖRYHMÄN
MIETINTÖ. Helsinki, 1978.

PARLAMENTAARISEN POLIISIKOMITEAN
MIETINTÖ (PPKM), Helsinki, 16, 1986.

ESITYS POLIISIN TASA-ARVOSUUNNITELMAKSI.
Tasa-arvotyöryhmän raportti.
Sisäasiainministeriön poliisiosaston
julkaisu 3/1998.

TASA-ARVO POLIISITOIMESSA – TYÖYHTEISÖJEN
JA HENKILÖSTÖN HYVINVOINTI. Työterveyslaitos/
Sisäasiainministeriö. Nuutinen, Iira – Kauppinen,
Kaisa – Kandolin, Irja. 1999.

POLIISIN VALTAKUNNALLINEN
TASA-ARVOSUUNNITELMA 2006–2009.
Poliisin ylijohdon julkaisusarja 12/2006.

POLIISIN VUOSIKERTOMUS 2015.

LEHDET JA MUU MEDIA

POLIISI

POLIISIMIES

SUOMEN POLIISILEHTI

INTERNET-SIVUT

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU: Haku oppi-
laitokseen,; usein kysytyt kysymykset. [http://
www.poliamk.fi/usein_kysytyt_kysymykset/polii-
si_amk_haku](http://www.poliamk.fi/usein_kysytyt_kysymykset/polii-
si_amk_haku) Haettu 19.1.2017.

”PORVARILLISEN TYÖN ARKISTO, KANSALLISEN
KOKOOMUKSEN KESKUSARKISTO.: HAINARI,
TILMA SOFIA.” [http://arkisto.kokoomus.net/
kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/haina-
ri-tilma-sofia/](http://arkisto.kokoomus.net/
kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/haina-
ri-tilma-sofia/). Haettu 19.3.2018.

”PORVARILLISEN TYÖN ARKISTO. KANSALLISEN
KOKOOMUKSEN KESKUSARKISTO: SAHLAN,
INKERI.” [http://arkisto.kokoomus.net/kokoomus-
biografia/elamakerta-artikkelit/sahlan-inkeril/](http://arkisto.kokoomus.net/kokoomus-
biografia/elamakerta-artikkelit/sahlan-inkeril/).
Haettu 19.3.2018.

SUOMEN VALKONAUHALIITTO – HISTORIA.
[https://www.suomenvalkonauhaliitto.
fi/j%C3%A4rjest%C3%B6/historia/](https://www.suomenvalkonauhaliitto.
fi/j%C3%A4rjest%C3%B6/historia/) Haettu
5.3.2018.

HAASTATTELU

HELI JALANDER, Suomen ensimmäinen poliisi-
koiralaitoksella kouluttajana toiminu nainen,
14.3.2018.

KIRJALLISUUS

BROWN, 1997. European Policewomen; A
Comparative Research Perspective. International
Journal of the Sociology of Law 1997, 25, 1–19.

BROWN, JENNIFER & HEIDENSOHN, FRANCES.
2000: Gender and Policing. Comparative
Perspectives. London: Macmillan Press.

BULTEMA, JAMES A., 2013. Guardians of Angels.
A History of the Los Angeles Police Department.
Infinity Publishing, West Conshohocken.

BUTTERWORTH, SUSAN. 2005. More Than Law
and Order. Policing a Changing Society
1945–92. The History of Policing in New
Zealand Volume Five. University of Otago Press.

EMSLEY, CLIVE. 2009. The Great British Bobby.
A History of British Policing from the 18th
Century to the Present. Quercus.

ESKOLA, KAISA, 2007. Naispoliisien etenemis-
mahdollisuuksiin yhteydessä olevat tekijät.
Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita, 63.

FURUHAGEN, BJÖRN, 2015. “The making of
a social, representative and intellectual police
force. Recruitment and education of police
trainees in Sweden during the 20th century.”
Nordisk politiforskning, 2, (1), 6–33.

HAINARI, TILMA. 1928D. Mihin pyritään? Teoksessa: Naispoliisikysymys meillä ja muualla. Toim. Dagmar Karpio, Tilma Hainari ja Eine Salonen, 96-102. Raittiuskansan kirjapaino, Helsinki: Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyysskomitea.

HAINARI, TILMA. 1928C. Kansainliitto ja naispoliisi. Teoksessa: Naispoliisikysymys meillä ja muualla. Toim. Dagmar Karpio, Tilma Hainari and Eine Salonen, 90-96. Raittiuskansan kirjapaino, Helsinki: Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyysskomitea.

HAINARI, TILMA. 1928B. Naisten asema Hollannin järjestysvallassa. Teoksessa: Naispoliisikysymys meillä ja muualla. Toim. Dagmar Karpio, Tilma Hainari ja Eine Salonen, 86-90. Raittiuskansan kirjapaino, Helsinki: Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyysskomitea.

HAINARI, TILMA. 1928. Englannin naispoliisityöhön tutustumassa. Teoksessa: Naispoliisikysymys meillä ja muualla. Toim. Dagmar Karpio, Tilma Hainari and Eine Salonen, 39-77. Raittiuskansan kirjapaino, Helsinki: Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyysskomitea.

HAMILTON, MARY E. The Policewoman. Her Service and Ideals. New York, 1924.

HÄKKINEN, ANTTI. Rahasta – vaan ei rakkaudesta: prostituutio Helsingissä 1867-1939, Otava, 1995.

KANGAS, JUSSI. Vaasan poliisilaitoksen sata vuotta 1903-2003. Vaasan poliisilaitos.

KARPIO, DAGMAR. 1928. Katsaus naispoliisiasian vaiheisiin Suomessa. Teoksessa: Naispoliisikysymys meillä ja muualla. Toim. Dagmar Karpio, Tilma Hainari ja Eine Salonen, 7-31. Raittiuskansan kirjapaino, Helsinki: Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyysskomitea.

KARPIO, DAGMAR. 1928. Naiset järjestysvallan palveluksessa meillä. Teoksessa: Naispoliisikysymys meillä ja muualla. Toim. Dagmar Karpio, Tilma Hainari ja Eine Salonen, 31-39. Raittiuskansan kirjapaino, Helsinki: Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyysskomitea.

KARPIO, DAGMAR, TILMA HAINARI JA EINE SALONEN, toim. 1928. Naispoliisikysymys meillä ja muualla. Raittiuskansan kirjapaino, Helsinki: Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyysskomitea.

KESKINEN, KIMMO – SILVENNOINEN, OULA. 2004. Helsingin poliisilaitoksen historia 1826-2004. Helsinki: Helsingin kihlakunnan poliisilaitos.

LÄMSÄ, JUSSI-PEKKA. 2018. Stadin skoudet. Turvallisuutta vuodesta 1826. Helsingin poliisilaitos.

MERONEN, ESA: ”Poliisikoulusta ja sen toiminnasta.” Poliisikoulu, Tampere, 1986, 3.

NIEMINEN, KIRSTI. Lausunnot parlamentaarisen poliisikomitean mietinnöstä. Tiivistelmä. SM poliisiosaston julkaisuja 1B/1988, 231.

SAINIO, MIKAEL, KAISA ESKOLA, KAISA KAUPPINEN, IRJA KANDOLIN JA MARJA-LEENA KALKKINEN. 2007. ”Tasa-arvon toteutuminen ja kokeminen poliisissa.” Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu.

SUOMEN NAISTEN KANSALLISLIITON SIVEELLISYSSKOMITEA. 1928. ”Naispoliisikysymys meillä ja muualla.” Helsinki: Raittiuskansan kirjapaino Oy.

VARES, VESA. 2016. Maakuntaa ja yhteiskuntaa palvelen - Turun poliisi 1918-2016. Turku: Lounais-Suomen poliisilaitos.

VUORENSYRJÄ, MATTI. 2014. ”Education, experience and earnings: the career coordinates of female vis-à-vis male police officers in Finland.” Police Practice and Research, 15, 5, 358-372.

Viereinen sivu:

Ensimmäinen poliisikoiralaitoksella kouluttajana toiminut nainen Heli Jalander koiransa Taimin kanssa Hämeenlinnan poliisikoiralaitoksen harjoitteluradalla 2000-luvun alussa. *Poliisimuseo*

